

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MUHAMMED EMİN FEHİM PAŞA VE “AZİZİYE” (KUDURÎ ŞERÎF
TERCÜMESİ) ADLI ESERİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Ali KÖKAY

Tez Danışmanı
Prof. Dr.
Tevhit AYENGİN

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir. Proje No: SYL-2016-537

Çanakkale-2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “MUHAMMED EMİN FEHİM PAŞA VE “AZİZİYE” (KUDURÎ ŞERÎF TERCÜMESİ) ADLI ESERİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ” “عزیزیه” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/03/2019

Ali KÖKAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ali KÖKAY'a ait *Muhammed Emin Fehim Paşa ve "Aziziye" (Kudurî Şerîf Tercümesi) Adlı Eseri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* adlı çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üyeler	İmza
Prof. Dr. Tevhit AYENGİN (Danışman)	
Doç. Dr. Mehmet Ali YARGI (Jüri Üyesi)	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih KUMAŞ (Jüri Üyesi)	

Tez No : 102 34437

Tez Savunma Tarihi : 31/01/2019

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

01.01/2019

ÖZET

MUHAMMED EMİN FEHİM PAŞA VE “AZİZİYE” (KUDURÎ ŞERİF TERCÜMESİ) ADLI ESERİ'NİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Hanefî Mezhebinin meşhur eserlerinden birisi Kudûrî'nin (ö.428/1037) Muhtasarıdır. Kars Sancağı Mutasarrıfı Muhammed Emin Fehim Paşa bu eseri Osmanlıca olarak şerh etmiştir. Bu eser Osmanlı Devleti zamanında medreselerde ve zamanın eğitim kurumlarında bir ders kitabı olarak okutulmuştur. Biz bu çalışma ile eserin Arapça metin kısmını parantez içinde orijinal hattıyla harekesiz olarak yazdık, Osmanlıca yazılan şerh kısmını günümüz Türkçesine transkript yönteminden faydalanarak aktardık. Eserin içerisindeki kitâb ve alt başlıkları olan bâblarını dört ana bölümde yani sırasıyla; ibâdât, muâmelât, münâkehât ve ukûbât ana başlıkları adı altında topladık.

Muhammed Emin Fehim Paşa'nın *Aziziye* adını verdiği Muhtasari'l-Kudûrî Şerhî'nin bölümlerinin içeriği şu şekildedir.

Birinci bölüm olan ibâdât ana başlığı altında; tahâret, namaz, oruç, zekât ve hac kitâbı başlıkları bulunmaktadır.

İkinci bölüm olan muâmelât ana başlığı altında; alışveriş, sarf, rehin, hacr, ikrâr, icâre, şuf'a, şirketler, mudârabe, vekâlet, kefâlet, havale, sulh, hibe, vakıf, gasb, vedî'a, 'ariyye, lakît, lükata, hünsâ, mefkud, îbak, ihya-i arâzi-i mevât, me'zûn, muzâre'a, musâkat kitâbı alt başlıkları bulunmaktadır.

Üçüncü bölüm olan münâkehât ana başlığı altında; nikâh, radâ', talâk, hulu', zihâr, nafaka, 'itâk, mükâteb, velâ kitâbı alt başlıkları bulunmaktadır.

Dördüncü bölüm olan ukûbât ana başlığı altında; cinâyât, diyetler, 'akile, hudûd, hadd-i sirkât, harâm olan içkiler, sayd ve zebh, udhiye, yemin, dâva, şahitlik, şehâdetlerden rücû' etme, edebî kâdî, kısme, ikrâh, siyer, bâgîlik, harâm ve mübâh, vasiyet ve ferâ'iz kitâbı alt başlıkları bulunmaktadır.

ABSTRACT

MOHAMMED AMİN FAHİM PASHA AND TRANSCRIPTION AND ASSESSMENT OF HIS BOOK AZİZİYE (TRANSLATION OF VALUED KUDURİ)

This is the compendious of one the ‘‘Hanafî Communion’’ illustrious work of ‘‘Kuduri’’.

This work has been expounded to Ottoman Turkish by Muhammed Emin Fehim Pasha, who was the governor of shire of Kars. This work was read as a course book in madrassas and educational establishments of that time. With this study, we has written Arabic part of the text in bracket with it original guideline without vowel points, and we have transferred the expo part which was written in Ottoman Turkish to today’s Turkish by the use of academic recording method. We have collected the topics that have Works and subheadings in four main sections; worship, transaction, unite and punishment.

The content sections of ‘‘Muhtasari’l Kudur-i Şerh which was named as ‘‘Aziziye’’ by Muhammad Amin Fahim Pasha as follows;

In the first section under the headings of worship; there are the titles of purity, prayer, fasting, zakat and the book of haj.

In the second part, which faces the application of the religion there are the main topics as follows; shopping, consumables pledge, ban, acceptance, revenue, pre-purchasing, companies, fights, Proxy, bail, transfer, magistrate, grant, foundations, consignment, possession, unknown owned property, combat, intersex, lost, escape, recovering, terrain, dead, allowed, borrowing,.

In the third section under the title of uniting there are the main topics as follows; marriage, council, divorce, inconvenience, help, maintenance, violence, liberty

In the fourth section under the title of punishments there are the main topics as follows; homicide, charge, relatives, Islamic laws stating the limits ordained by ‘‘Allah’’ and punishments for serious crimes, measures, theft, forbidden alcohol, hunt and sacrifice, sacrificed, oaths, case, witnessing, rescinding, eternal judge, broken part, loathing, prophet, spell, illicit and permissible, bequest and the Father.

ÖNSÖZ

İslâm hukukunda tedvîn ile başlayıp günümüze kadar gelen eserlerde İmâm Â‘zam Ebû Hanîfe önemli bir rol oynamıştır. Fıkıh usulü, metodoloji gibi hukukun genel kaidelerinin gelişimine öncülük etmiştir. Konulara olan yaklaşımı, ilmî ve keskin zekâsı, fikhî konularda talebeleri ve zamanın uleması ile yapmış olduğu münazaralar ile meşhur olmuştur. Asırlar boyu talebelerinin aktardığı eserleri Hanefî mezhebinin oluşumunda, İslâm Hukuku için güvenilir bir kaynak olarak yerini almıştır.

Eserlerine birçok şerh yazılmıştır. Bu alanda meşhur olmuş birçok talebe yetiştirmiş ve bu talebeler İslâm hukukunun güvenilir ve sağlam kaynakları arasına giren birçok eser yazmıştır. Bu eserler günümüze kadar ulaşmış olup, yüzyıllar boyu en küçük fertten, en büyük devletlerin hukukî yapılarına kadar önemli kaynaklar haline gelmiştir. Bu kaynaklardan bir tanesi de Hanefî mezhebi âlimlerinden birisi olan Kudûrî'nin el-Muhtasar adlı eseridir.

Geniş bir muhteviyata sahip olan el-Muhtasar Hanefî mezhebinde fikhî konuların özeti niteliğindedir. Hakkında birçok şerh ve ta‘lik çalışması yapılmıştır. İslâm hukukunun güvenilir kaynaklarından biridir. El-Kitâb adı ile meşhur olmuştur. Çeviri çalışmaları yapılan eserin Fransızca, Almanca ve Osmanlıca olarak nüshaları mevcuttur.

Osmanlı devleti zamanında Kars sancağı mutasarrıfı Muhammed Emin Fehim Paşa'nın yazmış olduğu *Aziziye* adlı eseri Osmanlıca ve Arapça metinler halinde yazılmış bir şerh çalışmasıdır. Osmanlı devleti medreselerinde, okul ve mekteplerde ders kitabı olarak okutulan bu eser günümüze kadar ulaşan nadir eserlerden bir tanesidir. Biz de bu çalışmamız ile orijinal metne sadık kalarak eserin çevirisini yaptık. Bu çeviriyi yaparken transkript çalışma esaslarından istifade ettik. Eseri belli ana başlıklar altında topladık ve günümüz insanın anlayabileceği bir şekil verdik. Geniş terminolojisi, konuların muhteviyatı ve zengin içeriği ile özellikle İslâm hukuku alanında çalışmalar yapan bilim insanlarına, üniversite öğrencilerine büyük bir katkı sağlayacağını ve yaptığımız bu çalışmanın alanında başka çalışmalara yardımcı bir kaynak eser olacağı inancındayım.

Tez çalışmamda planlama ve araştırma esnasında, tashih, derleme ve metin içeriğinin çevirisi aşamasında bilgi ve tecrübelerini, ilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bana her zaman yol gösteren, Bilimsel Araştırma Projesi olarak eserin basılmasının önünü açan çok kıymetli sayın hocam Prof. Dr. Tevhit AYENGİN'e, çalışmamıza maddi olarak

destek sağlayan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi BAP Proje Birimi'ne ve Komisyon yelerine, çalışmam esnasında desteğini benden esirgemeyen değerli eşim ve kızıma sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Ali KKAY

ÇANAKKALE-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

[İBÂDÂT]

1.1. Tahâret Kitâbı (كتاب الطهارة)	11
1.1.1. Teyemmüm Bahsi (باب تيمم).....	15
1.1.2. Huffeyn Üzerine Mesh İtme Bahsi (باب المسح على الخفين).....	17
1.1.3. Hayz Bahsi (باب الحيض).....	18
1.1.4. Necâset Bahsi (بابا النجاس).....	20
1.2. Namaz Vakitleri Kitâbı (كتاب وقت الصلاة)	21
1.2.1. Ezân Bahsi (باب الاذان).....	22
1.2.2. Namazın Şartları Bahsi (باب شروط الصلاة).....	23
1.2.3. Namazın Sıfatı Bahsi (باب صفة الصلاة).....	24
1.2.4. Kazâ Namazları Bahsi (باب قضاء الفوائت).....	29
1.2.5. Namaz İçin Mekruh Olan Vakitler Bahsi (باب الأوقات التي يكره فيها الصلاة) .	29
1.2.6. Nâfile Namaz Bahsi (باب النوافل).....	30
1.2.7. Sehv Secdesi Bahsi (باب سجود السهو).....	31
1.2.8. Hasta Olan Kimsenin Salât Bahsi (باب صلاة المريض).....	32

1.2.9. Tilâvet Secdesi Bahsi (باب سجود التلاوة)	33
1.2.10. Müsâfirin Namaz Bahsi (باب صلاة المسافرين).....	34
1.2.11. Cum‘a Namazı Bahsi (باب صلاة الجمعة).....	35
1.2.12. Bayram Namazı Bahsi (باب صلاة اليعدين).....	37
1.2.13. Kûsuf Namazı Bahsi (باب صلاة الكسوف)	38
1.2.14. İstiskâ Namazı Bahsi (باب صلاة الاستسقاء).....	39
1.2.15. Terâvih Namazı Bahsi (باب قيام شهر رمضان)	39
1.2.16. Namazda Havf itme Bahsi (باب صلاة الخوف)	40
1.2.17. Cenâze Bahsi (باب الجنائز).....	40
1.2.18. Şehâdet Bahsi (باب الشهيد).....	43
1.2.19. Kâbe İçinde Namaz Bahsi (باب الصلاة في الكعبة).....	43
1.3. Zekât Kitâbı (كتاب الزكاة).....	44
1.3.1. Devenin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الابل)	45
1.3.2. Sığırın Zekâtı Bahsi (باب صدقة البقر)	46
1.3.3. Ganemin Zekâtı Bahsi (باب صدقة الغنم)	47
1.3.4. Feresin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الخيل).....	47
1.3.5. Fıddanın Zekâtı Bahsi (باب زكاة الفضة)	48
1.3.6. Zehebin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الذهب).....	49
1.3.7. Metâ‘ların Zekâtı Bahsi (باب زكاة العروض).....	49
1.3.8. Zurû‘un ve Meyvelerin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الزروع والثمار)	50
1.3.9. Sadaka Verilmesi Câ‘iz Olan ve Olmayan Kimseler Bahsi (باب من يجوز دفع (الصدقة اليه ومن لا يجوز).....	51
1.3.10. Fıtr Sadakası Bahsi (باب صدقة الفطر).....	52
1.4. Oruc Kitâbı (كتاب الصوم).....	53
1.4.1. İ‘tikâf Bahsi (بابا لاعتكاف)	57
1.5. Hac Kitâbı (كتاب الحج)	58

1.5.1. Hacc-ı Kıran Bahsi (باب القران).....	64
1.5.2. Hacc-ı Temettü' Bahsi (باب التمتع).....	64
1.5.3. Cinâyetler Bâhisi (باب الجنایات).....	66
1.5.4. İhsar Bâhisi (باب الاحصار).....	70
1.5.5. Fevâ'it Bahsi (باب الفوائت).....	71
1.5.6. Hedy Bahsi (باب الهدى).....	71

İKİNCİ BÖLÜM

[MUÂMELÂT]

2.1. Alışveriş Kitâbı (كتاب البيوع).....	74
2.1.1. Şart Muhayyerliği Bahsi (باب خيار الشرط).....	76
2.1.2. Görme Muhayyerliği Bahsi (باب خيار الرؤية).....	77
2.1.3. Kusur Muhayyerliği Bahsi (باب خيار العيب).....	78
2.1.4. Fâsid Bey' Bahsi (باب بيع الفاسد).....	79
2.1.5. İkâle Bahsi (باب الاقالة).....	81
2.1.6. Murabaha ve Tevliye Bahsi (باب المرابحة والتولية).....	81
2.1.7. Ribâ Bahsi (باب الربوا).....	83
2.1.8. Selem Bahsi (باب السلم).....	84
2.2. Sarf Bahsi (كتاب الصرف).....	85
2.3. Rehin Kitâbı (كتاب الرهن).....	88
2.3.1. Hacr Bahsi (باب الحجر).....	92
2.4. İkrâr Kitâbı (كتاب الاقرار).....	95
2.5. İcâre 'Akdi Kitâbı (كتاب الاجارة).....	99
2.6. Şuf'a Kitâbı (كتاب الشفعة).....	105
2.7. Şirketler Kitâbı (كتاب الشركة).....	110
2.8. Mudârabe Şirket Kitâbı (كتاب المضاربة).....	113
2.9. Vekâlet Kitâbı (كتاب الوكالة).....	115

2.10. Kefâlet Kitâbı (كتاب الكفالة).....	120
2.11. Havale Kitâbı (كتاب الحوالة).....	122
2.12. Sulh Kitâbı (كتاب الصلح).....	123
2.13. Hibe Kitâbı (كتاب الهبة).....	126
2.14. Vakıf Bahsi (كتاب الوقف).....	129
2.15. Gasb Bahsi (كتاب الغصب).....	130
2.16. Vedî'a Kitâbı (كتاب الوديعه).....	133
2.17. 'ariyye Kitâbı (كتاب العارية).....	134
2.18. Lakît Kitâbı (كتاب اللقيط).....	135
2.19. Lükata Kitâbı (كتاب اللقطة).....	136
2.20. Hüsnâ Kitâbı (كتاب الخنثى).....	137
2.21. Mefkud Kitâbı (كتاب المفقود).....	138
2.22. Âbak Kitâbı (كتاب الاباق).....	139
2.23. İhya-ı Arazî-i Mevât Kitâbı (كتاب احياء الموات).....	139
2.24. Me'zûn Bahsi (كتاب المأذون).....	140
2.25. Müzâre'a Kitâbı (كتاب المزارعة).....	142
2.26. Musâkat Kitâbı (كتاب المساقاة).....	143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

[MÜNÂKEHÂT]

3.1. Nikâh Kitâbı (كتاب النكاح).....	144
3.2. Radâ' Kitâbı (كتاب الرضاع).....	152
3.3. Talâk Kitâbı (كتاب الطلاق).....	154
3.3.1. Talâk-ı Ric'î Bahsi (باب الرجعة).....	160
3.3.2. Âlâ' Bahsi (باب الايلاء).....	162
3.4. Hulu' Kitâbı (كتاب الخلع).....	163
3.5. Zihâr Kitâbı (كتاب الظهار).....	165

3.5.1. Li‘ân Bahsi (باب اللعان).....	167
3.5.2. ‘İddet Bahsi (باب العدة).....	169
3.6. Nafaka Kitâbı (كتاب النفقة).....	172
3.7. ‘Itâk Kitâbı (كتاب العتاق).....	177
3.7.1. Müdebber Bahsi (باب التدبير).....	180
3.7.2. İstîlâd Bahsi (باب الاستيلاء).....	180
3.8. Mükâteb Kitâbı (كتاب المكاتب).....	182
3.9. Velâ Kitâbı (كتاب الولاء).....	185

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

[UKÛBÂT]

4.1. Cinâyât Kitâbı (كتاب الجنايات).....	187
4.2. Diyetler Kitâbı (كتاب الديات).....	190
4.2.1. Kasâme Bahsi (باب القسامة).....	196
4.3. ‘Âkile Kitâbı (كتاب المعاقل).....	197
4.4. Hudûd Kitâbı (كتاب الحدود).....	198
4.4.1. Hadd-i Şûrb Bahsi (باب حد الشرب).....	201
4.4.2. Hadd-i Kazf Bahsi (باب حد القذف).....	201
4.5. Hadd-i Sirkat Kitâbı (كتاب حد السرقة).....	203
4.6. Harâm Olan İçkiler Kitâbı (كتاب الاشرية).....	206
4.7. Sayd ve Zebh Kitâbı (كتاب الصيد والذبائح).....	207
4.8. Udhiye Kitâbı (كتاب الاضحية).....	210
4.9. Yemin Kitâbı (كتاب الإيمان).....	211
4.10. Da‘va Kitâbı (كتاب الدعوى).....	217
4.11. Şâhidlik Kitâbı (كتاب الشهادات).....	224
4.12. Şehâdetlerden Rücû‘ itme Kitâbı (كتاب الرجوع عن الشهادات).....	228
4.13. Edeb-i Kâdî Kitâbı (كتاب ادب القاضى).....	229

4.14. Kısme Kitâbı (كتاب القسمة)	232
4.15. İkrâh Kitâbı (كتاب الاكراه)	235
4.16. Siyer Kitâbı (كتاب السير)	236
4.17. Bâgilik Kitâbı (كتاب البغاة)	246
4.18. Harâm ve Mübâh Kitâbı (كتاب الحظر والاباحة)	247
4.19. Vasiyet Kitâbı (كتاب الوصايا).....	249
4.20. Ferâ'iz Kitâbı (كتاب الفرائض).....	254
4.20.1. 'Asabe Bahsi (باب العصابات).....	255
4.20.2. Hacb Bahsi (باب الحجب)	256
4.20.3. Redd Bahsi (باب الرد).....	257
4.20.4. Zevi'l-erhâm Bahsi (باب ذوي الارحام).....	258
4.20.5. Hesâb-ı Ferâ'iz Bahsi (باب حساب الفرائض).....	259
4.20.6. Münâsaha Bahsi (باب المناسخة)	265
DEĞERLENDİRME.....	270
SONUÇ.....	275
KAYNAKÇA.....	277
ÖZGEÇMİŞ.....	280

TABLolar

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 4.1.	Hacb bahsi taksimatı	256
Tablo 4.2.	Hacb bahsi mes'ele-i müştereke taksimatı	257
Tablo 4.3.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi binteyn ve ümm taksimatı	260
Tablo 4.4.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi zevce ve asabe taksimatı	260
Tablo 4.5.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi zevc ve bint taksimatı	260
Tablo 4.6.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi zevce ve ibn taksimatı	260
Tablo 4.7.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi zevce ve bint taksimatı	261
Tablo 4.8.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i minberiyeye taksimatı	261
Tablo 4.9.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı	263
Tablo 4.10.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı	263
Tablo 4.11.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i tebâyün	264
Tablo 4.12.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i temâsül	264
Tablo 4.13.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i tedâhül.	264
Tablo 4.14.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi taksimatı suret-i tevâfuk	265
Tablo 4.15.	Hesâb-ı ferâ'iz bahsi taksimatı suret-i tevâfuk	265
Tablo 4.16.	Münâsaha bahsi taksimatı habbeti'l-bâki.	266
Tablo 4.17.	Münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma tebâyün	267
Tablo 4.18.	Münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma tebâyün	267
Tablo 4.19.	Münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma istikâmetü	268
Tablo 4.20.	Münâsaha bahsi taksimatı beynehuma tevâfuku münâsaha	268
Tablo 4.21.	Münâsaha bahsi taksimatı	269
Tablo 4.22.	Münâsaha bahsi taksimatı	269

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.s.v.	: aleyhissalâtü vesselâm
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
Ka	: kalan
ö.	: ölümü
r.a.	: rahimallah
r.h.	: rahimehumallah
s.	: sayfa
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri

GİRİŞ

Tâbiîn ve tebe-i tâbiîn devrinde yaşamış yüzlerce fakih vardır. Bu fakihlerden İmâm Ebû Hanîfe, İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'in görüşleri sistematikleştiği için bu isimlerle anılan mezhepler yüzyıllar boyu kesintisiz devam etmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bunlar Hanefî, Mâliki, Şâfi'î ve Hanbelî mezhepleridir. Tedvîn mevcut hukuk kaidelerini yazılı olarak bir araya getirilmesi ve mezhep içerisinde bağlayıcı metne dönüştürülmesinden ibarettir. Fıkıh ilminde bu bağlayıcılığın temeli şer'î delillere dayanıyor olmasından kaynaklanmaktadır.¹ Ayet ve hadisler ile hüküm çıkartmak ve bunları yazılı bir metin şekline getirmek, usul-ü fıkıh ilmine göre nasih, mensûh, mutlak, mukayyed ve tedvin gibi kavramların gelişmesine sebep olmuştur. Hanefî mezhebinin sistematığı diğer mezheplerin tedvininde yol gösterici olmuştur. Çeşitli konularla ilgili görüşleri toplanırken bir taraftan da ortaya çıkan ictehadların belli kitap ve bab başlıkları altında bir araya getirilerek tasnif ve tedvini sağlanıyor, bu ise daha sonra kaleme alınacak sistematik fıkıh kitapları için bir temel oluşturuyordu.²

Dört büyük müctehid imâmlardan birisi olan İmâm Ebû Hanîfe hicri 80 (699) yılında Küfe'de doğdu. Babasının ismi Sâbit'tir. Torunları Ömer ve İsmail'in belirttiklerine göre nesebi Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh'tır. Aslen Arap olmayan Ebû Hanîfe'nin dedelerinin Fars menşeli olduğu rivayet edilir.³ Ebû Hanîfe'nin dedelerinin ana yurdu olan bölgede Türkler de dahil birçok müslüman kavmin yaşamakta oluşu, onun aslen Türk olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Tabakât kitaplarının geneli babası Sâbit'in hür ve Müslüman olarak doğup büyüdüğü hususunda görüş birliği içindedir.⁴

İmam Ebû Hanîfe ictehad edeceği zaman talebelerinin bulunduğu bir meclisde, ilim sahibi zamanın ulemasını bir araya getirir, konuyu bu meclisde etraflıca görüşür münazara ve mütalaa ederdi. Fıkıh meseleleri ictehad ehli talebelerinden oluşan ders halkasında

¹ Ekrem Buğra Ekinci, *İslâm Hukuku Tarihi*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2015, s. 85.

² Ahmet Özel, *İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, cilt:16, s. 21

³ Muhammed Hamîdullah, *İslâmda Devlet İdaresi*, İstanbul 1963, s. 31.

⁴ Mustafa Uzunpostacılar, *İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, cilt:10, s.131.

onlarla birlikte ele alıp tartıştıktan sonra ortaya çıkan çözümleri yazdırıyordu.⁵ Bâblar suretinde kaleme alınan bu metinler daha sonraki yıllarda tedvinin temelini oluşturmuştur. İmam Ebû Hanîfe'nin kendisinin kaleme aldığı fıkıh ile ilgili eserleri günümüze kadar ulaşmamıştır. İctihâd ve kıyasları, hukuki görüşleri talebeleri tarafından nakledilmiştir. Bu şekilde nakledilen ve son dönemdeki eserlerde ele alındığında basılmış ve yazma olmak üzere yüze yakın eser neşredilmiştir.

İmam Ebû Hanîfe'nin yazmış olduğu ve günümüze kadar ulaşmış en önemli itikad eserleri şunlardır; el-Fıkhü'l-Ekber, el-Fıkhü'l-Ebsat, Müsnedü Ebî Hanîfe, el-Vasıyye, Risâle ilâ Osman el-Bettî, el-Âlim ve'l-Müteallim, el-Kasîdetü'l-Kâfiyye fi Medhi'n-Nebî, Ma'rifetü'l-Mezâhib, el-Asl, Risâletü Redd-i Havâric ve Reddi Kaderiyye.

İslâm hukukunda Hanefî Mezhebinde fıkıhın önemli kaynaklarından sayılan eserlerden bir tanesi, Kudûrî'nin (ö.428/1037) el-Muhtasar adlı eseridir. El-Kitab adıyla meşhur olan bu eser İslâm Hukuku konularının kısa bir özeti niteliğindedir. El-Muhtasâr adlı eserin üzerine birçok şerh ve tercüme çalışması yapılmıştır. Osmanlıca, Türkçe, Fransızca ve Almanca tercümeleri mevcuttur.

Kudûrî'nin Muhtasari'l-Kudûrî adlı eserinin Osmanlıca şerhinden birisi de Muhammed Emin Fehim Paşa'nın "*Aziziye*" ismini verdiği Kitâbu'l-Azîzi fi'l-Muhtasari'l-Kudûrî adlı eseridir. Sultan II. Abdülhamid Han'ın bizzat destek verdiği, Osmanlı Devletinin son döneminde yazılan ve zamanın medreselerinde, okullarında ders kitabı olarak okutulan bu eser günümüzde nadir eserler içinde yer almaktadır. Bu çalışmamız ile İslâm Hukukunun ibâdât, muâmelât, münâkehât, ukûbât ana başlıkları altında geniş bir terminolojiye sahip olan, Osmanlı medrese ve okullarında ders kitabı olarak okutulan bu nadide eseri günümüz literatürüne kazandırmış olacağız.

Eserin orijinal metnindeki ana başlıklar ve alt başlıklar kitâb ve bâblar suretinde yazılmıştır. Emin Fehim Paşa "*Aziziye*" adlı eserinde Kudûrî'nin Muhtasari'l-Kudûrî adlı eserinin Arapça metnini cümleler halinde parantez içinde yazmış, cümlenin devamında Osmanlıca olarak şerh edip matbu olarak bastırmıştır. Biz de 1898 yılında Şirket-i Sahâfiye-i Osmâniye Matbaasında basılan dördüncü baskının çevirisini yaparken orijinalliği ve bütünlüğü bozmadık. Arapça ibareleri parantez içinde yazıp devamında Osmanlıca olan şerh kısmını transkript yönteminden faydalanarak ele aldık. Özellikle kelimelerin ve

⁵ Ahmet Özel, *İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, cilt:16, s. 21

terimlerin orijinal halini birebir çevirerek muhafaza etmeye çalıştık. Giriş kısmımızın alt başlıklarında eserin giriş bölümünün orijinal metni transkript edilmiş olup, Arapça giriş metni ise orijinal şekli ile yazılıp Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Eserimizde, transkript yazım kurallarının harfler üzerinde latinize edilirken Arapça kelimelerde geçen ayn harfi (‘) ile hemze harfi (‘) ile gösterilmiştir. Kelime başında bulunan ayn gösterilmiş olup hemze (elif-hemze) harfi ise gösterilmemiştir. Arapça ve Farsça kelimelerde yer alan uzatma harfleri “ â – î – û ” şeklinde gösterilmiştir. Arapça ve Osmanlıca da kullanılan b, c ve d harfleri aynı şekli ile kullanılmış olup kelimelerin orijinal çevirilerindeki okunuşlarına ve yazılışlarına göre düzenlenmiştir. Farsça yazılan p, ç, harfleri de aynı şekilde değerlendirilmiştir. Arapça geçen ibareler parantez içinde yazılarak Arapça metnin orijinal halin birçok yerinde gösterilmeyen hemze “ء” işaretleri belirtilmiştir. Eserin orijinal içeriği kaynaklardan yararlanılarak, defalarca tashih edilerek yazılmıştır. Eserle ilgili fikir ve kanaatimizi belirten kelimelerdeki düzeltmeleri ve eklemeleri “[]” içinde ifade edilmiştir. Yazar orijinal eserde giriş kısmını Arapça olarak kaleme almıştır. Bu giriş kısmının Türkçe çevirisi yapılarak çalışmamıza eklenmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığı zaman eserin yazım esasları değişiklik gösterebilmektedir. Osmanlıca kısımlar transkript yazım esaslarından faydalanarak latinize edildiği, Arapça kısımlarının yazımı ise metne sadık kalınarak yazıldığı görülmektedir. Çalışmamızda bu şekilde bir yol izlememizin sebebi ise kelime bütünlüğüne dokunmadan kelimelerin eserin yaşadığı yüzyıl ve hitap ettiği şive ve söylem ile orijinal olarak okuyucuya ulaşmasıdır. Bakıldığı zaman eserin tam bir transkript olmadığı görülse de bu yöntemin ana hatları ile özellikle vurgulama ve uzatma harfleri ile anlam bütünlüğünü ve orijinalliği koruduğunu net bir şekilde ifade edebiliriz.

1. Ebü'l Hüseyin Ahmed B. Ebî Bekr Muhammed B. Ahmed El-Kudûrî (Ö.428/1037) (للإمام أبو الحسين أحمد بن محمد بن أحمد البغدادي القدوري)

Hânefî Mezhebi âlimi olan Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmet El-Kudûrî hicri 362 (973) yılında Bağdat'ta doğdu. Bazı kaynaklarda künyesi Ebü'l-Hasan olarak anılmaktadır. Ebû Abdullah Muhammed b. Yahya el-Cürcânî'den fıkıh ve Muhammed b. Ali Süveyd el-Müeddib'den hadis dersleri almıştır. Irak'ta Hanefî

mezhebinin önderi durumuna gelmiştir⁶. El-Muhtasar düzenli sistematığı, zengin muhtevası ve sade üslûbuyla Hanefî fıkıh tarihinde hem ders kitabı hem temel başvuru kaynağı olarak şöhret kazanmıştır⁷.

Kudûrî'nin el-Muhtasâr adlı eseri Hanefî mezhebinin meşhur kitapları arasında gösterilmiş ve fakihler tarafından sağlam kaynaklardan biri olarak defalarca şerh edilmiştir. Ebû Bekr el-Haddâdi el-Abbâdî'nin (800/1397) es-Sirâcü'l-Vehhâc ve bunun muhtasarı el-Cevheretü'n-Neyyire ile Abdülganî el-Meydânî'nin (1268/1851) el-Lübâb adındaki şerhleri çok meşhurdur⁸.

Eserlerinden bazıları şunlardır;

1. El-Muhtasar,
2. Et-Takrîb,
3. Et-Tecrîd,
4. Şerhu Muhtasari'l Kerhi,
5. Nübze min menâkıbi Ebî Hanîfe'dir.

Recep ayının ortasında ya da 5 Recep 428 tarihinde Bağdat'ta vefat ettiği rivâyet edilen Kudûrî, Hanefî ulemasından olan Ebu Bekir el-Hârizmî'nin kabrinin yanına defnedilmiştir⁹.

1.1. Muhtasari'l-Kudûrî Şerhleri:

Kudûrî'nin Muhtasar adlı eseri her asırda zamanın fakihlerinin ilgisini çekmiştir. Eser hakkında birçok tercüme ve şerh yazılmıştır. “Bunlardan en tanınmış şerhi Abdülganîb Tâlib el-Meydânî'nin el-Lübâb fî şerhi'l-Kitâb'dır. Muhtasar Kudûrî'nin başlıca şerhleri şunlardır;

1. Ebû Bekir el-Haddâd'nin es-Sirâcü'l-vehhâcî,
2. Muhammed Âşık İlâhî el-Berenî'nin et-Teshîlü'z-zarûrî li-mesâ'ili'l-Kudûrî'si,
3. Cârullah ez-Zemahşerî'nin Şerhu Muhtasari'l-Kudûrî'si,

⁶ Cengiz Kallek, TDV. *İslâm Ansiklopedisi*,”Kudûrî”,2002, cilt 26, s.321.

⁷ Ferhat Koca, TDV. *İslâm Ansiklopedisi*,”el-Muhtasar”, 2000, cilt 31, s.65.

⁸ Ekrem Buğra Ekinci, *İslâm Hukuku Tarihi*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2015, s.165.

⁹ Cengiz Kallek, TDV. *İslâm Ansiklopedisi*, “Kudûrî”,2000, cilt 26, s.321

4. Habbâzî'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
5. Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Akta' el-Bağdâdî'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si
6. Hâherzâde'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî ad ile bilinen eser Fevâ'idü'l-Ğudûrî, Şerhu müşkilâti'l-Ğudûrî ve Hallü müşkilâti'l-Ğudûrî adıyla da anılır,
7. Muhammed b. Ahmed el-İsbîcâbî'nin Zâdü'l-fuğahâ'sı,
8. Muhtâr b. Mahmûd ez-Zâhidî el-Müçtebâ'nın Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
9. Hüsâmeddin Ali b. Ahmed el-Mekkî er-Râzî'nin Hulâsatü'd-delâ'il fi tenkıhi'l-mesâ'il adlı eserine Tâceddin İbnü't-Türkmânî, tahrîci hakkında üç ta'likat yazmıştır,
10. Yûsuf b. Ömer es-Sûfî el-Bezzâr'ın Câmî'u'l-muzmerât ve'l-müşkilât'ı,
11. Muhammed b. Yûsuf es-Semerkandî'nin el-Fıkhü'n-nâfî'si,
12. Ebü'l-Meâlî Abdürrab b. Mansûr el-Gaznevî'nin Mültemesü'l-ihvân'ı,
13. Ebû Abdullah Reşîdüddin Mahmûd b. Ramazan er-Rûmî'nin el-Yenâbî' fi ma'rifeti'l-usûl ve't-tefâri'si,
14. İbn Kutluboğa'nın Tashîhu'l-Ğudûrî adlı eseri, et-Tercih ve't-tashih 'ale'l-Ğudûrî, Tashîhu Muhtasari'l-Ğudûrî, Şerhu müşkilâti'l-Ğudûrî, ve Hâşîye 'alâ Muhtasari'l-Ğudûrî adıyla da anılmaktadır,
15. Şevket Kerâsnîş'in Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de yüksek lisans tezi olarak neşre hazırladığı eser Ebû Muhammed Şerîf Mağribîzâde tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir,
16. Abdürrahim b. Ali el-Âmidî'nin el-Mühimmü'z-zarûrî'si,
17. Ebû Yakûb Yûsuf b. Fazl el-Erzincânî'nin Şerhu'l-Ğudûrî'si,
18. Abdullah b. Hüseyin b. Hasan b. Hâmid'in Hadâ'ıku'l-'uyûn fi Şerhi Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
19. Bedreddin Ahmed b. Muhammed er-Râzî'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
20. İlyâs b. Ali'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
21. Ömer b. Dânişmend'in Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
22. Bostanzâde'nin Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî'si,
23. Cemâleddin Mutahhar b. Hüseyin el-Yezdî'nin el-Lübâb Şerhu Muhtasari'l-Ğudûrî adlı eseri bilinen şerhleridir.

Kaynaklarda ayrıca el-Muhtasar'a İbnü'l-Muhaddis er-Res'anî, İsmâil b. Hüseyin el-Beyhakî, Muhammed b. Resûl el-Mûkanî, Muhammed b. Abdullah eş-Şiblî, Ebû İshak İbrâhim b. Abdülkerîm el-Mevsîlî, Muhammed Şah b. Muhammed, Ebü'l-Abbas Muhammed b. Ahmed el-Mahbûbî, Nâsır b. Hüseyin el-Alevî el-Bestî, Nasr b. Muhammed el-Huttelî, İbn Vehbân gibi müelliflerde Muhtasari'l-Kudûrî'ye şerh ve haşiye çalışmaları yaptıkları bilinmektedir.

Şâfiî fakihî Abdürrahîm b. Muhammed el-Mevsîlî, Zahîrüddin Muhammed b. Ömer en-Nevcâbâzî, müfessir ve edip Münşî el-Muhtasar'ı ihtisar etmiş, Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Es'ad el-Hakîmî ile Ebû Bekir b. Ali el-Âmilî de eseri nazma çekmiştir¹⁰.

Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet döneminde eserle ilgili birçok şerh yazılmış, eser Osmanlıca, Türkçe, Fransızca, Latince ve Almancaya tercüme edilmiştir. Başlıca tercümeleri şunlardır;

1. El-Muhtasarı Ch. Solvet Fransızca'ya,
2. Rosenmüller cihadla ilgili kısmını Latince'ye,
3. G. N. Bousquet - L. Bercher muâmelâta dair bir bölümünü Fransızca'ya ,
4. Georg Helmsdörfer, nikâhla ilgili kısmını Des Abul Hasan Ahmed ben Mohammed el Koduri aus Bagdad moslemisches Eherecht nach hanefitischen Grundschriften herausgegeben adıyla Almanca'ya tercüme etmiştir.

Eserin Türkçe'ye ilk çevirisinin ne zaman yapıldığı tesbit edilememiştir. Londra'da School of Oriental and African Studies'in öğretim üyelerinden Mr. Mundy'nin özel kitaplığında kayıtlı (nr. 89) Türkçe Kudûrî çevirisinin baş tarafı eksik olup 888 (1483) yılında istinsah edilmiştir. Eser, Türkler'in edebî yazı dilinden İslâm sonrası Oğuz yazı diline geçiş aşamasında yazılmış bir kitap olarak nitelenmektedir¹¹. Ayrıca Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi'nde (Haraççioğlu, nr. 558) müellifi belli olmayan, 949'da (1542) istinsah edilmiş Tercüme-i Kudûrî adlı bir eser bulunmaktadır¹².

¹⁰ Ferhat Koca,TDV İslâm Ansiklopedisi,"el-Muhtasar",2006, Cilt 31, ss. 65-66

¹¹ Zeynep Korkmaz, "Eski Bir Kudûrî Çevirisi", XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler (1966), Ankara 1968, s. 225-231

¹² Ferhat Koca,TDV İslâm Ansiklopedisi,"el-Muhtasar",2006, Cilt 31, ss. 65-66

Eserin Türkçe'ye ilk çevirisi tam olarak bilinmemektedir. Sultan II. Abdülhamid zamanında Kars mutasarrıfı Muhammed Emin Fehim Paşa tarafından “*Aziziye*” adıyla Osmanlıca olarak Türkçeye çevrilmiştir. Eserin Türkçe çevirileri şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Muhammed Emin Fehim Paşa, Tercüme-i Kudûrî (Kitâbü'l-Azîzî fi'l-Muhtasari'l-Kudûrî; İstanbul 1281, 1304, 1309, 1314, 1315, 1316, 1320, 1323),
2. Hüseyin Hüsnü, Sual ve Cevaplı Kudûrî Şerîf Tercümesi (İstanbul 1329),
3. İsmâil Müfid Efendi, Tercüme-i Muhtasar-i Kudûrî'si,
4. Muzaffer Ozak, Kudûrî Şerif Tercümesi Sualli-Cevaplı (İstanbul 1958),
5. Süleyman Fahri, Kudûrî Metin ve Tercümesi (İstanbul 1967, 1979),
6. Ali Arslan, Kudûrî Metni Tercümesi,
7. Seyyid Fahreddin, Kudûrî Tercümesi ¹³.
8. M. Şevket Ustaosmanoğlu Kelime Manalı Kudûri Tercümesi (İstanbul 2007).
9. Orhan Enkaçar, Abdulkadir Yılmaz Kuduri Şerif Tercümesi Kelime Anlamalı Açıklamalı.(İstanbul 2012).
10. Soner Duman, Osman Güman Muhtasaru'l Kudûrî (2015) eserleridir.

2. Muhammed Emin Fehim Paşa:

Şeyhü'l-İslâm Feyzullah Efendinin torunlarından. Babası Erzurum Şeyhler Medresesi kurucusu Şeyh Mustafa Efendi'dir. Ölüm ve doğum yılı tam bilinmemekle beraber yaptığımız araştırmalar neticesinde 19. Yüzyılın son çeyreğine kadar yaşadığı görülmektedir.

Emin Fehim Paşa Osmanlı Devleti'nin önemli kademelerinde görev almıştır. Erzurum, Beyazıt, Kars ve Van vilayetlerinde mutasarrıf olarak vazifesini ifa etmiştir. Gittiği vilâyet ve sancaklarda halkın teveccühüne mazhar olmuştur. Hakkında halkın hoşnutluğunu bildiren birçok vesika bulunmaktadır.

19 Kanun-ı Evvel 1279 (1863) yılında Kars Sancağı Mutasarrıflığı görevi sırasında vakit buldukça yazdığı *Aziziye* adlı Kudûrî Şerîf Tercümesine ruhsat alınması ve basımının yapılması için müracaat etmiştir. İlk baskının masraflarının gelir ve giderlerinin kendisü

¹³ A.g.e., s. 66

tarafından karşılanacağını ifade etmiştir. 10 Şaban 1280 (1864) tarihinde dilekçeye cevaben uygun görüş belirtilmiştir. 1 Şaban 1280 (1864) tarihinde “numru 1004” mazbatası ile ruhsat verilmiştir.¹⁴

Emin Fehim Paşa'nın bu çalışması neticesinde rumî 25 Şubat 1280 (1865) tarihinde Üçüncü Mecidiye Nişânı ile taltif edilmiştir.¹⁵ Daha sonraları devlet işlerinde gösterdiği başarılar neticesinde Rumeli Beylerbeyi Pâyesi'ne kadar yükselmiştir.¹⁶

3. 'Aziziye (عزیزیه)

Kars sancağı mutasarrıfı sa'âdetlû Emin Fehîm Pâşâ'nın 'Aziziye ismiyle tesmiye eylediği Kudûrî Şerîf tercümesi.

İş Bu kitâbın nedreti ve asyâ-i vasatî câniblerinde killeti hasebiyle nüsha-i sahihasından bi'l-tashîh dördüncü def'a olarak hakkâklar çarşusunda sahâf esnâfindan Hezârgar adlı Mehmed Emin Efendi vasıtasıyla tab' itdirilüb 15 numarulu dükkânında ehven fiyâtla satılmaktadır. Der-Sa'âdet.

Ma'ârif Nezâreti celîlesinin (563) numarulu 26 Rebi'ü'l-evvelî sene 1312 [27 Eylül 1894] tarihli ruhsatıyla Şirket-i Sahâfiye-i Osmânî'ye matba'asında tab' olunmuştur. 1315

4. Osmanlıca Orijinal Metnin Arapça Giriş Kısmı Yazarın Mukaddimesi

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله الذى بتوفيقه تتم الاحول وبلطفه واحسانه تحسن الافعال والاقوال ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له توحيدا ينجى صاحبه من الاهوال ونشهدان سيدنا محمدا عبده ورسوله النبى المفضل صلى الله عليه وعلى آله خير صحب وأل (وبعد) فيقول الفقير الحقير المعترف بالعجز والتقصير السيد (محمد امين فهيم) قائمقام قارص ابن السيد الحاج عبدالرحمن المفتى پاشا بارزن الروم ابن الشيخ المرحوم السيد الحاج مصطفى المفتى في تلك البلدة برتبة قدس شريف شرفها الله تعالى وهو ابن الشيخ المرحوم السيد محمد حبيب القاضى في البلدة المزبورة برتبة قدس شريف وهو ابن الشيخ المرحوم السيد الحاج محمد المفتى ايضا في البلدة المزبورة وهو والد شيخنا ومولانا شيخ الاسلام ومفتى الانام السيد فيض الله افندى طاب الله ثراه وجعل الجنة مثواه ابن الشيخ المرحوم السيد حبيب محمد ابن الشيخ المرحوم السيد پير محمد الشهير بالشيخ الاسود القره باغى الحسنى الحسينى ابا واما قدس الله سره العزيز لما قرأت المختصر القدورى للامام ابى الحسن احمد بن محمد بن جعفر الهمدانى الفقيه الحنفى الذى انتهت اليه رئاسة

¹⁴ BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 664/55

¹⁵ BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 501/22674

¹⁶ BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 420/66

الحنفية بالعراق وهو من اصحاب الترجيح وكان كتابه من المتون الاربعة المشهورة بين العلماء المتبحرين ومتمينا بين الخواص والعوام الامام الفاضل العامل المحقق الاستاذ الكامل المدقق الفريد في بلده مولانا مقداد فهمى الارضرومى المشتهر بجلبى افندى زاده عفى عنه العفو العلى ومتع المسلمين بطول بقائه اردت ان اترجم عبارة المتن سبقا بسبق بلسان تركى ليعم نفعه جميع المسلمين فلما تيسر لى الاختتام بعون الله الملك العلام فى آوان اوائل سلطنة سلطان البرين وخاقان البحرين خادم الحرمين الشريفين السلطان ابن السلطان الغازى (عبدالحميد) خان شانى خلد الله خلافته وايد سلطنته مادامت الملوان بحرمة من بعث الى الانس والجان وتيقن لى انه راغب الدين والشريعة الشريفة امتثالا وتمسكا بقوله عليه وعلى آله ازكى النحية والتسلمية (ان هذ الدين بعدأ غريبا وسيرجع غريبا فطوبى للغرباء الذين اصلحوا ما افسده الناس) وكان صاحب هذه النعت الشريفة عزيزا نادرا فى هذا الزمان سميت هذه الترجمة تقرأ وتبركا (كتاب العزيزى فى المختصر القدورى) لتكون عزيزة ومعتبرة فى ايدى الانام وارجو من الناظر فيها ان يغمض مما فيها من سهو وخطأ ويؤوله بتأويل حسن ان امكن ذلك والافيتبث ما هو الاحق والاصوب ويمحو ما هو ضده وينسبى بالاناسى ويعفونى فان الله تعالى عفويحب العفوفاعف عنايا كريم بكرمك يا اكرم الاكرمين

4.1. Osmanlıca Orijinal Metnin Arapça Giriş Kısmı Yazarın Mukaddimesinin Türkçe Tercümesi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Sadece O'ndan yardım dileriz.

Tevfik ve inayetiyle (manevi) haller tamamlanan, lütfu ve ihsanı ile fiilleri ve sözleri güzelleşen Allah'a hamd olsun. Şehadet ederiz ki; Allah'tan başka ilah yoktur. O bir ve tek olup O'nun ortağı yoktur. O'na sığınan her türlü korkudan emin olur. Yine şehadet ederiz ki; Peygamber Efendimiz Muhammed (s.a.v.) O'nun kulu ve elçisidir. O'na ehl-i beytine sahabesine selât u selâm olsun.

Bu hamdele ve salveleden sonra deriz ki; aczini ve kusurunu itiraf eden, fakir ve hakir olan kul Seyyid (Muhammed Emin Fehîm Efendi) der ki: Nitekim o, Kars kaymakamı İbn Seyyid Hacı Abdurrahman Müftü Paşa'nın makamına kaimdir. Rum Barzani beldesinde Allah'ın şerefli kıldığı Kudüs-ü Şerif rütbesinde olan merhum Müftü Şeyh Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. O, (Suriye Halep şehrinin 60 km kuzeydoğusunda bulunan) Mezburda beldesinde Kudüs-ü Şerif rütbesiyle Kadı makamında olan merhum Şeyh Muhammed Habib Efendi'nin oğludur. O, yine Mezburda beldesinde müftü olan merhum şeyh Hacı Muhammed Efendi'nin oğludur. O, bizim şeyhimiz ve efendimiz Şeyhü'l-İslam ve Müslümanların müftüsü olan Şeyh Feyzullah Efendi hazretlerinin babasıdır. Allah onu korusun ve makamını cennet etsin. O, merhum Şeyh Habib Muhammed Efendi'nin oğludur. O, merhum Şeyh Pir Muhammed'in oğludur. O, Karaşeyh

diye meşhur olan Karabağı Hasan Hüseyin'dir. Onun sırrı ve hakikati muazzez ve müşerref olsun (k.s.) Allah anne babalarına merhamet etsin.

Hanefi fıkıhçısı, İmam Ebu Hasan Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer'e ait olan Muhtasar-ı Kudûrî'yi okuyunca Irak Hanefilik Başkanlığı'na verdim. O, (sözü dinlenip kabul edilen) tercih sahibi olanlardan biridir. Onun kitabı, âlimler arasında meşhur olan dört metinden biri idi. Havas ve avam arasında uyumludur.

İlmiyle âmil bir âlim olan, tahkiki imana sahip bir muhakkik olan, ilmi meseleleri inceden inceye araştıran bir müdekkik olan, her şeyi ile tam bir imâm olan, yaşadığı beldenin biricik eşsiz şahsiyeti olan, Peçeli Efendizâde diye meşhur olan Erzurumlu Mikdad Fehmî Efendi hazretleridir. Allah ona mağfîret edip yüce makama eriştirsin. Dünyada daha fazla kalarak Müslümanların ondan istifade etmesini sağlasın.

Daha önce Arapça olarak yazılan metni tüm Müslümanlar ondan yararlansın diye (Türkçe'ye) tercüme etmek istedim. Halife hazretlerinin yardımı ile Allah bana onu bitirmeyi nasip etti. Bu halife; karadaki sultanların sultanı, denizdeki hakanların hakanı, iki harem-i şerifin hâdimi, Gazi Sultanoğlu Sultan Abdülhamid Han hazretleridir. Allah onun hilafetini uzun etsin, insanlara ve cinlere gönderilen din devam ettikçe halifelik de devam etsin.

Yakinen gördüm ki o, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in "Şüphesiz ki bu din garip olarak başladı ve günün birinde tekrar garip hale dönecektir. Ne mutlu o garip müminlere! Din, insanların bozduklarını düzeltmektir" hadis-i şerifine imtisal ederek İslam hukukuna uyup onu uygulama konularında çok hassas ve dindar bir kimsedir. O, bu hadisi kendisine şiar edinmişti. Böylesine şerefli ve kıymetli olan bu unvana sahip bu zamanda az bulunur. Dolayısıyla tefeül ve bereket olarak bu tercümeyle "Kitâbu'l-Azîzi fi'l-Muhtasari'l-Kudûrî" diye isimlendirdim. İnsanların elinde kıymetli ve muteber olmasını dilerim.

Bu kitabı okurken sehven yapılan hatalara gözü takılan kimseden, mümkün oldukça bunları güzel yorumlayıp telif etmesini rica ederim. Eğer bu mümkün değilse ondan daha doğrusunu ve daha uygununu koyup ona ters düşen kısmını silmesini isterim. Benim de bir insan olduğumu ve hatadan beri olmadığımı düşünerek beni mazur görmesini rica ederim. Allah'ın beni affetmesi için bana dua etmesini dilerim. Nitekim Allah çok affedicidir ve affetmeyi sever. Ey cömertlerin en cömerdi ve kerem sahibi olan Allah'ım! Lütfun ve kereminle bizi affet.

BİRİNCİ BÖLÜM

[‘İBÂDÂT]

1.1. Tahâret Kitâbı (كتاب الطهارة)

Bu terkimât paklığı dâ’ir mesâ’il hakkındadır. (قاله تعالى) Şân-ı ‘âzîm olan Cenâb-ı Allah ‘Azamîyle Kur’ân-ı Kerimde buyurdu (يا ايهاالذين آمنوا) ya harf-i nida te’kîd ve tenbihdir yani şeref-i imân ile müşerref olan müminler gafletten uyanıp rabbiniz Cenâb-ı Âzîm-i Şân’ın emr-i şerîfini ve farzını icraya sa’y ve ihtimam edin. (إذا قمتم الى الصلوة) Namaza kıyâm murâd eylediğiniz vakitte (فاغسلوا وجوهكم وايديكم الى المرافق) yüzlerinizi ve ellerinizi mirfaklarınız ile böyle gasl edin. (وامسحوا برؤسكم وارجلكم الى الكعبين) Dahi başlarınızı mesh idub ve ayaklarınızı topuklarınız ile bile gasl edin. (ففرض الطهارة غسل الاعضاء الثلاثة) والمرفقن والكعبان (ومسح الرأس) Abdestin farzı üç âzasını gasl idub dahi başına mesh itmekdir. (والمفروض في مسح الرأس مقدار) Dahi dirsekler ve topuklar gasilde dâhil olurlar. (يدخلان في الغسل) Başına mesh itmede farz kılınan nâsiye mikdârıdır yani başın dört bölüğünden bir bölüğüdür. (لما روى المغيرة بن شعبة رضى الله تعالى عنه) Ashâb-ı Kibar’dan zikr olunan Mugira bin Şu’be hazretleri rivâyet buyurdular ki (ان النبى صلى الله تعالى عليه وسلم اتى سبابة قوم) Resûl-i Kâinat ve mefhar-i mevcudat ‘aleyhi ve âlâ âli efdel-i et-tâhiyat ve eşref-i et-teslimiyat efendimiz hazretleri bir kavmin hâli mahâlline gelub (فبال) def-i rutubet-i beşeriye eyledi. (ومسح على ناصيته وخفيه) Şerâfetle âbdest aldı (وتوضأ) üzerine mesh eyledi bu hadis-i şerîf huff ve nâsiye üzerine mesh itmeye delil oldu.

(غسل اليدين ثلاثا قبل ادخالهما الاناء اذا استيقظ المتوضئ من نومه) Âbdest alıcı kimse uykudan uyandığı vakitte ellerini çanağa daldırmazdan evvel üç kere gasl eylemek (وتسمية الله تعالى في) (ابتداء الوضوء) dahi abdestin ibtidâsında besmele-i şerîfi okumak (والسواك) dahi misvak isti’ mâl eylemek (ومسح الاذنين) dahi ağzına ve burnuna su virmek (والمضمضة والا استنشاق) dahi kulaklarını mesh eylemek (وتخليل اللحية والاصابع) dahi lihyesini ve parmaklarını hilâllemek (ويستحب للمتوضئ ان ينوى الطهارة) dahi gasli üçe dek tekrar itmekdir. (وتكرار الغسل الى الثلث) mütevâddi olan kimse için tahârete niyet itmek müstehâb olur. (ويستوعب رأسه بالمسح) Başına kaplayı mesh itmek (ويرتب الوضوء) âbdesti tertîb üzere almak (فبيئتئ بما بدأه الله تعالى بذكره)

وبالميامن) Allahü Teâlâ âyet-i kerîmesinde zikriyle bedâ' eylediği 'uzuvdan bedâ' eylemek (ومسح الرقبة) dahi sağ cânibleriyle bedâ' boynuna mesh itmektir.

(والمعاني الناقضة للوضوء) Âbdesti bozan 'illetler (كل ما خرج من السبيلين) kubl ve dübürden çıkan nesnenin küllîsi. (والمعاني الناقضة للوضوء) Dahi kan ve irin ve sarı su bedenden çıkub hükmi-tathîri lâhık olduğu mahalle tecâvüz eylemek. (والنوم) Dahi boğazdan 'avdet eyleyen nesne ağız dolusu olduğu vakitte. (والقيئ اذا كان ملاً الفم) Dahi yâni üzerine yahud bir nesneye ittikâ yahud istinâd ider olduğu yerde uyumak ki eğer ol nesne zâ'il olsa elbette sâkıt olur. (والغلبة على) (والفقهة في كل صلاة ذات ركوع وسجود) Dahi bayılmak ve divâne olmak. (العقل بالاغماء والجنون) Dahi rükû' ve secde sâhibi olan namazlarda kendi yanında vâki' olan kimse işitecek kadar gülmek bu cümle âbdesti nakz ider.

(وفرض الغسل المضمضة والاستنشاق وغسل سائر البدن) Guslün farzı ağzına ve burnuna mübalâğa ile su virub ve cemî' bedeni gasl eylemektir. (وسنة الغسل ان يبدأ بالمغتسل فيغسل يديه) (وفرجه) Guslün sünneti gusl edici kimse ellerini ve fercini yıkamak ile bedâ' eylemek (ويزيل) ثم يتوضأ وضوءه (ويزيل) (النجاسة ان كانت على بدنه) eğer bedeni üzerinde necâset olur ise izâle etmek (ويزيل) ثم يفيض الماء على (الرجليه) ayaklarını yıkamaz. (ثلاثا) namaza âbdest aldığı gibi âbdest alır (رأسه وعلى سائر بدنه ثلاثا) (ثم يتنحى ان) (Ba' dehu suyu başı ve sâ'ir cesedi üzerine üçer kere döker. (وليس على) (ذلك المكان فيغسل رجله) Sonra gusl eylediği mekândan tecâvüz idub ayaklarını yıkar. (والمرأة ان تنقض ضفائرها في الغسل اذا بلغ الماء اصول شعرها) 'avrat üzerine lâzım değildir şa'rın köklerine su bâliğ olduğu vakitte örgülerini bozmak.

(والمعاني الموجبة للغسل انزال المنى على وجه الدفق والشهوة) Guslü mucibe olan 'illetler şehvet ile itmek vechi üzerine menînin inzâlidir (من الرجل والمرأة) er kişi ve 'avratdan (والتقاء الختانين) (من الحيض والنفاس) (من غير انزال منى) inzâl olmaksızın hitâneynin birbirine tecâvüz itmesidir. (وسن رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم الغسل للجمعة) Dahi guslü mucibe olan hayz ve nifâsdır (والعبيد والاحرام و الوقوف بالعرفه) Resûl-i Kâinat 'aleyhi efdâlü't-tahiyyât efendimiz cum'a ve 'ideyn ve ihrâm ve arafede vakfe için guslü sünnet kıldı. (وليس في المذى والودى غسل وفيهما) (الوضوء) Dahi mezi ve vedinin zuhurunda gusl lâzım olmayub ancak bunlarda âbdest almak lâzım gelür.

(والطهارة من الاحداث جائزة بماء السماء والاودية والعيون والآبار وماء الجار) Dahi semâ dahi vâdiler ve çeşmeler ve kuyular ve denizler suları ile hadeslerden tahâret câ'izdir. (ولا تجوز) (ولا بماء) Şecerden ve meyvelerden sıkılan su ile câ'iz olmaz. (الطهارة بماء اعتصر من الشجر والثمر)

Şerbetler (غلب عليه غيره فاخره عن طبع الماء كالأشربة والخل وماء البقلاء والمرق وماء الورد ماء الزردج ve sirke dahi bakla ve âş ve asfar çiçeğinin suları gibi su ile ki tabından çıkub gayrisi su üzerine galib olsa o misillû sular ile âbdest câ'iz olmaz. (ويجوز الطهارة بماء خالطه شئ طاهر في) (غير احدا وصافه Dahi tahâret bir su ile câ'iz olur ki ol suya bir tâhir nesne karışıp evsâfının birini tagayyür eyledi. (كماء المد والماء الذى يختلط به اشنان والصابون والزفران) Seyl suyu dahi ol su ki çoğan dedikleri ot ile muhtelit olur ve sabun ve zâ'ferân suları gibi.

Her su ki ona necâset vâki' (وكل ماء دائم اذا وقعت فيه نجاسة لم يجوز الوضوء به قليلا كان او كثير) oldu onunla âbdest almak câ'iz olmaz ol su hâlbuki ceryân edici değildir az olsun gerek çok olsun. (لان النى عليه الصلاة السلام امر بحفظ الماء من النجاسة) zîrâ (a.s.v.) efendimiz necâsetden suyu hıfz itmekle emir buyurub (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) yani ümmet ve ashâbım sizden biriniz ceryân itmeyen suya bevl ve ânda cenâbetden gusl itmesin.

فقال عليه الصلاة السلام اذا استيقظ احدكم من منامه فلا يغمس يده في الاناء حتى يغسلها ثلاثا فانه لا يدري (فقال عليه الصلاة السلام اذا استيقظ احدكم من منامه فلا يغمس يده في الاناء حتى يغسلها ثلاثا فانه لا يدري) Yani sizden biriniz uykusundan uyandığı vakitte ellerini çanağa daldırmasın üç kere ellerini yıkayana dek zîra bilmez ki elleri ne mekânda geceledi. (اما الماء الجارى اذا وقعت) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Ama ceryân eyleyen suya necâset vâki' olduğu vakitte (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) لانها لا تستقر مع) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) ol sudan âbdest almak câ'iz olur necâsetinin eseri görünmediğı vakitte. (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Zîra ol necâset suyun ceryânı ile bile karâr eylemez.

والغدِير العظيم الذى لا يتحرك احد طرفيه بتحريك الطرف الآخر اذا وقت احد جانبيه نجاسة جاز الوضوء من) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Ol azîm göl ki iki tarafının biri âher tarafını tahrik ile taharruk eylemez ol gölün iki cânibinden birine necâset vâki' olduğu vakitte cânib-i âherinden âbdest almak câ'iz olur zîra tâhir olan ol cânibe necâset vâsıl olmaz. (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Sinek ve arı ve akrepler gibi dem-i mâ'îlesi olmayan hayvânın suda mevti ol suyu ifsâd itmez. (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Dahi balık ve kurbağa ve yengeç gibi suda dirlik eyleyen hayvânın mevti suyu fesâda virmez.

(فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Ma-i müsta'mel hadesleri tahâret itmede isti'mâl câ'iz olmaz. (فقال لا يبولن احدكم في الماء الدائم ولا يغتسلن فيه من الجنابة) Ma-i müsta'mel her su ki onunla hades izâle olundu yahud 'ibâdet vechi üzerine bedende isti'mâl olundu.

(وكل اهاب دبغ فقد طهر وجزات الصلاة فيه والوضوء منه الا جلد الخنزير والادمي) Âdemî ve hınzır cildlerinden mâ'adâ her deri ki debbâğat kılındı pâk oldu ânda namaz ve ol cildten masnû' olan kırbadan âbdest almak câ'iz olur. (وشعر الميتة وعظمها وعصبها وقرنها طاهر) Murdar olmuş olan hayvânın saçı ve kemiği ve siniri ve boynuzu pâktır.

(واذا وقعت في البئر نجاسة نزحت وكان نزع ما فيها من الماء طهارة لها) Kuyuya necâset vâki' olduğu vakitte o kuyunun suyu çekilir ve ol kuyuda olan sudan küllisini ihrâc itmek kuyuyu pak ider. (فان ماتت فيها فارة او عصفورة او صعوة او سودانية او سام ابرص نزع منها مابين عشرين) فان ماتت فيها فارة او عصفورة او صعوة او سودانية او سام ابرص نزع منها مابين عشرين) (دلوا الى ثلثين يحتسب كبر الدلو وصغرها Eğer kuyuda fare yahud serçe yahud bunde kuşu bir göçen kuştur yahud sığircık yahud keler ölse ol kuyudan yirmi kova beyniyle otuz kovaya dek su ihrâc olunur ve kovanın büyüğü ve küçüğü hesap olunur.¹⁷ وان ماتت فيها حمامة او دجاجة) (او سنور نزع منها مابين اربعين دلوا الى ستين Dahi kuyuda güvercin yahud tavuk yahud kedi olsa ol kuyudan kırk kova beyniyle altmış kovaya dek su ihrâc olunur. (وان ماتت فيها كلب او شاة او) (دابة او آدمى نزع جميع ما فيها من الماء ve eğer kuyuda kelb yahud ganem yahud sâ'ir hayvân yahud insan olsa ol kuyuda olan suyun küllisi ihrâc olunur. (وان انتفخ او تفسخ نزع جميع ما فيها) (من الماء صغر الحيوان وكبرها سواء Eğer kuyuya vâki' olan hayvân şişse yahud dağılsa kuyuda olan suyun küllisi ihrâc olunur bu suretde hayvânların büyüğü ve küçüğü berâberdir. (وعدد Kovaların adedi şehirlerde kuyular için isti'mâl (الدلاء يعتبر بالد لوالوسط المستعمل للآ بار في البلدان olunan delv vasat ile i'tibâr olunur. (فان نزع منها بد لو عظيم قدر ما يسع من الد لو الوسط فا حتسب به) (جاز Ve eğer kuyudan büyük kova ile vasat kovanın ihâta eylediği mikdârı su ihrâc olunub hesap olunsa câ'iz olur. (وان كانت البئر معنا لا ينزح وقد وجب نزع ما فيها اخرجوا مقدار ما كان فيها من) (الماء Eğer kuyu muayyen olub nezh mümkün olmayacak suretde ise ol kuyuda olan suyun küllisini ihrâc itmek vâcib olsa ol kuyunun ahâlisi kuyuda vâki' olan suyun tahmînen mikdârını ihrâc iderler. (وقد روى عن محمد بن الحسن رحمه الله تعالى انه قال ينزح منها مائتاً دلو الى ثلاثمائة) Hasan'ın oğlu Muhammed hazretlerinden rivâyet olunub buyurdu ki mezkûre kuyudan ikiyüz kova nezh olunur üçyüz kovaya dek ikiyüz kovası vücûben yüz kovası istihsânen.

(واذا وجد في البئر فارة او غيرها ولا يدرون متى وقعت ولم ينتفخ ويتفسخ اعد واصلاة يوم وليلة اذا كانوا) (توضوا منها وغسلوا اكل شئ اصابه ماؤها Eğer kuyuda fare yahud farenin gayrisi bulunub ne zaman vâki' olduğu bilinmez ise dahi vâki' olan nesne şişmez ve dağılmaz ise bir gün ve bir gecenin namazını ol kuyu ahâlisi iâde iderler ol kuyudan âbdest alır oldukları vakitte dahi ol kuyunun suyu isâbet eylediği nesnenin küllisini gasl iderler. (وان انتفخت او تفسخت)

¹⁷ Malûm ola bu makâmda yirmi kova ihrâc olunur vücûben ve on kova dahi ihrâc olunur ve otuza dek istihsânen

Eğer mezkûre olan fare yahud gayrîsi (اعادوا صلاة ثلاثة ايام وليا ليها في قول ابى حنيفة رحمه الله تعالى) şîşe yahud dağılsa İmâm Â'zam hazretlerinin kavli şerîfînde üç gün ve üç gecenin namazını îade iderler. (وقال ابو يوسف ومحمد رحمهما الله تعال ليس عليهم اعادة شئ حتى يتحققوا متى وقعت). İmâm Muhammed ve İmâm Ebû Yûsuf hazretleri buyurdular ki onlar üzerine bir şey'i îade lâzım değildir ne zaman vâkî olduğunu tahkik edene dek.

(وسور الأدمى وما يؤكل لحمه طاهر) İnsanın ve lahmi ekl olunan hayvânın artığı pakdır. (وسور الكلب والخنزير وسباع البهائم نجس) Kelb ve hınzır ve sâ'ir yırtıcı hayvânın artığı necistir. (وسور الهرة والدجاجة المخلات وسباع الطيور وما يسكن في البيوت مثل الحية والفارة مكروه) Dahi kedi ve başıboş olan tavuğun artığı ve yırtıcı kuşların artığı ve yılan ve fare misillü beytlerde sâkin olan hayvânâtın artıkları mekruhdur. (وسور الحمار والبغل مشكوك فيهما وإن لم يوجد غيرهما توضاً) (بهما وتيمم) Dahi himâr ve baglın artıkları meşküktür eğer bunların gayrî su bulunmaz ise meşkük olan sudan âbdest alub ve bâ' dehu teyemmüm olunur.

1.1.1. Teyemmüm Bahsi (باب تيمم)

Bu bâb teyemmüm hakkındadır. (ومن لم يجد الماء وهو مسافر أو في خارج المصر بينه وبين)¹⁸ Bir kimse su bulamayub halbuki ol kimse müsâfirdir yahud şehir taşrasında bulunub onun beyniyle şehrin beyni mil mikdârı yahud milden ziyâde olsa yahud ol kimse suyu bulsa lâkin marîz olub eğer ol suyu isti'mâl eylese marâzı şiddetlü olur (أو خاف الجنب إن غسل بالماء أن يقتله البرد أو) (يمرضه فإنه يتيمم بالصعيد الطاهر) yahud cünüb havf eylese ki eğer su ile gusl iderse soğuk onu telef eyler yahud onu hasta ider bu suretlerde yer cinsi olan tâhir nesne ile teyemmüm ider.

(والتيمم ضربتان: يمسح بإحدهما وجهه وبالأخرى يديه إلى المرفقين) Teyemmüm iki dârbedir biriyle yüzünü ve biri ile ellerini mirfakları ile bile mesh ider. (والتيمم من الجنابة والحدث سواء). Dahi cenâbet için ve hades için teyemmüm berâberdir. (ويجوز التيمم عند أبي حنيفة ومحمد بكل ما) (كان من جنس الأرض كالتراب والرمل والحجر والجص والنورة والكحل والزرنيخ) İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde yer cinsinden toprak ve kum ve taş ve kireç ve alçı ve sûrme ve zirnîh gibi nesnelere küllisi ile teyemmüm câ'iz olur. (وقال ابو يوسف رحمه الله: لا يجوز إلا) (بالتراب والرمل خاصة) İmâm Ebû Yûsuf hazretleri indinde teyemmüm câ'iz olmaz illâ toprak ve kum ile câ'iz olur.

4000 "الميل خطوة" 18

(والنية فرض في التيمم مستحبة في الوضوء) Dahi niyet teyemmümde farz ve âbdestde müstehâbdır. (وينقض التيمم كل شيء ينقض الوضوء). Âbdesti bozan nesnenin küllisi teyemmümü dahi nakz ider. (وينقضه أيضا رؤية الماء إذا قدر على استعماله). Suyu görmek dahi isti'mâli üzerine kâdir olduğu vakitte teyemmümü nakz ider.

(ولا يجوز التيمم إلا بصعيد طاهر) Teyemmüm câ'iz olmaz illâ yer cinsi olan tâhir nesne ile olur. (ويستحب لمن لا يجد الماء وهو يرجو أن يجده في آخر الوقت أن يؤخر الصلاة إلى آخر الوقت). Vaktin evvelinde su bulamayub vaktin âhîrinde bulmasını recâ eyleyen kimse için vaktin âhîrine dek namazı te'hîr itmek müstehâb olur. (فإن وجد الماء توطأ به وصلى). Eğer su bulursa âbdest alır (وإلا تيمم ويصلي بتيممه ما شاء من الفرائض والنوافل) eğer su bulamaz ise teyemmüm idub farzından ve nevâfilden dilediğini kılar.

(ويجوز التيمم للصحيح المقيم في المصر إذا حضرت جنازة والولي غيره فخاف إن اشتغل بالطهارة أن تفوته) ويجوز التيمم للصحيح المقيم في المصر إذا حضرت جنازة والولي غيره فخاف إن اشتغل بالطهارة أن تفوته (صلاة الجنازة فله إن يتيمم ويصلي olmayan kimse için sahîh olsa bile teyemmüm câ'iz olur eğer âbdest ile meşgul olsa cenâze namazı fevt olur diye havf ider ise bu suretde teyemmüm idub cenâze namazını kılar. (وكذلك من حضر العيد فخاف إن اشتغل بالطهارة أن تفوته صلاة العيد يتيمم ويصلي). Mâsebak misillû kimse bayram namazına hâzır olsa eğer tahâret ile meşgul olduğu halde salât-ı îd fevtinden havf eylese ol kimse teyemmüm idub ol namazı eda ider. (وإن خاف من شهد الجمعة). Eğer cum'aya hâzır olan kimse havf eylese (إن اشتغل بالطهارة) eğer tahâret ile meşgul olsa (أن تفوته) (فإنه لا يتيمم) ol kimse teyemmüm eylemez (ولكنه يتوضأ) lâkin âbdest alır (وإن أدرك الجمعة صلاها) eğer cum'a namazına ulaşabilir ise kılar (وإلا صلى الظهر أربعاً) (وكذلك إذا) (ضاق الوقت فخشي إن توطأ قات الوقت) Mâsebak misillû vakit dâr olduğu vakitte havf eylese eğer âbdest alınsa vakit çıkar (فإنه لا يتيمم) ol kimse teyemmüm itmez (فإنه لا يتيمم) ol kimse âbdest alub kazâ kılar.

(والمسافر إذا نسي الماء في رحله فتيمم وصلى) Müsâfir olan kimse suyu yükünde unuttuğu vakitte teyemmüm idub namazı kılsa (ثم ذكر الماء بعد ذلك لم يعد الصلاة عند أبي حنيفة ومحمد رحهما) (الله تعالى) bundan sonra su hâtırına gelse İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed hazretleri indlerinde namazı îade lâzım gelmez. (وقال أبو يوسف: يعيدها). İmâm Ebû Yûsuf hazretleri buyurur ki namazı îade ider. (وليس على المتيمم إذا لم يغلب على ظنه أن بقره ماء أن يطلب الماء). Suyun kurbu üzerine zannı gâlib olmadığı vakitte suyu talep itmek müteyemmim üzerine lâzım değildir. (فإن غلب على ظنه أن هناك ماء لم يجز له أن يتيمم حتى يطلبه). Eğer ol makamda su bulunması zannı üzerine galib olsa ol kimse için suyu talep eylemedikce teyemmüm itmek câ'iz

olmaz. (وإن كان مع رفيقه ماء طلبه منه قبل أن يتيمم فإن منعه منه تيمم فصلی). Eğer refikiyle beraber su olsa teyemmüm itmezden evvel refikinden taleb ider eğer virmez ise teyemmüm eyler pes namazını kılar.

1.1.2. Huffeyn Üzerine Mesh İtme Bahsi (باب المسح على الخفين)

Bu bâb edik üzerine mesh eylemenin beyânındadır. (المسح على الخفين) Edik üzerine mesh eylemek (جائز بالسنة من كل حدث موجب للوضوء) âbdesti mûcib olan hadesin küllisine câ'iz olur sünnet-i şerîf sebebiyle. (إذا لبس الخفين على طهارة كاملة) Ediklerini tahâret-i kâmile üzerine giydiği vakitte (ثم أحدث فإن كان مقيما مسح يوما وليلة) âbdesti bozduktan sonra eğer mukîm olursa bir gün ve bir gece mesh ider. (وإن كان مسافرا مسح ثلاثة أيام ولياليتها) Eğer müsâfir olursa üç gün üç gece mesh ider.

(والمسح على الخفين) Meshin müddetinin ibtidâsı hadesin akîbidir. (وابتداؤها عقب الحدث) Ediklerin zâhiri üzerine parmaklarıyla hutut olduğu halde mesh eylemekdir. (يبدأ من رؤوس أصابع الرجل إلى الساق) Ayak parmaklarının başlarından bedâ' olunur baldırlara dek.

(وفرض ذلك مقدار ثلاث أصابع من أصابع اليد) Ve mesh'in farzı el parmaklarından üç parmak mikdârıdır. (ولا يجوز المسح على خف فيه خرق كبير يبين منه مقدار ثلاث أصابع من أصابع الرجل) Ayak parmaklarından üç parmak zâhir olacak mikdâr bir huff üzerinde delik olsa ol huff üzerine mesh câ'iz olmaz. (وإن كان أقل من ذلك جاز) Eğer mezkûr olan mikdârdan az olursa câ'iz olur. (ولا يجوز المسح على الخفين لمن وجب عليه الغسل) Gusûl vâcib olan kimse için huffeyn üzerine mesh itmek câ'iz olmaz.

(وينقضه أيضا نزع) Âbdesti bozan nesne meshi dahi bozar. (ونقض المسح ما ينقض الوضوء) Müddetin geçmesi huffun çıkması dahi meshi bozar. (الخف ومضي المدة فإذا مضت المدة نزع خفيه) Müddeti geçtiği vakitte ediklerini çıkarır ve ayaklarını gasl idub namazını kılar âbdest azâlarından bâki kalanı iâde itmek onun üzerine lâzım değildir. (ومن ابتداء المسح وهو مقيم فمسافر قبل تمام يوم وليلة مسح ثلاثة أيام ولياليتها) Bir kimse mesh itmeye mukîm olduğu halde ibtidâ eylese pes bir gün ve bir gece tamam olmazdan evvel müsâferet eylese üç gün üç gece tamam olana dek mesh ider. (وإن ابتداء المسح وهو مسافر ثم أقام) Eğer müsâfir olduğu halde meshe ibtidâ eylese sonra ikâmete niyet eylese eğer bir gün bir gece yahud ziyâde mesh eylediyse ol kimse için ediklerini çıkarub ve ayaklarını gasl itmek lâzım olur. (وإن كان مسح أقل من يوم)

Eğer bir gün bir geceden noksân mesh iderse (تم مسح يوم وليلة) bir gün bir gece meshi tamam ider.

(وبمسح عليه) Mest üzerine çizmesini tahâret-i kâmile ile giyse (ومن لبس الجرموق فوق الخف) (ولا يجوز المسح على الجوربين عند أبي حنيفة رحمه الله) onun üzerine mesh iderse câ'iz olur. (إلا أن يكونا مجلدين) altı ve üstü cildli olursa câ'iz olur. (أو منعهين) Yahud mün'al olurlar ise yani altı cild dikili olursa. (والبرقع) bürük üzerine (والقلنسوة) sârik üzerine (على العمامة) Mesh câ'iz olmaz (ولا يجوز المسح) yüz örtüsü üzerine (والقفازين) eldiven üzerine.

(وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى : يجوز المسح على الجوربين) İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki çoraplar üzerine mesh câ'iz olur (إذا كانا تخيين لا يشفان الماء) dahi mesh câ'iz olur. (ويجوز المسح) (وإن شدها على غير وضوء) Yaraya bağlanan sargılar üzerine (على الجبانر) her çend âbdestsiz (لم يبطل) Eğer yara iyi olmazdan evvel ol bağ düşse (وإن سقطت عن غير براء) mesh bâtil olmaz. (وإن سقطت عن براء بطل) Eğer iyi olduktan sonra ol sargı düşerse mesh bâtil olur.

1.1.3. Hayz Bahsi (باب الحيض)

Bu bâb hayzın beyânında olucudur. (أقل الحيض ثلاثة أيام ولياليها) Hayzın az müddeti üç gün geceleriyle bilebilir. (فما نقض من ذلك فليس بحيض وانما هو استحاضة) Pes zikr olunan müddetden noksânda zuhur iden kan hayz değildir ancak dem-i istihâzedir yani 'illetdendir. (وأكثر الحيض عشرة أيام) Hayzın müddetinin nihayeti on gündür. (فما زاد على ذلك فهو) (وما تراه المرأة من الحمرة والصفرة والكدرة في أيام) (استحاضة) On gün üzerine zâ'id olan istihâzedir. (الحيض فهو حيض) Bulanıklık ve sârilik ve kırmızılıktan eyyâm-ı hayzda 'avratın gördüğü nesne hayzdır (حتى ترى البياض الخالص) hâlis olduğu halde beyazı görene dek.

(والحيض يسقط عن الحائض الصلاة ويحرم الصيام) Hayz hâ'iz olan 'avratdan namazı iskat idub orucu harâm kılar. (وتقضي الصوم ولا تضي الصلاة) Savmı kazâ ider namazı kazâ eylemez. (ولا تطوف بالبيت الحرام) dahi beyt-i şerîfi tavâf idemez. (ولا يأتيها زوجها) Yani hayz halinde zevci 'avratına takarrüb eyleyemez.

(ولا يجوز لحائض ولا جنب قراءة القرآن) Dahi hâ'iz ve cünûb için Kur'ân-ı Kerîm'i kırâ'at eylemek câ'iz olmaz. (ولا يجوز لمحدث مس المصحف) Âbdestsiz olan kimse için Kelâm-ı Kadîm'i eline almak câ'iz olmaz. (إلا أن يأخذه بغلافه) Lâkin gılâfiyla ahz iderse câ'iz olur. (وإن)

لم يجز وطؤها (Eğer hâ'izin kanı on günden azda munkatı' olsa) انقطع دم الحيض لأقل من عشرة أيام (حتى تغتسل أو يمضي عليها وقت صلاة كامل) ol 'avratı vat' itmek câ'iz olmaz gusl itmedikçe yahud salât-ı kâmile vakti ânın üzerine geçmedikçe. (فإن انقطع دمها لعشرة أيام) Eğer ol hâ'izin kanı on günün tamamında kat' olsa (جاز وطؤها قبل الغسل) gusülden evvel ol 'avratı vat' câ'iz olur.

Müddet-i hayzda iki kan beyninde (والطهر إذا تخلل بين الدمين في مدة الحيض فهو كالدّم الجاري) (وأقل الطهر خمسة عشر يوماً) paklık tahlil eylediği vakitte ol tuhr dem-i cârî misillüdür. (ولا غاية لأكثره) Tuhrun ekser için nihâyeti yokdur. Paklığın ekallî onbeş gündür.

Dem-i istihâze 'avratın üç günden ekallde (ودم الإستحاضة هو ما تراه المرأة أقل من ثلاثة أيام) gördüğü kandır. (أو أكثر من عشرة أيام) Yahud on günden ziyâdede gördüğü kandır. (فحكمه حكم) Dem-i istihâzenin hükmü devam üzere cereyân iden burun kanı hükmü (الرعايف الدائم: misillüdür. (لا يمنع الصوم ولا الصلاة ولا الوطء) Oruca ve namaza dahi vat' itmeğe mâni' olmaz (وللمرأة عادة معروفة) Halbuki (وإذا زاد الدم على عشرة) on gün üzerine kan ziyâde olduğu vakitte. 'avrat için 'âdet-i ma'lûme vardır. (ردت إلى أيام عاداتها) 'avratın 'âdet-i ma'lûmesi olan (وما زاد) eyyâma redd olunur yani 'avratın 'âdet-i ma'lûmesi kaç gün ise ona i'tibâr olunur. (وإن ابتدأت مع البلوغ) (على ذلك فهو استحاضة وإن ابتدأت مع البلوغ) 'Âdet-i kadîmesi üzerine zâ'id olan istihâzedir. (فيحضرها عشرة أيام من كل شهر) Eğer 'avrat bulûğuyla bile istihâzeye başlasa (والباقي استحاضة) 'avratın hayzı her aydan on gündür bâkisi istihâzedir onun hükmü yakinen (والمستحاضة ومن به سلس البول والرعايف الدائم والجرح الذي لا يزقلاً يتوضئون لكل وقت صلاة) zikr olundu. Müstehâze olan 'avrat dahi selesü'l-bevle dahi ru'âf-ı daîme ve îv olmayan yaraya mübtelâ (فيصلون بذلك الوضوء في الوقت ما شاءوا من) olan kimseler her namazın vakti için âbdest alırlar. (الفرائض والنوافل) Ol âbdest ile vaktin içinde farzdan ve nâfile namazdan dilediklerini kırlar. (فإذا خرج الوقت بطل وضوءهم) Pes vakit hurûc eylediği vakitte onların âbdestleri bâtıl olur. (وكان عليهم استئناف الوضوء لصلاة أخرى) Dahi onların üzerine âher namaz için âbdesti döndürmek lâzım olur.

(والنفاس: هو الدم الخارج عقيب الولادة) Nifâs dedikleri velâdetin akibinde hurûc eyleyen (والدم الذي تراه الحامل وما تراه المرأة في حال ولادتها قبل خروج الولد استحاضة) Hâmil olan demdir. 'avratın gördüğü dahi veledin hurûcundan ol velâdet halinde 'avratın gördüğü kan (وأكثره أربعون يوماً) nifâsın ekseri (وأقل النفاس لا حد له) nifâsın ekseri kırk gündür (وما زاد على ذلك فهو استحاضة) şü kırk gün üzerine ziyâdesi istihâzedir. (وإذا تجاوز) (وقد كانت هذه المرأة ولدت قبل) (الدم على أربعين يوماً) Dem kırk gün üzerine tecâvüz eylediği vakitte (ولها عادة معروفة في النفاس) (ذلك) halbuki ol 'avrat bundan evvel bir dahi veled doğurmuş idi. (ردت إلى أيام عاداتها) 'Avratın eyyâmı Dahi ol 'avrat için nifâsda 'âdet-i ma'rufe vardır.

'âdetine redd olunur mesela 'âdet-i kadîmesi otuzbeş gün olsa bu defa demin zuhuru kırkbeş güne bâliğ olsa 'âdet-i kadîmesi olan otuzbeş gün nifâs ad olunub bâki kalan on günlük namazı kazâ itmek 'avrata lâzımdır. (وإن لم تكن لها عادة في النفاس فابتدأ نفاسها أربعون يوماً) Eğer ol 'avratın 'âdet-i sâbıkası olmazsa onun ibtidaî nifâsı kırk gündür.

ففاسها ما خرج (ومن ولدت ولدين في بطن واحد) Bir 'avrat batn-ı vâhidede iki veled doğursa (من الدم عقيب الولد الأول عند أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله تعالى) İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf hazretleri indinde zikr olunan 'avratın nifâsı veled-i evvelîn akîbinde zuhur iden demin ibtidâsından i'tibâr olunur. (وقال محمد وزفر: نفاسها ما خرج من الدم عقيب الولد الثاني) İmâm Muhammed ve İmâm Zûfer (r.a.) hazretleri buyurdular ki veled-i sâninin akîbinde hurûc iden demdir. (وعدتها تنقضى من الولد الأخير في قولهم اجماعاً) 'Avratın 'iddeti cemî' fukahânın kavlinde veled-i âhirden münkaziyye olur.

1.1.4. Necâset Bahsi (باب الأنجاس)

تطهير النجاسة واجب من بدن المصلي وثوبه والمكان الذي (Bu bâb necislerin beyânında olucudur. (يصلي عليه) Namaz kılan kimsenin bedeninden ve sevbinden ve namaz kıldığı mekândan ويجوز تطهير النجاسة بالماء وبكل مانع طاهر يمكن إزالتها به كالخل وماء) (الورد) Dahi necâseti izâle su ile dahi sirke ve gül suyu misillû izâle mümkün olan mâi' tâhir nesnelere küllisi ile câ'iz olur. (وإذا أصابت الخف نجاسة ولها جرم فحفت فذلك بالأرض جاز) Huffa cirm sâhibi olan necâset isâbet idub kuruduğu vakitte onu ârza sürse câ'iz olur. (والمني نجس) (فإذا جف على الثوب أجزاء فيه الفرك) Dahi menî necistir yâşını gasl itmek vâcibdir. (يجب غسل رطبه) Menî sevb üzerinde kuruduğu vakitte ovalamak kifâyet ider. (والنجاسة إذا أصابت المرأة أو السيف) (اكتفي بمسحهما) Âyineye yahud kılıca necâset isâbet eylediği vakitte onları mesh itmek kifâyet ider.

Eğer bir yere (وإن أصابت الأرض نجاسة فحفت بالشمس وذهب أثرها جازت الصلاة على مكانها) necâset isâbet idub pes güneş ile kuruyub eseri gitse ol mekân üzerinde namaz câ'iz olur. (ومن أصابه من النجاسة المغلظة) Ol mekândan teyemmüm eylemek câ'iz olmaz. (ولا يجوز التيمم منها) Bir kimseye kan ve gâ'it ve şarab (كالدّم والبول والغائط والخمر مقدار الدرهم فما دونه جازت الصلاة معه) ve bevl gibi necâset-i galîza olan nesnelere dirhem mikdârı ve dirhemden az isâbet eylese onunla bile namaz câ'iz olur. (فإن زاد لم تجز) Eğer dirhemden zâ'id olursa namaz câ'iz olmaz. (وإن أصابته نجاسة مخففة كبول ما يؤكل لحمه جازت الصلاة معه) Ol kimseye lahmi ekl olunan hayvânın bevli misillû necâset-i hafife isâbet eylese onunla bile namaz câ'iz olur (ما لم يبلغ) (ربع الثوب) mâdâm bevl rub' sevbe bâliğ olmadı.

(وتطهير النجاسة التي يجب غسلها على وجهين): Gasli vâcib olan necâseti izâle iki vech üzerinedir. (فطهارتها زوال عينها) Necâsetden ol nesne ki zâtı görünür (فما كان له منها عين مرئية). Ol necâset-i tahâret 'aynını izâle itmekdir. (إلا أن يبقى من أثرها ما يشق إزالته). İzâlesi meşakkatli olan eserinden bâki kalan değil (وما ليس له عني مرئية) şol nesne ki onun 'aynı mer'eye değildir. (فطهارتها أن يغسل حتى يغلب على ظن الغاسل أنه قد طهر). Ol necâseti tahâret yıkamaktır hatta yıkayan kimsenin zannı üzerine paklanması gâlib olana dek.

(والاستجاء سنة يجزي فيها الحجر وما يقوم مقامه) İstincâ sünnettir hacer ve hacer makamına kâ'im olan onda kifâyet ider. (يمسحه حتى ينقه). İstincâ mevzi'ni mesh ider aritana dek. (وليس) (فيه عدد مسنون) İstincâda 'aded mesnûn olmadı meselâ üç yahud beş yahud yedi aded sünnet ola böyle değildir. (و غسله بالماء أفضل). Su ile istincâ efdâldir. (فإن تجاوزت النجاسة مخرجها لم يجز). Eğer necâset mahrecini tecâvüz iderse onda sudan gayrisi câ'iz olmaz. (ولا يستجي) (فيه إلا الماء) (بعض ولا يبروث ولا بطعام ولا ييمينه [إلا بعذر]) Dahi kemik ile veya tezek ile ve ta'âm ile ve sağ eliyle istincâ olunmaz eğer özürlü olursa ol vakitte sağ eliyle istincâ câ'izdir.

1.2. Namaz Vakitleri Kitâbı (كتاب وقت الصلاة)

Bu kitâb namazın vakti beyânında olucudur. (أول وقت الفجر) Sabah namazının evvel vakti (وهو البياض المعترض في الأفق) fecr-i sâni tulû' eylediği vakitte (إذا طلع الفجر الثاني) sâni göğün kenarında zuhur iden enlü beyazdır. (وآخر وقتها) Sabah namazının âhir vakti (ما لم [لت] تتطلع الشمس) mâdâm güneş tulû' itmedi.

(وأول وقت الظهر إذا زالت الشمس) Öğle namazının evvel vakti güneş hatt-ı istivâdan zâ'ile olduğu vakitedir. (وآخر وقتها عند أبي حنيفة رح إذا صار ظل كل شيء مثليه سوي فيء الزوال). İmâm Â'zam hazretleri indinde öğlenin âhir vakti fey-i zevâlden mâ'adâ herşey'in gölgesi kendinin iki misli olduğu vakitedir. (وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله: إذا صار ظل كل شيء مثله). İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed hazretleri buyurdular ki her nesnenin gölgesi kendi misli olduğu vakitedir.

(وأول وقت العصر إذا خرج وقت الظهر على القولين) İki kavl üzerine ikindinin evvel vakti öğlenin vakti hurûc eylediği vakitedir. (وآخر وقتها ما لم تغرب الشمس). Asrın âhir vakti mâdâm ki güneş gurûb itmedi.

(وأول وقت المغرب إذا غربت الشمس) Akşam namazının evvel vakti güneş gurûb eylediği vakitedir. (وآخر وقتها ما لم يغيب الشفق وهو البياض الذي ف الأفق بعد الحمرة عند أبي حنيفة رح). Akşam namazının âhir vakti mâdâm şafak gâ'ib oldu ol şafak İmâm Â'zam (r.a) indinde göğün

kenarında bade'l-hamra vâki' olan beyazdır. (وقال أبو يوسف ومحمد رح: وهو الحمرة) İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) buyurdular ki ol şafak kırmızılıktır.

(وَأَوَّلُ وَقْتِ الْعِشَاءِ إِذَا غَابَ الشَّفَقُ) Yâtsu namazının evvel vakti şafak gâ'ib olduğu vakitdedir (وَأَخِرُ وَقْتِهَا مَا لَمْ يَطْلُعِ الْفَجْرُ) ve âhir vakti mâdâm ki fecr tulû' itmedi.

(وَأَخِرُ وَقْتِهَا مَا لَمْ) Vitrin evvel vakti yâtsu namazından sonradır. (وَأَوَّلُ وَقْتِ الْوَتْرِ بَعْدَ الْعِشَاءِ) Vitrin âhir vakti mâdâm ki fecr-i sâni tulû' itmedi.

(وَالْإِبْرَادُ بِالظُّهْرِ) Sabah namazını âğartarak kılmak müstehab olur. (وَيَسْتَحَبُّ الْإِسْفَارُ بِالْفَجْرِ) Dahi öğle namazını eyyâm-ı sayfda azca ibrâd ve eyyâm-ı şitâda takdim itmek müstehab olur. (وَتَأْخِيرُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَتَّغِيرِ الشَّمْسَ وَتَعْجِلِ الْمَغْرِبَ وَتَأْخِرِ الْعِشَاءَ إِلَى مَا قَبْلَ) Ve dahi güneş tagayyür itmedikçe 'asrı te'hîr ve akşam namazını ta'cîl ve yâtsu namazını sülüs-ü leylin mâkabline dek te'hîr itmek müstehab olur. (وَيَسْتَحَبُّ فِي الْوَتْرِ لِمَنْ يَأْلَفُ) Gece namaz kılmak ile ülfet iden kimse için vitri gecenin âhirine dek te'hîr müstehab olur. (وَإِنْ لَمْ يَثِقْ بِالِاتِّبَاهِ أَوْتَرَ قَبْلَ النَّوْمِ) Eğer uyanmağığa i'timâd eylemezse uykudan evvel vitri edâ ider.

1.2.1. Ezân Bahsi (باب الأذان)

Bu bâb ezânın beyanında olucudur. (الأذان سنة للصلوات الخمس والجمعة دون ما سواها) Beş vakit namaz dahi cum'a için ezân sünnet-i müekkededir ve bunların mâ'adası için değil. (وصفة الأذان: أن يقول: الله أكبر الله أكبر - إلى آخره) Ezânın sıfatı zikr olunan vech üzerine kırâ'at olunmaktadır. (ولا ترجع فيه) Ezânda terci' yokdur yani bazısı ile ref-i savt bazısı ile hafd-ı savt yokdur. (ويزيد في أذان الفجر بعد حى على الفلاح: الصلاة خير من النوم مرتين) Sabah namazının ezânında "الصلاة خير من النوم" kavlini iki kere ziyâde ider.

(وَالْإِقَامَةُ مِثْلُ الْأَذَانِ إِلَّا أَنَّهُ يَزِيدُ فِيهَا بَعْدَ الْفَلَاحِ: قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ مَرَّتَيْنِ) İkâmet ezân misillûdür lâkin ikâmette (ويترسل في الأذان) "قدقامت الصلواتي" iki kere ziyâde ider. Ezânda tersil ider yani aralarını kat' iderek okur. (ويحدر في الإقامة) İkâmette tahdir ider. (فإذا بلغ إلى الصلاة والفلاح حول) Dahi ezân ve ikâmette kibleye istikbâl ider. (ويستقبل بهما القبلة) "حى على" kavline bâliğ olduğu vakitte vechini sağ tarafına ve "حى على" kavline bâliğ olduğu vakitte yüzünü sol cânibine tahvil ider.

(وَإِنْ فَاتَتْهُ صَلَوَاتُ) Kazâ namazları için ezân ve ikâmet olunur. (ويؤذن في الفاتنة ويقوم ولها) (وَكَانَ) Eğer birkaç geçmiş namaz olsa salât-ı ûlâ için ezân ve ikâmet ider. (أَنْ لِّلْأَوَّلَى وَأَقَامَ

(مخيراً في الباقيّة: إن شاء أذن وأقام وإن شاء اقتصر على الإقامة ezân ve ikâmet ider ve dilerse fakat ikâmet üzerine kasr ider.

(وينبغي للمؤذن أن يؤذن ويقيم على طهارة) Mü'ezzin için lâyük olan tahâret üzerine ezân ve ikâmet itmekdir. (فإن أذن على غير وضوء جاز) Eğer âbdestsiz ezân okusa câ'iz olur. (ويكره أن يقيم) (على غير وضوء أو يؤذن وهو جنب) Âbdestsiz ikâmet yahud cünüb olduğu halde ezân okumak mekruhdur. (ولا يؤذن لصلاة قبل دخول وقتها) Namaz vakti dâhil olmazdan evvel ezân okunmaz. (إلا في الفجر عند أبي يوسف ومحمد رحمهما الله) İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed hâzretleri indlerinde sabah namazında vaktinden evvel ezân câ'iz olur.

1.2.2. Namazın Şartları Bahsi (باب شروط الصلاة)

(التي تتقدمها) Bu bâb namaz üzerine mukaddem olan şartların beyânında olucudur. (يجب) Musallî üzerine hadeslerden ve necislerden tahâreti takdim itmek vâcib olur (على ما قدمناه) takdim eylediğimiz şey'e binâen. (ويستر) (والعورة من الرجل: ما تحت السرة إلى الركبة والركبة من العورة) Dahi 'avret yerini setr itmek. (عورته) Lafz "الى مع" manasınadır mâ'sebakda beyân olundu yani er kişinin 'avret yeri göbek altundan diz altuna kadardır diz dahi 'avrettedir. (وبدن المرأة الحرة كله عورة إلا وجهها وكفيها) (وقدميها) Hürrer olan 'avratın bedeninin küllisi 'avrettir yüzü ve avuçları ve ayakaları değil. (وما كان عورة من الرجل فهو عروة من الأمة) Ol mahal ki er kişiden 'avret oldu pes câriyeden ol mahal 'avrettir. (وبطنها وظهرها عورة) Cârîyenin batnı ve zâhrı dahi 'avrettir. (وما سوى ذلك من) (بدنها فليس بعورة) Cârîyenin bedeninden zikr olunan mahallerinden mâ'adası 'avret değildir.

(ومن لم يجد ما يزل به النجاسة صلى معها) Bir kimse ânınla necâset izale olunur nesneyi bulamazsa ol necâset ile namaz kılar (ولم يعد الصلاة) (عريانا قاعدا يومئ بالركوع والسجود) Bir kimse sevb bulamayub kâ'id olduğu halde rükû'u ve sucûdu imâ ile çıplak olduğu halde namaz kılar. (فإن صلى قائماً أجزاءه) Pes ayakta kılsa ona kifâyet ider (والأول أفضل) evvelkisi efdâldir.

(وينوي الصلاة التي يدخل فيها بنية لا يفصل بينها وبين التحريمة بعمل) Dahi dâhil olduğu namaza niyet itmek bir niyet ile ki tahrime niyetiyle niyet beynini bir 'amel ile fasl itmeye. (ويستقبل) (القبلة إلا أن يكون خائفاً) Dahi kıbleye istikbâl itmek lâkin bir nesneden havf edici olmadığı vakitde. (فيصلي إلى أي جهة قدر عليها) Pes kıbleye teveccühe mâni' bulunursa kangı cihet üzerine kâdir olursa onu kılar. (فإن اشتبهت عليه القبلة وليس بحضرتة من يسأله عنها اجتهد وصلى) Eğer kıble musallî üzerine müştebih olsa yani kıbleyi bilmese ve huzurunda kıbleden su'âl itmeğe bir kimse olmasa kendi re'yiyle ile ictihâd idub namazını kılar. (فإن علم أنه أخطأ بإخبار)

Eğer namazı kıldıktan sonra hata eylediğini bilse ol kimse üzerine iâde lâzım gelmez. (وهو في الصلاة استدار إلى القبلة وبنى عليها). Eğer hata eylediğini namazda olduğu halde bilse kibleye dönüp onun üzerine binâ ider.

1.2.3. Namazın Sıfatı Bahsi (باب صفة الصلاة)

Bu bâb namazın hey'etî beyânında olucudur. (فرائض الصلاة ستة): Namazın fârzları altıdır. (التحريرة والقيام والقرءة والركوع والسجود والقعدة الأخيرة مقدار التشهد). İftitâh tekbiri ve kıyâm ve kırâ'at ve rükû' ve iki secde ve ka'de-i âhirede teşehhûd mikdârı oturmaktır. (فما زاد على). Şol nesne ki zikr olunan altı farz üzerine hey'et salâtından zâ'id oldu sünnettir. (ذلك فهو سنة

ورفع يديه مع). Recül namaza dâhil olduğu vakitte tekbir ider. (فإذا دخل الرجل في الصلاة كبر). Dahi ellerini tekbir ile bile kaldırır baş parmakları kulaklarının yumuşağına birebir oluncaya dek. (فإن قال بدلا من التكبير: الله أجل أو أعظم أو الرحمن). Eğer tekbirden bedel musallî zikr olunan ism-i şerîfleri dese İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) hazretleri indlerinde ona kifâyet ider. (وقال أبو يوسف: لا يجزئه إلا بلفظ التكبير). Sağ elini sol eli üzerine koyup göbeği altına vaz' ider. (ثم يقرأ سبحانك اللهم وبحمدك الى آخره). Bundan sonra âhirine dek dahi eûzu okur (ويقرأ بسم الله الرحمن الرحيم) dahi besmele-i şerîfe'yi okur (ويستعيذ بالله من الشيطان الرجيم) bunları nefsinde gizli okur. (ثم يقرأ فاتحة الكتاب). Bundan sonra Fâtiha-i şerîfe-i dahi onunla bile bir sûre yahud üç âyet-i kasîra yahud bir âyet-i tavîla kangı sûreden diler ise kendi âmin der. (وإذا قال الإمام ولا الضالين قال: آمين). Muktedîler dahi âmin deyyub ihfâ iderler. (ويقولها المؤتم ويخفونها)¹⁹ (ويركع ويعتمد بيديه على ركبتيه ولا يرفع) (ويفرج أصابعه ويبسط ظهره) dahi başını aşağı eğmez. (ولا ينكسه) (ويقول في ركوعه: سبحان ربي العظيم). Bu üç kere tesbih ednâ mertebedir üst olan beş âlâsı yedidir. (ثم يرفع رأسه من الركوع ويقول سمع الله لمن حمده). Muktedî olan (ويقول المؤتم ربنا لك الحمد). Pes kâ'im olarak doğrulduğu vakitte

¹⁹İmâm ve muktedîler âmin lâfzını ihfâ iderler.

tekbir idub secde ider. (واعتمد بيديه على الأرض) Elleriyle yer üzerine îtimâd ider (ووضعه وجهه) Burnu ve anlı üzerine yüzünü ellerinin beynine vaz' ider. (وسجد على أنفه وجبهته) İmâm Â'zam (r.a.) indinde ikisinin biri üzerine iktisâr eylese câ'iz olur. (فإن اقتصر على أحدهما جاز عند أبي حنيفة رحمه الله) وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى: لا يجوز الاقتصار على (وببيدي ضبعيه) Eğer sarığının boğumu üzerine yahud sevbin artığı üzerine secde eylese câ'iz olur. (وإن سجد على كور عمامته أو على فاضل ثوبه جاز) Dirseklerini izhâr ider (ويجافي بطنه عن فخذه) (أصابع رجليه نحو القبلة ويوجه) Dahi ayak parmaklarını kıble cânibine döndürür. (وذلك أدناه) Şu zikr olunan tesbicik ednâ mertebesidir. (ثم يرفع رأسه و يكبر) (ربي الأعلى ثلاثا فإذا) Bundan sonra başını kaldırıp tekbir ider. (اطمأن جالسا كبر وسجد) Oturduğu halde azâları ârâm eylediği vakitte tekbir idub secde ider. (فإذا اطمأن ساجدا كبر واستوى قائما على صدور قدميه) Pes secde edici olduğu halde mutma'in olduğu vakitte doğrulur ve ayaklarının sadları üzerine kâ'im olduğu halde (ولا يقعد) oturmaz (وما ويفعل في الركعة الثانية مثل ما فعل في) (الأولى إلا أنه لا يستفتح ولا) (ولا يرفع يديه إلا في التكبير الأولى) (فإذا رفع رأسه من السجدة الثانية في الركعة الثانية) (يتعوذ) Tekbîr-i ûlânın mâ'adasında ellerini kaldırmaz. (فإذا رفع رأسه من السجدة الثانية في الركعة الثانية) (فإذا فرث رجله اليسرى) Pes rek'at-1 sânde vâki' olan secde-i sânden başını kaldırdığı vakitte (ونصب اليمنى نصبا ووجه أصابعه نحو القبلة) (فجلس عليها ووضعه يديه على فخذه وبسط) (فإذا جلس عليها ووضعه يديه على فخذه وبسط) Dahi sağ ayağını dikip parmaklarını kıble cânibine döndürür. (أصابعه وتشهد) Dahi ellerini fahzları üzerine koyup parmaklarını döşer dahi teşehhüd ider. (والتحيات لله والصلوات والطيبات" Dahi teşehhüdde (والتحيات لله والصلوات إلى آخره) (ولا يزيد على هذا في القعدة الأولى) Ka'de-i ûlâda şu teşehhüd üzerine âhirine dek okumaktır. (ويقرأ في الركعتين الأخيرين الكتاب خاصة) (فإذا جلس في آخر الصلاة جلس كما في الأولى) Namazın âhirinde oturduğu vakitte ka'de-i ûlâda oturduğu gibi oturur.

(وتشهد وصلى على النبي صلى الله عليه وسلم ودعا بما شاء بما يشبه ألفاظ القرآن والأدعية المأثورة) Namazın âhirinde teşehhüd idub hazreti peygamber üzerine salavat ve selâm ider yâni "اللهم صل وبارك" okur dahi ed'iyе-i me'sûre ve elfâz-ı Kur'ân'a müşâbih olan şeylerden dilediği şey ile du'â ider. (ولا يدعو بما يشبه كلام الناس) Nâsın kelâmına müşâbih olan nesne ile du'â eylemez. (ثم يسلم عن يمينه فيقول: السلام عليكم ورحمة الله) Bundan sonra sağ cânibine selâm virub

mezkûr kavli okur (ويسلم عن يساره مثل ذلك) sol cânibine zikr olunan misillü selâm verir. Eğer imâm olursa Kur'ân'ı (ويجهز بالقرءة في الفجر والركعتين الأوليين من المغرب والعشاء إن كان إماماً) sabah namazında akşam ve yâtsu namazlarının evvelki rek'atlarında cebr ile okur. (ويخفي) Dahi rek'at-ı ûlâların ma-ba'dı olan son rek'atlarda kırâ'atı ihfâ ider. (القراءة فيما بعد الأوليين) Eğer münferit olursa muhayyerdir dilerse cerh idub nefsine işittirir (وإن شاء خافت) dilerse mahfiden okur. (ويخفي الإمام القرءة في الظهر والعصر) İmâm kırâ'atı öğle ve ikindi namazlarında ihfâ ider.

(والوتر: ثلاث ركعات لا يفصل بينها بسلام) Vitr üç rek'atdır üç rek'atın beyni selâm ile fasl olunmaz. (ويقنت في الثالثه قبل الركوع في جميع السنة) Senenin küllîsinde üçüncü rek'atda rükû'dan evvel Kunut ider. (ويقرأ في كل ركعة من الوتر بفتحة الكتاب) Vitirden her rek'atda fatihâ-i şerîfe-i (فإذا أراد أن يقنت كبر ورفع يديه ثم قنت) Dahi fatihâ-i şerîfe ile bile bir sûre okur. (وسورة معها) Pes Kunut itmek murâd eylediği vakitte tekbir idub ellerini ref' ider sonra Kunut ider. (ولا) وليس في شيء من الصلوات قراءة سورة) Vitrin gayri namazda Kunut eylemez. (يقنت في صلاة غيرها) Namazın birinde 'aynıyla bir sûre kırâ'at oluna ol sûrenin gayrisi câ'iz olmaya bu misillü olmadı. (ويكره أن يتخذ سورة بعينها لصلاة لا يقرأ فيها غيرها) Bir sûreyi 'aynıyla bir namaz için ittihâz idub ol sûrenin gayrisini okumamak mekrûh olur. (وأدنى ما يجزئ من) (القراءة في الصلاة ما يتناوله اسم القرآن عند أبي حنيفة رح) İmâm Â'zam hazretleri katında namazda Kur'ân-ı Kerîm'den kifâyet iden nâzm-i şerîfin ekallî ism-i Kur'ân şâmil olduğu mikdârdır. (وقال يوسف ومحمد: لا يجزئ أقل من ثلاث آيات قصار أو آية طويلة) İmâmeyn buyurdular ki üç âyet-i kasîradan yahud bir âyet-i tavîleden noksân kifâyet eylemez.

(ولا يقرأ المؤتمر خلف الإمام) Dahi imâma uyan kimse imâmın halfinde kırâ'at eylemez. (ومن أراد الدخول في صلاة غيره يحتاج إلى نيتين: نية الصلاة ونية المتابعة) İmâma iktida itmeyi murâd iden kimse iki niyete muhtac olur yani namaz niyetine mutâba'at niyetine.

(وأولى الناس بالإمامة أعلمهم بالسنة) Cemâ'at sünnet-i müekkededir. (والجماعة: سنة مؤكدة) Nâsın imâmete evlâsı mesâ'il-i fukahâyâ ziyâde â'lim olandır. (فإن تساوا فأقرهم) Eğer mesâ'il-i salâtı bilmede müsâvi olursa imâmete evlâ olan kırâ'atı ziyâde güzel olanıdır. (فإن) Eğer (فانتساوا فاسنهم) Pes kırâ'at da müsâvi olursa ziyâde müttakî olanıdır. (تساوا فأورعهم ويكره تقديم العبد) Eğer takvâda dahi müsâvi olursa imâmete evlâ olan ânların ziyâde ihtiyârdır. (والأعرابي والفاسق والأعمى وولد الزنا) Dahi köleyi ve bâdeye nişîn olan 'arabları ve fisk-ı mu'lan olanı ve 'âmâyı ve veled-i zinâyı imâmet için takdîm mekrûhdur. (فإن تقدموا جاز) Eğer şu zikr olunanlar takaddüm iderler ise câ'iz olur. (وينبغي للإمام أن لا يطول بهم الصلاة) İmâm için lâyük olan cemâ'atle namazı tatvîl itmemektir (يكره للنساء أن يصلين وحدهن جماعة) ve 'avratlar

içün yalnız oldukları halde kendilerinden birisini imâmete takdîm idub cemâ'at olarak namaz kılmaları mekruhdur. (فإن فعلن وقتت الإمام وسطهن) Pes şu misillû işler iseler imâmları onların ortalarında durur. (ومن صلى مع واحد أقامه عن يمينه) Bir kimse bir âdem ile bile kılsa ânı sağ cânibinde ikâme ider. (فإن كان اثنين تقدم عليهما) Eğer iki âdem ile bile kılsa onların üzerine takdîm ider. (ولا يجوز للرجال أن يقتدوا بامرأة أو صبي) Recüller için 'avrata yahud sabîye iktidâ itmek câ'iz olmaz. (ويصف الرجال ثم الصبيان ثم الخنثى ثم النساء) İbtidâ recüller sonra sabîler sonra hünsâ sonra nisâlar saf olurlar.

(فإن قامت امرأة إلى جنب رجل وهما مشتركان في صلاة واحدة فسدت صلاته) Eğer bir 'avrat bir recülün yanında kâ'ime olsa halbuki ânlarda bir namazda müşterek oldular ol recül namazı fâsid olur 'avratın namazı fâsid olmaz. (ولا يصح للرجل أن يؤم امرأة الا بالنية) Dahi recül için sahîh olmaz 'avrata imâm olmak lâkin niyet ile sâhîh olur. (ويكره للنساء حضور الجماعة) 'Avratlar için cemâ'ate hâzıra olmak mekruhdur. (ولا بأس بأن تخرج العجوز في الفجر والمغرب) İhtiyar 'avratlar için sabah namazında akşam ve yâtsu namazlarında cemâ'ate hâzır olmalarında be's yokdur lakin lâbe'sin terki evlâdır.

(ولا يصلي الطاهر خلف من به سلس البول) Be'li daima akan kimsenin halfinde tâhir olan kimse namaz kılamaz. (ولا الطاهرات خلف المستحاضة) Dahi müstehâza olan 'avratın halfinde tâhir olan 'avratlar namaz kılamaz. (ولا القارئ خلف الأمي) Dahi okumak bilmeyân kimsenin halfinde kırâ'at edici kimse namaz kılamaz. (ولا المكتسي خلف العريان) Dahi çıplak olan kimsenin halfinde uryân olmayan kimse namaz kılamaz. (ويجوز أن يؤم المتيمم المتوضئين) Âbdest alıcı kimselere teyemmüm edici kimsenin imâmeti câ'iz olur. (والماسح على الخفين) Huff üzerine mesh iden kimsenin gâsil olan kimselere imâmeti câ'iz olur. (ويصلي ولا يصلي الذي يركع ويسجد خلف) Kâ'im olan kimse kâidin halfinde namaz kılar. (القائم خلف القاعد ولا من) (ولا من) (ويصلي المفترض خلف المتنقل) Fârz kılan kimse nâfile kılanın halfinde namaz kılamaz. (ويصلي المفترض خلف المتنقل) Dahi farz kılan kimse farz-ı âher kılanın halfinde namaz kılamaz. (ويصلي المتنقل خلف المفترض) Nâfile namaz kılan kimse farz kılan kimsenin halfinde namaz kılar.

(ومن اقتدى بإمام ثم علم أنه على غير وضوء إعاد الصلاة) Bir kimse bir imâma iktidâ idub sonra imâmın âbdestsiz olduğunu bilse ol kimse namazını çevirir [iâde eder]. (ويكره للمصلي أن يعبث) (ولا يقلب الحصى) Musallî için esvâbıyla yahud cesediyle oynamak mekruhdur. (بثوبه أو بجسدهن) (إلا أن لا يمكنه السجود) Dahi musallî secde mevzi'nde ufak taş kaydırmaz lâkin secde mümkün olmazsa ol vakitte kaydırmanın zararı yokdur. (فيسويه مرة واحدة) Pes secde mümkün

olmadığı suretde bir kere eliyle düzler. (ولا يفرقع أصابعه) Dahi parmaklarını oynaklarından sallandırmaz (ولا يتخصر) dahi ellerini böğürlerine koymaz (ولا يعقص شعر) dahi şa'ırını kafasında bağlamaz (ولا يكف ثوبه) dahi esvâbını elleriyle kaldırmaz (ولا يسدل ثوبه) dahi esvâbını omuzuna alub salıvirmez (ولا يلتفت يمينا و شمالا) dahi sağ ve sol tarafına nazar itmez (ولا يرد السلام بلسانه) lisânıyla selâmı redd itmez (ولا يتربع إلا بعذر) özürsüz bağdaş kurmaz (ولا يأكل ولا يشرب) dahi yemek yemez ve su içmez.

(فإن سبقه الحدث انصرف فإن كان إماما استخلف وتوضأ وبنى على صلاته ما لم يتكلم) Eğer musallîye hades sebkat eylese döner eğer imâm ise yerine birini nasb ider ve âbdest alub namazı üzerine binâ ider eğer dünya kelâmı söylediye (والاستيناف افضل) namazı döndürmek [iâde etmek] efdâldir. (وإن نام فاحتلم أو جن أو أغمي عليه أو قهقه استأنف الوضوء والصلاة) Eğer musallî uykuya varub ihtilâm olsa yahud divâne olsa yahud bayılsa yahud namazda kakhaha eylese namazı dahi âbdesti döndürür. (وإن تكلم في صلاته عامدا أو ساهيا بطلت صلاته) Eğer namazda kasden yahud sehven kelâm söylese namazı bâtıl olur. (وإن سبقه الحدث بعد التشهد توضأ وسلم) Eğer musallîye hades sebkat eylese teşehhüdden sonra âbdest alub selâm verir. (وإن تعمد) Dahi teşehhüdden sonra kasden hades icâd eylese yahud kelâm söylese yahud namaza münâfi olarak bir 'amel işlese namazı tamam olur.

(وإن رأى المتيمم الماء في صلاته بطلب صلاته) Eğer teyemmüm iden kimse namazında suyu görse namazı bâtıl olur. (وإن رآه بعدما قعد قدر التشهد أو كان ماسحا على الخفين فانقضت مدة مسحه أو خلع) حفيه بعمل رفیق أو كان أميا فتعلم سورة أو عريانا فوجد ثوبا أو موميا فقدر على الركوع والسجود أو تذكر أن عليه صلاة قبل هذه الصلاة أو وقت العصر في الجمعة أو كان ماسحا على الجبيرة فسقطت عن براء أو كان صاحب عنز (فانقطع عنزه بطلت صلاته في قول أبي حنيفة) Eğer müteyemmim olan kimse teşehhüd mikdârı oturduktan sonra suyu görse yahud musallî mâsih olub meshin müddeti tamam olsa yahud ince 'amel ile hufflarını çıkarsa yahud ümmî olub pes teşehhüd mikdârı oturduktan sonra bir sûre ta'lim eylese yahud uryan olub ol haletde sevb bulsa yahud îmâ edici olub pes rükû' ve sücûda kâdir olsa yahud sâhibü't-ter[t]îb olub kıldığı namazdan evvel kendi üzerinde namaz olduğunu tezekkür eylese yahud kâri' olan imâma hades 'âriz olub bir ümmi kimseyi istihlâf eylese yahud sabah namazında güneş tulû' eylese yahud cum'ada ikindinin vakti dâhil olsa yahud yara bağı üzere mesh edici olub pes ol yara iv olub o cebire sâkit olsa İmâm Â'zam hazretlerinin kavli şerifinde bu suretlerin cemî'sinde namaz

bâtıl olur. (وقال [أبو يوسف ومحمد]: تمت صلاته) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki namazı tamam oldu.

1.2.4. Kazâ Namazları Bahsi (باب قضاء الفوائت)

Bu bâb geçmiş namazları kazâ itmenin beyânında olucudur. (ومن فاتته الصلاة قضاها إذا) Bir kimsenin bir namazı fevt olsa ol namaz hâtırına geldiği vakitte kazâ ider dahi ol geçmiş namazı vakit namazı üzerine takdim ider. Lâkin vakit namazının fevtinden havf eylediği vakitte pes vakit namazını takdîm idub sonra fâ'iteyi kazâ ider. (فإن فاتته صلوات رتبها في) القضاء كما وجبت في الأصل إلا أن تزيد الفوائت على ست صلوات فيسقط الترتيب فيها في قول أبي حنيفة رح وقالوا إذا زادت الفوائت على خمس صلوات فيسقط الترتيب فيها) Eğer musallînin birkaç vakit namazı fevt olsa ol namazları tertib ile kazâ ider aslâda vâcib olduğu misillû lâkin fevâ'it altı vakit namaz üzerine zâ'ide olduğu vakitte tertîb sâkıt olur ol suretde kangısını dilerse onu kazâ ider.²⁰

1.2.5. Namaz İçin Mekruh Olan Vakitler Bahsi (باب الأوقات التي يكره فيها الصلاة)

Bu bâb namaz kendisinde mekruh olan vakitler beyânında olucudur. (لا تجوز الصلاة) Şemsin tulû'u dahi gurûbu ve zevâli indinde namaz kılmak câ'iz olmaz. (عند طلوع الشمس ولا عند غروبها ولا عند قيامها في الظهيرة) Dahi cenâze üzerine namaz kılınmaz dahi secde-i tilâvet olunmaz. (إلا عصر يومه عند غروب الشمس) Lâkin ol günün ikindisi gurûb-u şems indinde câ'iz olur. (ويكره أن يتنفل بعد صلاة الفجر حتى تطلع الشمس) Dahi sabah namazından sonra şems tulû' edene dek nâfile namaz kılmak mekruh olur. (وبعد صلاة) Dahi ikindi namazından sonra şems gurûb eyleyene dek nâfile kılmak mekruh olur. (ولا بأس بأن يصلي في هذين الوقتين الفوائت ويسجد للتلاوة ويصلي على الجنابة) Dahi şu zikr olunan iki vakitte fevâ'it ve secde-i tilâvet ve cenâze namazı kılmakta be's yokdur.

²⁰ Malûm ola ki sahib-i tertib olan kimseye göre fâ'ite ile vaktiye beyninde dahi fevâ'it beyninde tertib şarttır eğer fâ'ite hâtırında olduğu halde bir fârz kılrsa kıldığı fârzın fârzıyatı İmâm Âzam indinde mevkufen fâsid olur yani sıhhatiyle de fesâdıyla da hükm olunmaz İmâmeyn katında bâten fâsid olur yani fesâdıyla hükm olunur. Pes ol fâ'iteyi altı vakit namazdan evvel kazâ iderse kıldığı namazın fârzıyatı fâsid olub nâfile-i munkalib olur ve eğer altı vakit namazı edağından sonra ol fâ'iteyi kazâ iderse kıldığı namazların fârzıyatı İmâm Âzam (r.a.) katında sahih olur İmâmeyn (r.h.) katında sahih olmaz dahi vitr de 'amel cihetinden fârz misillüdür pes İmâm Âzam katında fâ'ite vitr olsa zikri müfsiddir zirâ onun indinde salât-ı müstakilledir İmâmeyn (r.h.) katında zikri müfside [d]eğildir zirâ onların indinde vitr sünnettir ve dahi tertib üç nesne ile sâkıt olur evvelen dayyık vaktiyle yani fâ'iteyi vaktiyeden evvel kazâ eylese ol vaktiyeyi edâya vakit kalmaz ol zamanda tertib sâkıt olur. İkinci fâ'iteye nisyân ile üçüncü fevâ'ite altıya bâliğ olmağla fevâ'it hadîse olsun kadîme olsun dahi fevâ'it altıya bâliğ olsun tertibinden sâkıt olduğdan sonra altıdan bir kaçını kazâ itmekle tertibine avdet etmez ta ki altı fevâ'iti tertib ile "بالكليہ قضا" eyleyene dek.

(ولا يصلي ركعتي الطواف فيهما) Lâkin zikr olunan vakitlerde tavaf için iki rek'at namaz kılınmaz. (ويكره أن ينتقل بعد طلوع الفجر بأكثر من ركعتي الفجر). Dahi fecr-i tulû' eyledikten sonra sabah namazının iki rek'at sünnetinden ziyâde nâfile kılmak mekruh olur. (ولا ينتقل قبل) (المغرب) Dahi akşam namazından evvel nâfile kılınmaz.

1.2.6. Nâfile Namaz Bahsi (باب النوافل)

Bu bâb nâfile namazları kılmak beyanında olucudur. (السنة في الصلاة أن يصلي ركعتين بعد) طلوع الفجر وأربعاً قبل الظهر وركعتين بعدها وأربعاً قبل العصر وإن شاء ركعتين وركعتين بعد المغرب وأربعاً قبل العشاء وأربعاً بعدها وإن شاء ركعتين Namazda sünnet olan iki rek'at tulû'-u fecirden sonra ve dört rek'at öğleden evvel ve iki rek'at öğleden sonra ve ikindiden evvel dört rek'at dilerse iki rek'at ve akşam namazından sonra iki rek'at ve dört rek'at işâdan evvel ve dört rek'at yâtsudan sonra dilerse iki rek'at kılınmaktadır. (ونوافل النهار إن شاء صلى ركعتين بتسليمة واحدة وإن شاء) (أربعاً) Gündüzün nâfilesini dilerse bir selâm ile iki rek'at ve eğer dilerse dört rek'at kılar. (وتكره الزيادة على ذلك) Şu dört rek'at üzerine bir selâm ile gündüz nâfilesinde ziyâde itmek mekruh olur. (فأما نافلة الليل فقال أبو حنيفة إن صلى ثمان ركعات بتسليمة واحدة جاز وتكره الزيادة على ذلك). Ammâ gece nâfilesini İmâm Â'zam hazretleri buyurdular ki bir selâm ile sekiz rek'at kılsa câ'iz olur bir selâm ile şu sekiz rek'at üzerine ziyâde gece nâfilesinde mekruh olur. (وقال أبو) (يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى: لا يزيد بالليل على ركعتين بتسليمة واحدة Muhammed (r.h.) buyurdular ki gece nâfilesinde bir selâm ile iki rek'at üzerine ziyâde itmez.

(والقراءة في الفرض واجبة في الركعتين الأوليين) Farz namazların evvelki rek'atlarında kırâ'at farzdır. (وهو مخير في الأخيرين إن شاء قرأ وإن شاء سبح وإن شاء سكت وإن شاء سبح) Fârzın âher ki rek'atlarında muhayyerdir dilerse kırâ'at ider dilerse sukût ider dilerse tesbîh ider. (والقراءة) (واجبة في جميع ركعات النفل وفي جميل الوتر) Dahi kırâ'at nâfile namazların dahi vitrin cemî' rek'atlarında fârzdır. (ومن دخل في صلاة النفل ثم أفسدها قضاها) Bir kimse namaza şürû' idub bâ'dehu ânı fesâda virse ol kimse üzerine ol nefli kazâ lâzım gelür. (فإن صلى أربع ركعات وقعد) (في الأوليين ثم أفسد الأخيرين قضى ركعتين ويصلي النافلة قاعدا مع) (القدرة على القيام وإن افتتحها قائماً ثم قعد جاز) (Kıyâma kudretiyle bile nâfileyi oturduğu halde kılar. (عند أبي حنيفة رح (وقال [أبو يوسف ومحمد]: لا يجوز إلا من عذر) İmâm Â'zam (r.a.) indinde câ'iz olur. (وقال [أبو يوسف ومحمد]: لا يجوز إلا من عذر) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki özürsüz câ'iz olmaz.

(ومن كان خارج المصر يجوز أن ينتقل على دابته إلى أي جهة توجهت يومئذ إيماء) Bir kimse Mısır'ın hâricinde bulunsa hayvânı kangı cihete teveccüh eylediysede imâ idub ol hayvân üzerinde nâfile namaz kılar.

1.2.7. Sehv Secdesi Bahsi (باب السجود السهو)

(سجود السهو واجب في الزيادة والنقصان بعد السلام) Bu bâb secde-i sehvin beyanında olucudur. Secde-i sehv namazda ziyâde ve noxsânda selâmdan sonra vâcibedir. (ثم يسجد سجدتين ثم يشهد) (والسهو يلزم إذا راد في) (ويسلم) İki secde ile secde idub ve bâ'dehu teşehhüd idub ve selâm verir. (Secde-i sehv namazın cinsinden olup namazdan olmayan bir fi'ili ziyâde ettiği vakitte lâzım gelür. (أو ترك فعلا مسنونا أو ترك قراءة فاتحة الكتاب أو القنوت أو التشهد) (أو تكبيرات العيدين أو جهاز الإمام فيما يخافت أو خافت فيما يجهر) Yahud bir fi'il-i mesnûni yani bir fi'il ki onun vâcib olması hadis-i şerîf ile sâbit oldu yahud Fâtiha kırâ'atını yahud Kunut'u yahud teşehhüdü yahud bayram tekbirlerini terk eylese yahud imâm gizli okuyacak mahalde âşikâre ve cehr ile okuyacak yerde gizli okumak gibi bu zikr olunan suretlerde secde-i sehv lâzım gelür. (وسهو الإمام يوجب على المؤتم السجودن فإن لم يسجد المؤتم) İmâmın sehvî muktedîler üzerine secde-i sehvî iktizâ ider pes imâm secde itmediyse muktedî dahi secde itmez. (لم يلزم الإمام ولا المؤتم السجود) (وإن سها المؤتم) Eğer muktedî sehv iderse (Eğer muktedî sehv iderse) muktedîye secde-i sehv lâzım olmaz.

(ومن سها عن القعدة الأولى ثم تذكر وهو إلى حال القعود أقرب عاد فجلس وتشهد وإن كان إلى حال القيام) (أقرب لم يعد ويسجد للسهو) Bir kimse ka'de-i ûlâdan sehv idub bâ'dehu ku'ud haline karîb olduğu halde hâtırına gelse ku'ude 'avdet ider pes oturub dahi teşehhüd ider ve eğer kıyâm haline akreb olursa 'avdet itmeyüb sehvî için secde ider. (ومن سها عن القعدة الأخيرة فقام إلى) (الخامسة رجع إلى القعدة ما لم يسجد وألغى الخامسة ويسجد للسهو) Eğer musalli ka'de-i âhirenden sehv idub pes beşinciye kâ'im olsa mâdâm ki beşinci için secde itmedi ku'udeye rücû' ider dahi sehvî için secde ider. (وإن قيد الخامسة بسجدة بطل فرضه وتحولت صلاته نفلا وكان عليه أن يضم إليها ركعة) (سادسة) Eğer beşinciye secde ile kayıtlasa fârzı bâtil olub namazı nâfileye döner ol kimse üzerine rek'at-ı hâmiseye rek'at-ı sâdise zamm itmek lâzımdır. (قام ولم يسلم يظنها القعدة الأولى عاد إلى القعود ما لم يسجد في الخامسة ويسلم) Eğer dördüncüde teşehhüd mikdârı oturub bâ'dehu hâmiseye kâ'im olsa selâm vormeyub ka'de-i ûlâ zân ider olduğu halde mâdâm ki beşinci için secde itmedi ku'ude 'avdet idub selâm verir. (بسجدة ضم إليها ركعة أخرى ويسجد للسهو وقد تمت صلاته والركعتان له نافله) Eğer beşinciye secde ile kayıtlasa ona bir rek'at zamm ider dahi namazı tamam olur iki rek'at onun için nâfiledir.

Bir kimse (ومن شك في صلاته فلم يدر أثلاثا صلى أم أربعا وكان ذلك أول ما عرض له استأنف الصلاة) namazında şekk idub pes üç rek'at yahud dört rek'at mı kıldığını bilirse ve bu şekk ol musalliye 'âriz olanların evlâ olsa namazı döndürür. (فإن كان الشك يعرض له كثيرا بنى على غالب) Eğer şekk ol musalliye ekseri 'âriz olursa gâlib zanını üzerine binâ ider eğer onun için zan olmazsa yakîn üzerine binâ ider.

1.2.8. Hasta Olan Kimsenin Salât Bahsi (باب صلاة المريض)

Bu bâb hasta olan kimsenin namazı beyânında olucudur. (إذا تعذر على المريض القيام صلى) Bu bâb hasta olan kimsenin namazı beyânında olucudur. (إذا تعذر على المريض القيام صلى) Marîz üzerine kıyâma müte'azzir olduğu vakitte oturduğu halde rükû' ve sücûd iderek kılar. (فإن لم يستطع الركوع والسجود أو ما برأسه وجعل السجود أخفض من الركوع) Eğer rükû'a ve sücûda kâdir olmaz ise rükû'nu sücûdünden alçak kılarak imâ ider. (ولا يرفع إلى) Vechinden yine secde itmek için bir şey'i kaldırmaz. (فإن لم يستطع القعود) Ve eğer marîz oturmaya kâdir olmazsa zahrı üzerine yatar dahi ayaklarını kıbleden yana uzatıp rükû' ve sücûd ile imâ ider. (وان) Eğer zahrı üzerine istilkâya kâdir olmazsa yani üzerine yatub yüzü kibleye olarak imâ eylese câ'iz olur. (فإن لم يستطع الإيماء برأسه آخر الصلاة) Eğer başıyla imâyâ kudreti olmazsa namazı te'hîr ider. (ولا يومئ بعينه ولا بقلبه ولا بحاجبيه) Dahi gözleriyle ve kalbi ile ve kaşları ile imâ eylemez. (فإن قدر على القيام ولم يقدر على الركوع والسجود لم) Eğer kıyâm üzerine kâdir olub rükû' ve sücûd üzerine kudreti olmazsa ol kimseye kıyâm lâzım olmayub oturduğu halde imâ iderek kılmak câ'iz olur. (فإن صلى الصحيح بعض صلاته قائما ثم حدث به مرض أتمها قاعدا يركع ويسجد أو يومئ إن لم يستطع) Eğer sahîh olan kimse namazının bazısını kâ'im olduğu halde kılsa bâ'dehu bir maraz hâdis olsa oturduğu halde rükû' ve sücûd iderek ol namazı tamam ider yahud rükû'a ve sücûda kudreti olmazsa imâ ider yahud ku'ude kudreti olmazsa müstelkî olduğu halde namazını tamam ider.

Dahi bir kimse (ومن صلى بعض صلاته قاعدا يركع ويسجد لمرض به ثم صح بنى على صلاته قائما) Dahi bir kimse namazının bazısını kâ'id olduğu halde rükû' ve sücûd iderek bir maraz sebebiyle kılsa bâ'dehu ol marazdan halâs olub ifâkat bulsa kâ'im olduğu halde namazı üzerine binâ ider. (فإن صلى) (وقال محمد رح يستأنف الصلاة) İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki namazı döndürür. (بعد صلاته بإيماء ثم قدر على الركوع والسجود استأنف الصلاة ومن أغمي عليه خمس صلوات فما) Eğer namazının bazısını imâ ile kılub bâ'dehu rükû' ve sücûd üzerine kâdir olsa namazı döndürür. (ومن أغمي عليه خمس صلوات فما) Bir kimse beyhuş olarak beş vakit ve beş vakitden noksân namaza fevt

olsa ifâkat bulduğu vakitte ânları kazâ ider. (فإن فاتته بالإغماء أكثر من ذلك لم يقض) Ve eğer beyhuş olarak şu beş vakitden ekserî fevt olsa kazâ eylemez bi haber olup geçen namazları ta'akkul eylemediği için.

1.2.9. Tilâvet Secdesi Bahsi (باب سجود التلاوة)

Bu bâb sücûd-i tilâvet beyânında olucudur. (سجود التلاوة في القرآن عربع عشرة سجدة) Secde-i tilâvet Kur'ân-ı 'Azîmüşşân'da on dördtür. (آخر الأعراف وفي الرعد والنحل وبني إسرائيل) (ومريم والأولى من الحج والفرقان والنمل و الم تنزيل وص حم السجدة و إذا السماء انشقت و اقرأ باسم ربك والسجود واجب) Sücûd-i tilâvet Kur'ân-ı Kerîm'de şu zikr olunan ondört sûre-i şerîfelere'dir. (في هذه المواضع كلها على التالي والسامع سواء قصد سماع القرآن أولم يقصد) Dahi sücûd itmek şu muvâza'da sâmi ve tâlî üzerine vâcibdir Kur'ân'ı işitmek kâsîd etsin yahud itmesin. (وإذا تلا) Eğer me'mum (وإن تلا المأموم لم يسجد الإمام ولا المأموم) Dahi imâm âyet-i secdeyi tilâvet eylediği vakitte imâm secde idub ve me'mum dahi onunla bile secde ider. (وإن سمعوا وهم في) Eğer me'mum âyet-i secdeyi tilâvet eylese imâm ve me'mum secde eylemez. (الصلاة آية سجدة من رجل ليس معهم في الصلاة لم يسجدوها في الصلاة وسجدوها بعد الصلاة فإن سجدوها في الصلاة لم تجزهم ولم يفسد صلاتهم) Eğer imâm ve muktedîler namazda âyet-i secdeyi kendileriyle bile namazda olmayan bir recûlden istimâ' eyleseler namazda secde itmeyüb namazdan sonra secde iderler pes namazda secde eyleseler onlara kifâyet itmez ve namazları fâsîd olmaz. (ومن تلا آية سجدة فلم يسجدها حتى دخل في الصلاة فتلاها وسجد لها أجزاءه السجدة عن التلاوتين) Bir kimse âyet-i secdeyi tilâvet idub namaza dâhil olana dek secde eylemese pes namazda tilâvet idub secde eylese iki tilâvetden bir secde ona kifâyet ider. (وإن تلاها في غير الصلاة فسجد لها ثم دخل في) Eğer secde âyetini namazın tışrasında²¹ tilâvet idub secde eylese bâ'dehu namaza dâhil olub tilâvet eylese onun için bir daha secde ider evvelki secde ona kifâyet itmez. (ومن كرر تلاوة سجدة واحدة في مجلس واحد أجزاءه سجدة واحدة) Bir kimse meclis-i vâhidede secde-i vâhidenin tilâvetini tekrar eylese ol kimseye secde-i vâhide kifâyet ider. (ومن أراد السجود كبر ولم يرفع يديه وسجد ثم كبر ورفع رأسه ولا تشهد عليه ولا سلام) Bir kimse secde-i tilâvet itmek murâd eylese ellerini kaldırmayarak tekbîr idub secde ider bâ'dehu tekbîr idub re'sini kaldırır onun üzerine teşehhüd ve selâm lâzım gelmez.

²¹ [Yani secde âyetini namazın dışında tilâvet edip secde etmesi.]

1.2.10. Müsâfirin Namaz Bahsi (باب صلاة المسافرين)

Bu bâb müsâfirin namazı beyânında olucudur. (السفر الذي تتغير به الأحكام: أن يقصد الإنسان) Ol (موضا بينه وبين ذلك الموضع مسيرة ثلاثة أيام ولياليها بسير الإبل ومشى الأقدام ولا يعتبر ذلك بالسير في الماء müsâfir ki ânınla 'ibâdete dâ'ir ahkâm tagayyür ider insan bir mahallî kâsd eylemekdir ki ol mahal beyniyle memleketinin beyni ayaklar ve develer gidişi ile üç günlük yol ola suda yürümek bu makamda i'tibâr olunmaz.

(وفرض المسافر عندنا: في كل صلاة رباعية ركعتان لا تجوز له الزيادة عليهما) Dahi müsâfirin fârzı dört rek'atlı namazların küllisinde bizim indimizde iki rek'atdır iki rek'at üzerinde ziyâde câ'iz olmaz. (فإن صلى أربعا وقد قعد في الثانية مقدار التشهد أجزأته ركعتان عن فرضه وكانت الأخریان له نافلة). Eğer müsâfir dört rek'at kılub ikincide teşehhüd mikdârı otursa evvelki iki rek'at fârzdan kifâyet idub âherki rek'atlar onun için nâfile olur (وإن لم يقعد في الثاني فسدت صلاته) ve eğer ikincide oturmazsa namazı fâsid olur.

(ومن خرج مسافرا صلى وكعتين إذا فارق بيوت المصر) Bir kimse mesafe-i sefer murâd edici olduğu halde çıksa şehrinin büyüütünden müfârekat eylediği vakitte iki rek'at kılar. (ولا يزال) Sefer hükmü zâ'il olmaz (على حكم السفر حتى ينوي الإقامة في بلد خمسة عشر يوما فصاعدا فيلزمه الإتمام müsâfir bir şehirde onbeş gün mikdârı yahud ziyâde ikâmeti niyet itmedikçe onbeş gün yahud ziyâde ikâmeti niyet eylediği vakitte namazını itmâm lâzım gelür. (وإن نوى الإقامة أقل) Ve eğer ikâmeti şu onbeş günden az niyet iderse namazını tamam eylemez.

(ومن دخل بلدا ولم ينو أن يقيم فيه خمسة عشر يوما وإنما يقول غدا أخرج أو بعد غد أخرج حتى بقي على ذلك) Bir kimse bir şehre dâhil oldukda ol şehirde onbeş gün ikâmeti niyet eylemeyub yarın yahud öbür gün çıkarım diyerek ta ki bunun üzerine birkaç sene bâki kalsa ol müsâfir namazını iki rek'at kılar. (وإذا دخل العسكر أرض الحرب فنووا الإقامة بها خمسة عشر) (يوما لم يتموا الصلاة) Dahi asker arz-ı harbe dâhil oldukları vakitte onbeş gün ikâmeti niyet eyleseler namazı tamam itmezler.

(وإذا دخل المسافر في صلاة المقيم مع بقاء الوقت أتم الصلاة) Dahi müsâfir vaktin bekâsıyla bile mukîmin namazına dâhil olsa namazı tamam ider. (وإن دخل معه في فائنة لم تجز صلاته خلفه). Eğer müsâfir mukîm ile bile fâ'iteye dâhil olsa ol müsâfirin namazı mukîmin halfinde câ'iz olmaz. (وإذا صلى المسافر بالمقيمین صلى ركعتين سلم ثم أتم المقيمون صلاتهم) Eğer müsâfir mukîmlere namaz kıldırta iki rek'at kılub selâm verir bâ'dehu mukîmler namazlarını itmâm ider.

(ويستحب له إذا سلم أن يقول: أتموا صلاتكم فإنما قوم سفر) (وإذا دخل المسافر مصره أتم الصلاة وإن لم ينو الإقامة فيه). Eğer müsâfir kendi şehrine dâhil olsa namazını itmâm ider her çend ol şehirde ikâmeti niyet itmez ise de. (ومن كان له وطن فانتقل عنه واستوطن غيره ثم سافر فدخل وطنه الأول لم يتم الصلاة). Bir kimse için bir vatan olup pes ol vatandan intikâl idub gayr-ı mahallî vatan ittihâz eylese bâ' dehu müsâferet eylemeyüb vatani evvelîne dâhil olsa namazı itmâm eylemez.

(ومن فاتته صلاة في السفر قضاها في الحضر ركعتين) (ومن فاتته صلاة في الحضر في حالة الإقامة قضاها في السفر اربعا). Bir kimse haza da ikâmet halinde bir vakit namazı fevt olsa ol namazı seferde dört rek'at olarak kazâ ider. (وإذا نوى المسافر أن يقيم بمكة ومنى خمسة عشر يوما لم يتم الصلاة). Kaçan müsâfir Mekke ve Minâ'da onbeş gün ikâmeti niyet eylese namazı tamam kılamaz. (والعاصي والمطيع). Padişaha itâ'at idub ve itmeyen seferlerde ruhsatda berâberdir. (في السفر في الرخصة سواء

1.2.11. Cum'a Namazı Bahsi (باب صلاة الجمعة)

Bu bâb cum'a namazı beyânında olucudur. (لا تصح الجمعة إلا بمصر جامع أو في مصلى). Cum'a namazı câ'iz olmaz meğer envâ'-ı sanâyî-i câmi' olan Mısır da yahud Mısırın musallasında câ'iz olur.²² (ولا تجوز في القرى ولا تجوز إقامتها إلا بالسلطان أو من أمره السلطان). Cum'a namazını sultan yahud sultanın emreylediği kimselerden gayrîsi için kıldırmak câ'iz olmaz. (ومن شرائطها: الوقت فتصح في الوقت ولا تصح بعده). Cum'anın şerâ'itinden birisi vaktidir bâ' dehu pes öğle vaktinden cum'a namazı sahih olup öğlenin vakti hurûc ettikten sonra sahih olmaz.

(ومن شرائطها الخطبة قبل الصلاة يخطب الإمام خطبتين يفصل بينهما بقعدة ويخطب قائما على طهارة) cum'anın şartlarından biri hutbedir namazdan evvel imâm iki hutbe ile hutbe ider ka'de-i hafife ile iki hutbenin beynini fasl ider dahi âbdestli olarak ayakta olduğu halde hutbe okur. (فإن اقتصر على ذكر الله تعالى جاز عند أبي حنيفة رح وقال [أبو يوسف ومحمد]: لا بد من ذكر طويل يسمى خطبة) Eğer zikrullah üzerine kasr eylese İmâm Â'zam hazretleri indinde câ'iz olur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki hutbe tesmiye olunan zikr-i tavîlden lâzımdır. (وإن خطب قاعدا أو على غير). Eğer oturduğu halde âbdestsiz olarak hutbe okusa câ'iz ise de mekruhdur. (طهارة جاز ويكره

²² Mâlum ola ki karyelerde cum'a namazının sıhhatı ol sebebdendir ki İmâm Şâfi'i katında izn-i sultân olsun yahud olmasun her ne mahalde ki kırk kişi bulunsa içlerinden birisini imâm ittihâz idub cum'ayı kılarlar bu mes'ele müctehedün fi h olub izn-i sultân zamm olunmağla onun için bizlere göre dahi cum'a câiz oldu. "منه"

(ومن شرائطها: الجماعة وأقلهم عند أبي حنيفة رح ثلاثة سوى الإمام وقال [أبو يوسف ومحمد]: [اثان سوى الإمام] Dahi cum'anın şartlarından biri cemâ'atdır İmâm Â'zam (r.a.) indinde cemâ'atin ekallî imâmdan mâ'adâ üç kimse olmakdır İmâmeyn (r.h.) buyurdu ki imâmdan mâ'adâ iki kimsedir. (ويجهر الإمام بالقراءة في الركعتين وليس فيهما قراءة سورة بعينها) Dahi imâm cum'a namazının iki rek'atında cehr ile okur ve ol iki rek'atında bir sûreyi 'aynıyla kırâ'at yokdur.

ولا تجب الجمعة على مسافر ولا امرأة ولا مريض ولا عبد ولا أعمى فإن حضروا وصلوا مع الناس أجزاهم (عن فرض الوقت ويجوز للمسافر) Dahi cum'a misafir ve 'avrat ve marîz ve köle üzerlerine vâcib olmaz pes cum'a namazına hâzır olub nâs ile bile kılsalar ânlar vakitden kifâyet ider. (والعبد والمريض ونحوهم أن يؤم في الجمعة) Müsâfir ve köle ve marîz kimseler için cum'a namazında imâmlık itmek câ'iz olur.

ومن صلى الظهر في منزله يوم الجمعة قبل صلاة الإمام ولا عذر له كره له ذلك وجازت صلاته فإن بدا له أن يحضر الجمعة فتوجه إليها بطلب صلاة الظهر عند أبي حنيفة بالسعي وقال [أبو يوسف ومحمد]: لا تبطل حتى يدخل (مع الإمام) Bir kimse konağında cum'a günü imâm cum'a namazını kıldırmazdan evvel öğle namazını kılsa halbuki ol kimse özürsüzdür bu misillû işlemek namazın cevâzıyla bile mekruh olur pes eğer ol kimse için cum'a namazına hâzır olmak zâhir olub teveccüh eylese İmâm Â'zam hazretleri indinde cum'aya sa'y itmek sebebiyle kıldığı öğle namazı bâtil olur İmâmeyn hazretleri buyurdular ki bâtil olmaz ta ki imâm ile bile cum'a namazına dâhil olana dek. (ويكره أن يصلي المعزورون الظهر بجماعة يوم الجمعة وكذلك أهل السجن) Ma'zur olan kimse cum'a günü cemâ'atle öğle namazını kılmak mekruh olur zindanda olan kimselerde böylecedir.

من أدرك الإمام يوم الجمعة صلى معه ما أدرك وبنى عليها الجمعة وإن أدركه في التشهد أو في سجود السهو (بنى عليها الجمعة عند أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله) Bir kimse cum'a namazında imâma ulaşırsa ol kimse ulaştığı mikdârı imâm ile bile kılar ve onun üzerine binâ ider pes imâma teşehhüd yahud sücûd-i sehivde ulaşırsa İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde cum'a namazını onun üzerine binâ ider. (إن أدرك معه أكثر الركعة الثانية بنى عليها الجمعة وإن أدرك أقلها بنى) (عليها الظهر) İmâm Muhammed buyurdu ki ikinci rek'atın ekserine imâm ile bile ulaşıysa onun üzerine cum'ayı bina ider ve eğer mezkûr rek'atın ekallîne ulaşıysa onun üzerine zuhru bina ider.

(وإذا خرج الإمام على المنبر يوم الجمعة ترك الناس الصلاة والكلام حتى يفرغ من خطبته) Cum'a gününde imâm hutbeye çıktığı vakitte imâm hutbeden fârig olana dek nâs kelâmı ve

وإذا أذن المؤذنون يوم الجمعة الأذان الأول ترك الناس البيع والشراء وتوجهوا إلى صلاة) (الجمعة) Dahî cum‘a gününde mü‘ezzin ezân-ı evvelî okuduğu vakitte nâs bey‘ ve şîrâyı terk idub cum‘adan yana teveccüh iderler yani cum‘a namazı kılınacak mahalle teveccüh iderler. (فإذا صعد الإمام المنبر جلس وأذن المؤذنون بين يدي المنبر) Dahî imâm minbere su‘ud eylediği vakitte oturur ve mü‘ezzin minberin önünde ezân okur. (فإذا فرغ من خطبته أقاموا الصلاة وصلوا) Vaktâ ki imâm hutbeden fârig oldukda nâs cum‘a namazını cemâ‘atle ikâme iderler.

1.2.12. Bayram Namazı Bahsi (باب صلاة العيدين)

Bu bâb bayram namazı beyanında olucudur. (ويستحب في يوم الفطر: أن يطعم الإنسان قبل) (الخروج إلى المصلى ويغتسل ويتطيب ويتوجه إلى المصلى) Ramazân-ı şerîf bayramında namaz kılınacak mahalle hurûc itmezden evvel ta‘âm itmek ve gusl itmek ve güzel râyihalar ile tatyib itmek ve musallâya yönelmek bu cümle müstehâb olur. (ولا يكبر في طريق المصلى عند أبي) (حنيفة رح وعندها يكبر) İmâm Â‘zam hazretleri indinde musallânın tarîkinde tekbir eylemez İmâmeyn hazretleri indinde tekbir ider. (ولا ينتقل في المصلى قبل صلاة العيد) Dahî musallâda bayram namazı kılınmazdan evvel nafîle namazı kılınmaz. (فإذا حلت الصلاة من ارتفاع الشمس دخل) (وقتها إلى الزوال فإذا زالت الشمس خرج وقتها) Şems bir rümh yahud iki rümh mikdârı mürtefi‘ olmak sebebiyle namaz helâl olduğu vakitte bayram namazının vakti dâhil olur şemsin zevâline kadar ve şems zâ‘ ile olduğu vakitte bayram namazının vakti hurûc ider.

وبصلي الإمام بالناس ركعتين: يكبر في الأولى تكبيرة الأفتتاح وثلاثا بعدها ثم يقرأ فاتحة الكتاب وسورة معها) ثم يكبر تكبيرة يركع بها ثم يبتدئ في الركعة الثانية بالقراءة كبر ثلاث تكبيرات وكبر تكبيرة رابعة يركع بها ويرفع يديه Bayram namazının²³ (في تكبيرات العيدين ثم يخطب بعد الصلاة خطبتين يعلم الناس فيها صدقة الفطر وأحكامها hey‘eti oldur ki imâm nâsa iki rek‘at namaz kıldırır rek‘at-ı ûlâ da iftitâh tekbiriyle tekbir idub ve iftitâh tekbirinden sonra üç tekbir ider ba‘dehu Fâtîha’yı ve Fâtîha ile bile bir sûre kıraat idub ve bir daha tekbir idub onunla rükû‘ ider bundan sonra rek‘at-ı sâni de kıraat ile bedâ‘ ider pes kıraatden fârig olduğu vakitte üç tekbir ile tekbir ider dördüncü tekbiri idub onunla bile rükû‘ ider bayram tekbirlerinde ellerini kaldırır ve namazdan sonra iki hutbe ile hutbe ider ve ol hutbe içinde sadaka-i fitrayı ve ahkâmını nâsa talim ider.

(ومن فاتته صلاة العيد مع الإمام لم يقضها) Bir kimsenin bayram namazını imâm ile bile kılmaklığı fevt olsa onu kazâ lâzım olmaz. (فإن غم الهلال على الناس فشهدوا عند الإمام بروية الهلال بعد)

²³ İfti‘tâh tekbirinden sonra subhâneke okudukda üç tekbir ile tekbir edip bâdehu eûzu ve besmele ve Fâtîha ve onunla bile bir sûre kıraat ider.

Eğer havada bulut ve pus olmağla bayram ahşâmı [akşamı] nâs hilâli göremeyub zevâlden sonra hilâli görmek ile imâm indinde edâ-i şahâdet edilse imâm bayram namazını ertesi gün kıldırır yahud hilâli zevâlden evvel görüp yerleri ba'id olmak cihetiyle gördükleri ânda edâ-i şahâdet edemeyub zevâlinden sonraya te'hîr olunsa hükmü zikr olunan misillûdür. (فإن حدث عذر منع الناس من الصلاة في اليوم الثاني لم يصلها بعده) Eğer ikinci günde nâsı namazdan men' ider bir özür peyda olsa yevm-i sâni'den sonra bayram namazını kıldırılmaz.

ويستحب في يوم الأضحى: أن يغتسل ويتطيب ويؤخر الأكل حتى يفرغ من الصلاة ويتوجه إلى المصلى وهو (يكبر) Dahi kurban bayramında gusl itmek ve güzel râyiha ile tatyib itmek ve namazdan fârig olana dek ekli terk itmek ve tekbir ider olduğu halde musallâya teveccüh itmek bu cümle zikr olunanlar müstehâb olur. (ويصلي الأضحى ركعتين كصلاة الفطر) Fıtr bayram namazı misillû kurban bayram namazını dahi iki rek'at kıldırır. (ويخطب بعدها خطيبين يعلم الناس فيهما) (الأضحى وتكبيرات التشريق) Ve imâm iki hutbe ile hutbe okur ve ol hutbe içinde kurbânı ve teşrîk tekbirlerini nâsa ta'lim ider. (فإن حدث عذر منع الناس من الصلاة في يوم الأضحى صلاحها من الغد) (وبعد الغد ولا يصلها بعد ذلك) Eğer kurbân bayramı gününde nâsı namazdan men' ider bir özür peyda olsa imâm bayram namazını ferâdesi [ertesi] günü yahud üçüncü günü kıldırır ve ândan sonra kılınmaz. (وتكبير التشريق أوله عقيب صلاة الفجر من يوم عرفة وآخره عقيب صلاة العصر من) (النحر عند أبي حنيفة رح وقال) (وقال) Imâm Â'zam hazretleri katında teşrik tekbirlerinin evvelî arefe gününde sabah namazının akîbidir âhiri yevmü'n-nahrdan ikindi namazının akîbidir. (وقال) (أبو يوسف ومحمد: [إلى صلاة العصر من آخر أيام التشريق Imâmeyn hazretleri buyurdular ki teşrik tekbirlerinin âhiri âhir-i eyyâm teşrîkden ikindi namazına dek ve fetvâda bunun üzerinedir ve ikindi namazının akîbinde dahi tekbir lâzımdır. (والتكبير عقيب الصلوات المفروضات وهو أن) (يقول: الله أكبر الله أكبر لا إله إلا الله والله أكبر الله أكبر والله الحمد) Fârz namazların akîbinde olan tekbir şu zikr olunandır.

1.2.13. Kûsuf Namazı Bahsi (باب صلاة الكسوف)

إذا انكسفت الشمس صلى الإمام بالناس ركعتين كهيئة (Bu bâb kûsuf namazı beyânında olucudur. (في كل ركعة ركوع واحد ويطول القراءة فيهما) (النافلة) Şemsin ziyâsı zâ'il olduğu vakitte imâm nâsa nâfile hey'eti misillû yani ezân ve kamet itmeksizin iki rek'at namaz kıldırır. (ويخفي عند أبي حنيفة رح وقال [أبو) (يوسف ومحمد: [يجهر ثم يدعو بعدها حتى تتجلي الشمس) Imâm Â'zam (r.a.) katında imâm kırâ'atını ihfâ ider Imâmeyn (r.h.) buyurdular ki kırâ'atını cehr ider namazdan fârig olduktan sonra

ويصلي بالناس الإمام الذي يصلي بهم الجمعة فإن لم يجمع صلاها (الناس فرادى) Ve dahi salât-ı kûsufu cum'a namazını nâsa kıldırır imâm kıldırır pes nâs cem' olmazlar ise münferid oldukları halde kırlarlar.

(وليس في خسوف القمر جماعة وإنما يصلي كل واحد بنفسه) Ve dahi kamerin husufü indinde cemâ'atle namaz kılmak olmadı ancak nâsdan her birerleri münferid olarak kırlarlar. (وليس) Dahi kûsuf-u şemste hutbe okumak olmadı. (في الكسوف خطبة)

1.2.14. İstiskâ Namazı Bahsi (باب صلاة الاستسقاء)

Bu bâb taraf-ı Bârî'den bârân rahmet taleb itmenin hakkında olan namaz beyânında olucudur. قال أبو حنيفة رحمه الله تعالى: ليس في الاستسقاء صلاة مسنونة في جماعة فإن صلى الناس وحدانا جاز (وإنما الاستسقاء الدعاء والاستغفار) İmâm Â'zam hazretleri buyurdular ki bârân taleb itmek hususunda sünnet olarak bir namaz olmadı eğer nâs münferid olarak namaz kılsalar câ'iz olur istiskâ hemen du'â ve istiğfardır. (وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى: يصلي الإمام بالناس) (ركعتين يجهر فيهما بالقراءة لم يخطب ويستقبل القبلة بالدعاء) İmâm Yûsuf ve Muhammed (r.h.) buyurdular ki imâm nâsa iki rek'at namaz kıldırır ve ol iki rek'atda cehr ile kırâat ider bâ'dehu hutbe idub kibleye du'â ile istikbâl ider. (ويقلب الإمام رداءه ولا يقلب القوم أروديتهم) İmâm olan kimse ferâce ve lebâdesini döndürür cemâ'at döndürmez. (ولا يحضر أهل الذمة الاستسقاء) Ve dahi ehl-i zimmet istiskâya hâzır olmaz yani câ'iz değildir.

1.2.15. Terâvih Namazı Bahsi (باب قيام شهر رمضان)

Bu bâb şühûr-i ramazân-ı şerîfde kılınan terâvih beyânında olucudur.²⁴ (يستحب أن يجتمع) الناس في شهر رمضان بعد العشاء فيصلي بهم إمامهم خمس ترويحيات في كل ترويحه تسليمتان ويجلس بن كل (ترويحيتين مقدار ترويحة) Şühûr-i ramazân-ı şerîfde ba'de'l-işâ nâsın cem' olması müstehâb olur ve o nâsa imâm olan kimse beş terviha kıldırır terviha dört rek'at namaza itlâk olunur ve her bir terviha da iki selâm olucudur ve her iki terviha beyânında bir terviha mikdârı oturur yani dört rek'at namaz kılınacak mikdârı. (ثم يوتر بهم ولا يصلي الوتر بجماعة في غير شهر رمضان) Ba'dehu imâm cemâ'ate vitri kıldırır dahi vitr cemâ'atle şühûr-i ramazân-ı şerîfin gayrisinde kılınmaz.

²⁴ Malûm o ki terâvih sünnet-i müekkededir devam itmek lazımdır.

1.2.16. Namazda Havf İtme Bahsi (باب صلاة الخوف)

Bu bâb salât-ı havfin beyanında olucudur. (إذا اشتد الخوف جعل الإمام الناس طائفتين: طائفة في) (وجه العدو وطائفة خلفه) Düşmandan havf müştred olduğu vakitte imâm nâsı meydân-ı muharebede iki tâ'ife kılub bir tâ'ifesini düşmanın karşusunda ve bir tâ'ifesini halfinde kılar yani imâm bir tâ'ifesini kendi halfinde alıkor. (فيصلی بهذه الطائفة ركعة وسجدتين فإذا رفع) رأسه من السجدة الثانية مضت هذه الطائفة إلى وجه العدو وجاءت تلك الطائفة فيصلی بهم الإمام ركعة وسجدتين وتشهد وسلم ولم يسلموا وذهبوا إلى وجه العدو وجاءت الطائفة الأولى فصلوا وحدانا ركعة وسجدتين بغير قراءة (وتشهدوا وسلموا ومضوا إلى وجه العدو وجاءت الطائفة الأخرى فصلوا ركعة وسجدتين بقراءة وتشهدوا وسلموا) Pes imâm halfinde kıldığı tâ'ifeye bir rek'at namaz ve iki secde kıldırır imâm secde-i sâniiden başını kaldırdığı vakitte ol tâ'ife düşmanın karşusına geçub düşmanın karşusunda olan tâ'ife gelub pes imâm dahi onlara bir rek'at ve iki secde kıldırır ve imâm teşehhüd idub ve selâm verir ol tâ'ife selâm virmeyub düşmanın karşusına giderler ve tâ'ife-i ûlâ gelub bir rek'at ve iki secde bilâ kırâat münferid olarak kılarlar ve teşehhüd idub ve selâm virub yine düşmanın karşusına geçerler ve tâ'ife-i âheri gelub kırâat ile bir rek'at ve iki secde kılub teşehhüd idub ve selâm verirler.²⁵ (فإن كان الإمام مقميا صلى بالطائفة الأولى ركعتين وبالثانية ركعتين) Ve eğer imâm mukîm olur ise tâ'ife-i ûlâya dahi tâ'ife-i sâniyeye ikişer rek'at kıldırır. (ويصلي) (بالطائفة الأولى ركعتين من المغرب وبالثانية ركعة) Dahi akşam namazı üç rek'at oldukdan imâm gerek mukîm ve gerek misafir olsun tâ'ife-i ûlâya iki rek'at ve tâ'ife-i sâniyeye bir rek'at kıldırır. (ولا يقاتلون في حال الصلاة فإن فعلوا ذلك بطلت صلاتهم) Dahi tâ'ife-i ûlâ tâ'ife-i sâniye namaz halinde mukâtele itmezler eğer mukâtele iderlerse namazları bâtil olur. (وإن اشتد) (الخوف صلوا ركباناً وحداناً يومئذ بالرکوع والسجود إلى أي جهة شاءوا إذا لم يقدرُوا على التوجه إلى القبلة) Eğer havfi evvelki havfından ziyâde olsa rükû' ve sücûd ile imâ iderek kibleye teveccüh üzerine kâdir olamadıkları vakitte diledikleri cihete râkib ve münferid oldukları halde namaz kılarlar.

1.2.17. Cenâze Bahsi (باب الجنائز)

Bu bâb cenâzeler beyanında olucudur. (إذا احتضر الرجل وجه إلى القبلة على شقة الأيمن ولقن) (الشهادتين فإذا مات شدوا لحبيته وغمضوا عينيه) Recüle ölüm hâzır olduğu vakitte sağ cânibi üzerine

²⁵ Ve dahi İbn-i Mesud (r.a.)'dan rivâyet olundiki 'Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz zikr olunan sıfat üzerine [salât-ı] havfi kıldırıldı lâkin şu namazda ihtilâf olundu vefât-ı nebiden sonra kılınur mı yoksa kılınmaz mı Hasan Bin Ziyâd hazretleri buyurdu ki vefât-ı nebiden sonra câiz olmaz Ebû Yûsuf'un kavli de budur. "منه"

kıbleden yana döndürürler ve şehadetine telkin ve ta'lim olunur dâr-ı bekâyâ rihlet eylediği vakitte çenesini bağlayub gözlerini yumarlar. (وإذا أرادوا غسله وضعوه على سريره وجعلوا) Meyyiti gusl itmek murâd eyledikleri vakitte bir tahta üzerine vaz' iderler ve 'avret yeri üzerine bir hırka vaz' idub siyâbını çıkarırlar (ووضئوه ولا يمضمض) ثم يفيضون الماء عليه ويجمر سريره) ve âbdest virub ağzına ve burnuna su virilmez. (ويغلى الماء) (وترا Bâ'dehu üzerine su dökilüb ve teneşir tahtasına tek olarak koku verilür. (بالسدر أو بالحرص فإن لم يكن فالماء القراح Meyyitin suyu sedir denülen nubuk ya[p]rağı ile yahud çoğân otuyla kaynatılır eğer bunlar bulunmaz ise sâfiyesi su ile gusl olunur. (ويغتسل رأسه) (ولحيته بالخطمي ثم يضع على شقه الأيسر فيغتسل بالماء والسدر حتى يرى أن الماء قد وصل إلى ما يلي التخت منه Dahi meyyitin başı ve lihyesi gasl olunur hatmi denülen ot ile dahi sol cânibi üzerine yatırılıb su ile ve sedir ile meyyitin tahtını velî iden su vâsıl olduğunu görene dek yıkar. (ثم) (يضع على شقة الأيمن فيغتسل بالماء والسدر حتى يرى أن الماء قد وصل إلى ما يلي التخت منه Bâ'dehu sağ cânibi üzerine döndürülüp meyyitin mâ tahtını velî iden su bâliğ olmasını görene dek yıkanır. (ثم يجلسه ويسنده إليه ويمسح بطنه مسحا وفيقا فإن خرج منه شيء غسله ولا يعيد غسله) meyyiti gâsil olan kimse cüz'ice meyyiti oturdub ve kendine dayandırır ve meyyitin batnını hafif olarak mesh ider eğer meyyitden bir şey çıkar ise onu gasl idub guslünü iâde eylemez. (ثم ينشفه بثوب ويجعله في أكفانه ويجعل الحنوط على رأسه ولحيته والكافور على مساجده) Ve bâ'dehu meyyitin suyunu bir havlu ile alub kefeni içinde kılar ve hanutu re'si ve sakalı üzerine kılub ve kâfuru altı secde azâları üzerine kılar.

(والسنة أن يكفن الرجل في ثلاثة أثواب: إزار وقميص ولفافة فإن اقتصروا على ثوبين جاز) Ve dahi recülün kefeninde sünnet olan üç esvâbdır izâr ve kamîs ve lifâfe pes iki sevb üzerine iktisâr olunsa câ'iz olur. (وإذا أرادوا لف اللفافة عليه ابتداءوا بالجانب الأيسر فألقوه عليه ثم بالأيمن فإن خافوا) Eğer meyyit üzerine lifâfe sarmayı murâd eyledikleri vakitte sol cânibiyle bedâ' idub bâ'dehu sağ cânibiyle bedâ' iderler eğer kefenin ol meyyitten ayrılmasından havf iderler ise kefeni bağlarlar.

وتكفن المرأة في خمسة أثواب: إزار وقميص وخمار وخرقة يربط بها ثديها ولفافة فإن اقتصروا على ثلاثة) (أثواب جاز Ve 'avrat beş esvâb ile kefenlenür izâr ve kamîs ve himâr ve 'avratın memeleri bağlanacak ve bir hırka ve bir de lifâfe pes üç esvâb üzerine kusur olunsa câ'iz olur. (ويكون) الخمار فوق القميص تحت اللفافة ويجعل شعرها على صدرها ولا يسرح شعر الميت ولا ليحته ولا يقص ظفوره ولا (يعقص شعره وتجمر الأكفان قبل أن يدرج فيها وترا Ve dahi himâr kamîsin fevkinde ve lifâfenin tahtında olur ve 'avratın şa'rı sadrı üzerine kılınur ve meyyitin şa'rı taranmaz ve tırnakları

kesilmez ve şa' rı dahi kesilmez ve kefenler buhûrlenir meyyitin kefeni idhâl olunmazdan evvel.

(فإذا فرغوا منه صلوا عليه) Meyyitten fârig oldukları vakitte meyyit üzerine namaz kılarlar. (وأولى الناس بالصلاة عليه السلطان إن حضر فإن لم يحضر فيستحب تقديم إمام الحي ثم الولي) Cenâze üzerine namaz kıldırmakda nâsın evlâsı sultan olmaktır eğer hâzır olur ise pes sultan hâzır olmadığı suretde ol meyyit hayatında kangı imâmı ihtiyar idub halfinde cum'a namazı kıldıysa ol imâmı takdim müstehâb olur bâ'dehu ol imâm bulunmadığı halde cenâzenin velîsi kıldırmak müstehâb olur. (فإن صلى عليه غير الولي والسلطان أعاد الولي وإن صلى الولي لم يجز) Eğer meyyit üzerine velînin ve sultânın gayrisi namaz kıldırsa velîsi namazı îade ider ve eğer velî namazı kıldırsa bir kimse için ol velîden sonra namaz kılmak câ'iz olmaz. (فإن دفن ولم يصل عليه صلى على قبره الى ثلاثة ايام) Eğer meyyit üzerine namaz kılınmaksızın defin olundu ise üç güne dek kabrî üzerine namaz kılınur.

والصلاة: أن يكبر تكبيرة يحمد الله تعالى عقيبها ثم يكبر تكبيرة ويصلي على النبي صلى الله عليه وسلم ثم (يكبر تكبيرة يدعو فيها لنفسه وللميت وللمسلمين ثم يكبر تكبيرة رابعة ويسلم) Dahi cenâze namazının sıfatı oldur ki musalli olan kimse ibtidâ bir tekbir idub ve ol tekbirin akibinde "سبحانك" okur bâ'dehu bir tekbir daha edip "اللهم صل وبارك" okur bâ'dehu bir tekbir dahi idub onda nefsi için ve meyyit için ve sâ'ir müslimin için du'â ider ve bundan sonra bir dahi tekbir idub selâm verir ve meyyit mükellef olduğu vakitte bu du'â okuna. "اللهم اغفر لحينا وميتنا وشاهدانا ، وغائبنا وصغيرنا وكبيرنا وذكرنا وانثينا اللهم من احببته منا فاحبه على الاسلام ومن توفيته منا فتوفه على الايمان وخص هذا الميت بالروح والراحة والمغفرة والرضوان اللهم ان كان محسنا فزد في احسانه وإن كان مسينا [فتجاوز] عنه ولقه الامن والبشرى والكرامة والزلفى برحمتك يا ارحم الراحمين"

(ولا يصلى على ميت في مسجد جماعة) Dahi cemâ'at ile namaz kılınan mescid içinde cenâze namazı kılmak câ'iz olmaz. (فإذا حملوه على سريره أخذوا بقوائمه الأربع ويمشون به مسرعين دون الخبيب) Ve dahi meyyiti tabut üzerine haml eyledikleri vakitte kavâ'im-i erba'asıyla ahz idub koşmayarak sürâtle götürürler. (فإذا بلغوا إلى قبره كره للناس أن يجلسوا قبل أن يوضع عن أعناق الرجال) Meyyitin kabrine bâliğ oldukları vakitte meyyit yer üzerine konulmazdan evvel nâs için oturmak mekruh kılındı. (ويحفر القبر ويلحد ويدخل الميت مما يلي القبلة) Dahi kabri kazılıb lahd kılınur ve meyyit kibleye velî iden cânibinden idhâl olunur. (فإذا وضع في لحدده قال الذي يضعه:) (باسم الله وعلى ملة رسول الله ويوجهه إلى القبلة ويحل العقدة ويسوي اللبن عليه) Meyyit lahdihî vaz' olunduğu vakitte ol meyyiti vaz' iden kimse zikr olunan kavli der ve kibleye döndürüp kefenin 'ukdesini açar ve kerpiç ile üstünü örür. (ويكره الأجر والخشب ولا بأس بالقصب) Dahi kiremit ve hatab mekruh olur kâmiş ile örülmekte be's yokdur. (ثم ينهال التراب عليه ويسنم القبر)

(ولا يصطحح Dahi onun üzerine toprak verilub kabri örgüc gibi olunub musattah olmaz yani dört köşeli olmaz.

(ومن استهل بعد الولادة سمي وغسل وصلي عليه وإن لم يستهل أدرج في خرقه ولم يصل عليه) Bir çocuk doğduktan sonra hayâtı sadâsıyla yahud tahrikiyle mâlûm olsa ol çocuğa isim vaz' edilub ve gasl olunub ve onun üzerine namaz kılınur ve eğer bade'l-velâdet seslenmez ise bir hırkaya idhâl olunur üzerine namaz kılınmaz defin olunur.

1.2.18. Şehâdet Bahsi (باب الشهيد)

الشهيد: من قتله المشركون أو وجد في المعركة وبه (Bu bâb şehidin ahkâmı beyânında olucudur. Şehid ol kimse ki (أثر الجراحة أو قتله المسلمون ظلما ولم تجب بقتله دية فيكفن ويصلي عليه ولا يغتسل müşrikler ânı katl eyledi yahud cerâhat eseri ânda olarak meydân-ı muharebede bulundu yahud müslimler zâlîmen katl idub diyet vâcib oldu pes şu misillû şehid olan kimseye kefen sarılıub gusûl olunmayarak üzerine nazam kılınur.

(وإذا استشهد الجنب غسل عند أبي حنيفة رح وكذلك الصبي وقال [أبو يوسف ومحمد:] لا يغسلان) Dahi cünûb olan kimse şehid olduğu vakitte gusl olunur ve sabî de böylecedir. İmâm Ebû Yûsuf ve Muhammed (r.h.) buyurdular ki sabî ve cünûb hâlinde şehid olan kimse gusl olunmaz. (ولا يغتسل عن الشهيد دمه ولا ينزع عنه ثيابه وينزع عنه الفرو والحف والحشو والسلاح) Dahi şehidin kanı gusl olunmaz ve siyâbı nez' olunmaz lâkin silâhı ve edikleri ve kürkü ve hırkası gibi kem nesnelere nez' olunur.

ومن ارتث غسل والارتثات: أن يأكل أو يشرب أو يداوى أو يبقى حيا حتى يمضي عليه وقت صلاة وهو يعقل (أو ينقل من المعركة وهو حيا) Mürtes olan kimse gusl olunur mürtes ol kimsedir ki yemek yiye ve içecek nesnelere içe yahud mu'âlcele ide yahud hayy olarak ol derece bâki kalsa ki onun üzerine bir namazın vakti 'âkil olduğu halde kaçsa yahud ma'rekeden hayy olarak nakil oluna. (ومن قتل في حد أو قصاص غسل وصلي عليه) Bir kimseye hadd uruldukdâ yahud kısâs olundukda katl olunsa gusl olunub ve onun üzerine namaz kılınur. (ومن قتل من البغاة أو قطاع) Ve dahi bâgilerden yahud kıta-i tarîkden bir kimse katl olunsa onun üzerine namaz kılınmaz.

1.2.19. Kâbe İçinde Namaz Bahsi (باب الصلاة في الكعبة)

الصلاة في الكعبة جائزة (Bu bâb Beytullah içinde namaz kılmanın beyânında olucudur. Beytullah derununda farz ve nâfile (فرضها ونقلها فإن صلى الإمام بجماعة فجعل بعضهم ظهره الإمام جاز

namaz kılmak câ'izdir pes imâm cemâ'ate namaz kıldırub ve ol cemâ'atin bazısı zahrını imâmın zahrına kılsa câ'iz olur. (ومن جعل وجهه إلى وجه إمام جاز ويكرهه) Ve bir kimse vechîni imâmın vechîne kılsa câ'iz ise de mekruh olur. (ومن جعل منهم ظهره إلى وجه الإمام لم تجز صلاته) Bir kimse zahrını imâmın vechîne kılsa imâmı takdim eylediğinden namazı câ'iz olmaz. (وإذا صلى الإمام في المسجد الحرام تحلق الناس حول الكعبة وصلوا بصلاة الإمام فمن كان منهم أقرب إلى الكعبة من) (ومن جعل منهم ظهره إلى وجه الإمام لم تجز صلاته) Ve dahi imâm Mescid-i Harâm'da namaz kıldırıldığı vakitte nâs Beytullahın etrafında halka idub imâmın kıldığı namazı kılarlar pes nâsdan bir kimse Kâbe'ye imâmdan yakın olsa imâmın cânibinde olmadığı vakitte namazı câ'iz olur. (ومن صلى على ظهر الكعبة جازت صلاته) Bir kimse Kâbe'nin üstünde namaz kılsa namazı câ'iz olur.

1.3. Zekât Kitâbı (كتاب الزكاة)

Bu kitâb zekâtın beyânında olucudur zekât lugatda mutlak tahâret manâsınadır. (الزكاة: واجبة على الحر المسلم البالغ العاقل إذا ملك نصابا ملكا تاما وحال عليه الحول) Ve dahi bâliğ ve 'âkil ve müslim ve hür olan kimse üzerine mülk-i tâmm ile nisâba mâlik olduğu vakitte zekât vâcibdir ve bir sene ânın üzerine geçmesi şartındandır. (وليس على صبي ولا مجنون وال مكاتب) (ومن كان عليه دين يحيط فلا) (زكاة) Dahi sabî ve mecnûn ve mükâteb üzerine zekât lâzım gelmez. (زكاة عليه وإن كان ماله أكثر من الدين زكى الفاضل إذا بلغ نصابا) Dahi bir kimse üzerinde kendi mâlını ihâta edecek mikdâr deyni olsa ol kimse üzerine zekât lâzım gelmez pes eğer mâlı deyninden ziyâde olub ve ol ziyâde nisâba bâliğ olduğu vakitte deyninden fâdıl olanın zekâtını virmek lâzımdır. (وليس في دور السكنى وثياب البدن وأثاث المنازل ودواب الركوب وعبيد الخدمة) (وسلاح الاستعمال زكاة) Ve dahi sâkin olduğu beytler hakkında ve giyecek esvâbda ve o metâ'ında ve binilecek hayvânda ve hizmet içün olan kölelerde ve isti'mâl olunan silâhda zekât lâzım olmadı.

(ولا يجوز أداء الزكاة إلا ببينة مقارنة للأداء أو مقارنة لعزل مقدار الواجب) Ve dahi zekâtı edâ câ'iz olmaz ancak edâya mukârin olan niyetiyle yahud vâcib olan mikdârı mâlından 'azl ve ihrâca mukârin olan niyetiyle câ'iz olur. (ومن تصدق بجميع ماله ولم ينو الزكاة سقط فرضها عنه والله) (اعلم) Bir kimse mâlının kâffesini zekâta niyet itmeyerek tasadduk eylese farz ândan sâkıt olur.

1.3.1. Devenin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الإبل)

(ليس في أقل من خمس ذود من الإبل صدقة) Bu bâb devenin zekâtı beyânında olucudur. Devede beş adetden noksânda sadaka lâzım olmadı. (فإذا بلغت خمسا سائمة وحال عليها الحول ففيها) Pes develer senenin çoğunu otlayıcı olduğu halde beş adede bâliğ olub ve havl-i havelân bulunduğu vakitte ânda bir ganem fukarâyâ virmek lâzımdır develer dokuz olana kadar. (فإذا كانت عشرا ففيها شاتان إلى أربع عشرة) Pes deve on olduğu halde ânda iki ganem olucudur tâ ki ondört olana dek. (فإذا كانت خمس عشرة ففيها ثلاث شياه إلى تسع عشرة) Deve onbeş olduğu vakitte ânda üç ganem olucudur ondokuz olana dek. (فإذا كانت عشرين ففيها أربع شياه إلى) (أربع وعشرين) Ba‘dehu develer yirmi olduğu vakitte ânda dört ganem virmek lâzımdır tâ ki yirmidört olana dek. (فإذا كانت خمسا وعشرين ففيها بنت مخاض إلى خمس وثلاثين) Pes deve yirmibeş olduğu vakitte ânda bir yaşlı tamam olub iki yaşına dâhil olan bir deve olucudur tâ ki otuzbeş olana kadar. (فإذا كانت ستا وثلاثين ففيها بنت لبون إلى خمس وأربعين) Deve otuzaltı olduğu vakitte ânda iki yaşını tamam idub üç yaşına dâhil olan bir deve sadaka olucudur tâ ki kırkbeş olana dek. (فإذا كانت ستا وأربعين ففيها حقة إلى ستين) Deve kırkaltı olduğu vakitte ânda üç senesi tamam olub dördüncü seneye dâhil olan bir deve sadaka olucudur tâ ki altmış olana değin. (فإذا كانت إحدى وستين ففيها جذعة إلى خمس وسبعين) Altmış olduğu vakitte ânda dört senesi tamam olub beşinci seneye dâhil olan bir deve sadaka itmek lâzımdır yetmişbeş olana dek. (فإذا كانت ستا وسبعين ففيها بنتا لبون إلى تسعين) Yetmişaltı olduğu vakitte ânda iki bint lebûn verir doksan olana dek. (فإذا كانت إحدى وتسعين ففيها حقتان إلى مائة وعشرين) Pes doksanbir olduğu vakitte ânda iki hıkka lâzımdır yüzyirmiye bâliğ olana dek. (ثم تستأنف الفريضة فيكون في الخمس) Ba‘dehu farîzaya ibtidâ olunur pes beş devede iki hıkka ile bile bir ganem sadaka olur. (وفي العشر شاتان وفي خمس عشرة ثلاث شياه وفي عشرين أربع شياه) Dahi on devede iki ganem ve onbeşte üç ganem ve yirmide dört ganem zekât olucudur. (وفي خمس وعشرين بنت) Dahi yirmibeşte bint mehâd olucudur yüzelli olana dek pes yüzelli oldukda ânda üç hıkka olucudur. (ثم تستأنف الفريضة) Ba‘dehu farîzaya ibtidâ olunur. (فيكون في الخمس شاة وفي العشر شاتان وفي خمس عشرة ثلاث شياه وفي عشرين أربع شياه وفي) (خمس وعشرين بنت مخاض وفي ست وثلاثين بنت لبون) Pes beş devede bir ganem ve on devede iki ganem ve onbeş devede üç ganem ve yirmi devede dört ganem ve yirmibeşte bint mehâd ve otuzaltıda bir bint lebûn zekât lâzımdır. (فإذا بلغت مائة وستا وتسعين ففيها أربع حقا إلى مائتين) Pes develer yüzdoksanaltıya bâliğ oldukları vakitte ânda dört hıkka sadaka olucudur ikiyüz olana kadar. (ثم تستأنف الفريضة أبدا كما استؤنفت في الخمسين التي بعد المائة والخمسين)

farîzaya istinâf olunur dâima yüzelliden sonra vâkî olan ellide istinâf olduğu misillû. (والبخت والعرب سواء) Ācem devesi ile ‘arab devesi şu zikr olunan hükümde berâberdir.

1.3.2. Sığırın Zekâtı Bahsi (باب صدقة البقر)

Bu bâb sığırın zekâtı beyânında olucudur. (ليس في أقل من ثلاثين من البقر صدقة فإذا كانت) (ثلاثين سائمة وحال عليها الحول ففيها تبيع أو تبيعة) Ve sığırdan otuzdan noksânda sadaka lâzım olmadı pes senenin ekserisi otlamak üzere otuz sığır olduğu vakitte ve onlar üzerine yıl havelân eylese ânda bir senesi tamam olub ikinci seneye dâhil olan bir erkek dana yahud bir dişi dana sadaka lâzımdır. (وفي أربعين مسنة أو مسن) Dahi kırk sığırda iki senesi tamam olub üçüncü seneye dâhil olan bir tosun yahud bir düve sadaka lâzımdır. (فإذا زادت على) (الأربعين وجب في الزيادة بقدر ذلك إلى ستين عند أبي حنيفة ففي الواحدة ربع عشر مسنة وفي الاثنتين نصف عشر مسنة) Bakara kırk üzerine ziyâde olduğu vakitte altmış olana kadar İmâm Â‘zam hazretleri katında kırk üzerine ziyâde olundu zekât ziyâde mikdârıncadır pes müsınne seksân guruş kıymet olunsa bakara kırkbire bâliğ olsa bir müsınne ve müsınnenin öşrünün rub‘1 sadaka eylemek lâzımdır kırkikide bir müsınne ve müsınnenin öşrünün nısfını sadaka itmek lâzımdır kırküşde bir müsınne ve müsınnenin öşrinin üç rub‘1 sadaka olunur ve kırkdörte bir müsınne ve müsınnenin öşrünü sadaka eylemek lâzımdır ve kırkbeşte bir müsınne ve müsınnenin semeni sadaka olucudur tâ ki altmış olana değin bu misillû istihrâc olunur. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] لا شيء في الزيادة حتى تبلغ) (ستين فيكون فيها تبيعان أو تبيعتان ki kırk üzerine ziyâde olundu tâ altmışa bâliğ olana değin zekât lâzım değildir pes bakara altmışa bâliğ oldukda ânda iki tebî‘ yahud iki tebî‘e zekât virmek lâzımdır.

Dahi (وفي سبعين مسنة وتبيع وفي ثمانين مسنتان وفي تسعين ثلاثة أتبعه وفي مائة تبيعان ومسنة) yetmişte bir müsınne ve bir tebî‘ ve seksende iki müsınne ve doksanda üç tebî‘ ve yüzde iki tebî‘e ve bir müsınne zekât olucudur. (وعلی هذا يتغير الفرض في كل عشرة من تبيع الى مسنة)²⁶ Zikr olunan vech üzerine her bir onda farîza tebî‘den müsınneye teğir ider. (والجوامس والبقر) (سواء) Dahi zekât bâbında câmus ve bakara berâberdir.

²⁶ Bazı metin nüshalarında burada “ومن مسنة الى تبيع” ibâresi vâkî olmuştur. “لمصححه”

1.3.3. Ganemin Zekâtı Bahsi (باب صدقة الغنم)

Bu bâb ganemin²⁷ zekât bahsinde olucudur. (ليس في أقل من أربعين شاة صدقة فإذا كانت أربعين) (سائمة وحال عليها الحول ففيها شاة إلى مائة وعشرين Dahi kırk ganemden ekallîde zekât fârz olmadı pes ganem sâ'ime olarak kırk olub ve onlar üzerine sene-i havelân eylediği vakitte ol kırkta bir ganem zekât olucudur tâ ki yüzyirmi ganem olana dek. (فإذا زادت واحدة ففيها شاتان إلى) (مائتين فإذا زادت واحدة ففيها ثلاث شياه فإذا بلغت أربعمائة ففيها أربع شياه ثم في كل مائة شاة yüzyirmibir olduğu vakitte ânda iki ganem zekât olucudur ikiyüze bâliğ olana kadar ve ikiyüzbir olduğu vakitte ânda üç ganem olucudur dörtyüze kadar ba'dehu dörtyüze bâliğ olduğu vakitte ânda dört ganem zekât lâzımdır ve dörtyüzden ziyâde her yüzde bir ganem olucudur meselâ dörtyüzdoksandokuz ganem olsa yine dört ganem zekât lâzımdır beşyüz olduğu suretde ol yüz için bir ganem zekât i'tâ olunur. (والضأن والمعز سواء) Dahi ganem ve keçi şu hükümde berâberdir.

1.3.4. Feresin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الخيل)

Bu bâb feresin zekâtı beyânında olucudur. (إذا كانت الخيل سائمة ذكورا وإناثا فصاحبها بالخيار :) (إن شاء أعطى عن كل فرس ديناراً وإن شاء قومها وأعطى عن كل مائتي درهم خمسة دراهم olduğu halde zükûr ve ünâsâ mahlut olduğu vakitte sâhibi muhayyerdilirse her feres mukabilesine bir dinâr i'tâ ider ve dilerse feresi kıymet idub her ikiyüz dirhemden beş dirhem fakire i'tâ ider. (وليس في ذكورها منفردة زكاة) Dahi feresin yalnız zükûrunda zekât lâzım olmadı nemâ bulunmadığı için. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] لا زكاة في الخيل) İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed buyurdular ki feresde zekât yokdur. (ولا في شيء من البغال والحمير إلا أن تكون) (للتجارة Dahi katır denülen hayvânda ve himarda ticâret için olmadıkları suretde zekâtdan bir şey lâzım olmadı.²⁸

وليس في الفصلان والحملان والعجاجيل صدقة عند أبي حنيفة ومحمد إلا أن يكون معها كبار وقال أبو يوسف) (فيها واحدة منها Dahi İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indinde deve yavrularında ve kuzularda ve danalarda büyükleriyle berâber olmadığı suretde zekât olmadı eğer büyükleri ile bile olurlar ise zekât lâzımdır ve İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki zikr olunanlarda yine onlarda bir dana zekât vardır her çend büyükleri ile bile olmazlar ise de.

²⁷ [Ganemden murad koyundur.]

²⁸[Fersten murad attır. Konunun devamında katır ve himâr yani eşşek gibi hayvanlarda değerlendirilmiştir.]

Bir²⁹ (ومن وجب عليه سن فلم توجد عنده أخذ المصدق أعلى منها ورد الفضل أو أخذ دونها وأخذ الفضل) kimse üzerine bir yâşlık hayvân zekât virmek fârz olsa halbuki bir yaşında hayvân bulunmasa sadakayı ahz iden kimse ondan a'lâsını ahz idub artığını redd ider yahud ondan ednâsını ahz idub ve bâkisini dahi ahz ider. (ويجوز دفع القيم في الزكاة) Dahi zekât hakkında وليس في العوامل والحوامل) (والعلوفة صدقة) Dahi koşulacak hayvânlarda ve yük örülen hayvânlarda ve senenin çoğunu içeruda a'lâf yiyen hayvânlarda zekât olmadı.

(ولا يأخذ المصدق خيار المال ولا ردالته ويأخذ الوسط منه) Dahi sadakanın ahzına me'mur olan kimse mâlın a'lâsını yahud ednâsını âhz itmesi câ'iz olmaz belki maldan vasatını âhz ider. (ومن كان له نصاب فاستفاد في أثناء الحول من جنسه ضمه إلى ماله وزكاه به) Bir kimse nisâba mâlik olub senenin esnâsında nisâbın cinsinden bir mikdâr mal ile fâ'ide-mend olsa ol mâlî nisâba zamm idub nisâb ile berâber zekâtını verir. (التي تكتفي بالرعي في أكثر حولها فإن علفها) (نصف الحول أو أكثر فلا زكاة فيها) Dahi sâ'ime şol hayvâna itlâk olunur ki senenin çoğunda otlamak ile kifâyetlene pes senenin nısfında yahud ekserisinde hayvânat a'lâf yese onda zekât lâzım olmaz.

(وَالزكاة عند أبي حنيفة وأبي يوسف في النصاب دون العفو وقال محمد: فيهما) Ebû Yûsuf (r.h.) indinde zekât nisâba ta'alluk ider 'afve ta'alluk itmez İmâm Muhammed buyurdular ki hem nisâba hem 'afve ta'alluk ider. (وإذا هلك المال بعد وجوب الزكاة سقطت) (فإن قدم الزكاة على الحول وهو مالك للنصاب) (عğer sene tamam olmazdan evvel nisâba mâlik olan kimse zekâtını virse câ'iz olur.)

1.3.5. Fıddanın Zekâtı Bahsi (باب زكاة الفضة)

Bu bâb fıddanın zekâtı beyânında olucudur. (ليس فيما دون مائتي درهم صدقة فإذا كانت مائتي) (درهم وحال عليها الحول ففيها خمسة دراهم) İkiyüz dirhemden noksânda zekât olmadı pes ikiyüz dirhem olduğu vakitte ve onun üzerine havl-î havelân eylese onda beş dirhem zekât virmek lâzımdır. (ولا شيء في الزيادة حتى تبلغ أربعين درهما فيكون فيها درهم ثم في كل أربعين درهما درهم) (وقال [أبو يوسف ومحمد]: ما زاد على المائتين فزكاته بحسابه) Dahi nisâb üzerine zâ'id olundu zekât olmadı kırk dirheme bâliğ olana kadar pes kırk dirhem olduğu ânda bir dirhem olucudur ba'dehu kırk dirhemde bir dirhem lâzımdır İmâm Â'zam hazretlerinin kavli şerîfnde

²⁹ Yani; bint mehâd olunmadığı halde bint lebûn âhz idub fazlasını âhz olan red ider.

İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki “مائتين” üzerine zâ'id olanın zekâtı hesâbıyladır. (وإذا كان الغالب) Ve dahi sikkeli akçe de gıışşı üzerine gümüş olduğu vakitte gümüş hükmündedir. (كان الغالب عليها الغش فهي في حكم العروض) Dahi fiddası üzerine gıışşı gâlib olsa ol fidda sâ'ir meta' hükmündedir.³⁰ (ويعتبر أن تبلغ قيمتها نصاباً) O misillü akçe de gümüşün kıymetinin nisâba bâliğ olması i'tibâr olunur.

1.3.6. Zehebin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الذهب)

Bu bâb zehebin zekâtı³¹ beyânında olucudur. (ليس فيما دون عشرين مثقالاً من الذهب صدقة فإذا) Altundan yirmi miskâlden noksânda zekât farz olmadı pes yirmi miskâl olduğu vakitte dahi havl ânın üzerine havelân eylese ânda yarım miskâl altun sadaka olucudur ba'dehu her dört miskâlde on arpa âğır altun sadaka lâzımdır. (وليس فيما دون أربعة مثاقيل صدقة عند أبي حنيفة رح) İmâm Â'zam hazretleri indinde dört miskâlden noksânda sadaka olmadı. (وقالاً فما زاد عليها فزكاته) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki dördün dînünde olan miskâller de zekât hesâbıyladır. (وفي تبر الذهب والفضة وحليهما والأثنية منهما الزكاة) Dahi altun ve gümüş külçesinde ve altun ve gümüşün ziynet-i nisâ için masnu' olan çanak ve sâ'ir kaplarda zekât lâzımdır.

1.3.7. Metâ'ların Zekâtı Bahsi (باب زكاة العروض)

Bu bâb metâ'ların zekâtı beyânında olucudur. (الزكاة واجبة في عروض التجارة كائنة ما كانت) Ticâret için olan metâ'larda zekât vâcibedir her ne türlü metâ' olur ise olsun. (إذا بلغت قيمتها) Zikr olunan 'uruzun kıymeti altun ve gümüşden nisâba bâliğ olduğu vakitte altundan ve gümüşden kangısıyla fukaraya ziyâde menfa'at olur ise ânınla kıymet kesib zekâtı verilir. (وإذا كان النصاب كاملاً في طرفي) (الحول فنقصانه فيما بين ذلك لا يسقط الزكاة) Nisâb senenin iki tarafında tamam olduğu vakitte senenin esnâsında nisâbın noksânı zekâtı iskât eylemez. (وتضم قيمة العروض إلى الذهب والفضة) وكذلك يضم الذهب إلى الفضة بالقيمة حتى يتم النصاب عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد:] لا يضم الذهب إلى الفضة بالقيمة ويضم بالأجزاء) Dahi 'uruzun kıymeti zehebe ve fiddaya zamm olunur dahi onun gibi zeheb kıymetiyle fiddaya zamm olunur nisâb tamam olana kadar İmâm Â'zam hazretleri indinde ve İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki zeheb kıymetiyle fiddaya zamm olunmayub eczâ ile zamm olunur mesela yüzelli dirhem fiddası olub ve beş miskâl zehebi

³⁰ [Fidda gümüş hükmündedir, bu meselede gıışşı ifadesi akçelerde gümüş ile sair meta'ın karışımıdır.]

³¹ [Zehebten murad altındır.]

olduğu suretde fiddanın nisâbından bir rub‘ noksân olub ve zehebin nisâbının rub‘ı beş miskâl olduğundan ol beş miskâl zeheb yüzelli dirhem fiddaya zamm olunub nisâb tamam olunur.

1.3.8. Zurû‘un ve Meyvelerin Zekâtı Bahsi (باب زكاة الزروع والثمار)

Bu bâb zurû‘un ve meyvelerin zekâtı beyânında olucudur. (قال أبو حنيفة رحمه الله تعالى: في) (قليل ما أخرجته الأرض وكثير العشر سواء سقي سبيحا أو سقته السماء إلا الحطب والقصب الحشيش) İmâm Â‘zam hazretleri buyurdular ki arzdan çıkan nesnenin çoğunda ve azında öşür virmek lâzımdır arz öşrüye olmak üzere ol nesne bârân ile suvarılsın nehirler suyu ile suvarılsın lâkin hatabda ve kamışda ve yabânededen cem‘ olunan haşîşde öşür lâzım olmadı. ([أبو يوسف ومحمد: لا)³² (يجب العشر إلا فيما له ثمرة باقية إذا بلغ خمسة أوسق والوسق: ستون صاعا بصاع النبي صلى الله عليه وسلم) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki öşür vâcib olmaz lâkin ol nesnede vâcib olur ki onun için semere-i bâkiye olub ve beş veske bâliğ ola vesk deyyu sâ‘-1 nebî ile altmış sâ‘ya itlâk olunur. (وما) (سقي بغرب أو دالية أو سانية ففيه نصف العشر في القولين) Dahi ol nesne ki kırba ile yahud kova ile yahud katır ile ve deve ile saky oluna ânda iki kavle göre de nısf-1 öşr lâzımdır. (وقال أبو يوسف فيما لا يوسق كالزعفران والقطن يجب فيه العشر إذا بلغت قيمته خمسة أوسق من أدنى ما يدخل تحت الوسق) Dahi İmâm Ebû Yûsuf buyurdular ki zaferân ve pamuk misillû ve sâklanmeylân nesnede taht-1 veska dâhil olan nesnenin ednâsından beş vesk kıymetine bâliğ olduğu vakitte ânda öşür vâcib olur. (وقال محمد: يجب العشر إذا بلغ الخارج خمسة أمثال من أعلى ما يقدر به نوعه فاعتبر في القطن) (خمسة أحمال وفي الزعفران خمسة أمنا) İmâm Muhammed buyurdu ki hâric nev‘i takdir olunanın a‘lâsından beş misline bâliğ olduğu vakitte öşür vâcib olur pes pamukda beş yük i‘tibâr olundu her yük menn-1 irâk ile üçyüz batmandır zaferânda beş menn i‘tibâr olundu her menn ikiyüzaltmış dirhemdir.

(وفي العسل العشر إذا أخذ من أرض العشر قل أو أكثر) Ve dahi asel de öşür olucudur arz-1 öşrüyeden ahz olunduğu vakitte az olsun ve gerek çok olsun. (وقال أبو يوسف: لا شيء فيه حتى) (يبلغ عشرة أزقاق وقال محمد: خمسة أفران) Ve dahi İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki aselde öşür lâzım değildir³³ beş tuluma bâliğ olana kadar İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki asel beş farka bâliğ olmadıkça ânda öşür yokdur her bir fark rıtıl-1 irâk ile otuzaltı rıtıldır ve her rıtıl

³² Fahr-i kâinat efendimizin sâ‘ı binkırk dirhemdir. Bu hesap üzerine vesk; altmışiki bin dörtyüz dirhem olur.

³³ Her dolum menn-1 irak ile elli batmandır.

yüzotuz dirhemdir. (وليس في الخارج من أرض الخراج عشر) Arz-ı harâciyeden hâric olan nesnelere öşür lâzım değildir ancak harâc ahz olunur.

1.3.9. Sadaka Verilmesi Câ'iz Olan ve Olmayan Kimseler Bahsi (باب من يجوز دفع الصدقة إليه ومن لا يجوز)

Bu bâb sadaka verilmesi câ'iz olan kimse ile câ'iz olmayan kimse beyânında olucudur. {إنما الصدقات للفقراء والمساكين} الآية فهذه ثمانية أصناف قد سقطت منها المؤلفة قلوبهم (قال الله تعالى: لأن الله تعالى أعز الإسلام وأغنى عنهم Cenâb-ı Akdes Bârî zikr olunan âyet-i kerîme'de sadakanın masrafını sekiz sınıf olarak beyân buyurdu lâkin sekiz sınıftan "المؤلفة قلوبهم" sâkıt oldu zîra Vâcib Teâlâ hazretleri el-ân İslâmî âziz ve gâlib idub onlardan müstâğni kıldı şunun beyânı oldur ki müellefe müşrikînden bir kavim oldukdan Fahr-i Kâinat Efendimiz sadakattan bir mikdâr nesne ânlarla i'tâ itmeyi ruhsat buyurdu ki onlar İslâm üzerine ülfet ve müslümanlardan zararlarını men' için pes el-ân ol sehm sâkıt oldu mahzur ref' olduğundan.

(والفقير: من له أدنى شيء والمسكين: من لا شيء له) Fakir ol kimsedir ki ânın ednâ şey'i ola miskin ol kimsedir ki ânın hiçbir şey'i olmaya. (والعامل: يدفع إليه الإمام بقدر عمله إن عمل) Âmil³⁴ olan kimseye İmâmu'l-Müslimîn 'ameli mikdârı def' ider. (وفي الرقاب: يعان المكاتبون في فك) (وفي سبيل الله: منقطع الغزاة) (والغارم: من لزمه دين) Rikâbdan murâd mükâteblere sadaka ile i'âne itmekdir kölelikden halâs olmak için. (وفي سبيل الله: منقطع الغزاة) (والغارم: من لزمه دين) Fîsebîlillahdan murâd gâzilerden akçası noksân olmak hasebiyle münkat'ı olandır. (وابن) (السبيل: من كان له مال في وطنه وهو في مكان لا شيء له فيه) İbnu's-sebîl ol kimsedir ki aslî vatanında mâlî olub halbuki ol kimse mekân-ı âherde vâki' olub ol mekânda ânın için mal olmadı. (فهذه جهات الزكاة) Zekât verilecek taraflar yani mahaller bunlardır.

(وللمالك أن يدفع إلى كل واحد منهم وله أن يقتصر على صنف واحد) Zekât viren kimse için şu esnâftan her birerlerine virme câ'izdir dahi bir sınıf üzerine kasr itmekde olucudur. (ولا) (يجوز أن يدفع الزكاة إلى ذمي ولا يبني بها مسجد ولا يكفن بها ميت ولا يشتري بها رقبة تعتق ولا تدفع الزكاة إلى غني ولا يدفع) (المزكي زكاته إلى أبيه وجده وإن علا ولا إلى ولده وولد ولده وإن سفل ولا إلى امرأت) Dahi ganî olan kimseye

³⁴ Âmilden murad; gümrükcü ve gümrükçünün 'avneleridir.

zekât virilmez ve zekât verici kimse babasına ve dedesine zekâtını viremez her çend ‘âlî olur ise de dahi veledine ve veledinin veledine viremez ne kadar aşığı olur ise de dahi ‘avratına zekâtını viremez.

(ولا تدفع المرأة إلى زوجها عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد:] تدفع إليه) İmâm Â‘zam (r.a.) indinde ‘avrat zevcine zekâtını virmek câ’iz olmaz İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki câ’izdir. (ولا يدفع المولى إلى مكاتبه ولا إلى ولا مملوك غني ولا ولد غني إذا كان صغيرا) Dahi seyyid mükâtebine ve memlûküne ve ganînin memlûküne ve sagîr olan veledine zekât virmesi câ’iz olmaz. (ولا تدفع إلى بني هاشم وهم: آل علي وآل عباس وآل جعفر وآل عقيل وآل حارث بن عبد المطلب ومواليهم) Dahi benî hâşimin fukarasına zekât virmek câ’iz olmaz fukaray-ı benî hâşimde zikr olunan zevât-ı kirâm’ın ehli beytleridir (ومواليهم) dahi benî hâşimin kölelerine zekât virilmez.

وقال أبو حنيفة ومحمد: إذا دفع الزكاة إلى رجل يظنه فقيرا ثم بان أنه غني أو هاشمي أو كافر أو دفع في ظلمة) (إلى فقير ثم بان أنه أبوه أو ابنه فلا إعادة عليه وقال أبو يوسف عليه إعادة) İmâm Â‘zam (r.a.) ve İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki müzekkî olan kimse fakir zann iderek bir recûle zekâtını virse ba‘dehu ganî olduğu zâhir olsa yahud hâşimi olduğu yahud kâfir olduğu zâhir olsa yahud zulmetde fakire def‘ eylese ba‘dehu babası yahud oğlu olduğu âşikâre olsa bu suretlerde ânın üzerine iâde lâzım olmaz İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki zekâtı iâde lâzımdır. (ولو دفع إلى شخص ثم علم أنه عنده أو مكاتبه لم يجز في قولهم جميع) Eğer müzekkî bir şahsa zekâtını def‘ eylese ba‘dehu kölesi olduğunu yahud mükâtebi olduğunu bilse cemî‘ müctehidinin kavîllerinde câ’iz olmaz.

(ولا يجوز دفع الزكاة إلى من يملك نصابا من أي مال كان) Dahi zekâtı nisâba mâlik olan kimseye virmesi câ’iz olmaz ol nisâb kangı maldan olur ise olsun. (ويجوز دفعها إلى من يملك أقل من ذلك) (وإن كان صحيحا مكتسبا ويكره نقل الزكاة من بلد إلى بلد آخر وإنما تفرق صدقة كل قوم فيهم إلا أن) Nisâbdan ekalle mâlik olana zekât virmek câ’izdir her çend sahihu’l-vücut ve kesb edici olduysada. (ينقلها الإنسان إلى قرابته أو إلى ثوم هم أحوج من أهل بلده) Dahi zekâtı bir şehirden âher şehre nakl itmesi mekruh olur ancak her kavmin sadakası kendileri içinde tefrika olunur lâkin insanın âher şehirde karâbeti olub ona nakil iderse yahud müzekkînin beldesini ahâlisinden ihtiyacı ziyâde olan kavme zekâtı nakil iderse bu iki suretde nakil mekruh olmaz.

1.3.10. Fitr Sadakası Bahsi (باب صدقة الفطر)

Bu bâb sadaka-i fitrin beyânında olucudur. (صدقة الفطر واجبة على الحر المسلم إذا كان مالكا) (لمقدار النصاب فاضلا عن مسكنه وثيابه وأثاثه وفرسه وسلاحه وعبيده للخدمة)

üzerine vâcibdir meskeninden ve siyâbından ve feresinden ve silahından ve o metâ'ından ve hizmet için olan kölelerinden bu cümleden artık olarak nisâb mikdârına mâlik olduğu vakitte. (يخرج ذلك عن نفسه وعن أولاده الصغار وعن ممتلكاته ولا يؤدي عن زوجته ولا عن أولاده الكبار وإن) (كانوا في عياله Hür müslim olan kimse nefsinden dolayı ve evlâd-ı sigârından ötürü ve hizmet için olan kölelerinden ötürü fitrayı ihrâc idub fukaraya verir zevcesinden ve büyük veledlerinden dolayı fitrayı edâ lâzım olmaz her kaçan bunlar birlikte olub taht-ı hükümetinde oldular ise de. (ولا يخرج عن مكاتبه ولا عن ممتلكاته للتجارة والعبد بين شريكين لا فطرة على) (واحد منهما Dahi kitâbete kestiği köleden dolayı ve ticâret için olan câriye ve kölelerden dolayı fitrayı ihrâc itmez dahi iki ortak beyninde olan 'abdin fitrası hiç biri üzerine lâzım olmaz. (ويؤدي المولى المسلم الفطرة عن عبده الكافر) Müslim olan kimse kâfir olan kölesinden ötürü fitrayı edâ lâzımdır.

(والفطرة: نصف صاع من بر أو صاع من تمر أو زبيب أو شعير) Vâcib olan fitra hintadan yarım sâ' hurma yahud kuru üzüm yahud şaîrden bir sâ' dır. (والصاع عند أبي حنيفة ومحمد ثمانية أرطال) ³⁵ İmâm Â'zam (r.a.) indinde sâ' rıtıl-ı ırâk ile sekiz rıtıldır İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki pes rıtıl ve bir rıtılın sülüsüdür.

(ووجوب الفطرة يتعلق بطلوع الفجر من يوم الفطر فمن مات قبل ذلك لم تجب فطرته ومن أسلم أو ولد بعد) (طلع الفجر لم تجب فطرته Dahi sadaka-i fitranın vâcib olması bayram gününden fecrin tulû'una ta'alluk ider pes tulû'-u fecirden evvelce bir kimse vefât eylese fitrası vâcibe olmaz ve bir kimse tulû'-u fecirden sonra İslâmı kabul eylese yahud mevlûd olsa ol kimsenin fitrası vâcibe olmaz. (ويستحب للناس أن يخرجوا الفطرة يوم الفطر قبل الخروج إلى المصلى فإن) (قدموها قبل يوم الفطر جاز mahalle hurûcdan evvel fitrayı ihrâc itmektir pes eğer yevm-i fitrdan evvel fitrasını edâ eylese câ'iz olur. (وإن أخرجوها عن يوم الفطر لم تسقط وكان عليهم إخراجها) Eğer nâs fitralarını bayram gününden te'hir eyleseler fitraları sâkit olmaz onların üzerine fitralarını virmesi vâcibdir.

1.4. Oruc Kitâbı (كتاب الصوم)

Şu gelecekde mektub olan orucun beyânında olucudur. (الصوم ضربان: واجب ونفل) Oruc iki nev'dir biri vâcibdir biri nâfile. (فالواجب ضربان: منه ما يتعلق بزمam بعينه كصوم رمضان والنذر) (المعين فيجوز صومه بيته من الليل فإن لم ينو حتى أصبح اجزأته النية ما بينه وبين الزوال Savm-ı vâcib dahi

³⁵ Sâ'-i dirhem 1040 nisf-i dirhem 520 rıtıl-ı dirhem 130'dur.

iki nev' dir evvelki ol savmdır ki muayyen zamana ta'alluk ider ramazân orucu ve nezr-i muayyen misillû pes bu ikisine geceden niyet itmek câ'iz olur ve eğer niyet itmeyüb tâ ki sabaha dâhil olsa gecenin beyni ile zevâlin beyninde olan niyet ona kifâyet ider.

(والضرب الثاني: ما يثبت في الذمة كقضاء رمضان والنذر المطلق والكفارات فلا يجوز إلا بنية من الليل)
İkinci nev' ol bir oructur ki zimmetde sâbit ola kazâ-i ramazân ve nezr-i mutlâk ve savm-ı keffâret misillû pes savm-ı mezkûr câ'iz olmaz ancak geceden vâki' olan niyetiyle câ'iz olur. (والنفل كله يجوز بنية قبل الزوال) Nâfile olan savmın küllisi zevâlden evvel olan niyetle câ'iz olur.

(وينبغي للناس أن يلتمسوا الهلال في اليوم التاسع والعشرين من شعبان فإن رأوه صاموا)³⁶ Nâsa lâyık olan ramazân-ı şerîfin hilâlini şabân-ı şerîfden yirmidokuzuncu günde taleb eylemekdir eğer hilâli görürler ise sâ'im olur. (غم عليهم أكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما ثم صاموا) Eğer nâs üzerine bulut olub hilâli göremedikleri suretde şabân-ı şerîfi otuz gün sayıb tekmil iderler bâ'dehu sâ'im olurlar. (ومن رأى هلال رمضان وحده صام وإن لم يقبل الإمام شهادته) Bir kimse ramazân-ı şerîfin hilâlini görse yalnız olduğu halde orucunu tutar her kaçan imâm şehâdetini kabul itmez ise de. (وإذا كان بالسماء علة قبل الإمام شهادة الواحد العدل في رؤية الهلال رجلا أو امرأة حرا كان أو عبدا) Semâda 'illet olduğu suretde hilâli görmek hakkında imâm bir âdil kimsenin şehâdetini kabul ider ol kimse recül olsun yahud 'avrat olsun hür olsun yahud köle olsun. (وان لم تكن بالسماء علة لم) Eğer semâda 'illet bulunmadıysa imâm şehâdeti kabul itmez ta ki bir cemâ'at-i kesir-e görene kadar ki onların haberleriyle yakîn hâsıl ola.

(ووقت الصوم من طلوع الفجر الثاني إلى غروب الشمس)
Orucun vakti fecr-i sâninin tulû'u vaktinden güneş gurûb edene kadardır. (والصوم هو: الإمساك عن الأكل والشرب والجماع نهارا مع النية) Oruc dediğimiz gündüzde yemekden ve içmekden ve cimâ' eylemekden imsâkdır niyete mukârin olduğu halde. (فإن أكل الصائم أو شرب أو جامع ناسيا لم يفطر ولا قضاء عليه ولا كفارة فان ظن ان) Eğer sâ'im olan kimse unutucu olduğu halde yemek yese yahud su içse yahud cimâ' eylese iftâr etmiş olmaz ve onun üzerine kazâ ve keffâret lâzım olmaz pes bu suretde ol kimse zan eylese ki şu zikr olunanlar savmı ifsâd ider bâ'dehu kasden yese onun üzerine kazâ lâzım olur keffâret lâzım olmaz. (وإن نام فاحتلم أو) نظر إلى امرأة فأنزل أو ادهن أو احتجم أو اكتحل أو اكتحل أو قبل لم يفطره فإن أنزل بقبلة أو لمس فعلية القضاء فلا عليه كفارة عليه) Eğer sâ'im olan kimse uyuyub ihtilâm olsa yahud 'avratına nazar idub inzâl

³⁶ Nâs'a lâyık olan ramazân-ı şerîf'in hilâlini şabân-ı şerîf'in guresi itibâriyle yirmidokuzuncu günde taleb eylemektir.

bulunsa yahud yâğlansa yahud kan aldırrsa yahud sürmelense yahud öpse iftâr etmiş olmaz eğer öpmek ile yahud lems itmek sebebiyle inzâl olsa onun üzerine kazâ lâzım olub keffâret lâzım olmaz. (ولا بأس بالقبلة إذا أمن على نفسه ويكره إن لم يأمن) Dahi sâ'im olan kimse nefsi üzerine emin olduğu vakitte öpmek ile be's yokdur eğer nefsi üzerine emin olmaz ise öpmek mekruh olur. (وإن ذرعه القىء لم يفطر) Eğer sâ'ime kusmaklık galebe idub kussa iftâr etmiş olmaz. (وإن استقاء عامدا ملء فيه فعليه القضاء فلا كفارة عليه) Eğer sâ'im kasdî ağız dolusu kusmaklığı talep eylese onun üzerine kazâ lâzım olub keffâret lâzım olmaz. (ومن ابتلع الحصة) Bir kimse ufak taş yahud demir yahud çıkardığını kasden yutsa onun üzerine kazâ lâzım olur. (ومن جامع عامدا في أحد السبيلين أو أكل أو شرب ما يتغذى به أو) (أو الحديد أو النواة عمدا أفطر فعليه القضاء) Bir kimse ön ve ardın birinde kasdî cimâ' eylese yahud gizâ' [gıda] olunur şey'i ekl eylese yahud devâ olunur nesneyi içer ise onun üzerine kazâ dahi keffâret lâzımdır keffâret-i zihâr misillû yani bir köle âzâd ider yahud altmışbir gün mütevâliyen [aralıksız] oruc tutar yahud altmış miskine it'âm-ı ta'âm ider. (ومن جامع فيما) (دون الفرج فأنزله فعليه القضاء ولا كفارة عليه) Bir kimse fercin gayrîsinde cimâ' eylese pes inzâl bulunsa onun üzerine kazâ lâzım olur keffâret lâzım olmaz.

(في إفساد الصوم في غير رمضان كفارة عليه) Ramazân-ı şerîfin gayrîsinde tutulan orucu fesâda virmede ol kimse üzerine keffâret lâzım olmadı. (وان دخل ذباب او دخان او غبار في حلقه لم) Eğer sâ'im olan kimsenin boğazına sinek yahud tütün yahud toz dâhil olsa orucu fâsid olmaz. (وان كان في اسنانه شئ فابتلعه لم يفسد صومه) Eğer sâ'im in dişleri arasında ta'âm bâki kalıb ba'dehu onu yutsa savmı fâsid olmaz. (ومن احتقن أو استعط أو قطر في أذنيه أو داوى جائفة أو أمة) (بدواء فوصل إلى جوفه أو دماغه أفطر) Bir kimse hukne³⁷ isti'mâl eylese yahud burnuna devâ çekse yahud kulaklarına bir nesne akıtırsa yahud böğründe olan yaraya devâ etse yahud başında olan yaraya devâ idub ol devâ cevfine yahud dimâğına vâsıl olsa iftâr etmiş olur. (وإن أقطر) Eğer zekerine bir nesne akıtırsa İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.a.) indlerinde iftâr etmiş olmaz İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki müftir olur. (ومن ذاق شيئا بفيه لم يفطر ويكره له ذلك) Bir kimse ağzı ile bir şey'i tatsa iftâr etmiş olmaz lâkin mekruh olur. (ويكره للمرأة أن تمضغ لصببها الطعام إذا كان لها منه بد) (الصائم ويكره) (مريضاً في رمضان فخاف إن صام زاد مرضه أفطر وقضى بعده

³⁷ [Yani şırınga ile ilaç verilse.]

oruc tutmak ile marazı ziyâde olur diye havf eylese iftâr idub marazdan halâs olduktan sonra savmı kazâ ider.

(وإن كان مسافرا لا يستتزر بالصوم فصومه أفضل وإن أفطر وقضى جاز) Eğer müsâfire ramazân-ı şerîfde oruc tutmak zarar virmez ise müsâfirin oruc tutması efdaldır eğer müsâfir iftâr idub ba'dehu kazâ eylese câ'iz olur. (وإن مات المريض أو المسافر وهما على حالهما لم يلزمهما القضاء) Eğer marîz yahud müsâfir halleri üzerine fevt olsalar yani marîz marîz olduğu halde müsâfir müsâfirat halinde fevt olsalar onlara kazâ lâzım olmaz. (وإن صح المريض أو أقام المسافر ثم ماتا) Eğer marîz ifâkat bulsa yahud müsâfir ikâmet idub ba'dehu âhirete intikâl eyleseler marîza sıhhat mikdârı müsâfire ikâmet mikdârı kazâ lâzım gelür mesela marîzin yahud müsâfirin üzerlerinde yirmi gün ramazân-ı şerîfden oruc olsa ramazân-ı şerîfden sonra marîz on gün kadar ifâkat bulsa yahud müsâfir ol mikdâr ikâmet eylese ba'dehu vefât eyleseler ol on gün oruc onlara lâzım olur.

(وقضاء رمضان إن شاء فرقه وإن شاء تابعه) Ramazân-ı şerîfi kazâ itmeyi diler ise günlerin beynini tefrik ider ve diler ise birbiri ardı sıra kazâ ider. (فإن أخره حتى دخل رمضان آخر صام) Eğer kazâ-i ramazânı te'hîr eylese tâ ki âher ramazân dâhil olsa ramazân-ı sâninin orucunu tutup evvelki ramazânın savmını sonra kazâ ider ve onun üzerine fidye virmek lâzım olmaz. (والشيخ الفاني الذي لا يقدر على الصيام يفطر ويطعم لكل يوم) Oruc tutmaya kudreti olmayan şeyh-i fânî iftâr idub her günde bir miskine ta'âm yedirir keffâretde it'âm eylediği gibi.

(ومن مات وعليه قضاء رمضان فأوصى به أطعم عنه وليه لكل يوم مسكينا نصف صاع من بر أو صاعا من تمر أو صاعا من شعير) Eğer bir kimse vefât idub onun üzerinde kazâ-i ramazân olsa pes ânı vasiyet eylese ol meyyitten dolayı velîsi her bir gün için bir miskine hintadan yarım sa' yahud hurma ve şaîr ve kuru üzümünden bir sa' it'âm ider ve eğer vasiyet itmez ise vârisine bu it'âm lâzım olmaz eğer vereselerden dolayı teberru'an it'âm iderler ise câ'iz olur.

(ومن دخل في صوم التطوع أو صلاة التطوع ثم أفسده قضاءه) Bir kimse nâfile oruca yahud nâfile namaza şürû' idub ba'dehu fesâda virse onları kazâ ider. (وإذا بلغ الصبي أو أسلم الكافر في رمضان) (أمسكا بقية يومهما وصاما ما بعده ولم يقضيا ما مضى) Ramazân-ı şerîfin nehârında sabî bâliğ ve kâfir müslim oldukları vakitte ol günün bakiyesinde yiyip içmezler yani imsâk iderler ve ondan sonra oruc tutarlar ve geçen günleri kazâ lâzım olmaz.

(من أغمي عليه في رمضان لم يقض اليوم الذي حدث فيه الإغماء وقضى ما بعده) Bir kimse ramazân-ı şerîfde beyhuş yani bayılsa ol beyhuşluk peyda olduğu günü kazâ itmeyüb ondan sonra

olan günleri kazâ ider. (وإذا أفاق المجنون في بعض رمضان قضى ما مضى منه) Mecnûn olan kimse ramazân-ı şerîfin bazısında ifâkat bulsa geçen günleri kazâ ve gelecek günleri sâ'im olur.

(وإذا حاضت المرأة أفطرت وقضت) Ramazan-ı şerîfde 'avrat hayz gördüğü ve nifâs vaktinde iftâr idub sonra kazâ ider. (وإذا قدم السافر أو طهرت الحائض في بعض النهار أمسكا عن الطعام) Ramazan-ı şerîfin nehârının bazısında müsâfir seferden kudûm eylese yahud hâ'iz olan 'avrat tâhire olsa ol günün bakiyesinde ta'âm ve şarâbtan imsâk itmek lâzımdır. (ومن تسحر وهو يظن أن الفجر لم يطلع أو أفطر وهو يرى أن الشمس قد غربت ثم تبين أن الفجر كان قد (طلع أو أن الشمس لم تغرب قضى ذلك اليوم ولا كفارة عليه) Bir kimse fecr-i tulû' itmemiş zân eylediği halde sahur eylese yahud şems-i gurûb ettiğini zân ider olduğu halde iftâr eylese bâ'dehu fecrin tulû' zâhir olsa ve şemsin gurûb itmemesi tebeyyûn ve zâhir olsa ol günü kazâ ider ânın üzerine keffâret lâzım olmaz.

(ومن رأى هلال الفطر وحده لم يفطر) Bir kimse yalnız olduğu halde ramazan bayramının hilâlini görsê iftâr itmez. (كان بالسماء علة لم تقبل في هلال الفطر إلا شهادة رجلين أو رجل وامرأتين عادلتين). Eğer semâda 'illet olursa fitrın hilâlinde ancak iki recül yahud bir recül ve iki âdile 'avratın şehâti kabul olunur yani bir recülün şehâdeti kabul olmaz. (إن لم يكن بالسماء علة لم تقبل إلا شهادة) Eğer semâda 'illet olmaz ise şehâdet kabul olunamaz ta ki bir cemâ'at-i kesire görene kadar ki onların haberleriyle 'ilm vâkî ola.

1.4.1. İ'tikâf Bahsi (باب الاعتكاف)

Bu bâb i'tikâfın beyânında olucudur. (وهو اللبث) İ'tikâf müstehâbdır. (الاعتكاف مستحب) Bu bâb i'tikâfın beyânında olucudur. (وهو اللبث) İ'tikâf müstehâbdır. (الاعتكاف مستحب) (في المسجد مع الصوم ونية الاعتكاف) İ'tikâf mescid içinde oruc ve i'tikâf niyeti ile bile meks itmekdir. (ويحرم على المعتكف: الوط واللمس والقبلة) Mutekif üzerine vat' ve lems ve kuble harâm olur.

(ولا يخرج من المسجد إلا لحاجة الإنسان أو الجمعة) Mutekif olan kimse mescidden hurûc itmez lakin kazâ-i hâcet için yahud cum'a namazı için hurûc ider eğer bunların gayrîsinden ötürü hurûc bulunur ise İmâm Â'zam (r.a.) indinde i'tikâfî bâtlı olur İmâmeyn buyurdular ki nisf-ı nehârdan ekserîni hurûc itmedikçe i'tikâfî bâtlı olmaz şu zikr olunan hükümler i'tikâf vâcib olduğu suretdedir mesela i'tikâf-ı menzur olur ise ve eğer i'tikâfî nâfile olur ise mescidden çıkub marîzi iâde itmekde be's yokdur. (ولا بأس بأن يبيع ويبتاع في المسجد من غير) (أن يحضر السلع) Ve dahi mutekif olan kimse mescid içinde alub satmada be's yokdur metâ' huzûra celb olunmaz ise.

(ويكره له الصمت) Mutekif tekellüm eylemez illâ hayr ile tekellüm ider (ولا يتكلم إلا بخير) ve mutekifin sukûtu dahi mekrûh olur. (فإن جامع المعتكف ليلاً أو نهراً بطل اعتكافه) Eğer mutekif gece ve gündüzde kasden yahud nâsîyen cimâ' eylese i'tikâfi bâtil olur. (ومن أوجب على نفسه) (اعتكاف أيام لزمه اعتكافها بلياليها وكانت متتابعة وإن لم يشترط التتابع i'tikâfi vâcib kılsa yani nezr eylese ol kimseye ol günleri geceleriyle bile i'tikâf ve günleri birbiri ardı sıra olmaları lâzım olur her kaçan tetâbu eylemez ise de.

1.5. Hac Kitâbı (كتاب الحج)

الحج: واجب على الأحرار البالغين العفلاء الأصحاء إذا قدروا (Bu bâb haccın beyânında olucudur. (على الزاد والراحلة فاضلاً عن مسكنه وما لا بد منه وعن نفقة عياله إلى حين عودته) Hac bâliğ ve 'âkil ve sahih olan hürler üzerine vâcibdir yiyecek ve binecek üzerine kâdir oldukları vakitte meskeninden ve lâzım olduğu eşyadan ve 'avdet edene dek 'iyâlinin nafakasından ol zâd ve râhile fâzıl olduğu halde (ويعتبر في المرأة أن) (وكان الطريق آمناً) tarîk de emin olması lâzımdır. (يكون لها محرم يحج بها أو زوج ولا يجوز لها أن تحج بغيرهما إذا كان بينها وبين مكة مسيرة ثلاثة أيام [ولياليها] 'Avratda muteber olan bir mahrem olan kimsesi yahud zevci ola ki 'avrat ile bile hac edeler 'avrat ile Mekke-i Mükerreme'nin beyni üç günlük yol olduğu vakitte ol 'avrat zevcinin yahud mahreminin gayrîsi ile bile hâc eylemesi câ'iz olmaz.

Ol mîkâtler ki insan onları tecâvüz (والمواقيت التي لا يجوز أن يتجاوزها الإنسان إلا محرماً): itmek câ'iz olmaz ancak muhrim olduğu halde tecâvüz câ'iz olur. (وذلك خمسة لأهل المدينة ذو) Sabıkta zikr olunan mekânlar beştir ehl-i Medine'nin mikâtı Zû'l-Huleyfe denülen mekândır ve ehl-i Irâk'ın mikâtı Zâtü'l-Irk denülen mekândır ve ehl-i Şâm'ın mikâtı Cuhfe nâm mahaldir ve ehl-i Necd'in mikâtı Karn nâm mekândır ve ehl-i Yemen'in mikâtı Yelemlem tesmiye olunan mekândır. (فإن قدم الإحرام على هذه المواقيت جاز) Eğer ihrâm şu zikr olunan mikâtler üzerine takdim olursa câ'iz olur yani şu mikâtlere gelmezden evvel ihrâma dâhil olsa câ'izdir. (ومن كان منزله بعد المواقيت فميقاته الحل) Bir kimsenin vatanı mikâtlerden sonra olsa yahud ol kimsenin vatanı mikâtlerin dâhilinde bulunsa ihrâma dâhil olacak vakti hill tesmiye olunan mekândır. (ومن كان بمكة فميقاته في الحج الحرم وفي العمرة الحل) Bir kimse ki Mekke-i Mükerreme'de bulundu hac itmek murâd eylediği halde onun ihrâma dâhil olacak mahalli harem-i şerîfdir ve umre itmek murâd eylediği halde onun ihrâma dâhil olacak vakti hill nâm mahaldir.

(وإذا أراد الإحرام اغتسل أو توضأ - والغسل أفضل طيب) İhrâm murâd eylediği vakitte gusül ider yahud âbdest alır lâkin gusül itmek efdâldir. (وليس ثوبين جديدين أو غسيلين إزارا ورداء ومس) Dahi izâr ve ridâ' olarak iki cedîd sevb yahud yıkanmış sevb giyinir dahi güzel kokulu nesne mess ider eğer bulunur ise. (وصلى ركعتين وقال: اللهم إني أريد الحج فيسره لي) Dahi iki rek'at namaz kılub şu du'âyı okur yani "ey benim mâbudum bu âciz kulun senin rızân için hâc itmek murâd iderim sen ânı bana müyesser eyle ve sen ânı benden kabul buyur." (ثم يلبي عقيب صلته فإن كان مفردا بالحج نوى بتلبيته الحج) Ba'dehu namazının akîbinde telbiye ider eğer müfrid bi'l-hac ise telbiye ile haccı niyet ider. (والتلبية أن يقول: لبيك) (اللهم لبيك لبيك لا شريك لك لبيك إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك) Telbiye şu zikr olunandır yani yâ Rab hizmeti devam üzere ikâme iderim tahkiki medh ve senâ sana lâyıkdır ve nimeti i'tâ senin şânındandır dahi mülk sana mahsustur şerîk ve nazîrin yokdur. (ولا ينبغي أن يخل بشي من) (هذه الكلمات فإن زاد فيها جاز) Telbiye de zikr olunan kelimelerden bir şey'i noksân itmek lâyık olmaz eğer ziyâde ider ise câ'iz olur.

(فليتق ما نهى الله تعالى عنه من الرفث) Telbiye eylediği vakitte muhrim olur. (فإذا لبي فقد أحرم) Dahi Hâk Teâla hazretlerinin nehy eylediği eşyadan ittikâ ve ictinâb ede hususan cimâ'dan ve fiskdan ve kavgadan ittikâ ede. (ولا يقتل صيدا ولا يشير إليه ولا يدل عليه)³⁸ Dahi avı katl itmeye dahi ondan yana işaret itmeye dahi ânın üzerine delâlet itmeye. (ولا) (يلبس قميصا ولا سراويل ولا عمامة ولا قلنسوة ولا قباء ولا خفين إلا أن لا يجد النعلين فيقطعهما أسفل الكعبين) Dahi muhrim olan kimse gömlek ve şalvar ve imâme ve burka ve kaftan giymeye dahi mest giyemez lâkin naleyn bulamadığı suretde onları topuklarının aşağısından kesib giyse câ'iz olur. (ولا يمس طيبا) (ولا يغطي رأسه ولا وجهه) Dahi başını ve yüzünü örtmez (ولا يمس طيبا) dahi tayyibi mesh itmeye.

(ولا يخلق رأسه ولا شعر بدنه ولا يقص من لحيته ولا من ظفره ولا يلبس ثوبا مصبوغا بورس زعفران ولا) Muhrim olan kimse başını ve bedeninin şa'rını tıraş itmez ve sakalından kesmez dahi vers³⁹ ve zaferân ve usfur ile boyanmış sevb giyemez lâkin ol sevb bir güne gasl olunsa ki bir dahi rengini dökmez bu suretde giymesi câ'iz olur. (ولا) (بأس أن يغتسل ويدخل الحمام ويستظل بالبيت والمخمل) Muhrim olanın gusül itmesinde ve hamama (ويشد في وسطه الهميان) dahi kemerini beline bağlar (ولا يغتسل رأسه ولا لحيته بالخطمي) dahi başını ve sakalını hatmi denülen ot ile gasl eylemez. (ويكثر من التلبية عقب الصلوات وكلما علا شرفا أو هبط واديا أو لقي ركبانا)

³⁸ Mesela sayd filan mahaldedir ve avgâh filan mevzidedir deyyu delâlet itmeye.

³⁹ [Vers dediği Yemen bölgesinde yetişen sarı renkli bir ot.]

Telbiyeyi namazların akîbinde iksâr ider ve her bâr ki yüksek mahalle çıktı yahud vadilere nâzil oldu yahud râkiplere mülâki oldu hususan seher vaktinde telbiyeyi çok ede.

(فإذا دخل مكة ابتداءً بالمسجد الحرام فإذا عاين البيت كبر وهلل) Mekke-i Mükerrreme'ye dâhil olduğu vakitte Mescid-i Harâm ile ibtidâ ider pes beyt-i şerîfi muâyene eylediği vakitte tekbir ve tehliil ider. (ثم ابتداءً بالحجر الأسود فاستقبله وكبر ورفع يديه واستلمه وقبله إن استطاع من غير أن) Ba'dehu Hacer-ül Esved ile ibtidâ idub ve ona karşı turub ve tekbir idub ellerini kaldırır dahi Hacer-ül Esved'e istilâm idub yani ellerini yapıştırır ve onu takbil ider eğer müslimlere zahmet virmeksizün âdab ile öpmeye kudreti olur ise. (ثم أخذ عن يمينه مما يلي الباب) Ba'dehu Hacer-ül Esved'in kapıyı velî iden sağ cânibinden şürû ede (وقد اضطبع رداءه قبل ذلك) ve ridâ'sını zikr olunandan evvel sağ koltuğu altından sol omuzu üzerine âtub yedi kere dolanma ile beyti tavaf ider bir dolanmak bir şavtdır yedi şavt bir tavaftır. (ويرمل في الأشواط) Dahi tavafını hatîmin verâsından kılar. (ويجعل طوافه من وراء الحطيم) Evvelki üç şavtlarda yayalar bâkilerde hey'eti üzerine yürür. (ويستلم الحجر كلما مر به إن استطاع ويختم الطواف [بالاستلام]) Her ne zaman ki Hacer-i Esved'e mürur eyledi ona istilâm ider eğer kudreti olur ise dahi tavafi istilâm ile hatm ider. (ثم يأتي المقام فيصل في صلاته ركعتين) Ba'dehu makam-ı İbrahim Âleyhisselâm'a gelub ol makam indinde iki rek'at namaz kılar. (أو حيث تيسر من المسجد) Makam-ı saâdetde namaz kılmak için yer bulamadığı suretde mescidden bir mekânda iki rek'at namaz kılar. (وهذا الطواف طواف)⁴⁰ Şu zikr olunan tavaf tavaf-ı kudûmdür ve sünnetdir vâcib değildir.

ثم يخرج إلى الصفا فيصعد عليه ويستقبل البيت ويكبر ويهلل ويصلي على النبي صلى الله عليه وسلم ويدعو) Ba'dehu safâya doğru gidub ve safâ üzerine su'ud idub beyt-i şerîfe doğru döner tekbir ve tehliil ider ve Fahr-i Kâinat Efendimiz üzerine salât ve selâm ider ve kendi hâceti için Vâcib Teâlâ'ya du'â ider. (ثم ينحط نحو المروة ويمشي على هينته) Ba'dehu merve denülen mekân-ı şerîf cânibine vâkar üzere yürüyerek iner. (فإذا بلغ إلى بطن الوادي سعى بين) (الميلين الأخضرين سعياً حتى يأتي المروة فيصعد عليها ويفعل كما فعل على الصفا) Pes batn-ı vâdiye bâliğ olduğu vakitte mileyn-i ahdareyn beyninde merveye gelene kadar süratli sa'y ider ve merve üzerine çıkub safâ üzerinde işlediği gibi işler yani beyt-i şerîfe istikbâl idub tekbir ve tehliil ve salât ve selâm ve du'â ider. (وهذا شوط فيطوف سبعة أشواط يبدأ بالصفا ويختم بالمروة) Şu

⁴⁰ Metin nüshalarının bazılarında (وليس على أهل مكة طواف القدوم) ibâresi vâki olmuştur. (اصححه)

zıkr olunan bir şavtdır yedi eşvat ile tavâf ider safâ ile bedâ' idub merve ile hatm ider. (ثم)
 41 (يقوم بمكة حراما يطوف بالبيت كلما بدا له Ba'dehu Mekke-i Mükerrermede muhrem olduğu halde
 ikâmet idub dilediği zamanda beyti tavâf ider. (فإذا كان قبل يوم التروية بيوم خطب الإمام خطبة يعلم)
 Yevm-i terviyeden bir gün evvel imâm
 hutbe okur ve ol hutbe de nâsa Minâ'dan yana hurücû' ve Minâ'da ikâmeti ve Arâfat'da
 namazı ve vukufu ve Arâfat'dan dönmeyi ta'lim ider. (فإذا صلى الفجر يوم التروية بمكة خرج إلى)
 Yevm-i terviye de Mekke-i Mükerreme'de sabah
 namazını kıldığı vakitte Minâ'dan yana hurûc ider ve ânda ikâmet ider arefe günü sabah
 namazını kılana kadar. (ثم يتوجه إلى عرفات فيقيم بها) Ba'dehu Arâfat'dan yana teveccüh edep
 ânda ikâmet ider. (فإذا زالت الشمس من يوم عرفة صلى الإمام بالناس الظهر والعصر ثم يبتدئ فيخطب خطبتين)
 Yevm-
 i Arâfe'den güneş za'ile olduğu vakitte imâm nâsa öğle namazını ve ikinci namazını
 kıldırır pes namazdan evvel ibtidâ idub hutbe okur ki ânda nâsa namazı ve arafede vukufu
 dahi müzdelife de vukufu ve cimâre atmaklığı dahi nahrı ve tırâş olmağa ve tavâf-ı ziyâreti
 ta'lim ider. (ويصلي الإمام بهم الظهر والعصر في وقت الظهر بأذان وإقامتين) Dahi imâm öğle ve ikinci
 namazlarını öğle namazının vaktinde bir ezân ve iki ikâmet ile kıldırır.

ومن صلى في رحله وحده صلى كل واحدة منهما في وقتها عند أبي حنيفة رحمه الله تعالى وقال أبو يوسف)
 Bir kimse yalnız olduğu halde râhilesinde namaz kılsa öğle
 ve ikinci namazlarından her birini vakitlerinde İmâm Â'zam (r.a.) indinde kılar ve
 İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki münferid olan dahi iki namazın beynini cemî'der. (ثم يتوجه إلى)
 Ba'dehu vakfe edecek mahalle teveccüh idub cebelin kurbunda vakfe
 ider. (وعرقات كلها موقف إلا بطن عرنة) Arâfat'ın küllisi mahal-i vakfedir lâkin batnı Urene
 değil. (وينبغي للإمام أن يقف بعرفة على راحلته ويدعو ويعلم الناس المناسك) İmâma lâyük olan arafe de
 râhilesi üzeride du'â ve nâsa menâsik-i haccı ta'lim ider olduğu halde vakfe itmektir.
 42 (ويستحب أن يغتسل قبل الوقوف ويجتهد في الدعاء) Dahi imâm olan kimseye arefede vukufdan
 evvel gusl etmek ve du'âda sa'y ve ictihad etmek müstehâb olur. (فإذا غربت الشمس أفاض الإمام)
 Güneş gurûb eylediği vakitte imâm nâs ile bile
 Arâfat'dan sukûnet ve vakâr üzere iner tâ ki Müzdelife'ye gelub ânda gece kalırlar.

41 Yani Âfaki'ye göre nâfile namaz kılmaktan ise beyt-i tavâf efdâldir. Ânın için fukuhâ (يطوف بالبيت)
 (كلما بدا له)

42 Malûm ola ki; vukufdan evvel gusl etmek ve dua da ictihâd etmek imâma mahsus değildir belki
 cem'i hüccâca müstehâbdır.

(والمستحب أن ينزل بقرب الجبل الذي عليه الميقدة يقال له قزح) Müstehâb olan üzerinde ocak olan ve ona kazh denülen cebelin kurbuna nûzul itmekdir. (ويصلي الإمام بالناس المغرب والعشاء بأذان وإقامة) (وقت العشاء) İmâm nâsa akşam ve yâtsu namazlarını bir ezân ve bir ikâmet ile kıldırır yâtsu vaktinde. (ومن صلى المغرب في الطريق لم يجز عند أبي حنيفة ومحمد رح) Bir kimse akşam namazını yolda kılsa İmâm Â‘zam ve İmâm Muhammed (r.a.) indlerinde câ‘iz olmaz. (إذا طلع الفجر) (صلى الإمام بالناس الفجر بغسل ثم وقف) Fecr tulû‘ eylediği vakitte imâm nâsa namazı karanlık ile kıldırır yevmü’n-nahrda. (ووقف الناس معه فدعا:) Dahi imâm ile beraber nâs vakfe idub ve imâm du‘â ider. (والمزدلفة كلها موقف إلا بطن محسر) Müzdelife’nin küllisi mahall-i vakfedir lâkin Vâdî-i Muhassir değil.

(ثم أفاض الإمام والناس معه قبل طلوع الشمس حتى يأتوا منى) Ba‘dehu imâm ile nâs güneş tulû‘ fiitidî byجرة العقبة فيرميها من بطن الوادي بسبع) (حصيات مثل الخذف ويكبر مع كل حصة ولا يقف عندها) Pes Minâ‘ya geldikde cemre-i ‘akabe ile bedâ‘ ider pes batn-ı vâdiden fiske taş misillû yedi taş atar her taş ile tekbir ider ve cemre-i ‘akabe indinde turmaz. (ويقطع التلبية مع أول حصة ثم يذبح إن أحب ثم يخلق أو يقصر والخلق أفضل) Telbiyeyi evvelki hasât ile bile kat‘ ider ba‘dehu diler ise kurbân boğazlar ve başını tıraş ider yahud mikrâz ile taksir ider lâkin tıraş itmek efdâldir. (وقد حل له كل شيء إلا النساء) Ve onun için nisâdan gayri her nesne helâl olur. (ثم يأتي مكة من يومه ذلك أو من الغد أو من بعد الغد) (فيطوف بالبيت طواف الزيارة ستعة أشواط) Ba‘dehu evvel günden yahud ikinci günden yahud üçüncü günden Mekke-i Mükerrreme‘ye gelub beyt-i şerîfi tavâf-ı ziyâret ile tavâf ider yedi şavt olarak. (فإن كان سعى بين الصفا والمروة عقيب طواف القدوم لم يرمل في هذا الطواف ولا سعى عليه وإن لم) Eğer tavâf-ı kudum akîbinde safâ ile merve beyninde sa‘y eylediyse tavâf-ı ziyâretde remel itmez ve onun üzerine bundan sonra sa‘y itmek lâzım olmaz ve eğer sa‘yı takdim itmediyse tavâf-ı ziyâretde remel idub ve ândan sonra mukaddem zikr olunan vech üzere sa‘y ider. (وقد حل له النساء) Tahkiki ol kimseye nisâ helal olur.

(وهذا الطواف هو المفروض في الحج ويكره تأخيره عن هذه الأيام فإن أخره عنها لزمه دم عند أبي حنيفة رح) Şu zikr olunan tavâf hacda fâzdr şu günlerden te‘hir itmesi mekruh olur eğer ânı şu günlerden te‘hir eylese bir kurbân lâzım olur İmâm Â‘zam hazretleri indinde. (ثم يعود إلى منى) (فإذا زالت الشمس من اليوم الثاني من النحر) (Ba‘dehu Minâ‘ya ‘avdet idub onda ikâmet ider. (رمى الجمار الثلاث) Nahrın ikinci gününden güneş zâ‘il olduğu vakitte cimâr-ı selâseyi remy ider. (يبتدى بالتلي المسجد فيرميها بسبع حصيات يكبر مع كل حصة ويقف عندها فيدعو) Mescid-i Şerîfi velî iden cemre ile bedâ‘ ider ve ona yedi taş atar ve her taş ile bile tekbir ider ve onun

indinde turub du'â ider. (ثم يرمي التي تليها مثل ذلك ويقف عندها) Ba'dehu cemre-i ûlâyı remy eylediği misillû cemr-i sâniyi remy idub ve onun indinde dahi turub du'â ider. (ثم يرمي جمرة) (العقبة كذلك ولا يقف عندها) Ba'dehu cemre-i 'akabeyi zikr olunan misillû remy ider ve onun indinde durmaz.

(فإذا كان من الغد رمى الجمار الثلاث بعد زوال الشمس كذلك) Üçüncü günde zevâlden sonra cimâr-ı selâseyi zikr olunan vech üzere remy ider. (فإذا أراد أن يتعجل النفر نفر إلى مكة) Pes acele gitmek murâd eylediği vakitte Mekke-i Mükerrerme'ye gider. (فإذا أراد أن يقيم رمى الجمار الثلاث) (في يوم الرابع بعد زوال الشمس فإن قدم الرمي في هذا اليوم قبل الزوال بعد طلوع الفجر جاز عند أبي حنيفة رح Minâ'da ikâmet murâd eylediği vakitte dördüncü günde zevâlden sonra cimâr-ı selâseyi remy ider eğer ol günde fecr tulû' eyledikten sonra zevâlden evvel remy takdim eylese İmâm Â'zam indinde câ'iz olur. (ويكره أن يقدم الإنسان ثقله إلى مكة ويقم بها حتى يرمي) İnsan yükünü ve ağırlığını Mekke-i Mükerrerme'ye gönderip ve kendisü remy edene kadar Minâ'da ikâmet itmek mekruh olur.

(فإذا نفر إلى مكة نزل بالواد المحصب) Mekke-i Mükerrerme'ye gittiği vakitte Vâdî-i Muhassab denülen mekâna nuzûl ider. (ثم طاف بالبيت سبعة أشواط لا يرمل فيها وهذا طواف الصدر هو) (واجب إلا على أهل مكة Ba'dehu beyt-i şerîfi tavâf ider yedi şavt ile ve ânda remel eylemez şu tavâf vedâ' tavâfidir ve ehl-i Mekke'nin gayrisi üzerine vâcibdir. (ثم يعود إلى أهله) Ba'dehu ehlinden yana 'avdet ider yani memleketi cânibine teveccüh ider. (فإن لم يدخل المحرم مكة وتوجه) Eğer muhrim olan kimse Mekke-i Mükerrerme'ye dâhil olmayub Arafât'a teveccüh idub ve ânda vakfe eylese sâbıkda zikr olunan vech üzere pes ondan tavâf-ı kudum sâkit olur ve ol kimse üzerine bir nesne lâzım olmaz.

(ومن أدرك الوقوف بعرفة ما بين زوال الشمس من يوم عرفة إلى طلوع الفجر من يوم النحر فقد أدرك الحج) Bir kimse yevm-i arafeden zevâlin beyniyle yevmü'n-nahrdan tulû'u fecre kadar Arafat'da vakfeye yetişse hacca yetişmiş olur. (ومن اجتاز بعرفة وهو نائم أو مغمى عليه أو لم يعلم أنها عرفة أجزاء) (ذلك عن الوقوف Bir kimse Arafat'a nâ'im olarak yahud beyhud olduğu halde tecâvüz eylese yahud Arafat olduğunu bilmeyub geçse ol kimseye bu tecâvüz vukufdan kifâyet ider. (ولا ترفع) (والمرأة في جميع ذلك كالرجل غير أنها لا تكشف رأسها وتكشف وجهها) Şu zikr olunan hükümlerin cümlesinde 'avrat recül misillûdür lâkin 'avrat başını açmayub yüzünü keşf ider. (ولا ترفع) (صوتها بالتلبية ولا ترمل في الطواف ولا تسعى بين الميلين) Dahi telbiye ile savtını ref' itmez ve tavâf ile remel itmez ve mâleyn beyninde sa'y eylemez (ولا تحلق رأسها ولكن تقصر والله اعلم) ve dahi 'avrat başını tıraş itmek lâzım olmaz lâkin mikrâz ile şa'rını taksir ider.

وصفة التمتع: أن يبتدىء من الميقات فيحرم بعمره ويدخل مكة فيطوف لها ويسعى ويحلق. (kurbânı sevk eylemez. Temettü'ün sıfatı oldur ki (أو يقصر وقد حل من عمرته ويقطع التلبية إذا ابتدأ بالطواف ويقوم بمكة حلالاً mîkatdan ibtidâ idub umre sebebiyle muhriim olur ve Mekke'ye dâhil olub tavaf ve sa'y ider ve başını tıraş yahud taksîr ider tahkiki umreden tahallül etmiş olur ve tavaf ile ibtidâ eylediği vakitte telbiyeyi kat' ider ve Mekke-i Mükerrerme'de ihrâmdan çıkmış olduğu (فإذا كان يوم التروية أحرم بالحج من المسجد وفعل ما يفعله الحاج المفرد وعليه دم التمتع) halde ikâmet ider. Pes yevm-i terviye olduğu vakitte Mescid-i Şerîf'den hac için ihrama dâhil olub müfrid olan hâcının işlediğini işler ve onun üzerine dem-i temettü' lâzım olur. (فإن لم يجد صام ثلاثة) Eğer kurbân bulamadığı surette mevsim-i hacda üç gün ve ehline rücû' eylediği vakitte yedi gün oruc tutar. (وإذا أراد المتمتع أن يسوق الهدي أحرم وساق هديه) Mütemetti' kurbânı sevk itmek murâd eylediği vakitte ihrama dâhil olub kurbânı sevk ider. (وإن كانت بدنة قلدها بمزادة أو نعل وأشعر البدنة عند أبي يوسف ومحمد وهو: أن يشق سنامها من الجانب) Eğer kurbân bedene olursa boynuna deri parçası veya na'l-ı kılâde takar yahum İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde bedeneye iş'âr ider iş'âr devenin örgücünün sağ tarafından yarmaktır. (ولا يشعرها عند أبي حنيفة رح) İmâm Â'zam indinde iş'âr itmez.

(فإذا دخل مكة طاف وسعى ولم يتحلل حتى يحرم بالحج يوم التروية وإن قدم الإحرام قبله جاز وعليه دم) Mekke-i Mükerrerme'ye dâhil olduğu vakitte tavaf ve sa'y ider tahallül itmez ta ki yevm-i terviyede hac için ihrama girene kadar eğer ihramı yevm-i terviyeden evvele takdim eylese câ'iz olub ve onun üzerine dem lâzım olur. (فإذا حلق يوم النحر فقد حل من الإحرامين) Yevmu'n-nahrda başını tıraş eylediği vakitte iki ihramdan çıkmış olur. (وليس لأهل مكة تمتع ولا قران وإنما) Ehl-i Mekke için hacc-ı kıran ve temettü' olmadı ancak onlar için ifrâd olucudur. (فإذا عاد التمتع إلى أهله بعد فراغه من العمرة ولم يكن ساق الهدي بطل تمتعه) Mütemetti' beldesine 'avdet eylese umreden fâriğ oldukdan sonra ve kurbânı sevk itmediyse temettü' bâtıll olur. (ومن أحرم بالعمرة قبل أشهر الحج فطاف لها أقل من أربعة أشواط ثم دخلت أشهر الحج فتممها وأحرم) Bir kimse umre için ihrama dâhil olsa hac ayları dâhil olmazdan evvel umre için dört şavtdan noksân tavaf eylese ba'dehu eşhürü'l-hacc dâhil olub pes umreyi tamam idub hac için ihrama dâhil olsa ol kimse mütemetti' olur. (وإن طاف لعمرة قبل أشهر الحج أربعة) Eğer umre için eşhürü'l-haccdan evvel dört şavt yahud dörtten ziyâde tavaf idub ba'dehu ol sene hac eylese mütemetti' olmaz. (وأشهر الحج: (شوال وذو القعدة وعشر من ذي الحجة) Haccın ayları şevvâl-i şerîf ve zilka'de ve zilhicceden aşr-i

evveldir. (فإن قدم الإحرام بالحج عليها جاز إحرامه وانعقد حجا) Eğer hac için olan ihrâmı eşhürü'l-hacc üzerine takdim eylese ihrâmı câ'iz olur ve haccı dahi mün'akid olur.

فإذا حاضت المرأة عند الإحرام اغتسلت وأحرمت وصنعت كما يصنعة الحاج غير أنها لا تطوف بالبيت حتى) (تطهر) Ihrâm vaktinde 'avrat hayz gördüğü suretde gusl idub ihrâma dâhil olur ve hâcî olan kimsenin işlediği ef'âli işler lâkin beyt-i şerîfi paklanmadıkça tavâf itmez. (فإن حاضت بعد) (الوقوف وطواف الزيارة انصرفت من مكة ولا شيء عليها لتترك طواف الصدر) Eğer 'avrat vukuf ve tavâf-ı ziyâretten sonra hayz görse Mekke-i Mükerreme'den döner tavâf-ı vedâ'yı terk itmek eclinden onun üzerine bir şey lâzım olmaz.

1.5.3. Cinâyatlar Bâhsi (باب جنایات)

(إذا تطيب المحرم فعليه الكفارة) Bu bâb muhrim hakkında olan cinâyât beyânında olucudur. Muhrim olan güzel râyihalı nesnelere isti'mâl eylediği vakitte onun üzerine keffâret lâzımdır. (فإن تطيب عضوا كاملا فما زاد فعليه دم) Eğer bir 'uzv-u kâmil yahud 'uzuvdan ziyâdesini tatyib eylese onun üzerine dem lâzım olur. (وإن تطيب أقل من عضو فعليه صدقة) Eğer 'uzuvdan ekallî tatyib eylese onun üzerine sadaka lâzım olur. (وإن لبس ثوبا مخيطا أو غطى رأسه) Eğer dikilmiş sevb giyse yahud başını kâmilen bir gün örtse onun üzerine dem lâzım olur eğer bir günden noksân olduysa onun üzerine sadaka lâzım olur. (وإن حلق ربع رأسه فصاعدا فعليه دم وإن حلق أقل من الربع فعليه صدقة)

) Eğer başının rub'unu yahud ziyâdesini tıraş eylese onun üzerine dem lâzım olur eğer rub'undan ekallîni tıraş eylese sadaka lâzım olur. (وإن حلق مواضع المحاجم فعليه دم عند أبي) (حنيفة رح وقال [أبو يوسف ومحمد]: عليه صدقة وإن قص) Eğer kan alınacak mahalleri tıraş eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde bir dem lâzım olur İmâmeyn buyurdular ki sadaka lâzım olur. (وإن قص) Eğer iki elinin yahud iki ayaklarının tırnaklarını kat' eylese dem lâzım gelür. (وإن قص يدا أو رجلا فعليه دم) Eğer bir el ve bir ayak tırnağını kat' eylese yine dem lâzım gelür. (وإن قص أقل من خمسة أظافير فعليه صدقة) Eğer beş tırnaktan noksân kat' eylese sadaka lâzım olur. (وإن قص خمسة اظافير او اكثر متفرقة من يديه ورجليه فعليه صدقة عند أبي حنيفة وأبي) Eğer muhrim olan kimse beş adet tırnak yahud beşten ekser ellerinden ve ayaklarından müteferrika olduğu halde kat' eylese İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) indlerinde sadaka lâzım olur ve İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki dem lâzımdır.

وإن تطيب أو حلق أو لبس من عذر فهو مخير: إن شاء ذبح شاة وإن شاء تصدق على ستة مساكين بثلاثة)
 Eğer özürsüz tatayyub eylese yahud tıraş olsa yahud dikili sevbi giyse dem lâzım olur ve eğer özür ile olduysa o kimse muhayyerdir diler ise bir ganem kurbân ider ve dilerse altı miskine taamdan üç sa‘ tasadduk ider (وإن شاء صام ثلاثة أيام) ve dilerse üç gün oruc tutar. (وإن قبل أو لمس بشهوة فعليه دم) Eğer şehvet ile takbil yahud lems eylese onun üzerine dem lâzım olur.

ومن جامع في أحد السبيلين قبل الوقوف بعرفة فسد حجه و عليه شاة ويمضي في الحج كما يمضي من لم يفسد)
 (حجه و عليه القضاء) Bir kimse arefede vukufdan evvel sebileyinin birinde cimâ‘ eylese haccı fâsîd olub ve bir ganem zebh itmek lâzım olur ve haccı fesâda virmeyen kimse misillû haccın ef‘âlini işler ve onun üzerine sene-i âtiyede kazâ lâzım gelür. (وليس عليه أن يفارق امرأته)
 (إذا حج بها في القضاء) Haccı fesâda viren kimse üzerine ol haccı ‘avratıyla kazâ eylediği vakitte ‘avratını kendisünden ayırmak lâzım olmaz. (ومن جامع بعد الوقوف بعرفة لم يفسد حجه و عليه)
 (بدنة) Bir kimse arefede vukufdan sonra cimâ‘ eylese haccı fâsîd olmaz ve onun üzerine bedene lâzım olur. (وإن جامع بعد الحلق فعليه شاة) Eğer tıraş olduktan sonra tavâf ziyâretinden evvel cimâ‘ eylese onun üzerine bir şât lâzımdır. (ومن جامع في العمرة يقبل أن يطوق أربعة أشواط)
 (أفسدها ومضى فيها وقضاها و عليه شاة) Bir kimse umreden dört şavt tavâf itmezden evvel cimâ‘ eylese ol umreyi fesâda virub ve onun üzerine sebkât ider ve kazâ ider ve bir şât lâzım olur. (وإن وطئ بعدها طاف أربعة أشواط فعليه شاة ولا تفسد عمرته ولا يلزمه قضاؤها)
 Eğer dört şavt tavâf eyledikten sonra cimâ‘ eylese umresini fesâda virmeyub kazâsı dahi lâzım olmaz. (ومن)
 (جامع ناسيا كمن جامع عمدا في الحكم) Bir kimse nâsiyen cimâ‘ eylese hükümde ‘âmiden cimâ‘ iden kimse gibidir.

(ومن طاف طواف القدوم محدثا فعليه صدقه وإن طاف جنبا فعليه شاة) Bir kimse tavâf-ı kudûmü âbdestsiz olarak tavâf eylese sadaka lâzım olur ve eğer cünûb olduğu halde tavâf iderse bir ganem lâzımdır. (ومن طاف طواف الزيارة محدثا فعليه شاة وإن كان جنبا فعليه بدنة والأفضل أن يعيد الطواف ما)
 (دام بمكة ولا ذبح عليه) Bir kimse tavâf-ı ziyâreti âbdestsiz tavâf eylese bir ganem lâzım olur ve eğer cünûb olarak tavâf iderse bedene lâzım gelür lâkin mâdâm ki Mekke-i Mükerreme’de dâ’im oldu tavâfı döndürmek efdâldir ve onun üzerine dem lâzım olmaz. (ومن طاف طواف)
 (الصدر محدثا فعليه صدقة وإن طاف جنبا فعليه شاة) Bir kimse tavâf-ı vedâ‘ı bilâ tahâret tavâf eylese sadaka lâzım olur dahi cünûb olarak tavâf eylese bir şât lâzım gelür. (ومن ترك من طواف الزيارة)
 (ثلاثة أشواط فما دونها فعليه شاة) Bir kimse tavâf-ı ziyaretinden üç şavt yahud üçten noksânı terk eylese bir şât lâzım olur. (ومن ترك أربعة أشواط بقي محرما أبدا حتى يطوفها)
 Bir kimse tavâf-ı ziyaretinden dört şavt terk eylese muhrim olduğu halde bâki kalır ol dört şavtı tavâf edene

kadar. (ومن ترك ثلاثة أشواط من طواف الصدر فعليه صدقة) Bir kimse tavâf-ı saderden üç şavtı terk eylese sadaka lâzım olur. (وإن ترك طواف الصدر أو أربعة أشواط منه فعليه شاة) Eğer tavâf-ı saderin küllisini yahud ândan dört şavtı terk eylese onun üzerine bir şât lâzım olur. (ومن ترك السعي) Bir kimse safâ ile merve beyninde sâ'yı terk eylese onun üzerine bir şât lâzım olub ve haccı tamamdır. (ومن أقاض من عرفه قبل الإمام فعليه دم) Bir kimse Arafât'dan imâmdan evvel iner ise onun üzerine bir dem lâzım olur. (ومن ترك الوقوف بالمزدلفة) Bir kimse Müzdelife'de vakfeyi terk eylese dem lâzım olur. (ومن ترك رمي الجمار في) Bir kimse eyyâmın küllisinde remy-i cimârı terk eylese dem lâzım olur. (والأيام كلها فعليه دم) Eğer cimâr-ı selâsenin birine remy terk eylese sadaka lâzım olur. (وإن ترك رمي إحدى الجمار الثلاث فعليه صدقة) Eğer bir günün cimâr-ı remy itmesini terk eylese dem lâzım olur. (وإن ترك رمي الجمار في يوم واحد فعليه دم) Eğer yevmu'n-nahrda cemre-i 'akabeye remy terk eylese bir dem lâzımdır. (ومن أخر الحلف حتى) Bir kimse tıraş olmaklığı ol derece te'hir eylese tâ kî eyyâmü'n-nahr geçse bir dem lâzım gelür. (وكذلك لو أخر طواف الزيارة عند أبي حنيفة [رحمه الله]) İmâm Â'zam (r.a.) indinde tavâf-ı ziyareti te'hir eylese yine bir dem vâcibdir.

(وإذا قتل المحرم صيدا أو دل عليه من قتله فعليه الجزاء يستوي في ذلك العامد والناسي والمبتدئ [والعائد]) Muhrim olan kimse saydı katl yahud saydın katlini murâd iden kimseyi sayd üzerine delâlet eylediği vakitte⁴³ onun üzerine cezâ vâcibdir şu cezâda âmid ve nâsi ve mübtedî ve â'id berâberdir.

والجزاء عند أبي حنيفة وأبي يوسف أن يقوم الصيد في المكان الذي قتله فيه أو في أقرب المواضع منه إن كان (في برية يقومه ذوا عدل) İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde cezâ saydı katl eylediği mekânda yahud katl eylediği mahalle karîb olan mevzi'de iki âdil kimsenin sayda kıymet kesmesidir. (ثم هو مخير في القيمة إن شاء ابتاع بها هدیا وإن شاء اشترى بها طعاما فتصدق به على كل مسكين) Saydı katl iden kimse kıymetinde muhayyerdir dilerse onunla kurbânlık ahz idub zebh ider eğer ol saydın kıymeti hedye bâliğ olursa dilerse onunla ta'âm iştirâ idub her miskine hintadan yarım sâ' ve hurmadan bir sâ' ve şâirden bir sâ' tasadduk ider. (وإن شاء صام عن كل نصف صاع من بر يوما وعن كل صاع من شعير يوما) Yahud dilerse hintadan her yarım sâ' mukabilesine ve şâirden bir sâ' mukabilesine bir gün oruc tutar. (فإن فضل من الطعام أقل من نصف صاع فهو مخير: إن شاء تصدق به وإن شاء صام عنه يوما كاملا)

⁴³ Yani av fulân vâdide ve fulân mahaldedir deyyu delâlet eylese.

Muhrim olan kimse helâl olan kimsenin avladığı saydın lahminden ekl itmede be's yokdur muhrim ol sayd üzerine delâlet itmeyüb ve avlamasına emretmediği vakitte.

(وفي صيد الحرم إذا ذبحه الحلال فعليه الجزاء) Harem-i Şerîfin saydını helâl zebh eylediği vakitte cezâ lâzım olur. (وإن قطع حشيش الحرم أو شجره الذي ليس بمملوك ولا هو مما ينبته الناس فعليه) Eğer Harem-i Şerîfin otlarını yahud memlûk olmayan ağacı ve 'âdet-i nâs deyyub terbiye itmedikleri şecerelerde kat' eylese onun üzerine kıymeti lâzım olur.

Mâsebakda (وكل شيء فعله القارن مما ذكرنا أن فيه على المفرد دما فعليه دمان: دم لحجته ودم لعمرته) zikr olunan cinâyetten her ne ki kârin onu işledi ondan müfrid üzerine bir dem ve kârin üzerine iki dem lâzımdır bir dem haccı için ve bir dem umresi için. (إلا أن يتجاوز الميقات من) Lâkin kârin ihrâma dâhil olmayarak mikâta tecâvüz idub bâ'dehu umre ve hac için ihrâma dâhil olur ise ol kârine bir dem lâzım olur. (فإذا اشترك المحرمان في قتل صيد فعلى كل واحد منهما الجزاء كاملا) İki muhrim bir saydı katl itmede müşterek oldukları suretde her birerleri üzerine kâmilen birer cezâ lâzım olur. (وإذا اشترك) Eğer iki helâl Harem-i Şerîfin saydını katl itmede müşterek olsalar onların üzerine bir cezâ lâzımdır. (وإذا باع المحرم صيدا أو ابتاعه فالببيع باطل) Muhrim saydı satub ve aldığı vakitte bey' bâtıldır.

1.5.4. İhsar Bâhsi (باب الإحصار)

Bu bâb muhrim olan kimse hasr olması beyânında olucudur. (إذا أحصر المحرم بعدو أو) Muhrim olan kimse düşman yahud marâza mübtelâ olub haccın ef'âlini edâdan men' eylese ol kimse için tahallül helâl olur. (وقيل له: ابعث شاة) Ve ol kimseye denülür ki Harem-i Şerîfde boğazlanmak için bir kurbân gönder ve ol kurbânı hâmil olan kimse ile bir muayyen gün için muvaade eyle ki kurbânı ol günde zebh idub ba'dehu sen dahi ol günde tahallül edesin. (وإن كان قارنا بعث بدمين) Eğer muhrim kârin olduysa iki şât kurbânlık gönderir. (ولا يجوز ذبح دم الإحصار إلا في الحرم) Dem-i ihsârı Harem-i Şerîfin gayrisinde zebh olunmak câ'iz olmaz. (ويجوز ذبحه قبل يوم النحر عند أبي حنيفة) İmâm Â'zam (r.a.) indinde dem-i ihsârı yevmu'n-nahrdan evvel zebh itmek câ'iz olur. (وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله: لا يجوز) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki muhsar bi'l-hac için yevmu'n-nahrın gayrisinde zebh câ'iz olmaz. (ويجوز للمحصر بالعمرة أن يذبح متى شاء) (والمحصر بالحج إذا تحلل فعليه حجة وعمرة) Muhsar bi'l-umre için dilediği vakitte boğazlamak câ'iz olur. (وموhsar bi'l-hac tahallül eylediği vakitte onun üzerine sene-i kâbilede bir hac ve bir umre

وعلی القارن) Muhsar bi'l-umre üzerine kazâ lâzım olur (وعلى المحصر بالعمرة القضاء). lâzım olur. (حجة وعمرتان ve kârin üzerine bir hac ve iki umre lâzım olur.

وإذا بعث المحصر هدیا وواعدهم أیذبحوه فی یوم بعینه ثم زال الإحصار فإن قدر علی إدراک الهدی والحج لم) Muhsar olan kimse kurbânlığı gönderub ve muayyen günde boğazlanmasını meva'ide eylediği vakitte ba'dehu ihsâr zâ'il olsa pes kurbânlığa ve hacca ulaşmak üzerine eğer kâdir olursa onun için tahallül câ'iz olmayub haccın ef'âlini işlemek lâzım olur. (وان قدر علی ادراک الهدی دون الحج) Eğer hediye ulaşmak üzerine kâdir olub hacca ulaşmak üzerine kâdir olmaz ise tahallül ider. (وإن قدر علی إدراک الهدی دون الحج تحلل وإن قدر علی) Eğer hacca ulaşmak üzerine kâdir olub hediye ulaşmak üzerine kâdir olmaz ise istihsânen tahallül câ'iz olur. (ومن أحضر بمكة وهو ممنوع من) Bir kimse Mekke-i Mükerreme'de vukuf ve tâvaf-ı ziyâretten memnu' olduğu halde hasr olsa muhsar olmuş olur eğer ikisinden biri üzerine kâdir olursa ol kimse muhsar değildir Vâcib Teâlâ ziyâde â'lemdir.

1.5.5. Fevâ'it Bahsi (باب الفوائت)

Bu bâb fevâ'it beyânında olucudur. (ومن أحرم بالحج ففاته الوقوف بعرفة حتى طلع)

Bir (الفجر من یوم النحر فقد فاتته الحج وعلیه أن یطوف ویسعی یتحلل ویقضی الحج من قابل ولا دم علیه) kimse hac itmek sebebiyle ihrâma dâhil olub pes yevmu'n-nahrdan fecr tulû' edene kadar arafede olacak vukuf ânı fevt eylese tahkik haccı fevt olmuş olur ve onun üzerine tavâf ve sa'y idub tahallül itmek lâzımdır ve gelecek senede haccı kazâ ider ve onun üzerine dem lâzım olmaz. (والعمرة لا تقوت وهي جائزة في جميع السنة إلا خمسة أيام یکره فعلها فیها: یوم عرفة ویوم النحر) (وأیام التشریق والعمرة سنة وهي: الإحرام والطواف والسعی والحلق أو) Umre fevt olmaz ve umre senenin cemî'nde câ'izedir ancak beş günde câ'iz olmaz ol beş günde metinde zıkr olundu. (التقصیر) Umre sünnetdir ihrâm ve tavâf ve sa'y itmekden ibârettir.

1.5.6. Hedy Bahsi (باب الهدی)

Bu bâb kurbânlığın beyânında olucudur. (الهدی: أدناه شاة) Kurbânlığın ednâsı bir koyundur. (وهو من ثلاثة نوع: الإبل والبقر والغنم یجزئ فی ذلك الثنی فصاعدا إلا من الضأن فإن الجذع منه) (یجزئ) Kurbânlık üç nev'dir deve inek koyundur şu zıkr olunan üç nev'de seniyyun ve seniyyunun fevki kifâyet ider lâkin ganemden altı aylık olub cüssede anasına müsâvi olur ise kurbân itmede kifâyet ider sâ'irlerinden olmaz mâlüm ola ki ganemden seniyyun bir

senesini tamam idub ikinci seneye dâhil olana ve bakardan iki senesini tamam idub üçüncü senesine dâhil olana deveden üç senesi tamam olub dördüncü seneye dâhil olana itlâk olunur.

ولا يجوز في الهدى مقطوع الأذن أو أكثرها ولا مقطوع الذنب ولا اليد ولا الرجل ولا الذاهبة العين ولا (Dahi hedyde kulağı yahud kulağının ekserî kesik ve kuyruğı kesik ve ön ayağı ve geriki ayağı kesik ve gözü gitmiş ve ziyâdesiyle zayıf ve bir gözü kör ve boğazlanacak mahalle yürüyemeyen total hayvân şu zikr olunanların cümlesi والشاة جائزة في كل شيء إلا في موضعين: من طاف طواف الزيارة جنبا ومن جامع بعد الوقوف) câ'iz olmaz. (بعرفة فإنه لا يجوز إلا بدنة olduğu halde tavâf eylese dahi bir kimse arefede vukufdan sonra cimâ' eylese şu iki mevzu'da şât câ'iz olmayub ancak bedene câ'iz olur. (والبدنة والبقرة تجزئ كل واحدة منهما عن سبعة) (إذا كان كل واحد من الشركاء يريد القرية فإن أراد أحدهم بنصيبه اللحم لم يجزئ عن الباقيين Bedene ve bakaradan her birerleri yedi nefisden kifâyet ider şürekâdan her birerleri kurbet ve 'ibâdet murâd eyledikleri vakitte pes onlardan biri kendi nasibiyle lahmı murâd eylese bâkileri için câ'iz olmaz. (ويجوز الأكل من هدي التطوع والمتعة والقران) Kırân ve mut'a ve tatavvu' için olan kurbânın lahminden ekl câ'iz olur. (ولا يجوز الأكل من بقية الهدايا) Bâki kalan hedylerin lahminden ekl câ'iz olmaz. (ولا يجوز ذبح هدي التطوع والمتعة والقران إلا في يوم النحر). Tatavvu' ve mut'a ve kırân hedylerini eyyâmü'n-nahrın gayrisinde boğazlamak olmaz. (ويجوز ذبح بقية) Bâki kalan hedyleri kangı vakitte diler ise zebh câ'iz olur. (ولا يجوز ذبح) (الهدايا أي وقت شاء Hedâ'yayı Hârem-i Şerif'in gayrisinde zebh itmek câ'iz olmaz hemen ancak Hârem-i Şerif'te zebh câ'iz olur. (ويجوز أن يتصدق بها على مساكين الحرم وغيرهم)

) Hedâ'yanın lahmîni Harem-i Şerifin ve gayrilerin mesâkini üzerine tasadduk câ'iz olur. (والأفضل في البدن النحر وفي البقر والغنم) Hedâ'yayı ta'rîf vâcib olmaz. (ولا يجب التعريف بالهدايا) Develerde efdâl olan nahrıdır yani iki mevzi'den boğazlamaktır bakar ve ganemde efdâl olan zebhdır 'âdet-i ma'rufe üzere. (والأولى أن يتولى الإنسان ذبحها بنفسه إذا كان يحسن ذلك) İnsan kendi nefsi için olan kurbânı boğazlamaya mübâşeret itmek evlâdır zebhi güzel eylediği vakitte eğer zebhi güzelce eyleyemez ise âher kimseyi vekil ider. (ويتصدق بجلالها) Kasabın ücretini (ولا يعطي أجرة الجزار منها) Hedy çulu ve yuları ile tasadduk ider. (ومن ساق بدنة فاضطر إلى ركوبها ركبها وإن استغنى عن ذلك لم يركبها) Bir kimse bedeneyi sevk idub pes rukubuna ihtiyacı olsa ona biner ve eğer rukubdan müstâğni olur ise binmez. (وإن كان لها لبن لم يحلبها وينضح ضرعها بالماء البارد حتى ينقطع اللبن) Eğer ol sevk eylediği (ومن ساق هديا) bedeninin südü olsa ânı sağmayıp memelerine soğuk su serper tâ kî soğula.

(فعطب فإن كان تطوعا فليس عليه غيره وإن كان عن واجب فعليه أن يقيم غيره مقامه Bir kimse hedyi sevk idub pes hedy helâk olsa eğer nâfile ise onun üzerine gayrîsi lâzım olmaz ve eğer vâcibden dolayı olduysa ol kimse üzerine lâzımdır ki gayrîsini onun makâmına ikâme ider. (وإن أصابه) (عيب كبير أقام غيره مقامه وصنع بالمغيب ما شاء وإذا عطبت البدنة في) (الطريق فإن كان تطوعا نحرها وصبغ نعلها بدمها وضرب بها صفحتها ولا يأكل منها هو ولا غيره من الأغنياء) Bedene tarikde helâk olduğu suretde pes tatavvu‘ olur ise onu âni nahr idub ve nâlinı onun kanı ile boyayıp ol bedeninin vechîne dârb ider ve kendi ondan ekl itmez ve ganilerden dahi gayrîsi de ekl itmez. (وإن كانت واجبة أقام غيرها مقامها وصنع بها ما) Eğer ol helâk olan bedene vâcibe ise onun makâmına gayrîsini ikâme idub ve onunla dilediğini işler. (شاء ويقلد) (هدى التطوع والمتعة والقران) Tatavvu‘ ve mut‘a ve kırân için sevk olunan hedyi kılâdelemek lâzımdır. (ولا يقلد دم الإحصار ولا دم الجنایات) Dem-i ihsâr ve dem-i cinâyet kılâdelenmez.

İKİNCİ BÖLÜM

[MUÂMELÂT]

2.1. Alışveriş Kitâbı (كتاب البيوع)

Bu kitâb alub ve satmaya müte'allik olan mes'â'il beyânındadır. (البيع: ينعقد بالإيجاب) Bey' icâb ve kabul ile mün'akid olur icâb ve kabul mazî lafzıyla olduğu vakitte meselâ türkçe sattım ve aldım tabiri üzere. (وإذا أوجب أحد المتعاقدين البيع فالآخر) (بالخيار: إن شاء قبل في المجلس وإن شاء رده وأيهما قام من المجلس قبل القبول بطل الإيجاب biri icâb eylediği vakitte âher muhayyerdır dilerse meclisde kabul ider ve dilerse bey'i redd ider kangısı kabulden evvel meclisden kâ'im olursa icâb bâtıl olur. (فإذا حصل الإيجاب) (والقبول لزم البيع ولا خيار لواحد منهما إلا من عيب أو عدم رؤية Pes icâb ve kabul hâsıl olduğu suretde bey' lâzım olur ânlardan biri için muhayyerlik yoktur lâkin mebi'in 'aybından ve görmemesinden dolayı muhayyerlik olur.

Bey'in cevâzında işâretle (والأعراض المشار إليها لا يحتاج إلى معرفة مقدارها في جواز البيع) mâlûm olan 'ivazların mikdârlarını bilmeye ihtiyaç yoktur. (والأثمان المطلقة لا تصح إلا أن تكون) (معروفة القدر والصفة ويجوز) Esmân-ı mutlakanın kadri ve sıfatı mâlûm olmadıkça sahih olmaz. (البيع بثمن حال ومؤجل إذا كان الأجل معلوماً ومن أطلق الثمن في البيع كان على غالب نقد البلد فإن كانت النقود مختلفة فالبيع) (فاسد)⁴⁴ Bir kimse bey'de semeni mutlak zıkr eylese beledin gâlib-i nakdi üzerine haml olunur. (إلا أن يبين أحدها) Eğer nukud muhtelif olursa bey' fâsiddir. (وان كانت النقود مختلفة فاسد) Meğer ki nukud-u muhtelifeden biri beyân olunursa bey' fâsid değildir. (ويجوز بيع الطعام) (والحبوب مكايلة ومجازفة وبناء بعينه لا يعرف مقداره وبوزن حجر بعينه لا يعرف مقداره البيع في قفيز واحد Hintta ve şa'ir ve sâ'ir hububatı keyl yönünden ve tartısız bir vech-i tahmin ve mikdârı mâlûm olmayan çanağ-ı mahsus ile ve mikdârı mâlûm olmayan bir muayyen hacerin tartısıyla bey' câ'iz olur. (ومن باع صبرة طعام كل قفيز بدرهم جاز) Bir kimse hintta ve şa'ir ve sâ'ir ta'âmın tecini bey' eylese her ölçeği bir dirheme olarak ancak bey' bir ölçekde câ'iz olur.

⁴⁴ Türkice pazar denülür yâni mal olmaklıkda nukud-u muhtelif olursa.

(عند ابى حنيفة رح الا ان يسمى جملة قفزاتها) Zikr olunan hüküm İmâm Â'zam (r.a.) indindedir lâkin bâyi' olan kimse cemî' ölçęğini zikr eylese cümlesinde bey' câ'iz olur. (وقالا يجوز في) (الوجهين) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki iki vechde de bey' câ'izdir.

ومن باع قطيع غنم كل شاة بدرهم فالبيع فاسد في جميعها وكذلك من باع ثوبا مزارعة كل ذراع بدرهم ولم يسم (جملة الذراعات) Bir kimse bir bölük adedi malum olmayan ganemi her koyun bir dirheme olarak bey' eylese cemî'sinde bey' fâsiddir zikr olunan misillû bir kimse zirâ' yönünden bir sevbi her zirâ'ı bir dirheme olarak bey' idub ve cümle zirâ'larını zikr eylemese bey'i fâsiddir. (ومن ابتاع صبرة على أنها قفيز بمائة درهم فوجدها أقل كان المشتري بالخيار: إن شاء أخذ الموجود) (بحصته من الثمن وإن شاء فسخ البيع وإن وجدها أكثر فالزيادة للبايع) Bir kimse bir ta'âmın tecini yüz kafiz olmak şartıyla yüz dirheme sâtun alsa pes ol ta'âmı yüz kafizden çok noksân bulsa müşteri muhayyer olur dilerse mevcut semenden hissesiyle âhz ider ve dilerse bey'i fesh ider ve eğer ol ta'âmı yüz kafizden çok bulsa ziyâdesi bâyi' içündür ve müşteri için muhayyerlik yokdur.

ومن اشترى ثوبا على أنه عشرة أذرع بعشرة دراهم أو أرضا على أنها مائة ذراع بمائة درهم فوجدها أقل (فالمشتري بالخيار: إن شاء أخذها بجملة الثمن وإن شاء تركها) Bir kimse bir sevbi on zirâ' olmak üzere on dirheme yahud bir arzı yüz zirâ' olmak üzere yüz dirheme iştirâ eylese pes şu zikr olunanları mikdarı mezbûrden noksân bulsa müşteri muhayyerdir dilerse semenin cümlesiyle ol arzı yahud sevbi âhz ider ve dilerse terk ider. (وان وجدها أكثر من الزراع الذى سماه) (فهى للمشتري ولا خيار للبايع وإن قال:) (عğer mâ'sebakda zikr olunan arzı yahud sevbi bâyi' zikr eylediği zirâ'dan ekser bulsa ol ziyâde müşteri içündür bâyi' için muhayyerlik yokdur.) (بعتكها على أنها مائة ذراع بمائة درهم كل ذراع بدرهم فوجدها ناقصة فهو الخيار: إن شاء أخذها بحصتها من الثمن) (وان شاء تركها وإن وجدها زائد كان المشتري بالخيار: إن شاء أخذ الجميع كل ذراع بدرهم وإن شاء فسخ البيع) Eğer dese ki meselâ şu sevbi yüz zirâ' olmağla yüz dirheme her zirâ'ı bir dirheme olarak sana sâtdım pes müşteri onu noksân olarak bulsa muhayyerdir dilerse semenden hissesiyle onu âhz ider ve dilerse onu terk ider ve eğer onu ziyâde olduğu halde bulsa müşteri yine muhayyerdir dilerse her bir zirâ' bir dirheme âhz ider ve eğer dilerse bey'i fesh ider.

(ومن باع دارا دخل بناؤها في البيع وإن لم يسمه) Bir kimse bir dârı bey' eylese binâsı ol dârın bey'inde dâhil olur her kaçan ol binâyı zikr itmedi ise de. (ومن باع أرضا دخل ما فيها وإن لم يسمه) Bir kimse bir ârzı bey' eylese ol ârzda bulunan nahl ve şecer bey'de dâhil olur her çend ki zikr itmez ise de. (ولا تدخل الزرع في بيع الأرض إلا بالتسمية) (ومن باع نخلا أو شجرا فيه ثمر فثمرته للبايع إلا أن يشترطها المبتاع ويقال)

Bir kimse bir nahle yahud üzerinde meyve olan şeceri bey' eylese ol ağacın meyvesi bâyi' içündür lâkin mübtâ' ol meyveyi şart ider ise bu suretde müşteri içündür meyve bâyi' için olduğu suretde bâyi' ye hitâb olunur ki ol semereyi kat' idub yani düşürüp ağacı teslim et. (ومن باع ثمرة لم يبد صلاحها أو قد بدا جاز البيع ووجب على المشتري قطعها في) (الحال) Bir kimse salâhı yani yetişmesi zâhir olmayan meyveyi yahud yetişmesi karîb meyveyi bey' eylese bey' câ'iz olur ve müşteri üzerine ol semereyi ol halde düşürmek vâcib olur. (فإن شرط تركها على النخل فسد البيع) Eğer ağaç üzerinde semerenin terkinini şart eylese Dahi semereyi bey' idub ertâl-i mâlûmeyi istisnâ itmek câ'iz olmaz meselâ şu şecerenin üzerinde bulunan meyvenin üç ratlından mâ'adâsını bey' itdim dese câ'iz olmaz. (ويجوز بيع الحنطة في سبيلها والباقياء في قشرها) (ومن باع دارا دخل في المبيع مفاتيح) Hıntayı sünbülünde ve baklayı kabuğunda bey' câ'iz olur. (أغلقها) Bir kimse bir dârı bey' eylese ol dârı kilitleyecek anahtarlar bey'e dâhil olur her çend ki zikr itmez ise de.

(وأجرة الكيال وناقد الثمن على البائع) Keyyâl ve nâkd-i semenin ücreti bâyi' üzerinedir. (ومن باع سلعة بثمن قيل) Semeni tartıcının ücreti müşteri üzerinedir. (وأجرة وزان الثمن على المشتري) Bir kimse bir metâ'ı peşin olarak bey' eylese müşteriye evvela semeni def' et denülür müşteri semeni def' eylediği vakitte bâyi' için mebi'i teslim eyle denülür. (ومن باع سلعة بسلعة أو ثمنًا بثمن قيل لهما سلما معا) Bir kimse bir metâ'ı bir metâ'a yahud bir semeni bir semene bey' eylese bâyi' ve müşteriye denülür ki ikinizde beraber teslim edin.

2.1.1. Şart Muhayyerliği Bahsi (باب خيار الشرط)

Bu bâb muhayyerlik şart itmenin beyânında olucudur. (خيار الشرط: جائز في البيع للبائع) (والمشتري ولهما الخيار ثلاثة أيام فما دونها ولا يجوز أكثر من ذلك عند أبي حنيفة رح Muhayyerliği şart itmek bey'de müşteri ve bâyi' için câ'izdir ve onlar için üç gün ve üç günden noksân muhayyerlik olucudur İmâm Â'zam hazretleri indinde üç günden ziyâde muhayyerlik câ'iz olmaz. (وقال أبو يوسف ومحمد رحمهما الله: يجوز إذا سمي مدة معلومة) (وخيار البائع يمنع خروج) müddet-i ma'lûme zikr eylediği vakitte üç günden ziyâde câ'iz olur. (المبيع من ملكه فإن قبضه المشتري فهلك في يده صمنه بالقيمة وخيار المشتري لا يمنع خروج المبيع من ملك البائع إلا أن المشتري لا يملكه عند أبي حنيفة وعندهما) Müşterinin muhayyer olması bâyi'in

mülkünden mebi‘in hurûcunu men‘ itmez yani bâyi‘in mülkünden mebi‘ hurûc ider lâkin müşteri mebi‘e mâlik olmaz ve mülküne dâhil olmaz İmâm Â‘zam (r.a.) indinde ama İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed indlerinde müşteri mebi‘e mâlik olur pes mebi‘ müşterinin yedinde helâk olsa semeniyle helâk olur dahi mebi‘e müşteri yedinde ‘ayb-ı hâdis olsa yine semeniyle zâmin olur.

ومن شرط له الخيار فله أن يفسخ في مدة الخيار وله أن يجيزه فإن أجازه بغير حضره صاحبه جاز وإن فسخ ((لم يجز إلا أن يكون الآخر حاضرا Bir kimse muhayyerliği nefsi için şart eylese ol kimse için müddet-i hıyârda bey‘i fesh itmek ve icâze olucudur eğer sâhibi hazarda olduğu halde icâze eylese câ‘iz olur lâkin sâhibi hazarda olmadığı suretde fesh eylese câ‘iz olmaz meğer men leh “ (وإذا مات من له الخيار بطل خياره ولم ينتقل إلى ورثته) . Bir kimse bir köleyi kâtib yahud habbâz yani itmekçidir [ekmekçi] diyerek şu kavil üzerine bey‘ eylese halbuki ol köle zikr olunanın hilâfınca olsa müşteri muhayyerdir dilerse cemî‘ semen ile köleyi âhz ider ve dilerse terk ider.

2.1.2. Görme Muhayyerliği Bahsi (باب خيار الرؤية)

ومن اشتر شيئا لم يره فالباع جائز وله الخيار إذا (Bu bâb hıyâr-ı rü‘yet’in beyânında olucudur. Bir kimse görmediği nesneyi iştirâ eylese onun için muhayyerlik olucudur ol nesneyi gördüğu vakitde dilerse âhz ider ve dilerse terk ider. (ومن باع ما لم يره فلا) (ومن (خيار له Bir kimse görmeyerek bir nesneyi bey‘ eylese bâyi‘ için muhayyerlik yokdur. Bir kimse (نظر إلى وجه الصبرة إلى ظاهر الثوب مطويا أو إلى وجه الجارية أو إلى وجه الدابة وكفلها فلا خيار له ta‘âmın subresine yahud dürülmüş olan sevbin zâhirine yahud câriyenin vechine yahud dabbenin vechine ve sağırısına nazar eylese onun için muhayyerlik yokdur.

(وإن رأى صحن الدار فلا خيار له وإن لم يشاهد بيوتها) Bir kimse dârın vasatını görse ol kimse için muhayyerlik yokdur her kaçan ötelere yahud görmez ise de (وبيع الأعمى وشرواه جائز وله) (الخيار إذا اشترى ويسقط خياره بأن يجس المبيع إذا كان يعرف بالجس أو يشمه إذا كان يعرف بالشم أو يذوقه إذا كان يعرف بالذوق) Gözsüz olan kimsenin bey‘ ve şirâsı câ‘izdir ve onun için iştirâ eylediği vakitde muhayyerlik olucudur dahi mebi‘ mess ile bilindiği vakitde mess itmesi ve koklamak ile bilindiği suretde koklaması ve tatmak ile bilindiği vakitde tatması âmâ olan kimsenin muhayyerliğini iskât ider. (ولا يسقط خياره في العقار حتى يوصف له) . Âmâ olan kimsenin muhayyerliği tâm ve tâş misillû nesnelere sâkıt olmaz tâ kî onun için vasıf olunmadıkça.

(ومن باع ملك غيره أمره فالمالك بالخيار: إن شاء أجاز البيع وإن شاء فسخ) Bir kimse gayrın emri olmayarak mülkünü bey' eylese mâliki muhayyerdir dilerse bey'i icâze ve dilerse fesh ider (وله الإجازة إذا كان المعقود عليه باقيا والمتعاقدان بحالهما) ve mâlik için icâze olucudur mebi' bâki olub ve müte' akıdeyn hâlleri üzerine oldukları vakitte. (ومن رأى أحد ثوبين فاشتراهما ثم رأى الآخر) (جاز له أن يردهما أو يأخذهما Bir kimse iki sevbin birini görüp ikisini iştirâ eylese ba'dehu âheri görse ol kimse için ikisinide redd itmek ve ikisinide âhz itmek câ'izdir. (ومن مات وله الخيار) Bir kimse için hıyâr-ı rü'yet eylediği halde fevt olsa muhayyerliği bâtil olur vereseye intikâl itmez. (في الرؤية بطل خياره) (ومن رأى شيئا ثم اشتراه بعد مدة: فإن كان على الصفة التي رآه فلا خيار له وإن) (وجده متغيرا فله الخيار) Bir kimse bir nesneyi görüp bir müddet sonra ol nesneyi iştirâ eylese eğer ol nesne gördüğü sıfat üzerine olduysa onun için muhayyerlik yokdur eğer ol mebi' mütegayyer olarak bulsa müşteri için muhayyerlik sâbitdir.

2.1.3. Kusur Muhayyerliği Bahsi (باب خيار العيب)

İfâ bu bâb hıyâr-i âyb beyânında olucudur. (إذا طلع المشتري على عيب في المبيع فهو الخيار: إن شاء أخذته بجميع الثمن وإن شاء رده وليس له أن يمسه ويأخذ النقصان) Müşteri mebi'de bir 'ayb üzerine muttali' olduğu vakitte muhayyerdir dilerse cemî' semen ile mebi'i âhz ider ve dilerse redd ider müşteri için ol mebi'i imsâk idub ve noksânıyla âhz itmek olmadı. (وكل ما أوجب) (نقصان الثمن في عادة التجار فهو عيب) Tüccârın 'âdetlerinde semenin noksânını icâb iden nesnelerin küllisi 'aybdır.

(والإباق والبول في الفراش والسرقة عيب في الصغير ما لم يبلغ فإذا بلغ فليس ذلك بعيب حتى يعادوه بعد) (البلوغ) Firar itmek döşeğe bevl itmek ve sirkat itmek bâliğ olmayan 'abd-i sagîrde 'aybdır pes bâliğ olduğu vakitte 'ayb değildir ta ki bulûğdan sonra ol fa'le 'avdet edene kadar. (والبخر والدفر عيب في الجارية وليس بعيب في الغلام إلا أن يكون من داء) Dahi ağız râyihası ve koltuk râyihası câriyede 'aybdır gulâmda 'ayb değildir lâkin marazdan olduğu vakitte ânda dahi 'aybdır. (والزنا وولد الزنا عيب في الجارية دون الغلام) Zinâ ve veled-î zinâ câriyede 'aybdır gulâmda 'ayb değildir. (عيب ولا يرد المبيع إلا أن يرضى البائع أن يأخذ بعيبه) Müşteri indinde 'ayb hâdis olub ba'dehu bâyi' indinde olan 'ayb-ı âhere muttali' olsa müşteri için noksânı 'ayba rücû' itmek olucudur mebi'i redd itmez lâkin bâyi' müşteri indinde hâdis olan 'aybıyla ahz itmeye razı olursa ol vakitte mebi'i redd ider. (وإن قطع المشتري الثوب فوجد به عيبا رجع بالعيب وإن خاطه أو صبغه أو لت) (السويق بسمن ثم اطلع على عيب رجع بنقصانه وليس للبائع أن يأخذ من اشتري عبدا فأعتقه أو مات ثم اطلع على عيب رجع بنقصانه) Eğer müşteri sevbi kat' eylese yahud dikse yahud boyasa yahud kâvudu

yağa katsa ba‘dehu ‘ayb üzerine muttali‘ olsa ‘aybın noksânını rücû‘ ider bâyi‘ için mebi‘i âhz itmek olmadı.

فإن قتل المشتري العبد أو كان طعاما فأكله لم يرجع عليه بشيء في قول أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد:] (يرجع بنقصان العيب Eğer müşteri köleyi katl eylese yahud ta‘âm olub onu ekl eylese ba‘dehu ‘ayb üzerine muttali‘ olsa İmâm Â‘zam hazretlerinin kavli şerîfinde bâyi‘ üzerine bir nesne ile rücû‘ idemez İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki noksân ‘ayb ile rücû‘ ider. (ومن باعا عبدا فباعه) المشتري ثم رد عليه بعيب فإن قبله بقضاء القاضي فله أن يرده على بائعه وإن قبله بغير قضاء القاضي فليس له أن يرده Bir kimse bir köleyi bey‘ idub ba‘dehu müşteri dahi bey‘ eylese ve ondan sonra ol köle bayî-i sâni üzerine ‘ayb sebebiyle redd olursa pes eğer kâdinin hükmüyle ol köleyi kabul eylediyse onun için bayî-i evvel üzerine redd olucudur ve eğer kâdinin hükmü olmayarak kabul eylediyse onun için bayî-i evvel üzerine redd itmek olmadı. (ومن اشترى) عبدا وشرط البراءة من كل عيب فليس له أن يرده بعيب وإن لم يسم العيوب ولم يعدها Bir kimse bir köleye her ‘aybdan beri olmak şartıyla işтира eylese onun için ol köleye bir ‘ayb sebebiyle redd itmek olmadı her kaçan ‘ayblar tesmiye ve tâdad olunmamış ise de.

2.1.4. Fâsid Bey‘ Bahsi (باب بيع الفاسد)

İذا كان أحد العوضين أو كلاهما محرما فالبيع فاسد. (Şu bâb fâsid olan bey‘lerin beyânındadır. İki (كالببيع بالميتة أو بالدم أو بالخمير أو بالخنزير وكذلك إذا كان غير مملوك كالحر harâm olduğu vakitte bey‘ fâsiddir murdârı yahud kân yahud hınzırđ yahud şarabı bey‘ misillû dahi iki ‘ivazın biri gayr-ı memlûk olur ise her misillû yine bey‘ fâsiddir. (وبيع أم الولد) ولا يجوز. (والمدبر والمكاتب فاسد Ümmü’l-veledi ve müdebberı ve mükâtebi bey‘ itmek fâsiddir. (ولا يبيعه ولا يبيعه في الماء قبل ان يصطاده) (بيع السمك في الماء قبل ان يصطاده) ولا يجوز بيع. (يجوز بيع الطير في الهواء) (ولا يبيعه في اللبن في الضرع والصرف على ظهر) (الغنم وذراع من ثوب وجذع في سقف وضربة القانص Hayvânın memesinde olan südü ve ganemin zahrında olan yünü bir tob sevbden gayr-i muayyen olan bir zirai ve sakfdan gayri muayyen olan bir kirişi ve balık avlayıcı kimsenin bir kere toru âtub ve balık çıkarmasını (ولا يجوز بيع وبيع المزبنة وهو بيع الثمر على رؤوس النخل بخرصه تمرا) bey‘ itmek câ’iz olmaz. (ولا يجوز البيع بإلقاء الحجر) Hurma ağacı üzerinde olan temri bir seleye bey‘ itmek câ’iz olmaz. (ولا يجوز بيع) (والملاسة Hayvâna haceri atmak ile ve kumâşa yapışmak ile bey‘ câ’iz olmaz. (ومن باع عبدا على أن يعتقه) (ثوب من ثوبين) Dahi iki sevbden bir sevbi bey‘ itmek câ’iz olmaz. (المشتري أو يدره أو يكتبه أو باع أمة على أن يستولدها فالبيع فاسد

müşteri onu âzad yahud müdebber yahud mükâteb itmek şartı üzerine bey' fâsiddir yahud ol kimse bir câriye bey' eylese ol şart üzerine ki müşteri onu ümmü'l-velediyle yine bey' fâsiddir. (وكذلك لو باع عبدا على أن يستخدمه البائع شهرا أو دارا على أن يسكنها أو على أن يقرضه المشتري) . Eğer bâyi' bir 'abdi kendisine bir ay hizmet itmek üzere yahud bir dârî bey' eylese müddet-i ma'lûme mikdârı ânda sâkin olmak üzere yahud müşteri bir dirhem karz itmek üzere yahud bir hediye vermek üzere bey' eylese bu suretlerin cümlesinde bey' fâsiddir. (ومن باع عبدا على أن لا يسلمها إلى رأس الشهر فالبيع فاسد) . Bir kimse mesela bir sevbi ay başında teslim itmek şartıyla bey' eylese bey' fâsiddir. (ومن باع جارية إلا حملها فسد) . (ومن اشترى ثوبا) . Bir kimse bir câriyeyi bey' idub hamlini bey' eylemese bey' fâsid olur. (على أن يقطعه البائع ويخيطه قميصا أو قباء أو نعلا على أن يحذوها أو يشركها فالبيع فاسد) . Bir kimse bir sevbi bâyi' için kamîs yahud kabâ dikmek kavli üzere iştirâ eylese yahud na'li şol kavli üzere ki bâyi' ona tasma taka yahud beraberliye bu iki suretde bey' fâsiddir. (والبيع إلى النيروز) . (والمهرجان وصوم النصارى وفطر اليهود إذا لم يعرف المتبايعان ذلك [فالبيع] فاسد) . Nevruza ve mehrecâna ve savm-ı nasârâya ve fitr-i yehuda bey' i tâlik idub de bâyi' ve müşteri bunları bilmedikleri vakitte fâsiddir.⁴⁵ (ولا يجوز البيع إلى الحصاد والدياس وقدم الحجاج والقطاف) . Ekin biçmene ve harman dökmene ve üzüm kesilmesine ve hâcîların kudûmuna değin deyyu bey' itmek câ'iz olmaz. (فإن تراضيا بإسقاط الأجل قبل أن يأخذ الناس في الحصاد والدياس وقبل قدوم الحاج جاز البيع) . Eğer mütebâyi' olan kimseler nâs hasâd ve diyasa şurû' itmezden evvel dahi kudûmü'l-hacdan evvel eceli ıskat ile razı olsalar bey' câ'iz olur.

وإذا قبض المشتري المبيع في البيع الفاسد بأمر البائع وفي العقد عوضان كل واحد منهما مال ملك المبيع (ولزمته قيمته) Bey-i fâsid de bâyi' in emriyle müşteri mebi' i kabz idub ve 'akidde iki 'ivaz olup biri mal olduğu vakitte müşteri mebi' e mâlik olup ve kıymeti lâzım gelür. (ولكل واحد) . (من المتعاقدين فسخه فإن باعه المشتري نفذ بيعه) Suret-i sabıkada müte'akıdeynden her biri için bey' i fesh itmek olucudur pes müşteri ol mebi' i bey' eylese bey' i nâfiz olur.

(ومن جمع بين حر و عبد أو شاة ذكية وميتة بطل البيع فيهما) Bir kimse hür ile 'abdin beynini yahud besmele-i şerîfe ile boğazlanmış ganem ile murdar olmuş ganemin beynini cem' eylese onların ikisinde de bey' bâtil olur. (ومن جمع بين عبد ومدبر أو عبده و عبد غيره صح العقد في) . Eğer 'abd ile müdebber beynini ve kendi 'abdi ile gayrın 'abdi beynini

⁴⁵ Zeyd bir aynı A'mra sultân-ı nevruga kadar bey' eylese sultân-ı nevrug ne zaman olduğunu bilmedikleri vakitte bey' fâsiddir ecel mâlûm olmadığından eğer sultân-ı nevrug mart'ın onikinci günü olduğunu bildikleri surette bey' sahîh olur.

ونهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن (و نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن) 'akd ' abde semenden hissesiyle sahih olur. (Fahr-i (النجش وعن السوم على سوم غيره وعن تلقي الجلب وعن بيع الحاضر للبادي وعن البيع عند أذان الجمعة kâinat (s.a.v.) efendimiz hazretleri şîrâsını murâd itmediği nesnenin bahâsını ziyâde itmeden ve bâyi' ile müşteri razı olmuş iken gelub ziyâde bahâ vererek almaya tâlib olmadan dahi celebi taşradan istikbâl idub mâlını meydân-ı beldeye götürmezden akdem şîrâsına talib olmakdan dahi bir belde hâzır olanı bâdi ve sahrada olan kimselere fûrûht itmeden ve cumâ ezanı indinde bey' itmeden bu suretlerin cümlesinden nehy buyura. (وكل) Zikr olunanların cümlesi mekruh olur lâkin bunlar ile 'akid fâsid olmaz.

ومن ملك مملوكين صغيرين أحدهما ذو رحم محرم من الآخر لم يفرق بينهما وكذلك إن كان أحدهما كبيرا) Bir kimse iki küçük memlûklere mâlik olsa biri âhere mahrem olduğu halde ol kimse ikisinin beynini tefrik itmez yani bey' itmede birini âherden ayırmaz ve ol iki memlûkün biri kebîr âheri sagîr olduğu suretde yine hüküm zikr olunan misillûdür pes eğer beynlerini tefrik iderse bey' câ'iz olur ise de lâkin mekruhdur (وإن كانا كبيرين فلا بأس بالتفريق بينهما) ve eğer biri âhere mahrem olan iki memlûk kebîr olurlarsa beynlerini tefrik itmekde be's yokdur.

2.1.5. İkâle Bahsi (باب الإقالة)

Bu bâb ikâleye dâ'ir mesâ'il beyânında olucudur. (بمثل الثمن الأول فإن شرط أقل منه أو أكثر) İkâle türkçe geri dönmektir bey' de semen-i evvelîn misliyle câ'iz olur pes eğer semen-i evvelîn misli noksân yahud ziyâde şart kılınsa şart bâtil olub semen-i evvelîn misli redd olunur. (إقالة: جائزة في البيع وهي فسخ في حق المتعاقدين بيع جديد في حق) (فالشروط باطل ويرد مثل الثمن الأول إقالة: جائزة في البيع وهي فسخ في حق المتعاقدين بيع جديد في حق) İkâle müte'akıdeyn hakkında fesihdir müte'akıdeynin gayrisi hakkında İmâm Â'zam hazretlerinin kavlı-i şerîfnde bey' cediddir yani şüf'adar olan kimse hakkında yeniden bey' dir. (وهلاك الثمن لا يمنع صحة الإقالة وهلاك المبيع يمنع منها فإن هلك بعض المبيع) (جازت الإقالة في باقيه Semen helâk olması ikâlenin sahih olmasını men' eylemez lâkin mebi'in helâkı ikâlenin sıhhatine mâni' olur yani mebi' helâk olduktan sonra ikâle sahih olmaz pes mebi'in bazısı helâk olsa bâkide ikâle câ'izdir.

2.1.6. Murabaha ve Tevliye Bahsi (باب المرابحة والتولية)

المرابحة: نقل ما ملكه بالعقد الأول بالثمن الأول) . Bu bâb murabaha ve tevliyenin beyânındadır. (Murabaha 'akd-i evvel ile mâlik olduğu şey'i ribh-i ziyâde ile beraber semen-i

evvel ile nakl itmekdir. (والتولية: نقل ما ملكه بالعقد الأول بالثمن الأول من غير زيادة ربح) Dahi tevliyet 'akd-i evvel ile mâlik olduğu şey'i ribhi ziyâde itmeksizin semen-i evvel ile nakl itmekdir.

(ولا تصح المرابحة ولا التولية حتى يكون العوض مما له مثل) Tevliyet ve murabaha sahih olmaz ويجوز أن يضيف إلى رأس المال أجرة القصار والصباغ والطرز) (ولكن يقول: قام علي بكذا ولا يقول: اشتريته بكذا) (والقتل وأجرة حمل الطعام) Dahi re'sü'l-mal bez ağartıcının ücretini boyacının ücretini ve eşyaya alâmet vaz' iden ve damga vuranın ücretini ve hammâl ücretini zam itmek câ'iz olur. فإن اطلع المشتري على خيانة في المرابحة فهو بالخيار عند أبي حنيفة رح ان) (فإن اطلع المشتري على خيانة) Eğer müşteri murabaha da hıyânet üzerine muttali' olsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde muhayyerdir dilerse semenin küllisi ile ahz ider dilerse fesh ider. (في التولية أسقطها المشتري من الثمن وقال أبو يوسف: يحط فيهما وقال محمد: لا يحط فيهما) Eğer müşteri tevliyet de hıyânet üzere muttali' olsa semeninden hıyâneti iskât ider İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki ikisinde de semenden tenzil ider İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki ikisinde de semenden noksân kılınmaz. (ومن اشترى شيئاً مما ينقل ويحول لم يجز له بيعه حتى يقبضه) Bir kimse nakl ve tahvil kabul iden eşyadan bir nesne iştirâ eylese ânı kabz edene kadar bey' itmek câ'iz olmaz. (ويجوز بيع العقار قبل القبض عند أبي حنيفة رح وأبي يوسف وقال محمد: لا يجوز) 'Akârı kabz itmezden evvel bey' itmek İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde câ'iz olur İmâm Muhammed buyurdu ki câ'iz olmaz.

(ومن اشترى مكيلاً مكابلاً أو موزوناً موازنة فاكتاله أو أترنه ثم باعه مكابلاً أو موازنة لم يجز للمشتري منه أن) (بيعه ولا يأكله حتى يعيد الكيل والوزن) Bir kimse bir mekîli keyl yönünden yahud bir mevzunu vezn yönünden iştirâ idub pes keyl ve vezn eylese ba'dehu keyl yönünden yahud vezn yönünden bey' eylese müşteri-i sâni için onu bey' ve ekl itmek câ'iz olmaz ikinci kere bey'i îade edene kadar. (والتصرف في الثمن قبل القبض في الثمن قبل القبض جائز) Semeni kabz itmezden akdem onda tasarruf câ'iz olur. (ويجوز للمشتري أن يزيد البائع في الثمن) Müşteri bâyi' için semende ziyâde itmek câ'iz olur. (ويجوز للبائع أن يزيد في المبيع) Dahi bâyi' için mebi'de ziyâde itmek câ'iz olur. (ويجوز أن يحط من الثمن) Semenden tenzil itmek câ'iz olur. (ومن باع بثمن حال ثم أجله) Asl ile ziyâdenin cem'i sine istihkâk ta'alluk ider. (أجلاً معلوماً مؤجلاً) Bir kimse peşin semene bey' eylese ba'dehu bir müddet-i ma'lûme-i mühlet virse mü'eccel olur yani viresiye olmuş olur. (وكل دين حال إذا أجله صاحبه صار مؤجلاً) Her peşin olan deyni sâhibi bir müddet mühlet verdiği vakitte mü'eccel olur. (إلا القرض فإن) (تأجيله لا يصح) Lâkin karz-ı şer'î üzere olan deyni te'cîl sahih olmaz.

2.1.7. Ribâ Bahsi (باب الربوا)

(الربا محرم كل مكيل أو موزون إذا بيع بجنسه متفاضلا) Bu bâb ribânın beyanında olucudur. Ribâ harâmıdır her mekîlde yahud mevzunda cinsine artığıyla bey' olunduğu vakitte. (فالعلة أو الوزن) (فيه الكيل مع الجنس مع الجنس) Ribâda sebep cins ile bile keyl yahud cins ile bile vezndir. (مع الجنس فإذا بيع المكيل أو الموزون بجنسه مثلا بمثل جاز البيع وإن تفاضلا لم يجز) Ve dahi mekîlat yahud mevzunat mislen bimislin cinsine bey' olunsa câ'iz olur ve eğer fazlasıyla cinsini cinsine bey' olunsa câ'iz olmaz. (ولا يجوز: بيع الحديد بالرديء مما فيه إلا مثلا بمثل) Ribâ ceryân iden nesnelere iyi olan nesneyi kötüsüne bey' itmek câ'iz olmaz ancak misli misline câ'iz olur. (فإذا عدم الوصفان الجنس والمعنى المضموم إليه حل التفاضل والنساء وإذا وجدوا حرم التفاضل والنساء) İki vasfi bulunmadığı suretde iki vasıfdan murâd cins ve cinsine zamm olunan keyl yahud vezndir (وإذا وجد أحدهما وعدم الآخر حل التفاضل وحرم النساء) Eğer ol iki vasfin biri bulunub âher bulunmadığı suretde fazlası helâl olur viresiyesi harâm olur. (وكل شيء نص رسول الله صلى الله عليه وسلم على تحريم التفاضل فيه كيلا فهو مكيل أبدا) Her nesne ki Fahr-i Kâinat (s.a.v.) Efendimiz ol nesnede tefâzul harâm olmak üzere keyl cihetinden tasrih buyurdu ol nesne daima keyldir. (وإن ترك الناس الكيل فيه مثل الحنطة والشعير والتمر والملح) Her kaçan ol nesnede nâs keyli terk iderler ise de keyl yönünden tasrih buyrulan hinta ve şâir ve hurma ve tuz misillûlerdir. (وكل ما نص على تحريم التفاضل فيه وزنا فهو موزون أبدا) Her nesne ki ânda tefâzullük harâm olması üzerine vezn yönünden Fahr-i Kâinat Efendimiz tasrih buyurdu ol nesne daima mevzunâtdır. (مثل الذهب والفضة) Vezn cihetinden tasrih buyrulan altun ve gümüş misillûdür. (وما لم ينص عليه فهو محمول عادات الناس) Ol nesne ki onun üzerine tasrih buyurmadı nâsın 'âdeti üzerine mahmuldür yani nâs ol nesneyi veznde isti'mâl iderler ise vezn i'tibâr olunur ve eğer keylde isti'mâl olunursa keyl i'tibâr olunur.

(وعقد الصرف: بما وقع على جنس الأثمان يعتبر فيه قبض عوضيه في) Akdû's-sarf ol şeydir ki esmân cinsi üzerine vâki' olsa onda iki 'ivazı meclisde kabz itmek i'tibâr olunur. (وما سواه) (مما فيه الربا يعتبر فيه التعيين ولا يعتبر فيه التقابض) Esmân cinsi üzerine vâki' olmayan 'akd-i sarfda ribâ ceryan iden nesnelere olduğu halde ânda tayin i'tibâr olunur tekâbuza i'tibâr olunmaz. (ولا يجوز بيع الحنطة بالدقيق ولا بالسويق) Hintayı dakika yahud kâvuda bey' câ'iz olmaz. (ويعجز: بيع اللحم بالحيوان عند أبي حنيفة وأبي يوسف رح) İmâm Â'zam ve İmâm Yûsuf (r.a.) katında lahmı hayvâna bey' itmek câ'iz olur. (وقال محمد: لا يجوز إلا أن يكون اللحم أكثر مما في الحيوان) İmâm Muhammed hazretleri buyurdular ki lahmı hayvâna bey' câ'iz olmaz lahm hayvânda olan lahmıdan ekser olmadıkça. (ويعجز: بيع الرطب بالتمر مثلا بمثل والعنب بالزبيب) Yaş hurmayı

kuru hurmaya mislen bimislin bey' câ'iz olur ve dahi yaş üzümü kuru üzümüne misli misline câ'iz olur. (ولا يجوز بيع الزيتون بالزيت والسمسم بالشيرج حتى يكون الزيت والشيرج أكثر مما في الزيتون) Zeytuni dehn-i zeytune ve susamı susam yağına bey' câ'iz olmaz tâ ki dehn-i zeytun ve susam zeytunda ve susamda olan yağdan ekser olana kadar pes dehn misline ve ziyâdesi dârbına ve kubdununa yani posasına mukâbil olur. Bazısı (ويجوز بيع اللحمان المختلفة بعضها ببعض متفاضلا وكذلك ألبان البقر والغنم وحل الدقل بخل العنب) bazısına muhtelif olan iki lahmı mütefâzilen bey' câ'iz olur dahi bakar südü ile ganem südü ve hurma sirkesiyle üzüm sirkesi zikr olunan misillûdür. (ويجوز بيع الخبز بالحنطة والدهن) ولا ربا بين المولى وعبده ولا بين (متفاضلا) Nân-ı azizî hintaya ve dakika fazlasıyla bey' câ'iz olur. (المسلم والحربي في دار الحرب Köle ile seyyidi beyninde ve dâr-ı harbde olan müslim ile harbi beyninde ribâ olmadı vallahu a'lem.

2.1.8. Selem Bahsi (باب السلم)

Bu bâb mü'eccele mu'accele bey' beyânındadır. (السلم جائز في المكيلات والموزونات) Mekilâtta ve mevzunâtta dahi ceviz ve yumurta misillû tefâvütü olmayan madû'datda dahi mezru'âtta zikr olunanlarda selem câ'izdir. (ولا يجوز السلم في الحيوان ولا في أطرافه ولا في الجلود عدا ولا في الحطب حزما ولا في الرطوبة) Dahi hayvânda ve etrafında yani baş ve ayağında ve aded yönünden derilerde ırka ve yük yönünden hatabda ve bağ yönünden yaş yoncada selem câ'iz olmaz. (ولا يجوز السلم حتى) Selem câ'iz olmaz tâ ki selem kılınan nesne akit vaktinde hîn-i mahalle değîn mevcut olunacaktır. (ولا يصح السلم إلا مؤجلا ولا يجوز إلا بأجل معلوم) Selem sahih olmaz ancak selemin müddetinde müddet-i ma'lûme olursa sahih olur. (ولا) Bir recülün (يجوز السلم بمكيال رجل بعينه ولا بذراع رجل بعينه ولا في طعام قرية بعينها ولا ثمرة نخلة بعينها ölçęęi ile bir recülün endâzesiyle ve bir muayyen karyenin ta'âmında ve bir nahlenin bi'aynihâ temresinde selem câ'iz olmaz.

(ولا يجوز السلم عند أبي حنيفة إلا بسبع شرائط تذكر العقد:) جنس معلوم ونوع معلوم وصفة معلوم (وقياس معلوم وأجل معلوم) (ومقدار معلوم وأجل معلوم) Akidde zikri lâzım olan şartlardan cinsi mâlûm ola mesela hinta ve şâir gibi ve nev'î mâlûm ola mesela sulu tarlanın hintasından yahud kır tarla hintasından ve sıfatı mâlûm ola yani eski hinta veya yeni hinta ve mikdârı mâlûm ola beş kile yahud on kile ve müddet-i malûm ola mesela üç mâh gibi. (ومعرفة مقدار رأس المال إذا كان مما يتعلق العقد على) (قدره كالمكيل والموزون والمعدود Altuncı şart re'sû'l-malın mikdârını bilmektir re'sû'l-malın

mikdârî üzerine 'akde taalluk iden nesnelere olduğu vakitte mekîl ve mevzun ve ma'dud misillû. (وتسمية المكان الذي يوافيه فيه إذا كان له حمل ومؤنة) Yedinci şart müsellemin-fih olan nesneyi edâ eyleyecek mekânı zikr eylemektir müsellemin-fih haml ve meû'neti olan nesnelere olduğu vakitte yani yüklenmesi ve zahmeti olan nesnelere olursa.

وقال [أبو يوسف ومحمد:] لا يحتاج إلى تسمية رأس المال إذا كان معنيا ولا إلى مكان التسليم ويسلمه في (موضع العقد) Müsellemin-fih olan nesneyi teslim olunacak mekânı zikr itmeye hâcet yoktur. (ويسلمه في موضع العقد) Selem sahih olmaz mâdâm ki müfârekattan evvel re'sû'l-mal kabz olunmadı. (ولا يجوز التصرف في) Re'sû'l-mal da ve müsellemin-fih de kabz itmezden evvel tasarruf câ'iz olmaz. (ولا تجوز الشركة ولا التولية في المسلم فيه قبل قبضه) Müsellemin-fih olan nesneyi kabz itmezden evvel şirket dahi tevliyet câ'iz olmaz. (ويسلمه في الثياب إذا سمى طولاً وعرضاً) Ini [eni] ve uzunluğunu ve inceliğini yönünden zikr olunduğu surette siyâbda selem câ'iz olur. (ولا تجوز السلم في الجواهر ولا في الخرز) Cevâhirda ve boncuklarda selem câ'iz olmaz. (ولا بأس بالسلم في اللبن والأجر إذا سمى ملبناً معلوماً) Mâlûm olarak kalıb zikr olunduğu surette kerpiç ve kiremit ile selemde be's yoktur. (ويمكن ضبط صفته ومعرفة مقداره جاز السلم فيه وما لا) Sıfatı zabt etmek ve mikdârını bilmek mümkün olan nesnelere selem câ'iz olur ve sıfatı zabt etmek ve mikdârını bilmek mümkün olmayan nesnelere selem câ'iz olmaz. (ويجوز بيع الكلب والفهد والسباع) Kelb ve pars denilen canavarları ve muallim olan canavarları bey' câ'iz olur. (ولا يجوز بيع الخمر والخنزير) Şarabı ve İpek (ولا يجوز بيع دود القز إلا أن يكون مع القز ولا النحل إلا مع الكوارات) İpek böceğini bey' etmek câ'iz olmaz ipeğiyle bile olduğu surette câ'iz olur dahi bal arısını bey' câ'iz olmaz ancak zarfıyla beraber câ'iz olur. (وأهل الذمة في البياعات كالمسلمين إلا في الخمر) (والخنزير خاصة فإن) Pes ehl-i zimmetin (عقدهم على الخمر كعقد المسلم على العصير وعقدهم على الخنزير كعقد المسلم على الشاة) hamr üzerine olan 'akdi müslimin şire üzerine olan 'akdi misillûdür ve onların hınzır üzerine olan 'akdi müslimin şât üzerine olan 'akdi misillûdür.

2.2. Sarf Bahsi (كتاب الصرف)

(الصرف هو: البيع إذا كان كل واحد من العوضين من جنس الأثمان) Bu bâb sarfin beyânındadır. (فإن) Sarf ıstılâh-ı fukuhâda bey'dir iki 'ivazdan her biri esmân cinsinden oldukları vakitte. (باعت فضة بفضة أو ذهباً بذهب لم يجز إلا مثلاً بمثل وإن اختلفا في الجودة والصياغة) Pes fiddayı fiddaya yahud

olur on dirhem misline ve dinâr dirheme mukâbil olur. (ويجوز بيع درهمين صحيحين ودرهم غلة)
 (بدرهم صحيح ودرهمين غلة) Sahih olan iki dirhemi ve galle olan bir dirhemi sahih olan bir
 dirheme ve galle olan iki dirheme bey' itmek câ'iz olur. (وإذا كان الغالب على الدراهم الفضة فهي في)
 (إذا كان) Eğer derâhim üzerine fidda galib olursa ol derâhim fidda hükmündedir. (حكم الفضة
 (الغالب على الدنانير الذهب فهي ذهب ويعتبر فيهما من تحريم التفاضل ما يعتبر في الجياد
 zeheb galib olduğu vakitte ol dinârlar zehebdir hâlis fidda ve zehebde tefâzulün
 tahrîminden i'tibâr olunan fidda ve zeheb hükmünde olundu dahi i'tibâr olunur. (وإن كان)
 Eğer fidda ve zeheb üzerine gıŝŝı galib olur ise (الغالب عليهما الغش فليسا في حكم الدراهم والدنانير
 pes bunlar derâhim ve denânir hükmünde değildirler. (وإذا بيعت بجنسها متفاضلا جاز)
 Gıŝŝı galib
 olan cinsine fiddasıyla bey' olunduğu vakitte câ'iz olur. (وإذا اشترى بها سعة ثم كسدت وترك الناس)
 المعاملة بها بطل البيع عند أبي حنيفة وقال أبو يوسف: عليه قيمتها يوم البيع وقال محمد: عليه قيمتها آخر ما تعامل
 بها (الناس بها) Gıŝŝı galib olup derâhim ve denânir hükmünde olmayan meskuk ile bir metâ'
 iştirâ eylese ba'dehu metâ'ı kabz itmezden evvel gıŝŝı galib olan meskuk kesâdlaşa pes nâs
 ânınla mu'ameleyi terk eyleseler İmâm Â'zam (r.a.) indinde bey' bâtil olur İmâm Ebû
 Yûsuf buyurdular ki bey' gününde olan kıymeti lâzım gelür ve İmâm Muhammed
 buyurdular ki nâs onunla te'âmül eylediği müddet-i âhirinde vâki' olan kıymeti i'tibâr
 olunur. (ويجوز البيع بالفلوس النافقة وإن لم تتعين وإن كانت كاسدة لم يجز البيع بها حتى يعينها)
 Pul ile bey'
 itmesi câ'iz olur pes eğer ol pul râice olur ise bey' câ'iz olur her kaçan ta'ayyun itmez ise
 de ve eğer kâside olur ise ol pulu ta'ayyun itmedikçe bey' câ'iz olmaz.

(وإذا باع بالفلوس النافقة ثم كسدت بطل البيع عند أبي حنيفة رح)
 Fülus-i râice ile bey' idub ba'dehu
 kesâtlasa kabz itmezden evvel İmâm Â'zam (r.a.) indinde bey' bâtil olur. (ومن اشترى شيئا)
 Bir kimse yarım dirhemlik fülusa bir (بنصف درهم فلوسا جاز البيع وعليه ما يباع بنصف درهم من الفلوس
 nesne iştirâ eylese bey' câ'iz olur ve ol kimse üzerine yarım dirheme bey' olunan fülus
 lâzım gelür. (ومن أعطى الصيرفي درهما وقال: أعطني بنصفه فلوسا وبنصفه نصفاً إلا حبة فسد البيع في الجميع)
 (عند أبي حنيفة رح) Bir kimse sarrafa bir dirhem i'tâ idub yarım dirhem mukâbelesine pul ve
 yarım dirhem mukabelesine bir habbe noksân olarak yarım dirhem verdiyse İmâm Â'zam
 hazretleri indinde cemî'sinde bey' fâsid olur. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] جاز البيع في الفلوس وبطل)
 (ولو قال: أعطني) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki pulda bey' câ'iz olup bâkide bâtil olur. (فيما بقي
 Eğer nısf dirhem (نصف درهم فلوسا ونصفاً إلا حبة جاز البيع وكانت الفلوس والنصف إلا حبة بدرهم
 mukâbelesinde fülus ve bir habbe noksân olarak nısf i'tâ ettiyse bey' câ'iz olur fülus dahi
 bir habbe noksân olan nısfın cümlesi bir dirhem mukâbelesinde olur.

2.3. Rehin Kitâbı (كتاب الرهن)

Rehin lugatda mutlak habse derler. (الرهن: ينعقد بالإيجاب والقبول ويتم القبض) Rehin icâb ve kabul ile mün'akid olur ve kabz ile tamam olur.⁴⁸ (فإذا قبض المرتهن الرهن محوزا مفرغا مميزا ثم)⁴⁹ (العقد فيه Mürtehinin rehni mahuza müfriga mümeyyiz olduğu halde kabz eylediği vakitte 'akid ânda tamam olur. (وما لم يقبضه فالرهن بالخيار: إن شاء سلمه وإن شاء رجع عن الرهن) Mâdâm ki mürtehin rehni kabul ve kabz itmemiştir râhin muhayyerdir dilerse rehini teslim ider ve dilerse rehinden rücû' ider. (فإذا سلمه إليه وقبضه دخل في ضمانه) Râhin mürtehine rehni teslim eylediği suretde ve mürtehin rehni kabz eylese onun damânına dâhil olur. (ولا يصح الرهن إلا) Rehin sahih olmaz ancak damân lâzım gelen deyn mukâbelesinde sahih olur ve dahi rehin rehinin kıymetiyle deynden ekall olan ile mazmundur. (فإذا هلك في يد المرتهن وقيمته والدين سواء صار المرتهن مستوفيا لدينه حكما) Pes rehin mürtehinin yedinde helâk olduğu vakitte ve rehinin kıymetiyle deyn beraber olduğu halde mürtehin deynini bikemâlihi kabz hükmünde etmiş oldu. (وإن كانت قيمة الرهن أكثر من الدين) Eğer rehinin kıymeti deynden ekser olur ise fazlası mürtehinin indinde emânetdir eğer rehinin kıymeti deynden az olur ise kıymeti miktârı deynden sâkıt olur ve mürtehin fazlasıyla râhine rücû' ider.

(ولا يجوز رهن المشاع ولا رهن ثمرة على رؤس الشجر دون النخل ولا زرع في الارض دون الارض) Müşterek olan metâ'ı rehin virmek câ'iz olmaz ve ağaç üzerinde olan meyveyi rehin virub ağacını virmemek dahi câ'iz olmaz bir arzda ekini rehin virub arzı virmemek dahi câ'iz olmaz lâkin fî bilâdınâ arzı ekin ile bile rehin verilmesi yine câ'iz olmaz. (ولا يجوز رهن النخل) (ولا يصح) Dahi arzı ve nahleyi ekinsiz ve meyvesiz rehin virmek câ'iz olur. (والأرض دونهما (الرهن بالأمانات كالودائع والمضاربات ومال الشركة Vedî'ayı ve mal-ı mudârebe ve mal-ı şirket misillü emânetler mukâbelesinde rehin sahih olmaz. (ويصح الرهن برأس مال السلم وثمرن الصرف) (والمسلم فيه Re'sül-mâlı selem mukâbelesinde ve semeni sarf mukâbelesinde müsellemun fih mukâbelesinde rehin sahih olur. (وإن هلك في مجلس العقد ثم الصرف والسلم المرتهن مستوفيا لدينه) Eğer rehin 'akd-i meclisde helâk olsa sarf ve selem tamam olur ve mürtehin dahi deynini hükmen almış olur. (وإذا اتفقا على وضع الرهن على يد عدل جاز وليس للمرتهن ولا للراهن أخذه من يده فإن) (هالك في يده هلك من ضمان المرتهن Dahi râhin ve mürtehin rehni bir âdil kimsenin indinde vaz'

⁴⁸ Mahuzen kavli; nahle üzerinde bulunan temri rehin verib nahle virmemekden ihtirâzdir. Müfrigun kavli; zira'ı rehin verib arzını virmemekden ihtirâzdir.

⁴⁹ Mümeyyizen kavli; müşterek olan nesneyi rehin virmemekden ihtirâzdir kerkese kısmet kabul etsin ve gerek etmesin

itmek üzerine ittifâk eyledikleri vakitte câ'iz olur yalnız râhin için ve yalnız mürtehin için rehini ol âdilden ahz itmek olmadı eğer ol âdilin yedinde rehin helâk olsa mürtehinin damânına dâhil olur. (ويجوز رهن الدراهم والدنانير والمكيل والموزون فإن رهنهت بجنسها وهلكت هلكت بمثلها) (من الدين وإن اختلفا في الجودة والصناعة Derâhimi ve denâniri ve mekili ve mevzunu rehin virmek câ'iz olur pes şu zikr olunan nesnelere cinsi mukâbelesinde rehin verilse deynden misliyle helâk olur her kaçan cevdet ve sıyâgatde muhtelif olurlar ise de.

(ومن كان له دين على غيره فأخذ منه مثل دينه فأنتفقه ثم علم أنه كان زيوفاً فلا شيء له عند أبي حنيفة رح) Bir kimsenin gayrisi üzerine deyni olup pes ol gayrden deyn-i mislini ahz idub infâk eylese ba'dehu züyuf olduğunu bilse İmâm Â'zam (r.a.) indinde ol kimse için bir şey olmadı. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] يزد مثل الزيوف ويرجع بالجياد) İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki züyufun mislini redd idub ciyâd ile gayri üzerine rücu' ider. (ومن رهن عيدين بألف درهم فقصي حصة أحدهما) (لم يكن له أن يقضه حتى يؤدي باقي الدين Bir kimse bin dirhem mukâbelesinde iki köle rehin virse pes iki kölenin birisinin hissesini kazâ eylese ol kimse için ol köleyi kabz itmek olmaz tâ ki deynin bâkisini edâ edene kadar. (وإذا وكل الراهن المرتهن أو العدل أو غيرهما ببيع الرهن عند حلول) (الدين فالوكالة جائزة فإن شرطت في عقد الرهن فليس للراهن) Eğer vekâlet 'akd-i rehinde şart kılınsa pes râhin için mürtehini vekâletden 'azl itmek olmadı eğer râhin 'azl iderse mürtehin 'azli kabul itmez (وان مات الراهن لم ينزل) ve eğer râhin fevt olsa mürtehin 'azl olunmaz.

(وللمرتهن أن يطالب الراهن ويحبسه به وإن كان الرهن في يده) Mürtehin için deyni sebebiyle râhine mutâlebe itmek ve deyn için habs itmek olucudur her kaçan rehin mürtehinin yedinde ise de. (فليس عليه أن يمكنه من بيعه حتى يقضه الدين من ثمنه) Rehini bey' itmeden ötürü râhine kudret virmek mürtehinin üzerine lâzım gelmez tâ ki deyn-i mukadderi rehinin semeninden kabz edene dek. (فاذا قضاه الدين قيل له: سلم الرهن إليه) Râhin mürtehini deyni kazâ eylediği suretde mürtehine denülür ki rehni râhine teslim eyle. (وإذا باع الراهن الرهن بغير إذن) (المرتهن فالبيع موقوف فإن أجازته المرتهن جاز وإن قضاه الراهن دينه جاز البيع izinsiz bey' eylediği vakitte bey' mevkufdur eğer mürtehin bey'i icâze iderse bey' câ'iz olur redd iderse bâtil olur eğer mürtehini râhin deyni kazâ iderse bey' câ'iz olur.

(وإن اعتق الراهن عبد الرهن نفذ عتقه فإن كان الدين حالاً طوالب بأداء الدين وإن كان مؤجلاً أخذ منه قيمة) العبد فجعلت رهنًا مكانه حتى يحل الدين وإن كان الراهن معسراً استسعى العبد في قيمته فقصي بها دينه ويرجع بها (علي المولي) Ve dahi râhin merhun olan köleyi âzâd eylese 'itki nâfiz olur pes eğer deyn peşin ise deyni edâ ile râhin mutâlebe olunur ve eğer deyn viresiye ise râhinden kölenin

kıymeti ahz olunub kölenin mekânına rehin kılınur tâ ki deyn hulûl edene kadar eğer râhin olan seyyid gedâ' olduysa köle kendi kıymetinde sa'y idub kıymetiyle dahi kazâ ider ba'dehu mevlâsına kıymetiyle rücû' ider. (وكذلك إذا استهلك الراهن الرهن) Eğer râhin rehni helâk eylese hüküm mâ'sebak misillûdür. (إن استهلكه أجنبي فالمرتهن هو الخصم في تضمينه ويأخذ) Eğer rehni ecnebi kimse istihlâk eylese onu tazmîn itmede mürtehin hasımdır rehinin kıymetini ahz idub kendi yedinde rehin olur.

(وجناية) Râhinin rehin üzerine cinâyeti mazmunedir. (وجناية الراهن على الرهن مضمونة) Mürtehinin rehin üzerine cinâyeti deynden cinâyet mikdârını iskât ider. (وجناية الرهن على الراهن وعلى المرتهن) Rehin olan kölenin cinâyeti râhin ve mürtehin üzerinedir. (وعلى مالهما هدر) Râhin ve mürtehinin mâlı üzerine rehinin cinâyeti meccânen gider. (وأجرة البيت الذي يحفظ فيه الرهن على المرتهن) Rehin ânda hıfz olunacak beytin ücreti mürtehin üzerinedir. (وأجرة الراعي على الراهن) Çobân ücreti râhin üzerinedir. (ونفقة الرهن أيضا) Rehinin nafakası yine râhinin üzerinedir. (على الراهن ونماؤه للراهن فيكون رهنا مع الأصل فإن هلك) Rehinin nemâsı⁵⁰ râhin içündür pes aslı ile bile ol nemâ rehin olur eğer helâk olur ise bir nesne olmaksızın⁵¹ helâk olur. (إن هلك الأصل وبقي النماء افتحه الراهن بحصته ويقسم الدين) Eğer asıl helâk olub nemâ bâki kalsa râhin nemâyı deynden hissesiyle fekk ider yani rehinden çıkarır ve dahi deyn asılın yevm-i kabzda olan kıymeti üzerine ve nemânın yevm-i fikâkda olan kıymeti üzerine taksim olunur asıla isâbet iden deynden sâkıt olur nemâya isâbet iden ile râhin nemâyı fekk ider.

(ويجوز الزيادة في الرهن ولا تجوز في الدين عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله وقال أبو يوسف: يجوز) İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde rehinde ziyâde câ'iz olur deynde ziyâde câ'iz olmaz ve İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki câ'iz olur. (ولا يصير الرهن رهنا بهما) Ve dahi rehin nefsi mukâbelesinde olan deyne ve ziyâdeye rehin olmaz meselâ bir kimsenin âherdeki beşyüz guruşu olub üçyüzü mukâbelesini rehin alsa ba'dehu medyun rehin mukâbelesinde olan üçyüzü dâyine kazâ eylese rehini teslim et deyyu dâyine emrolunur bâki ikiyüz guruşu kazâ itmedikçe rehini râhine teslim itmezem dimeye mürtehin kâdir olamaz eğer bir dahi ol rehini ikiyüz guruşun mukâbelesine rehin verir ise câ'iz olur.

⁵⁰ Yani rehinin artması râhin içindir.

⁵¹ Yani damânsız helâk olur.

الزيادة في الدين أيضا وإذا رهن عينا واحدة عند رجلين بدين لكل واحد منهما جاز وجميعها رهن عند كل (واحد منهما والمضمون على كل واحد منهما حصة دينه منهما فإن قضى أحدهما دينه كانت كلها رهنا في يد الآخر حتى Bir kimse 'ayn-ı vâhideyi iki recülün deyni mukâbelesinde ol iki recül indinde (يستوفي دينه rehin kılsa câ'iz olur ve 'ayn-ı vâhidenin cemî'si iki recülünden her birerleri indinde rehindir ve her birerleri üzerine mazmun olan rehinden deynlerinin hissesidir râhin iki recülünden birinin deynini kazâ eylediği vakitte ol 'ayn-ı vâhidenin küllisi âherin yedinde rehin olur tâ ki âherin deynini râhin vefâ edene kadar. (ومن باع عبدا على أن يرهنه المشتري بالثمن شيئا بعينه فإن) امتنع المشتري من تسليم الهن لم يجبر عليه وكان البائع بالخيار: إن شاء رضي بترك الرهن وإن شاء فسخ البيع إلا أن Bir kimse bir köleyi bey' eylese müşteri semeni mukâbelesinde muayyen olan bir nesneyi rehin virmek üzere pes müşteri ol nesneyi teslim itmekden imtinâ' eylese müşteri üzerine cebr olunmaz bâyi' muhayyer olur dilerse rehni terk ile râzı olur ve dilerse bey'i fesh ider lâkin müşteri semeni peşin olarak def' eylese yahud rehni kıymetini rehni mekânında rehin için def' eylese bu iki suretde bâyi' bey'i fesh idemez. (وللمرتهن أن يحفظ الرهن بنفسه وزوجته وولده وخادمه الذي في عياله) Mürtehin için rehni bi-nefsihî hıfz itmek ve zevcesi ve veledi ve nafakası üzerine vâcib olan hâdimi hıfz itmek olucudur. (وإن حفظه بغير من في عياله أو أوده ضمن) Eğer mürtehin rehni 'ıyâlınden olmayan kimseye hıfz ettirse yahud emânet virse pes helâk olsa damân lâzım gelür. (إذا Mürtehin rehine ta'addî eylediği suretde helâk olsa cemî' kıymetiyle gasb damânı misillü damân lâzım gelür. (إذا أعار المرتهن الرهن) Mürtehin rehni râhine (للراهن فقبضه خرج من ضمان المرتهن فإن هلك في يد الراهن هلك بغير شيء emânet verdiği suretde râhin kazb eylese mürtehinin damânından hariç olur pes râhinin (وللمرتهن أن يسترجعه إلى يده فإذا أخذه عاد الضمان) Mürtehin için rehni rehinden kendi yedine rücû' ettirmek olucudur pes rehni ahz eylediği vakitte damân mürtehinden yana 'avdet ider. (وإذا مات الراهن باع وصيه الرهن وقضى الدين فإن لم) (يكن له وصي نصب القاضي له وصيا وأمره ببيعه وقضاء دينه Dahi râhin fevt olduğu vakitte onun vasîsi rehni bey' idub ve deyni kazâ ider pes onun için vasî olmasa kâdi onun için bir vasî nasb idub rehni bey'le ve deyni kazâ ile emrider.

2.3.1. Hacir Bahsi (باب الحجر)

Tasarrufdan men'î ik[ti]zâ iden (الأسباب الموجبة للحجر ثلاث: ⁵² الصغر والرق والجنون) sebepler üçtür sabîlik ve köle olmak ve divâne olmak. (ولا يجوز تصرف الصغير إلا بإذن وليه ولا) (تصرف العبد إلا بإذن سيده Sagîrin tasarrufu câ'iz olmaz ancak velîsinin izniyle câ'iz olur ve kölenin tasarrufu câ'iz olmaz ancak mevlâsının izniyle câ'iz olur. (ولا يجوز تصرف المجنون) (ومن) Cünunu gâlib olan kimsenin tasarrufu her bir hâlde câ'iz olmaz. (المغلوب على عقله بحال باع من هؤلاء شيئاً أو اشتراه وهو يعقل البيع ويقصده فالوالي بالخيار: إن شاء أجازته إذا كان فيه مصلحة وإن شاء فسخه Sagîr ile 'abde bir kimse bir nesne bey' eylese yahud bir nesnede iştirâk eylese bu ikisinden her biri bey' ve şîrâyı ta'akkul idub ve kasd eyledikleri suretde velî muhayyerdir dilerse 'akdi icâzet ider ânda maslahat olduğu vakitte ve dilerse fesh ider.

Şu zikr olunan üç 'illet akvalde men'î (وهذه المعاني الثلاثة توجب الحجر في الأقوال دون الأفعال) فالصبي والمجنون لا تصح عقودهما ولا إقرارهما ولا يقع طلاقهما ولا) (عتاقهما Sabînin ve mecnûnun 'akidleri sahih olmaz ve ikrârları dahi sahih olmaz ve talâkları ve 'itâkları dahi vâki' olmaz. (وإن أتلفا شيئاً لومهما ضمانه من مال نفسه) Eğer sabî yahud mecnûn bir nesneyi telef eyleseler kendi mallarından damân lâzım gelür.

وأما العبد فأقواله نافذة في حق نفسه غير نافذة في حق مولاه فإن أقر بماله بعد الحرية ولم يلزمه في) (الحال وإن أقر بحد أو قصاص لزمه في الحال وينفذ طلاقه Nefsi hakkında kölenin ikrârı câ'iz mevlâsı hakkında nâfiz değildir eğer bir mâl ikrâr eylese hürriyetten sonra ona lâzım gelür ikrâr zamânında lâzım olmaz eğer haddi yahud kısâsı ikrâr eylese ol halde lâzım gelür ve talâkı dahi nâfiz olur. (وقال أبو حنيفة: لا يحجز على السفية إذا كان بالغاً عاقلاً حراً وتصرفه في ماله جائز) İmâm Â'zam (r.a.) buyurdular ki sefih men' olunmaz 'âkil bâliğ hür olduğu suretde ve mâlında tasarrufu câ'iz olur. (وإن كان مبذراً مفسداً يتلف ماله فيما لا غرض له فيه ولا مصلحة) Her kaçan ol sefih müsrif ve müfsid olup kendisü için garaz-ı menfa'at ve maslahat olmayan mahalde mâlını itlâf ider ise de. (إلا أنه قال: إذا بلغ الغلام غير رشيد لم يسلم إليه ماله حتى يبلغ خمساً وعشرين سنة فإن تصرف) (فيه قبل ذلك نفذ Meğer ki gulâm bilâ â'kl olarak bâliğ olsa mâlı kendisüne teslim olunmaz tâ kî yirmibeş seneye bâliğ olana kadar eğer mâlında yirmibeş yaşından evvel tasarruf eylese tasarrufu nâfiz olur. (تصرفه فإذا بلغ خمساً وعشرين سنة سلم إليه ماله وإن لم يؤنس منه الرشيد) Pes yirmibeş seneye bâliğ olduğu suretde mâlı kendisüne teslim olunur her kaçan 'akl ona yâr olmaz ise de.

⁵² الحجر يسكون الجيم المنع الحجر الجيم بلفارسة دامن والحجر بالتحريك بالفارسية سنك والحجر بضم الحاء وسكون الجيم النقب هكذا يزبغى ان يعلم يمتاز هذه اللغات منه

(وقال [أبو يوسف ومحمد]: يحجز على السفينه ويمنع من التصرف في ماله) İmâmeyn buyurdular ki sefih üzerine men' lâzım olur ve mâlından tasarrufdan men' olunur. (وإن باع لم ينفذ بيعه فإن كان) Eğer mübâya'a eylese bey' nâfiz olmaz eğer ol bey'de maslahat olduysa hâkim icâzet ider. (وإن أعتق عبدا نفذ عتقه وكان على العبد أن يسعى في قيمته) Eğer köle âzad eylese 'ıtkı nâfiz olur ve 'abd üzerine kıymetinde sa'y itmek lâzımdır.

(وإن تزوج امرأة جاز نكاحه فإن سمى لها مهرا جاز منه مقدار مهر مثلها وبطل الفضل) Bir 'avrat tezevvüc eylediği suretde nikâhı câ'iz olur ol 'avrat için mehir zikr eylediyse mehirden ol 'avratın mislinin mehri mikdârı câ'iz olub fazlası bâtil olur. (وقال فيمن بلغ غير رشيد: لا يدفع إليه) Reşid olmadığı halde bâliğ olan kimse hakkında İmâmeyn buyurdular ki ândan yana mâlı def' olunmaz tâ ki 'aklı kendisine yâr olana dek (ولا يجوز) ve mâlında tasarrufu câ'iz olmaz (وتخرج الزكاة من مال السفينه) ve sefihin mâlından zekât ihrâc olunur (وينفق منه على أولاده وزوجته ومن تجب نفقته عله من ذوي أرحامه) ve sefihin mâlından evlâdı ve zevcesi ve zevîlerhâmından nafakası üzerine vâcib olan kimse üzerine infâk olunur. (وإن أراد حجة الإسلام لم يمنع منها ولا يسلم القاضي النفقة إليه ويسلمها إلى ثقة من الحاج ينقها) Eğer sefih Hâce-i İslâm ile hâc itmek murâd eylediği suretde ândan men' olunmaz ve kâdî nafakasını kendisine teslim itmez hâcılardan bir mûtemed kimseye nafakasını teslim idub ol hâcı tarîk-i hâcda sefih üzerine nafakasını infâk ider. (فإن مرض) Eğer sefih marîz olub 'ibâdet ve hayr bâbında birkaç vasiyet eylese sülüsü mâlından câ'iz olur.

(وبلوغ الغلام الاحتلام والإحبال والإنزال إذا وطئ فإن لم يوجد ذلك فحتى يتم له ثماني عشرة سنة عند أبي) وبلوغ الغلام الاحتلام والإحبال والإنزال إذا وطئ فإن لم يوجد ذلك فحتى يتم له ثماني عشرة سنة عند أبي (حنيفة) Gulâmın bulûğu ihtilâm ve inzâl ve vat' eylediği vakitte yüklü bıraktığı halde sâbit olur eğer bu mezkûratdan birisi bulunmadığı suretde gulâmın bulûğu onsekiz yaşına kadardır İmâm Â'zam hazretleri indinde. (وبلوغ الجارية بالحيض والاحتلام والحبل فإن لم يوجد ذلك) (فحتى يتم لها سبع عشرة سنة) Cârîyenin bulûğu habel ve ihtilâm ve hayz olmağladır eğer bu zikr olunanlardan biri bulunmaz ise onyedî senesi tamam olana kadardır.

(وقال [أبو يوسف ومحمد]: إذا تم للغلام والجارية خمس عشرة سنة فقد بلغا) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki câriye ve gulâm için onbeş sene tamam olduğu vakitte tahkik ânlar bâliğ olmuş olurlar. (وإذا راعق الغلام والجارية وأشكل أمرهما في البلوغ وقالوا: قد بلغنا فالقول قولهما وأحكامهما أحكام) (البالغين) Cârîye ve gulâm murâhika oldukları vakitte ve bâliğ olmada halleri bilinmediği suretde pes onlar deseler ki tahkik biz bâliğ olduk kavlı onların kavlidir ve onların ahkâmı bâliğlerin âhkâmıdır.

وقال أبو حنيفة: لا أحجر في الدين: وإذا وجبت الديون على رجل وطلب غرماؤه حبسه والحجر عليه لم أحجر (عليه) İmâm Â'zam (r.a.) buyurdu ki deynde müflis olanı hacr itmezem bir recül üzerine düyûn vâcibe olsa guremâlar ol recülü habs ve men' itmek murâd eyledikleri vakitte ol recül üzerine men' olunmaz. (وإن كان له لم يتصرف فيه الحاكم ولكن يحبسه أبدا حتى يبيعه في دينه). Eğer ol müflisin mâlı olsa hâkim onda tasarruf itmez lâkin dâima habs ider tâ ki ol mâlı deyni içün bey' edene kadar. (وإن كا له دراهم ودينه دراهم قضاها القاضي بغير أمره). Eğer ol recül içün derâhim olsa deyni dahi derâhim olduğu halde ol recülün emri olmamaksızın kâdî deyni kazâ ider. (وإن كان دينه دراهم وله دناتير باعها القاضي في دينه). Eğer ol recülün deyni derâhim olub ve onun içün denânir olsa deyni içün kâdî ol denâniri bey' ider. (وقال [أبو يوسف ومحمد]: إذا (طلب غرماء المفلس الحجر عليه حجر القاضي عليه ومنعه من البيع والتصرف والإقرار حتى لا يضر بالغرماء İmâmeyn buyurdular ki müflisin guremâsı onu men' itmek talep eyledikleri vakitte kâdî onun üzerine hacr ider ve onu bey' ve tasarruf ve ikrardan men' ider tâ ki guremâyâ zarar virmesün içün. (وباع ماله إن امتنع من بيعه وقسمه بين غرمائه الحصص). Dahi kâdî onun mâlından bey' ider eğer müflis mâlımı bey' itmeden imtinâ' ider ise ve onu hisseleriyle ile guremâyâ taksim ider. (وإن أقر في حال الحجر بإقرار لزمه ذلك بعد قضاء الديون). Eğer müflis hacr halinde bir ikrâr ile ikrâr eylese düyûnu kazâdan sonra lâzım gelür.

Müflis üzerine zevcesi ve Müflis (وينفق على المفلس من ماله وعلى زوجته وأولاده الصغار وذوي أرحامه) ve (وإن لم يعرف للمفلس) İnanç ve (وطلب غرماؤه حبسه وهو يقول لا مال لي حبسه الحاكم في كل دين التزمه بدلا عن مال حصل يده كتمن مبيع مال وطلب غرماؤه حبسه وهو يقول لا مال لي حبسه الحاكم في كل دين التزمه بدلا عن مال حصل يده كتمن مبيع Eğer müflis mâlı olduğu malûm olmayub halbuki ol müflis benim içün mal olmadı diyerek borçluları onu habs itmek talep eyleseler müflis yedinde hâsıl olan malda bedel lâzım gelen deynin küllisinde hâkim onu habs ider semen-i mebi' ve bedel-i karz misillû dahi mehir ve kefâlet misillû 'akid ile iltizâm eylediği deynin küllisinde habs ider. (ولم يحبسه فيما سوى ذلك كعوض المغضوب وأرس الجنایات) İvaz-ı mağsub ve erş-i cinâyet misillû sâbıkda zikr olunanların mâ'adâsına hâkim onu habs eylemez. (إلا أن) (تقوم البينة أن له مالا Meğer beyâna kâ'im olursa ki ol müflis içün mâlı olucudur bu suretde dahi habs ider. (وإذا حبسه الحاكم شهرين أو ثلاثة يسأل عن حاله: فإن لم ينكشف له مال خلى سبيله). Müflisi hâkim iki mâh yahud üç mâh müddetle habs eylediği vakitte kâdî onun mâlından su'âl ider pes ol müflis içün mal münkeşif olmaz ise habsden ihrâc ider. (وكذلك ان اقام البينة انه لا مال) Eğer mâlı olmadığı üzere müflis beyyine ikâme ider ise mâ'sebak misillû tarîki tahliye olub (ولا يحول بينه وبين غرمائه بعد حروجه من الحبس فيلازمونه ولا يمنعونه من التصرف السفر ويأخذون) (فضل كسبه فيقسم بينهم بالحصص Habisden ihrâc olundukdan sonra müflis beyni ile guremâsı

beyninde hâkim hâ'il olmaz ol guremâ onu mülâzemet iderler tasarrufdan ve seferden men' itmezler ve kesbinin fazlasını âhz idub beynlerinde hisseleriyle taksim iderler.

(وقال [أبو يوسف ومحمد:] إذا فلسه الحاكم حال بينه وبين غرمائه إلا أن يقيموا البيئته أنه قد حصل له مال) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki hâkim müflisin iflâsıyla hüküm eylediği suretde guremâsıyla müflis beyninde hâ'il olur lâkin eğer ol guremâ beyyine ikâme iderlerse ki tahkîk ol müflis için mal hâsıl oldu bu suretde hâkim hâ'il olmaz. (ولا يحجر على الفاسق إذا كان مصلحا لماله والفسق) (الأصلي والطارئ) Fâsık üzerine men' olunmaz mâlını ıslâh edici olduğu vakitte fisk-ı aslî ile fisk-ı ârizi berâberdir. (وكذلك إذا أقام البيئته أنه لا مال له ولا يحول بينه وبين غرمائه بعد خروجه من الحبس) (وللازمونه ولا ممنوعونه من التصرف والسفر وبأخذون فضل كسبه فيقسم بينهم بالحصص سواء ومن أفلس وعنده متاع لرجل بعينه ابتاعه منه فصاحب المتاع أسوة الغرماء فيه) Bir kimse iflâsa çıkub ol müflis indinde bi-aynihâ bir recül için ol recülden sâtun aldığı metâ' olsa ol metâ' in sâhibi metâ' da guremâ ile birliktedir yani guremâ ol metâ' da müşterekdirler.

2.4. İkrâr Kitâbı (كتاب الإقرار)

(إذا أقر الحر البالغ العاقل بحق لزمه إقراره مجهولا كان ما أقر به أو معلوما ويقال له: بين المجهول) Bâliğ ve âkil olan hür bir hakkı ikrâr eylediği suretde ikrârı kendisine lâzım gelür ol ikrâr eylediği nesne ma'lûm olsun yahud mechul olsun ve ona mechulü beyân eyle denülür. (وان عاقر mukırr fulânın benim üzerimde bir şey'i olucudur dese ol mukırra kıymeti olan nesneyi beyân itmek lâzım olur. (قال لفلان على شيء لزمه أن بين ماله قيمة والقول فيه قوله مع يمينه إن ادعى) (المقر له أكثر من ذلك) Bu suretde kavlı yeminle bile mukırrındır eğer mukarrun leh ekserî da' va ider ise.

(وإذا قال: له على مالد فالمرجع في بيانه إليه ويقبل قوله في القليل والكثير) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde mal olucudur pes ol mâlî beyân itmede rücû' itmek mukırradır ve mukırrın kalil ve kesirde kavli kabul olunur. (إن قال: له على مال عظيم لم يصدق في أقل من مائتي) (درهم) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde mâl-ı 'azîm olucudur ikiyüz dirhemden noksânda tasdik olunmaz. (ولو قال: دراهم كثيرة لم يصدق في أقل من عشرة دراهم) (وان) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde derâhim-i kesire olucudur on dirhemden ekallîde tasdik olunmaz. (إن قال: له على كذا كذا) (قال: دراهم فهي ثلاثة إلا أن يبين أكثر منها) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde derâhim olucudur ol derâhim üçe haml olunur üçden ekserî beyân itmedikçe. (إن قال: له على كذا كذا درهما لم يصدق في) (درهما لم يصدق في أقل من أحد عشر درهما) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde şöyle ve şöyle dirhem olucudur onbir dirhemden noksânda tasdik olunmaz. (إن قال: كذا كذا درهما لم يصدق في) (أقل من أحد وعشرين درهما) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde şöyle ve şöyle dirhem

olucudur yirmibir dirhemden noksân tasdik olunmaz. (وإن قال: له علي أو قلبي فقد أقر بدين) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde yahud benim cânibimde olucudur tahkîk deyni ikrâr etmiş oldu. (وإن قال: عندى أو: معى فهو إقرار بأمانة في يده) Eğer dese ki fulân için benim indimde yahud benimle bile olucudur o kendi yedinde emâneti ikrârdır. (وإن قال له رجل لي عليك ألف فقال) Eğer bir recüle dese ki benim için senin üzerinde bin dirhem olucudur pes ol recül bin dirhemi târt yahud nakd eyle yahud bana mühlet ver yahud bin dirhemi kazâ eyledim dese bunların küllisi ikrârdır. (ومن أقر بدين مؤجل) Bir kimsedeyn-i mü'ecceli ikrâr eylese pes mukarrun leh deynde tasdik idub te'cilde tekzib eylese ol kimseye peşin olarak deyn lâzım gelür ve mukarrun lehden mühlet üzerine yemin taleb olunur.⁵³

ومن أقر واستثنى متصلا بإقراره صح الاستثناء ولزمه الباقي سواء استثنى الأقل أو الأكثر فإن استثنى الجميع) (لزمه الإقرار وبطل الاستثناء وإن قال:) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde yüz dirhem olucudur illâ bir dinâr değil yahud bir ölçek hinta değil bu suretde bir dinârın yahud bir ölçek hintanın kıymeti noksân olarak yüz dirhem lâzım gelür. (وإن قال: له علي مائة درهم إلا دينار أو: إلا قفيز حنطة لزمه مائة درهم إلا قيمة الدينار أو القفيز حنطة) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde yüz ve bir sevb olucudur bir sevb lâzım gelür ve mi'eyi beyân itmede rüçû' itmek mukırradır. (ومن أقر بحق وقال إن شاء الله متصلا بإقراره لم يلزمه الإقرار) Bir kimse bir hakkı ikrâr idub ve ikrârına muttasıl olduğu halde inşâallah dese ikrâr lâzım gelmez.

(ومن أقر بشرط الخيار لزمه الإقرار وبطل الخيار) Bir kimse ikrâr idub muhayyerliği şart eylese ikrâr lâzım gelür ve muhayyerlik bâtıl olur. (ومن أقر بدار واستثنى بناها لنفسه فللمقر له الدار) (والبناء) Bir kimse bir dârı ikrâr idub binasını nefsi için istisnâ eylese dâr ve bina mukarrun leh içündür. (وإن قال: بناء هذه الدار لي والعرصة لفلان فهو كما قال) Eğer dese ki şu dârın binâsı benim için ve arsası fulân içündür bu suretde ikrâr eylediği misillûdür. (ومن أقر بتمر في) (وقصره لزمه التمر والقوصرة) Bir kimse bir mikdâr hurmayı bir zenbilde ikrâr eylese hurma ve

⁵³ Yani te'cil eylediği üzerine yemin teklif olunur.

kavsara lâzım gelür (ومن أقر بدابة في إصطبل لزمه الدابة خاصة) Bir kimse bir dâbbeyi bir ahırda ikrâr eylese hâsseten dâbbe lâzım gelür. (وإن قال: غصبت ثوبا في مندبل لزمه جميعا) Eğer dese ki bir sevbi bir mendil içinde gasb eyledim ikiside böyle lâzım gelür. (وإن قال: له علي ثوب في ثوب) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde bir sevbi olucudur yani ikiside böyle lâzım gelür. (وإن قال: له علي ثوب في عشرة أثواب لم يلزمه عند أبي حنيفة وأبي يوسف إلا) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde on esvâb içinde bir sevbi olucudur İmâm Ebû Yûsuf indinde ancak bir sevbi lâzım gelür. (وقال محمد: يلزمه أحد عشر ثوبا) İmâm Muhammed buyurdular ki onbir sevbi lâzım gelür.

(ومن أقر بغضب ثوب وجاء بثوب معيب قالقول قلوله مع يمينه) Bir kimse bir sevbi gasb eyledim diye ikrâr eylese ve ayıplı olan sevbi getirirse kavlı ol kimsenin kavlidir yeminiyle bile. (وذلك لو أقر بدراهم وقال: هي زيوف) Derâhimi ikrâr idub züyufdur dese hüküm mâ'sebak misillûdür. (وإن قال: له علي خمسة في خمسة يريد الضرب والحساب لزمه خمسة واحدة وإن قال: أدت خمسة) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde beş beş içinde olucudur dârb ve hesâbı murâd ider olduğu halde humuse-i vâhıde lâzım gelür eğer dese ki beş beş ile böyle murâd eyledim on lâzım gelür. (وإن قال: له علي من درهم إلى عشرة لزمه تسعة عند أبي حنيفة فيلزمه) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde bir dirhemden ona kadar olucudur İmâm Â'zam (r.a.) indinde dokuz lâzım gelür ibtidâ' ve ibtidâ'nın mâ-ba'dı lâzım gelub gâyet sâkıt olur İmâmeyn buyurdular ki aşrinin küllisi lâzım gelür. (وإذا قال: له علي ألف درهم من ثمن عبد اشتريته منه ولم أقبضه فإن ذكر عبدا بعينه قيل) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde ol fulândan iştirâ eylediğim kölenin semeninden bin dirhem olucudur halbuki ben ol köleyi kabz eylemedim eğer ol kimse bi-aynihâ köleyi zıkr ider ise mukarrun leh için denülür ki eğer diler isen köleyi teslim idub elfi âhz et yok ise senin için ol kimse üzerinde bir nesne olmadı. (وإن قال: له علي ألف من ثمن عبد ولم يعينه لزمه الألف في قول أبي حنيفة) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde iştirâ eylediğim kölenin semeninden bin dirhem olucudur halbuki ol köleyi ta'yin eylemese İmâm Â'zam hazretlerinin kavlinde ol kimseye elf lâzım gelür. (ولو قال: له علي ألف من ثمن متاع وهي زيوف وقال المقر له: لزمه الجياد في قول أبي) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde şarabın semeninden yahud hınzırın semeninden bin olucudur elf lâzım gelub ve tefsiri kabul olunmaz. (ولو قال: له علي ألف من ثمن متاع وهي زيوف وقال المقر له: لزمه الجياد في قول أبي) Eğer dese ki fulân için benim üzerimde bin dirhem metâ' semeninden olucudur halbuki ol elf de züyufdur ve mukarrun leh dese ki cîyaddır İmâm Ebû Yûsuf kavlinde cîyâd lâzım gelür. (ومن أقر لغيره بخاتم فله الحلقة والفص) Bir kimse gayrisi için bir

(وان أقر بحجلة فله العيدان والكسوة) (وان أقر بحجلة فله العيدان والكسوة)
 Bir kimse bir mahfe ikrâr eylese mukarrun leh için iki direk ve örtüğü olucudur. (وان قال:)
 لحمل فلانة علي ألف فإن قال أوصى به له فلان أو مات أبوه فورثه فلاقرار صحيح وإن أبهم الإقرار لم يصح عند أبي
 رح (يوسف رح) Eğer mukırr dese ki fulânenin hamli için benim üzerimde bin dirhem olucudur
 pes dese ki bin dirhemi fulân vasiyet eyledi yahud pederi fevt olub vâris oldu ikrâr sahihdir
 eğer ikrârı îbhâm idub beyân itmez ise İmâm Ebû Yûsuf indinde sahih olmaz. (ولو أقر بحمل)
 Eğer recül kendi câriyesinin hamlini yahud ganemin hamlini bir recül için ikrâr eylese ikrâr sahih olub ve ba'de'l-infisâl lâzım gelür.

وإذا أقر الرجل في مرض موته بديون وعليه ديون في صحته وديون لزمته في مرضه بأسباب معلومة فدين)
 Recül (الصحة والدين المعروف بالأسباب مقدم على غيره فإذا قضيت شيء كان فيما أقر به في حال المرض
 maraz-ı mevtime bir mikdâr deyn ikrâr eylediği vakitte halbuki sıhhat halinde ol recül
 üzerinde düyûn ve marazında esbâb-ı ma'lûme ile düyûn olucudur pes sıhhatinde olan
 deyn ve esbâb-ı ma'rufe ile olan deyn gayrileri üzerine mukaddemdir pes zikr olunan
 düyûn edâ olunub bir nesne fazla olunduğu suretde marazı halinde ikrâr eylediği deyn
 mukâbelesinde kılınur. (وان لم يكن عليه ديون في صحته جاز إقراره وكان المقر له أولى من الورثة) Eğer
 mâ'sebakda zikr olunan recülün sıhhati halinde düyûnu olmaz ise ikrârı câ'iz olur ve
 mukarrun leh vereseden evlâdır. (وإقرار المريض لو ارثه باطل إلا أن يصدق فيه بقية الورثة) Marîzin
 vereseşi için ikrârı bâtıldır bakiyeyi verese tasdik itmedikçe.

(ومن أقر لأجنبي في مرضه ثم قال هو ابني ثبت نسبه وبطل إقراره له)
 Bir kimse ecnebi için marazı halinde ikrâr idub ba'dehu dese ki ol benim oğlumdur neseb sâbit olub ikrâr batıl olur. (ولو)
 Eğer ecnebiyye için ikrâr idub ba'dehu tezevvüc eylese (أقر لأجنبي ثم تزوجها لم يبطل إقراره لها
 (ومن طلق زوجته في مرضه ثلاثا ثم أقر لها بدين ومات فلها الأقل من الدين ومن ميراثها منه) ikrârı bâtil olmaz.
 Bir kimse zevcesini marazı halinde üç kere tatlık idub ba'dehu ol zevce için bir mikdâr
 deyn ikrâr eylese ol 'avrat için deynden ve mirâsdan kangısı ekall ise ol lâzım gelür. (ومن)
 أقر بغلام يولد مثله لمثله وليس له نسب معروف أنه ابنه وصدقة الغلام ثبت نسبه منه وإن كان مريضا ويشارك الورثة
 Bir kimse bir gulâmı ikrâr eylese ki ol kimsenin misli için ol gulâmın misli (في الميراث
 mevlûd olur halbuki ol gulâm ol kimsenin oğlu olduğu neseb ma'ruf olmayub ve gulâm ol
 kimsenin oğlu olduğunu tasdik eylese nesebi ondan sâbit olur ve eğer ol mukırr marîz ise
 ol gulâm mirâsda vereseye şerîk olur.

(ويجوز إقرار الرجل بالوالدين والولد والزوجة والمولى) Dahi recülün vâlideynini ikrârı ve
 (ويقبل إقرار المرأة بالوالدين والزوج والمولى) veledini ve zevcesini ve mevlâsını ikrârı câ'iz olur.
 Dahi mer'enin vâlideynini zevcini ve mevlâsını ikrâr kabul olunur (ولا يقبل بالولد إلا أن يصدقها)

(الزوج أو تشهد بولادتها قابلة ve 'avratın veledini ikrârı kabul olunmaz zevci ol 'avratı tasdik itmedikçe yahud vilâdetini bir kâbile hâtun şehâdet itmedikçe.

ومن أقر بنسب من غير الوالدين والولد والزوج والزوجة والمولى - مثل الأخ والعم - لم يقبل إقراره في) (النسب Bir kimse vâlideynin ve veledinin gayri olduğu halde ah ve âmm misillû nesebi ikrâr eylese nesebde ikrârı kabul olunmaz. (وإن كان له وارث معروف قريب أو بعيد فهو أولى بالميراث من) (المقر له Eğer mukırr için karîb yahud ba'îd ma'lûm olan vâris olsa ol vâris mirâsı mukarrun lehden evlâdır. (وإن لم يكن له وارث استحق المقر له ميراثه) Eğer ol mukırr için vârisi ma'ruf olmaz ومن مات أبوه فأقر بأخ له لم يثبت نسب أخيه ويشاركه في) (الميراث Bir kimsenin pederi fevt olub bir ah ile ikrâr eylese uhuvvet nesebi sâbit olmaz lâkin mirâsda ona müşârik olur.

2.5. İcâre 'Akdi Kitâbı (كتاب الإجارة)

'İcâre menâfi' (الإجارة): عقد على المنافع بعوض ولا تصح حتى تكون المنافع معلومة والأجرة معلومة) üzerine 'akiddir 'ivaz ile ve dahi menâfi' ve ücret-i ma'lûme olmadıkça icâre sahih olmaz. (وما جاز أن يكون ثمنًا في البيع جاز أن يكون أجرة في الإجارة) Ol nesne ki bey'de semen olmaklığı و المنافع تارة تصير معلومة بالمدة كاستئجار الدور) (câ'iz oldu icârede ücret olması dahi câ'iz olur. (Menâfi' bir kere müddetiyle (للسكنى والأرضين للزراعة فيصح العقد على مدة معلومة أي مدة كانت ma'lûme olur sâkin olmak için dârları isticâr misillû ve ziraât için arzları isticâr misillû pes müddet-i ma'lûme üzerine 'akid sahih olur kangî müddet olur ise olsun. (وتارة تصير معلومة بالعمل والتسمية كمن استأجر رجلا على صبغ ثوب أو خياطته أو استأجر دابة ليحمل عليها مقدارًا معلومًا أو Ve bir kere menâfi' 'amel ve tesmiye ile ma'lûm olur bir kimse misillû ki sevbi boyamak yahud dikmek üzerine bir recül isticâr eyledi yahud mikdâr-ı ma'lûmeyi haml itmek için bir dâbbe isticâr eyledi yahud zikr eylediği mesâfeye rükub için bir dâbbe isticâr eyledi. (وتارة تصير معلومة بالتعيين والإشارة كمن استأجر رجلا لينقل له هذا الطعام إلى موضع معلوم) Ve bir kere menâfi' ta'yin ve işâret ile ma'lûm olur bir kimse misillû ki şu ta'âmı mevzi-i ma'lûma nakl için bir recül isticâr eyledi. (وإن لم يبين ما يعمل) (فيها وله أن يعمل كل شيء إلا الحداد والقصار والطحان Ve dahi sâkin olmak için dârları ve dükkânları isticâr câ'iz olur her kaçan ânlarda 'amel olunan nesne beyân olunmaz ise de ve ol müste'cir için demircilik ve bez ağartıcılık ve değirmencilikten mâ'adâ her nesne 'amel itmek olucudur.

ويجوز استئجار الأراضي للزراعة ولا يصح العقد حتى يسمي ما يزرع فيها أو يقول: على أن يزرع فيها ما) (شاء Araziyi ziraât için isticâr câ'iz olur lâkin müste'cir araziye ziraât itmeyi murâd

eylediği nesneyi tesmiye ve zikr eylemedikçe 'akid sahih olmaz yahud ol arazide müste'cir dilediği nesneyi ziraât itmekliği demedikçe 'akid sahih olmaz. (ويجوز أن يستأجر الساحة ليني) فيها أو يغرس فيها نخلا أو شجرا فإذا انقضت مدة الإجارة لزمه أن يقلع البناء والغرس ويسلمها فارغة إلا أن يختار (صاحب الأرض أن يغرم له قيمة ذلك مقلوعا فيملكه أو يرضى بتركه على حاله فيكون البناء لهذا وهذا) Ve dahi hâli arzı ânda bina itmek için yahud ânda hurma ağacı dikmek için yahud şecer dikmek için isticâr itmek câ'iz olur pes müddet-i icâre tamam oldukda müste'cire binayı yahud diktiği nesnelere çıkarub fâriğ olarak teslim itmek lâzım gelür lâkin sâhibü'l-arz binanın yahud garusun maktû'ân kıymetini müste'cir için borclu olmaklığı ihtiyâr ider ise bu surette binayı ve garusu ihrâc eylemez pes sâhib-i arz ânlarada dahi mâlik olur yahud sâhib-i arz hâli üzerine terk itmeye razı olur ise bina biri için ve arz biri için olur. (ويجوز) وان اطلق) (استئجار [الدواب] للركوب والحمل) Devâbbı rükub için ve haml için isticâr câ'iz olur. (الركوب جاز له ان يركبها من شاء وكذلك ان استأجر ثوبا للباس واطلق) Eğer rükubu fulân âdem binecektir diye tâyin itmez ise müste'cir için dileliği kimseyi dâbbeye bindirmek câ'iz olur. (Sevbi lübs için isticâr idub ıtlâk eylese yani fulân giyecektir diye tâyin eylemese hüküm وإن قال: على أن يركبها فلان أو يلبس الثوب فلان فأركبها غيره أو ألبسه غيره كان) Eğer müste'cir dese ki fulân âdem dâbbeye binmek yahud fulân âdem sevbi giymek şartıyla icâre ile pes gayrisini dâbbeye bindirse yahud sevbi gayrisine giydirse eğer dâbbe helâk ve sevb telef olur ise müste'cir zâmin olur. (وكذلك كل ما) (يختلف باختلاف المستعمل) Müsta'milin ihtilâfıyla muhtelif olan nesnelere küllisi zikr olunan misillüdür. (فأما العقار وما لا يختلف باختلاف المستعمل فلا ضمان عليه) (فإذا شرط سكنى واحد فله أن يسكن) (Pes muayyen olarak bir kimsenin dârda sâkin olmasını şart eylese onun gayrisini ol dârda iskân itmek olucudur. (إن سمي نوعا أو قدرا يحمله على الدابة مثل أن يقول: خمسة أفضة حنطة فله أن) (يحمل ما هو مثل الحنطة في الضرر أو أقل كالشعير والسمسم) Eğer müste'cir dâbbe üzerine haml eyleyecek nesnenin kadrini nev'ini zikr eylese beş kafiz hinta demek misillü ol müste'cir için dâbbeye zararda hinta misillü nesneyi yahud hintadan zararda ekall olan şaîr ve susam misillüler haml itmek olucudur. (وليس له أن يحمل ما هو أضر من الحنطة كالمح والحدید) (وان) (استأجرها ليحمل عليها قطناه سماه فليس له أن يحمل مثل وزنه حديدا) Eğer dâbbeyi zikr eylediği kutnu onun üzerine haml itmek için isticâr eylese ol müste'cir için ol pamuğun tartısınca hadid haml itmek olmadı. (وان استأجرها ليركبها فأردف معه رجلا فعطبت ضمن نصف قيمتها) Eğer müste'cir kendi rükubu için dâbbeyi isticâr idub recül-ü âheri terkisine alsa ol dabbe helâk olsa nısf

وان استأجرها ليحمل عليها مقدرًا من (ولا يعتبر بالثقل) kiyetine zâmin olur (الحنطة فحمل أكثر منه فعطبت ضمن ما زاد الثقل Eğer hintadan ma'lûm olan mikdârı dâbbe üzerine haml için dâbbeyi isticâr eylese ba'dehu dâbbe üzerine ol mikdârdan ziyâde haml eylese pes dâbbe helâk olsa sıkalî ziyâde eyleyen nesne mikdârını dâbbeden zâmin olur.

(وإذا كبح الدابة بلجامها أو ضربها فعطبت ضمن عند أبي حنيفة رح) Dâbbenin dizginini silkip yahud dârb eylese dâbbe helâk olsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde zâmin olur (والأجراء على) ضربين: وأجير مشترك وأجير خاص فالمشترك: من لا يستحق الأجرة حتى يعمل كالصباغ والقصار والمتاع أمانة في يده: (إن هلك لم يضمن شيئاً عند أبي حنيفة رح وقال [أبو يوسف ومحمد]: يضمنه) ve dahi ecirler iki dârb üzerinedir biri ecîr-i müşterek biri ecîr-i hâsır ecîr-i müşterek 'amel itmedikçe ücrete müstehakk olmaz boyacı ve bezâğartıcı misillû meta' onun yedinde emânetdir eğer helâk olsa İmâm Â'zam indinde damân lâzım olmaz İmâmeyn (r.h.) indinde zâmin olur. (وما تلف) بعمله كتخريق الثوب من دقة وزلق الحمال وانقطاع الحبل الذي يشد به المكاري الحمل وغرق السفينة من مدها Ve dahi müste'cirin 'ameliyle telef olan nesnelere sevbi tokmak sebebiyle yırtmak ve hammâlın kaymasıyla ve mekâri hamlî bağladığı habelin inkıtâ'ı ve sefinenin garkı misillû nesnelere damân lâzım gelir lâkin ben-i âdemin damânı lâzım gelir.

(فمن غرق في السفينة أو سقط من الدابة ثم يضمنه) Bir kimse sefinede gark olsa yahud hayvân düşse damân lâzım gelmez. (إذا ضرب المعلم الصبي من غير اذن ابيه فان عطب مضمون) Muallim pederinden izinsiz sabîyi dârb eylese eğer ölür ise damân lâzım olur. (قصد الفساد أو يزغ البراغ) (ولم يتجاوز الموضع المعتاد فلا ضمان عليه فيما عطب من ذلك Kân alıcı kân aldığı vakitte yahud nalband hayvâna nal örüb mahalli mu'tâdı tecâvüz eylemedikleri suretde helâk olan nesnede damân lâzım olmaz. (ولأجير الخاص: الذي يستحق الأجرة بتسليم نفسه في المدة وإن لم يعمل) Ecîr-i hâs ücrete müstehakk olur nefsinı müddete teslim ile her kaçan 'amel itmediyse de. (كمن) Müste'cir bir recülü bir ay hizmet için yahud ganem otarmak için isticâr itmek misillû. (فلا ضمان على الأجير الخاص فما تلف في يده ولا ما تلف من عمله) Ecîr-i hâs üzerine elindeki telef olan ve 'amelinden telef olan nesnede damân lâzım olmaz (والإجارة) ve dahi icâreyi şürut fesâda verir bey'i fesâda verdiği gibi.

(ومن استأجر عبداً للخدمة فليس له أن يسافر به إلا أن يشترط ذلك ومن استأجر جملاً ليحمل عليه محملاً) Bir kimse Mekke-i Mükerrreme'ye değin iki râkib bir mahfi haml itmek için bir deve isticâr eylese müste'cir için mahmeli mu'tad yüklemek lâzım olur. (وان شاهد الجمال المحمل فهو أجود) Eğer deveci mahmeli görür ise bu ziyâde güzeldir. (ومن استأجر عبداً للخدمة فليس له ان يسافر به الا ان يشترط ذلك)

isticâr eylese ol müste'cir ol 'abd ile müsâferet eyleyemez onunla sefer kılınmadıkça. (وإن) Eğer müste'cir bir mikdâr zâd haml için bir ba'ir isticâr eylese pes ol zâddan tarîkde ekl eylese ekl olunanın 'ivazını ol ba'ir üzerine redd itmek câ'iz olur. (والأجرة لا تجب بالعقد) Dahi ücret 'akid ile vâcib olmaz.

(وتستحق بأحد معان ثلاثة: إما بشرط التعجيل أو بالتعجيل من غير شرط أو باستيفاء المعقود عليه) Ecir ücrete üç manânın biriyle müstehakk olur evvelâ ücreti acele virmeyi şart ile ikinci bilâ şart ücreti acele virmek üçüncü müddet-i ma'lüme'yi tamam ile ve makudu aleyhi ödemek ile.

(ومن استأجر دارا فله المؤجر أن يطالبه لأجره كل يوم إلا أن يبين وقت الاستحقاق بالعقد) Bir kimse bir dârı isticâr eylese vakt-i istihkâk beyân olunmadıkça her yevmin ücretini mü'cir için talep etmek olucudur. (ومن استأجر بعيرا إلى مكة فللجمال أن يطالبه بأجرة كل مرحلة) Bir kimse Mekke'ye değin bir ba'ir isticâr eylese her merhalenin ücretini cemmâl için mutâlebe vardır. (وليس) (للقصار والخياط أن يطالب بالأجرة حتى يفرغ من العمل إلا أن يشترط التعجيل) Kassâr ve hayyât için 'amelden fâriğ olmadıkça ücreti mutâlebe olmadı mâdâm ki ta'cil şart kılınmadı.

(ومن استأجر خبازا ليخبز له في بيته قفيز دقيق بدرهم لم يستحق الأجرة حتى يخرج الخبز من التور) Bir kimse kendi beytinde bir ölçek unu bir dirhem ücretle ekmek pişirmek için bir habbâz isticâr eylese ol habbâz tennurdan hubzu çıkarmadıkça ücrete müstahak olmaz. (

(ومن استأجر طباحا ليطبخ له طعاما للوليمة فالغرف عليه) Bir kimse bir aşçıyı düğün yemeği pişirmek için isticâr eylese ol yemeği kotârmak aşçı üzerine lâzımdır.

(ومن استأجر رجلا ليضرب له لنا استحق الأجرة إذا أقامه عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد: لا) Bir kimse bir recülü kerpiç dökmek için isticâr eylese İmâm Â'zam hazretleri indinde o kerpici ikâme eylediği vakitte ücrete müstahak olur İmâmeyn buyurdular ki kalak itmedikçe ücrete müstahak olmaz.

(وإذا قال للخياط: إن خطت هذا الثوب فارسيا فبدرهم وإن خطته روميا فبدرهمين جاز وأي العلمين عمل) Eğer terziye dese ki şu sevbi fârisî olarak dikersen ücretin bir dirhem olsun eğer sevbi rûmi olarak dikersen ücretin iki dirhem olsun bu kavil câ'iz olur pes kangı 'amel ile 'amel iderse ol 'amel mukâbilinde ücreti müstahak olur. (إن خطته اليوم فبدرهم وإن) خطته غدا فنصف درهم فإن خاطه اليوم فله درهم وإن خاطه غدا فله أجر مثله عند أبي حنيفة ولا يتجاوز به نصف درهم) Eğer hayyâta dese ki şu sevbi bugün diker isen ücretin bir dirhemdir ve eğer yarın ki gün dikersen ücretin yarım dirhemdir pes hayyât ol günde diker ise bir dirhem ücret lâzım olur eğer ferdâsı gün diker ise İmâm Â'zam indinde ecr-i misil lâzım olur ve ecr-i misil ile

وان قال: إن سكت في هذا الدكان عطارا فبدرهم في الشهر وإن سكنته حدادا (müste'cir nısfı tecâvüz itmez. Eğer (فبدرهمين جاز وأي الأمرين فعل استحق المسمى فيه عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: [الإجارة فاسدة mücir dese ki şu dükkânda attarlık ider olduğun halde sâkin olursan her aylık ücreti bir dirhemdir ve eğer demircilik ider olduğun halde sâkin olursan her aylık ücreti iki dirhemdir câ'iz olur ve iki emirden kangısını işlerse onda zıkr olunan ücret lâzım olur İmâm Â'zam hazretleri indinde İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki icâre fâsiddir. (ومن استأجر دارا كل شهر بدرهم) (فالعقد صحيح في شهر واحد فاسد في بقية الشهر إلا أن يسمى جملة شهر معلومة Bir kimse bir dârı isticâr eylese her aylığı bir dirheme olarak bir ayda 'akid sahih olur bâki kalan aylarda 'akid fâsid olur şühûrun cümlesi ma'lûme olarak zıkr olunmadıkça. (فإن سكن ساعة من الشهر الثاني صح العقد) (ولزمه ذلك الشهر) (فيه Eğer şühûr-u sânîden bir lahza sâkin olur ise ânda dahi 'akid sahih olur. (ولم يكن للمؤجر أن يخرجها منها إلى أن ينقضي Mûcir müste'ciri müddet-i münkaziyye olana dek ihrâc itmek olmadı. (وكذلك كل شهر يسكن في أوله) Her şühûrun evvelinde bir lahza sâkin olsa (وإن استأجر دارا سنة بعشرة دراهم جاز وإن لم يسم قسط كل شهر من الأجرة) hüküm mâ'sebak misillüdü. Eğer bir dârın seneliğini on dirheme isticâr eylese câ'iz olur ücretden her şühûrun hissesi beyân olunmaz ise de.

(ويجوز أخذ أجرة الحمام والحمام Hamâm ücretini ve kân almak ücretini ahz itmek câ'iz olur. (ولا يجوز اخذ أجرة عسب التمس والفحل) Tekenin ve sâ'ir ırkın hayvân dışısı üzerine sıçramak Ezân (ولا يجوز الاستئجار على الأذان والإقامة والحج والغناء والنوح) için ücret ahz itmek câ'iz olmaz. (ولا تجوز أجرة المشاع عند) (أبي حنيفة إلا من الشريك ve hâc ve taganni ve nevha itmek üzerine isticâr itmek câ'iz olmaz. (İmâm Â'zam (r.a.) indinde müşterek olan nesneyi şerîkinden gayrine icâre itmek câ'iz olmaz. (وقال [أبو يوسف ومحمد]: [إجازة المشاع جائزة من غير الشريك) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki müşterek olan nesneyi şerîkin gayrisine icâre câ'iz olur.

(ويجوز استئجار الظئر باجرة معلومة ويجوز بطعامها وكسوتها) Ücret-i ma'lûme ile südana isticârı câ'iz olur dahi südananın kisvesiyle ta'âmı ile isticâr câ'iz olur. (وليس للمستأجر أن يمنع) (زوجها من وطئها فإن حبلت كان لهم أن يفسخوا الإجارة إذا خافوا على الصبي من لبنها Müste'cir südananın zevcini südana'ya takarrüb itmekden men' itmeye kâdir olmaz pes ol 'avrat hâmile olub ol 'avratın südünden sabî üzerine havf olunduğu suretde ânlar için icâreyi fesh itmek olucudur. (وعليها أن) (وعلينا ان تصلح طعام الصبي) Südana üzerine sabînin ta'âmı islâh lâzımdır. (تصلح طعام الصبي وإن أرضعته في المدة بلبن شاة فلا أجر لها Eğer müddetin içinde südana sabîyye ganem südü emzirse ücret lâzım olmaz.

(وكل صانع لعمله أثر في العين كالقصار والصباغ فله أن يحبس العين بعد الفراغ من عمله حتى يستوفي) (الأجرة) Kassar ve sabbağ misillü her sâni' ki metâ'da 'ameli için eser olucudur ol sâni'

ومن (amelden fâriğ olduktan sonra ücreti istifâ eyleyene dek ol metâ'ı habs itmek vardır. Hammal ve mellâh misillû kimseler ki (ليس لعمله أثر فلي له أن يحبس العين بالأجرة كالحمال والملاح وإذا شرط على) 'aynda 'ameli için eser olmadı ücret için ol 'ayni habs itmeye kâdir olmazlar. (الصانع أن يعمل بنفسه فليس له أن يستعمل غيره Eğer sâni' üzerine nefsinin 'ameli şart kılınsa gayrisini isti'mâl itmek lâzım olmaz. (وإن أطلق له العمل فله أن يستأجر من يعلمه) Eğer sâni' için 'amel mutlâk beyân olunduğu vakitte sâni' için 'amel ider bir kimseyi isticâr câ'iz olur. (وإذا اختلف الخياط وصاحب الثوب فقال صاحب الثوب: أمرتك أن تعمله قباء وقال الخياط: قميصا أو قال صاحب الثوب للصباغ: أمرتك أن تصبغه أحمر فصبغته أصفر فالقول قول صاحب الثوب مع يمينه

) Hayyât ve sâhib-i sevb ihtilâf idub pes sâhib-i sevb dese ki ben sana emr eyledim ki kaftan dikesin hayyât dese ki kamis dik deyyu emr eyledin yahud sâhib-i sevb sabbâğa dese ki emr eyledim ki sevbi kırmızıya boya pes sabbâğ sarı boyasa bu suretde kavil sâhibü's-sevbin kavlidir yeminiyle bile. (فإن حلف فالحياط ضامن) Eğer sâhib-i sevb yemin iderse hayyâta damân lâzım olur. (بأجرة فالقول) (قول صاحب الثوب مع يمينه عند أبي حنيفة Eğer sâhibü's-sevb sâni'e dese ki sen benim için ücretsiz işledin sâni' dese ki ücret ile işledim yine kavil İmâm Â'zam (r.a.) indinde sâhib-i sevbin kavlidir yeminiyle bile.

(وقال أبو يوسف: إن كان حريفا له فله الأجرة) İmâm Ebû Yûsuf buyurdular ki eğer sâni' ehl-i san'attan olur ise ücret lâzım olur. (وإن لم يكن حريفا له فلا أجرة له) Eğer ehl-i san'at olmaz ise ücret lâzım olmaz. (إن كان الصانع معروفا بهذه الصنعة أن يعمل بالأجرة فالقول قوله أنه عمله) (بأجرة Eğer sâni' ücretiyle ol san'ata ibtidâ edici olduysa İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki kavil sâni'in ücretiyle 'amel etmiş dediğidir.

(والواجب في الأجرة الفاسدة أجر المثل لا يتجاوز به المسمى) İcâre-i fâsidede vâcib olan ecr-i misildir müste'cir ecr-i misil ile müsemmayı tecâvüz eylemez. (وإذا قبض المستأجر الدار فعليه) (الأجرة وإن لم يسكنها Müste'cir dârı kabz eylediği suretde onun üzerine ücret lâzım olur her kaçan onda sâkin olmadı ise de. (فإن غصبها غاصب من يده سقطت الأجرة) Eğer ol dârı bir gâsıb gasb eylese ücret sâkit olur. (وإن وجد به اعييا يضر بالسكنى فله الفسخ) Eğer ol dârda sâkin olmaklığa zarar verir bir 'aybı müste'cir bulduğu suretde fesih lâzım olur. (وإذا

(خربت الدار أو انقطع شرب الضيعة أو انقطع الماء عن الرحي انفسخت الإجارة) Dâr harabe yahud çiftliğin hakk-ı şürbü munkatı' olub yahud değirmenden su munkatı' olsa icâre münfesih olur. (وإذا مات أحد المتعاقدين وقد عقد الإجارة لنفسه انفسخت [الإجارة])

müte'akıdeynden biri fevt olduğu vakitte icâre münfesihe olur. (وان عقدها لغيره لم تنفسخ) Eğer fevt olan kimse gayrisi için icâreyi 'akd iderse icâre münfesihe olmaz.

وتنفسخ الإجارة بالأعذار كمن (ويصح شرط الخيار في الإجارة) Hıyâr-ı şart icâre de sahih olur. (استأجر دكانا في السوق ليتجر فيه فذهب ماله Özürler ile icâre fesh olunur ticâret için sevkde dükkân Dahi dükkân yahud (وكمن أجر دارا أو دكانا ثم أفلس) isticâr idub mâlı zâyi' olan kimse misillû. (ولزمته ديون لا يقدر على قضائها إلا من ثمن ما أجر) Dahi dükkân yahud dârı icâre idub ba'dehu müflîs olan âdem misillû. (فسخ القاضي العقد وباعها في الدين Yahud mûcire deyn lâzım olub ve ol deyni kazâ itmek üzerine kâdir olmayub ancak icâre eylediği nesnenin semeninden ol deyni kazâya muktedir olduğu suretde kâdî 'akdi fesh idub deyn mukâbelesinde icâreye verilen nesneyi bey' ider.

(وكمن استأجر دابة ليسافر عليها ثم بدا له من السفر فهو عذر وإن بدا للمكاري من السفر فليس ذلك بعذر) Bir kimse dâbbe üzerinde müsâferet için dâbbeyi isticâr idub ba'dehu seferden rücû' zuhur eylese bu dahi özürdür. (وان بدا للمكاري فليس ذلك بعذر) Eğer seferden rücû' kirâcı için zuhur eylese özür değildir.

2.6. Şuf'a Kitâbı (كتاب الشفعة)

(الشفعة: واجبة للخليط في نفس المبيع ثم للخليط في حق المبيع كالشرب والطريق ثم للجار) Mebi'in nefesine halît için yahud mebi'in hakkına halît için şuf'a vâcibedir mebi'in hakk-ı şürb ve tarîk misillû bu zikr olunanlardan sonra komşu için şuf'a vâcibedir. (وليس للشريك في الطريق) Mebi'in nefsinde halît ile bile tarîk ve şürb ve cârda şerîk için şuf'a olmadı. (فإن سلم فالشفعة للشريك في الطريق والشرب) Pes mebi'in nefse halît olan kimse şuf'asını teslim eylese yani şuf'adâr olduğunu davâ eylese bu suretde şuf'a tarîk ve şürbde halît olan kimse içündür. (فإن سلم أخذها الجار) Eğer tarîk ve şürbde şerîk olan şuf'asını teslim eylese ol şuf'ayı câr ahz ider.

(والشفعة تجب بعقد البيع وتستقر بالإشهاد) Dahi bey'i 'akd itmek sebebiyle şuf'a vâcibe olur ve şâhid ittihâz ile şuf'a kararlaşır. (وتملك بالأخذ إذا سلمها المشتري أو حكم بها حاكم) Müşteri teslim eylediği vakitte yahud hâkim hüküm eylediği suretde ahz ile şuf'a memlûk olur. (وإذا علم وإذا علم الشفيع بالبيع أشهد في مجلسه ذلك على المطالبة ثم ينهض منه فيشهد على البائع إن كان المبيع في يده أو على (المبتاع أو عند العقار فإذا فعل ذلك استقرت شفيعته ولم تسقط بالتأخير عند أبي حنيفة رح Şefi' bey'i bildiği vakitte ol meclisde mutâlebe üzerine işhâd ider yani mebi'i davâ iderim diye şâhid olun der ba'dehu ol meclisden kalkıb bâyi' üzerine işhâd ider eğer mebi' bâyi'in yedinde ise yahud mübtâ' üzerine işhâd ider yahud 'akârın indinde işhâd ider pes bu misillû işlediği

suretde şüf'ası kararlaşır İmâm Â'zam indinde te'hir ile sâkıt olmaz. (وقال محمد: إن تركها شهرا) بعد الإشهاد من غير عذر بطلت شفيعته وقال ابو يوسف رح ان تركها في مجلس او مجلسين تبطل) (وقال ابو يوسف buyurdu ki ba'de'l-işhâd özürsüz bir ay şüf'ayı terk eylese şüf'a bâtil olur. (الشفعة) İmâm Ebû Yûsuf buyurdular ki bir meclisde yahud iki meclisde şüf'ayı terk eylese şüf'a bâtil olur.

(والشفعة واجبة في العقار وإن كان مما لا يقسم) Akârda şüf'a vâcibdir her kaçan taksim kabul itmeyen nesnelere ise de. (ولا شفعة في البئاء والنخل اذا بيع دون الارض) Dahi arsasız bey' olunan binada ve bilâ arz nahle bey' olunduğu suretde şüf'a lâzım olmaz. (ولا شفعة في العروض) Müslim ile zimmî Gemilerde ve metâ'larda şüf'a olmadı. (والمسلم والذمي في الشفعة سواء) (وإذا ملك العقار بعوض هو مال وجبت فيه الشفعة) (والسفن Şol dâr ki recül ol dâr üzerine tezevvüc eyleye yahud 'avrat ol dâr mukabelesinde hulu' oluna yahud ol dâr mukabelesinde âher dâr isticâr oluna yahud ol dâr ile dem-i a'mdden musâlaha oluna yahud ol dâr üzerine 'abd âzad oluna yahud inkâr yahud sükût mukabelesinde ol dârdan sulh oluna şu suretlerde zikr olunan dârda şüf'a olmadı. (وإن صالح) (وإذا تقدم الشفيع إلى القاضي فادعى الشراء وطلب الشفعة سأل القاضي المدعى عليه فإن) (اعترف بملكه الذي يشفع به وإلا كلفه إقامة البينة) Eğer ikrar mukabelesinde ol dâr üzerine musâlaha olursa ânda şüf'a vâcibe olur. (Şefi' kâdî huzuruna takdim idub şirâ'yı dâva iderek şüf'ayı taleb eylediği suretde kâdî müddeâ 'aleyhi su'âl ider pes müddeâ 'aleyh müddeânın şüf'adâr olduğunu ikrâr ider ise ni'mel matlub eğer ikrâr eylemez ise kâdî ol şefi'e şâhid ikâme itmeyi teklif ider. (فإن عجز عن البينة استحلف المشتري بالله ما لم يعلم أنه مالك للذي) (ذكره مما يشفع به) Eğer şefi' şâhid ikâme itmekden âciz olduğu suretde müşteriden yemin taleb olunur metinde zikr olunan vech üzere. (هل ابتاع أم لا فإن أنكر) (الابتياع قيل للشفيع أقم البينة) Eğer müşteri yeminden nükûl eylese yahud şefi' beyyine ikâme eylese kâdî müşteriye su'âl ider ki sâtun aldın mı almadın mı pes ibtiyâ'ı inkâr eylese şefi'e denülür ki şâhid ikâme eyle. (فإن عجز عنها اتحلف المشتري بالله ما اتباع أو بالله ما يستحق علي في) (هذه الدار شفعة من الوجه الذي ذكره) Eğer şefi' şâhid ikâme itmekden âciz olduğu suretde müşteriden yemin taleb olunur metinde zikr olunan iki vech üzere. (وتجاوز المنازعة في الشفعة) (وإن لم يحضر الشفيع الثمن إلى مجلس القاضي) (فإذا قضى القاضي له بالشفعة لزمه إحضار الثمن) Şüf'ada münâza'a câ'iz olur her kaçan kâdî meclisinden buna şefi' semen ihsâr itmediyse de. (Pes kâdî şefi' için şüf'a ile hüküm eylediği vakitte şefi'e semeni ihsâr itmek lâzım olur.

(وللشفيع أن يرد الدار بخيار والرؤية والعيب) Hıyâr-ı rû'yet ve hıyâr-ı 'ayb ile dârı redd itmek şefi' için olucudur.

(فإن أحضر الشفيع البائع والمبيع في يده فله أن يخاصمه في الشفعة) Mebi' bâyi' in yedinde olduğu halde şefi' bâyi' e hâzır olsa şüf' a hakkında şefi' için bâyi' e husumet itmek olucudur. (ولا فيفسخ) (يسمع القاضي البينة حتى يحضر المشتري) Kâdî şâhidleri dinlemez müşteri hâzır olmadıkça. (البيع بمشهد منه ويقضي بالشفعة على البائع ويجعل العهدة عليه وإذا ترك) Pes kâdî bey' i müşterinin huzurunda fesh idub şüf' a ile bâyi' üzerine hüküm ider ve uhdeyi dahi bâyi' üzerine kılar. (الشفيع الإشهاد حين علم وهو يقدر على ذلك بطلت شفעתه halbuki işhâd üzerine kudreti vardır bu suretde şüf' ası bâtil olur.

(وكذلك إن أشهد في المجلس ولم يشهد على أحد المتبايعين ولا عند العقار) Eğer şefi' meclisde işhâd idub müteâkedyenin biri üzerine ve 'akâr indinde işhâd itmez ise yine şüf' a bâtil olur. (وان عجز من شفעתه على عوض أخذه بطلت شفעתه) Eğer şüf' adan ahz eylediği 'ivaz üzerine şefi' musâlaha eylese şüf' a bâtil olur. (ويرد العوض) Musâlaha üzerine şefi' in ahz eylediği 'ivaz redd olunur. (وان مات) Şefi' fevt olduğu vakitte şüf' ası bâtil olur. (وإذا مات الشفيع بطلت شفעתه) Eğer müşteri fevt olsa şüf' a sâkıt olmaz. (المشتري لم تسقط وإن باع الشفيع ما يشفع به قبل أن يقضى له) Şefi' için şüf' a ile hüküm olunmazdan evvel olan nesneyi bey' eylediği suretde şüf' ası bâtil olur. (ووكيل البائع إذا باع دار أو هو الشفيع فلا شفعة له) Bâyi' in vekili bir dârı bey' eylediği vakitte halbuki ol vekil şefi' dir pes vekil olan şefi' için şüf' adârlık olmadı. (وكذلك إن ضمن الدرك عن البائع الشفيع) Eğer bâyi' den şefi' der ki zâmin olsa yani müşteriye şefi' dese ki eğer mebi' müstehakk çıkılacak olursa zâmin olurum bu suretde yine şüf' a lâzım olmaz. (ووكيل المشتري إذا ابتاع فله الشفعة) Müşterinin vekili şefi' olduğu halde sâatun olsa onun için şüf' adârlık olucudur.

(ومن باع بشرط الخيار فلا شفعة للشفيع فإن أسقط الخيار وجبت الشفعة) Bir kimse şart-ı hıyâr ile bey' eylese şefi' için şüf' a lâzım olmaz pes bâyi' muhayyerliği iskât ider ise şüf' a vâcibe olur. (ومن ابتاع دارا شراء فاسدا فلا شفعة لها ولكل واحد من المتعاقدين الفسخ فإن سقط الفسخ وجبت الشفعة وإذا اشترى ذمي) Eğer bir kimse şart-ı hıyâr ile sâatun olsa şüf' a vâcibe olur. (فان اشترى بشرط الخيار وجبت الشفعة) Eğer bir kimse şirâ-i fâsiden ile bir dâr iştirâ eylese ol dârda şüf' a lâzım olmaz ve müteâkidlerden her birerleri için feshe kudret olucudur eğer fesh sâkıt olur ise şüf' a vâcibe olur. (وإذا اشترى ذمي) (دارا بخمر أو خنزير وشفيعها ذمي أخذها بمثل الخمر وقيمة الخنزير) Bir zimmî bir dârı hamr yahud hınzır bedeliyle iştirâ eylediği vakitte ve ol dârın şefi' i dahi zimmî olsa ol dârı hamrın misli ile ve hınzırın kıymeti ile ahz ider. (وان كان شفيعها مسلما أخذها بقمة الخمر والخنزير) Eğer zikr olunan dârın şefi' i müslim olursa ol dârı hamrın ve hınzırın kıymetiyle ahz ider.

(ولا شفعة في الهبة إلا أن تكون بعوض مشروط) Hibe olunan nesnede şüf'a olmadı meğer hibe şart kılınan 'ivaz mukabelesinde ola. (وإن اختلف الشفيع والمشتري في الثمن فالقول قول المشتري) Eğer şefi' ile müşteri semende ihtilâf eyleseler kavil müşterinin kavlidir yeminiyle beraber. (فإن) Eğer şefi' ile müşteri şâhid ikâme eyleseler İmâm Â'zam ve Muhammed (r.a.) indlerinde şâhid şefi'in şâhididir İmâm Ebû Yûsuf indinde müşterinin beyyinesi makbuledir. (وإذا ادعى المشتري ثمنًا أكثر وادعى البائع أقل منه ولم يقبض الثمن) (أقاما البيئتين فالبيئتين الشفيع عند أبي حنيفة ومحمد أخذها الشفيع بما قال البائع وكان ذلك حطا عن المشتري) Müşteri semeni ekser ve bâyi' ekall idda'a eyledikleri vakitte halbuki bâyi' semeni kabz itmemiştir şefi' bâyi'in zikr eylediğiyle ol dârı ahz ider ve bâyi'in ekall dâvası müşteriden tenzil mertebesinde olur. (إن كان قبض الثمن) Eğer suret-i sâbıkada bâyi' semeni kabz etmiş olduysa şefi' ol dârı müşterinin dediği semen ile ahz ider bâyi'in kavline iltifât olunmaz. (وإن حط) Eğer bâyi' müşteride semenin bazısını tenzil eylese şefi'den dahi ol mikdâr sâkıt olur. (وإن حط جميع الثمن لم يسقط عن الشفيع) Ve eğer bâyi' müşteriden semenin kâffesini hat eylese şefi'den sâkıt olmaz. (وإن زاد المشتري البائع في الثمن لم) Eğer müşteri semenden bâyi'e ziyâde eylese şefi'e semenden ziyâde lâzım olmaz. (فإذا جمع الشفعاء فالشفعة بينهم على عدد رؤوسهم ولا يعتبر اختلاف الأملاك) Birkaç şüf'adâr cem' olduğu vakitte şüf'a ânların beyninde aded-i rû'esleri üzerinedir emlâğın kalil ve kesir ile ihtilâfı i'tibâr olunmaz. (ومن اشترى دارا بعرض أخذها الشفيع بقيمتها) Bir kimse 'uruz mukâbelesinde bir dâr iştirâ eylese şefi' metâ'in kıymetiyle ol dârı ahz ider. (وإن اشتراها) Eğer mekîl yahud mevzun mukâbelesinde dârı iştirâ eylese mekîl yahud mevzunun misliyle şefi' ahz ider. (وإن باع عقارا بعقار أخذ الشفيع كل واحد منهما بقيمة الآخر) Eğer 'akârı 'akâr mukâbelesinde bey' eylese şefi' bunlardan her birerlerini âherin kıymetiyle ahz ider. (وإذا بلغ الشفيع أنها بيعت بألف فسلم ثم علم أنها بيعت بأقل أو بحنطة أو شعير قيمتها ألف) Şefi'e bâliğ olsa ki dâr bin dirheme bey' olduğu yahud kıymeti bin dirhem yahud bin dirhemden ekser olan hinta yahud şâir mukâbelesinde bey' olunduğuna şefi'in ilmî lâhık olsa şefi'in şüf'ayı teslim itmesi bâtıldır onun için şüf'a olucudur. (وإن بان أنها بيعت) Eğer zâhir olsa ki kıymeti elf olan dinârlar mukâbelesinde ol dâr bey' olduğu bu suretde şefi' için şüf'a olmadı.

(وإذا قيل له إن المشتري فلان فسلم الشفقة ثم علم أنه غيره فله الشفقة) Şefi'e denülse ki müşteri fulân kimsedir pes şüf'ayı teslim eyle ba'de 'ilm lâhık olsa ki ol kimsenin gayridir bu suretde şüf'a olucudur. (ومن اشترى دارا لغيره فهو الخصم في الشفقة إلا أن يسلمها إلى الموكل فيكون الخصم هو)

وإذا باع دارا إلا مقدار ذراع) (الموكل Bir kimse gayrisi için bir dâr iştirâ eylese şüf`ada şefi` için hasım ol kimsedir meğer müvekkili ol dârı teslim ede bu suretde hasım müvekkildir. (في طول الحد يلي الشفيع فلا شفعة له وإن ابتاع منها سهما بثمن ثم ابتاع بقيتها فالشفعة) Dârı bey` idub şefi`e mülâsık olan sınırın tulunda bir zirâ` mikdârı bey` eylese şefi` için şüf`adârlık olmadı. (للجار في السهم الأول دون الباقي Bir kimse semen ile dârdan bir sehmi sâtun alsa ba`dehu ol dârın bakiyesini iştirâ eylese sehmi evvelde câr için şüf`a olucudur bâkide şüf`adârlık olmadı. (وإن ابتاعها بثمن ثم دفع إليه ثوبا عنه فالشفعة بالثمن دون الثوب) Dârı semen ile iştirâ idub ba`dehu semenden `ivaz olarak bir sevbi bâyi`e def` eylese şüf`a semen iledir. (ولا تكره الحيلة) Şüf`ayı iskât itmede İmâm Â`zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde hile mekruh olmaz (وعند محمد رح تكره) ve İmâm Muhammed indinde hile mekruh olur.

وإذا بنى المشتري أو غرس ثم قضى للشفيع بالشفعة فهو بالخيار: إن شاء أخذها بالثمن وقمته البناء والغرس) Müşteri binâ idub yahud iştirâ eylediği mahalde ağaç diktiği vakitte ba`dehu şefi` için şüf`a ile hüküm olursa şefi`i muhayyerdir dilerse ol dârı semeniyle ve maklû`en gars ve binânın kıymetiyle ahz ider ve eğer dilerse binâ ve gars`ın koparmaklığını müşteriye teklif ider. (مقلوعا وإن شاء كلف المشتري قلعه وإذا أخذها الشفيع فبنى أو غرس ثم استحقت رجع بالثمن ولا يرجع) Şefi` dârı ahz eylediği vakitte onda binâ eylese yahud şecer dikse ba`dehu ol dâr müstehakk çıkılinsa şefi` semen ile rücû` ider binâ yahud garsın kıymetiyle rücû`a kâdir olmaz. (بقيمة البناء والغرس وإذا انهدمت الدار أو احترق بناؤها أو جف شجر البستان بغير فعل أحد فالشفيع بالخيار: إن شاء) Dâr yıkılıb yahud dârın binası yansa yahud bahçenin ağacı kurusa bir kimsenin fi`ili olmayarak pes şefi` muhayyerdir dilerse mebi`i cemî`i semeni ile ahz ider ve eğer dilerse terk ider. (إن شئت فخذ العرصة بحصتها وإن) Eğer müşteri binâyı nakz eylese şefi`e denülür ki dilersen arsayı hissesiyle ahz eyle ve dilersen terk et şefi` için nakzı ahz itmek olmadı.

(ومن ابتاع أرضا وعلى نخلها ثمر أخذها الشفيع بثمرها فإن أخذها المشتري سقط عن الشفيع حصته من الثمن) Bir kimse bir arz iştirâ eylese ki ol arzın nahle üzerinde hurma olucu şefi` ol arzı nahlin hurmasıyla bile ahz ider eğer müşteri ol temri koparsa temrin semeninden olan hissesi şefi`den sâkıt olur. (وإن قضى للشفيع بالدار ولم يكن رآها فله خيار الرؤية وإن وجد بها عيبا فله أن يردّها به وإن) Şefi` için dârıyla hüküm olunduğu halde halbuki şefi` ol dârı görmemiştir pes şefi` için hıyâr-ı rû`yet olucudur eğer ol dârda bir ayıp bulsa redd itmek dahi vardır her kaçan müşteri ol ayıptan beraâti şart eyleyise de. (وإن ابتاع بثمن مؤجل فالشفيع) (بالخيار: إن شاء أخذها بثمن حال وإن شاء صبر حتى ينقضي الأجل ثم يأخذها فدفعت الثمن

mûeccel ile iştirâ eylediği vakitte şefi' muhayyerdır dilerse peşin semen ile dârı ahz ider ve dilerse ecel münkazi olana kadar sabr idub ba'dehu semeni def' idub dârı ahz ider. (وإذا)
 وإذا اشترى دارا فسلم الشفعة ثم ردها المشتري بخيار رؤية أو شرط أو عيب بقضاء) (قاضي فلا شفعة لجارهم بالقسمة
 Bir dâr iştirâ eylediği vakitte şefi' şüf'ayı teslim eylese ba'dehu müşteri
 hıyâr-ı rû'yet yahud hıyâr-ı şart yahud hıyâr-ı 'ayb ile ol dârı hükm-i kâdî ile redd eylese
 şefi' için şüf'a olmaz. (وإن ردها بغير قضاء أو تقاطلا فللشفيع الشفعة والله اعلم) Eğer ol dârı bilâ
 hükmü'l-kâdî redd eylese yahud ikâle eyleseler şefi' için şüf'a vardır.

2.7. Şirketler Kitâbı (كتاب الشركة)

الشركة على ضربين:) (Gelecekte zikr olunan elfâz-ı şirkete dâ'ir mesail beyânındadır.
 Şirket iki nev' üzerinedir biri şirket-i emlâk biri şirket-i akiddir. (شركة أملاك وشركة عقود
 Pes şirket-i emlâk şol 'ayndır ki ona iki recül vâris (فشرقة الأملاك: العين يرثها رجلان أو يشتريانها)
 (فلا يجوز لأحدهما أن ينصرف في نصيب الآخر إلا بامره) olurlar yahud ol 'aynı iştirâ iderler.
 İkisinden biri için âherin nasibinde tasarrufu câ'iz olmaz meğer âherin emri ile ola. (وكل)
 Ve bu şerîklerden her birerleri sâhibinin nasibinde ecnebî (واحد منهما في نصيب صاحبه كالأجنبي
 Dârb-ı (والضرب الثاني: شركة العقود وهي على أربعة أوجه: مفاوضة وعنان وشركة الصنائع) misillûdür.
 sâni olan şirket-i 'ukûd dört vech üzerinedir biri müfâvaza ve biri şirket-i inân ve biri
 şirket-i sanâyi' ve biri şirket-i vücûhdur.

İmdi (وشركة الوجوه فأما شركة المفاوضة فهي: إن يشتري الرجلان فيستويان في مالهما وتصرفهما ودينهما)
 şirket-i müfâvaza oldur ki iki recülün malda ve tasarrufda ve deynde beraber olmalarıdır.
 Pes şirket-i müfâvaza müslim bâliğ 'âkil olan iki hür (فيجوز بين الحرين المسلمين العاقلين البالغين)
 Hür ile (ولا تجوز بين الحر والمملوك ولا بين الصبي والبالغ ولا بين المسلم والكافر) beyinde câ'iz olur.
 memlûk beyinde ve sabî ile bâliğ beyinde ve müslim ile kâfir beyinde şirket-i
 müfâvaza câ'iz olmaz. (وينعقد على الوكالة والكفالة) Şirket-i müfâvaza vekâlet ve kefâlet üzerine
 Her birerlerinin (وما يشتريه كل واحد منهما يكون على الشركة إلا طعام أهله وكسوتهم) mün'akid olur.
 iştirâ eylediği şirket üzerine olur lâkin ehlinin ta'âm ve kisvesi şirket üzerine olmaz. (وما)
 Her birerlerine lâzım olan (يلزم كل واحد منهما من الديون بدلا عما يصح فيه الاشتراك فالآخر ضامن له
 deyn ki şirket sahih olan nesneden ol deyn bedel ola âher ol deyni zâmin olur. (فإن ورث)
 Eğer ikisinden (أحدهما مالا تصح فيه الشركة أو وهب له ووصل إلى يده بطلت المفاوضة وصارت الشركة عنانا)
 biri şirket sahih olan mala vâris olsa yahud onun için nesne hibe olunub ve yedine vâsıl
 olsa müfâvaza bâtil olur bu suretde şirket inâna munkalibe olur. (ولا تصح الشركة إلا بالdraهم)

(والدنانير والفلوس النافقة) Ve dahi şirket ancak derâhim ve denânir ve fûlus-u nâfika ile sahih olur. (ولا تجوز بما سوى ذلك إلا أن يتعامل الناس بها كالتبر والنقرة فتصح الشركة بهما) Mâ'sebakda zikr olunanların mâ'adasıyla şirket sahih olmaz lâkin tibr ve nukre misillû nesnelere ile nâs te'âmül iderlerse onlar ile şirket sahih olur. (وإذا أرادوا الشركة بالعروض باع كل واحد منهما نصف ماله) (بنصف مال الآخر ثم عقدا الشركة mâlının nısfını âherin mâlının nısfı mukâbelesinde bey' iderler ba'dehu şirket mün'akid olur.

(وأما الشركة العنان: فتتعقد على الوكالة دون الكفالة) İmdi şirket-i inân oldur ki vekâlet üzerine mün'akid olub kefâleti mutazammın olmaz. (ويصح التفاضل في المال ويصح أن يتساويا في المال) (ويتفاضلا في الربح ويجوز أن يعقدها كل) İki şerîk malda müsâvi olub ribhde tefâzülü sahih olur. (واحد منهما ببعض ماله دون بعض) Onlardan her birerleri için mâlının bazısıyla şirket-i inânı 'akid etmek câ'iz olur.

(ولا تصح إلا بما بينا أن المفاوضة تصح به) Şirket sahih olmaz ancak şirket-i müfâvaza da beyân olunan nesne ile sahih olur. (ويجوز أن يشتركا ومن جهة أحدهما دنانير والآخر دراهم) Birinin tarafından denânir ve âherin tarafından derâhim olduğu halde şerîk olmaları câ'iz olur. (ومن جهة الآخر دنانير وما اشتراه كل واحد منهما للشركة طولب بثمنه دون الآخر ثم يرجع على شريكه بحصته منه) Ol nesne ki bunlardan her birerleri şirket için iştirâ eyledi iştirâ iden bizzât ol nesnenin semeni sebebiyle mutâlebe olunub âher mutâlebe olunmaz ba'dehu şerîkin semenden hissesiyle şerîk üzerine rücû' ider. (وإذا هلك مال الشركة أو أحد المالكين قبل أن يشتريا شيئا بطلت الشركة) (على شريكه بحصته من ثمنه) Mal-ı şirket yahud iki maldan biri bir nesne iştirâ itmezden evvel helâk olduğu vakitte şirket bâtıl olur. (إن اشترى أحدهما بماله وهلك مال الآخر قبل الشراء فالمشترى بينهما على ما شرطاً ويرجع) (على شريكه بحصته من ثمنه) Eğer ikisinin biri kendi malıyla iştirâ idub âherin mâlı kable'l-iştirâ helâk olsa müştera şart eyledikleri vech üzere ikisinin beyninde olucudur şerîk üzerine semenden hissesiyle rücû' ider. (ويجوز الشركة وإن لم يخلط المالكين) Şirket câ'iz olur her kaçan mal muhâlata olunmaz ise de. (ولا تصح الشركة إذا شرطاً لأحدهما دارهم مسماة من الربح) İkisinin biri için ribhden tesmiye olunan derâhim şart eyledikleri vakitte şirket sahih olmaz.

(ولكل واحد من المتفاوضين وشريكي العنان أن يبضع المال ويدفعه مضاربة ويوكل من يتصرف فيه ويده في) (المال يد أمانة) Şirket-i müfâvaza ile ve şirket-i inân ile şerîk olanlardan her birerleri için mâlı bizâ'aya virmek ve mudârebe cihetinden mâlı def' etmek ve ol malda tasarruf etmek için bir âdem vekil kılmak olucudur ve şerîkin yedi malda yedi emânetdir.

(وأما شركة الصنائع فالخياطان والصباعان يشتركان على أن يتقبلا الأعمال ويكون اكسب بينهما فيجوز ذلك) İmdi şirket-i sanâyi' iki terzi ve iki boyacının î'malî kabul itmeleri ve kesb ikisi beyninde olmak şartı üzerine müşterek olmalarıdır pes bu misillû olursa câ'iz olur. (وما يتقبله كل واحد) (منهما من العمل يلزمه ويلزم شريكه) Amelden ol nesne ki ânlardan biri kabul eyleye ona ve şirketine lâzım olur. (وإن عمل أحدهما دون الآخر فالكسب بينهما نصفان) Eğer onların biri 'amel idub âher itnese kesb beynlerinde nısfiyet üzerinedir.

(وأما شركة الوجوه: فالرجلان يشتركان ولا مال لهما على أن يشتريا بوجههما ويبيعا فتصح الشركة على) İmdi şirket-i vücûh iki recül müşterek olurlar halbuki onlar için mal olmadı ol şart üzerine müşterek ki ânlar fakat i'tibârlarıyla bey' ve şirâ iderler pes şunun üzerine şirket sahih olur (وكل واحد منهما وكيل الآخر فيما يشتریه) ve ânlardan her birerleri iştirâ eylediği nesnede âherin vekilidir. (وإن شرطاً أن يكون المشتري بينهما نصفين فالربح كذلك) Ve dahi müştera ikisi (ولا يجوز أن يتفاضلا فيه) Ribhde tefâzul câ'iz olmaz. (وإن شرطاً أن يكون المشتري بينهما أثلاثا فالربح كذلك) Eğer müştera beynlerinde eslâsen olmasını şart eyleseler ribh dahi bu misillûdür.

(ولا تجوز الشركة في الاحتطاب والاحتشاش والاصطياد) Hatab kesmekde ve av avlamakda ve ot biçmekde şirket câ'iz olmaz. (وما اصطاده كل واحد منهما أو احتطبه فهو له دون صاحبه) Ânlardan her birerleri av avlaya yahud hatab kesmiş ola yahud ot biçme kendisü içündür sâhibi için değildir. (وإذا اشتركا ولأحدهما بغل وللآخر رواية يستقي عليها الماء والكسب بينهما لم تصح الشركة) İki kişi şirket oldukları vakitte biri için bağl ve âher için su tulumu olsa ol şart üzerine ki ol bağl üzerinde su çekip ve kesb ikisi beyninde ola bu suretde şirket sahih olmaz. (والكسب كله للذي) Kesbin küllisi (استقى وعليه أجر مثل الراوية إن كان صاحب البغل وإن كان صاحب الراية فعليه أجر مثل البغل) Kesbin küllisi suyu çeken kimse içündür ve ol kimse üzerine râviyenin ecr-i mislî lâzım olur eğer sâhib-i bağl â'mil olursa ve eğer sâhib-i râviye olursa ânın üzerine bağlın ecr-i mislî lâzım gelir.

(وكل شركة فاسدة فالربح فيها على قدر رأس المال) Her şirket ki fâsidedir ânda ribh re'sü'l-malın miktârı üzerinedir. (ويبطل شرط التفاضل) Tefâzulü şart kılmak bâtil olur. (وإذا مات أحد) İki şirketin biri fevt olsa yahud el-ıyâzü billah mürted olsa yahud dâr-ı harbe lâhik olsa şirket bâtil olur. (وليس لواحد من الشركين أن يؤدي زكاة) İki şirketten her birerleri için âherin mâlının zekâtını izinsiz virmek (مال الآخر إلا بإذنه) فإن أذن كل واحد منهما لصاحبه أن يؤدي زكاته فأدى كل واحد منهما فالثاني ضامن علم بأداء الأول أو لم. (يعلم) Bunlardan her birerleri zekâtını edâ' etmek için şirketine izin virse pes bunlardan her birerleri zekâtı edâ etseler ikinci dâmin olur evvelki edâ ettiğini bilsin yahud bilmesin.

2.8. Mudârabе Şirket Kitâbı (كتاب المضاربة)

(المضاربة: عقد على الشركة بمال من أحد الشريكين وعمل من الآخر) Şirket-i mudârabе şerîklerin birinden mal ve âherinden ‘amel olmak üzere ‘akde derler. (ولا تصح المضاربة إلا بالمال الذي) (بيننا أن الشركة تصح به Mudârabе sahih olmaz mâ‘sebakda beyân olunan mal ile sahih olur.

Mudârabenin (ومن شرطها: أن يكون الربح بينهما مشاعا لا يستحق أحدهما منه دراهم مسماة) şartlarındandır ki ikisi beyninde ribh müşterek olub ve ikisinin biri ribhden derâhim-i müsemmata müstahak olmaya. (ولا بد أن يكون المال مسلما إلى المضارب) Ve dahi mal-ı mudârabе teslim olunmak lâzımdır (ولا بد لرب المال فيه) ve rabbu’l-mâl için malda yed olmaya. (وإذا) Mutlak olduğu halde (صحت المضاربة مطلقة جاز للمضارب أن يشتري ويبيع ويسافر ويبضع ويوكل mudârabе sahih olursa mudârib için iştirâ ve bey’ itmek ve müsâferet itmek ve mal-ı mudârabeyi bizâ‘aya virmek ve vekil kılmak câ‘iz olur. (وليس له أن يدفع المال مضاربة إلا أن يأذن) (له رب المال في ذلك ويقول له اعمل برأيك Mal-ı mudârabе cihetinden def‘ itmek mudârib için olmadı lâkin ‘akd-i müdârebede rabbu’l-mâl izin verirse yahud re‘yinle ‘amel et dedi ise bu surette mâlı mudârabе cihetinden def‘ itmek olucudur. (وإن خص له رب المال التصرف في بلد) Eğer rabbu’l-mâl mudârib için tasarrufu muayyen bir belde yahud bir muayyen metâ‘da tahsis eyledi ise mudârib için bunları tecâvüz câ‘iz olmaz. (وكذلك إن وقت للمضاربة مدة بعينها جاز وبطل العقد بمضيها) Ve dahi rabbu’l-mâl mudârib için müddet-i ma‘lûme tâyin eylese câ‘iz olur ve ol müddetin geçmesiyle ‘akid bâtıl olur. (وليس للمضارب أن يشتري أبا رب المال ولا ابنه ولا من يعثق عليه فإن اشتراه كان مشتريا لنفسه دون) (المضاربة Ve dahi mudârib için rabbu’l-mâlın pederini ve oğlunu ve rabbu’l-mâl üzerine âzad olan kimseleri iştirâ itmek olmadı eğer bunları iştirâ eylese nefsi için iştirâ etmiş olur mudârabе için olmaz. (وإن كان في المال ربح فليس له أن يشتري من يعثق عله فإن اشتراه ضمن مال) المضاربة

) Eğer malda ribh olsa mudârib kendi üzerine âzad olan kimseleri iştirâ itmek olmadı (وإن لم يكن في المال ربح جاز أن يشتريهم) eğer onları iştirâ iderse mal-ı mudârabeye zâmin olur. (وإن زادت قيمتهم) Eğer malda ribh olmaz ise mudârib üzerine âzad olanları iştirâ câ‘iz olur. (عتق نصيبه منهم ولم يضمن لرب المال شيئا ويسعى المعتق لرب المال في قيمة نصيبه منه) Eğer onların kıymeti re’sü’l-mal üzerine ziyâde olursa mudâribin onlardan nasibi âzad olur rabbu’l-mâl bir nesne damân çıkmaz ve mu‘tak rabbu’l-mâlın nasibinin kıymetinde sa‘y ider. (وإذا دفع) المضارب المال مضاربة ولم يأذن له رب المال في ذلك لم يضمن بالدفع ولا بتصرف المضارب الثاني حتى يربح فإذا (ربح ضمن المضارب الأول المال

eylese def' itmek sebebiyle bir nesne zâmin olmaz dahi mudârib-i sâninin tasarrufuyla da damân lâzım olmaz ribh hâsıl olana kadar pes ribh hâsıl olduğu vakitte mudârib ol rabbu'l-mâl için mal-ı mudârabeye zâmin olur. (وإن دفع إليه رب المال مضاربة بالنصف فأذن له أن يدفعها) Eđer mudâribden yana rabbu'l-mâl mudârabeye bi'l-nısf ile mâlı def' idub ve mudârabeten def' itmeye mudârabeye izin virse pes mudârib mudâribeye-i âhere mudârabeten bi's-sülüs ile def' eylese câ'iz olur. (فإن كان رب المال قال له على أن رزق الله بيننا) Eđer rabbu'l-mâl mudâribeye dese ki hak teâla ne rızık ihsân iderse beynimizde nisfiyet üzerine olsun pes suret-i sâbıkada rabbu'l-mâl için ribhin nısfı ve mudârib-i sâni için ribhin sülüsü ve mudârib-i evvel için ribhin sūdüsü olucudur. (وإن قال على أن ما رزقك الله تعالى فهو بيننا نصفان فللمضارب الثاني) Eđer rabbu'l-mâl mudâribeye dese ki hak teâla sana rızık ihsân iderse ikimiz beyninde nisfiyet üzerinedir bu suretde mudârib-i sâni için sülüs olucudur bâki mudârib-i evvel ile rabbu'l-mâl beyninde nısf üzerine taksim olunur. (وإن قال له على أن ما رزق الله فلي نصفه فدفع المال إلى آخر مضاربة بالنصف فللمضارب الثاني نصف الربح ولرب) Eđer rabbu'l-mâl mudâribeye dese ki hak teâla rızık ihsân iderse nısfı benim içündür pes mudârib mâlı mudârabeye bil'nısf ile âhere def' eylese bu suretde mudârib-i sâni için ribhin nısfı ve rabbu'l-mâl için nısf diğeri olucudur mudârib-i evvel için bir nesne olmadı. (فإن شرط للمضارب الثاني ثلثي الربح فلرب المال نصف الربح وللمضارب) (الثاني نصف الربح ويضمن الأول للمضارب الثاني سدس الربح من ماله Suret-i sâbıkada eđer mudârib-i sâni için mudârib-i evvel ribhin sülüsânını şart iderse pes rabbu'l-mâl için ribhin nısfı ve mudârib-i sâni için ribhin nısfı olucudur ve mudârib-i evvel mudârib-i sâni için ribhden sūdüs mikdârına zâmin olur kendi mâlından.

(وإذا مات رب المال أو المضارب بطلت المضاربة) Rabbu'l-mâl yahud mudârib fevt olduğu vakitte mudârabeye bâtıl olur. (وإن ارتد رب المال عن الإسلام ولحق بدار الحرب بطلت المضاربة) Eğer rabbu'l-mâl el-ıyâzü billah mürted olup yahud dâr-ı harbe lâhik olsa mudârabeye bâtıl olur. (وإذا عزل رب المال المضارب ولم يعلم بعزله حتى اشترى وباع فتصرفه جائز) Rabbu'l-mâl mudâribi 'azl idub halbuki mudârib 'azlini bilmeyub bey' ve şirâ eylese tasarrufu câ'iz olur tâ kî 'azlini bilene kadar. (وإن علم بعزله والمال عروض فله أن يبيعها ولا يمنعه العزل من ذلك) Eğer mudârib 'azlini bilip halbuki malda metâ' olsa mudârib için ol metâ'ı bey' itmek olucudur 'azli ân bey'den men' itmez. (ثم لا يجوز أن يشتري بثمنها شيئاً آخر) Ba'dehu 'azl olan mudârib için câ'iz olmaz ki bey' eylediği metâ'ın semeni ile bir âher nesne sâatun ala. (وإن عزله ورأس المال درهم) Eğer rabbu'l-mâl mudâribi 'azl eylese halbuki re'sü'l-

mal nakd olarak derâhim ve denânirdir bu suretde mudârib re'sü'l-malda tasarruf itmeye kâdir olmaz. (وإذا افترقا وفي المال ديون وقد ربح المضارب فيه أجبره الحاكم على اقتضاء الديون) Vakta ki rabbu'l-mâl ile mudârabeye müfâratat eylediler halbuki malda deyn olub ve mudâribin ol malda kârı olmuş ola hâkim deyni kazâ itmek üzere mudâribe cebr ider. (وإن لم يكن له ربح لم) Eğer mudârib için kâr hâsıl olmaz ise deyni kazâ lâzım olmaz ve mudâribe denülür ki deyni kazâda rabbu'l-mâlî vekil et. (وما هلك من مال) المضاربة فهو من الربح دون رأس المال

(وإن زاد) Mal-ı mudârebeden helâk olan nesne re'sü'l-maldan gitmeyüb ribhdendir. (الهالك على الربح فلا ضمان على المضارب فيه) Eğer helâk olan nesne ribh üzerine ziyâde olur ise mudârib üzerine damân lâzım olmaz. (وإن كانا قد اقتسما الربح والمضاربة بحالها ثم هلك المال أو بعضه) Eğer rabbu'l-mâl ile mudârib mudârabeyi fesh itmeyerek ribhi beynlerinde taksim eyleseler ba'dehu mâlın kâffesi yahud bazısı helâk olsa ribhi redd iderler rabbu'l-mâl re'sü'l-mâlî tekmi edene dek. (فإن فضل بشيء كان بينهما) Eğer ribhden bir nesne artarsa ikisi beyninde olur. (وإن عجز عن رأس المال لم) Eğer ribhi redd ettikten sonra re'sü'l-mal noksân kalsa mudârib dâmin olmaz. (يضمّن المضارب وإن كانا قد اقتسما الربح وفسخا المضاربة ثم عقداها فهلك المال لم يترادا الربح الأول) Eğer beynlerinde ribhi taksim idub ve mudârabeyi fesh eyleseler ba'dehu mudârabeyi 'akd idub mal helâk olsa ribh-i evvelî redd itmezler (ويجوز للمضارب أن يبيع بالنقد والسيئة) ve dahi peşine ve viresiye bey' itmez mudârib için câ'iz olur. (ولا يزوج عبدا ولا أمة من مال المضاربة) Lâkin mudârib mal-ı mudârebeden 'abd ve câriye tezvîc idemez. والله اعلم .

2.9. Vekâlet Kitâbı (كتاب الوكالة)

كل عقد جاز أن يعقده الإنسان) Bundan sonra zikr olunan vekâlete dâir mesâ'il beyânındadır. (بنفسه جاز أن يوكل به غيره) Her 'akid ki insan bi-nefsihî 'akd itmek câ'iz ola ol 'akde gayrisini vekil itmek câ'iz olur. (ويجوز التوكيل بالخصومة في سائر الحقوق) Dahi hukuku ispat için vekil câ'iz olur. (وبإثباتها) (الحدود والقصاص فإن الوكالة لا تصح باستيفائهما مع غيبة الموكل عن المجلس) İstifâ için vekil itmek câ'iz olur lâkin hudûd ile kısımda câ'iz olmaz zîr istifâ ile vekâlet müvekkilin meclisden gâ'ib olmasıyla beraber sahih olmaz. (وقال أبو حنيفة: لا يجوز التوكيل بالخصومة إلا برضا الخصم إلا أن يكون) (الموكل مريضا أو غائبا مسيرة ثلاثة أيام فصاعدا) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) buyurdular ki husumet için vekil itmek câ'iz olmaz meğer hasmın rızâsıyla ola lâkin müvekkil marîz olsa yahut üç günlük yol gâ'ib olsa bu suretde vekâlet câ'iz olur. (وقال [أبو يوسف ومحمد]: يجوز التوكيل بغير)

(رضا الخصم) İmâmeyn buyurdular ki husumetde hasmın rızâsı olmayarak vekil itmek câ'iz olur sâ'ir vekâletler misillû.

(ومن شرط الوكالة: أن يكون الموكل ممن يملك التصرف وتلزمه الأحكام) Vekâletin şartındandır ki müvekkil tasarrufa mâlik olan kimselerden ola ve ona ahkâm lâzım ola (والوكيل ممن يعقل العقد وإذا وكل الحر البالغ أو) ve dahi vekilde 'akdî ta'akkul ve kasd iden kimseden olmaktadır. (المأذون مثلهما جاز) Vaktâ ki 'âkil ve bâliğ yahud me'zûn kendilerin mislini vekil ede câ'iz olur. (وإن وكلا صبيا محجورا يعقل البيع والشراء أو عبدا محجورا جاز ولا تتعلق بهما الحقوق) Vaktâ ki bâliğ ve 'âkil olan hür yahud me'zûn bey' ve şirâyı ta'akkul iden sabî-i mahcûru yahud 'abd-i mahcûru vekil eyleseler câ'iz olur ve bunlara hukuk taalluk itmez ancak müvekkillerine taalluk ider.

(والعقود التي يعقدها الوكلاء على ضربين: (Vükelânın 'akd eylediği 'ukûd iki dârb üzerinedir. Bey' ve şirâ (فكل عقد يضيفه الوكيل إلى نفسه - مثل البيع والإجارة - فحقوق ذلك العقد تتعلق بالوكيل دون الموكل) yahud icâre misillû her 'akd ki vekil kendi nefsine nisbet eyleye ol 'akdin hukuku vekile taalluk ider müvekkile taalluk itmez. (وتتعلق بموكليهما فيسلم المبيع ويقبض الثمن ويطلب بالثمن إذا) (اشترى ويقبض المبيع ويخاصم بالعييب Pes bu misillû vekil mebi'i teslim idub semeni kabz ider ve iştirâ eylediği vakitte semeni mukâbelesinde mutâlebe olunur ve mebi'i kabz ider ve 'aybda muhasama ider.

(وكل عقد يضيفه إلى موكله كالنكاح والخلع والصلح من دم العمد فإن حقوقه تتعلق بالموكل دون الوكيل) Her 'akd ki vekil olan kimse müvekkiline nisbet eyleye nikâh ve hulû' ve dem-i 'amdden sulh misillû pes zikr olunan 'akdin hukuku vekile taalluk itmeyüb müvekkile taalluk ider. (فلا (يطلب وكيال الزوج بالمهر ولا يلزم وكيل المرأة تسليمها Pes zevcin vekili mehir mukâbelesinde mutâlebe olunmaz ve mer'enin vekiline mer'eyi teslim itmek lâzım olmaz. (وإذا طالب الموكل) Müvekkil müşteri olan kimseyi semeni mukâbelesinde mutâlebe eylediği vakitte müşteri için ol müvekkili men' itmek vardır eğer müşteri müvekkile semeni def' iderse câ'iz olur. (ولم يكن للوكيل أن يطالبه به ثانيا) (ومن وكل رجلا بشراء شيء فلا بد من تسمية جنسه وصفته أو جنسه ومبلغ) (ثم إنه إلا أن يوكله وكالة عامة فيقول: ابتع لي ما رأيت Bir kimse bir recülü bir nesne iştirâ itmek için vekil eylese pes ol nesnenin cinsini ve sıfatını ve semenin meblağını tesmiye itmek lâzımdır meğer vekâlet-i 'âmme ile vekil idub vekile hitâb eylese ki her ne re'y idersek benim için iştirâ et bu suretde tesmiye lâzım olmaz.

وإذا اشترى الوكيل وقبض المبيع ثم اطلع على عيب فله أن يرد بالعيب ما دام المبيع في يد وإن سلمه إلى (وإذا اشترى الوكيل وقبض المبيع ثم اطلع على عيب فله أن يرد بالعيب ما دام المبيع في يد وإن سلمه إلى) Vaktâ ki vekil iştirâ idub mebi' i kabz eylese ba'dehu 'ayb üzerine muttali' olsa mâdâm ki mebi' vekilin yedindedir 'ayb sebebiyle mebi' i redd ider eğer mebi' i müvekkile teslim etmiş ise redd idemez meğer müvekkilin izni ola. (ويجوز التوكيل بعقد) Ve dahi sarf ve selem 'akd itmek için âheri vekil itmek câ'iz olur. (فإن فارق) Eğer vekil sâhibinden kable'l-kabz (الوكيل صاحبه قبل القبض بطل العقد ولا تعتبر مفارقة الموكل müfârekat eylese 'akid bâtil olur müvekkilin müfârekatı i'tibâr olunmaz.

Vaktâ ki vekil kendi (وإذا دفع الوكيل بالشراء الثمن من ماله وقبض المبيع فله أن يرجع به على الموكل) mâlından semeni def' idub mebi' i kabz eylese ol semeni ile müvekkil üzerine rücû' itmek vekil için vardır. (فإن هلك المبيع في يده قبل حبسه هلك من مال الموكل ولم يسقط الثمن) Eğer mebi' vekilin yedinde kable'l-habs helâk olsa müvekkilin mâlından helâk olur ve semen sâkıt olmaz. (وله أن يحبسه حتى يستوفي الثمن فإن حبسه فهلك كان مضمونا ضمان الرهن عند أبي يوسف وضمان المبيع) Ve dahi semeni istifâ edene dek mebi' i habs itmek vekil için olucudur pes mebi' i vekil habs idub kendi yedinde helâk olsa İmâm Ebû Yûsuf indinde damân-ı rehn misillû damân lâzım olur ve İmâm Muhammed indinde damân-ı mebi' misillû damân lâzım olur.

وإذا وكل رجلين فليس لأحدهما أن يتصرف فيما وكلا فيه دون الآخر إلا أن يوكلهما بالخصومة أو بطلاق (وإذا وكل رجلين فليس لأحدهما أن يتصرف فيما وكلا فيه دون الآخر إلا أن يوكلهما بالخصومة أو بطلاق) Vaktâ ki bir kimse iki recülü vekil eylese onlardan biri âhersiz vekil oldukları nesnede tasarruf itmek olmadı meğer ol iki recülü husumete yahud müvekkil indinde olan emâneti redd ile yahud bilâ 'ivaz zevcesini talâk ile yahud bilâ 'ivaz kölesini 'itâk ile yahud üzerine lâzım olan deyni kazâ ile vekil ede bu suretlerde ol iki recülün biri âhersiz tasarrufa kâdir olur.

وليس للوكيل أن يوكل غيره فيما وكل به إلا أن يأذن له الموكل أو يقول له: اعمل برأيك فإن وكل بغير إذن (وليس للوكيل أن يوكل غيره فيما وكل به إلا أن يأذن له الموكل أو يقول له: اعمل برأيك فإن وكل بغير إذن) Vekil için vekil (موكله فعقد وكيله بحضرته جاز وإن عقد بغير حضرته فأجازة الوكيل الأول جاز وإن رد بطل olduğu nesnede gayrisini vekil itmek olmadı meğer vekil izin vere yahud re'yinle 'amel et diye eğer müvekkilin izni olmayarak vekil idub pes vekil-i sâni vekil-i evvelin huzurunda 'akd eylese câ'iz olur eğer huzurunda 'akd eylemediği suretde vekil-i evvel icâze iderse 'akd eylese câ'iz olur redd iderse bâtil olur. (وللموكل أن يغزل الوكيل عن الوكالة فإن لم يبلغه العزل فهو على وكالته) Müvekkil için vekili vekâletden 'azl itmek olucudur eğer 'azl haberi vekile bâliğ olmazsa vekâleti üzerinde sâbitdir ve 'azlîni bilene kadar tasarrufu câ'izdir.

(وتبطل الوكالة بموت الموكل وجنوبه جنوبا مطبقا ولحاظه بدرا الحرب مرتدا) Müvekkilin fevtiyle ve cünun-ı mutbık ile divâne olmasıyla ve ıyâzi bi'llah-ı teâlâ dârü'l-harbe mürted olarak luhukiyle vekâlet bâtil olur. (وإذا وكل المكاتب ثم عجز أو المأذون فحجر عليه أو الشريكان فافترقا فهذه) Vaktâ ki mükâteb vekil idub ba'dehu aczini ikrâr eylese yahud me'zûn vekil idub mahcur olsa yahud iki şerîk vekil idub müfârekat eyleseler zikr olunan vücûhun cümlesi vekâleti ibtâl ider vekil olan kimse bilsin yahud bilmesin.

(وإذا مات الوكيل أو جن جنونا مطبقا بطلت وكالته) Vaktâ ki vekil fevt ola yahud mutbık ile divâne ola vekâleti bâtil olur. (وإن لحق بدار الحرب مرتدا لم يجز له التصرف إلا أن يعود مسلما) Eğer vekil hafazân Allahü Teâlâ mürted olarak dâr-ı harbe lâhik olsa ol kimse için tasarruf câ'iz olmaz meğer müsliman olarak av[de]t ede bu suretde tasarruf câ'iz olur. (ومن وكل آخر بشيء) Bir kimse bir nesneye vekil kılinsa ba'dehu müvekkil vekil eylediği nesnede bi-nefsihî tasarruf eylese vekâlet bâtil olur. (والوكيل بالبيع والشراء لا يجوز أن يعقد عند أبي حنيفة رح مع أبيه وجده وولده وولده وزوجته وعبده ومكاتبه وقال [أبو يوسف ومحمد]: يجوز بيعه منهم Bey' ve şirâya vekil olan kimse için İmâm Â'zam (r.a.) indinde babasıyla ve cediyle ve velediyle ve zevcesiyle ve 'abdi ve mükâtebiyle 'akd itmek câ'iz olmaz İmâmeyn buyurdular ki zikr olunanlara misl-i kıymet ile bey' itmek câ'iz olur lâkin 'abdiyle mükâtebesine bey' câ'iz olmaz. (والوكيل بالبيع يجوز بيعه بالقليل والكثير عند أبي حنيفة رح) Vekil olan kimsenin kalil ve kesire bey'i câ'iz olur İmâm Â'zam (r.a.) indinde İmâmeyn buyurdular ki bir noksâna bey' câ'iz olmaz ki nâs o noksânın misliyle aldanmaz.

(والوكيل بالشراء يجوز عقده بمثل القيمة وزيادة يتغابن الناس بمثلها) Şirâya vekil olan kimsenin misl-i kıymet ile 'akdi câ'iz olur ve bir ziyâde ile de 'akd câ'iz olur ki nâs ol ziyâdenin misliyle aldanılır. (ولا يجوز بما لا يتغابن الناس بمثله) Ol nesne mukâbelesinde 'akd câ'iz olmaz ki nâs ol nesnenin misliyle aldanmaz. (والذي لا يتغابن الناس فيه: ما لا يدخل تحت تقويم المقومين) Ve dahi nâsın aldanmadığı ol nesnedir ki mukavviminin kestikleri kıymet tahtına dâhil olmaya.

(وإذا ضمن الوكيل بالبيع الثمن عن المبتاع فضمانه باطل) Vaktâ ki bey'e vekil olan kimse mübtâ'dan semeni zâmin ola ol vekilin zâmin olması bâtildir. (وإذا وكله ببيع عبده فباع نصفه جاز) Müvekkil 'abdini bey' itmek için bir kimseyi vekil eylese pes vekil ol 'abdin nısfını bey' eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde câ'iz olur. (وإن وكله بشراء عبد فاشترى) Eğer bir kimseyi bir 'abd iştirâ itmek için vekil

eylese vekil 'abdin nısfını iştirâ eylese şirâ mevkufdur pes eğer bâkisini iştirâ iderse müvekkile küllisi lâzım gelür.

وإذا وكله بشراء عشرة أرتال لحم بدرهم فاشترى عشرين رطلا بدرهم من لحم يباع مثله عشرة بدرهم لزم) (الموكل منه عشرة أرتال بنصف درهم عند أبي حنيفة رح وقال [أبو يوسف ومحمد]: يلزمه العشرون رطل لحمي bir dirhem mukâbelesinde iştirâ itmeye bir kimseyi vekil eylese pes vekil yirmi rıtlı bir dirhem bedeline iştirâ eylese halbuki ol lahmin misli on ratıl olarak bir dirhem bedeline mübâya'a olunur lahimden olsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde müvekkile yarım dirhem bedeliyle on rıtıldan lâzım olur İmâmeyn buyurdular ki bir dirhem bedeline müvekkile yirmi rıtıl lâzım gelür.

(وإذا وكله بشراء شيء بعينه فليس له أن يشتريه لنفسه) Vakta ki muayyen olan nesneyi şirâ için vekil eylese vekil olan kimse ol nesneye nefsi için iştirâ itmek olmadı. (وإن وكله بشراء عبد) Eğer gayri (بغير عينه فاشترى عبدا فهو للوكيل إلا أن يقول: نويت الشراء للموكل أو يشتريه بمال الموكل muayyen [o]la[n] bir 'abd iştirâ itmek için vekil eylese pes vekil bir 'abdi iştirâ eylese ol köle vekilin nefsi içündür meğer vekil şirâyı müvekkil için niyet ede yahud ol 'abdi müvekkilin mâlı ile sâtun ala bu iki suretde de müvekkil içündür. (والوكيل بالخصومة وكيل) Ve dahi zikr olunan eimme-i selâse (r.h.) indlerinde husumete vekil olan kimse kabza dahi vekildir İmâm Züfer (r.a.) için bu mes'elede muhâlefet vâki' oldu. (والوكيل بقبض الدين وكيل بالخصومة فيه عند أبي حنيفة رح) Ve dahi deyni kabz itmeye vekil olan kimse İmâm Â'zam (r.a.) indinde husumete dahi vekildir. (وإذا أقر الوكيل) Vakta ki husumete vekil olan kimse müvekkilinin aleyhine kâdî indinde ikrâr eylese ikrârı câ'iz olur. (ولا يجوز إقراره عليه عند غير) (القاضي عند أبي حنيفة ومحمد إلا أنه يخرج من الوكالة Vekilin kâdînin gayrisi indinde müvekkilinin aleyhine ikrârı İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.a.) indlerinde câ'iz olmaz lâkin zikr olunan ikrâr vekili vekâletden ihrâc ider. (قال أبو يوسف: يجوز إقراره عليه عند غير القاضي) İmâm Ebû Yûsuf'a göre kâdî indinde müvekkilin 'aleyhinde vekilin ikrârı câ'iz olur. (ومن ادعى أنه) Bir kimse gâ'ibin deynini kabz itmede vekilim diyerek da'va eylese ve medyûn ânı tasdik eylese medyûn deyni ol kimseye teslim itmeğe emrolunur.

فإن حضر الغائب فصدقه وإلا دفع إليه الغريم الدين ثانيا ورجع به على الوكيل إن كان باقيا في يده)

) Pes suret-i sâbıkada gâ'ib hâzır olub tasdik eylese ne güzel ve eğer tasdik itmezse ikinci def'a gâ'ibe deyni def' ider ve ol deyn ile vekil üzerine rücû' ider eğer ol deyn mal

olarak vekilin yedinde bâki ise ve eğer yedinde bâki değil ise bir nesne ile vekil üzerine rüçû' eyleyemez. (وإن قال إني وكيل بقبض الوديعة فصدقه المودع لم يؤمر بالتسليم إليه) Eğer müdde'î dese ki ben vedi'ayı kabzla fulânın vekiliyim pes müdi' ol kimseyi tasdik eylese müdi' emâneti teslim ile emr olunmaz.

2.10. Kefâlet Kitâbı (كتاب الكفالة)

Gelecekte zikr olunan kefâlete dâir mesâ'il beyânındadır. (الكفالة ضربان: كفالة بالنفس) Ve dahi kefâlet iki nev'idir biri kefâlet bi'n-nefs ve biri kefâlet-i bi'l-maldır. (وكفالة بالمال) Pes kefâlet bi'n-nefs câ'izdir ve ol kefâlet ile mazmun olan mekfûlün bih olan âdemi huzura götürmektir. (وتتعد إذا قال تكفلت بنفس فلان) Ve dahi kefâlet bi'n-nefs mün'akid olur vakta ki kefil olan kimse fulânın nefesine yahud rukbasına yahud vechine yahud cesedine yahud re'sine yahud nısfına yahud sülûsüne tekeffûl eyledim diye. (وكذلك إن قال ضمنته أو هو علي أو) Eğer şu zikr olunan elfâzı dese mâ'sebak misillû kefâlet mün'akid olur zîra bu elfâz ile kefâlet sâbit olur. (فإن شرط في الكفالة تسليم المكفول به في وقت بعينه لزمه إحضاره) Eğer kefâlet ile bir muayyen vakitte mekfûlün bih teslimi şart kılınsa vakta kî ol vakitte mutâlebe oluna ânı ihzâr kefile lâzım gelür eğer ihzâr iderse ne güzel ve eğer vakt-i muayyende ihzâr idemez ise mekfûlün bih ihzâr edene dek hâkim kefilî habs ider. (وإذا أحضره وسلمه في مكان يقدر المكفول له على محاكمته) Vakta kî kefil mekfûlün bih olan kimse mekfûlün bih muhâkeme üzerine kâdir olduğu mekânda teslim iderse kefil kefâletde berî olur. (وإذا تكفل به على أن يسلمه) (في مجلس القاضي فسلمه في السوق برئ وإن سلمه في برية لم يبرأ) Vakta kî meclis-i kâdîde teslim itmek üzerine tekeffûl eylese pes sevkde teslim eylese kefâletden berî olur eğer sahrada teslim eylese berî olmaz.

(وإذا مات المكفول به برئ الكفيل بالنفس من الكفالة) Vakta kî mekfûlün bih kimse fevt olsa kefil bi'n-nefs olan kimse kefâletden berî olur. (وإذا مات المكفول له لم يبرأ) Vakta kî mekfûlün leh fevt ola kefâletden berî olmaz. (وإن تكفل بنفسه على أنه إن لم يواف به في وقت كذا فهو ضامن لما عليه وهو) Eğer recülün nefesine ol şart üzerine tekfil eylese ki eğer şu vakitte mesela semeni ifâ itmezse onun üzerinde olan bin dirhemi bin zâminim halbuki ol vakitte recülü ihdâr eylemese kefil olan kimseye mâlî damân lâzım olur ve kefâlet bi'n-nefsden berî olmaz.

ولا يجوز الكفالة بالنفس في الحدود والقصاص عند أبي حنيفة وقالوا: يجوز)

) Ve dahi kefâlet bi'n-nefs İmâm Â'zam (r.a.) indinde hudûd ve kısâsda câ'iz olmaz. وأما الكفالة بالمال فجازة معلوما كان المال المكفول به أو مجهولا إذا كان ديناً صحيحاً مثل أن يقول: تكلفت عنه بألف (ويجوز تعليق الكفالة بالشرط مثل أن يقول: ما بايعت فلانا فعلي أو ما ذاب لك عليه فعلي أو ما غصبك فلانا فعلي) (كفيله) Mekfûlün leh muhayyerdir dilerse aslı mutâlebe ider ve dilerse kefilini taleb ider. (Kefâleti şarta taalluk câ'iz olur filana her ne bey' idersek yahud filan üzerinde senin için ne şey vâcib olduysa yahud filan senden ne nesne gasb ettiyse benim üzerimde sâbitdir demek misillû.

وإذا قال: تكلفت بما لك عليه فقامت البيعة بألف عليه ضمنه الكفيل فإن لم تقم البيعة فالقول قول الكفيل مع يمينه (في مقدار ما يعترف به فإن اعترف المكفول عنه بأكثر من ذلك لم يصدق على كفيله) (Vakta ki kefil dâyine dese ki senin için ânın üzerinde olan nesneye tekeffül eyledim beyyine bin dirheme kâ'im olsa kefil ânı zâmin olur eğer beyyine ikâme olunmaz ise kavli kefilin kavlidir ikrâr eylediği nesnede yeminiyle bile eğer mekfûlün 'anh ondan ziyâde ikrâr iderse kefilin aleyhine tasdik olunmaz. (ويجوز الكفالة بأمر المكفول عنه وبغير أمره فإن كفل بأمره رجع بما يؤدي عليه) Ve dahi kefâlet mekfûlün 'anhın emri ile ve emri olmayarak câ'iz olur eğer mekfûlün 'anhın emri ile tekeffül iderse ondan dolayı edâ eylediği nesne ile mekfûlün 'anhın üzerine rücû' ider. (وان تكفل بغير أمره لم يرجع عليه بما يؤديه) Eğer mekfûlün 'anhın emri olmayarak tekeffül iderse edâ eylediği nesne ile mekfûlün 'anha rücû' eyleyemez. (وإن كفل بغير أمره لم يرجع بما يؤديه وليس) (للكفيل أن يطالب المكفول عنه بالمال قبل أن يؤدي عنه فإن لوزم بالمال كان له أن يلزم المكفول عنه حتى يخلصه) (كفيل için mekfûlün 'anhı mal ile ondan dolayı edâ itmezden evvel mutâlebe olmadı eğer kefil mal sebebiyle mülâzemet olursa kefil için mekfûlün 'anhı mülâzemet olucudur ondan mâlî halâs edene dek. (وإذا أبرأ الطالب المكفول عنه أو استوفى منه برئ الكفيل) (Vakta ki tâlib mekfûlün 'anhdan berî ola yahud ondan hakkını ala kefil dahi berî olur. (وإن أبرأ الكفيل لم يبرأ) (ولا يجوز تعليق) (المكفول عنه) Eğer tâlib kefilini ibrâ eylese mekfûlün 'anhdan ibrâ lâzım gelmez (البراءة من الكفالة بشرط كل حق لا يمكن) (Her hak ki kefiliden ahz olunması mümkün olmaya hudûd ve kısâs misillû ona kefâlet sahih olmaz.

⁵⁴ (قوله بما يدركك في هذا البيع) Yani şu beyânda sana erişen nesneye tekeffül eyledim

(وإذا تكفل عن المشتري بالثمن جاز) Vakta ki müşteriden dolayı semene kefil olunsa câ'iz olur. (وان تكفل ان البائع بالمبيع لم تصح) Eğer bâyi'den dolayı mebi' ile tekeffül eylese sahih olmaz. (وان تكفل عن البائع بالمبيع لم يصح ومن استأجر دابة للحمل فإن كانت بعينها لم تصح الكفالة بالحمل وإن) (كانت بغير عينها جازت الكفالة ta'ayyun olunursa haml ile kefâlet sahih olmaz ve eğer dabbe gayr-i muayyen olursa kefâlet câ'iz olur. (ولا تصح الكفالة إلا بقبول المكفول له في مجلس العقد إلا في مسألة واحدة) Ve dahi kefâlet sahih olmaz ancak meclis-i 'akidde mekfûlün leh kabulüyle sahih olur ve bir dahi mes'ele-i vâhidede mekfûlün leh kavli olmayarak sahih olur. (وهي أن يقول المريض لو ارثته: تكفل) Zikr olunan mes'ele-i vâhîde maraz olan kimse vârisine demesidir ki benden dolayı deyn den benim üzerime lâzım olan nesneye kefil ol pes vâris gurmânın gâ'ib olmalarıyla bile marîzi tekeffül eylese kefâlet sahih olur.

وإذا كان الدين على اثنين وكل واحد منهما كفيل ضامن عن الآخر فما أدرى أحدهما لم يرجع به على شريكه) (حتى يزيد ما يؤديه على النصف فيرجع بالزيادة âherinden dolayı kefil ve zâmindir pes her nesneye ki ikisinin biri edâ eyledi şerîki üzerine rücû' idemez ta ki edâ eylediği nesne nısfı üzerine ziyâde olana dek pes nısfı üzerine edâ eylediği nesne zâ'id olursa ziyâde ile rücû' ider.

وإذا كفل اثنان عن رجل بألف على أن كل واحد منهما كفيل عن صاحبه فما أداره أحدهما يرجع بنصفه على) (شريكه قليلا كان أو كثيرا) Vakta ki iki kimse bir recül üzerine bin dirhem mukâbelesinde kefil olsalar ol şart üzerine ki ol kimseden her birerleri âherden kefildir pes ol nesneyi ki onların biri edâ eylemedi şerîki üzerine nısfıyla rücû' ider ol nesne ki kalil olsun yahud kesir olsun. (ولا تجوز الكفالة بمال الكتابة حر تكفل به أو عبد) Mal-ı kitâbete kefil olmak câ'iz olmaz hür tekeffül eylesin yahud 'abd tekeffül eylesin.

وإذا مات الرجل وعليه ديون ولم يترك شيئا فتكفل رجل عنه للغرماء لم تصح الكفالة عند أبي حنيفة وقالوا:) (تصح) Vakta ki üzerinde düyûn olarak recül fevt olsa halbuki bir nesne terk eylemese pes ondan dolayı bir recül gurmâ için tekeffül eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde kefâlet sahih olmaz.

2.11. Havale Kitâbı (كتاب الحوالة)

وتصح برضا المحيل والمحتال له والمحال) (لحوالة: جائزة بالديون) Düyûnu havale itmek câ'izdir. (عليه وإذا تمت الحوالة برىء المحيل من الدين ولم يرجع المحتال على) (ولم يرجع المحتال على)

والتوى عند أبي حنيفة أحد أمرين: إما أن يجحد الحوالة ويحلف ولا بينة عليه أو يموت) (Muhâalun leh olan kimse muhîl üzerine rücû ' idemez meğer hak iptâl ola bu suretde rücû ' ider. (مفلسا) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde teva iki emrin biridir ol iki emrin biri muhtâlun 'aleyh havaleyi inkâr idub ve yemin eylesidir halbuki muhtâlun leh için beyyine olmaya yahud muhtâlun 'aleyh müflis olarak fevt olmasıdır. (وقال أبو يوسف ومحمد هاذان ووجه) ثالث وهو أن يحكم الحاكم بإفلاسه في حال حياته

) İmâmeyn buyurdular ki şu zikr olunan iki vechdir üçüncü vech budur ki hâkim muhtâlun 'aleyhin hâli hayatında iflâsıyla hükmede zikr olunan üç suretde muhtâlun leh muhîle rücû ' ider. (وإذا طالب المحال عليه المحيل بمثل مال الحوالة فقال المحيل: أكلت بدين لي عليك لم يقبل) (Muhâalun leh olan kimseyi mal-ı havalenin misliyle mutâlebe eylediği vakitte pes muhîl muhtâlun 'aleyhe dese ki benim için senin üzerinde olan deyn ile havale eyledim muhîlin kavli kabul olunmaz ve muhîl üzerine misl-i deyn lâzım olur. (إن طالب المحيل المحتال بما أحاله به فقال: إنما أكلتك لتقبضه لي وقال المحتال: بل أكلتني بدين لي) (Eğer muhîl havale eylediği nesne ile muhtâlun leh'i mutâlebe eylese ve dese ki benim için kabz itmek eclinden seni havale eyledim ve muhtâlun leh dese ki sen beni ihâle eyledin benim için senin üzerinde olan deyn ile pes kavli muhîlin kavlidir.

(ويكره السفاتج وهو قرض استفاد به المقرض امن خطر الطريق) Ve dahi poliçe itmek mekruh olur ve poliçe dedikleri bir karzdır ki mukriz hatâr-ı tarîkin emnini karz ile istifâde eyleye.

2.12. Sulh Kitâbı (كتاب الصلح)

الصلح: على ثلاثة أضرب: صلح مع إقرار و صلح مع سكوت وهو أن لا يقر المدعى عليه ولا ينكره و صلح) (Sulh üç vech üzerinedir biri ikrâr ile sulh ve biri sukût ile sulh ve bu sulh müdde'â 'aleyhin ikrâr ve inkâr itmemesidir ve biri inkâr ile olan sulhdur ve bunların cümlesi câ'izdir. (فإن وقع الصلح عن إقرار اعتبر فيه ما يعتبر في البياعات إن وقع عن مال بمال وإن وقع عن) (Eğer ikrardan sulh vâki ' olsa bey'lerde i'tibâr olunan onda i'tibâr olunur eğer mal ile maldan sulh vâki ' olursa ve eğer menâfi ' ile maldan sulh vâki ' olur ise bu sulh icâreler ile i'tibâr olunur. (والصلح عن السكوت والإنكار في حق المدعى عليه لافتداء اليمين وقطع) (Ve dahi sükut ve inkârdan sulh müdde'â 'aleyhin hakkında yemine fedâ' için ve husumeti kat' içündür ve müdde'inin hakkında 'ivaz manasıyladır.

(وإذا صالح عن دار لم تجب فيه شفعة) Vakta ki dârdan musalâha ede onda şüf'a vâcib olmaz. (وإذا صالح على دار وجبت فيها الشفعة) Vakta ki dâr üzerine musalâha oluna ol dârda şüf'a vâcibedir. (وإذا كان الصلح عن إقرار فاستحق بعض المصالح عنه رجع المدعى عليه بحصة ذلك من العوض) Ve dahi ikrârdan sulh olduğu vakitte pes musalâhanın bazısı müstehak çıkılınsa müdde'â 'aleyh onu hissesiyle 'ivazdan müdde'î üzerine rücû' ider. (وإن وقع الصلح عن سكوت أو إنكار) Eğer sükut ve inkârdan sulh vâki' olup pes münâzeun fih müstehak çıkılınsa müdde'î husumet ile ona rücû' ider ve 'ivazı dahi redd ider. (وإن استحق بعض ذلك رد حصته ورجع بالخصومة فيه) Eğer münâzeun fihin bazısı müstehak çıkılınsa müdde'î bazın hissesini redd idub husumet ile münâzeun fihe rücû' ider.

وإن ادعى حقا في دار لم يبينه فصولح من ذلك على شيء ثم استحق بعض الدار لم يرد شيئا من العوض لأن) دعواه يجوز أن تكون فيما بقي

) Vakta ki bir kimse bir dârda hak da'va idub beyân eylese pes ol haktan dolayı bir nesne üzerine musalâha olunsu ba'dehu ol dârın bazısı müstehak çıkılınsa müdde'î 'ivazdan bir nesne redd eylemez zirâ câ'iz ki da'vası bâki kalan da ola. (والصلح جائز من دعوى) (الأموال والمنافع وجنابة العمد والخطإ ولا يجوز من دعوى الحدود Ve dahi menâfi' ve emvâl ve cinâyetü'l-'amd ve cinâyetü'l-hatâyı da'vadan dolayı sulh câ'izdir dahi hudûd da'vasından ötürü sulh câ'iz olmaz.

وإذا ادعى رجل على امرأة نكاحا وهي تجدد فصالحته على مال بذلته حتى يترك الدعوى جاز وكان في معنى) (الخلع) Vakta ki bir recül bir 'avrat üzerine nikâh da'va eylese halbuki 'avrat inkâr eylese pes ol 'avrat recül da'vasını terk itmek için ol recüle bezl eylediği mal üzerine musalâha eylese câ'iz olur ve bu misillü sulh manâda hulu'dur. (وإن ادعت امرأة نكاحا على رجل فصالحها على) Eğer bir 'avrat bir recül üzerine nikâh da'va eylese pes recül ol 'avrat için bezl eylediği mal üzerine 'avratı sulh eylese câ'iz olmaz. (وإن ادعى على رجل أنه عبده فصالحته) Eğer bir kimse bir recül üzerine şu benim 'abd-i memlûkümdür diyerek da'va eylese pes ol recül i'tâ eylediği mal üzerine ol kimseyi musalâha eylese câ'izdir ve bu musalâha ol müdde'inin hakkında mal üzerine 'itk mertebesindedir. (وكل شيء وقع عليه الصلح وهو مستحق بعقد المداينة لم يحمل على المعاوضة لم يحمل على) (وإنما يحمل على أنه استوفى بعض حقه وأسقط باقية كمن له على رجل ألف دلاهم جياذ فصالحه على المعاوضة وإنما يحمل على أنه استوفى بعض حقه وأسقط باقية كمن له على رجل ألف دلاهم جياذ فصالحه على) (خمسمائة زيوف جاز وصار كأنه أبرأه عن بعض حقه وأخذ باقيه) Her nesne ki onda sulh vâki' ola halbuki ol nesne müdâyene 'akdine müstehaktır muâvaza üzerine haml olunmaz ancak haml olunur ki hakkının bazısını iskât idub ve bazısını istifâ eyledi bir kimse misillü ki ol kimse için bir recül üzerinde ciyâd olarak bin dirhem olsa pes ol recül zuyûftan beşyüz

dirhem üzerine musalâha eylese câ'iz olur güyâ ki hakkının bazısından ibrâ eyledi. (ولو (صالحه على ألف مؤجل جاز وصار كأنه أجل نفس الحق Eğer viresiye olan elf üzerine musalâha eylese câ'iz olur güyâ ki hakkın nefsinin te'cil eyledi. (ولو صالحه على دنانير إلى شهر لم يجز) Eğer denânir üzerine musalâha eylese bir aya kadar câ'iz olmaz. (ولو كان له ألف سود وهي جمع اسود) Eğer bir kimse için siyah akçe olarak bin dirhem olsa pes beyaz akçe olarak beşyüz dirhem üzerine musalâha eylese câ'iz olmaz. (ولو كان له ألف مؤجلة) Eğer bir kimse için mü'eccel olarak bin dirhemi olup peşin olarak beşyüz dirhem üzerine musalâha eylese câ'iz olmaz. (ومن وكل رجلا بالصلح عنه فصالحه لم) Eğer bir kimse için mü'eccel olarak bin dirhemi olup peşin olarak beşyüz dirhem üzerine musalâha eylese câ'iz olmaz. (فإن صالح ما صالح عليه إلا أن يضمنه) (يلزم الوكيل ما صالح عليه إلا أن يضمنه) Bir kimse bir recülün sulh itmeye vekil eylese pes recül ondan dolayı sulh eylese musalâhun 'aleyh vekil üzerine lâzım olmaz meğer musalâhun 'aleyhi zâmin ola bu suretde lâzım gelür. (والمال لازم للموكل) Ve dahi mal müvekkile lâzım gelür. (فإن صالح عنه على شيء بغير أمره فهو على أربعة أوجه:) Eğer müvekkilin emri olmayarak bir nesne üzerine musalâha eylese bu suretde dört vech üzerinedir. (إن صالح بمال وضمنه تم الصلح) Eğer mal üzerine musalâha idub ve mâlî zâmin olur ise sulh tamam olur. (وكذلك لو قال:) Eğer dese ki seni şu bin dirhem üzerine musalâha eyledim yine sâbık misillü sulh tamam olup elfi teslim itmek lâzım olur. (وكذلك لو قال:) Eğer dese ki elf üzerine seni musalâha eyledim ve elfi teslim eylese yine sulh tamam olur. (وإن قال: صالحتك على ألف ولم يسلمها فالعقد موقوف: فإن أجازته المدعى عليه جاز) Eğer dese ki bin dirhem üzerine seni musalâha eyledim ve teslim itmese 'akid mevkuftur eğer müdde'â 'aleyh icâze verirse câ'iz olur ve eğer icâze virmez ise sulh bâtil olur.

وإذا كان الدين بين شريكين فصالح أحدهما من نصيبه على ثوب فشريكه بالخيار: إن شاء اتبع عليه الدين) Eğer iki şerîk beyninde deyn olup pes iki şerîkin biri nasibinden bir sevbin üzerine musalâha eylese diğer şerîk muhayyerdir dilerse medyuna nasibiyle ittibâ ider ve dilerse sevbin nısfını ahz ider lâkin şerîki rub-i deyni zâmin olursa bu suretde sevbin nısfını âhz itmez. (ولو استوفى نصف نصيبه من الدين كان) Eğer iki şerîkin biri deynden nasibinin nısfını istifâ eylese kabz eylediği nesnede âher şerîk için müşâreket vardır ba'dehu ikiside mabâki deyn ile garîm üzerine rücû' iderler. (ولو اشترى ولو اشترى أحدهما نصيبه من الدين سلعة كان) Eğer iki şerîkin biri deynden nasibiyle bir metâ' iştirâ eylese diğer şerîk için rub-i deyni ona tazmin itmek vardır. (وإذا كان السلم بين شريكين فصالح أحدهما من نصيبه) Vakta ki (على رأس المال لم يجز عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله وقال أبو يوسف رحمه الله: يجوز الصلح

selem iki şerîk beyninde olub biri nasibinden dolayı re'sü'l-mal üzerine musalâha eylese İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) katlarında sulh câ'iz olmaz İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki câ'iz olur.

وإن كانت التركة بين ورثة فأخرجوا أحدهم منها بمال أعطوه إياه والتركة عقار أو عروض جاز قليلا كان ما (أعطوه أو كثيرا Ve dahi birkaç verese beyninde tereke olub verese kendilerden birini ona i'tâ eyledikleri mal ile terekeden ihrâc eyleseler halbuki tereke 'akâr yahud urûzdur câ'iz olur وإن كانت التركة فضة فأعطوه ذهباً أو كانت ذهباً (وإن كانت التركة فضة فأعطوه ذهباً أو كانت ذهباً كذلك Eğer tereke fidda olub zeheb i'tâ eyleseler yahud tereke zeheb olub fidda i'tâ eyleseler mâsebak misillû câ'iz olur. (وإن كانت التركة ذهباً وفضة وغير ذلك فصالحوه على) فضة أو ذهب فلا بد أن يكون ما أعطوه أكثر من نصيبه من ذلك الجنس حتى يكون نصيبه بمثله والزيادة بحقه من بقية (الميراث) Eğer tereke zeheb ve fidda ve bunların gayrisi olsa pes vereseden birini fidda yahud zeheb üzerine musalâha eyleseler bu suretde i'tâ eyledikleri nesne ol cinsten nasibinden ekser olması lâzımdır tâ ki nasibi misli mukabelesinde ve ziyâde bakiyye-i mirâsdan olan hakkı mukâbelesinde ola. (وإن كان في التركة دين على الناس فأدخلوه في الصلح على أن يخرجوا المصالح) (عنه ويكون الدين لهم فالصلح باطل فإن شرطوا أن يبرئ الغرماء منه ولا يرجع عليهم بنصيب المصالح فالصلح جائز Eğer terekede nâs üzerinde deyn olsa pes deyni sulha idhâl eyleseler ol şart üzerine ki musalâhı deyn den ihrâc idub deyn bâki kalan vereseler için ola bu suretde sulh bâtıldır eğer verese şart eyleseler ki musalâha guramâyı ibrâ idub deyn den olan nasibiyle ânlar üzerine rücû' eyleme bu suretde sulh câ'izdir.

2.13. Hibe Kitâbı (كتاب الهبة)

(الهبة: تصح بالإيجاب والقبول ويتم القبض) Dahi hibe icâb ve kabul ile câ'izdir ve kabz ile tamam olur. (وإن قبض الموهوب له في المجلس بغير أمر الواهب جاز) Eğer mevhûbun leh 'akid meclisinde vâhibin emri olmayarak hibe olunan nesneyi kabz eylese câ'iz olur. (وإن قبض بعد) (الافتراق لم يجز إلا أن يأذن له الواهب في القبض وتتعد الهبة بقوله: وهبت ونحلت وأعطيت وأطعمتك هذا) (الطعام وجعلت هذا الثوب لك وأمرتك هذا الشيء) Ve dahi vâhibin zikr olunan elfâzı demesiyle hibe mün'akid olur. (وحملتك على هذه الدابة إذا نوى بالحملان الهبة) Vâhibin demesiyle dahi hibe mün'akide olur haml ile hibeye niyet eylediği vakitte. (ولا تجوز الهبة فيما يقسم إلا) (محوزة مقسومة) Taksim kabul ider nesnede ayrılmadıkça ve mümtaz olmadıkça hibe câ'iz olmaz. (وهبة المشاع فيما لا يقسم جائزة) Ve dahi taksim kabul itmeyüb müşterek olan nesneyi hibe câ'izdir. (ومن وهب شقصا مشاعا فالهبة فاسدة فإن قسمه وسلمه جاز) Bir kimse müşâ' olan bir

ولو وهب دقيقا في حنطة أو) Eğer hintada olan dakiki yahud susam tanesinde (دهنا في سمس فالهبة فاسدة فأن طحن وسلم لم يجز وإذا كانت) Eğer 'ayn mevhubun lehin yedinde olsa hibe ile ol 'ayna mâlik olur her kaçan ol 'aynda kabzı tecdid itmez ise de. (العین في يد الموهوب ملكها بالهبة وإن لم يجدد فيها قبضا وإذا وهب الأب لابنه) (الصغير هبة ملكها الابن بالعقد Eğer ibn-i sagîr için (وإن وهب له أجنبي هبة تمت بقبض الأب) sebebiyle ol nesneye mâlik olur. (وإن وهب للیتیم هبة فقبضها له ولیه) Eğer bir yetim için hibe olunub velîsi yetim için hibeyi kabz eylese câ'izdir. (وأن كان Eğer ol yetim vâlidesinin yanında olsa vâlidesinin yetim için kabzı câ'izdir. (وذلك إن كان في حجر أجنبي يربيه فقبضه له جائز) Eğer yetim bir terbiye iden ecnebinin yanında olub ol ecnebi yetim için hibeyi kabz eylese câ'iz olur. (وإن قبض الصبي الهبة بنفسه له) Eğer sabî kendisü hibeyi kabz eylese câ'iz olur.

(وإذا وهب اثنان من واحد دارا جاز) Vakta ki iki kimse bir adama bir dâr hibe eyleseler câ'iz olur. (وإن وهب اثنان من واحد دارا جاز وإن وهب واحد من اثنين دارا لم يصح عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف] يصح Eğer bir kimse iki adama bir nesne hibe eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde (ومحمد:] يصح وإذا وهب هبة لأجنبي فله الرجوع فيها إلا أن) İmâm Â'zam (r.a.) indinde sahih olmaz İmâm Â'zam buyurdular ki hibe sahih olur. (يعوضه عنها أو تزيد زيادة متصلة أو يموت أحد المتعاقدين أو تخرج الهبة من ملك الموهوب له Bir kimse bir ecnebiye bir nesne hibe eylese ol kimse için hibeye rücû' olucudur meğer ol ecnebi hibeden 'ivaz vere yahud hibe olunan nesne ziyâde-i muttasıla ola yahud müte'akıdeynin biri fevt ola yahud hibe mevhubun lehin mülkünden ihrâc oluna bu suretlerde hibeye rücû' olunmaz. (وإن وهب هبة لذي رحم محرم منه فلا رجوع فيها وكذلك ما وهب أحد الزوجين لآخر لصاحبه) Bir kimse nefsinin zî rahm-i mahremi olan kimseye hibe eylese hibeye rücû' itmeye kâdir olmaz vakta ki zevceynin biri âhere hibe eylese yine rücû' olunmaz. (وإذا قال الموهوب له) (للوهاب: خذ هذا عوضا عن هبتك أو بدلا عنها أو في مقابلتها فقبضه الوهاب سقط الرجوع leh vâhibe dese ki şu nesneyi hibeden 'ivaz olarak ahz et yahud hibeden bedel olarak ahz et yahud hibe mukabelesinde ahz et pes vâhib ol nesneyi kabz eylese rücû' sâkıt olur. (وإن Eğer bir ecnebi mevhubun (عوضه أجنبي عن الموهوب له متبرعا فقبض الوهاب عوض سقط الرجوع lehden dolayı teberrûen vâhibe 'ivaz virub ol dahi 'ivazı kabz eylese rücû' sâkıt olur. (وإذا Ve dahi hibenin nısfı müstehak çıkıldığı suretde 'ivazın (استحق نصف الهبة رجع بنصف العوض وإن استحق نصف العوض لم يرجع في الهبة إلا أن يرد ما بقي من) ider. (استحق نصف الهبة رجع بنصف العوض وإن استحق نصف العوض لم يرجع في الهبة إلا أن يرد ما بقي من)

(العوض ثم يرجع) Eğer 'ivazîn nısfı müstehak olsa vâhib hibenin nısfına rücû' idemez meğer 'ivazdan bâki kalanı mevhubun leh redd eyleye ba'dehu rücû' ider.

(ولا يصح الرجوع إلا بتراضيهما أو بحكم الحاكم) Dahi hibeden rücû' sahih olmaz meğer vâhib ve mevhubun lehın rızâlarıyla yahud kâdînin hükmüyle ola. (وإذا تلفت العين الموهوبة فاستحقها .) (مستحق فضمن الموهوب له لم يرجع على الواهب بشي Vakta ki mevhube olan 'ayn telef olub ve ona bir müstehik müstehak olsa pes mevhubun leh zâmin olsa vâhib üzerine bir nesne ile rücû' eyleyemez. (وإذا وهب بشرط العوض اعتبر التقابض في العوضين وإذا تقابضا صح العقد وصار في حكم البيع:) (يرد بالعيب وخيار الرؤية وتجيب فيه الشفعة Vakta ki 'ivaz şartıyla vâbih hibe eyleye iki 'ivazda kabz i'tibâr olunur vakta ki ikiside tekâbud eylese 'akid sahih olur bu misillü hibe bey' hükmündedir 'ayb ile ve hıyâr-ı rû'yet ile redd ider ve onda şûf'a dahi vâcib olur

(والعمرى جائزة للمعمر في حال حياته ولورثته بعد موته) Dahi 'umrâ câ'izdir muammerun leh içün hâli hayatında ve mevtinden sonra vereseşi içün dahi câ'izdir meselâ Zeyd 'Amr'a dese ki; "şu dârı senin ömrün oldukça sana hibe eyledim" 'umrâ sâbit olur. (والرقبي باطلة عند) Ve dahi rukbâ yani şu dârda fevt olana kadar sâkin olayım ândan sonra sana hibe ettim denülse İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde bâtıldır İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki câ'izdir.⁵⁵

(ومن وهب جارية إلا حملها صحت الهبة وبطل الاستثناء) Bir kimse bir câriyeyi hibe idub hamlini hibe eylemese hibe sahih olub ve istisnâ bâtil olur. (والصدقة كالهبة: لا تصح إلا بالقبض) Sadaka hibe misillü kabz bulunmadıkça sahih olmaz. (ولا يجوز في مشاع يحتمل القسمة) Kısımete ihtimâli olan müşâ'da sadaka câ'iz olmaz. (وإذا تصدق على فقيرين بشي جاز) Bir kimse iki fakir üzerine bir nesne tasadduk eylese câ'iz olur. (ولا يجوز الرجوع في الصدقة بعد القبض) Kabzdan sonra sadakada rücû' sahih olmaz. (ومن نذر أن يتصدق بماله لزمه أن يتصدق بجنس ما تجب فيه الزكاة) Bir kimse mâlını tasadduk itmeği nezr eylese zekât vâcib olan nesnenin cinsini tasadduk vâcib olur. (وإن نذر أن يتصدق بملكه لزمه أن يتصدق بالجميع ويقال له: أمسك منه مقدار ما تتفقه على نفسك وعيالك إلى) Eğer bir kimse nezr eylese ki mülkünü tasadduk eyleye ol kimseye mülkünün cemî'sini tasadduk lâzım olur ve ol kimseye denülür

⁵⁵ Dahi rukbânın sureti oldur ki; Zeyd 'Amr'a dese ki; "şu dârda sâkin ol tâ ki fevt olana kadar eğer ben senden evvel fevt oldum ise dâr senin olsun ve eğer sen benden evvel fevt oldum ise dâr red olunsun."

ki nefsin ve 'ıyâlin üzerine infâk eyleyecek miktârı maldan imsâk et diğerk mal kesb eyleyene dek ne zaman ki mal kesb idersek infâk eylediğın mislini tasadduk eyle.

2.14. Vakıf Bahsi (كتاب الوقف)

لا يزول ملك الواقف عن الوقف عند أبي حنيفة إلا أن يحكم به الحاكم أو يعلقه بموته فيقول: إذا مت فقد وقفت (داري على كذا) Vâkıfın vakıftan mülkü zâ'il olmaz İmâm Â'zam (r.a.) indinde meğer vakfiyla hâkim hüküm eyleye yahud vakfi mevtine taalluk idub fevt olursam dârımı şu şart üzerine vakf eyledim diye bu suretde vâkıfın vakıftan mülkü zâ'il olur. (وقال أبو يوسف: يزول) وقال (المالك بمجرد القول) İmâm Ebû Yûsuf buyurdular ki mücerred kavı ile mülkiyet zâ'il olur (ve (محمد: لا يزول الملك حتى يجعل للوقف وليا ويسلمه إليه وإذا) İmâm Muhammed buyurdu ki mülkiyet zâ'il olmaz ta ki vakıf için bir mütevellî nasb idub ona teslim eylemedikce. (صح الوقف على اختلافهم - خرج عن ملك الواقف ولم يدخل في ملك الموقوف عليه) Vakta ki vakıf müctehidlerin ihtilâfi üzerine sahih oldukda vâkıfın mülkünden hurûc ider ve mevkuftın İmâm Ebû (ووقف المشاع جائز عند أبي يوسف وقال محمد: لا يجوز) İmâm Ebû 'aleyhin mülküne dâhil olmaz. (ولا يتم الوقف) İmâm Muhammed buyurdu ki câ'iz olmaz. (عند أبي حنيفة ومحمد حتى يجعل آخره لجهة لا تنقطع أبدا) Ve dahi İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde vakıf tamam olmaz tâ ki vakfın âherini bir cihete kılana dek ki ol cihet ebedi munkatı' olmaya. (وقال أبو يوسف: إذا سمو فيه جهة تنقطع جاز وصار بعدها للفقراء وإن لم يسمهم) Ve dahi İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki vakıfta munkatı' olur bir cihet tesmiye olunduğı vakitte vakıf câ'iz olur ve ol cihetden sonra vakıf fukarâ için olur her kaçan fukarâ zıkr olunmaz ise de (ويصح وقف العقار) ve dahi 'akârı sahih olur.

(ولا يصح وقف ما ينقل ويحول) İnkılâb ve tahvil kabul iden nesneyi vakf itmek sahih olmaz. (وقال أبو يوسف: إذا وقف ضيعة ببقرها وهم عبيده جاز) İmâm Ebû Yûsuf buyurdular ki vakta ki vâkıf bir çiftliğı bakarıyla ve hizmetkârları ile halbuki ol hizmetkârlar vâkıfın köleleridir vakf eylese vakıf câ'iz olur. (وقال محمد: يجوز حبس الكراع والسلاح وإذا صاح الوقف لم يجز بيعه ولا) (تملكه إلا أن يكون مشاعا عند أبي يوسف فيطلب الشريك القسمة فتصح مقاسمته) Ve dahi İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki [y]ılkı olan atları ve silâhı vakf itmek câ'iz olur pes vakıf sahih olduğı vakitte onu bey' ve temlik itmek câ'iz olmaz meğer müşterek ola İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) indinde şerik kısmeti taleb eylediğı vakitte mukâseme sahih olur. (وقال محمد رحمه الله لا يجوز) İmâm Muhammed buyurdu ki müşâ'ı vakf câ'iz olmaz. (الواجب: أن يبدأ من ريع الوقف بعمارته) (شرط الواقف ذلك أو لم يشترط) Ve dahi vâcib olan evvelen vakfın irtifâğından vakfi ta'mir ile bed' olunmaktır vâkıf ta'miri şart eylesin yahud eylemesin.

وان وقف دارا على سكنى ولده فالعمارة على من له السكنى فإن امتنع من ذلك أو كان فقيرا أجرها الحاكم)
 Eğer vâkıf bir dârı kendi veledi ol dârdâ sâkin (وعمرها بأجرتها فإذا عمرت رجها إلى من له السكنى
 من له (ولم يملكها بغيره) Eğer vâkıf bir dârı kendi veledi ol dârdâ sâkin olanın üzerinedir eğer
 olmak şartı üzerine vakf eylese ol dârı tamir itmek dârdâ sâkin olanın üzerinedir eğer
 ol tamir ider vakta ki hâkim dârı tamir eyledi ol dârın sûknâsı kime mahsus ise onu redd ider.
 وما انهدم من بناء الوقف وآلته صرفه الحاكم في عمارة الوقف إن احتاج إليه وإن استغنى عنه أمسكه حتى يحتاج إلى)
 (عمرته فيصرفه فيها) Ve dahi vakfin binasından ve aletlerinden münhedim olan nesneyi yani
 vakfin nakzını hâkim vakfin tamirine sarf ider eğer vakıf muhtac ise ve eğer vakıf ol
 nakzdan müstağni ise hâkim onu imsâk ider vakıf imârete muhtac olana dek pes onu
 imârete sarf ider. (ولا يجوز أن يقسمه بين مستحقي الوقف) Ve dahi ol nakzı vakfa müstehak olan
 kimseler beyninde taksim câ'iz olmaz. (وإذا جعل الوقف غلة الوقف لنفسه أو جعل الولاية إليه جاز عند)
 (أبي يوسف رحمه الله) Vakta ki vâkıf vakfin gallesini nefsi için kıla yahud müteveli olmaya
 kendisini kılsa İmâm Ebi Yûsuf (r.a.) indinde câ'iz olur.

(وإذا بنى مسجدا لم يزل ملكه عنه حتى يفرزه عن ملكه بطريقه ويأذن للناس بالصلاة فيه)
 bir mescid bina ede mülkü ondan zâ'il olmaz tâ ki ol mescidi tarîkiyle bile ifrâz yani
 mülkünden ihrâc ve ol mescide nâs için namaza izin virmedikce. (فإذا صلى فيه واحد زال ملكه)
 (عنه عند أبي حنيفة رحمه الله) Ol mescidde bir kimse namaz kıldığı vakitte İmâm Â'zam (r.a.)
 indinde ondan mülkiyet zâ'il olur. (وقال أبو يوسف: يزول ملكه عنه بقوله: جعلته مسجدا)
 Dahi İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki mescid kıldım demekle mülkiyet zâ'il olur.

(ومن بنى سقاية للمسلمين أو خانا يسكنه بنو السبيل أو رباطا أو جعل أرضه مقبرة لم يزل ملكه عن ذلك عند)
 Bir kimse müslimîn için bir musluk bina eylese yahud yolcular
 sâkin olmak için bir hân bina eylese yahud kervansaray bina eylese yahud arzını makbere
 kılsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde mülkiyet zâ'il olmaz hâkim hüküm eylemedikce. (وقال أبو)
 (يوسف رحمه الله: يزول ملكه بالقول) İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki kavîl ile mülkiyet zâ'il olur.
 (وقال محمد: إذا استقى الناس من السقاية وسكنوا ألخان والرباط ودفنوا في المقبرة زال الملك)
 Muhammed (r.a.) buyurdular ki vakta ki nâs sikâyeden istiskâ edeler ve hân ve ribâtda
 sâkin olalar ve makbereye defin edeler mülkiyet bu zikr olunanlardan zâ'il olur.

2.15. Gasb Bahsi (كتاب الغصب)

Ve dahi gasb ıstılâh-ı fukuhâda bir kimsenin mâlını rızâsı olmayarak cebren ahz
 itmeye derler. (ومن غصب شيئا مما له مثل فهلك في يده فعليه ضمان مثله وإن كان مما لا مثل له فعليه قيمته)
 Bir kimse misli bulunan nesneyi gasb idub yedinde helâk olsa pes gâsîp üzerine ol

nesnenin damânı lâzım gelür eğer gasb olunan nesne misli olmayan nesnelere olduğu vaktde gâsib üzerine kıymeti lâzım gelür. (يوم الغصب وعلى الغاصب رد العين المغصوبة فإن ادعى) هلاكها حبسه الحاكم حتى يعلم أنها لو كانت باقية لأظهرها ثم قضى عليه ببدلها

) Magsûbenin 'aynını redd itmek gâsib üzerine lâzım olur eğer gâsib magsûbenin helâkını iddiâ' eylese hâkim onu habs ider tâ ki mağlum olana kadar ki eğer magsûbe gâsibin yedinde olaydı izhâr ider idi ba'dehu gâsib üzerine gasb eylediği nesnenin bedeliyle hükmidir. (والغصب فيما ينقل ويحول) Halbuki gasb menkul ve muhavvel olan nesnedir.

Pes gâsib (وإذا غصب عقارا فهلك في يده لم يضمنه عند أبي حنيفة وأبي يوسف وقال محمد: يضمنه كهدمه) bir 'akârı gasb idub yedinde helâk olsa İmâmeyn (r.h.) indlerinde damân lâzım olmaz İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki damân lâzım olur. (وما نقص منه بفعله وسكناه ضمنه في قولهم) İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki damân lâzım olur. (جميعا) Gâsibin fi'ili yahud süknâsı sebebiyle 'akârdan noksân olan nesneyi cemî' eimmenin kavlinde damân lâzım olur. (وإذا هلك المغصوب في يد الغاصب بفعله أو بغير فعله فعليه ضمانه) Vakta ki magsûb gâsibin yedinde gâsibin fi'ili sebebiyle yahud fi'ili olmayarak helâk olsa bu suretde onun üzerine damân lâzım gelür. (وإن نقص في يده فعليه ضمان النقصان) Eğer gâsibin yedinde magsûb noksân olsa onun üzerine noksânını damân lâzım gelür. (ومن ذبح شاة غيره) (فمالكها بالخيار: إن شاء ضمنه قيمتها وسلمها إليه وإن شاء ضمنه نقصانها وإذا تغيرت العين المغصوبة بفعل الغاصب Bir kimse gayrî kimsenin ganemini zebh eylese ol ganemin mâliki muhayyerdir dilerse şâtın kıymetini tazmin ettirir o şâtı zâbihe teslim eyler ve dilerse noksânını tazmin ettirir. (ومن خرق ثوب غيره خرقا يسيرا ضمن نقصانه وإن خرقه خرقا كثيرا يبطل عامة منفعتة فلما لكة أن يضمنه جميع) (قيمته) Bir kimse gayrin sevbinin hark-ı yesîr ile hark eylese sevbin noksânını damân lâzım olur eğer ol sevbin 'âmme-i menfaatini iptal ider hark-ı kebîr ile hark eylese pes ol sevbin mâliki için sevbin cemî' kıymetini tazmin itmek olucudur. (حتى زال اسمها وأعظم منافعتها زال ملك) Vakta ki mağsube gâsibin fi'iliyle tagayyür idub tâ ki mağsubenin ismi zâ'il olub ve menfaati zâ'il olsa mâlikin ondan mülkü zâ'il olub ve gâsib ona mâlik olur ve mağsubenin kıymetini dahi zâmin olur ve ol mağsube ile intifâ' helâl olmaz tâ ki bedelini edâ eyleyene dek.

وهذا كمن غصب شاة فذبحها وشواها أو طبخها أو غصب حنطة فطحنها أو حديدا فاتخذه سيفاً أو صفراً فعلمه) (أنية) Mezкурun temsili bir kimse misillû ki bir şât gasb idub boğazlasa ve onu büryân idub yahud pişirse yahud hinta gasb idub onu un eylese yahud hadidi gasb idub seyf ittihâz eylese yahud tunç gasb idub çanak ittihâz eylese bu suretlerde mağsube tagayyür etmiş oldu mâlikin mülkü ondan zâ'il olur. (وان غصب فضة أو ذهباً فضر بها دراهم أو دنانير لم يزل ملك مالکها)

Eğer fidda yahud zeheb gasb idub onu derâhim yahud denânir döktürse İmâm Â‘zam (r.a.) indinde mâlikin mülkü zâ‘il olmaz. (ومن غضب ساجة فبنى عليها زال) Bir kimse bir hatab gasb idub onun üzerinde bina eylese mâlikin mülkiyeti zâ‘il olub gâsibe ol hatabın kıymeti lâzım gelür.

ومن غضب أرضا فغرس فيها أو بنى قيل له: اقلع الغرس والبناء وردها فارغة فإن كانت الأرض تنقص بقلع) Bir kimse bir arzı gasb idub onda ağaç dikse yahud ol arz üzerinde bina eylese gâsibe denülür ki binayı ve garsı koparıb arzı redd eyle eğer arza binayı yahud garsı koparmak ile noksân târi olur ise mâlik için koparılmış olarak bina ve garsın kıymetini gâsib için zâmin olmak olucudur bu suretde bina ve gars mâlik için olur.

ومن غضب ثوبا فصبغه أحمر أو سويقا فأنته بسمن فصاحبه بالخيار: إن شاء ضمنه قيمة ثوبه أبيض ومثل) Bir kimse sevbi gasb idub boyasa yahud sevîk gasb idub ona yağ karıştırırsa mezkûrun sâhibi muhayyerdir dilerse ebyaz olarak sevbin kıymetini ve sevîkin mislini tazmin ve ânları gâsibe teslim ider ve eğer dilerse onları ahz idub gâsibe boya ve yağın ziyâde eylediği nesneyi borclu olur. (ومن غضب عينا فغيبها فضمنه المالك قيمتها ملكها الغاصب والقول في القيمة قول الغاصب مع يمينه إلا أن يقيم المالك البينة بأكثر) Bir kimse bir nesneyi gasb idub ânı ga‘ib eylese ve mâlik ol ‘aynın kıymetini gâsibe tazmin eylese gâsib ol ‘ayna mâlik olur ve kıymetide gâsibin kavli mesmû‘ olur yeminiyle bile meğer ki gâsibin dediğinden ekser üzerine beyyine ikâme eyleye bu suretde gâsibin kavline i‘tibâr olunmaz. (فإن ظهرت العين وقيمتها أكثر مما ضمن وقد ضمنها بقول المالك أو ببينة أقامها أو) Eğer ga‘ib olan mağsube zâhir olub kıymeti ekser olsa halbuki mâlikin kavli ile yahud beyyine ikâme ile yahud gâsibin yemininden nükûlüyle gâsib kıymeti zâmin olmuş idi bu suretde mâlik için muhayyerlik olmadı. (وإن كان ضمنها) Suret-i Sâbıkada eğer mâlik gâsibin kavliyle tazmin etmiş olduysa mâlik muhayyerdir dilerse damân üzerine sebkât ider ve eğer dilerse ‘aynı ahz idub ve ‘ivazı gâsibe redd ider. (وولد) المغصوبة ونماؤها وثمرتها البستان المغصوب أمانة في يد الغاصب فإن هلك فلا ضمان عليه إلا أن يتعدى فيها أو يطلبها Ve dahi mağsubenin veledi ve nemâsı ve mağsub olan bostânın meyvesi gâsibin yedinde emânetdir eğer helâk olursa gâsib üzerine damân lâzım olmaz meğer ol emânetde ta‘addî ede yahud mezkûratı mâliki mutâlêbe idub gâsib onları mâlikden men‘ eyleye bu suretde yine damân lâzım olur. (وما نقصت الجارية بالولادة في ضمان الغاصب) Ve dahi veled sebebiyle câriyeden noksân olan nesne gâsibin damânına dâhildir. (وإن كان في قيمة الولد)

Eğer veledin kıymetinde noksâna vefâ olur ise veled ile noksân cebire olunur ve noksânı damân gâsibden sâkıt olur. (ولا يضمن الغاصب منافع) (ما غصبه إلا أن ينقص باستعماله فيغرم النقصان zâmin olmaz meğer isti'mâl sebebiyle gasb eylediği nesne noksân ola pes noksânı borclu olur.

(وإذا استهلك المسلم خمر الذمي أو خنزيره ضمن قيمتهما) Vakta ki müslim zimmînin hamrını yahud hınzırını helâk ede ânların kıymetini damân lâzım olur. (وان استهلكهما المسلم على المسلم لم) (يضمن والله اعلم) Vakta ki müslimin aleyhine bir müslim hamrı yahud hınzırını helâk eylese damân lâzım olmaz müslim hakkında onlar mal olmadığından.

2.16. Vedî'a Kitâbı (كتاب الوديعة)

الوديعة: أمانة في يد المودع) Bundan sonra zikr olunan emânete dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (فإن هلكت لم يضمنها وللمودع أن يحفظها بنفسه وبمن في عياله فإن حفظها بغيرهم أو أودعها ضمن إلا أن يقع في داره حريق فيسلمها إلى) (جاره أو يكون في سفينة يخاف الغرق فلقبها إلى سفينة أخرى لم يضمن) Dahi mûdi' için olucudur ki ol vedî'ayı nefsi hıfz eyleye eğer nafakası üzere vâcib olmayan kimselere vedî'ayı hıfz ettirse yahud ol vedî'ayı bir âher kimseye emânet virse damân lâzım olur lâkin mûdi' in dârında ateş vâki' olub komşusuna vedî'ayı teslim eylese yahud mûdi' bir sefinede olub garkından havf idub âher sefineye vedî'ayı nakl eylese damân lâzım olmaz. (وان خلطها المودع) Eğer mûdi' vedî'ayı kendi mâlına halt idub tâ ki vedî'a temeyyüz eylemese yine mûdi' zâmin olur. (فإن طلبها صاحبها فحبسها عنه وهو يقدر على تسليمها ضمنها) (وان اختلطت بماله من غيره فعلة فهو شريك لصاحبها) Eğer vedî'a mûdi' in mâlına bir kimsenin fi'ili olmayarak muhtelit olsa bu suretde mûdi' ve vedî'anın sâhibine şerîkdir. (وان أنفق المودع بعضها ثم رد مثله فخلطه بالباقي ضمن الجميع) Eğer mûdi' vedî'anın bazısını infâk idub ba'dehu onun mislini redd idub bâki kalanına halt eylese kâffesini zâmin olur. (وإذا تعدى المودع في الوديعة - بأن كانت دابة فركبها أو ثوبا فلبسه أو عبدا فاستخدمه أو) (أودعها عند غيره ثم أزال التعدي وردها إلى يده زال الضمان vedî'a dâbbe olub ona râkib olsa yahud sevbi olub ânı giyse yahud 'abd olub hizmetde isti'mâl eylese yahud gayrin indinde vedî'a kılta ba'dehu ta'addî zâ'il olub vedî'ayı sâhibinin yedine redd eylese damân zâ'il olur. (فإن طلبها صاحبها فجدها إياه فهلكت ضمنها فإن عاد) (إلى الاعتراف لم يبرأ من الضمان

والمودع أن يسافر) eylese vedî'ayı zâmin olur eğer ikrâra 'avdet eylese damândan berî olmaz. (بالوديعة وإن كان لها حمل ومؤنة ve zahmet olduysa da.

وإذا أودع رجلان عند رجل وديعة ثم حضر أحدهما فطلب نصيبه منها لم يدفع إليه شيئاً حتى يحضر الآخر) (عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد:] يدفع إليه نصيبه Vakta ki iki recül bir recülün indinde bir vedî'a iddâ'a edeler ba'dehu iki recülün biri hâzır olub vedî'adan nasibini taleb eylese mûdi' olan recül ona bir nesne def' eylemez ta ki diğ er recül hâzır olana dek İmâm Â'zam (r.a.) indinde böylecedir İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki vedî'adan nasibini mûdi' ol recüle def' ider. (وإن أودع رجل عند رجلين شيئاً مما يقسم لم يجز أن يدفعه أحدهما إلى الآخر ولكنهما يقتسمانه فيحفظ كل) Eğer bir recül iki recül indinde bir nesne emânet kılssa halbuki ol nesne de taksim kabul iden nesnelerdendir câ'iz olmaz ki ol iki recülün biri âhere ol nesneyi def' ede lâkin onlar ol nesneyi taksim idub pes onlardan her birerleri ol nesnenin nısfını hıfz ider ve eğer ol nesne taksim kabul itmeyen nesnelerden olduysa iki recülün biri âherin izniyle ol nesneyi hıfz itmek câ'iz olur. (إن قال صاحب الوديعة) Eğer sâhib-i vedî'a mûdi'a dese ki vedî'ayı zevcene def' itme halbuki mûdi' zevcesine teslim eylese damân lâzım olmaz. (إن قال له:) Eğer vedî'a sâhibi mûdi'a dese ki vedî'ayı ş u beytde hıfz et pes mûdi' dârdan âher beytde vedî'ayı hıfz eylese zâmin olmaz ve eğer âher dârda hıfz iderse zâmin olur.

2.17. 'Ariyye Kitâbı (كتاب العارية)

(العارية: جائزة وهي: تملك المنافع بغير عوض) Âriyye câ'izdir ıstılâh-ı fukuhâda bilâ 'ivaz menâfi' i temlike ıtlâk olunur. (وتصح بقوله: أعرنتك وأطعمتك هذه الأرض ومنحك هذا الثوب وحملتك على) (هذه الدابة إذا لم يرد به الهبة وأخدمتك هذا العبد وداري لك سكني وداري لك عمري سكني Ve dahi 'ariyye zıkr olunan elfâz ile sahih olur. (وللمعير أن يرجع في العارية متى شاء) Ve dahi mu'ır için dilediği vakitte 'ariyyeye rücû' itmek olucudur. (في يد المستعير إن هلكت بغير التعدي لم يضمن) (المستعير 'Ariyye müste'îrin yedinde emânetdir eğer bilâ te'addî helâk olursa damân lâzım olmaz. (وليس للمستعير أن يؤجر ما استعاره فان أجره فلهك ضمن وله ان يعيره إذا كان المستعار مما لا يختلف) (باختلاف المستعمل وعارية الدراهم) Müste'îr için isti'âre eylediği nesneyi icâr itmek olmadı ve müste'îr için müsta'milin ihtilâfıyla muhtelif olmayan 'ariyyeye iâre itmek olucudur. (Derâhim ve denânir ve mekil ve mevzun olanları 'ariyye karzdır.

Vakta ki (وإذا استعار أرضا ليبنى فيها أو يغرس نخلا جاز وللمعير أن يرجع فيها ويكلفه قلع البناء والغرس) bir arzı ânda bina itmek için yahud ağaç dikmek için isti'âre eylese câ'iz olur pes mu'îr için 'ariyyeye dilediği zamanda rücû' itmek olucudur ve mu'îr müste'îre bina ve garsın kal'ını teklif ider. (فإن لم يكن وقت العارية فلا ضمان عليه وإن كان وقت العارية فرجع قبل الوقت ضمن المعير.) (ما نقض البناء والغرس بالقلع Suret-i sâbıkada mu'îr 'ariyyenin vaktini ta'yin eylemedi ise onun üzerine damân lâzım olmaz ve eğer 'ariyyenin vaktini ta'yin idub vakitden evvel 'ariyyeye rücû' ider ise mu'îr müste'îr için kal' sebebiyle garus ve binanın noksânını zâmin olur. (وأجرة رد العين المستأجرة على المؤجر) İsticâr olunan 'aynı redd itmenin ücreti mûcir üzerine lâzım olur. (وأجرة رد العارية على المستعمر) 'Ariyyeyi redd itmek ücret-i müste'îr üzerine lâzımdır. (وأجرة المغصوبة على الغاصب) Magsûbe olan 'aynı redd itmek ücret-i gâsib üzerine lâzım gelür. (وإذا استعار دابة فردها إلى اصطبيل المالك لم يضمن) Vakta ki bir dâbbe isti'âre idub ânı mâlikinin ahuruna redd eylese helâk olduğu suretde damân lâzım olmaz. (وإذا استعار عينا) (فردها إلى درا المالك ولم يسلمها إليه ضمن) Vakta ki 'aynı isti'âre idub ve ânı mâlikin dârına redd idub ona teslim eylemese damân lâzım olmaz. (وإن رد الوديعة إلى دار مالکها ولم يسلمها إليه ضمن.) (والله اعلم) Eğer vedî'ayı mâlikin dârına redd idub ve ânı mâlike teslim itmese damân lâzım olur.

2.18. Lakît Kitâbı (كتاب اللقيط)

(اللقيط: حر مسلم ونفقته من بيت المال) Câm-i şerîflerin kapılarına bırakılan çocuk hürdür ve nafakası beytûlmâldan lâzım gelür. (إن التقطه رجل لم يكن لغيره أن يأخذه من يده) Eğer lakîti bir recül bulup kaldırsa onun yedinden lakîti ahz itmek gayri kimse için olmadı. (وإن ادعى مدع) Eğer ol lakîti bir müdde'î iddiâ' eylese ibnidir kavli onun kavlidir yeminiyle bile. (وإن ادعاه اثنان ووصف أحدهما علامة في جسده فهو أولى به) Eğer iki kimse lakîti da'va idub onların biri lakîtin cesedinde bir 'alâmet vasf eylese 'alâmeti vasf eyleyen kimse lakîte diğer kimseden evlâdır. (وإذا وجد في مصر من أمصار المسلمين أو في قرية من قراهم فادعى) (ذمي أنه ابنه ثبت نسبه منه وكان مسلما) Vakta ki lakît müsliminin şehirlerinden bir şehirde yahud müslimînin karyelerinden bir karyede bulunub pes bir zimmî ol lakît oğlumdur diye da'va eylese zimmîden neseb sâbit olur ve ol lakît dahi müslim olur. (إن وجد في قرية من قرى أهل الذمة) (أو في بيعة أو كنيسة كان ذميا) Eğer lakît ehl-i zimmetin karyelerinden bir karyede yahud yahudilerin mâbedhânesinde ve yahud kilisede bulunsa zimmî olur. (ومن ادعى أن اللقيط عبده لم) (يقبل قوله وكان حرا) Eğer bir kimse lakît kölesidir diyerek iddiâ' eylese kavli kabul olunmaz ve lakît hür olur. (فإن ادعى عبد أنه ابنه ثبت نسبه منه وكان حرا) Eğer 'abd lakît oğlumdur diye da'va

Eğer (وإن وجد مع اللقيط مال مشدود عليه فهو له) eylese neseb ondan sâbit olur ve ol lakîit hür olur. lakîit ile bile onun üzerine bağılı olarak mal bulunsa ol mal lakîit içündür.

Mültekit olan kimse lakîiti tezevvüc itmek (ولا يجوز تزويج الملتقط ولا تصرفه في مال اللقيط) ويجوز أن يقبض له الهبة ويسلمه في) câ'iz olmaz ve lakîitin mâlında tasarrufu dahi câ'iz olmaz. (صناعة ويؤجره والله اعلم) Dahi mültekit lakîit için hibeyi kabz itmek ve lakîiti san'at virmek ve icâr itmek câ'iz olur.

2.19. Lükata Kitâbı (كتاب اللقطة)

(اللقطة: أمانة إذا أشهد الملتقط أنه يأخذها ليحفظها ويرد على مالكها) Ve dahi her bulunan nesne emânetdir vakta ki mültekit işhâd eylese ki lükatayı ahz ider hıfz için ve sâhibi üzerine redd itmek için. (فإن كانت أقل من عشرة دراهم عرفها أياما) Eğer lükata on dirhemden az olursa üç gün onu ta'rîf ider yani herkese bildirir. (وإن كانت عشرة فصاعدا عرفها شهرا) Eğer lükata on dirhem ve on dirhemden ziyâde olur ise bir ay onu ta'rîf ider. (وإن كانت مائة فصاعدا عرفها حولا) Eğer lükata yüz dirhem ve yüz dirhemden ziyâde olur ise bir sene tamâmen ta'rîf ider. (فإن جاء صاحبها وإلا تصدق بها Zikr olunduğu misillû ta'rîf olunduktan sonra lükatanın sâhibi gelürse ne güzel eğer sâhibi gelmez ise mültekit lükatayı tasadduk ider. (فإن جاء صاحبها فهو) (بالخيار: إن شاء أمضى الصدقة وإن شاء ضمن الملتقط) Eğer lükatanın sâhibi mültekit lükatayı tassadduk eyledikten sonra gelse muhayyerdir dilerse sadakayı imzâ ider yani mültekitin tassadduk eylediğini kabul ider ve eğer dilerse mültekite lükatayı tazmin ettirir.

(ويجوز الالتقاط في الشاة والبقرة والبعير) Dahi ganemde ve bakarada ve devede iltikât câ'iz olur. (وإن أنفق الملتقط عليها بغير إذن الحاكم فهو متبرع) Eğer mültekit lükata üzerine hâkimin izni olmayarak infâk eylese teberru'dur. (وإن أنفق بأمره كان ذلك دينا على مالكها) Eğer mültekit hâkimin emriyle lükata üzerine infâk eylese bu infâk mâliki üzerine deyn olur. (وإذا رفع ذلك) إلى الحاكم نظر فيه فإن كان للبهيمة منفعة أجرها وأنفق عليها من أجرتها وإن لم يكن لها منفعة وخاف أن تستغرق (النفقة قيمتها باعها وأمره بحفظ ثمنها وإن كان الأصلح الإنفاق عليها أذن له في ذلك وجعل النفقة دينا على صاحبها) Eğer lükata üzerine infâk hâkim tarafına ref' olunduğu vakitte hâkim ona nazar ider pes behime için menfa'at olursa hâkim behimeyi icâr idub ücretinden behime üzerine infâk ider eğer ol behime için menfa'at olmaz ise ve nafakası kıymetini istiğrak itmeden dahi havf eylese behimeyi bey' ider ve semenini hıfz itmekle emr ider ve eğer behime üzerine infâk itmek aslah olursa hâkim infâka izin verir ve nafaka lükatanın sâhibi üzerine deyn kılınur. (فإذا حضر مالكها فللملتقط أن يمنعه منها حتى يأخذ النفقة) Eğer mâlik hâzır olsa pes mültekit

ولقطه الحل والحرم) ولقطه الحل والحرم) içün mâlikden lükatayı men‘ itmek olucudur tâ ki nafakayı ahz edene dek. (Ve dahi Harem-i Şerîfin ve hillin lükatası berâberdir. (سواء

(وإذا حضر الرجل فادعى أن اللقطة له لم تدفع إليه حتى يتم البينة) Vakta ki recül hâzır olup lükata kendi için olduğunu iddiâ‘ eylese beyyine ikâme eylemedikce mültekit lükatayı ona def‘ eylemez. (فإن أعطى علامتها حل للملتقط أن يدفعها إليه ولا يجبر على ذلك في القضاء) Eğer recül lükatanın alâmetini beyân eylese mültekit için lükatayı recüle def‘ itmek câ‘iz olur ve lâkin mücerred alâmetini i‘tâ ile def‘ itmek üzerine bâb-1 hükümetde cebr olunmaz. (ولا يتصدق) وإن كان الملتقط غنيا لم يجز له) Mültekit lükatayı ganî üzerine tasadduk eylemez. (باللقطة على غني) Eğer mültekit ganî olursa lükata ile müntefi‘ olmak ânınün câiz olmaz eğer fakîr olduysa lükata ile intifâ‘lanmakta be‘s yoktur. (ويجوز أن) Dahi mültekit ganî olduğu vakitte (يتصدق بها إذا كان غنيا على أبيه وابنه وزوجته إذا كانوا فقراء والله أعلم lükatayı babası ve oğlu ve zevcesi üzerine tasadduk itmek câ‘iz olur eğer ânlar fukarâ olurlar ise.

2.20. Hünsâ Kitâbı (كتاب الخنثى)

(إذا كان للمولود فرج وذكر فهو خنثى فإن كان بيول من الذكر فهو غلام وإن كان بيول من الفرغ فهو أنثى) Mevlûd için ferc ve zeker olunduğı suretde ol mevlûd hünsâdır eğer zekerden bevl iderse oğlandır eğer fercden bevl iderse û‘nsâdır. (وإن كان بيول منهما والبول يسبق من أحدهما نسب إلى) Eğer ol mevlûd ikisinden bevl iderse halbuki bevl ikisinin birinden esbakdır esbak i‘tibâr olunur ve hüküm esbak içündür. (وإن كانا في السابق سواء فلا عبرة بالكثرة عند) Eğer sebakda ikisi beraber olursa İmâm Â‘zam (r.a.) indinde kesrete i‘tibâr olunmaz. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] ينسب إلى أكثرهماز) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki bunların ekserî i‘tibâr olunur.

(وإذا بلغ الخنثى وخرجت له لحية أو وصل إلى النساء فهو رجل) Vakta ki hünsâ bâliğ olup lihyesi zuhur eylese yahud nisâya vâsıl olsa bu misillû hünsâ recül hükmündedir. (وإن ظهر له ثدي) Eğer mevlûd-ü (كنثي المرأة أو نزل له لبن في ثديه أو حاض أو حبلى أو أمكن الوصول إليه من الفرغ فهو امرأة hünsâ için ‘avrat memesi gibi meme zâhir olsa yahud memesine süd nâzil olsa yahud ona ferc tarafından vusûl mümkün olsa yahud hayz görse yahud hublâ olsa bu misillû mevlûd-ü hünsâ ‘avratdır. (فإن لم تظهر إحدى هذه العلامات فهو خنثى مشكلى) Eğer mevlûd için mezküre olan alâmetlerden biri zâhir olmaz ise ol mevlûd hünsâ-i müşkildir. (وإذا وقف خلف الإمام قام بين صف) (الرجال والنساء) Vakta ki imâmın halfinde dura yani imâma iktidâ ede saff-1 ricâl ile saff-1 nisâ beyninde kâ‘im olur.

وتبتاع له أمة تختته إن كان له مال فإن لم يكن له مال ابتاع له الإمام من بيت المال فإذا ختته باعها ورد ثمنها)
 Ve dahi hünsâ için bir câriye iştirâ olunur ki ânı sünnet eyleye eğer onun için mal olduysa ve eğer onun için mal olmadıysa imâm beytûlmaldan onun için bir câriye mübâya'a ider vakta ki ol câriye hünsâyı sünnet ede imâm ol câriyeyi bey' ider ve semenini beytûlmala redd ider.

وإذا مات أبوه وخلف ابنا وخنثى فالمال بينهما عند أبي حنيفة على ثلاثة أسهم: للابن سهمان وللخنثى سهم)
 Eğer mevlûdün babası fevt olub bir ibn ve bir hünsâ terk eylese pes İmâm Â'zam (r.a.) indinde mal onların beyninde eslâsen taksim olunur ibn için iki sehm ve hünsâ için bir sehm olucudur ve İmâm Â'zam (r.a.) indinde hünsâ mîrâsda ünsa hükmündedir lâkin mezkûrun gayri sâbit olur ise onların beyninde mal bu surette eslâsen olmaz. [أبو يوسف ومحمد:] للخنثى نصف ميراث الذكر ونصف ميراث الأنثى وهو)
 Mes'ele-i mezkûrede İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki hünsâ için zeker mîrâsının nısfı ve ünsa mîrâsının nısfı olucudur İmâmey'nin kavli Şa'bî'nin kavlidir. (اختلفا في قياس)
 İmâmeyn (r.h.) Şa'bî'nin (قوله قال أبو يوسف: المال بينهما على سبعة أسهم: للابن أربعة وللخنثى ثلاثة kavlini istihrâc itmede ihtilâf eylediler İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki mal onların beyninde yedi sehm üzerinedir ibn için dört sehm ve hünsâ için üç sehm olucudur. (وقال محمد: المال)
 İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki mal (بينهما على اثني عشر منهما: للابن سبعة وللخنثى خمسة اسهم ânların beyninde on iki sehm üzerinedir yedi sehmi ibn için ve beş sehmi hünsâ için olucudur.

2.21. Mefkud Kitâbı (كتاب المفقود)

Bu kitâb gâ'ib olan kimsenin beyânı hakkındadır. (إذا غاب الرجل ولم يعرف له موضع ولا)
 (يعلم أحي هو أم ميت نصب القاضي من يحفظ ماله ويقوم عليه ويستوفي حقوقه وينفق على زوجته وأولاده من ماله)
 Vakta ki recül gâ'ib olub ne mevzi'de olduğu dahi hayy ve meyyit olduğu ma'lûm olmasa kâdî bir kimseyi nasb ider ki onun mâlını hıfz ede ve gâ'ibe kayyum ola ve gâ'ibin hukukunu istifâ ede ve zevcesi ve evlâd-ı sigârı üzerine ol gâ'ibin mâlından infâk ede. (ولا)
 Kâdî olan kimse gâ'ibin beyniyle zevcesinin beynini tefrîk itmez. (يفرق بينه وبين امرأته)
 (له مائة وعشرون سنة من يوم ولد حكمنا بموته واعتدت امرأته وقسم ماله بين ورثته الموجودين في ذلك الوقت)
 Pes ol gâ'ib için doğduğu günden i'tibâren yûzyirmi yaşını tamam olduğu vakitte mevtiyle hüküm olunur ve zevcesi 'iddet bekler dahi mevtiyle hüküm olduğu vakitte mevcut olan vereseleri beyninde mâlî taksim olunur. (ومن مات منهم قبل ذلك لم يرث منه) Gâ'ibin mevtiyle

ولا يرث المفقود من أحد) (ولا يرث المفقود من أحد) Dahi mefkud hâl-i fıkında fevt olan kimseye vâris olamaz. (مات في حال فقده)

2.22. Âbak Kitâbı (كتاب الأباق)

Bu bab firar iden kölelerin beyânındadır. (إذا أبق مملوك فرده رجل على مولاه من مسيرة ثلاثة) (أيام فصاعدا فله عليه الجعل أربعون درهما) Vakta ki ‘abd-i memlûk firar idub ânı bir recül üç günlük ve üç günden ziyâde yoldan seyyidi üzerine redd eylese ol recül için seyyid üzerine ücret virmek olucudur ve ücreti de kırk dirhemdir. (وإن رده لأقل من ذلك فبحسابه) Eğer recül firar iden köleyi üç günden ekallde redd iderse ekallîn hesâbıyladır mesela bir günlük yoldan redd eylese kırk dirhem sülüsü lâzım olur. (وإن كانت قيمته أقل من أربعين درهما قضي له) (بقيمته إلا درهما) Eğer kölenin kıymeti kırk dirhemden ekall olursa redd iden recül için kölenin kıymetiyle hüküm olunur lâkin bir dirhem müstesna olduğu halde. (وإن أبق من الذي) (ردده فلا شيء عليه) Eğer ol âbıkı redd iden kimsenin yedinden dahi firar eylese ol kimseye bir nesne lâzım olmaz (وينبغي أن يشهد إذا أخذه أنه يأخذه ليرده الي مالكة) Ve dahi köleyi redd eyleyen kimseye lâyıık olan ahz eylediği vakitte işhâd itmekdir yani ol recül diye ki şâhid olun ki bu köleyi ahz ediyorum mâliki üzerine redd itmek için. (فإن كان العبد الأبق رهنا فالجعل على) (المرتهن) Eğer köle rehin olduysa ücreti mürtehin üzerine lâzımdır.

2.23. İhya-ı Arazî-i Mevât Kitâbı (كتاب إحياء الموات)

Bu kitâb ihyâ-i arazî-i mevât beyânında olucudur. (الموات: ما لا ينتفع به من الأرض لانقطاع) (الماء عنه أو لغلبيه الماء عليه أو ما أشبه ذلك مما يمنع الزراعة) Arazî-i mevât ol arazidir ki ânınla intifâ‘ olunmaya su ol araziden munkatı‘ olmak eclinden yahud su ol arazi üzerine galebe eyledikden yahud zirâati men‘ iden nesnelere ötürü. (فما كان منها عاديا لا مالك له أو كان مملوكا) (فيه فهو موات) Pes arzdan ol mevzi‘ ki âdi olub mâliki olmasa yahud İslâmda memlûk olub lâkin muayyen mâliki ma‘lûm olmasa halbuki ol mevzi‘de karyeden beriküne ırak ki şenliğin nihayetinde bir insan vâkıf olub yani turub sayha eylediği vakitte ol mevzi‘de savt işitilmez bu misillü mevzi‘ mevattır. (من أحياه بإذن الإمام ملكه وإن أحياه بغير إذنه لا يملكه عند أبي) (حنيفة رحمه الله) Bir kimse imâmın izniyle mevâtı ihyâ eylese ona mâlik olur⁵⁶ imâmın izni olmayarak ihyâ eylese İmâm Â‘zam (r.a.) indinde ona mâlik olamaz. ([أبو يوسف ومحمد:]) (يملكه) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki mâlik olur.

⁵⁶ Yani tasarrufuna mâlik olur.

ولا أن يزوج ممالئكه ولا يكاتب ولا يعتق على مال ولا يهب بعوض ولا بغير عوض إلا أن يهدي اليسير من الطعام أو وديونه متعلقة برقبته: يباع للغرماء إلا أن يفديه المولى ويقسم ثمنه بينهم بالحصص فإن فضل من ديونه شيء طوب (ب) (يضيف من يطعمه kılamaz ve mal üzerine memlûkü dahi 'itâk eyleyemez ve 'ivaz ile ve 'ivazsız hibe eyleyemez ancak ta'âmdan yesiri hediye ider yahud ahz ve i'tâ ettiği kimseyi mihmân ider. وديونه متعلقة برقبته: يباع للغرماء إلا أن يفديه المولى ويقسم ثمنه بينهم بالحصص فإن فضل من ديونه شيء طوب (ب) بعد الحرية Me'zûnun duyûnu rakabesine müte'allikadır guramâ için me'zûn bey' olunur meğer mevlâsı kölenin fedâ'sını i'tâ idub ve semenini guramâ beyinde hisseleriyle taksim iderse bu suretde bey' olunmaz eğer me'zûnun deyninden bir nesne fazla olursa hürriyetden sonra mutâlebe olunur. (وان حجر عليه لم يصر محجورا عليه حتى يظهر الحجر بين اهل) (سوقه) Eğer köle üzerine men' olursa mahcûrun 'aleyh olmaz tâ ki me'zûnun ehli sûki beyinde hacr zâhir olana dek. (وان حجر عليه لم يصر محجورا عليه حتى يظهر الحجر بين اهل سوقه فإن) (مات المولى أو جن أو لحق بدار الحرب مرتدا صار المأذون محجورا عليه) Eğer seyyidi fevt olub yahud mecnûn olsa yahud el-ıyâzü billah mürted olarak dâr-ı harbe lâhık olsa me'zûn mahcûrun 'aleyh olur. (وإن أبق العبد صار محجورا عليه) Eğer me'zûn olan köle firar eylese ol me'zûn mahcûrun 'aleyh olur. (وإذا حجر عليه فأقراره جائز فيما في يده من المال عند أبي حنيفة رحمه الله) Vakta ki me'zûn mahcûrun 'aleyh olsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde yedinde olan maldan ikrarı câ'iz olur. (وإن لزمته ديون تحيط بماله ورقبته لم يملك المولى ما في يده فإن أعتق عبده لم يعتقوا عند أبي حنيفة وقال [أبو]) Eğer me'zûnun mâlına ve rakabesine ihâta ider duyûn onun üzerine lâzım olsa ol me'zûnun mevlâsı me'zûnun yedinde olan nesneye mâlik olmaz. (فان) (اعتق المولى عبده لم يعتق عند ابى حنيفة رحمه الله) Pes eğer mevlâsı bu misillû me'zûnun kölelerini 'itâk eylese ol köleler âzad olmuş olmaz İmâm Â'zam (r.a.) indinde. (وقال ابو يوسف ومحمد) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki me'zûnun yedinde olana mevlâsı mâlik olur ve 'itki dahi nâfiz olur.

(Vakta ki mevlâsına me'zûn (وإذا باع من المولى شيئا بمثل قيمته جاز البيع وإن باعه بنقصان لم يجز) misl-i kıymet ile bir nesne bey' eyleye bey' câ'iz olur eğer ol nesneyi noksân ile bey' eylese câ'iz olmaz. (وان باعه المولى شيئا بمثل القيمة او اقل جاز البيع فان سلمه اليه قبل قبض الثمن بطل الثمن)) Eğer mevlâ me'zûnuna misl-i kıymeti yahud ekall ile bir nesne bey' eylese bey' câ'iz olur pes ol nesneyi me'zûna semeni kabz itmezden evvel teslim eylese semen bâtil olur eğer me'zûndan semeni istifâ eyleyene dek ol nesneyi imsâk eylese câ'iz olur. (وإن أعتق المولى المأذون وعليه ديون فعنته جائز والمولى ضامن لقيمته للغرماء وما بقي من)) Eğer mevlâ 'abd-i me'zûnunu âzad eylese halbuki ol me'zûn üzerine duyûn olucudur pes mevlânın âzad itmesi câ'iz olur ve mevlâ guramâ için me'zûnun

وإذا ولدت المأذونة) kıymetini zâmin olur ve duyûndan bâki kalan ile mu'tak mutâlebe olunur. (من مولاها فذلك حجر عليها Vakta ki me'zûne olan câriye veled götüre halbuki ol veled mevlâsındandır bu velâdet câriye üzerine hacrdır. (وإن أذن ولي الصبي في التجارة فهو في الشراء) Vakta ki sabînin velîsi sabî için ticârete izin virse pes ol sabî bey' ve şîrâ ile 'abd-i me'zûn misillûdür bey' ve şîrâyı ta'akkul eylediği vakitte.

2.25. Müzâre'a Kitâbı (كتاب المزارعة)

Bu kitâb ekinciliğe dâir mes'ûl beyânındadır. (قال أبو حنيفة رحمه الله: المزارعة بالتثالث والربع) قال أبو يوسف ومحمد: [جائزة Müzâre'a (وهي عندهما على أربعة أوجه): (باطلة وقال [أبو يوسف ومحمد:] جائزة ile bâtilâdır ve İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki câ'izedir. (إذا كانت الأرض والبذر لو احد والعمل والبقر لو احد) Müzâre'a İmâmeyn (r.h.) indlerinde dört vech üzerinedir. (جازت المزارعة Vakta ki arz ile tohum biri için ve 'amel ile bakar âher için olursa müzâre'a câ'izedir. (وإن كانت الأرض والبقر لو احد والعمل والبقر لو اخر جازت) Eğer arz bir taraftan ve 'amel ve bezr ve bakar âher tarafından olursa yine müzâre'a câ'izdir. (وإن كانت الأرض والبقر والبذر لو احد) جازت Vakta ki arz ve bakara ve tohum biri için olup ve yalnız 'amel biri için olursa yine müzâre'a câ'izedir. (وإن كانت الأرض والبقر لو احد والعمل للبقر لو اخر جازت) Vakta ki arz ve bakar bir taraftan olup tohum ve 'amel âher taraftan olsa bu suretde müzâre'a bâtilâdır. (ولا تصح المزارعة إلا على مدة معلومة وإن يكون الخارج شايعا بينهما) Müzâre'a sahih olmaz ancak müddet-i ma'lûme üzerine ve arzdan hâric olan ikisi beyinde şâyi' olmak üzerine sahih olur. (فإن شرطا لأحدهما قفزاننا مسماة فهي باطلة) Eğer ikisinin biri için tesmiye kılınan ölçekler şart eyleseler müzâre'a bâtilâdır. (وكذلك إن شرطا ما على الماذينات والسواقي) Eğer evlekleri üzerinde ve kâvâr tabir olunan mahaller üzerinde olan nesneyi şart eyleseler mâ'sebak misillû müzâre'a bâtilâdır. (وإذا صحت المزارعة فالخارج بينهما على الشرط) Vakta ki müzâre'a sahih ola pes hâric ikisi beyinde şart eyledikleri vech üzerine olur. (فإن لم تخرج) (الأرض شيئا فلا شيء للعامل) Eğer arz bir nesne ihrâc eylemese âmil için bir şey lâzım olmaz. (وإذا فسدت المزارعة فالخارج لصاحب البذر) Vakta ki müzâre'a fâsid ola arzdan hâric olan tohum sâhibi içündür. (فإن كان البذر من قبل رب الأرض فللعامل أجر مثله لا يزيد على مقدار ما شرط له من الخارج) Eğer tohum arz sâhibi cânibinden olduysa âmil için ecr-i misil olucudur ol ecr-i misil hâricden şart olunan nesnenin mikdârı üzerine ziyâde kılınmaz. (وقال محمد رحمه الله اجر مثل) (بالغا ما يبلغ

olursa. (وإن كان البذر من قبل العامل فلصاحب الأرض أجر مثلها) Eğer tohum âmîl tarafından olursa sâhib-i arz için arzın mislinin ücreti lâzım gelür.

وإذا عقدت المزارعة فامتنع صاحب البدر من العمل لم يجبر عليه وإن امتنع الذي ليس من قبله البذر أجبره ((الحاكم على العمل Vakta ki müzâre‘a ‘akd oluna tohum sâhibi ‘amelden imtinâ‘ eylese ona cebr olunmaz eğer ol kimse ‘amelden imtinâ‘ eylese ki tohum onun cânibinden olmadı hâkim ‘amel üzerine ona cebr ider. (وإذا مات أحد المتعاقدين بطلت المزارعة) Vakta ki müte‘akıdeynin biri fevt ola müzâre‘a bâtıla olur. (انقضت مدة المزارعة والزرع لم يدرك كان على (Vakta ki müzâre‘anın müddeti tamam olub halbuki ekin yetişmese ekin yetişene kadar müzârî‘ üzerine arzdan nasibinin ecr-i misli olucudur ve ekin üzerine olan nafaka ikisi üzerinedir وأجره الحصاد والرفاع والدياس والتذرية عليهما بالحصص فإن (Dahi ekini biçmek ve taşımak ve dökmek ve savurmak ücreti ikisi üzerinedir pes bu mezkûru ‘akd-i müzâre‘ada âmîl üzerine şart eyleseler müzâre‘a fâside olur.

2.26.Musâkat Kitâbı (كتاب المساقاة)

قال أبو حنيفة: المساقاة بجزء (Bu kitâb bâğçeyi bâğbâna virmeye dâir mesâ‘il beyânındadır. (من الثمرة باطلة وقال [أبو يوسف ومحمد:] جائزة إذا ذكرا مدة معلومة وسميا جزاء من الثمرة مشاعا İmâm Â‘zam (r.a.) buyurdu ki semereden bir cüz’ ile müsâkat bâtıladır İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki müddet-i ma‘lûme zikr olunub ve semereden müşâ‘ olarak bir cüz’ tesmiye olunduğu vakitte müsâkat câ‘izedir. (تجوز المساقاة في النخل والشجر والكرم والرطاب وأصول الباذنجان) Ve dahi müsâkat hurma ağacında ve sâ‘ir meyve ağacında ve üzüm tikeğinde ve yoncada ve patlıcanın köklerinde müsâkat câ‘iz olur. (وإن دفع نخلا فيه ثمره مساقاة والثمره تزيد بالعمل جاز) Eğer bir ağacı müsâkat cihetinden def‘ eylese ki ol ağaçda semere olucudur halbuki ol semerede ‘amel sebebiyle ziyâdelenür bu suretde müsâkat câ‘iz olur. (وإن كانت قد انتهت لم) (يجز وإذا فسدت) Suret-i sâbıkada eğer ol semere nihayet bulmuş olursa müsâkat câ‘iz olmaz. (وتبطل المساقاة) Vakta müsâkat fâside ola âmîl için ecr-i misil olucudur. (المساقاة فللعامل أجر مثله (بالموت وتفسخ بالإعذار كما تفسخ الإجارة Dahi müsâkat mevtle bâtıla olur ve özürler sebebiyle fesh olunur icâre fesh olunduğu gibi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

[MÜNÂKEHÂT]

3.1. Nikâh Kitâbı (كتاب النكاح)

النكاح ینعقد بالإيجاب والقبول بلفظین یعبر بهما عن (Bu kitâb nikâha dâir mesâ'il beyânındadır.)
Nikâh icâb ve (الماضي أو يعبر بأحدهما عن الماضي وبالأخر عن المستقبل مثل أن يقول: زوجتي فيقول زوجته
kabal ile mün'akid olur vakta ki mâzîden tabir olunan iki lafz ile ola yahud iki lafzın biri
mâzîden âher muzârî'den tabir oluna metinde zikr olunan mâzî ve muzârî' lafızlarını
demek misillû.) ولا يعقد نكاح المسلمين إلا بحضور شاهدين حرين بالغين عاقلين مسلمين أو رجل وامرأتين (.
Dahi müslimlerin nikâhı mün'akid olmaz ancak hür
ve'âkil ve bâliğ ve müslim olan iki recülün yahud bir recül iki 'avratın şehâdetleriyle
mün'akid olur ânlar âdil olsun yahud olmasun yahud kazf sebebiyle mahdûd olsunlar. (وإن)
Eğer bir (تزوج مسلم ذميمة بشهادة ذميين جاز عند أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله وقال محمد رحمه الله: لا يجوز
müslim bir zimmîyeyi iki zimmînin şehâdetleriyle tezevvüc eylese İmâm Â'zam ve İmâm
Ebû Yûsuf (r.h.) katında câ'iz olur dahi İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki câ'iz olmaz.

Dahi (ولا يحل للرجل أن يتزوج بأمه ولا بجداته من قبل الرجال والنساء ولا ببنته ولا ببنت ولده وإن سفلت)
recül için kendi vâlidesini ve pederi ve vâlidesi tarafından olan ninelerini her kaçan bunlar
âliye olurlar ise de ve dahi recül kerimesini ve veledinin kerimesini tezevvüc itmek helal
olmaz her çend bunlar sâfile olurlar ise de. (ولا بأخته ولا ببنت أخته ولا بعمته وخالاته ولا ببنت أخيه).
Dahi recül için hemşiresini ve hemşiresinin kerimelerini ve 'ammesini ve hâlasını ve
biraderinin kerimelerini tezevvüc helal olmaz. (ولا بأم دخل بابنتها أو لم يدخل).
vâlidesini tezevvüc helal olmaz kâ'im vâlidesinin kerimesine dâhil olsun yahud olmasın.
(ولا ببنت امرأته التي دخل بها سواء كانت في حجره أو في حجر غيره)
Dahi recül dâhil olduğu 'avratının
kerimesini yani kızlığını tezevvüc helal olmaz ol bint ol recülün indinde terbiye olsun
yahud gayrin hücründe terbiye olsun. (ولا بامرأة أبيه وأجداده).
Dahi pederinin ve ecdâdının
'avratlarını nikâh itmek helal olmaz. (ولا بامرأة ابنه وبنی أولاده).
Dahi oğlunun 'avratı ve
evladının oğullarının 'avratı recül için helal olmaz. (ولا بأمه من الرضاعة ولا بأخيه من الرضاعة).
Dahi recül için radâ'dan olan anasını ve radâ'dan olan hemşiresini tezevvüc helal olmaz.

(ولا يجمع بين أختين بنكاح ولا بملك يمين وطننا) Dahi iki kızkarındaşın beynini bir nikâh ile cem' itmek ve iki kızkarındaş olan câriyeleri milk-i yemîn ile vat' itmede cem' itmek câ'iz olmaz. (ولا يجمع بين المرأة وبين عمتها) Dahi 'avrat ile 'avratın 'ammesinin beynini cem' itmek helal olmaz (وخالتها ولا ابنة أخيها ولا ابنة أختها) ve 'avratın teyzesi ve karındaşının kerimesi ve hemşiresinin kerimesiyle kendi beynini cem' itmek câ'iz olmaz. (ولا يجمع بين امرأتين لو كانت) (كل واحدة منهما رجلا لم يجز له أن يتزوج بالأخرى) Dahi iki 'avrat ki eğer ikisinden biri recül farz olursa recül için uhrâyı tezevvüc câ'iz olmaz bu misillû iki 'avratın beynleri cem' olunmaz. (ولا بأس أن يجمع بين امرأة وابنة زوج كان لها من قبل) Ve dahi bir 'avrat ile 'avratın evvelki zevcinin kerimesi beynini cem' itmekte zarar yoktur. (ومن زنى بامرأة حرمت عليه أمها وابنتها) Bir kimse bir 'avratla zina eylese ol kimse üzerine ol 'avratın anası ve kerimesi harâm olur. (وإذا طلق الرجل امرأته طلاقا بائنا لم يجز له أن يتزوج بأختها حتى تنقضي عدتها) Vakta ki recül mer'esini talâk-ı bâin ile tatlîk eyleye ol mer'enin iddeti tamam olmadıkça mer'enin hemşiresini recülün tezevvüc eylemesi câ'iz olmaz. (ولا يجوز أن يتزوج المولى أمته ولا المرأة عبدا) Ve dahi mevlâ câriyesini ve mer'e kölesini âzad itmezden evvel tezevvüc câ'iz olmaz. (ويجوز تزوج) (الكتابيات ولا يجوز تزوج الوثنيات والمجوسيات) Yahudi ve nasâranın 'avratlarını tezevvüc câ'iz olur put perest ve ateş perest olan tâ'ifenin 'avratlarını tezevvüc câ'iz olmaz. (ويجوز تزوج) (الصابئيات ان كانوا يؤمنون بنبي ويقرون بكتاب وإن كانوا يعبدون الكواكب ولا كتاب لهم لم تجز مناكحتهم) Sâbi'ât kabilesinin 'avratlarını tezevvüc câ'iz olur eğer ânlar bir nebî'ye imân idub ve Kitâbullahî ikrâr iderlerse ve eğer kevâkibe 'ibâdet idub halbuki onlar için kitâb olmadı anları nikâh itmek câ'iz olmaz. (ويجوز للمحرّم والمحرّمة أن يتزوجا في حال الإحرام) Dahi muhrim ve muhrime için ihrâm halinde tezevvüc câ'iz olur lâkin cimâ' memnû'dur.

وينعقد نكاح المرأة الحرة البالغة العاقلة برضاها وإن لم يعقد عليها ولي عند أبي حنيفة بكر كانت أو ثيبا وقال ([أبو يوسف ومحمد:] لا ينعقد إلا بولي) Ve dahi bâliğa ve 'âkile olan hürrenin nikâhı kendi rızâsıyla bağlanır her kaçan velîsi 'akd eylemez ise de ol hürre bâkir olsun yahud seyyibe olsun İmâm Â'zam (r.a.) indinde İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki ol hürrenin nikâhı mün'akid olmaz velînin rızâsı olmadıkça. (ولا يجوز للولي إجبار البكر البالغة على النكاح) Bâliğa olan bikri nikâh üzerine icbâr câ'iz olmaz. (وإن استأذنها فسكنت أو ضحكت أو بكت فذلك إذن منها وإن أبت لم) (يزوجها) Vakta ki hürreden velîsi istizân idub pes hürre sukût eylese yahud gülse yahud savtsız olarak ağlasa halbuki ol hürre de bâkirdir bu misillû haller ol hürreden izindir eğer (وإن استأذن الثيب فلا بد من رضاها بالقول) Eğer velîsi seyyib olan hürreden istizân eylese pes ol seyyibin kavli ile rızâsından lâzımdır. (وإذا) (زالمت بكارتها بوثبة أو حيضة أو جراح فهي في حكم الأبكار) Vakta ki hürrenin bekâresi atlamak ile

yahud çok oturmak ile yahud hayz ile yahud cerâhet ile zâ'il olsa ol hürre bâkirler hükmündedir. (وإن زالت بكارتها بزنا فهي كذلك عند أبي حنيفة رح) Vakta ki bekâresi zinâ ile izâle oluna ol hürre İmâm Â'zam (r.a.) indinde yine bâkir hükmündedir.

(وإذا قال الزوج: للزوجة قد بلغك النكاح فسكت وقال: المرأة بل رددت فالقول قولها ولا يمين عليها) Ve dahi zevc zevceye dese ki sana nikâh bâliğ oldu ve sen sukût eyledin mer'e dese ki belki redd eyledim bu surette kavl mer'enin kavlidir ve onun üzerine yemin lâzım olmaz. (ولا يستحلف) Ve dahi İmâm Â'zam hazretleri indinde (في النكاح عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: يستحلف فيه ينعد) (النكاح بلفظ النكاح والتزويج والتمليك والهبة والصدقة ولا ينعد بلفظ الإجارة والإباحة والا حلال) Dahi nikâh nikâh lafzıyla tezvîc ve temlik ve hibe ve sadaka lafızlarıyla nikâh mün'akid olur icâre ve ibâha ve ihlâl lafızlarıyla nikâh mün'akid olmaz.

(ويجوز نكاح الصغير إذا زوجها الولي بكرة كانت الصغيرة أو ثيبا والولي هو العصبه) Sagîr ve sagîreyi nikâh itmek câ'iz olur velîleri tezvîc eyledikleri vakitte ânlar bâkir olsun yahud seyyib olsun ve dahi velî dedikleri 'asabedir. (فإن زوجها الأب أو الجد فلا خيار لهما بعد بلوغهما) Eğer sagîr ve sagîreyi babası yahud dedesi tezvîc eylese bâliğ olduklarından sonra ânlar için muhayyerlik yoktur. (إن زوجها غير الأب والجد فلكل واحد منهما الخيار إذا بلغ إن شاء أقام على النكاح وإن) Eğer sagîr ve sagîreyi eb ve ceddin gayrisi tezvîc eylese bâliğ oldukları vakitte her birerleri için muhayyerlik vardır dilerse nikâh üzerine kâ'im olurlar dilerse nikâhı fesh iderler. (ولا ولاية لعبد ولا صغير ولا مجنون ولا كافر على مسلمة) Dahi 'abd ve sagîr ve mecnûn için velâyet olmadı dahi kâfir için müslime üzerine velâyet olmadı. (وقال أبو حنيفة: يجوز لغير) (العصبات من الأقارب التزويج مثل الام والاخت) İmâm Â'zam (r.a.) buyurdular ki 'asabenin gayrisi için 'akâribden olan ana ve kızkarındaşı misillû kimselerin tezvîci câ'iz olur.

(ومن لا ولي لها إذا زوجها مولاها الذي أعتقها جاز) Ol hürre ki velîsi yoktur kendisini âzad iden mevlâsı ânı tezvîc eylese câ'iz olur. (إن غاب الولي الأقرب غيبة منقطعة وخيف فوت الخاطب الكفو) Eğer velî akreb gaybe-i munkatı'a ile gâ'ib olub dahi küfûv olan hâtibin fevti havf olursa ol velî akrebden eb'ad olan kimse için tezvîc câ'iz olur. (والغيبة) (المنقطعة: أن يكون في بلد لا تصل إليه القوافل في السنة إلا مرة واحدة) Gaybet-i munkatı'a oldur ki velî akreb bir belde de ola ki senede bir kere kârban ancak ol şehre vâsıl ola.

(والكفاءة في النكاح معتبرة فإذا تزوجت المرأة غير كفاء فلأولياء أن يفرقوا بينهما) Ve dahi nikâhda kefâet ol derece muteberdir ki bir 'avrat küfûvünün gayri olanı tezevvüc eylese evliyası beynlerini tefrik itmeye kâdir olurlar. (أن يكون مالكا للمهر) (والكفاءة تعتبر في النسب والدين والمال وهو: أن يكون مالكا للمهر)

(والتففة) Nesebde ve deynde ve malda kefâet i'tibâr olunur malda kefâet oldur ki mehir ve nafakaya zevcin kudreti ola. (وتعتبر في الصنائع) Dahi san'atlarda kefâet i'tibâr olunur. (ولو) Eğer (تزوجت المرأة ونقصت من مهرها فلأولياء الاعتراض عليها عند أبي حنيفة حتى يتم لها مهر مثلها أو يفارقها 'avrat kendi kendine tezevvüc idub ve mehr-i misilinden noksân eylese velîleri için İmâm Â'zam (r.a.) indinde ol 'avrata muaraza itmek olucudur tâ ki mehr-i misil olana dek yahud müfârat eyleyene dek.

وإذا تزوج الأب ابنيه الصغيرة ونقص من مهرها أو زوج ابنه الصغير وزاد في مهر امرأته جاز ذلك عليهما (عند ابو حنيفة رح
 Vakta ki babası sagîre olan kerîmesini tezvîc idub mehrinde noksân eylese yahud sagîr olan mahdûmünü tezvîc idub 'avratın mehrinde ziyâde eylese onlar üzerine babalarının bu misillû iş tutması câ'iz olur. (ولا يجوز ذلك لغير الأب والجد) Eb ve ceddin gayrisi için mâ'sebakda zikr olunan câ'iz olmaz. (ويصح النكاح إذا سمى فيه مهرا ويصح وإن لم يسم فيه مهرا) Nikah sahih olur ânda mehir tesmiye olunur ise ve eğer mehir tesmiye olunmaz ise yine nikâh sahih olur. (وأقل المهر عشرة دراهم فإن سمى أقل من عشرة دراهم فلها العشرة) Mehirin ekallî on dirhemdir eğer on dirhemden az tesmiye olursa zevce için 'aşere lâzım olur. (ومن سمى مهرا) Bir kimse (عشرة فما زاد فعليه المسمى إن دخل بها أو مات عنها وإن طلقها قبل الدخول والخلوة فلها نصف المسمى on dirhem ve on dirhemden ziyâde mehir tesmiye eylese ol kimse üzerine müsemma lâzım gelür eğer ol 'avrata dâhil olub yahud ondan fevt olursa ve eğer ol 'avratı dühûl yahud halvet-i sahîhadan evvel tatlık iderse tesmiye olunan mehirin nısfı lâzım gelür. (وإن تزوجها) ولم يسم لها مهرا أو تزوجها على أن لا مهر لها فلها مهر مثلها إن دخل بها أو مات عنها إن طلقها قبل الدخول فلها (المتعة وهي ثلاثة أثواب من كسوة مثله) Bir kimse 'avrat tezevvüc idub 'avrat için mehir tesmiye eylemese yahud 'avratı tezevvüc eylese mehri olmamak şartı üzerine pes bu suretde eğer ol 'avrata dâhil olub yahud ondan fevt olursa ol 'avrat için mehr-i misil lâzım gelür eğer ol 'avratı kable'd-dühûl tatlık iderse meta' lâzım gelür meta' dedikleri mislinin kisvesinden üç esvâbdır. (وإن تزوج المسلم على خمر أو خنزير فالنكاح جائز ولها مهر مثلها) Eğer müslim şarab ve yahud hınzır üzerine tezevvüc eylese nikâh câ'izdir ol 'avrat için mehr-i misil lâzım olur. (وإن تزوجها ولم يسم لها مهرا ثم تراضيا على تسمية مهر فهو لها إن دخل بها أو مات عنها وإن طلقها قبل الدخول لها) Eğer tezevvüc idub 'avrat için mehir tesmiye eylese ba'dehu bir tesmiye üzerine razı olsalar ol tesmiye 'avrata lâzım gelür eğer ol 'avrata dâhil olub yahud ondan fevt olursa ve eğer kable'd-dühûl tatlık iderse ol 'avrat için müt'a lâzım gelür. (وإن زادها في المهر بعد العقد) Eğer (لزمته الزيادة وتسقط بالطلاق قبل الدخول وإن حطت عنه من مهرها صح) Eğer 'avrat için 'akidden sonra mehrde ziyâde eylese ol ziyâde lâzım gelür lâkin kable'd-dühûl talâk ile ziyâde sâkıt olur. (وإن حطت عنه من مهرها صح)

وإذا خلا الزوج بامرأته ولي (Eğer 'avrat zevci üzerine mehirde tenzil eylese sahih olur. (الخط
 هناك مانع من الوطاء ثم طلقها فلها كمال المهر) Vakta ki zevc zevcesiyle halvet idub ve ol makamda
 vat'dan mâni' bulunmazsa ba'dehu ol 'avratı kable'd-dühûl tatlık eylese mehrin kemâli
 lâzım gelür. (إن كان أحدهما مريضا أو صائما في رمضان أو محرما بفرض أو نفل بحج أو عمرة أو كانت)
 Eğer zevc ile zevce halvet eyledikleri vakitte onlardan biri ramazanda sâ'im olsa yahud nâ-mizâc olsa yahud hac ve umre için ihrâma girmiş olsa
 yahud 'avrat hâ'iz olsa bu suretlerde halvet-i sahîha bulunmaz. (وإذا خلا المجهوب بامرأته ثم طلقها)
 Vakta ki zekeri maktu' olan kimse zevcesiyle halvet eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde mehrin kemâli lâzım gelür İmâmeyn (r.h.)
 وتستحب المتعة لكل مطلقة إلا لمطلقة واحدة وهي التي طلقها قبل) buyurdular ki nisf-ı mehir lâzım gelür.
 (الدخول ولم يسم لها مهرا) Dahi her bir mutallaka için müt'a müstehabdır lakin bir mutallaka
 için müt'a müstehab değildir bu dahi ol 'avratdır ki kable'd-dühûl zevci ânı tatlık idub
 وإذا تزوج الرجل ابنته على أن يزوجه الرجل أخته أو ابنته) halbuki ona mehir tesmiye olunmuş ola.
 (ليكون أحد العقدین عوضا عن الآخر فالعقدان جائزان ولكل واحدة منهما مهر مثلها) Vakta ki recül kerimesini
 diğer recül kerimesini yahud kızkarındaşını tezvîc itmek üzerine tezvîc eylese pes iki
 'akdin biri âherden 'ivaz olur ve iki 'akid dahi câ'iz olur ve her biri için mehr-i misil lâzım
 gelür.

Eğer bir hür bir 'avratı bir (وإن تزوج حر امرأة على خدمته سنة أو على تعليم القرآن فلها مهر مثلها)
 sene hizmet itmek üzerine yahud 'avrata ta'lim-i Kur'ân itmek üzerine tezevvüc eylese
 (وإن تزوج عبد حرة بإذن مولاه على خدمتها سنة جاز) Ve dahi 'avrat için mehr-i misil lâzım gelür.
 mevlâsının izniyle bir köle bir hürre olan hâtunu bir sene hizmet itmek üzerine tezevvüc
 eylese câ'iz olur. (وإذا اجمع في المجنونة أبوها وابنها فالولي في نكاحها ابنها عند أبي حنيفة رح وأبي يوسف)
 (وقال محمد: أبوها) Vakta ki bir mecnûnede babası ve oğlu cem' olsa İmâm Â'zam ve İmâm
 Ebû Yûsuf (r.h.) indlerinde ol mecnûnenin nikâhında velî mecnûnenin oğludur İmâm
 Muhammed (r.a.) buyurdu ki mecnûnenin velîsi pederidir.

(لا يجوز نكاح العبد والأمة إلا بإذن مولاها) Kölenin ve câriyenin nikâhı câ'iz olmaz meğer
 mevlâsının izni ola. (وإذا تزوج العبد بإذن مولاه فالمهر دين في رقبته يباع فيه) Vakta ki 'abd mevlâsının
 izniyle tezevvüc eyleye pes mehir kölenin rakabesinde deyndir köle mehir mukabelesinde
 (إن زوج المولى أمته فليس عليه أن يبوئها بيت الزوج ولكنها تخدم المولى ويقال للزوج: متى ظفرت)
 (بها ووطنها) Vakta ki mevlâ câriyesini tezvîc eyleye mevlâ üzerine lâzım olmaz ki ol câriyeyi
 zevcinin beytinde hâli kıla lâkin câriye mevlâsına hizmet ider ve zevcine denülür ki ne
 (وإذا تزوج امرأة على ألف درهم على أن لا) zaman ki zafer bulursan ol zaman câriyeyi vat' eyle.

يخرجها من البلد أو على أن لا يتزوج عليها فإن وفى بالشرط فلها المسمى وإن تزوج عليها أو أخرجها من البلد فلها (مهر مثلها) Vakta ki bir kimse mehri bin dirhem olmak üzerine bir 'avrat tezevvüc eylese ol şartla ki mer'eyi şehrinden ihrâc eylemeye yahud ol 'avrat üzerine âher 'avrat tezevvüc eylemeye eğer ol kimse şarta vefâ iderse 'avrat için mehr-i müsemma lâzım olur ve eğer şarta vefâ itmez ise 'avrat için mehr-i misil lâzım gelür. (وإذا تزوجها على حيوان غير موصوف) Eğer 'avratı sıfatı ma'lüm olmayan hayvân üzerine tezevvüc eylese mesela feres yahud hımâr üzerine tezevvüc eylese tesmiye sahih olur ve ol 'avrata hayvândan vasat lâzım gelür halbuki zevcede muhayyerdır dilerse hayvânın nefsinin i'tâ ider ve dilerse kıymetini verir. (ولو تزوجها) Eğer 'avratı tezevvüc eylese mehri sıfatı ma'lüm olmayan sevbi olmak üzerine tezevvüc câ'iz olur ve 'avrat için mehir lâzım olur.

(ونكاح المتعة والنكاح المؤقت باطل) Dahi bir eyyâm menfa'atlanmak için nikâh itmek dahi muvakkat olarak beş gün yahud on gün müddetle nikâh itmek bu ikisi şer'ân bâtıldır. (وتزويج العبد والأمة بغير إذن مولاهما موقوف: فإن أجازته المولى جاز وإن رده بطل) Köle ve câriyenin mevlâlarının izni olmayarak tezevvücleri mevkufdur eğer mevlâları icâze iderse câ'iz olur ve eğer redd iderse bâtıl olur. (وكذا لوزوج رجل امرأة بغير امرها) Eğer bir recül bir 'avratı tezevvüc eylese ol 'avratın emri olmayarak yine hüküm mâ'sebak misillüdüdür (ويجوز لابن العم) ve dahi emmiyoğlu için 'emmisinin kerimesini nefsinin tezvîc câ'iz olur.

(وإذا أذنت المرأة لرجل أن يزوجه من نفسه فقعد بحضرة شاهدين جاز) Vakta ki recül nefsinin tezvîc itmek için 'avrat ol recüle izin virse pes iki şâhid huzurunda recül 'akd eylese câ'iz olur. (وإذا ضمن الولي المهر صح ضمانه وللمرأة الخيار في مطالبة زوجها أو وليها) Vakta ki velî mehirde damânı iltizâm ede damân sahih olur ve mer'e zevcini yahud zevcinin velîsini mutâlebe itmekte muhayyerdır. (وإذا فرق القاضي بين الزوجين في النكاح الفاسد قبل الدخول فلا مهر لها وكذلك بعد) (الخلوة) Vakta ki kâdî nikâh-ı fâsidede kable'd-dühûl zevceynin beynini tefrik ede ol zevce için mehir lâzım olmaz ve halvetden sonra yine hüküm böylecedir. (لا يزداد على المسمى وعليها العدة ويثبت نسب ولدها) Eğer nikâh-ı fâsidede zevc zevceye dâhil olsa zevce için mehr-i misil lâzım gelür lâkin mehr-i misil müsemma üzerine ziyade kılınamaz ve ol 'avrat üzerine 'iddet lâzımdır ve 'avratın veledinin nesebi sâbit olur.

(ومهر مثلها يعتبر بأخواتها وعماتها وبنات عمها ولا يعتبر بأبائها وخالتها إذا لم يكونا من قبيلتها) Avratın mehr-i misili kızkarındaşlarıyla ve halalarıyla ve 'emmisinin kerimeleriyle i'tibâr olunur anasına ve teyzelerine i'tibâr olunmaz bunlar kendi kabilesinden olmadıkları vakitde.

Mehr-i (ويعتبر في مهر المثل: أن تتساوى المرأتان في السن والجمال والعفة والمال والعقل والدين والبلد والعصر) misilde i 'tibâr olunan iki 'avrat yaşta ve cemalde ve 'akılda ve malda ve 'asırda ve şehirde beraber olmaktır.

(ويجوز تزويج الأمة مسلمة كانت أو كتابية) Cârîyeyi tezevvüc câ'izdir ol câriye müslime olsun yahud kitâbiye olsun. (ولا يجوز أن يتزوج أمة على حرة) Dahi hür üzerine câriyeyi tezevvüc câ'iz olmaz. (ويجوز الحرة عليها وللحر أن يتزوج أربعا من الحرائر والإماء وليس له أن يتزوج أكثر من ذلك) Hür olan kimse için câriye ve hürrelerden dörde kadar tezevvüc itmek câ'iz olur hür için dörtten ziyâde tezevvüc câ'iz olmaz. (ولا يتزوج العبد أكثر من اثنتين) Köle olan kimse iki 'avratdan ziyâde tezevvüc eyleyemez.

(فإن طلق الحر إحدى الأربع طلاقا بائنا لم يجز له أن يتزوج رابعة حتى تنقضي عدتها) Pes hür olan kimse dört 'avratdan birini talâk-ı bâin ile tatlîk eylese ol 'avratın 'iddeti tamam olmadıkça diğer 'avrat tezevvüc itmek câ'iz olmaz. (وإذا زوج المولى امته ثم أعتقت فلها الخيار إن شاءت قامت على) (النكاح وإن شاءت فسخت حرا كان الزوج أو عبدا وكذا المكاتبه) Vakta ki mevlâ câriyesini tezevvüc idub ba'dehu âzad eylese ol câriye için muhayyerlik vardır dilerse nikâh üzerine kâ'im olur ve dilerse nikâhı fesh ider câriyenin zevci hür olsun yahud köle olsun mükâtebenin hükmü câriyenin hükmü misillüdü. (وإن تزوجت أمه بغير إذن مولاهما ثم أعتقت صح النكاح ولا خيار لها) Eğer bir câriye mevlâsından izinsiz tezevvüc eylese ba'dehu câriye âzad olursa nikâh sahih olur ve ol câriye için muhayyerlik yokdur. (ومن تزوج امرأتين في عقد واحد إحداهما لا يحل له نكاحها صح) (نكاح التي يحل له نكاحها وبطل نكاح الأخرى) Bir kimse 'akd-i vâhidede iki 'avrat tezevvüc eylese halbuki ol iki 'avratın birinin nikâhı ol kimse için helal olmaz nikâhı helal olan 'avratın nikâhı sahih olur diğer 'avratın nikâhı bâtil olur. (ولو سمى بدلا في العقد كان كله للتي صح نكاحها عند) Eğer zikr olunan kimse 'akid mukabelesinde bir mikdâr mehir tesmiye eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde tesmiye olunan mehrin küllisi nikâhı helal olan 'avrat içündür İmâmeyn indinde ikisi içündür. (وان كانت الزوجة معيبة فلا خيار لزوجها) Eğer zevce 'ayblı olsa zevc için muhayyerlik olmadı. (فإن كان عينا أجله الحاكم سنة فإن وصل إليها وإلا) (فرق بينهما إن طلبت المرأة ذلك) Eğer zevc 'innîn olsa yani âleti süst olub cimâ'a muktedir olamaz ise hâkim ol zevce bir sene mühlet verir eğer 'avrata vâsıl olursa ne güzel ve eğer vâsıl olmaz ise 'avrat tefrîki taleb eylediği surette hâkim beynlerini tefrîk ider. (والفرقة تطليقه بائنة) (ولها كمال المهر إن كان قد خلا بها) Ve dahi firkat talâk-ı bâinedir ol 'avrat için mehrin tamamı lâzım gelür eğer zevc ol 'avrata dâhil olduysa. (وإن كان مجنونا فرق القاضي بينهما في الحال ولم) (يؤجله) Ve eğer ol zevc mecbûb yani âleti maktû' olursa beynleri o ânda bilâ te'cil tefrîka

olunur. (والخصي يؤجل كما يؤجل العينين). Bî hâyâ olan kimse 'innîn te' cil olunduğu gibi te' cil olunur.

وإذا سلمت المرأة وزوجها كافر عرض عليه القاضي الإسلام فإن أسلم فهي امرأته وإن أبى عن الإسلام فرق (Vakta ki mer'e (بينهما وكان ذلك طلاقا باننا عند أبي حنيفة ومحمد: وقال أبو يوسف: هي فرقة بغير طلاق İslâma dâhil olub zevci kâfir olsa kâdî ol zevc üzerine İslâmı arz ider eğer İslâmı kabul iderse ol 'avrat onun zevcesidir ve eğer İslâmı kabulden i'râz iderse kâdî beynlerini tefrik ider ve bu tefrik İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde talâk-ı bâin olur İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki bu tefrik bilâ talâk bir firkadır. (فإن أسلم الزوج وتحتة مجوسية عرض) عليها الإسلام فإن أسلمت فهي امرأته وإن أبى عن الإسلام فإن كان قد دخل لها فلها (المهر وإن لم يكن دخل بها فلا مهر لها) Eğer zevc İslâma dâhil olub halbuki tahtında mecûsiye olucudur ol mecûsiye üzerine İslâm arz olunur eğer İslâmı kabul iderse ol 'avrat ol âdemin zevcesidir ve eğer kabul itmez ise beynleri tefrik olunur ve firkat talâk-ı bâin olmaz pes zevc ol mecûsiyeye dâhil olduyse mehir lâzım gelür ve eğer dâhil olmadıysa ol mecûsiye içün mehir lâzım olmaz. (وإذا أسلمت المرأة في دار الحرب لم تقع الفرقة عليها حتى تحيض ثلاث حيض) Vakta ki 'avrat dâr-ı harbde İslâma dâhile ola ol 'avrat üzerine firkat vâki' olmaz tâ ki üç hayz görene dek. (فإذا حاضت باننت من زوجها) Pes üç hayz ile hayz görürse zevcinden boş olur. (وإذا خرج أحد الزوجين إلينا من دار الحرب مسلما وقعت البيئونة بينهما) Vakta ki kitâbiyenin zevci İslâmı kabul eyleye ânlar nikâhları üzerine olucudurlar. (وإذا أسلم زوج الكتابية فهما على نكاحهما) Vakta ki zevc ile zevcenin biri müslim olarak dâr-ı harbden bize hurûc eylese ikisi beyninde beynûnet vâki' olur. (وإن سبي أحدهما وقعت البيئونة بينهما) İkisinin biri esir olsa beynûnet vâki' olur. (وإن سبيا معا لم تقع البيئونة) Eğer ikisi birlikte esir olsalar beynûnet vâki' olmaz. (وإذا خرجت المرأة إلينا مهاجرة جاز لها أن تتزوج ولا عدة عليها عند أبي حنيفة فإن كانت حاملا لم تتزوج) Vakta ki mer'e muhâcire olarak bizim dârımıza hurûc ede tezevvüc eylemesi câ'iz olur İmâm Â'zam (r.a.) indinde onun üzerine iddet lâzım olmaz eğer hâmile olur ise tezevvüc eyleyemez tâ ki hamlini vaz' eyleyene dek. (وإذا ارتد احد الزوجين وقعت فرقة بغير طلاق) Vakta ki iki zevcinin biri neû'zu-billahi teâ'la mürted ola bilâ talâk firkat vâki' olur.

Eğer zevc mürted olsa halbuki (وإذا أرتد أحد الزوجين عن الإسلام وقعت الفرقة بينهما بغير طلاق) zevceye dâhil olmuştur pes zevce içün kemâl-i mehir lâzım olur ve eğer dâhil olmadıysa nısf-ı mehir lâzım olur. (وإن كان الزوج هو المرتد وقد دخل بها فلها كمال المهر وإن كان لم يدخل فلها نصف) Eğer (المهر وإن كانت المرأة هي المرتدة فإن كان قبل الدخول فلا مهر لها وإن كانت الردة بعد الدخول فلها المهر 'avrat mürtedde olsa pes riddet kable'd-dühûl ise 'avrat içün mehir lâzım olmaz eğer riddet (وإن ارتدا معا وأسلما فهما على نكاحهما) Eğer zevc bade'd-dühûl ise 'avrat içün mehir lâzım olur.

ve zevce ikisi birlikte neûzü-billah mürted olub bahedu İslâmı kabul etseler pes ânlar nikâhları üzerine olucudurlar. (ولا يجوز أن يتزوج المرتد مسلمة ولا كافرة ولا مرتدة) Mürted olan kimse müslime olan hâtunu tezevvüc itmeye ruhsat yokdur dahi kâfire olan 'avratı ve mürtedde olan 'avratı mürtedin tezevvüc eylemesi câ'iz olmaz. (وكذلك المرتدة لا يتزوجها مسلم) ولا كافر ولا مرتد

) Dahi mürtedde olan 'avratı müslim olan kimse ve kâfir olan kimse ve mürted olan kimse tezevvüc itmek câ'iz olmaz. (وإن كان أحد الزوجين مسلما فالولد على دينه) Eğer iki zevcin biri müslüman olsa veled ânın dini üzerine olur. (وكذلك إن أسلم أحدهما وله ولد صغير صار ولده مسلما) Eğer iki zevcin biri müsliman olub halbuki veled sagîri olucudur ol veled-i sagîri iki zevcin birinin İslâmı sebebiyle müsliman olur. (وإن كان أحد الأبوين كتابيا والآخر مجوسيا فالولد) Eğer veledin baba ve anasından biri kitâbi olub âher mecûsi olsa ol veled kitâbidir. (كتابي) Eğer veledin kâfir bilâ şuhud yahud diğerkâfirin 'iddetinde tezevvüc ede bu misillû kabahât onların âyin-i bâtıllarında câ'izdir ba'dehu ikiside müslüman olsalar tezevvüc üzerine karar verilür yani beyikleri tefrik olunmaz. (وإن تزوج المجوسي أمه أو ابنته ثم أسلما فرق بينهما) Eğer mecûsi hemşiresini yahud kerîmesini tezevvüc eylese ba'dehu müslüman olsalar beyikleri tefrik olunur. (وإذا كان للرجل امرأتان حرتان فعليه أن يعد بينهما في القسم بكرين كانتا أو ثيبتين أو إحداهما بكرا) Eğer iki zevcenin biri cârîye ve âheri hürre olsa pes hürre için kısımdan sülûsân ve cârîye için sülûs olucudur.

ولا حق لهن في القسم حالة السفر ويسافر الزوج بمن شاء منهن والأولى أن يفرغ بينهما فيسافر بمن خرجت (Ve dahi sefer halinde zevceler için kısımda hak olmadı pes zevc zevcelerden dilediğiyle müsâferet ider lâkin evlâ olan beyiklerinde kur'a âtub kur'ası çıkan 'avrat ile müsâferet itmekdir. (وإن رضيت الزوجات بترك قسمها لصاحبيتها جاز ولها أن ترجع في ذلك) Eğer iki zevcenin biri sâhibesine nasibini terk ile razı olsa câ'iz olur ve onun için şunda rücû' itmek dahi olucudur.

3.2. Radâ' Kitâbı (كتاب الرضاع)

Şu bahisde radâ'a dâir mesâ'il beyânında olunur radâ' 'avrat memesinden süd emmektir. (إذا حصل في مدة الرضاع) Radâ'ın kalil ve kesiri berâberdir. (قليل الرضاع وكثيره سواء)

ومدة الرضاع) (Vakta ki radâ' müddet-i radâ' da hâsıl ola tahrîm ona taalluk ider. (تعلق به التحريم عند أبي حنيفة ثلاثون شهرا وقال [أبو يوسف ومحمد]: سنتان) Radâ'in müddeti İmâm Â'zam (r.a.) indinde otuz mâhdır İmâmeyn (r.h.) indlerinde iki senedir. (فإذا مضت مدة الرضاع لم يتعلق) (بالرضاع تحريم ويحرم من) (Radâ'dan ötürü harâm olur (الرضاع ما يحرم من النسب إلا أم أخته من الرضاع فإنه يجوز أن يتزوجها nesebden harâm olduğu gibi lâkin radâ'dan olan kızkarındaşının anası harâm olmaz zirâ radâ'en kızkarındaşının anasını tezevvüc câ'iz olur. (ولا يجوز أن يتزوج أم أخته من النسب) Nesebden olan hemşiresinin vâlidesini tezevvüc câ'iz olmaz zirâ o ki vâlidesi olduğundan. Radâ'dan olan oğlunun kızkarındaşı dahi harâm olmaz (وأخت ابنه من الرضاع يجوز أن يتزوجها) ولا يجوز أخت ابنه من النسب وامرأة ابنه من الرضاع لا يجوز أن يتزوجها كما) (zirâ onu tezevvüc câ'iz olur. (لا يجوز أن يتزوج امرأة ابنه من النسب Nesebden olan oğlunun kızkarındaşını tezevvüc câ'iz olmaz dahi radâ'dan olan oğlunun 'avratını tezevvüc câ'iz olmaz neseben oğlunun 'avratını tezevvüc câ'iz olmadığı gibi. (وامرأة أبيه من الرضاع لا يجوز أن يتزوجها كما لا يجوز أن) (يتزوج امرأة أبيه من النسب ولين الفحل يتعلق به التحريم وهو: أن ترضع المرأة صبياً فتحرم هذه الصبية على زوجها Dahi erkekden hâsıl olan süde tahrîm (وعلى آبائه وأبنائه وبصير الزوج الذي نزل منه اللبن أبا للرضعة taalluk ider fahl olan recülün südüne tahrîmin taalluku oldur ki 'avrat bir sabîyye emzirse pes ol sabîyye ol 'avratın zevci üzerine ve babaları üzerine ve oğulları üzerine harâm olur (وبجوز أن يتزوج الرجل بأخت أخيه من) (lebenin nüzûlüne sebep olan zevce murdı'a için eb olur. (كما Ve dahi recül radâ'en karındaşının kızkarındaşını tezevvüc itmek câ'iz olur. (يجوز أن يتزوج بأخت أخيه من النسب وذلك مثل الأخ من الأب إذا كان له أخت من أمه جاز لأخيه من أبيه أن Neseben karındaşının kızkarındaşını tezevvüc câ'iz olduğu gibi mezkûrun sureti (يتزوجها) oldur ki babadan olan karındaşı için anadan bir kızkarındaşı olsa babadan olan karındaşı için ol uhtu tezevvüc itmek câ'iz olur. (وكل صبيين اجتماعاً على ثدي واحد لم يجز لأحدهما أن يتزوج) (بالآخر Her iki sabî ki bir meme üzerine cem' olar ikisinden biri için âheri tezevvüc câ'iz (ولا يجوز أن تتزوج المرضعة أحداً من ولد التي أرضعتها ولا ولد ولدها) Söd emziren 'avratın veledlerinden biri murdı'ayı tezevvüc câ'iz olmaz dahi ol 'avratın veledinin veledi (ولا يتزوج الصبي المرضع أخت زوج المرضعة لأنها عمته من الرضاع) murdı'ayı tezevvüc eyleyemez. Murdı' olan sabî murdı'a olan hâtunun zevcinin kızkarındaşını tezevvüc eyleyemez zîra (وإذا اختلط اللبن بالماء واللبن هو الغالب تعلق به) (zevcinin kızkarındaşı murdı'ın radâ'en halasıdır. التحريم وإن غلب الماء لم يتعلق به التحريم

Vakta ki 'avratın südü su ile muhtelit ola halbuki söd gâlibdir (وإذا حلب اللبن من المرأة ona tahrîm taalluk ider ve eğer su gâlib olur ise tahrîm taalluk eylemez yani suyu gâlib olan

وإن اختلط بالطعام لم يتعلق به التحريم وإن كان اللبن) (Ve eğer süd ta'âm ile muhtelit olsa harâmlık ona taalluk itmez her kaçan süd gâlib olursa da. (وإن اختلط بالدواء وهو الغالب تعلق به التحريم) Vakta ki süd devâ ile muhtelit olsa halbuki süd gâlibdir harâmlık taalluk ider. (عد موتها فأوجر به الصبي تعلق به التحريم) Vakta ki 'avrat fevt oldukdan sonra 'avratdan süd sağılıb pes bir sabînin hulkumuna idhâl olunsa harâmlık taalluk ider. (وإذا اختلط اللبن بلبن شاة واللبن هو الغالب تعلق به التحريم وإن غلب لبن الشاة لم يتعلق) (به التحريم) Vakta ki 'avratın südü ganem südü ile muhtelit olsa halbuki 'avratın südü gâlibdir harâmlık taalluk ider. (وإذا اختلط لبن امرأتين تعلق التحريم بأكثرهما عند أبي حنيفة وأبي يوسف وقال محمد:) (يتعلق بهما) Vakta ki iki 'avratın südleri muhtelit ola harâmlık ziyâdesine taalluk ider İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde ve İmâm Muhammed buyurdu ki iki 'avratın südüne tahrîm taalluk ider. (وإذا نزل للبكر لبن فأرضعت به صبيا تعلق به التحريم وإذا نزل للرجل لبن فأرضع به صبيا) (لم يتعلق به التحريم) Vakta ki bikr için süd nâzil olup bir sabîyi emzirse harâmlık sâbit olur. (وإذا شرب صبيان من لبن شاة فلا رضاع بينهما) Vakta ki iki sabî bir ganemin südünden içseler pes onların beyninde radâ' sâbit olmaz. (وإن نزل للرجل لبن فأرضع صبيا لم يتعلق به التحريم) Eğer recül için süd nâzil olup bir sabîyyeyi emzirse bu sebep ile tahrîm taalluk eylemez. (وإذا تزوج الرجل صغيرة وكبيرة فأرضعت الكبيرة الصغيرة حرمتا على الزوج فإن كان لم يدخل بالكبيرة فلا مهر لها وللصغيرة) Vakta ki recül (نصف المهر ويرجع به الزوج على الكبيرة إن كانت تعمدت به الفساد وإن لم تتعمد فلا شيء عليها) (kebîre ve sagîreyi birlikte tezevvüc idub ve kebîre sagîreyi emzirse zevc üzerine ikiside harâm olurlar pes eğer zevc kebîre üzerine dâhil olmadıysa kebîreye mehir lâzım olmaz ve sâgîre için nısf-ı mehir lâzım olur ve zevc nısf-ı mehir ile kebîre üzerine rücû' ider eğer kebîre emzirmek ile fesâd kâsd eylediyse ve eğer emzirmek ile fesâd kâsd eylemediyse kebîre üzerine bir nesne lâzım olmaz. (ولا تقبل في الرضاع شهادة النساء منفردات وإنما يثبت بشهادة) (رجلين أو رجل وامرأتين) Ve dahi radâ'm sübûtunda yalnız oldukları halde 'avratların şehâdetleri kabul olunmaz ancak iki recülün yahud bir recül iki 'avratın şehâdetleriyle sâbit olur.

3.3. Talâk Kitâbı (كتاب الطلاق)

Gelecekte zikr olunan mesâ'il talâkın beyânındadır. (الطلاق على ثلاثة أوجه: أحسن الطلاق) (وطلاق السنة وطلاق البدعة) Ve dahi talâk üç vech üzerinedir biri ahsenu't-talâk biri talâk-ı sünnet biri talâk-ı bid'atdır. (فأحسن الطلاق: أن يطلق الرجل امرأته تطليقه واحدة في طهر لم يجامعها فيه) (ويتركها حتى تنقضي عدتها) Amma talâk-ı ahsen oldur ki recül 'avratını cimâ' olmayarak bir tukurda talak-ı vâhîde ile tatlık idub 'iddeti münkaziye olana dek terk itmektir. (وطلاق السنة:)

أطهار (أن يطلق المدخول بها ثلاثا في ثلاثة أطهار واما البدعة فهوان يطلقها ثلاثا بكلمة واحدة أو ثلاثا في طهر واحد فإذا فعل ذلك) üç tuhurda tatlık itmekdir. (وقع الطلاق وبانت منه وكان عاصيا Amma bid'at olan talâk oldur ki recül zevcesini defa-i vâhidede kelime-i vâhide ile bir defada üç kere tatlık itmekdir yahud bir tuhur da üç kere tatlık itmekdir bu misillü işlediği vakitte talâk vâki' olur ve zevceden 'avrat talâk-ı bâin ile boş olur ve zevc âsi olur. (السنة في الطلاق من وجهين: سنة في العدد فالسنة في العدد يستوي فيها المدخول بها) وغير المدخول بها

) Ve dahi talâkda sünnet iki vecihdendir biri vakitte sünnet biri 'adedde sünnetdir ve bu 'adedde medhûlun bihâ ile medhûlun bihânın gayri berâberdir. (والسنة في الوقت تثبت في) (المدخول بها خاصة وهو: أن يطلقها في طهر لا جماع فيه Vakitte sünnet olan talâk hâsseten medhûlun bihânın hakkında olur vakitte sünnet oldur ki zevcesini cimâ' olmayan tuhur da tatlık itmekdir. (وغير المدخول بها يطلقها في حال الطهر والحيض فإذا مضى شهر آخر طلقها أخرى) Medhûlun bihâ olmayan hâtunu zevci hayz ve tuhur halinde tatlık ider.

(وإن كانت المرأة لا تحيض من صغر أو كبر فأراد أن يطلقها للسنة طلقها واحدة فإذا مضى شهر طلقها أخرى) Eğer 'avrat sagîr ve kebîrden ötürü hayz görmese ve zevci sünnet vech üzerine tatlık itmek murâd eylese talak-ı vâhide ile tatlık ede pes bir şehr geçerse bir dahi tatlık ede ve eğer bir âher ay geçerse yine bir dahi tatlık ede. (ويجوز أن يطلقها ولا يفصل بين وطنها وطلاقها بزمان) 'Avratı tatlık idub vat' ile talâkın beynini bir mikdâr zaman ile fasl itmemek câ'iz olur. (وطلاق) (والحامل يجوز عقيب الجماع ويطلقها للسنة ثلاثا يفصل بين كل تطليقتين بشهر عند أبي حنيفة وأبي يوسف وقال محمد: (لا يطلقها للسنة إلا واحدة) Hâmil olan 'avratı cimâ'ın akîbinde tatlık itmek câ'iz olur sünnet vech üzerine üç kere tatlık olunur İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf indlerinde her iki tatlıkın beynini bir ay ile fasl ider İmâm Muhammed buyurdu ki sünnet eclinden ancak bir kere tatlık olunur.

وإذا طلق الرجل امرأته في حال الحيض وقع الطلاق ويستحب له أن يراجعها وإن شاء أمسكها فإذا طهرت) (وحاضت وطهرت فهو مخير: إن شاء طلقها وإن شاء أمسكها) Vakta ki recül 'avratını hayz halinde tatlık ede talâk vâki' olur ve ol recül için müstehâb olur ki 'avrat paklandığı vakitte müracaat ede vakta ki 'avrat paklanıp ve hayz görüp ba'dehu tâhire olduğu surette recül muhayyerdur dilerse tatlık ider ve dilerse imsâk ider.

(ويقع طلاق كل زوج إذا كان عاقلا بالغا ولا يقع طلاق الصبي والمجنون والنائم) 'Âkil ve bâliğ olan her zevcin talâkı vâki' olur sabî ve mecnûn ve nâ'im olan kimselerin talâkı vâki' olmaz. (ويقع)

Kölenin kendi 'avratı üzerine talâkı vâki' olur kölenin mevlâsının talâkı kölenin zevcesi üzerine vâki' olmaz.

(والطلاق على ضربين: صريح وكناية) Ve dahi talâk iki nev'dir biri talâk-ı sarîh ve biri talâk-ı kinâyedir. (فالصريح قوله: أنت طالق ومطلقه وطلقتك فهذا يقع به الطلاق الرجعي ولا يقع به إلا واحدة) (وإن نوى أكثر من ذلك ولا يفترق) (وهذه الألفاظ إلى النية وقوله: أنت الطالق أو أنت طالق الطلاق) Ve elfâz-ı mezkûre niyete muhtac olmaz. (أو أنت طالق طلاقاً فإن لم تكن له نية فهي واحدة رجعية وإن نوى به ثلاثاً كان ثلاثاً) Ve dahi recül bu zikr olunan kavilleri deyyub niyeti olmaz ise bir talâk-ı ric'îye vâki' olur ve eğer üç talâk niyet iderse üç talâk vâki' olur.

(الضرب الثاني: والكنايات ولا يقع بها الطلاق إلا بينة أو دلالة حال) Dârb-ı sâni kinâyelerdir ve kinâyeler ile talâk vâki' olmaz ancak niyet ile yahut hâlin delâletiyle vâki' olur. (وهي على ضربين منها ثلاثة ألفاظ بها الطلاق الرجعي ولا يقع بها إلا واحدة وهي قوله: اعتدي واستبرئي رحمك وأنت واحدة

) Kinâyât iki dârb üzerinedir kinâyâtdan üç lafz vardır ki ol üç lafz ile bir talâk-ı ric'î vâki' olur ve o elfâz işte bu zikr olunan kavillerdir. (وبقية الكنايات إذا نوى بها الطلاق كانت واحدة) (بأئنة وإن نوى ثلاثاً كانت وإن نوى اثنتين كانت واحدة) Ve dahi kinâyâtın bakiyesiyle recül talâk niyet eylediği vakitte vâhide-i bâine vâki' olur ve eğer üç talâk niyet iderse üç vâki' olur ve eğer iki niyet iderse bir talâk vâki' olur. (مثل قوله: أنت بائن وبئة وبئلة وحرام وحبلك على غاربك والحقي بأهلك) (وخلية وبرية ووهبتك لأهلك وسرحتك وفارقتك وأنت حرة وتقنعي وتخمري واستتري واعزبي واغربي وابتغي الأزواج فإن لم يكن له نية لم يقع بهذه الألفاظ طلاق إلا أن يكونا في مذاكرة الطلاق فيقع بها الطلاق في القضاء ولا يقع) (فيما بينه وبين الله تعالى إلا أن ينويه) Ve dahi kinâyâtın bakiyesi şu zikr olunan kavillerdir pes eğer recül için niyet olmaz ise zikr olunan elfâz ile talâk vâki' olmaz lâkin eğer zevc talâk müzârekesinde olur ise şu elfâz ile kadâ-i talâk vâki' olur ammâ recül ile mevlâ-i müte'âl beyninde niyet itmedikçe talâk vâki' olmaz. (وإن لم يكونا في مذاكرة الطلاق وكانا في غضب أو) (خصوصاً وقع الطلاق بكل لفظ لا يقصد به السب والشتم ولم يقع بما يقصد به السب والشتم إلا أن ينويه) Ve eğer zevc talâkı müzâkerede olmayub gazab ve husumetde olsalar sebb kasd eylediği her lafz ile talâk vâki' olur ve sebb yani söğmek kasd eylediği lafz ile talâk vâki' olmaz mâdâm ki talâk niyet eylemedi. (إذا وصف الطلاق بضرب من الزيادة والشدة كان باننا مثل أن يقول: أنت طالق بائن أو) (طالق أشد الطلاق أو أفحش الطلاق أو طلاق الشيطان والبدعة وكالجبل وملاء البيت) Ve dahi recül talâkı ziyâde ve şiddetden bir nev' ile vasf eylediği suretde talâk-ı bâin vâki' olur bu zikr olunan elfâzı demek misillü.

وإذا أضاف الطلاق إلى جملها أو إلى ما يعبر به عن الجملة وقع الطلاق مثل أن يقول: أنت طالق أو رقتك (Vakta ki talâkı zevcesinin cümlesine yahud cümleden tabir olunan ‘uzva nisbet eyleye talâk vâki’ olur şu mezkûr olan elfâzı demek misillû. (وكذلك أن طلق جزءا شائعا منها مثل أن يقول: نصفك أو ثلثك) Eğer zevceden şâyi’ olan cüz’î tatlık eylese yine hüküm mâ‘sebak gibidir zevcenin nısfını yahud sülüsünü tatlık misillû. (وإن قال: يدك أو رجلك طالق لم يقع الطلاق) Eğer recül zevcesine dese ki elin yahud ayağın tâlikdir talâk vâki’ olmaz zirâ bu cüz’îler ile bedenden tabir olunmaz. (وإن طلقها نصف) Eğer ‘avratı nisf talâk yahud sülüs talâk ile tatlık eylese tatlika-i vâhide vâki’ olur. (تطبيقاً أو ثلث تطبيقاً كانت طليقة واحدة) Eğer ikrâh olan kimsenin ve şerhoş olan kimsenin talâkı vâki’ olur (ويقع طلاق الأخرس بالإشارة) ve dahi dilsiz olan kimsenin talâkı işaret ile vâki’ olur.

وإذا أضاف الطلاق إلى النكاح وقع عقيب النكاح مثل أن يقول: إن تزوجتك فأنت طالق أو كل امرأة أتزوجها (Vakta ki recül talâkı nikâha nisbet eyleye nikâhın akîbinde talâk vâki’ olur bu zikr olunan kavilleri demek misillû. (وإن أضافه إلى شرط وقع عقب الشرط مثل أن يقول لامرأته: إن دخلت الدار) (فهي طالق) Vakta ki talâkı şarta nisbet eyleye şartın vücudî indinde talâk vâki’ olur⁵⁷ recül ‘avratına şu zikr olunan kavli demek misillû. (فأنت طالق ولا يصح إضافة الطالق إلا أن يكون الحالف مالكا أو) (يضيفه إلى ملك وإن قال لأجنبية: إن دخلت الدار فأنت طالق ثم تزوجها فدخلت الدار لم تطلق Ve dahi talâkı nisbet sahih olmaz meğer hâlif olan kimse mâlik ola yahud talâkı mülküne nisbet eyleye pes recül ecnebîye olan ‘avrata eğer sen dâra dâhil olursan tâliksin dese ba‘dehu ol ‘avratı tezevvüc idub ‘avrat dâra dâhil olsa tatlık olunmaz zirâ hâlif nisbet vaktinde ol ‘avrata mâlik değil idi.

وألفاظ الشرط: إن وإذا وإذ ما وكل وكلما ومتى ومتى ما ففي كل هذه الشروط إذا وجد الشرط انحلت اليمين (إلا في كلما فإن الطلاق يتكرر بتكرار الشرط حتى يقع ثلاث تطبيقات فإن تزوجها بعد ذلك وتكرر الشرط لم يقع شيء) Ve dahi elfâz-ı şart burada zikr olunan yedi elfâzdır şu elfâz-ı şurutdan her birinde şart bulunduğu vakitte yemin münhall olur ve talâk dahi vâki’ olur lâkin “كلما” lâfzında değil zirâ şartın tekrarı sebebiyle talâk tekrar ider tâ ki üç talâk vâki’ olana dek pes üç talâk vâki’ olub zevc-i âherden sonra ol ‘avratı tezevvüc idub ve şart tekrar eylese talâkdan bir nesne وزوال الملك بعد اليمين لا يبطلها فإن وجد في ملكه انحلت اليمين ووقع الطلاق وإن وجد في غير) (vâki’ olmaz.

⁵⁷ Meselâ recül avratına dese ki; eğer sen şu dâra dahil olur isen üç talâk boş olasin şer‘ân halâsı oldur ki recül avratını bir talâk ile tatlık edip iddeti tamam olduktan sonra avrat ol dâra dahil ola bu surette şart bulunup ve yemin münhall oldu ba‘dehu iki talâk ile zevceyi tezevvüc eyleye.

(المالك انحلت اليمين ولم يقع شيء) Ve dahi yeminden sonra mülkün zevâli yemini iptal eylemez pes recülün mülkünde şart bulunsa yemin münhall olur ve talâk dahi vâki' olur ve eğer mülkün gayrında şart bulunsa yemin münhall olur ve bir nesne vâki' olmaz. (وإذا اختلفا في وجود الشرط) Vakta ki zevc ile zevce şartın vücudunda ihtilâf eyleseler pes zevcin kavline i'tibâr olur meğer 'avrat şartın vücudu üzerine şahid ikâme eyleye. (فإن كان الشرط لا يعلم إلا من وجهتها فالقول قولها في حق نفسها مثل أن يقول: إن حضت فأنت طالق فقالت: قد حضت Eğer şartın ma'lûm olması ancak 'avratın tarafından olsa pes kendi nefsi hakkında kavil zevcenin kavlidir eğer zevcesine dese ki eğer sen hâ'iz olursan tâliksin pes 'avrat dese ki hâ'iz oldum ol ânda 'avrat boş olur. (إذا حضت فأنت طالق وفلانة فقالت: قد حضت طلقت هي) Eğer bir recül zevcelerinin birine dese ki eğer sen hâ'iz olursan sen ve fulâne tâliksiniz pes zevce dese ki ben hâ'iz oldum ol zevce tatlık olunmuş olur fulâne tatlık olunmaz lâkin zevceyi zevc tasdik eylediği suretde fulâne tatlık olunmuş olur. (إذا قال لها: إذا حضت فأنت طالق فرأت الدم لم يقع الطلاق حتى يستمر ثلاثة أيام فإذا تمت ثلاثة) Eğer recül zevcesine dese ki eğer sen hâ'iz olursan tâliksin pes 'avrat dem görse talâk vâki' olmaz tâ ki üç gün kan kararlaşana dek pes üç gün mürur eylediği vakitte hayz gördüğü vakitten talâkın vukuuyla hüküm ideriz. (إذا حضت حيضة فأنت طالق لم تطلق حتى تطهر من حيضها) Eğer recül zevcesine dese ki eğer sen bir kere hayz görürsen tâliksin 'avrat hayzdan pak olmadıkça tatlık olunmuş olmaz.

(وطلاق الأمة تطليقتان حرل كان زوجها أو عبدا) Cârîyenin talâkı ikidir zevci köle olsun yahud hür olsun. (وطلاق الحرة ثلاث حرا كان زوجها أو عبدا) Hürre olan hârunun talâkı üçtür zevci hür olsun yahud köle olsun.

(وإذا طلق الرجل امرأته قبل الدخول بها ثلاثا وقعن عليها) Vakta ki recül zevcesini kable'd-dühûl (فإن فرق الطلاق بانث بالأولى ولم تقع الثانية) üç talâk ile tatlık eyleye üç talâk 'avrat üzerine olur. Pes kable'd-dühûl zevcesini tatlıkde recül talâkı tefrik eylese tatlika-i ûlâ ile zevce bâin olur ve sâniye vâki' olmaz. (وإن قال لها: أنت طالق وواحدة وقعت عليها واحدة) Eğer recül zevcesine (وإن قال لها أنت طالق واحدة قبل واحدة وقعت) ve "واحدة" dese bir talâk vâki' olur. (وإن قال لها واحدة) Eğer dese ki sen tâliksin "واحدة" ve "واحدة" yine bir talâk vâki' olur. (وإن قال لها واحدة) Eğer dese ki sen tâliksin "واحدة واحدة قبلها" bu suretde iki talâk vâki' olur.⁵⁸ (وإن قال لها واحدة واحدة وقعت اثنتان) Eğer dese sen tâliksin "واحدة واحدة وقعت واحدة" (وإن قال لها واحدة واحدة وقعت واحدة) Eğer dese ki sen

⁵⁸ "قبل بي ها بعد باها وحدتا قبل باها بعد بي ها واثنتا منه" Bu suretde ittifâk vâki olmuştur şart-ı mu'ahhar zikr olunduğundan.

tâliksin “واحدة بعد واحدة” yahud “مع واحدة” yahud “معها واحدة” vâhide bu suretlerde iki talâk vâki’ olur şu mezkûratın ‘illetleri kütûb-i mutavvelâtda beyân olunmuştur. (وإذا قال لها: إن) Eğer recül (دخلت الدار فأنت طالق واحدة فدخلت الدار وقعت عليها واحدة عند أبي حنيفة رح وقالوا يقع ثنتان zevcesine dese ki eğer sen dâra dâhil olursan “فأنت طالق واحدة وواحدة” pes zevce dâra dâhil olsa İmâm Â‘zam (r.a.) indinde bir talâk vâki’ olur İmâmeyn (r.h.) teâla buyurdular ki iki talâk vâki’ olur. (وان قال لها أنت طالق واحدة وواحدة ان دخلت الدار فدخلت طلقت ثنتين) Eğer recül dese ki sen tâliksin “واحدة وواحدة ان دخلت الدار” pes zevce dâra dâhil olsa iki talâk vâki’ olur.

Eğer recül (وإذا قال لها أنت طالق بمكة فهي طالق في كل البلاد وكذلك إذا قال أنت طالق في الدار) ‘avratına dese ki Mekke-i Mükerrreme’de tâliksin bu suretde ‘avrat her beldeye tâlikdir dahi recül ‘avratına lafzı şartsız “أنت طالق في الدار” dese hüküm mâ‘sebak gibidir yani ‘avrat her dârda boş olur.

Eğer zevce (وان قال لها أنت طالق إذا دخلت الدار او اذا دخلت مكة لم تطلق حتى تدخل الدار او مكة) zevcesine sen tâliksin şu dâra yahud Mekke’ye dâhil olduğun vakitte dese ol zevce Mekke’ye yahud dâra dâhil olmadıkça tatlık olunmuş olmaz. (وان قال لها: أنت طالق غدا وقع) Eğer zevcesine dese yarın ki gün tâliksin tulû-i fecr ile ‘avrat üzerine talâk vâki’ olur. (وإذا قال لامرأته: اختاري نفسك ينوي بذلك الطلاق أو قال لها: طلقي نفسك فلها أن تطلق نفسها) Eğer zevce (ما دامت في مجلسها ذلك فإن قامت منه أو أخذت في عمل آخر خرج الأمر من يدها) Vakta ki recül ‘avratına diye ki “اختارى” halbuki bu kavil ile talâkını niyet eyleye yahud “طلقي نفسك” dese pes ‘avrat için nefsinin tatlık itmek olucudur mâdâm ki ‘avrat meclisedir eğer meclisten kâ’im olup yahud âher ‘amel ahz iderse emir ‘avratın elinden çıkar. (وان اختارت نفسها في قوله: اختاري كانت) Eğer ‘avrat “اختارت” nefsi dese zevcin “اختارى” kavlinin mukabelesinde bir talâk-ı bâin vâki’ olur üç talâk vâki’ olmaz her kaçan zevce üç talâk niyet iderse de. (ولا بد من ذكر النفس في كلامه أو في كلامها) Zevcin yahud zevcenin kelâmında nefis lafzını zikrinden lâzımdır. (وان طلقت نفسها في قوله: طلقي نفسك فهي واحدة رجعية وان) Eğer ‘avrat recülün “طلقي نفسك” kavlinin mukabelesinde nefsinin tatlık eylese vahide-i ric‘î vâki’ olur ve eğer ‘avrat nefsinin üç tatlık eylese halbuki zevcede üçü murâd eylemişdir zevce üzerine üç talâk vâki’ olur. (وان قال لها:) Eğer recül zevcesine dese ki ne zaman diler isen nefsinin tatlık eyle pes ‘avrat için meclisde ve meclisten sonra nefsinin tatlık itmek olucudur.

Eğer bir recül âher recüle dese ki (وان قال لرجل: طلق امرأتي فله أن يطلقها في المجلس وبعده) pes recül için meclisde ve meclisten sonra kâ’il olan recülün zevcesini tatlık

itmek olucudur. (وإن قال: طلقها إن شئت فله أن يطلقها في المجلس خاصة) Eğer recül vekiline dese ki "طلق امرأتى إن شئت" pes vekil için hâsseten meclisde müvekkilin zevcesini tatlık itmeye ruhsat olucudur. (وإن قال لها: إن كنا تحبيني أو تبغضيني فأنت طالق فقالت: أنا أحبك أو أبغضك وقع الطلاق وإن) Eğer recül zevcesine dese ki eğer sen beni sever isen yahud buğz ider isen tâliksin pes zevce dese ki sana muhabbet iderim yahud buğz iderim talâk vâki' olur her kaçan zevcenin kalbinde izhâr eylediğinin hilâfı olur ise de.

وإذا طلق الرجل امرأته في مرض موته طلاقاً بائناً وهي في العدة ورثت منه وإن مات بعد انقضاء عدتها فلا) (ميراث لها) Vakta ki recül maraz-ı mevtinde 'avratını talâk-ı bâin ile tatlık eylese pes 'avrat 'iddetin içinde olduğu halde recül fevt olsa 'avrat ol recüle vâris olur eğer 'avratın 'iddeti tamam olduktan sonra recül fevt olursa 'avrat için mirâs yokdur. (وإذا قال الزوج لامرأته: أنت) Eğer recül zevcesine sen tâliksin inşallah böyle muttasıl olduğu halde dese talâk vâki' olmaz "مشية الله" malûmumuz olmadığından.

Eğer zevcesine dese ki üç talâk ile tatlıksin (وإن قال: لها أنت طالق ثلاثاً إلا واحدة طلقت اثنتين) illâ biri değil iki talâk 'avrat boş olur. (وإن قال: ثلاثاً إلا اثنتين طلقت واحدة) Ve eğer zevc üç talâk zikr idub iki talâkı istisna eylese bir talâk vâki' olur. (وإذا ملك الزوج امرأته أو شقصا منها أو ملكت) Vakta ki zevc zevcesinin cümlesine yahud zevcesinin bazına mâlik ola yahud 'avrat zevcine yahud zevcinin bazına mâlik ola bu iki suretde beynlerinde firkat vâki' olur.

3.3.1. Talâk-ı Ric'î Bahsi (باب الرجعة)

Bu bâb talâk-ı ric'înin beyânındadır. (إذا طلق الرجل امرأته تطليقة رجعية أو تطليقتين فله أن) (يراجعها في عدتها رضيته بذلك أو لم ترض iki tatlıka ile tatlık eyleye pes recül için 'avrata 'iddetin içinde müraca'at itmek olucudur 'avrat râziyye olsun yahud olmasın.

(والرجعة أن يقول: راجعتك أو راجعت امرأتي أو يطأها أو يقبلها أو يلمسها شهوة أو ينظر إلى فرجها بشهوة) Ve dahi ric'at oldur ki zevc 'avratına ben sana rücû' eyledim yahud ben 'avratıma rücû' eyledim diye yahud 'avratını vat' ede yahud takabbül eyleye yahud şehvet ile lems eyleye yahud şehvet ile zevcesinin fercine nazar eyleye. (ويستحب أن يشهد على الرجعة شاهدين فإن لم يشهد) (صحت الرجعة) Ve dahi zevc için müstehâb olur ki ric'at üzerine işhâd eyleye ve eğer işhâd eylemez ise de ric'at sahih olur.

وإذا انقضت العدة فقال: قد كنت راجعتها في العدة فصدقته فهي رجعة وإن كذبت فالحق قولها ولا يمين عليها)
 (عند أبي حنيفة رحمه الله Vakta ki zevcenin 'iddeti münkaziyye olub pes zevc dese ki ben
 'avrata rücû' eyledim ve zevce tasdik eylese iş bu ric'attır ve eğer zevce zevci tekzib iderse
 İmâm Â'zam (r.a.) indinde kavl zevcenin kavlidir ve onun üzerine yemin lâzım olmaz. (وإذا)
 (قال الزوج: قد راجعتك فقالت مجيبة له: قد انقضت عدتي لم تصح الرجعة عند أبي حنيفة رحمه الله
 zevceye dese ki ben sana rücû' eyledim pes zevce cevap verici olduğu halde dese ki tahkik
 'iddetim tamam oldu İmâm Â'zam (r.a.) indinde ric'at sahih olmaz (وإذا قال زوج الأمة بعد)
 Vakta ki zevceyanın zevci 'iddet tamam olduktan sonra dese ki ben câriyeye 'iddet içinde rücû'
 eyledim ol câriyenin mevlâsı tasdik eylese halbuki câriye zevcini tekzib eylese İmâm
 Â'zam (r.a.) indinde kavl câriyenin kavlidir. (وإذا انقطع الدم من الحيضة الثالثة لعشرة أيام انقطعت)
 الرجعة وإن لم تغتسل وإن انقطع لأقل من عشرة أيام لم تنقطع الرجعة حتى تغتسل أو يمضي عليها وقت صلاة أو تميم
 Eğer (وتصلي عند أبي حنيفة وأبي يوسف رحمهما الله وقال محمد رحمه الله: إذا تيممت انقطعت الرجعة وإن لم تصل
 üçüncü hayzadan on günün tamamında dem munkatı'a olsa ric'at munkatı'a olur her kaçan
 'avrat gusl itmez ise de ve eğer on günden ekâlde dem munkatı'a olur ise ric'at munkatı'a
 olmaz tâ ki 'avrat gusl idub yahud bir namaz vakti 'avrat üzerine geçene dek yahud
 teyemmüm idub namaz kılana dek bu mezkûr İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.)
 indlerindedir İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki teyemmüm eylediği vakitte ric'at
 munkatı'a olur her kaçan 'avrat namaz kılamaz ise de. (وإن اغتسلت ونسيت شيئاً من بدنها لم يصبه)
 Eğer (الماء فإن كان عضواً فما فوقه لم تنقطع الرجعة وإن كان أقل من عضو انقطعت
 bedeninden bir nesne unutsa halbuki ol nesneye su isâbet itmemiştir eğer ol nesne kâmilin
 bir 'uzuv yahud 'uzuvdan ziyâde olur ise ric'at munkatı'a olmaz ve eğer bir 'uzuvdan az
 olur ise ric'at munkatı'a olur. (والمطقة الرجعية تتشوف وتترين) Talâk-ı ric'at ile mutallaka olan
 hâtun şevk izhâr ider ve ziyetlendir. (ويستحب لزوجها أن لا يدخل عليها حتى يستأذنها أو يسمعها خفق)
 Ve dahi talâk-ı ric'at ile mutallaka olan 'avratın zevci için müstahabdır ki 'avrata
 i'lâm yahud âyâklarının sadasını işitdirmedikçe 'avrat üzerine dâhil olmaya. (والطلاق الرجعي)
 (لا يحرم الوطء وإذا كان الطلاق بانئنا دون الثلاث فله أن يتزوجها في) Talâk-ı ric'at harâm kılmar. (لا يحرم الوطء
 Vakta ki üç talâkdan ekâlde talâk-ı bâin vâki' ola zevc için câ'izdir
 (عدتها وبعد انقضاء عدتها)
 (إن كان الطلاق ثلاثاً في الحرة أو)
 Vakta ki (اثنتين في الأمة لم تحل له حتى تنكح زوجاً غيره نكاحاً صحيحاً ويدخل بها ثم يطلقها أو يموت عنها
 hürrede talâk üç vâki' olub ve câriye de iki talâk vâki' olsa onlar zevcleri için helâl olmaz
 ta ki ol 'avratı nikâh-ı sahih ile diğerk zevc nikâh idub ve ol zevc 'avrata dâhil ola ba'dehu

ol ‘avratı tatlık eyleye yahut fevt ola bu suretde evvelki zevc ol ‘avratı tezevvüc eylese câ’izdir. (والصبي المراهق في التحليل كالبالغ ووطء المولى أمته لا يحللها) Ve dahi tahlîlde murâhık olan sabî yani idhâle muktedir olan sabî bâliğ misillûdür mevlânın câriyeyi vat’ eylemesi câriyeyi tahlîl eylemez. (وإذا تزوجها بشرط التحليل فالنكاح مكروه) Vakta ki tahlîl şartıyla ‘avratı tezevvüc eyleye nikâh mekruh olur. (فإن طلقها بعد وطئها حلت للأول) Eğer zevc âher ‘avratı vat’ idub ve ‘iddeti münkaziyye olsa ol ‘avrat zevc-i evvel için helâl olur. (وإذا طلق الرجل الحرة) Vakta ki hürre (تطبيقه أو تطليقتين وانقضت عدتها وتزوجت بزواج آخر ثم عادت إلى الأول عادت بثلاث تطليقات olan hâtun bir tatlıka yahud iki tatlıka ile tatlık olunub ve ‘iddeti tamam olsa ve bir zevc-i âher tezevvüc eylese ba‘dehu zevc-i evvele ‘avdet murâd eylese üç talâk ile ‘avdet ider. (الثاني ما دون الثلاث من الطلاق كما يهدم الثلاث وقال محمد: لا يهدم ما دون الثلاث) Ve dahi zevc-i sâni (الثاني ما دون الثلاث من الطلاق كما يهدم الثلاث وقال محمد: لا يهدم ما دون الثلاث) üçten ekall olan talâkı hedm ider talâk-ı selâseyi hedm eylediği gibi bu mezkûr İmâm Â‘zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.a.) indlerindedir İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki üçten ekall olan talâkı zevc-i sâni hedm eyleyemez.

وإذا طلقها ثلاثا فقالت: قد انقضت عدتي وتزوجت ودخل بي وطلقتي وانقضت عدتي والمدة تحتل ذلك جاز (Vakta ki recül zevcesini üç talâk ile tatlık idub pes zevce dese ki tahkik ‘iddetim münkaziyye oldu ve zevc-i âher tezevvüc eyledim ve bana dâhil oldu ba‘dehu beni tatlık idub ve ‘iddetim tamam oldu halbuki müddetinde buna ihtimâli ola bu suretde ‘avrat sâdika olduğuna zevc-i evvel olan recülün zannı gâlib olur ise recül için câ’izdir ki ol ‘avratı tasdik idub ve âni tezevvüc eyleye. “والله أعلم”

3.3.2. Îlâ’ Bahsi (باب الإيلاء)

Bu bab zevce hakkında olan yemini beyânındadır. (إذا قال الرجل لامرأته: والله لا أقربك أو لا) (والله لا أقربك أربعة أشهر“ yahud “والله لا أقربك“ Vakta ki recül ‘avratına “أقربك أربعة أشهر فهو مول فإن وطئها في الأربعة الأشهر حنث في يمينه ولزمته الكفارة) dese bu iki suretde recül îlâ’ etmiş oldu. (وسقط الإيلاء وإن لم يقربها حتى مضت أربعة أشهر بانته منه بتطبيقه Eğer recül ‘avratı dört ayın içinde vat’ ider ise yemininde hânis olur ve keffâret lâzım gelür ve îlâ’ dahi sâkıt olur ve eğer ol ‘avrata karîb olmayub ta ki dört ay mürur eylese tatlıka-i vâhide ile ‘avrat zevcden bâine olur. (وان كان خلف على أربعة أشهر فقد سقطت اليمين وإن كان حلف على الأبد فاليمين باقية فإن عاد فتزوجها عاد) الإيلاء فإن وطئها لزمته الكفارة وإلا وقعت بمضي أربعة أشهر تطليقه أخرى فإن تزوجها عاد الإيلاء ووقع بمضي (أربعة أشهر تطليقه أخرى فإن تزوجها بعد زوج آخر لم يقع بذلك الإيلاء طلاق واليمين باقية فإن وطئها كفر عن يمينه Eğer recül dört ay üzerine yemin ider ise yemin sâkıt olur zîra talâk vâki’ oldu yemin bâki

kalmadı ve eğer ebed üzerine yemin ider ise yemin bâkidir pes recül ‘avdet idub ‘avratı bir daha tezevvüc ider ise îlâ’ yine ‘avdet ider eğer ‘avratı vat’ iderse keffâret verir ve eğer vat’ eylemez ise dört ay müruruyla tatlîka-i âheri vâki’ olur pes recül bir daha tezevvüc eylese yine îlâ’ ‘avdet ider ve dört ayın müruruyla tatlîka-i âheri vâki’ olur pes ol ‘avratı zevc-i âherden sonra bir daha tezevvüc eylese ol îlâ’ ile talâk vâki’ olmaz halbuki yemin bâkiyedir eğer ol ‘avratı vat’ ider ise yemininden dolayı keffâret verir. (وإذا حلف على أقل من) Eğer dört aydan ekall üzerine yemin iderse îlâ’ etmiş olmaz zîra Vâcib Teâlâ Kur’an-ı Kerîm’inde müddet-i îlâ’ı dört ay ile takdir buyurdu pes dört aydan ekall müddet-i îlâ’ olmaz. (وإن حلف بحج أو صوم أو صدقة أو عتق أو طلاق فهو مول) Eğer şu zikr olunanları yemin eylese îlâ’ edici olur. (وإن آلى من المطلقة الرجعية كان موليا) Eğer recül mutallaka-i ric’îyeden dolayı îlâ’ eylese îlâ’ edici olur. (وإن آلى من البائنة لم يكن موليا) Eğer talâk-ı bâin ile boş olan ‘avratdan dolayı îlâ’ eylese îlâ’ edici olmaz.

وإن كان المولى مريضا لا يقدر (ومدة إيلاء الأمة شهران) على الجماع أو كانت المرأة مريضة أو كانت بينهما مسافة لا يقدر أن يصل إليها في مدة الإيلاء ففيه أن يقول بلسانه: Vakta ki îlâ’ edici kimse marîz olup vat’ itmek üzerine kâdir olamaz ise yahud ‘avrat marîza olsa yahud zevc ile zevce beyninde mesâfe-i ba’ide olup zevc ‘avrata müddet-i îlâ’ da vâsıl olmaya muktedir olamaz ise pes ol zevcin rücû’u lisanen ben ‘avrata rücû’ eyledim demesidir eğer bunu derse îlâ’ sâkit olur. (وإن صح في المدة بطل ذلك) Eğer müddet-i îlâ’ da recül sıhhatyâb olsa lisanen recülün إليها demesi bâtil olur ve onun fey’i cimâ’ ile sâbit olur.

قال لامرأته أنت علي حرام سئل عن نيته فإن قال: أردت الكذب فهو كما قال وإن قال: أردت الطلاق فهي (عطفة بائنة إلا أن ينوي الثلاث) Eğer recül ‘avratına dese ki sen benim üzerime harâmsın recülün niyetinden su’âl olunur pes recül kizb murâd eyledim dese dediği misillûdür ve eğer dese ki talâk murâd eyledim bu suretde bir talâk-ı bâin vâki’ olur meğer üç talâk niyet eylese ol zaman üç talâk vâki’ olur (وإن قال: أردت الظهار فهو ظهار) ve eğer dese zihâr murâd eyledim (وإن قال: أردت التحريم أو لم أرد به شيئا فهو يمين يصير بها موليا) ve eğer dese ki tahrîm murâd eyledim yahud bir nesne murâd eyledim bu kavîl yemin olur ve bu yemin ile îlâ’ edici olur.

3.4. Hulu‘ Kitâbı (كتاب الخلع)

Bu kitâb hulu‘a dâ’ir mesâ’il beyânındadır. (إذا اشتاق الزوجان وخافا أن لا يقيما حدود الله فلا) (بأس أن تفتدي نفسها منه بمال يخلعها به فإذا فعل ذلك وقع بالخلع تطليقة بائنة ولزمها المال

zevce beyninde muhâlefet vâki' olub ve ahkâmullâhı ikâme itmemekden havf eyleseler pes 'avrat kendi nefsinin zevcinden fedâ' itmekde zarar yokdur bir mâl mukâbelesindeki ol mâl ile zevc ol 'avratı hulu' eyleye pes recül 'avratdan bir mikdâr mâl ahz idub hulu' eylese hulu' ile tatlîka-i bâine vâki' olur ve 'avrata mâl lâzım gelür. (وإن كان النشوز من قبله كره له أن) Eğer nâşizelik zevc tarafından olur ise 'avratdan 'ivaz ahz eylemek zevc için mekruh olur. (وإن كان النشوز من قبلها كره له يأخذ منها أكثر مما أعطاهها فإن فعل ذلك جاز في القضاء) Eğer nâşizelik zevce tarafından olur ise 'avrata i'tâ eylediği mehirden ekser olarak 'avratdan ahz itmek recül için yine mekruh olur eğer ziyâdeyi ahz ider ise şer'an ve hükmen câ'iz olur lâkin diyâneten ruhsat yokdur. (فإن طلقها على مال فقبلت المرأة وقع الطلاق ولزمها) Eğer 'avratı mâl üzerine tatlîk eylese pes 'avrat kabul eylese talâk vâki' olur ve 'avrata mâl lâzım gelür ve talâk dahi bâin olur. (وإذا بطل العوض في الخلع مثل أن تخالع) Eğer hulu'da 'ivaz bâtil olsa müslime olan hâtunu hamr yahut hınzır üzerine hulu' eylemek misillü bu suretde zevc için bir nesne yokdur ve firkat dahi bâinedir. (وإن بطل العوض في الطلاق كان رجعيا) Eğer talâkda 'ivaz bâtil olsa talâk-ı ric'î vâki' olur. (وما جاز أن يكون مهرا جاز أن يكون بدلا في الخلع) Ol nesne ki nikâhda mehir olması câ'iz ola hulu'da ol nesne bedel olmak câ'izdir. (فإن قالت له: خالعتني على ما في يدي) Eğer zevce zevcine dese ki yedimde olan nesne üzerine hulu' eyle pes zevc hulu' eylese halbuki zevcenin yedinde bir nesne olmasa zevc için zevcenin üzerinde bir nesne yokdur. (إن قالت: خالعتني على ما في يدي من مال ولم يكن في يديها) Eğer 'avrat zevcine dese ki yedimde olan mâl üzerine beni hulu' et pes zevc hulu' eylese halbuki 'avratın yedinde bir nesne olmasa 'avrat mehrini zevci üzerine redd ider. (وإن قالت: خالعتني على ما في يدي من دراهم فخالها ولم يكن في يديها شيء فعليها ثلاثة دراهم) Eğer zevce dese ki derâhimlerden yedimde olan üzerine beni tatlîk et halbuki zevcenin yedinde bir nesne yokdur pes zevce üzerine üç dirhem lâzım gelür.

Eğer zevce dese ki bin dirhem mukâbelesinde beni üç kere tatlîk et pes zevc bir talâk tatlîk eylese 'avrat üzerine bin dirhem sülüsü lâzım gelür. (وإن قالت: طلقني ثلاثا على ألف فطلقها واحدة فعليها ثلاث الألف) Eğer zevce dese ki bin dirhem üzerine beni üç talâk ile tatlîk et pes zevc bir talâk ile tatlîk eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde 'avrat üzerine bir nesne lâzım olmaz. (وإذا قال) (الزوج: طلقني نفسك ثلاثا بألف أو على ألف فطلقت نفسها واحدة لم يقع عليها شيء) Eğer zevce dese ki sen nefsinin bin dirhem üzerine yahud bin dirhem mukabelesinde üç talâk ile tatlîk et pes zevce nefsinin bir talâk ile tatlîk eylese zevce üzerine talâkdan bir nesne vâki' olmaz

(والمبارأة كالخلع والمبارأة) ve dahi mübârât yani berî itmek hulu' misillûdür. (يسقطان كل حق لكل واحد من الزوجين على الآخر مما يتعلق بالنكاح عند أبي حنيفة) Ve dahi hulu' ve mübârât İmâm Â'zam (r.a.) indinde iki zevcden her berî için âher üzerinde nikâha ta'alluk iden her hakları iskat ider. (ومن خلع ابنته الصغيرة بمالها لم يجز وإن خالعهما على أنه ضامن فالخلع في المال على) (الاب) Bir kimse sagîre olan kerîmesini sagîrenin mâlî ile hulu' eylese câ'iz olmaz ve eğer sagîreyi ol şart üzerine hulu' eylese ki eb mâlî zâmindir pes bu suretde malda hulu' itmek eb üzerine lâzım olur.

3.5. Zihâr Kitâbı (كتاب الظهار)

Bu kitâb zihâra dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (إذا قال الزوج لامرأته: أنت علي كظهر أمي فقد) (حرمت عليه ولا يحل له وطؤها ولا لمسها ولا تقبيلها حتى يكفر عن ظهاره) Vakta ki zevc 'avratına dese ki sen benim üzerime anamın zahrı misillûsün tahkîkan zevc üzerine ol 'avrat harâm olur ol 'avratı vat' itmek ve mess itmek ve takbil itmek helâl olmaz ta ki zihârından dolayı keffâret virmedikce. (فإن وطئها قبل أن يكفر استغفر الله تعالى ولا شيء عليه غير الكفارة الأولى ولا يعاودها) (حتى يكفر) Eğer zevc keffâret virmezden evvel zevcesini vat' eylese Allahü Teâlâ'dan mağfîret taleb ider ve ânın üzerine keffâret-i ûlâdan gayri bir nesne lâzım olmaz ve ol 'avrata bir dahi muâ'vede eyleyemez ta ki keffâret virene dek. (والعود الذي تجب به الكفارة أن) (يعزم على وطئها) Ol 'avd ki ânınla keffâret vâcib olur zevcin 'avratı vat' itmek üzerine azm eylemesidir.

(وإن قال: أنت علي كبطن أمي أو كفخذها أو كفرجها فهو مظاهر) Eğer zevc zevcesine dese ki sen benim üzerime anamın batnı yahud fahzı yahud ferci misillûsün pes bu suretde ol zevc zihâr edicidir. (وكذلك إن شبهها بمن لا يحل له النظر على التأييد من محارمه مثل أخته أو عمته أو أمه من) (الرضاعة) Eğer recül 'avratı mahremlerden bir kimseye teşbih eylese ki recül için ebedi ol kimseye nazar itmek helâl olmaz mahremlerden olan kimselerde hemşiresi ve halası ve radâ'en anası misillû bu suretde recül zihâr edici olur.

(وكذلك إن قال: رأسك علي كظهر أمي أو فرجك أو وجهك أو رقبتك أو نصفك أو ثلثك) Eğer zevc zevcesine dese ki re'sin benim üzerime yahud yüzün yahud boynun yahud nısfın yahud sülûsün anamın zahrı misillûdür bu suretde recül yine muzâharedir.

(وإن قال: أنت علي مثل أمي رجوع إلى نيته فإن قال أردت الكرامة فهو كما قال وإن قال: أردت الظهار فهو) (ظهار وإن قال: أردت الطلاق فهو طلاق بائن وإن لم يكن له نية فليس شيء عند أبي حنيفة وأبو يوسف رحمهما الله) Eğer zevc zevcesine dese ki sen benim üzerime anam misillûsün

pes recülün niyetine rucû' olunur eğer zevc dese ben bu kelâm ile kerâmet murâd eyledim dediği misillûdür eğer dese ki zihâr murâd eyledim zihârdır ve eğer dese ki talâk murâd eyledim talâk-ı bâindir eğer zevc için niyet olmadıysa İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.) indlerinde bu kelâm bir nesne değildir İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki zihârdır (ولا يكون الظهار إلا من زوجته فإن ظاهر من أمته لم يكن مظاهرا) ve dahi zihâr ancak 'avratından dolayı olur eğer câriyesinden dolayı zihâr eylese zihâr edici olmaz.

Eğer zevc (ولو قال لنسائه: أنتن علي كظهر أمي كان مظاهرا من جماعتهن وعليه لكل واحدة منهن كفارة) nisâları için dese ki siz benim üzerime anamın zahrı misillûsünüz ol zevc nisâlarının cemî'sinden dolayı zihâr edici olur ol zevc üzerine nisâlardan her birerleri için keffâret lâzım olur.

وكفارة الظهار: عتق رقبة فإن لم يجد فصيام شهرين متتابعين فإن لم يستطع فإطعام مسكينا كل ذلك قبل (المسيس) Ve dahi keffâret-i zihâr bir rakabe âzâd itmekdir eğer köle bulunmadıysa iki ay mütevâliyen oruc tutar ve eğer oruc tutmaya muktedir olmaz ise altmış fakire it'âm ider bunların küllisi mess itmezden evveldir. (والصغير والكبير ولا تجزئ العمياء ولا المقطوعة اليدين أو الرجلين ويجزئ في ذلك عتق الرقبة الكافرة والمسلمة والذكر والأنثى) Ve dahi köle âzâd itmede kâfire ve müslime ve zeker ve ünsa ve sagîr ve kebîr kifâyet ider a'mâ olan köleyi yahud elleri ve ayakları maktu'e olan köleyi âzâd itmek kifâyet eylemez. (وجوز الأصم والمقطوع إحدى اليدين) Sağır olan köleyi ve iki elinin ve iki ayağının biri olan köleyi âzâd itmek câ'iz olur. (ولا يجوز مقطوع إبهامي اليدين ولا المجنون الذي لا يعقل) İki elinin baş parmakları maktu'e ve mecnûn olan köle ki asla ta'akkul eylemez bu ikisini dahi âzâd itmek kifâyet itmez. (ولا يجوز عتق المدبر وأم الولد والمكاتب الذي أدى بعض المال وإن أعتق مكاتباً لم يرد) (شينا جاز) Ve dahi müdebber ve ümmü'l-veledi ve mükâteb olan köle ki mâlik bazısını eda eyledi bunları âzâd itmek kifâyet itmez eğer maldan bir nesne eda itmeyen mükâtebi âzâd eylese câ'iz olur.

Eğer pederini yahud oğlunu iştirâ eylese (وإن اشترى أباه أو ابنه ينوي بالشراء الكفارة جاز عنها) şirâ ile keffâret niyet ider olduğu halde keffâretten dolayı câ'iz olur. (وإن أعتق نصف عبد) Eğer müşterek olan kölenin (مشترك عن الكفارة وضمن قيمة باقية فأعتقه لم يجز عند أبي حنيفة رحمه الله) nısfını âzâd idub bâkinin kıymetine zâmin olub pes bâkiyi dahi âzâd eylese keffâretinden dolayı İmâm Â'zam (r.a.) indinde câ'iz olmaz. (وإن أعتق نصف عبده عن كفارته ثم أعتق باقية عنها) Eğer kölesinin nısfını keffâretinden dolayı âzâd idub ba'dehu bâkisini âzâd eylese (جاز) Eğer kölesinin (وإن أعتق نصف عبده عن كفارته ثم جامع التي ظاهر منها ثم أعتق باقية لم يجز) câ'iz olur. Eğer kölesinin nısfını keffâretinden ötürü âzâd idub ba'dehu muzâhare eylediği zevcesiyle mücâma'at

صوم شهرين متتابعين ليس فيهما شهر رمضان) eylese pes kölenin bâkisini âzâd eylese câ'iz olmaz. (ولا يوم الفطر ولا يوم النحر ولا أيام التشريق Vakta ki muzâhare âzâd eyleyecek kimse bulamaz ise ol muzâharenin keffâreti iki ay oruc tutmaktır ol iki ay içinde Ramazân-ı Şerîf ve yevm-i fitr ve yevmu'n-nahr ve eyyâm-ı teşrik olmaya. (وإن جامع التي ظاهر منها في خلال الشهرين ليلا) Eğer muzâhare eylediği zevce ile gece yahud gündüz kasden yahud nâsiyen mücâma'at eylese iki ayın arasında savmını döndürür yani yeniden bir daha ibtidâ ider. (عند أبي حنيفة ومحمد وإن أفطر يوما بعذر أو بغير عذر استأنف) Eğer iki aydan bir günde iftâr eylese öZR ile yahud bilâ öZR yine savma ibtidâ ider.

(وإن ظاهر العبد لم يجزه في الكفارة إلا الصوم فإن أعتق المولى عنه أو أطعم لم يجزه) Vakta ki köle zevcesinden ötürü muzâhare ede keffâretde savmdan gayrısı câ'iz olmaz pes eğer köleden dolayı mevlâsı rakabe âzâd eylese yahud it'âm eylese köleye kifâyet eylemez. (وإذا لم يستطع) Eğer (المظاهر الصيام أطعم ستين مسكينا كل مسكين نصف صاع من بر أو صاعا من تمر أو شعير أو قيمة تلك muzâhare olan kimse oruc tutmaya muktedir olamaz ise altmış miskine it'âm ider her miskin için hıntadan beşyüzyirmi dirhem hurma ve yahud şaîrden binkırk dirhem yahud bu mezkûrun kıymetini fukaraya verir. (فإن غداهم وعشاهم جاز قليلا ما أكلوا أو كثيرا) Eğer altmış miskini akşam ve sabah it'âm eylese câ'iz olur ekl eyledikleri az olsun yahud çok olsun. (فإن أعطى مسكينا واحدا ستين يوما أجزاء) Eğer bir miskine altmış gün i'tâ eylese ona kifâyet ider. (وإن أعطاه في يوم واحد لم يجزه إلا عن يومه ذلك) Eğer bir miskine bir günde i'tâ eylese kifâyet eylemez ancak ol günden ötürü kifâyet ider. (وإن قرب التي ظاهر منها في خلال الإطعام لم يستأنف) Eğer muzâhare eylediği zevceye ta'âmın esnasında takarrüb eylese ta'âma ibtidâ eylemez. (ومن وجب عليه كفارتا ظهار فأعتق رقبتين لا ينوي عن إحداهما بعينها جاز عنهما) Bir kimse ki ânın üzerine iki zihârdan ötürü iki keffâret vâcib oldu pes iki rakabe âzâd idub halbuki iki keffâretin birinden ötürü ta'yîn eylemese iki keffâretten câ'iz olur ve eğer dört ay sâ'im olsa yahud yüzyirmi miskine ta'âm yedirse iki keffâretten câ'iz olur. (وإن أعتق رقبة واحدة أو صام شهرين) Eğer iki keffâretten ötürü bir rakabe 'itâk eylese yahud iki ay oruc tutsa ol kimse iki zihârdan dilediği için kılmak olucudur.

3.5.1. Li'ân Bahsi (باب اللعان)

إذا قذف الرجل امرأته بالزنا وهما من أهل الشهادة) Bu bâb li'âna dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (والمرأة ممن يحد قاذفها أو نفى نسب ولدها وطالبته بموجب القذف فعليه اللعان ile söğse halbuki onların ikiside ehl-i şehâdetdir ve 'avrat ol kimselerden ki ona sebb eyleyene hadd lâzım gelür yani 'avrat muhsana yahud recül 'avratın veledinin nesebini

nefy eylese pes bu iki suretde 'avrat kazfın muktezâsını mutâlebe eylese zevc üzerine li'ân lâzım gelür. (فإن امتنع منه حبسه الحاكم حتى يلاعن أو يكذب نفسه فيحد) Eğer zevc li'ândan imtinâ' iderse mülâ'ane eyleyene dek hâkim onu habs ider yahud nefsinı tekzîb eyleyene dek pes onun üzerine hadd icrâ olunur. (وإن لاعن وجب عليها اللعان فإن امتنعت حبسها الحاكم حتى تلاعن أو) (تصدقہ) Eğer zevc mülâ'ane eylese zevce üzerine li'ân vâcib olur eğer zevce li'ândan imtinâ' iderse hâkim ol 'avratı mülâ'ane yahud zevci tasdik edene kadar habs ider. (وإن كان الزوج) (عبدًا أو كافرًا أو محدودًا في قذف فقذف امرأته فعليه الحد) Eğer zevc köle yahud kâfir yahud âher kazf sebebiyle mahdûd olmuş olsa pes 'avratına kazf eylese onun üzerine li'ân lâzım olmayub hadd lâzım olur. (وإذا كان من أهل الشهادة وهي أمة أو كافر أو محدودة في قذف أو كانت ممن لا يحد قاذفها فلا) (حد عليه في قذفها ولا لعان) Eğer zevc ehl-i şehâdetden olub zevcesi câriye yahud kâfire yahud kazfda mahdûd olmuş olsa yahud zevce muhsana olmasa bu suretlerde zevc üzerine hadd yahud li'ân lâzım olmaz.

وصفة اللعان: أن يبتدئ القاضي بالزوج فيشهد أربع مرات يقول في كل مرة: أشهد بالله إنني لمن الصادقين) (فيما رميتها به من الزنا) Ve dahi li'ânın keyfiyeti oldur ki kâdî zevc ile ibtidâ idub zevc dört kere şehâdet getirir ve her kere de metinde zikr olunduğu misillû söyler. (ثم يقول في الخامسة: لعنة الله) (عليه إن كان من الكاذبين فيما رماها به من الزنا ويشير إليها في جميع ذلك ثم تشهد) (المرأة أربع مرات تقول في كل مرة: أشهد بالله إنه لمن الكاذبين فيما رماني به من الزن kere şehâdet idub metinde zikr olunanı söyler ve beşincide dahi sâbıkda zikr olunanı söyler.

فإذا التعنا فرق القاضي بينهما وكانت الفرقة تطليقه بئنة عند أبي حنيفة ومحمد رحمهما الله وقال أبو يوسف:) (رحمه الله تحريما مؤبدا) Pes zevc ile zevce mülâ'ane eyledikleri suretde kâdî beynlerini tefrik ider ve bu fûrkât İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde tatlîka-i bâine olur (وإن كان القذف بولد نفى القاضي نسبه وألحقه بأمه) İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki ebedî harâm olur. Eğer kazf veled ile olursa kâdî veledin nesebini nefy idub anasına veledi ilhâk ider. (فإن عاد) (الزوج فأكذب نفسه حده القاضي وحل له أن يتزوجها وكذلك إن قذف غيرها فحد أو زنت) Eğer zevc 'avdet idub nefsinı tekzîb eylese kâdî haddi icrâ ider ve ol zevc için zevceyi tezevvüc helâl olur. (فحدث) Eğer zevc kendi zevcesinin gayrîne kazf idub hadd urulmuş olsa yahud zevce zinâ idub mahdûde olsa yine mâsebak misillû tezevvüc helâl olur.

(وإذا قذف امرأته وهي صغيرة أو مجنونة فلا لعان بينهما) Vakta ki recül zevcesine kazf idub halbuki zevce sagîre yahud mecnûnedir pes beynlerinde li'ân olmaz (وقذف الأخرس لا يتعلق به) (اللعان) ve dahi dilsiz olan âdemın kazfına li'ân taalluk itmez.

(وإذا قال الزوج: ليس حملك مني فلا لعان بينهما عند أبي حنيفة رحمه الله) Vakta ki zevc zevcesine dese ki senin hamlin benden değıldir pes İmâm Â'zam (r.a.) indinde beynlerinde li'ân olmaz. (وإن قال: زنيته وهذا الحمل من الزنا تلاعنا ولم ينف القاضي الحمل) Vakta ki zevc zevcesine dese ki sen zinâ eyledin ve şu haml zinâdandır ikiside mülâ'ane iderler ve kâdî hamli nefy itmez. (وإذا نفى الرجل ولد امرأته عقيب الولادة أو في الحال التي تقبل التهنة أو يتباعد له آلة الولادة صح نفيه) (ولا عن به وإن نفاه بعد ذلك لاعتن وثبت النسب وقال [أبو يوسف ومحمد]: يصح نفيه في مدة النفاس) Vakta ki recül zevcesinin veledini vilâdetin akîbinde yahud ol haldeki müjdelemek ve tehniye kabul ider yahud vilâdet aletini sâtun aldığı halde recül nefy eylese nefyi sahih olur ve mülâ'ane ider ve eğer bu mezkûreden sonra nefy eylese mülâ'ane idub neseb sâbit olur İmâmeyn buyurdular ki müddet-i nifâsda recül için nefy itmek olucudur. (وإذا ولدت ولدين في بطن واحد) (فنفى الأول واعترف بالثاني ثبت نسبهما وحد الزوج) Bir 'avrat batn-ı vâhidde iki veled getirub pes zevci evvelki veledi nefy idub ikinci veledi ikrâr eylese iki veledin nesebi sâbit olur ve zevc üzerine hadd lâzım olur. (وإن اعترف بالأول ونفى الثاني ثبت نسبهما ولاعن) Eğer zevc veled-i evvelî ikrâr idub ikinci veledi nefy eylese iki veledin nesebi sâbit olur ve li'ân lâzım gelür.

3.5.2. 'İddet Bahsi (باب العدة)

Bu bâb 'iddete dâir mesâ'il beyânındadır. (إذا طلق الرجل امرأته طلاقاً بائناً أو رجعيًا أو وقعت) (الفرقة بينهما بغير طلاق وهي حرة ممن تحيض فعدتها ثلاثة أقرء والأقرء: الحيض) Vakta ki recül zevcesini talâk-ı bâin yahud talâk-ı ric'î ile tatlîk eyleye yahud zevc ile zevcesi beyninde bilâ talâk fûrkât vâki' ola halbuki zevce hayz gören hürrelerdendir pes bu misillü 'avratın 'iddeti üç kur'dur bizim indimizde kur' hayza itlâk olunur. (وإن كانت لا تحيض من صغر أو كبر فعدتها ثلاثة) (أشهر) Eğer 'avrat sagîre yahud kebîre olmaktan ötürü hayz görmezse ol 'avratın 'iddeti üç aydır. (وإن كانت حاملاً فعدتها أن تضع حملها) Eğer 'avrat hâmil olursa 'iddeti hamlini vâz' eyleyene dekdir. (وإن كانت أمة فعدتها حيضتان) Eğer zikr olunan câriye olursa onun 'iddeti iki hayzadır. (وإن كانت لا تحيض فعدتها شهر ونصف) Eğer ol câriye hayz görmezse bir buçuk mâhdır. (وإذا مات الرجل عن امرأته الحرة فعدتها أربعة أشهر وعشر أيام) Vakta ki recül fevt olub hürre olan 'avratı terk eyleye ol 'avratın 'iddeti dört ay on gündür. (وإن كانت أمة فعدتها شهران وخمسة أيام) (وإن كانت حاملاً فعدتها أن تضع حملها) Eğer sâbıkta zikr olunan câriye olursa onun 'iddeti hamlini vâz' itmekdir. (وإذا ورثت المطلقة في المرض فعدتها بعد الأجلين) Vakta ki maraz halinde mutallaka olan 'avrat vâris ola onun "ابعد الاجلين" dir yani dört ay ve on gündür. (فإن أعتقت الأمة في عدتها) (من طلاق رجعي انتقلت عدتها إلى عدة الحرائر) Eğer câriye talâk-ı ric'îden olan 'iddetin içinde âzâd olsa ânın 'iddeti hürre olan hâtunların 'iddetlerine intikâl ider. (وإن أعتقت وهي مبتوتة أو متوفى)

(عنه زوجها لم تنتقل عدتها الي عدة الحرائر Eğer câriye âzâd olub halbuki câriye talâk-ı bâin ile mutallaka ola yahud zevci vefât etmiş ola ol câriyenin 'iddeti hürre olan hâunların 'iddetine intikâl itmez. (وإن كانت آيسة فاعتدت بالشهور ثم رأت الدم انتقض ما مضى من عدتها وكان عليها) Eğer câriye âyise olub şühûr ile 'iddet bekleyub ba'dehu kan görse 'iddetinden geçen müntakız olub hayz ile 'iddete ibtidâ itmek ol câriye üzerine lâzımdır. (والمكوحه نكاحا فاسدا والموطوءة بشبهة عدتها الحيض في الفرفة والموت) Ve dahi nikâh-ı fâsid ile menkûha ve şübhe ile vat' olunan 'avratın 'iddeti fûrkât ve mevtdde hayz iledir.

(وإذا وإذا مات مولى أم الولد عنه أو أعتقها فعدتها ثلاث حيض) Vakta ki ümmü'l-veledin mevlâsı fevt ola yahud mevlâsı âzâd eyleye onun 'iddeti üç hayzdır. (وإذا مات الصغير عن امرأته وبها حبل) (فعدتها أن تضع حملها وإن حدث الحبل بعد الموت فعدتها أربعة أشهر وعشر أيام) Vakta ki sagîr fevt olub habelî olan 'avratını terk eylese ol 'avratın 'iddeti hamlini vâz' eyleyenedektir eğer habel sagîr fevt olduktan sonra zâhir olursa onun 'iddeti dört ay on gündür.

(وإذا طلق الرجل امرأته في حال الحيض لم تعدد بالحيضة التي وقع فيها الطلاق) Vakta ki recül 'avratını hayz halinde tatlık eylese ol 'avrat ol hayz ki ânda talâk vâki' oldu ânı 'iddetden saymaz. (وإذا وطئت المعتدة بشبهة فعليها عدة أخرى وتداخلت العدتان فيكون ما تراه من الحيض محتسبا به منهما) (جميعا) Vakta ki mu'tedde olan hâun şübhe ile vat' oluna pes ol 'avrat üzerine âher 'iddet lâzım olur ve iki 'iddet tedâhül ider ve ol 'avratın hayzdan gördüğü nesne iki 'iddetin cemî'sinden hesap olunur. (وإذا انقضت العدة الأولى ولم تكمل الثانية فإن عليها تمام العدة الثانية) Vakta ki 'avratın evvelki 'iddeti münkaziyye olub tekmil olamazsa 'avrat üzerine ikinci 'iddeti tamam itmek lâzım olur.

(وابتداء العدة في الطلاق عقيب الطلاق وفي الوفاة عقيب الوفاة فإن لم تعلم بالطلاق أو الوفاة حتى مضت مدة) (العدة فقد انقضت عدتها) Ve dahi 'iddetin ibtidâsı talâkda ve vefâtta talâk ve vefâtın akibidir eğer 'avrat talâk ve vefâtı bilmeyub ta ki 'iddetin müddeti geçse 'iddet münkaziyye olmuş olur.

(والعدة في النكاح الفاسد عقيب التفريق بينهما أو عزم الواطئ على ترك وطئها) Nikâh-ı fâsidde 'iddet ikisinin beynini tefrîkin akibidir yahud vâtı'nı 'avratın vat'ını terk üzerine azm ve kasd itmenin akibidir. (وعلى المبتوتة والمتوفى عنها زوجها إذا كانت بالغة مسلمة - الإحداد وهو: ترك الطيب والزينة) (والدهن والكحل إلا من عذر) Ve dahi talâk-ı bâin ile mutallaka ve zevci fevt olan hâunun üzerine bâliğa-i müslime olduğu vakitte hidâd lâzımdır yani güzel râyihalı nesneyi isti'mâl itmeyi ve zîneti ve duhni ve sürmeyi terk itmek lâzımdır lâkin özrü olursa zararı yokdur. (ولا) (تختضب بالحناء ولا تلبس ثوبا مصبوغا بعصفر ولا بزعفران) Dahi zıkr olunan 'avrat kına yakamaz ve dahi 'usfûr ve zâ'feran ile boyanmış sevb giyemez.

(ولا إحداد على كافرة ولا صغيرة) Ve dahi kâfire ve sagîre üzerine terk-i ziyet lâzım olmaz. (وعلى الأمة والمكاتبة الحداد) Cârîye ve mükâtebe üzerine ziyeti terk itmek lâzımdır. (وليس في عدة النكاح الفاسد ولا في عدة أم الولد إحداد) Nikâh-ı fâsîd ile ve ummü'l-veledin 'iddetlerinde ziyet olmadı. (ولا ينبغي أن تخطب المعتدة ولا بأس بالتعريض في الخطبة) Mu'tedde olan hâtun hitbe olunmak câ'iz ve lâyıık olmaz yani 'iddetin içinde 'avratı istemek lâyıık değildir lâkin zımnen anlatmakta zarar yokdur. (ولا يجوز للمطلقة الرجعية والمبتوتة الخروج من بيتها ليلا ولا) (نهارا) Talâk-ı ric'î ve talâk-ı bâin ile mutallaka olan 'avrat ne gece ne gündüz beytinden çıkması câ'iz olmaz. (والمتوفى عنها زوجها تخرج نهارا وبعض الليل ولا تبيت في غير منزلها) Zevci vefât iden hâtunun maslahatı için gündüzde ve gecenin bazısında beytinden hurûc itmeye ruhsat vardır lâkin menzilinin gayrinde gece kalmak câ'iz olmaz. (وعلى المعتدة أن تعتد في المنزل الذي) (يضاف إليها بالسكنى حال وقوع الفرقة فإن كان نصيبها من دار الميت لا يكفيها وأخرجها الورثة من نصيبهم) Mu'tedde üzerine lâzımdır ki fûrkât vaktinde sükânâ ile nisbet olduğu menzilde 'iddet çeke. (انتقلت) Eğer meyyitin dârından 'avratın nasibi kendisine kifâyet itmeyüb halbuki verese 'avratın nasibini kendi nasiblerinden ihrac eyleseler 'avrat ol dârdan intikâl ider. (ولا يجوز أن) (يسافر الزوج بالمطلقة الرجعية) Ve dahi mutallaka-i ric'îye ile zevc müsâferat itmek câ'iz olmaz.

وإذا طلق الرجل امرأته طلاقا بائنا ثم تزوجها في عدتها وطلقها قبل أن يدخل بها فعليه مهر كامل وعليها عدة) (مستقبلة وقال محمد: لها نصف المهر وعليها إتمام العدة الأولى) Vakta ki recül zevcesini talâk-ı bâin ile tatlîk idub ba'dehu ânı 'iddeti içinde tezevvüc eylese ve ona dâhil olmazdan evvel yine tatlîk eylese İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.) indlerinde zevc üzerine mehr-i kâmil ve zevce üzerine 'iddet-i müstakbeli lâzım olur İmâm Muhammed (r.a.) buyurdular ki zevc üzerine nisf-ı mehir ve zevcesi üzerine 'iddet-i ûlâyı itmâm lâzım gelür.

(ويثبت نسب ولد المطلقة الرجعية إذا جاءت به لسنتين أو أكثر ما لم تقر بانقضاء عدتها) Mutallaka-i ric'înin veledinin nesebi sâbit olur iki sene tamamında yahud iki seneden ekserde veledi getirdiği vakitte mâdâm ki ol 'avrat inkıdâ-i 'iddeti ikrâr eylemedi. (وإن جاءت به لأقل من سنتين) (يثبت نسبه وبانت زوجها) Eğer iki seneden ekallde veledi getirdiyse veledin nesebi sâbit olur ve zevcinden talâk-ı bâin ile boş olur. (وإن جاءت به لأكثر من سنتين ثبت نسبه وكانت رجعة وجعل كأنه) (وطئها في العدة) Eğer iki seneden ekserde veledi getirirse neseb sâbit olub ric'î olur güya ki zevc 'iddetde vat' eylemiş gibi kılınur.

(والمبتوتة يثبت نسب ولدها إذا جاءت به لأقل من سنتين فإن جاءت به لتمام سنتين من يوم الفرقة لم يثبت نسبه) (إلا أن يدعيه) Talâk-ı bâin ile mutallaka olan 'avratın veledinin nesebi sâbit olur iki seneden ekallde veledi getirdiği vakitte ve eğer iki senenin tamamında veledi getirirse nesebi sâbit olmaz meğer zevc veledi da'va eyleye. (ويثبت نسب ولد المتوفى عنها زوجها ما بين الوفاة وبين سنتين)

Zevci vefât iden ‘avratın veledinin nesebi vefât ile iki senenin mâbeyninde veled getirirse nesebi sâbit olur. (وإذا اعترفت المعتدة بانتقضاء عدتها ثم جاءت بولد لأقل من ستة أشهر ثبت نسبه وإن جاءت به) (لستة أشهر لم يثبت نسبه Vakta ki ‘avrat ‘iddetinin münkaziye olmasını ikrâr idub ba‘dehu altı aydan ekallde bir veled getirirse ol veledin nesebi sâbit olur ve eğer altı ayın tamamında veledi getirirse neseb sâbit olmaz.

وإذا ولدت المعتدة ولدا لم يثبت نسبه عند أبي حنيفة إلا أن يشهد بولادتها رجلان أول رجل وامرأتان إلا أن يكون هناك حبل ظاهر أو اعتراف من قبل الزوج فيثبت النسب من غير شهادة وقال [أبو يوسف ومحمد]: يثبت في (الجميع بشهادة امرأة واحدة) Vakta ki mu‘tedde olan hâtun veledi getire İmâm Â‘zam (r.a.) indinde neseb sâbit olmaz meğer ol ‘avratın vilâdetiyle iki recül yahud bir recül iki ‘avrat şehâdet eyleyeler lâkin ol mu‘tedde habel zâhir olub yahud zevci tarafından ikrâr vâki‘ olursa bu suretde bilâ şehâdet neseb sâbit olur İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) buyurdular ki cemî‘sinde bir ‘avratın şehâdetiyle neseb sâbit olur.

وإذا تزوج امرأة فجاءت بولد لأقل من ستة أشهر منذ يوم تزوجها لم يثبت نسبه وإن جاءت به لستة أشهر (فصاعدا ثبت إن اعترف به الزوج أو سكت وإن جدد الولادة ثبت بشهادة امرأة واحدة حتى لو نفاه تلعن Vakta ki recül bir ‘avrat tezevvüc idub pes ol ‘avrat tezevvüc vâki‘ olduğu günün ibtidâsından hesap olunarak altı aydan ekallde veled getirirse veledin nesebi sâbit olmaz eğer altı ayda ve altı aydan ziyâdede veledi getirip zevc veledi i‘tirâf iderse neseb sâbit olur ve eğer zevc vilâdeti inkâr iderse bir ‘avratın şehâdetiyle sâbit olur ta ki veledi nefy eylese li‘ân lâzım olur. (وأكثر مدة الحمل سنتان وأقله ستة أشهر) Ve dahi hamlin müddetinin ekserî iki senedir ve hamlin ekall müddeti altı aydır.

(وإذا طلق الذمي الذمية فلا عدة عليها عند أبي حنيفة رحمه الله) Vakta ki zimmî olan recül zimmîyeyi tatlîk idub yahud fevt ola İmâm Â‘zam (r.a.) indinde zimmîye üzerine ‘iddet lâzım olmaz. (وإذا تزوجت الحامل من الزنا جاز النكاح ولا يطؤها حتى تضع حملها) Vakta ki zinâdan hâmile olan ‘avratı tezevvüc eyleye nikâh câ‘iz olur lâkin zevci onu vat‘ eyleyemez hamlini vâz‘ eyleyene dek. والله اعلم.

3.6. Nafaka Kitâbı (كتاب النفقة)

Bu kitâb nafakaya dâ‘ir olan mesâ‘il hakkındadır. (النفقة واجبة على زوجها مسلمة كانت أو) (كافرة) Zevcenin nafakası zevci üzerine vâcibedir zevce müslime olsun yahud kitâbiye olsun. (إذا سملت نفسها في منزله فعليه نفقتها وكسوتها وسكنائها يعتبر ذلك لئلاهما جميعا موسرا كان الزوج أو معسرا) Vakta ki zevcin menziline zevce nefsinin teslim eyledi zevci üzerine zevcenin nafakası ve

kisvesi ve süknâsi lâzım gelür ve bu mezkûr ikisinin hâliyle i'tibâr olunur zevc ganî olsun yahud fakir olsun. (وإن امتنعت من تسليم نفسها حتى يعطيها مهرها فلها النفقة) Eğer zevc zevcenin mehr-i mu'accelini i'tâ eyleyene dek zevce nefsinin tesliminden imtinâ' eylese zevce için nafaka lâzımdır. (وإن نشزت فلا نفقة لها حتى تعود إلى منزله) Eğer 'avrat nâşize olursa yani hukuk-i zevciyata riâ'yet eylemezse nafaka lâzım olmaz ta ki zevcin menziline 'avdet eyleyene dek. (وإن كانت صغيرة لا يستمتع بها فلا نفقة لها وإن سلمت نفسها إليه) Eğer zevce sagîre olup ânınla istimtâ' olunmasa nafaka lâzım olmaz her kaçan nefsinin zevcine teslim iderse de. (وإن كان (الزوج صغيرا لا يقدر على الوطاء والمرأة كبيرة فلها النفقة من ماله وإذا) Eğer zevc sagîr olup vat'ı üzerine muktedir olmasa halbuki mer'e kebîredir zevcin mâlından zevce için nafaka olucudur. (وإذا) Vakta ki recül 'avratını tatlık eylese zevcenin 'iddeti içinde zevce için nafaka ve süknâ lâzım gelür talâk ric'î olsun yahud bâin olsun.

(ولا نفقة للمتوفى عنها زوجها) Zevci vefât iden 'avrata 'iddeti içinde nafaka lâzım olmaz. (وكل فرقة جاءت من قبل المرأة بمعصية فلا نفقة لها) Her fûrkât ki zevce tarafından ma'siyet ile ola ol zevcenin mürtedde olması ve zevcenin oğlunu takbili misillû pes ol 'avrat için nafaka lâzım olmaz. (وإن طلقها ثم ارتدت سقطت نفقتها) Eğer zevcesini tatlık idub ba'dehu zevce el'iyâzubillah mürtedde olsa nafakası sâkit olur. (وإن أمكنت ابن زوجها من نفسها إن كان بعد الطلاق) Eğer 'avrat zevcinin oğluna nefsinin imkân eylese yani zevcinin oğlu için nefsinin ruhsat virse eğer talâkdan sonra olursa 'avrat için nafaka olucudur ve eğer talâkdan evvel olursa 'avrat için nafaka yokdur. (وإذا حبست المرأة في دين أو) (غصبها رجل كرها فذهب بها أو حجت مع محرّم فلا نفقة لها) Vakta ki 'avrat deyni eclinden mahbuse ola yahud bir recül 'avratı kerhen gasb idub götüre yahud mahremiyle hac eyleye bu suretlerde 'avrat için nafaka yokdur. (وإن مرضت في منزل الزوج فلها النفقة) Vakta ki zevcin menzilinde 'avrat marîz ola onun için nafaka lâzım olur.

(وتفرض على الزوج نفقة خادمها إذا كان موسرا ولا تفرض لأكثر من خادم واحد) Ve dahi zevc üzerine ganî olduğu vakitte zevcenin hâdiminin nafakası farz olur bir hâdimden ziyâdenin nafakası farz olmaz. (أن يسكنها في دار منفردة ليس فيها أحد من أهله إلا أن تختار ذلك) Zevc üzerine lâzımdır ki zevcesini bir dârda iskân eyleye ki ol dârda zevcin akrabasından bir kimse olmaya meğer zevce ânı ihtiyâr eyleye. (وإن كان له ولد من غيرها فليس له أن يسكنه معها) Eğer zevcin diğer 'avratından bir veledi olsa zevc için zevcesiyle bile ol veledi iskân itmek olmadı. (للزوج أن) (يمنع والديها وولدها من غيره وأهلها من الدخول عليها ولا يمنعم من النظر إليها وكلامها أي وقت اختاروا) Ve dahi zevc için zevcenin anasını ve babasını ve diğer erinden olan veledini ve zevcenin

akrabasını zevce üzerine dühûlden men' itmek olucudur zevceye nazardan ve zevce ile kelâmdan bunları men' eyleyemez kangi vakit ihtiyâr iderlerse. (ومن أعسر بنفقة امرأته لم يفرق) Bir kimse fakir olup 'avratının nafakasına muktedir olmasa beyenleri tefrik olunmaz zevceye denülür ki borc idub ve zevcin üzerine havale eyle.

وإذا غاب الرجل وله مال في يد رجل وهو يعرف به وبالزوجية فرض القاضي في ذلك المال نفقة زوجة) Vakta ki recül (الغائب وأولاده الصغار ووالديه ويأخذ منها كفيلا بها ولا يقضى بنفقة في مال الغائب إلا لهؤلاء gâ'ib olub halbuki ol recül için diğêr recül indinde mâl olucudur ve mâlî ve zevciyyatıda ikrâr edicidir bu suretde kâdî ol mâldan gâ'ibin zevcesi için nafaka takdir ider ve gâ'ibin evlâd-ı sigârı ve anası ve babası için nafaka takdir ider zikr olunan tâifeden gayrisi için gâ'ibin mâlından nafaka ile hüküm olunmaz. (وإذا قضى القاضي لها بنفقة الإعسار ثم أيسر فخاصمته) Vakta ki zevce için kâdî fakirler nafakasıyla hüküm ede ba'dehu zevc ganî olub ve zevcesi husumet idub kâdîden yana müracaât eyleseler zevc zevce için ganîlik nafakası itmâm ider. (وإذا مضت مدة لم ينفق الزوج عليها وطالبته بذلك فلا شيء لها إلا أن يكون) Vakta ki bir müddet geçse (القاضي فرض لها النفقة أو صالحت الزوج على مقدارها فيقضى لها بنفقة ما مضى ki ol müddetde zevc zevce üzerine infâk eylemedi halbuki infâk ile zevce zevcini mutâlebe eylese ol zevce için bir nesne yokdur meğêr kâdî ol 'avrat için nafaka ile hüküm etmiş ola yahud zevcesi zevcini nafakanın mikdârı üzerine musalâha ede pes bu suretde zevce için mâ medâ'nın nafakasıyla hüküm olunur. (فإن مات الزوج بعد ما قضى عليه بالنفقة ومضت شهور سقطت) Eğêr zevcesi için zevc üzerine nafaka ile hüküm olunduktan sonra zevc vefât eylese (النفقة وإن أسلفها نفقة سنة ثم مات) Eğêr zevc zevceye bir senenin nafakasını ta'cil eylese yani peşinen i'tâ eylese ba'dehu zevc fevt olsa nafakadan bir nesneye rücû' olunmaz İmâm Muhammed (r.a.) buyuruyorlar ki zevce için mâ medâ'nın nafakası hesâb olunub bâki zevc içündür.

(وإذا تزوج العبد حرة فنفتتها دين عليه يباع فيها) Vakta ki 'abd bir hürreyi tezevvüc eyleye ol hürrenin nafakası 'abd üzerine deyndir nafaka mukabelesinde bey' olunur.⁵⁹ (وإذا تزوج الرجل) Vakta ki recül bir câriye tezevvüc idub pes câriyenin mevlâsı câriyeye recül ile bile bir menzil hâzırlasa recül üzerine ol câriyenin

⁵⁹ Zikr olunan hüküm mevlâsının izniyle 'abd tezevvüc eylediği vakitte ceryân ider eğer 'abdin tezevvüce mevlâsının izni taâlluk eylemezse hürrenin nafakası 'abd üzerine deyn olmayıp ve 'abd nafaka mukabelesinde bey' olunmaz.

nafakası lâzım olur eğer câriyenin mevlâsı câriyeye zevciyle beraber menzil hâzırlamazsa câriyenin nafakası zevcine lâzım olmaz. (ونفقة الأولاد الصغار على الأب لا يشاركه فيها أحد كما لا) (يشاركة في نفقة الزوجة أحد Ve dahi evlâd-ı sigârın nafakası babaları üzerinedir ve ol nafakada ona bir kimse müşârik olmaz zevcesinin nafakasında ona bir kimse şerîk olmadığı gibi.

فإن كان الصغير وضيعا فليس على أمه أن ترضعه ويستأجر له الأب من ترضعه عندها فإن استأجرها وهي) Eğer veled-i sagîr sūd emer olsa pes anası ânı emzirmeye cebr olunmaz ol sagîrin babası sagîri kendi anası indinde emzirmek için bir sūd ana isticâr ider eğer eb veledini emzirmek için veledin anasını isticâr eylese halbuki ol veledin anası ol ebin zevcesi yahud mute‘ddesidir câ‘iz olmaz. (وإن انقضت عدتها فاستأجرها على إرضاعه جاز فإن) قال الأب لا أستأجرها وجاء بغيرها فرضيت الأم بمثل أجر الأجنبية كانت الأم أحق به وإن التمسست زيادة لم يجبر عليها Vakta ki ‘avratın ‘iddeti tamam olub veledin pederi emzirmek üzerine ol ‘avratı isticâr eylese câ‘iz olur pes veledin pederi dese ki ben ol ‘avratı isticâr itmeme ve gayrî ‘avrat getirse ol veledin anası ecnebiyyenin ücretinin misline râzı olsa anası veledine ziyâde lâıyk olur eğer anası ziyâde taleb iderse zevc ziyâde üzerine cebr olunmaz. (ونفقة) Ve dahi sagîr olan veledin nafakası babası ve dedesi üzerine vâcibdir her kaçan veledinde muhâlefet iderse de zevcenin nafakası zevc üzerine vâcib olduğu gibi her kaçan zevce dinde muhâlefet eylediyse de.

وإذا وقعت الفرقة بين الزوجين فالأم أحق بالولد فإن لم تكن الأم فأم الأم أولى من أم الأب فإن لم تكن فأم الأب) Vakta ki zevceyn beyninde mevt ile yahud âher nesne ile fûrkât vâki‘ola anası veledine elkaydır pes veledin anası olmazsa anasının anası babasının anasından evlâdır ve eğer anasının anası olmazsa babasının anası ahâvâtdan evlâdır ve eğer ol veledin ceddesi olmazsa kızkarındaşları hala ve teyzelerinden evlâdır. (وتقدم الأخت من الأب والأم ثم الأخت من الأم ثم الأخت من الأب ثم الخالات أولى من العمات وينزلن كذلك) Ve dahi baba ve ana bir kızkarındaş takdim olunur ba‘dehu ana bir kızkarındaş takdim olunur ba‘dehu baba bir kızkarındaş takdim olunur ba‘dehu veledin teyzeleri halalarından evlâdır teyzeleri tenzîl olunur kızkarındaşları tenzîl olduğu gibi. (ثم) (العمات ينزلن كذلك) Ba‘dehu halalar kızkarındaşları gibi tenzîl olunurlar yani ana ve baba bir hala ana bir hala üzerine takdîm olunur ve ana bir hala baba bir hala üzerine takdîm olunur. (كل من تزوجت من هؤلاء سقط حقها إلا الجدة إذا كان زوجها الجد) Zikr olunan tâ‘ifeden ol ‘avrat ki tezevvüc eyleye hakk-ı hidânesi sâkıt olur lâkin eğer ceddenin zevci cedd olursa yine hakk-ı hidâne sâkıt olmaz. (وإن لم تكن للصبي امرأة من أهله واختصم فيه الرجال فأولاهم به أقربهم تعصيبا) Eğer

sabînin ehlinden bir 'avrat bulunmayub ol sabî hakkında recüller ihtisâm eyleseler pes sabîye evlâ olan 'asabe cihetinden onların akrebidir yani sabînin emmisi dayısından evlâdır. (والأم والجدة أحق بالغلام حتى يأكل وحده ويلبس وحده ويستنجي وحده وبالجارية حتى تحيض) Anası ve nenesi oğlana elyaktır yalnız yiyip ve içip ve giyip ve istincâ eyleyene dek ve câriyeye anası ve nenesi elyaktır hayz görene kadar (ومن سوى الأم والجدة أحق بالجارية حتى تبلغ حدا تشتهي) ve dahi ana ile nenenin mâ'adası kız çocuğuna elyaktır iştiâ ider hadde bâliğ olana dek.

(والأمة إذا أعتقها مولاها وأم الولد إذا أعتقت في حق الولد كالحرة) Vakta ki câriyeyi mevlâsı âzâd eyleye ve ümmü'l-veled âzâd oluna bunlar veled hakkında hürre misillûdür. (وليس للأمة وأم) (الولد قبل العتق حق في الولد) Cârîye ve ümmü'l-veled için kable'l-ıtk veledde hakları yoktur. (والذمية أحق بولدها المسلم ما لم يعقل الأديان ويخاف أن يألف الكفر) Ve dahi zimmîyye olan 'avrat veledine elyaktır mâdâm ki dinleri ta'akkul eylemez ve onun üzerine küfr ile ülfet havf olunmaz. (وإذا أرادت المطلقة أن تخرج بولدها من المصر فليس لها ذلك إلا أن تخرجه إلى وطنها وقد كان الزوج) (تزوجها فيه) Vakta ki mutallaka olan hâtun velediyle Mısırdan çıkmak murâd eylese ol 'avrat için buna ruhsat yoktur meğer 'avrat veled ile bir vatandan yine hurûc eyleye ki zevc ol 'avratı ol vatanda tezevvüc etmiş ola. (على الرجل أن ينفق على أبيه وأجداده وجداته إذا كانوا فقراء وإن) (خالقوه في دينه) Ve dahi anası ve babası ve neneleri ve dedeleri üzerine infâk itmek recül üzerine lâzım olur bu tâ'ife fukara oldukları vakitte her kaçan bunlar recüle dinde muhalefet iderler ise de. (ولا تجب النفقة مع اختلاف الدين إلا للزوجة والأبوين والأجداد والجدات والولد وولد) (الولد) İki dinin ihtilâfıyla beraber nafaka vâcib olmaz lâkin zevce ve ana ve baba ve ecdâd ve ceddât ve veled ve veledin veledi bu zikr olunanlar için dinin ihtilâfıyla bile nafaka vâcib olur. (ولا يشارك الولد في نفقة أبيه أحد) Ve dahi ana ve babasının nafakasında veledde bir kimse şerîk olmaz. (والنفقة لكل ذي رحم محرم إذا كان صغيرا فقيرا أو كانت امرأة بالغة فقيرة أو كان ذكرا زمنا) (أو أعمى فقيرا ويجب ذلك على مقدار الميراث) Ve dahi her zî rahim mahrem için fakir olub sagîr olduğu vakitte yahud imreet bâliga-i fakire olursa yahud kötürüm müzekker olursa yahud a'mâ olduğu halde fakir olursa bu zikr olunan ta'ife için mirâsın mikdârı üzerine nafaka vâcib olur.

(ويجب نفقة الابنة البالغة والابن الزمن على أبيه أثلاثا: وعلى الأم الثلث) Bâliga olan kızın ve bâliğ olub kötürüm olan ibnin nafakaları anaları ve babaları üzerine eslâsen vâcib olur eb üzerine sülüsân ümm üzerine sülüs lâzım olur. (ولا تجب نفقتهم مع اختلاف الدين) Ve dahi dinin ihtilâfıyla bile zevi'l-erhâmın nafakası vâcib olmaz. (ولا تجب نفقتهم على الفقير) Ve dahi fakir üzerine nafaka vâcib olmaz yani ganî üzerine lâzım olur. (مع اختلاف الدين وإذا كان للابن الغائب مال فضي) (عليه بنفقة أبيه) Vakta ki ibn-i gâ'ib için mal ola ol malda anası ve babasının nafakalarıyla

hüküm olunur. (وإن باع أبوه متاعه في نفقته جاز عند أبي حنيفة وإن باع العقار لم يجز). Vakta ki gâ'ib olan ibnin metâ'ını gâ'ibin pederi kendi nafakasında bey' eyleye İmâm Â'zam (r.a.) indinde câ'iz olur ve eğer pederi gâ'ibîn 'akârını bey' eylese câ'iz olmaz. (وإن كان للابن الغائب مال في يد). (أبويه فانفقا منه لم يضمنا Vakta ki gâ'ib olan ibn için anası ve babası indinde mâl olub ve ânlar ol mâldan infâk eyleseler zâmin olmazlar.

Eğer gâ'ib olan ibn için ecnebi (وإن كان له مال في يد أجنبي فأنفق عليهما بغير إذن القاضي ضمن) yedinde mâl olsa pes ol ecnebi gâ'ibin anası ve babası üzerine ol mâldan infâk eylese halbuki kâdînin izni taalluk itmemiştir ecnebiye damân lâzım gelir. (

وإذا قضى القاضي للولد والوالدين وذوي الأرحام بالنفقة فمضت مدة سقطت إلا أن يأذن القاضي في الاستدانة عليه) Vakta ki kâdî veled ve vâlideyn zevi'l-erhâmı için nafaka ile hüküm eyleye pes bir müddet geçse nafaka sâkıt olur meğer kâdî istidâne ile izin vere bu suretde borc idub ol gâ'ib üzerine havale iderler.

وعلی المولى أن ينفق على عبده وأمه فإن امتنع وكن لهما كسب اكتسبا وأنفقها على أنفسهما وإن لم يكن لهما) (كسب أجبر المولى على بيعهما عند أبي يوسف ومحمد رحمهما الله Ve dahi köle ve câriyesi üzerine infâk itmek mevlâları üzerine lâzımdır pes eğer mevlâları infâkdan imtinâ' idub halbuki ânlar için kesbe kudret olsa kesb idub kendileri infâk iderler ve eğer kesbe muktedir olmadırsa İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde onları bey' itmek üzerine mevlâları cebr olunur.

3.7. 'Itk Kitâbı (كتاب العتاق)

Bu kitâb 'ıtka dâ'ir olan mesâ'il beyânındadır. (العتق يقع من الحر البالغ في مکه) 'Âkil ve bâliğ olan hürden mülkünde olduğu halde 'ıtk vâki' olur. (فإذا قال لعبده أو أمتها أنت حر أو محرر أو) (قد حررتك أو أعتقتك فقد عتق نوى المولى العتق أو لم ينو وكذلك إذا قال: رأسك حر أو) (ووجهك أو رقبتك أو بدن: Vakta ki zikr olunan 'azâyı zikr eyleye yine mâ'sebak misillû âzâd olur. (أو قال لأمته: فرجك حر) Yahud câriyesine fercin hür dese 'ıtk vâki' olur.

Eğer mevlâ (ولو قال: لا ملك لي عليك ونوي به الحرية عتق وإن لم ينو لم يعتق وكذلك كنايات العتق) kölesine dese ki benim için senin üzerinde mülk olmadı eğer bu söz ile 'ıtka niyet iderse âzad olunur eğer niyet itmezse âzad olunmaz dahi 'ıtkın elfâz-ı kinayâtı bu misillûdür. (وإن) (قال: لا سلطان لي عليك ونوى به العتق لم يعتق) Eğer dese ki benim için senin üzerinde sultanlık olmadı ve bu söz ile 'ıtka niyet eylese âzad olunmaz zîra 'ıtkda bu kavlı 'âdet olmamıştır.

Eğer mevlâsı kölesine dese (وإن قال: هذا ابني وثبت على ذلك أو قال: هذا مولاي أو يا مولاي عتق) ki şu benim oğlumdur ve bu kavıl üzerine sâbit olsa yani mevlânın misliyle kölenin misli mevlûd olması sâbit olsa yahud şu benim mevlâmıdır dese köle âzad olur. (وإن قال يا ابني أو يا) Eğer kölesine ya ahi yahud ya ibni deyyu nidâ eylese köle âzad olmaz. (وإن قال) Eğer mevlâsı bir gulâm için hâzâ ibni deyyu nidâ eylese ki ol gulâmın misli mevlânın misliyle mevlûd olmaz bu surette İmâm Â'zam hazretlerine göre ol köle âzad olur. (وإن قال لأمته أنت طالق ونوى به الحرية لم تعتق) Eğer câriyeye dese ki tâliksin ve bu söz ile hürrüne niyet eylese âzad olmaz. (وإن قال لعبدك أنت مثل) Eğer kölesine dese ki sen hür misillüsün bu söz ile âzad olmaz. (وإن قال ما أنت إلا) Eğer zikr olunan kelâmı dese âzad olur. (حر عتق)

Vakta ki recül mahreminden bir kimseye mâlik (وإذا ملك الرجل ذارهم محرماً منه عتق عليه) ola recülün aleyhine âzad olur. (وإذا أعتق المولى بعض عبده عتق عليه ذلك البعض ويسعى في بقية قيمته) Vakta ki mevlâ kölesinin bazısını âzad eylese ol bazı âzad olur ve kıymetinin bakiyesinde mevlâsı için sa'y ider İmâm Â'zam Hazretleri indinde küllisi âzad olmaz⁶⁰ (وقالاً يعتق كله) İmâmeyn buyurdular ki küllisi âzad olur.

وإذا كان العبد بين شريكين فأعتق أحدهما نصيبه عتق فإن كان المعتق موسراً فشريكه بالخيار إن شاء أعتقه) Vakta ki iki şerîk beyninde bir 'abd olup pes şerîkin biri kendi nasibini âzad eylese âzad olur ve eğer mu'tak ganî olur ise İmâm Â'zam (r.a.) indinde şerîki muhayyerdir dilerse kendi nasibini 'itâk ider ve eğer dilerse kendi nasibinin kıymetini şerîkine damân çektirir ve eğer dilerse kölenin sa'yını talep ider. (وإن) Eğer mu'tak fakir olursa (كان المعتق معسراً فالشريك بالخيار إن شاء أعتق نصيبه وإن شاء استسعى العبد وقال [أبو]) Ve dahi İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed buyurdular ki şerîk için olmadı ancak ganî olursa damân çektirmek fakir olursa sa'y ettirmek oldu.

وإذا اشتري رجلان ابن أحدهما عتق نصيب الأب ولا ضمان عليه وكذلك إذا ورثه فالشريك بالخيار إن شاء) Vakta ki iki recül kendilerden birisinin oğlunu iştirâ eyleseler ebin nasibi âzad olur İmâm Â'zam (r.a.) indinde eb üzerine damân lâzım olmaz dahi iki recül ikisinden birisinin ibnine vâris olsalar yine hüküm mâ'sebak misillûdür pes şerîk

⁶⁰ Yani köle ücretiyle say idub kendü kıymetini mevlâsına i'tâ ider.

muhayyerdir eğer dilerse nasibini âzad ider ve eğer dilerse köleyi sa'y ettirir. (وإذا شهد كل واحد من الشريكين على الآخر بالحرية عتق كله وسعى العبد لكل واحد منهما في نصيبه موسرين كانا أو معسرين عند Vakta ki iki şerîkden her birerleri âher üzerine hürriyet ile şehâdet eyleseler kölenin küllisi âzad olur ve her birerlerinin nasibinde köle sa'y ider İmâm Â'zam (r.a.) indinde ol iki şerîk fakir olsunlar yahud ganî olsunlar. ([أبو يوسف ومحمد:] إن كانا موسرين فلا سعاية عليه وإن كانا معسرين سعى لهما وإن كان أحدهما موسرا والآخر معسرا سعى للموسر ولم يسع للمعسر) Ve dahi İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki ol iki şerîk ganî olurlarsa köle üzerine si'âyet lâzım olmaz ve eğer ikiside fakir olurlarsa köle ikisi için sa'y ider ve eğer biri ganî ve âher fakir olursa ganî için köle sa'y ider fakir için sa'y itmez.

(ومن أعتق عبده لوجه الله تعالى أو للشيطان أو للصنم عتق) Ve dahi bir kimse bir köleyi Allahü Teâlâ için yahud şeytan için yahud sanem için âzad eylese 'ıtk vâki' olur.⁶¹ (وعتق المكره) (وإذا أعتق جارية حاملا عتق حملها ايضا) Ve dahi mükreh olan kimsenin ve sarhoş olan kimsenin 'ıtkı vâki' dir. (وإذا Vakta ki bir kimse 'ıtkı bir milke yahud şarta nisbet eyleye sahih olur talâkda sahih olduğu misillü.

(وإذا أعتق جارية حاملا عتق حملها ايضا) Vakta ki dâr-ı harbden dâr-ı İslâm'a bir köle müslim olduğu halde hurûc eyleye âzad olmuş olur. (وإذا أعتق وإن أعتق) Vakta ki mevlâsı hâmil olan câriyeyi âzad eyleye câriye gibi hamli de âzad olur. (الحمل خاصة عتق ولم تعتق الأم) Eğer mevlâsı hâssaten hamli âzad eylese haml âzad olub anası âzad olmaz. (وإذا أعتق عبده على مال فقبل العبد عتق ولزمه ذلك المال) Vakta ki mevlâsı kölesini bir mikdâr mâl üzerine âzad idub pes köle dahi kabul eylese âzad olur ve ol köleye ol mâl lâzım gelir.

(ولو قال: إن أدبت إلي ألفا فأنت حر صح وصار مأذونا فإن أحضر المال أجبر الحاكم المولى على قبضه وعتق) (العبد) Vakta ki köleye dese ki eğer bana bin dirhem edâ idersen hürsün bu suretde 'ıtkı sahih olub ve köle me'zûn olur pes mâlî köle hâzır kılsa hâkim mâlî kabz itmek üzerine mevlâya cebr ider mevlâ mâlî kabz eylediği vakitte köle âzad olur. (وولد الأمة من مولاها حر) Ve dahi câriyenin veledi kendi mevlâsından olursa hürdür. (وولدها من زوجها مملوك لسيدها) Dahi câriyenin veledi mevlâsının gayrîsinden olursa ol veled mevlânın memlûküdür. (وولد الحرة) (من العبد حر والله اعلم) Ve dahi hürre olan hâtunun veledi köleden olduğu halde hürdür zîra veled hayrû'l-ebeveyne tâbidir.

⁶¹ Lâkin şeytan yahud sanem için köle azâd eylese küfre vâsıl olur demişler.

3.7.1. Müdebber Bahsi (باب التدبير)

Bu bâb memlûkü müdebber kıymaklığa dâ'ir olan mesâ'il beyânındadır. (إذا قال المولى (لمملوكه: إذا مت فأنت حر أو أنت حر عن دبر مني أو أمن مدبر أو قد دبرتك فقد صار مدبرا لا يجوز بيعه ولا هيبته Vakta ki mevlâ memlûküne dese ki ben öldüğüm vakitte sen hürsün benden sonra hürsün yahud dese ki sen müdebbersin yahud dese ki ben seni müdebber kıldım bu suretlerde köle müdebber olmuş olur onu bey' etmek ve hibe etmek câ'iz olmaz. (وللمولى أن يستخدمه ويؤجره). Müdebber olan köleye hizmet ettirmek ve icâreye vermek mevlâsı için olucudur. (وإن كانت (أمة وطنها وله أن يزوجه Eğer müdebber olan memlûk câriye olursa ol müdebberiyi vat' etmek ve âhere tezvîc etmek mevlâsı için olucudur.

فإذا مات المولى عتق المدبر من ثلث ماله إن خرج من الثلث وإن لم يكن له مال غيره سعى في ثلثي قيمته (Vakta ki mevlâ fevt ola müdebber mevlânın mâlının sülüsünden âzad olur eğer müdebber sülüsden çıkarsa ve eğer mevlâ için müdebberden gayrî mâl olmazsa kıymetinin iki sülüsünde sa'y ider ve eğer mevlâ üzerinde deyn olsa ol müdebber borclar için kıymetinin cem'i sinde sa'y ider.

فإن علق التدبير (وولد المدبرة مدبر) Ve dahi müdebber olan câriyenin veledi müdebberdir. (بموته على صفة - مثل أن يقول: إن مت من مرضي هذا أو سفري هذا أو من مرض كذا فليس بمدبر ويجوز بيعه Eğer tedbiri bir sıfat üzerine olan mevte ta'lik eylese mesela eğer şu marazımdan ölürsem yahud şu seferde ölürsem yahud şu marazdan ölürsem demek misillû bu suretlerde ol köle müdebber değildir bey'i câ'iz olur. (فإن مات المولى على الصفة التي ذكرها عتق كما يعتق المدبر). Pes mevlâ zikr eylediği sıfat üzerine fevt olsa müdebber âzad olduğu gibi ol köle âzad olur.

3.7.2. İstîlâd Bahsi (باب الاستيلاء)

Bu bâb istîlâda dâ'ir olan mesâ'il beyânındadır. (إذا ولدت الأمة من مولاها فقد صارت أم ولد له (لا يجوز بيعها ولا تمليكها (ولا وطؤها واستخدامها وإجارتها وتزويجها). Vakta ki câriye seyyidinden veled getirse seyyidinin ümmü'l-veledi olur onu bey' etmek ve âhere temlîk etmek câ'iz olmaz. Ve dahi seyyid için ümmü'l-veledi vat' etmek ve hizmet ettirmek ve icâre ve onu âhere tezvîc etmek olucudur. (ولا يثبت نسب ولدها إلا أن يعترف به المولى فإن جاءت بعد ذلك بولد ثبت نسبه بغير (إقرار منه (Ve dahi ümmü'l-veledin veledinin nesebi sâbit olmaz meğer onu mevlâsı ikrâr eyleye eğer mevlâ veledi ikrâr eyledikten sonra ümmü'l-veled bir daha veled getirse bilâ ikrâr neseb sâbit olur. (وإن نفاه انتفى بقوله). Eğer seyyid veledi nefy iderse kendi kavliyle nefy

olunur. (وإن زوجها فجاءت بولد فهو حكم أمه) Eğer seyyid ümmü'l-veledi âhere tezvîc idub pes ümmü'l-veled bir daha veled getirse ol veled anası hükmündedir.

Vakta ki (وإذا مات المولى عتقت من جميع المال ولا تلزمها السعاية للغرماء إن كان على المولى دين) mevlâ fevt ola ümmü'l-veled mevlânın cemî' mâlından âzad olur ve mevlâ üzerine deyn olduğu vakitte borclar için ümmü'l-velede sa'y itmek lâzım olmaz. (وإذا وطئ أمة غيره بنكاح) Vakta ki recül nikâh ile gayrisinin câriyesini vat' eyledikde pes ol câriye recülden bir veled getirse ba'dehu recül ol câriyeye mâlik olsa ol câriye ol recül için evvelki veled sebebiyle ümmü'l-veled olur. (وإذا وطئ الأب جارية ابنه فجاءت بولد فادعاه) Vakta ki eb oğlunun câriyesini vat' eyledikde pes câriye bir veled getirse ve eb veledi da'va eylese veledin nesebi sâbit olur ve eb için ol câriye ümmü'l-veled olur ve eb üzerine câriyenin kıymeti lâzım gelir câriyenin 'ukru ve veledinin kıymeti eb üzerine lâzım olmaz. (وإن وطئ أب مع بقاء الأب لم يثبت النسب فإن كان الأب ميتاً) Vakta ki ebin bekâsıyla bile ebu'l-eb vat' eylese neseb sâbit olmaz vakta ki eb meyyit ola dededen neseb sâbit olur ebden sâbit olduğu gibi.

وإذا كانت الجارية بين شريكين فجاءت بولد فادعاه أحدهما ثبت نسبه منه وصارت أم ولد له وعليه نصف) Vakta ki iki şerîk beyninde bir câriye olub ve ol câriye bir veled getirse ve ol veledi iki şerîkden biri da'va eylese neseb sâbit olur ve ânın için ümmü'l-veled olur ve ânın üzerine câriyenin nisf-1 'ukru ve nisf-1 kıymeti lâzım olur câriyenin veledinin kıymetinden bir nesne lâzım olmaz. (ادعيه معا ثبت نسبه منهما وكانت الأم أم ولد) Lehma veleki (عقرها ونصف قيمتها وليس عليه من قيمه ولده شيء) Eğer iki şerîk müşterek olan câriyenin veledini birlikte da'va eyleseler veledin nesebi ikisinden sâbit olur ve iki şerîkden her birerleri üzerine nisf-1 'ukr lâzım olur biri âher üzerinde olana takas ider ve ibn bunlardan her birerlerinden ibn-i kâmil mirâsına vâris olur ve iki şerîk ol veleden eb vâhid mirâsına vâris olurlar.

وإذا وطئ المولى جارية مكاتبه فجاءت بولد فادعاه: فإن صدقه المكاتب ثبت نسب الولد منه وكان عليه عقرها) Vakta ki mevlâ mükâtebinin (وقيمة ولدها ولا تصير أم ولد له وإن كذبه في النسب لم يثبت نسبه من المولى) câriyesini vat' idub ve ol câriye bir veled getirse pes seyyid ol veledi da'va eylese eğer mükâteb seyyidi tasdik iderse seyyidden veledin nesebi sâbit olur ve câriyenin 'ukru ve veledinin kıymeti seyyid üzerine lâzım olur ve seyyid için ol câriye ümmü'l-veled olmaz ve eğer mükâteb mevlâsını tekzîb iderse mevlâdan veledin nesebi sâbit olmaz.

3.8. Mükâteb Kitâbı (كتاب المكاتب)

Bu kitâb 'akd-i kitâbete dâ'ir olan mesâ'il beyânındadır. (وإذا كاتب المولى عبده أو أمته على) (مال شرطه عليه وقيل العبد ذلك صار مكاتباً ويجوز) (أن يشترط المال حالا ومؤجلاً ومنجماً) (وتجوز كتابة العبد الصغير إذا كان يعقل البيع والشراء) (وإذا صحت الكتابة خرج المكاتب من يد) (المولى ولم يخرج من ملكه) (ولا يجوز له البيع والشراء والسفر ولا يجوز له التزويج إلا بإذن المولى) (ولا يهب ولا يصدق إلا بشيء اليسير ولا يتكفل) (فإنه ولد له ولد من أمة له دخل في) (Pes mükâteb için bey' ve şirâ ve sefere gitmek câ'iz olur ve mükâteb için seyyidin izni olmayarak tezevvüc câ'iz olmaz ve hibe ve tasadduk eyleyemez meğer az nesne ola ve bir kimseye kefil olamaz.) (Eğer mükâteb için kendi câriyesinden bir veled olsa mükâtebin kitâbetine dâhil olur ve veledin hükmü babasının hükmü gibidir ve kesbî babası içündür.) (وإن زوج المولى عبده من أمته ثم كاتبهما فولدت منه ولدا دخل في كتابتها وكان كسبه لها) (Vakta ki seyyid kölesine câriyesini tezvüc idub ba'dehu onları mükâteb kılrsa pes câriye köleden bir veled getirse ol veled ikisinin kitâbetine dâhil olur ve kesbî anası ve babası içündür.) (وإن) (وطئ المولى مكاتبته لزمه العقر olur.

(وإن جنى عليها أو على ولدها لزمته ارش الجنائية) (وإن أئلف مالا لها غرمه) (وإذا اشترى) (المكاتب أباه أو أبنه دخل في كتابته وإن اشترى أم ولده دخل ولدها في الكتابة ولم يجز بيعها) (Vakta ki mükâteb pederini yahud oğlunu iştirâ eylese kendi kitâbetine dâhil olur ve eğer ümmü'l-veledini iştirâ eylese veledi kitâbetine dâhil olur ve ümmü'l-veledi bey' itmek câ'iz olmaz.) (وإن) (اشترى ذا رحم محرم منه لا ولاد له لم يدخل في كتابته عند أبي حنيفة رحمه الله) (وإذا عجز المكاتب عن نجم نظر الحاكم في حاله فإن كان له دين يقتضيه أو مال يقدم إليه ولم يعجل)⁶² (بتعجيزه وانتظر عليه اليومين والثلاثة) (Vakta ki mükâteb bir taksitden âciz ola hâkim ânın haline

⁶² Yani usûl ve fûru'nun gayri olan zi rahm-i mahremine iştirâ eylese mükâtebin kitâbetine dahil olmaz.

nazar ider eğer mükâteb için deyn olursa ânı kabz ider ve eğer mal olursa seyyidine takdim ider ta'ciz ile hükmü te'cil itmez ve ânın üzerine iki ve üç gün muntazır olunur. (وإن لم يكن له وجه وطلب المولى تعجيزه عجزه الحاكم وفسخ الكتابة عند أبي حنيفة رحمه الله وقالوا ابو يوسف رحمه الله لا يعجزه حتى يتوالى عليه نجمان) Eğer mükâteb için bir tarîk olmazsa ve seyyidi ta'cizini talep iderse hâkim mükâtebin aczî ile hükm ider ve kitâbeti fesh ider İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki hâkim mükâtebi ta'ciz eyleyemez ta ki ânın üzerine iki taksit te'âkub eyleyene dek. (وإذا عجز المكاتب عاد إلى أحكام الرق وكان ما في يده من الأكساب لمولاه) Vakta ki mükâteb aczini ikrâr eyleye rıkkın ahkâmına 'avdet ider kesblerden yedinde olan nesne mevlâsı içündür. (وإن مات المكاتب وله مال لم تنفسخ الكتابة وقضيت كتابته من أكسابه وحكم بعقته في آخر جزء من أجزاء حياته) Vakta ki mükâteb fevt olub halbuki mükâteb için mal olucudur bu suretde kitâbet fesh olunmaz ve bedel-i kitâbeti kesb eylediği nesneden kazâ olunub hayatının cüz'lerinden âher ki cüz'de 'itkıyla hüküm olunur. (وإذا أدى حكمنا بعنق أبيه قبل موته وعنق الولد) Eğer fevt olan mükâteb bedel-i kitâbete vefâ ider terk itmeyüb kitâbetinde mevlûd olan bir veled terk eylese ol veled pederinin kitâbetinde pederinin nücûmu üzerine sa'y ider bedel-i kitâbeti eda eylediği suretde pederinin fevt olmazdan evvel 'itkıyla hüküm ideriz dahi veledin 'itkılada hüküm ideriz. (وإن ترك ولدا) (مشتري في الكتابة قيل له: إما أن تؤدي الكتابة حالا وإلا رددت في الرق) Ve eğer fevt olan mükâteb iştirâ olunmuş bir veled terk eylese ol veledde denülür ki ya bedel-i kitâbetini bu ânda eda eyle yok ise rıkkıyyete redd olunursun.

وان كاتب المسلم عبده على خمر أو خنزير أو على قيمة نفسه فالكتابة فاسدة فإن أدى الخمر عتق ولزمه أن (يسعى في قيمته ولا ينقص من المسمى ويزاد عليه) Eğer müslim olan kimse kölesini hamr yahud hınzır yahud nefsinin kıymeti üzerine 'akd-i kitâbet eylese kitâbet fâsiddir eğer 'abd hamrı eda iderse âzad olur ve köle kendi kıymetinde sa'y itmek lâzım olur müsemmadan noksân olmayub müsemma üzerine ziyâde kılınır. (إن كاتبه على حيوان غير موصوف فالكتابة جائزة) Eğer seyyid kölesini gayrî mevsuf olan hayvân üzerine 'akd-i kitâbet eylese kitâbet câ'izdir.

(وإذا كاتب عبديه كتابة واحدة بالف درهم جاز وإن ادبا عتقا وإن عجزا ردا في الرق) Vakta ki seyyid iki kölesini bin dirhem mukabelesinde bir kitâbet ile 'akd-i kitâbet eylese câ'iz olur eğer iki köle bedel-i kitâbeti eda iderlerse ikisi bile âzad olurlar ve eğer 'aczlerini ikrâr iderlerse rıkkıyyete redd olunurlar. (وإذا كاتب عبديه كتابة واحدة ضامن عن الآخر جازت الكتابة وأيهما أدى عتقا) (ويرجع على شريكه بنصف ما أدى) Eğer seyyid iki köleyi her birerleri âherden bedel-i kitâbeti zâmin olmak şartı üzerine 'akd-i kitâbet eylese câ'iz olur iki köleden kangısı eda iderse ikiside âzad olurlar ve şerîki üzerine eda eylediği mâlik nısfıyla rücû' ider.

(وإذا أعتق المولى مكاتبه عتق بعته وسقط عنه مال الكتابة) Vakta ki seyyid mükâtebini âzad eyleye seyyidin 'ıtkı sebebiyle âzad olur ve ondan mal-ı kitâbet sâkıt olur. (وإذا مات مولى) (المكاتب لم تنفسح الكتابة وقيل له: أد المال إلى ورثة المولى على نجومه) Vakta ki mükâtebin seyyidi fevt ola 'akd-i kitâbet fesh olunmaz ve ol mükâtebe denülür ki mal-ı kitâbeti seyyidin vereselerine eda et ceste ceste olmak üzere. (فإن أعتقه أحد الورثة لم ينفذ عتقه وإن أعتقوه جميعا عتق) (وسقط عنه مال الكتابة) Eğer seyyidi fevt olan köleyi vereseden biri âzad eylese 'ıtkı nâfiz olmaz eğer veresenin cümlesi köleyi âzad eyleseler köle âzad olub ve bedel-i kitâbet ondan sâkıt olur.

(وإذا كاتب المولى أم ولده جاز) Vakta ki seyyid ümmü'l-veledini mükâtebe kılrsa câ'iz olur. (وإن مات المولى سقط عنها مال الكتابة) Eğer mükâtebe olan ümmü'l-veledin mevlâsı fevt olsa mal-ı kitâbet ondan sâkıt olur. (وإذا ولدت مكاتبته منه فهي بالخيار: إن شاءت مضت على الكتابة وإن شاءت) (عجزت نفسها وصارت أم ولد له) Vakta ki mükâtebe olan câriyenin seyyidinden bir veled getire ol câriye muhayyeredir eğer dilerse kitâbet üzerine geçer ve eğer dilerse aczini ikrâr idub seyyid için ümmü'l-veled olur. (وإذا كاتب مديرتة جاز فإن مات المولى ولا مال له كانت بالخيار بين أن) (تسعى في ثلثي قيمتها أو جميع مال الكتابة) Vakta ki müdebber olan kölesini seyyid kitâbete 'akd eylese câ'iz olur eğer mevlâ fevt olub mâlı olmasa mükâteb muhayyerdür kıymetinin iki sülüsünde sa'y ider yahud mal-ı kitâbetin cemî'sinde sa'y ider. (وإن دبر مكاتبته صح التدبير ولها) (الخيار: إن شاءت مضت على الكتابة وإن شاءت عجزت نفسها وصارت مديرة) Eğer mükâtebe olan câriyesini müdebber eylese tedbir sahih olur ve ol câriye için muhayyerlik olucudur eğer dilerse kitâbet üzerine geçer ve eğer dilerse aczini ikrâr idub müdebber olur. (وإن مضت على) كتابتها فمات المولى ولا مال له فهي بالخيار: إن شاءت سعت في ثلثي مال الكتابة أو ثلثي قيمتها عند أبي حنيفة رحمه الله) Suret-i sâbıkada câriye kitâbet üzerine geçse pes mevlâ fevt olub halbuki mevlâ için mal olmasa ol câriye muhayyerdür dilerse kıymetinin iki sülüsünde sa'y ider ve eğer dilerse İmâm Â'zam (r.a.) indinde mal-ı kitâbetin iki sülüsünde sa'y ider.

(وإذا أعتق المكاتب عبده على مال لم يجز وإن وهب على عوض لم يصح) Vakta ki mükâteb kölesini mal üzerine âzad eylese câ'iz olmaz ve eğer mükâteb kölesini 'ivaz üzerine hibe eylese sahih olmaz. (وإن كاتب عبده جاز فإن أدى الثاني قبل أن يعق الأول فولأوه للمولى وإن أدى بعد عتق المكاتب) (الأول فولأوه له والله اعلم بالصواب) Eğer mükâteb kölesini kitâbete 'akd eylese câ'iz olur eğer mükâteb-i sâni mükâteb-i evvel âzad olunmazdan akdem bedel-i kitâbeti eda iderse mükâteb-i sâni velâsı mevlâ içündür ve eğer mükâteb-i evvel âzad olundukdan sonra mükâteb-i sâni bedel-i kitâbeti eda iderse mükâteb-i sâni velâsı mükâteb-i evvel içündür.

3.9. Velâ Kitâbı (كتاب الولاء)

Bu kitâb velâya dâ'ir olan mesâ'il beyânındadır. (إذا أعتق الرجل مملوكه فولأؤه له وكذلك) (المرأة تعتق (Vakta ki recül memlükünü âzad eylese memlükün velâsı recül içündür dahi 'avrat recül misillüdü. (فإن شرط أنه سائبه فالشرط باطل والولاء لمن أعتق) Eğer memlükün velâsı olmamak şart kılınsa şart bâtıdır velîlik âzad iden kimse içündür. (وإذا أدى المكاتب عتق وولأؤه) (المولى) Vakta ki mükâteb bedel-i kitâbeti eda eylese âzad olur mükâtebin velâsı mevlâsı içündür. (إن عتق بعد موت المولى فولأؤه لورثة المولى) Eğer mükâteb mevlâsı fevt olduktan sonra âzad olursa onun velîliği seyyidin vârisleri içündür. (فإن مات المولى عتق مدبره وأمها وأولاده) (وولأؤه له ومن ملك ذا رحم محرم منه عتق عليه وولأؤه له Eğer seyyid fevt olursa müdebberleri ve ümmü'l-veledleri âzad olur ve bunların velâsı seyyid içündür ve bir kimse zî rahm-i mahremine mâlik olsa âzad olur ve velâsı ol kimse içündür.

وإذا تزوج عبد رجل أمة لآخر فأعتق مولى الأمة الأمة وهي حامل من العبد عتقت وعتق حملها وولاء الحمل) (فإن ولدت بعد عتقها لأكثر من ستة أشهر ولدا) (فولأؤه لمولى الأم فإن أعتق العبد جر ولاء ابنه وانتقل عن مولى الأم إلى مولى الأب Eğer câriye âzad olduktan sonra altı mâhdan ekserde bir veled getirirse ol veledin velîliği anasının seyyidi içündür pes bu surette veledin pederi olan köle âzad olursa oğlunun velâsını cer ider ve velîlik ümmün mevlâsından ebin mevlâsına intikâl ider. (ومن تزوج من العجم بمعنقه من العرب) (فولدت له أولاد فولاء أولادها لمواليها عند أبي حنيفة و محمد رحمهما الله Ve dahi acemden bir kimse 'arabdan olan mu'takayı tezevvüc eylese pes ol mu'taka veled getirse ol mu'takanın veledinin velâsı İmâm Â'zam ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde mu'takanın seyyidleri içündür. (فإن كان للمعتق عصبية من النسب) (وولاء العتاقة تعصيب) Ve dahi 'itâkanın velâsı 'asabeliktir. (فهو أولى منه Eğer mu'tak için nesebden 'asabesi olsa nesebden olan 'asabesi seyyidinden evlâdır. (وإن لم يكن له عصبية من النسب فميراثه للمعتق) Eğer mu'tak için nesebden 'asabe olmasa onun mirâsı mu'tak içündür. (فإن مات المولى ثم مات المعتق فميراثه لبني المولى دون بناته) Eğer seyyid fevt olub ba'dehu mu'tak fevt olsa onun mirâsı seyyidin oğulları içündür kerîmelerine bir nesne yokdur. (وليس للنساء من الولاء إلا ما أعتقن أو أعتقن من أعتقن أو كاتبين أو كاتبين أو دبرن او دبر)

إذا ولدت الامة لأقل من ستة اشهر (فرح) 63

(من دبرن) Ve dahi nisâ için velâdan nasîb yokdur meğer onlar âzad edeler yahud âzad eyledikleri kimse âzad eyleye yahud kitâbete ‘akd eyleyeler yahud kitâbete ‘akd eyledikleri kimse ‘akd-i kitâbet eyleye yahud dâneler müdebber kılalar yahud müdebber kıldıkları kimseler müdebber kıla bu suretlerde nisâlar için bu zikr olunanlara velî olurlar. (ترك المولى) Vakta ki seyyid oğlunu ve âher oğlunun evlatlarını terk eyleye mu‘takın mirâsı oğlu içündür hafidlerine bir nesne yokdur. (والولاء) (للکبير)⁶⁴ Ve dahi velîlik batın cihetinden kebîr içündür.

وإذا أسلم رجل على يد رجل ووالاه على أن يرثه ويعقل عنه أو أسلم على يد غيره ووالاه فالولاء صحيح (ووعقله على مولاه فإن مات ولا وارث له فميراثه للمولى) Vakta ki bir recül âher recülün yedi üzerinde İslâmı kabul idub ve ol recüle muvâlât eylese onun üzerine ki recül ona vâris ola ve ândan ötürü cinâyetin ‘âkilesini vere yahud gayrisinin yedi üzerinde İslâmı kabul idub ol recüle muvâlât eylese velâ’ sahih olur ve ‘âkilesi mevlâsı üzerinedir eğer İslâmı kabul idub recül fevt olub vârisi olmaz ise onun mirâsı mevlâsı içündür. (وإن كان له وارث فهو أولى منه) Eğer recül için vâris olursa ol vâris mevlâ’l-muvâlât dan evlâdır. (وللمولى أن ينتقل عنه بولائه إلى غيره) (ما لم يعقل عنه) Ve dahi mevlâ’l-muvâlât için recülün velâsını gayriye nakl itmek olucudur mâdâm ki ondan dolayı cinâyetin ‘âkilesini verememiştir. (فإذا عقل عنه لم يكن له أن يتحول بولائه) Vakta ki mevlâ’l-muvâlât recül den ötürü cinâyet ‘âkilesini vere ânın için velâ ile tahavvül olmadı. (إلى غيره وليس لمولى العتاقة أن يوالي أحد) Ve dahi mevlâ’l-‘atâka için bir kimse ile muvâlât itmek olmadı.

⁶⁴ Yani velîlik karîb içindir. منه

⁶⁵ Ve dahi bir kimse ile muvâlât eden recül için ol kimseden velâ ile gayre intikâl itmek olucudur mâdâm ki recül için evvelki mevlâ’l-muvâlât cinâyetin erşini virmemiştir vakta ki mevlâ’l-muvâlât ondan ötürü cinâyetin ‘âkilesini vere velâ ile tahavvül onun için yokdur.

⁶⁶ Yani âzad olunmuş köle için. منه

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

[UKÛBÂT]

4.1. Cinâyât Kitâbı (كتاب الجنایات)

Bu kitâp cinâyâta dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (القتل على خمسة أوجه: عمد وشبه عمد وخطأ وما) (أجزى مجرى الخطأ والقتل بسبب Ve dahi katl beş vech üzerinedir evvelkisi 'amd ikincisi şibh-i 'amd üçüncüsü hataen dördüncüsü hataen mecrâsına icrâ olunan beşincisi bir sebep ile katldır. (فالعمد: ما تعمد ضربه بسلاح أو ما أجزى مجرى السلاح في تفريق الأجزاء كالمحدد من الخشب والحجر) (والنار وموجب ذلك المأثم والقرء إلا أن يعفو الأولياء ولا كفار فيه Ve dahi 'amden katl oldur ki kâtil maktule silah ile tefrîk-i eczâda silah mecrâsına icrâ olunan nesne ile ağaçdan mahdûd yahud taş ile yahud ateş ile dârbı kasd eyleye ve şu katlin muktezâsı ism ve kısâsdır meğer velîler afv iderler ve bunda keffâret yokdur. (وشبه العمد عند أبي حنيفة: أن يتعمد الضرب بما ليس) (بسلح ولا ما أجزى مجرى السلاح Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde şibh-i 'amd oldur ki kâtil olan kimse silah olmayan ve silah mecrâsına icrâ olunmayan nesne ile dârbı kasd eyleye (وقال [أبو يوسف ومحمد:] إذا ضربه بحجر عظيم أو خشبة عظيمة فهو عمد) (وشبه العمد: أن يتعمد) (ضربه بما لا يقتل غالبا وموجب ذلك على القولين والمأثم والكفارة İmâmeyn hazretlerine göre şibh-i 'amd oldur ki kâtil dârbı ol nesne ile kasd eyleye ki ekser vakitte ol nesne ile katl vâki' olmaz ve bu şibh-i 'amdın iki kavli üzerine muktezâsı günahkâr olmaklık ve keffâretidir. (ولا قود وفيه) (دية مغالطة على العاقلة Ve şibh-i 'amdda kısâs yokdur lâkin kâtilin kabilesi üzerine diyet-i muğallaza lâzım gelür. (او يظنه حربيا فاذا هو مسلم Ve dahi hataen katl iki vech üzerinedir biri kâtilin kâsında hatadır ve bu da oldur ki bir şahsa remy idub sayd zân ider olduğu halde pes âdemî olduğu zâhir olsa yahud harbi zân ider olduğu halde remy idub müslim olduğu zâhir olsa.

(وخطأ في الفعل وهو: أن يرمي غرضا فيصيب آدميا وموجب ذلك: الكفارة والدية على العاقلة ولا مأثم فيه)

İkinci fii'ide hatadır fii'ide hata oldur ki kâtil nişâna âtub âdemîye isâbet eyleye ve bu hatanın muktezâsı keffâret ve kabilesi üzerine diyet lâzım gelür ve bunda günahkâr olmaz. (وما أجزى مجرى الخطأ: مثل النائم ينقلب على رجل فيقتله فحكمه حكم الخطأ) Ve dahi hata mecrâsına icrâ olunan katl bir nâ'im misillûdür ki bir recül üzerine munkalib olub recülü katl eyleye ve

وأما القتل بسبب: كحافر البئر وواضع الحجر في غير ملكه) bunun hükmü hatanın hükmü misillûdür. (وموجبه إذا تلف فيه آدمي: الدية على العاقلة ولا كفارة فيه Ve âmmâ sebeb ile olan katl mülkü olmayan mahalle kuyu kazmak ve büyük taş vaz' itmek misillûlerde vâki' olan telef-i nefste muktezâsı kabilesi üzerine diyet lâzım gelür ve onda keffâret yokdur. (والقصاص واجب بقتل كل) (محقون الدم على التأييد إذا قتل عمدا ويقتل الحر بالحر والحر بالعبد والمسلم بالذمي ولا يقتل والمسلم) Ve dahi kâni ebedi mahfuz olan kimse 'amden katl olunduğu vakitte onun katlinde kısâs vâcib olur. (وبالمستأمن) Ve dahi hürrü katl itmek sebebiyle hür katl olunur ve 'abdi veya hürrü katl itmek sebebiyle 'abd katl olunur ve zimmî mukabelesinde müslim katl olunur müste'men mukabelesinde müslim katl olunmaz. (ويقتل الرجل بالمرأة والكبير بالصغير والصحيح بالأعمى والزمن) Ve dahi recül 'avrat mukabelesinde kebîr sagîr mukabelesinde sahih olan kimse â'ma ve kötürüm olan kimse mukabelesinde katl olunur. (ولا يقتل الرجل بابنه ولا بعبد ولا مدبره ولا مكاتبه) Ve dahi recül oğlu ve kölesi ve müdebberi ve mükâtebi ve veledinin kölesi mukabelesinde katl olunmaz. (ومن ورث قصاصا على أبيه سقط) Bir kimse pederine lâzım gelen kısâsa vâris olsa kısâs sâkit olur. (ولا يستوفى القصاص الا بالسيف) Ve dahi kısâs istifâ olunmaz (وإذا قتل المكاتب عمدا وليس له وارث إلا المولى وترك وفاء فله القصاص) ancak kılıç ile istifâ olunur. (وإذا قتل المكاتب عمدا وليس له وارث إلا المولى وترك وفاء فله القصاص) Vakta ki mükâteb kasden katl oluna halbuki seyyidinden gayri mükâtebin vârisi olmasa seyyid için kısâs ettirmek olucudur. (فإن ترك وفاء ووارثه غير المولى فلا قصاص لهم وإن اجتمعوا مع) (المولى) Eğer maktûl olan mükâteb bedel-i kitâbete vefâ ider mal terk eylese halbuki mükâtebin vârisi de seyyidinin gayridir pes bu suretde onlar için kısâs ettirmek olmadı her kaçan mükâtebin vârisleri seyyid ile bile cem' olurlar ise de.

(وإذا قتل عبد الرهن لم يجب القصاص حتى يجتمع الراهن والمرتهن) Vakta ki rehin olan köle katl (ومن جرح رجلا عمدا فلم يزل) oluna kısâs vâcib olmaz ta ki râhin ve mürtehin cem' olana dek. (صاحب فراش حتى مات فعليه القصاص) Bir kimse bir recülü 'amden cerh eylemeyüb ol recül sâhib-i firaşlıktan zâ'il olmayub ta ki müte'siren fevt olsa ol kimse üzerine kısâs lâzım olur. (ومن قطع يد غيره عمدا من المفصل قطعت يده وكذلك الرجل ومارن الأنف والأذن) Bir kimse gayrin yedini oynaktan 'amden kat' eylese ol kimsenin yedide şer'an kat' olunur ve dahi ayak ve burun ve kulakta yine hüküm böylecedir.

(ومن ضرب عين رجل فقلعها فلا قصاص عليه وإن كانت قائمة فذهب ضوءها فعليه القصاص تحمى له المرأة) Bir kimse bir recülün gözüne dârb idub gözünü çıkarsa onda kısâs yokdur eğer gözü kâ'ime olub ışığı zâhib olsa ol kimse üzerine kısâs lâzım olur tarîki oldur ki âyineyi kızdırıb ve ol kimsenin yüzü üzerine yaş pamuk konulup âyine gözüne mukabele olunur ta ki gözünün ışığı gidene dek.

(وفي كل شجة يمكن فيها المماثلة القصاص) Ve dahi dişlerde kısâs olucudur. (وفي السن القصاص) Her bâşda vâki' olan yarıklar ki onlarda mûmâselet mûmkûn olur onlarda kısâs olucudur. (ولا قصاص في عظم إلا في السن) Ve dahi kemiklerde kısâs yokdur ancak dişte kısâs olucudur. (وليس فيما دون النفس شبه عمد إنما هو عمد أو خطأ) Ve dahi nefsin mâ dûnunda şibh-i 'amd ceryân itmez nefsin mâ dûnu 'amd yahud hatâdır. (ولا قصاص بين الرجل والمرأة فيما دون النفس ولا بين الحر) (والعبد ولا بين العبدین) Nefsin mâ dûnunda recül ile imre'e beyninde ve hür ile köle beyninde ve iki köle beyninde kısâs olmadı. (ويجب القصاص في الأطراف بين المسلم والكافر) Ve dahi müslim ile kâfir beyninde azâlarda kısâs vâcib olur. (ومن قطع يد رجل من نصف الساعد أو جرحه جائفة فبرأ منها) (فلا قصاص عليه) Bir kimse bir âdemin elini bileğın nısfından kat' eylese yahud ol âdemî böğründen yaralayıp ol yaradan iyi olsa ol kimse üzerine kısâs lâzım olmaz. (وإذا كانت يد المقطوع ويد القاطع شلاء أو ناقصه الأصابع فالمقطوع بالخيار: إن شاء قطع اليد المعيبة ولا شيء له غيرها وإن شاء المقطوع ويد القاطع شلاء أو ناقصه الأصابع فالمقطوع بالخيار: إن شاء قطع اليد المعيبة ولا شيء له غيرها وإن شاء أخذ الأرض كاملاً) Eğer maktû'un yedi sahiha olub ve kâtı'n yedi çolak yahud parmakları noksân olsa maktû' olan kimse muhayyerdır dilerse ayıblı olan yedi kat' ider ve ona ondan gayri bir nesne yokdur ve eğer dilerse tamamen yedin diyetini ahz ider. (ومن شج رجلاً فاستوعب الشجة ما بين قرنية وهي لا تستوعب ما بين قرني الشاج فالمشجوج بالخيار: إن شاء اقتض بمقدار شجته) Bir kimse bir recülün başını yarıp ve ol şecce recülün başının iki tarafını kaplasa halbuki ol şecce şecce edici kimsenin iki boynuzunun mabeynini kaplamasa bu suretde meşcûc olan kimse muhayyerdır dilerse şeccenin bir mikdârı ile kısâs ider ve kangı cânibden dilerse ondan ibtidâ ider ve eğer dilerse diyet ahz ider. (ولا قصاص في اللسان ولا في الذكر إلا أن تقطع الحشفة) Ve dahi lisanda ve zekerde kısâs yokdur meğer zekerin haşefesi kat' oluna bu suretde kısâs olunur.

(وإذا اصطلح القاتل وأولياء المقتول على مال سقط القصاص ووجب المال قليلاً كان أو كثيراً) Vakta ki kâtıl maktulün velîlerini mal üzerine musalâha eyleye kısâs sâkıt olur ve mal kalil olsun yahud kesîr olsun vâcib olur. (فإن عفا أحد الشركاء أو صالح من نصيبه على عوض سقط حق الباقيين من) (القصاص وكان لهم نصيبهم من الدية) Eğer şerîklerden biri kândan afv eylese yahud bir mikdâr 'ivaz üzerine nasibinde musalâha eylese kısâsdan bâkilerin hakkı sâkıt olur ve bâkiler için deynden nasiblerini ahz itmek olucudur.

(وإذا قتل جماعة واحدا عمدا اقتض من جميعهم) Vakta ki bir cemâ'at bir âdemi 'amden katl eyleseler onların cümlesi katl olunur. (وإذا قتل واحد جماعة فحضر أولياء المقتولين قتل بجماعتهم ولا شيء لهم غير ذلك) Ve eğer bir âdem bir mikdâr cemâ'ati katl eylese pes maktüllerin velîleri hâzır olsa onların cemiyetleri sebebiyle ol âdem katl olunur ol velîler için bundan gayri nesne yokdur. (فإن حضر واحد قتل له وسقط حق الباقيين) Eğer velîlerden biri hâzır olub kâtılı katl

eylese bâkilerin hakları sâkıt olur. (ومن وجب عليه القصاص فمات سقط القصاص) Ve dahi bir kimse üzerine kısâs vâcib olup pes ol kimse fevt olsa kısâs sâkıt olur. (وإذا قطع رجلان يد رجل فلا) (قصاص على واحد منهما وعليهما نصف الدية وإن قطع واحد يميني رجلين فحضرا) onlar için kısâs yokdur ve onlar üzerine nısf diyet lâzım olur. (فلهما أن يقطعاً يده ويأخذاً منه نصف الدية ويقتسمانه نصفين) Eğer bir âdem iki recülün iki sağ elini kat' eylese pes ol iki recül hâzır olsalar ol âdem sağ elini kat' eylemek onlar için olucudur ve ânlar ol âdemden tamam diyetin nısfını yani bir yedin diyetini ahz idub nısfiyet üzerine taksim iderler. (وإن حضر واحد منهما فقطع يده فلآخر عليه نصف الدية) Eğer suret-i sâbıkada iki recülden biri hâzır olup ol âdem yedini kat' eylese âher için ol âdem üzerinde nısf diyet olucudur. (وإذا أقر العبد بقتل العمد لزمه القود) (ومن رمى رجلا عمدا فنفذ السهم منه إلى آخر فماتاً فعليه القصاص للأول والدية الثاني على عاقلته) Bir kimse bir recüle 'amden remy idub ol recülden ok âhere nüfûz eylese pes onların ikiside fevt olsalar ol kimse üzerine evvel için kısâs ve âher için 'âkile üzerine diyet lâzım olur.

4.2. Diyetler Kitâbı (كتاب الديات)

Bu kitâb diyetlere dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (إذا قتل رجل رجلا عمد فعلى عاقلته دية مغلظة) (وعليه كفارة) Vakta ki bir recül aher recülü şibh-i 'amd ile katl eylese pes ol recülün kabilesi üzerine diyet-i muğallaza ve recül üzerine keffâret lâzım olur. (ودية شبه العمد عند أبي حنيفة وأبي يوسف مائة من الإبل أرباعاً: خمس وعشرون بنت مخاض وخمس وعشرون بنت لبون وخمس وعشرون حقة وخمس وعشرون جذعة) Ve dahi İmâm Â'zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.) indlerinde diyet-i muğallaza develerden yüz devedir yirmibeşi bir yaşını tamam idub iki yaşına dâhil ola ve yirmibeşi iki yaşını tamam idub üç yaşına dâhil ola ve yirmibeşi üç yaşına tamam idub dördüne dahil olmuş ola yirmibeşi dördü tamam olup beşine dâhil ola. (ولا يثبت التعليل إلا في الإبل خاصة) Ve dahi diyet-i muğallaza hâssaten devede sâbit olur. (فإن قضي بالدية من غير الإبل لم تتغلظ) Ve dahi devenin gayrisinden diyet ile hüküm olunursa tağlîz olunmaz.

(وقتل الخطأ جب به الدية على العاقلة والكفارة على القاتل) Ve dahi hataen vâki' olan katl sebebiyle 'âkile üzerine diyet ve kâtil üzerine keffâret lâzım olur. (والدية في الخطأ مائة من الإبل) (أخماساً: عشرون بنت مخاض وعشرون ابن مخاض وعشرون بنت لبون وعشرون حقة و عشرون جذعة ومن العين الف دينار ومن) (الورق عشرة آلاف درهم) Ve dahi hataen katilde diyet develerden yüz adet olucudur yirmisi bint-ü mehâd ve yirmisi ibn-ü mehâd ve yirmisi bint-ü lebûn ve yirmisi hıkkâ ve yirmisi cez'a ola. (وقال [أبو يوسف ومحمد:] من البقر مائتا بقرة ومن الغنم ألفا شاة ومن الحلل مائتا حلة كل حلة ثوبان)

Ve dahi İmâm Â‘zam (r.a.) indinde diyet sâbit olmaz ancak zikr olunan envâ-ı selâsedden sâbit olur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki bakardan ikiyüz ve ganemden bin ve hulleden ikiyüz hil‘at olucudur ve herbir hulle iki sevbdir. (ودية المسلم والذمي سواء) Ve dahi müslim ve zimmînin diyeti berâberdir. (وفي النفس الدية) Nefîsde tamam diyet olucudur (وفي المارن الدية) (وفي الذكر الدية) (وفي اللسان الدية) dil için tamam diyet olucudur ve zekerde tamam diyet olucudur.

(وفي العقل إذا ضرب رأسه فذهب عقله الدية) Ve dahi ‘aklda madrûbun başına dârb idub ‘aklî zâhib olsa diyet lâzım olur. (وفي اللحية إذا حلقت فلم تنبت الدية) Vakta ki lihye tıraş olub bitmediği suretde diyet lâzımdır (وفي الشعر الرأس الدية) baş tüylerinde diyet olucudur (وفي الحاجبين الدية) ve (وفي اليدين الدية) ve (وفي الأذنين الدية) ve iki kulakta diyet olucudur (وفي العينين الدية) ve iki elde diyet olucudur (وفي الرجلين الدية) ve iki ayakta diyet olucudur (وفي الأنثيين الدية) ve iki göz de diyet olucudur (وفي الشفتين الدية) ve iki dudakta diyet olucudur (وفي الثديين الدية) ve (وفي ثدي المرأة الدية) (وفي) avratın iki memesinde diyet olucudur (وفي) (وفي أحدهما ربع الدية) (وفي أشفار العينين الدية) ve iki gözün kirpiklerinde diyet olucudur ve kirpiklerin birinde rub‘ diyet olucudur (وفي كل إصبع من أصابع اليدين والرجلين عشر الدية) el ve ayak parmaklarından her birerlerinde tam diyetin öşrü olucudur.

والأصابع كلها سواء وكل إصبع فيها ثلاثة مفاصل ففي أحدهما ثلث دية الإصبع وما فيها مفصلان ففي أحدهما) (نصف دية الإصبع) Ve dahi parmakların büyüğü ve küçüğü hükümde berâberdir her bir parmak ki onda üç mafsâl olucudur pes ol üç mafsaldan birinde bir parmağın diyetinin sülûsü lâzım olur ol parmak ki onda iki mafsâl olucudur pes ol iki mafsalın birinde parmağın diyetinin nısfı olucudur. (وفي كل سن خمس من الإبل والأسنان والأضراس كلها سواء) Ve dahi her bir dişde deveden beş adet olucudur ön dişler ve yan dişler hükümde berâberdir.

(ومن ضرب عضوا فأذهب منفعة ففيه دية كاملة كما لو قطعه كاليد إذا شلت والعين إذا ذهب ضوءها) Bir kimse bir ‘uzva dârb idub ol ‘uzvun menfa‘ati zâhib olsa ol ‘uzv kat‘ olunduğu suretde diyet-i kâmile lâzım olduğu gibi diyet-i kâmile lâzım olur yed çolak olmak misillû ve gözün ziyâsı zâhib olmak misillû. (والشجاج عشرة: الحارصة والدامعة والدامية والباضعة والمتلاحمة) (وفي كل سن خمس من الإبل والأسنان والأضراس كلها سواء) Ve dahi şeccâc ondur bu zikr olunanlardır.

⁶⁷ Bir kimse bir ‘uzva dârb idub ol ‘uzvun menfa‘ati zâhib olsa ol ‘uzv kat‘ olunduğu suretde diyet-i kâmile lâzım olduğu gibi diyet-i kâmile lâzım olur yed çolak olmak misillû ve gözün ziyâsı zâhib olmak misillû. (والشجاج عشرة: الحارصة والدامعة والدامية والباضعة والمتلاحمة) (وفي كل سن خمس من الإبل والأسنان والأضراس كلها سواء) Ve dahi şeccâc ondur bu zikr olunanlardır.

(ولا) Pes mûzihada kîsâs olucudur 'amden olduğu vakitte (وفي الموضحة القصاص إن كانت عمدا) (وما دون الموضحة ففيه حكومة عدل) Bâki şeccâclarda kîsâs olmadı. (قصاص في بقية الشجاج) Mûzihanın mâ dûnunda hükümet-i 'adl olucudur. (وفي الموضحة إن كانت خطأ نصف عشر الدية) Ve dahi mûziha hataen vâki' olduğu vakitte diyetin öşrünün nısfı olucudur. (وفي الهاشمية عشر) (وفي المنقلة عشر ونصف عشر) (وفي الأمة) Ve dahi hâşime tesmiye olunan şeccede öşr-i diyet olucudur. (وفي الأمة) Ve munakkile denülen şeccede öşr-i diyet ve diyetin öşrünün nısfı olucudur. (وفي الأمة) (تثلث الدية وفي الجائفة ثلث الدية) Ve dahi âmme ve câ'ifeden her birerlerinde diyetin sülüsü olucudur. (فإن نفذت فهي جائفتان ففيها ثلثا الدية) Câ'ife âher tarafından nüfûz eylese iki câ'ife add olunur pes bunda diyetin iki sülüsü olucudur. (وفي أصابع اليد نصف الدية وإن قطعها مع الكف ففيها) (الدية وإن قطعها مع نصف الساعد ففي الكف نصف الدية وفي الزيادة حكومة عدل) Ve dahi el parmaklarında nısf diyet olucudur eğer parmaklar keff ile beraber kat' olursa keffde nısf-ı diyet olucudur ve eğer keff bileğın nısfıyla bile kat' olursa keffde nısf-ı diyet ve ziyâde de hükümet-i 'adl lâzım olur. (وفي عين الصبي وذكره ولسانه حكومة عدل إذا لم تعلم صحته) Ve dahi sabînin zekerinde ve dilinde ve gözünde sıhhati ma'lûm olmadığı suretde hükümet-i 'adl olucudur.

(ومن شج رجلا موضحة فذهب عقله أو شعر رأسه دخل أرش الموضحة في الدية) Bir kimse bir recülün başını yarıp akli ve başının şa'rı zâhib olsa muvazzahanın erşi diyete dâhil olur ve eğer sem'î ve basarı ve kelâmı zâhib olsa şâcc üzerine mûzihanın erşi diyet ile beraber lâzım olur. (ومن قطع إصبع رجل فشلت أخرى إلى جنبها ففيهما الأرش ولا قصاص فيه عند أبي حنيفة رحمه الله) Bir kimse bir recülün parmağını kat' idub yanında olan diğerk parmağı çolak olsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde onlarda erş olub kîsâs olmaz. (ومن قلع سن رجل فنبتت أخرى سقط الأرش) Bir kimse bir recülün dişini çıkarub pes onun mekânında diğerk diş bitse erş sâkıt olur. (فالتحمت الجراحة ولم يبق لها أثر ونبت الشعر سقط الأرش عند أبي حنيفة رحمه الله وقال أبو يوسف: عليه أرش الألم وقال (محمد رحمه الله: اجرة الطبيب) Bir kimse bir recülü şeccede idub ol şeccede et bitib eseri bâki kalmasa ve ol şeccede üzerinde tüy dahi bitse İmâm Â'zam (r.a.) indinde erşi sâkıt olur İmâm Ebû Yûsuf buyurdu ki zahmetinin erşi ol kimse üzerine lâzım olur ve İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki tabîbin ücreti lâzım olur. (ومن جرح رجلا جراحة لم يقتص منه حتى يبرأ عنها) Bir kimse bir recülü bir yara ile yaralasa ol recül den kîsâs olunmaz ol cerâhat iyi olana dek. (ومن قطع يد رجل خطأ ثم قتله قبل البرء فعليه الدية وسقط أرش اليد) Bir kimse hataen bir recülün yedini kat' eylese ba'dehu yarası iyi olmazdan evvel ol recülü katl eylese ol kimse üzerine diyet lâzım olur ve yedin erşi sâkıt olur. (وكل عمد سقط فيه القصاص بشبهة فالدية في مال القاتل) (وإذا قتل الأب ابنه) 'amd ki ânda kîsâs şübhe ile sâkıt oldu diyet kâtilin mâlından lâzım olur.

Vakta ki babası oğlunu ‘amden katl eylese diyet ebin mâlındadır üç senenin içinde⁶⁸ (عمدا فالدية في ماله في ثلاث سنين

Her cinâyet ki ol cinâyeti cânî ikrâr eyleye pes diyet câninin mâlından lâzım olur. (ولا يصدق على عاقلته) Câninin ‘âkilesi üzerine diyet lâzım olmaz. (وعمد الصبي والمجنون خطأ وفيه الدية على العاقلة) Ve dahi sabînin ve mecnûnun ‘amdi hatadır ve ânda ‘âkile üzerine diyet lâzım olur.

ومن حفر بئرا في طريق المسلمين أو وضع حجرا فتلف بذلك إنسان فديته على عاقلته وإن تلف فيه بهيمة (Bir kimse tarîk-i müsliminde bir kuyu kazsa yahud bir hacir vaz’ eylese pes bunlar ile bir insan telef olsa diyeti ol kimsenin ‘âkilesi üzerine lâzım olur eğer behâ’imden bir behîme telef olursa vâz-ı hacerin yahud hâfir-i bi’rin mâlından lâzım olur. (وان اشرع في) (في الطريق ورشنا أو ميزابا فسقط على إنسان فعطب فالدية على عاقلته) Eğer tarîkde bir pencere yahud bir oluk ihdâs eylese pes bunlardan biri bir insan üzerine sâkıt olsa pes insan helâk olsa kabilesi üzerine diyet lâzım olur. (ولا كفارة على حافر البئر وواضع الحجر) Ve dahi kuyu kazıcı ve hacir vâz’ edici üzerine keffâret lâzım olmaz. (ومن حفر بئرا في ملكه فعطب به إنسان لم يضمن) Bir kimse kendi mülkünde kuyu kazsa ol kuyu sebebiyle bir insan helâk olsa damân lâzım olmaz. (والراكب ضامن لما وطئت الدابة) Ve dahi râkib olan kimse dabbesinin bastığı nesneye zâmin olur (وما أصابت بيدها أو كدمت) ve ol nesne ki dabbe ona yed ile isâbet eyledi yahud dabbe o nesneyi dişledi râkibe damân lâzım olur. (ولا يضمن ما نفخت برجلها أو ذنبها) Ve dahi dabbe ard ayaklarıyla ve kuyruğuyla teptiği nesneye râkib zâmin olmaz. (فإن راثت أو بالت في) (الطريق فعطب به إنسان لم يضمن) Eğer dabbe yolda terslese yahud bevl idub ânlar sebebiyle bir insan helâk olsa damân lâzım olmaz. (والسائق ضامن لما أصابت بيدها أو رجلها والقائد ضامن لما أصابت) (بيدها دون رجلها) Ve dahi dabbeyi sevk iden kimse dabbenin yediyle ve ricli ile isâbet eylediği nesneyi zâmin olur ve yedici kimse dabbe yed ile isâbet eylediği nesneye zâmin olur ve ricli ile isâbet eylediğini zâmin olmaz.

Vakta ki bir kimse bir (وإذا قاد قطارا فهو ضامن لما وطئ فإن كان معه سائق فالضمان عليهما) mikdâr katârı yedici olsa katârın bastığı nesneye zâmin olur eğer kâ’id ile bile sâ’ik olursa damân onların üzerine lâzım olur.

(وإذا جنى البعد جناية خطأ قبل لمولاه: إما أن تدفعه بها أو تقديه فإن دفعه ملكه ولي الجناية وإن فداه بأرثها) Eğer köle hataen cinâyet eylese kölenin efendisine denülür ki ya cinâyet mukabelesinde

⁶⁸ Yani üç senede ceste ceste eda ider.

köleyi def` idersin yahud onun fidâsını verirsin eğer seyyidi köleyi def` iderse cinâyetin velîsi ona mâlik olur ve eğer kölenin fidâsını seyyidi verirse cinâyetin erşiyle fidâ ider. (فإن (عاد فجنى كان حكم الجناية الثانية حكم الألى إن جنى قيل للمولى: إما أن تدفعه إلى ولي) Eğer köle ‘avdet idub bir daha cinâyet eylese cinâyet-i sâniyenin hükmü cinâyet-i ûlânın hükmü misillûdür. (الجنايتين يقتسمان على قدر حقيهما وإما أن تفديه بأرش كل واحدة منهما Eğer köle iki cinâyet ile cinâyet eylese efendisine denülür ya köleyi iki cinâyetin velîlerine def` eyle ki onlar hukuklarının mikdârı üzerine ânı taksim eyleyeler yahud iki cinâyetden her birerlerinin erşiyle kölenin fidâsını verirsin. (وإن أعتقه المولى وهو لا يعلم بالجناية ضمن الأقل من قيمته ومن أرشها وإن باعه المولى أو) Eğer köleyi mevlâsı âzad idub halbuki cinâyete ilmî lâhık olmasa cinâyâtın erşinden ve kölenin kıymetinden ekallî zâmin olur eğer seyyidi cinâyeti bildikden sonra köleyi âzad eylese yahud bey` eylese seyyid üzerine kâmilen erş vâcib olur.

جنى المدبر أو أم الولد جناية خطأ ضمن المولى الأقل من قيمته ومن أرشها فإن جنى أخرى وقد دفع المولى) Eğer (القيمة إلى ولي الأولى بقضاء فلا شيء عليه ويتبع ولي الجناية الثانية ولي الجناية الأولى فيشاركه فيما أخذ müdebber yahud ümmü’l-veled cinâyet eyleseler seyyid bunları kıymetinden ve cinâyetin erşinden ekallî zâmin olur ve eğer ümmü’l-veled ve müdebber diğer bir cinâyet eyleseler halbuki seyyid cinâyet-i ûlânın velîsine kâdînin hükmüyle kıymeti def` etmiş idi bu suretlerde seyyid üzerine bir şey lâzım olmaz ve cinâyet-i sâniyenin velîsi cinâyet-i ûlânın velîsine teba`iyyet ider ve ahz eyledikde müşârik olur. (وإن كان المولى دفع القيمة بغير قضاء فالولي) Eğer suret-i sâbıkada seyyid kıymeti kâdînin emri olmayarak def` eylese cinâyetin velisi muhayyerdir dilerse seyyide ittibâ ider ve eğer dilerse cinâyet-i ûlâ velîsine ittibâ ider.

وإذا مال الحائط إلى طريق المسلمين فطولب صاحبه بنقضه وأشهد عليه فلم ينقض في مدة يقدر على نقضه) Vakta ki bir dîvâr müslimlerin tarîkine meyl idub ve sâhibi ol dîvârı nakz ile mutâlebe ve onun üzerine işhâd olunsa pes ol dîvârın sâhibi ol dîvârı nakz itmek üzerine muktedir olduğu müddetde dîvârı nakz eylemeyub ta ki dîvâr sâkit olsa nefis ve maldan telef olanı zâmin olur ve dahi ol dîvârı nakzla sâhibini mutâlebe itmekde zimmî ve müslim berâberdir. (وإن مال إلى دار رجل) Eğer dîvâr bir recülün dârına meyl eylese dîvârın sâhibini mutâlebe hâsseten dâr mâlikinedir. (فالمطالبة إلى مالك الدار خاصة (وإذا اصطدم فارسان فماتا فعلى عاقلة كل واحد منهما دية الآخر) Vakta ki iki atlı birbirine tokuşup pes ikiside fevt olsalar her birerlerinin kabilesi üzerine âherin diyeti lâzım olur.

وإذا قتل رجل عبدا خطأ فعليه قيمته لا يزداد على عشرة آلاف درهم فإن كانت قيمته عشرة آلاف أو أكثر قضى (Vakta ki recül bir köleyi hataen katl eylese recül üzerine kölenin kıymeti lâzım olur ve kıymet onbin dirhem üzerine ziyâde kılınmaz eğer kölenin kıymeti onbin dirhem olursa yahud ekser olursa recül üzerine onbin dirhem ile hüküm olunub ancak on dirhem ile hüküm olunmaz yani onbin dirhemden on dirhem noksân olarak recül üzerine hüküm olunur ve dahi câriye de kıymeti beşbin dirhem üzerine zâ'id olsa recül üzerine beşbin dirhemden on dirhem noksân olarak hüküm olunur. (وفي يد العبد نصف القيمة لا يزداد على خمسة آلاف إلا خمسة) Ve dahi kölenin yedinde nısf-1 kıymet olucudur ve nısf-1 kıymet beşbin dirhem üzerine ziyâde kılınmaz eğer kölenin nısf-1 kıymeti beşbin dirhem olursa beşbin dirhemden beş dirhem noksân olarak hüküm olunur. (وكل ما يقدر من دية الحر فهو مقدر من قيمة العبد) Ve dahi hürrün diyetinde takdir olunan nesnelere kölenin kıymetinde takdir olunur mesela hürrün diyetinden öşr yahud rub' farz olursa 'abdın kıymetinde öşr yahud rub' farz olunur.

(وإذا ضرب بطن امرأة فألقت جنينا ميتا فعليه غرة وهو نصف عشر الدية) Vakta ki bir recül bir 'avratın batnına dârb idub ol 'avrat meyyit olarak bir cenin ilkâ eylese recül üzerine bir gurre ki diyetin öşrinin nısfıdır lâzım olur. (فإن ألقته حيا ثم مات فعليه دية كاملة وإن ألقته ميتا ثم ماتت) Eğer 'avrat diri olarak cenini ilkâ idub ba'dehu cenin fevt olsa recül üzerine diyet-i kâmile lâzım olur eğer meyyit olarak 'avrat cenini ilkâ idub ba'dehu kendisü fevt olsa ol recül üzerine diyet ve gurre lâzım olur. (وإن ماتت الأم ثم ألقته ميتا فعليه دية في) Eğer suret-i sâbıkada ümm fevt olub ba'dehu meyyit olarak cenin ilkâ eylese ceninde bir nesne lâzım olmaz ancak ümmün diyeti lâzım olur. (وما يجب في الجنين) Ve dahi ceninde vâcib olan nesne ondan mevrûsdür yani ol nesne ceninin vârislerine intikâl ider. (وفي جنين الأمة إذا كان ذكرا نصف عشر قيمته لو كان حيا وعشر قيمته إن كان أنثى) Ve dahi câriyenin cenininde müzekker olduğu vakitte kıymetinin öşrünün nısfı olucudur eğer cenin hayy olursa ve eğer cenin ünsa olursa bu surette kıymetinin öşrü olucudur. (ولا والكفارة في شبه العمى والخطأ: عتق رقبة مؤمنة) (كفارة في الجنين) Ve dahi cenin de keffâret lâzım olmaz (فإن لم يجد فصيام شهرين متتابعين ولا يجزئ فيها الإطعام) ve dahi şibh-i 'amd ve hatada keffâret rakabe mü'mine âzad itmekdir eğer mezkûr bulunmadığı surette mütetâbi' olarak iki mâh oruc tutmaktır bunlarda it'âm kifâyet itmez.

4.2.1. Kasâme Bahsi (باب القسامة)

Bu bâb kasâmeye dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (وإذا وجد القتيل في محلة ولا يعلم من قتله استحلف) (خمسون رجلا منهم يتخيرهم الولي: بالله ما قتلناه ولا علمنا له قاتلا فإذا حلفوا قضى على أهل المحلة بالدية) Vakta ki bir mahallede bir maktûl bulunub ve ânı katl eyleyen ma'lûm olmasa ehl-i mahalleden velînin ihtiyârıyla elli recül istihlâf olunur ve dahi yeminin keyfiyeti oldur ki "بالله ما قتلناه" yani Vâcib Teâlâ'ya kasem iderim ki biz onu katl eylemedik "ولا علمنا له قاتلا" ve biz ânın içün bir kâtil bilmedik pes elli recül yemin eyledikleri vakitte ehl-i mahalle üzerine diyet ile hüküm olunur. (ولا يستحلف الولي ولا يقضي له بالجناية) Ve dahi bu bâbda velîye yemin teklif olunmaz cinâyet ile velî içün hüküm olunmaz.

(وإن لم يكمل أهل المحلة كررت الأيمان عليهم حتى يتم خمسون) Eğer ehl-i mahalle elli recül teknil eylemezse onlar üzerine yeminler tekrar olunur ta ki elli tamam olana dek. (ولا يدخل في) (القسامة صبي ولا مجنون ولا امرأة ولا عبد وإن وجد ميت لا أثر به فلا قسامة ولا دية وكذلك إن كان الدم يسيل من أنفه أو من دبره أو من فمه فإن كان) (يخرج من عينيه أو من أذنه فهو قتيل) Eğer maktûl bulunub ve ânda bir eser olmasa kasâme ve diyet lâzım olmaz ve eğer kan burnundan ve dübüründen ve ağzından seyelân iderse yine kasâme ve diyet lâzım olmaz ve eğer gözünden ve kulağından kan seyelân iderse katil add olunur.

(وإذا وجد القتيل على دابة يسوقها رجل فالدية على عاقلته دون أهل المحلة) Eğer katil bir hayvân üzerinde bulunsa ki ol hayvânı bir recül sevk ider bu suretde diyet recülün 'âkilesi üzerine lâzım olub ehl-i mahalleye lâzım olmaz. (وإن وجد القتيل في دار إنسان فالقسامة عليه والدية على عاقلته) Eğer katil bir kimsenin dârında bulunsa kasâme onun üzerine ve diyet 'âkilesi üzerine lâzım olur. (ولا يدخل السكان في القسامة مع الملاك عند أبي حنيفة وهي على أهل الخطة دون المشترين ولو بقي) (منهم واحد لأنه اصل) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde kirâcılar dârın mâlikleriyle bile kasâmeye dâhil olmazlar ve kasâme ehl-i hıttâda üzerine lâzım olub müşteriler üzerine lâzım olmaz her kaçan ehl-i hıttadan bir âdem bâki kalırsa da zîra ol âdem asıldır. (وإن وجد القتيل في) (سفينة فالقسامة على من فيها من الركاب والملاحين) Eğer sefinede bir katil bulunsa kasâme râkiblerden mellâhlardan ânda bulunanlar üzerine lâzım olur. (وإن وجد القتيل في مسجد محلة فالقسامة على أهلها) Eğer bir mahallenin mescidinde katil bulunsa kasâme ol mahallenin ehli üzerine lâzım olur. (وإن وجد في الجامع أو الشارع الأعظم فلا قسامة فيه والدية على بيت المال) Eğer maktûl câmi'de yahud tarîk-i 'âmde yani cum'a ve bayram namazları kılınan câmi'de bulunsa ânda kasâme yokdur ve beytûlmâl üzerine diyet lâzım olur. (وإن وجد في برية ليس بقربها عمارة فهو هدر)

Eğer maktûl bir yâbânda bulunsa ki ol yâbâna karîb şenlik yokdur bu suretde maktûlün demi sâkıt olmuş olur. (وان وجد في وسط القرينين كان على اقربهما) Eğer maktûl iki karyenin beyninde bulunsa dem iki karyenin akrebi üzerine lâzım olur. (وان وجد في وسط الفرات بمر به) Eğer maktûl firâtın vasatında bulunsa su ânı götürür olduğu halde dem sâkıt olur. (فان كان محتسبا بالشاطئ فهو على أقرب القرى من ذلك المكان) Eğer maktûl kurânın kenarında mahbûs olarak bulunsa bu suretde dem ol mekâna akreb olan karye üzerine lâzım olur. (وان) Ve eğer velî ehl-i mahalleden biri (ادعى الولي على واحد من أهل المحلة بعينه لم تسقط القسامة عنهم وإن ادعى على واحد من غيرهم سقطت) eylese ehl-i mahalleden kasâme sâkıt olmaz. (عنه القسامة) Eğer velî ehl-i mahalleden gayri bir âdem üzerine da'va eylese ehl-i mahalleden sâkıt olur. (وإذا قال المستحلف: قتله فلان استحلف بالله ما قتلت ولا عرفت له قاتلا غير فلان) Eğer istihlâf olunan kimsedese ki maktûlü fulân katl eyledi bu suretde ol kimse istihlâf olunur keyfiyeti oldur ki diye ki Vâcib Teâlâ'ya kasem iderim ki ben ânı katl eylemedim ve ben ol maktûl için fulândan gayri bir kâtil bilmem. (وإذا شهد اثنان من أهل المحلة على رجل من) Vakta ki mahalle ahalisinden iki kimse ehl-i mahallenin gayrisinden bir recül üzerine şehâdet eyleseler ki ol recül katl eyledi şehâdetleri kabul olunmaz.

4.3. 'Âkile Kitâbı (كتاب العاقل)

Bu kitâb âkileye dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (لدية في شبه العمد والخطا وكل دية وجبت بنفس) (القتل على العاقلة) Ve dahi şibh-i 'amdde ve hatâda diyet ve her diyet ki nefis katl sebebiyle vâcib oldu 'âkile üzerine lâzım olur. (والعاقلة: أهل الديوان) Ve dahi 'âkile ehl-i dîvandır eğer kâtil ehl-i dîvandan olursa (ويؤخذ من عطاياهم في ثلاث سنين) üç senenin içinde ehl-i dîvanın vazifelerinden ahz olunur. (فإن خرجت العطايا في أكثر من ثلاث سنين أو أقل أخذت منها) Eğer ehl-i dîvanın vazifeleri üç seneden ekserde yahud ekallde çıkarsa ol vazifeden ahz olunur. (ومن لم يكن من أهل الديوان فعاقلته قبيلته تقسط عليهم في ثلاث سنين لا يزداد الواحد على أربعة دراهم في كل سنة وينقض منها) Eđer kâtil ehl-i dîvan olmadıysa onun 'âkilesi kabilesidir kabile üzerine de üç sene taksit olunur kabileden her birerleri üzerine dört dirhem ve iki dânikten ziyâde kılınmaz ve bundan noksân kılınur ma'lûm ola ki dânik dirhem sūdüsūdür. (وان لم يتسع القبيلة لذلك ضم) (إليه أقرب القبائل من غيرهم) Eđer kâtilin kabilesi cinâyetini virmeye vüs'atleri olmazsa onlara akreb olan kabile onlara zamm olunur. (ويدخل القاتل مع العاقلة فيكون فيما يؤدي مثل أحدهم) Ve dahi kâtil 'âkilesine dâhil olub eda olunan şey'de 'âkilenin biri misillû olur.

ومولى الموالة) Ve dahi mutakin 'âkilesi mevlâsının kabilesidir. (وعاقلة المعتق قبيلة مولاہ) Ve dahi mevlâ'l-muvâlatdan ötürü mevlâsı ve mevlâsının kabilesi cinâyetin erşini verir. (يعقل عنه مولاہ وقبيلته ولا تتحمل العاقلة أقل من نصف عشر الدية وتتحمل نصف العشر فصاعدا وما ينقص من) Ve dahi diyetin öşrünün nısfından ekallî 'âkile tahmil itmez diyetin öşrünün nısfını ve ziyâdeyi âkile tahmil ider zikr olunan ekall olan câninin mâlındadır. (ولا) Ve (ولا تعتقل العاقلة جناية العبد ولا تعقل الجناية التي اعترف بها الجاني إلا أن يصدقوه ولا تعقل ما لزم بالصلح وإذا جنى الحر) Ve dahi 'âkile cinâyet-i 'amdin ve câninin ikrâr eylediği cinâyetin erşini virmez meğer 'âkile câniyi tasdik eyleyeler dahi sulh sebebiyle lâzım olan nesneyi 'âkile virmez. (على العبد جناية خطأ كانت على عاقلته Eğer bir hür bir köle üzerine hataen cinâyet eylese hürrün 'âkilesi üzerine lâzım olur.

4.4. Hudûd Kitâbı (كتاب الحدود)

Bu kitâb hudûda dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الزنا يثبت بالبينة والإقرار) Ve dahi zinâ beyyine ve ikrâr ile sâbit olur. (البينة ان يشهد اربعة من الشهود على رجل او امرأة بالزنا) Pes beyyine oldur ki dört kimse bir recül yahud bir 'avrat üzerine zinâ ile şehâdet eyleyeler. (فيسألهم الامام) عن الزنا ما هو وكيف هو واين زنى وبمن زنى ومتى زنى فإذا بينوا ذلك وقالوا: رأيناه وطئها في فرجها كالميل في Pes imâm şâhidlere zinâdan su'âl ider ki zinâ ne şeydir ne keyfiyetlidir ve ne mekânda zinâ eyledi ve kim ile zinâ eyledi ve ne zaman zinâ eyledi şâhidler mezkûru beyân eyledikleri suretde derler ki bizler zâni olan âdemi fercde fulân 'avratı vat' ider olduğu halde gördük mekhûlede mil misillû ve kâdî onlardan su'âl ider gizli ve âşikâre ta'dil olunurlar ve kâdî şehâdetleriyle hüküm ider.

والإقرار: أن يقر البالغ العاقل على نفسه بالزنا أربع مرات في أربعة مجالس من مجالس المقر كلما أقر رده) القاضي فإذا تم إقراره أربع مرات سئل القاضي عن الزنا ما هو وكيف هو وأين زنى ومتى زنى وبمن فإذا بين ذلك (لزمه الحد) Ve dahi ikrâr oldur ki 'âkil ve bâliğ olan âdemin mahkeme meclislerinden dört meclisde zinâ ile nefsi üzerine i'tirâf ve ikrâr eylesidir her-bar ki zinâyı ikrâr ider kâdî ânı redd ider pes dört kere ikrârı tamam olduğu suretde "كما في السابق" zinâdan su'âl ider beyân eylediği vakitte ol kimseye hadd lâzım olur. (فإن كان الزاني محصنا رجمه بالحجارة حتى) Eğer (يموت يخرج به إلى أرض فضاء يبتدىء الشهود برجمه ثم الإمام ثم الناس فإن امتنع الشهود من الابتداء سقط الحد zinâ iden kimse evli olursa kâdî ânı hicâra ile recm ider ta ki fevt olana dek ve keyfiyeti oldur ki imâm ânı bir meydana çıkarub ânı recm ile şâhidler ibtidâ ider ba'dehu imâm ve sonra nâs recm iderler pes eğer şâhidler recm ile ibtidâdan imtinâ' iderlerse hadd sâkit olur. (وإن كان مقرا ابتداء الإمام ثم الناس ويغسل ويكفن ويصلي عليه) Eğer zinâ ikrâr ile sâbit olursa ibtidâ

imâm ba‘dehu nâs recm iderler ve gusl ve tekfin olunub ve onun üzerine namaz kılınur. وإن لم يكن محصنا وكان حرا فحده مائة جلدة يأمر الإمام بضربه بسوط لا ثمرة له ضربا متوسطا تنزع عنه ثيابه (ويفرق الضرب على أعضائه إلا رأسه ووجهه وفرجه) Eğer zâni evli olmayub ve hür olsa onun haddi yüz deynekdir imâm ânı dârb ile emrider ol deynek ile ki onda budak olmaya ve hem dârb-ı mutavassıt ile dârb ider siyâbını ondan çıkarır ve dârbı azâsı üzerine tefrik ider başına ve yüzüne ve fercine urmaz. (وان كان عبدا فحده خمسون جلدة وكذلك الأمة) Eğer gayr-i muhsan olan zâni ‘abd olursa onun haddi elli celledir ve câriyede hükümde böylecedir.

(فإن رجع المقر عن إقراره قبل إقامة الحد عليه أو في وسطه قبل رجوعه وخلي سبيله) Eğer mukırr olan zâni haddi ikâmeden evvel ikrârdan rücû‘ eylese yahud haddin vasatında rücû‘ eylese kabul olunub yol verilür. (ويستحب للإمام أن يلحق المقر الرجوع ويقول له: لعلك لمست أو قبلت) Ve dahi imâm için müstehab olur ki mukırıra rücû‘u talim eyleye ve diye ki umulur ki sen fulân ‘avratı mess eyledin yahud takbil eyledin. (والرجل والمرأة في ذلك سواء غير أن المرأة لا تنزع عنها) (ثيابها إلا الفرو والحشو وإن حفر لها في الرجم جاز) Ve dahi recül ve ‘avrat ikâme-i hadd bâbında berâberdir lâkin ‘avratdan siyâb nez‘ olunmaz meğer kürk ve pamuklu sevb ola eğer mer’e için recmde bir kuyu kazılca câ‘iz olur. (ولا يقيم المولى الحد على عبده إلا بإذن الإمام) Ve dahi efendisi köle üzerine “بلا اذن الامام” haddi ikâme eyleyemez.

وإذا رجع أحد الشهود بعد الحكم وقبل الرجم ضربوا الحد وسقط الرجم فإن رجع بعد الرجم حد الراجع وحده (وضمن ربع الدية) Vakta ki şuhuddan biri recmden evvel ve hükümden sonra rücû‘ eylese şuhuda hadd örülür ve recm sâkıt olur ve eğer şâhidlerden biri recmden sonra rücû‘ eylese yalnız rücû‘ iden şahide hadd urulur ve rub‘-u diyeti zâmin olunur. (إن نقص عدد الشهود عن) (أربعة حدوا) Eğer şâhidlerin adedi dörtten noksân olursa ânlarla hadd urulur.

وشرط إحصان الرجم: أن يكون حرا بالغا عاقلا مسلما قد تزوج امرأة نكاحا صحيحا ودخل بها وهما على (صفة الإحصان) Ve dahi ihsânın şartlarındandır ki ol kimse hür ve ‘âkil ve bâliğ ve müslim ola ve nikâh-ı sahih ile ‘avratı nikâh idub ve ol ‘avrata dâhil olmuş ola halbuki ikiside ihsân sıfatı üzerinedirler. (ولا يجمع في المحصن بين الجلد والرجم) Muhsan olan âdemde celd ile recmin beyni cem‘ olunmaz.

(ولا يجمع في البكر بين الجلد والنفي إلا أن يرى الإمام ذلك مصلحة فيغربه على قدر ما يرا) Ve dahi bekârda celde ile nefyin beyni cem‘ olunmaz meğer imâm ânda bir maslahat göre pes bu suretde re’y olunan mikdâr üzerine imâm onu tağrîb ider yani âher mahalle nefy ider.

(وإن كان حده الجلد لم يجلد حتى يبرأ) Vakta ki Marîz olan kimse zinâ eylese halbuki onun haddide recmdir Marîz olduğu halde kâdî onu recm ider. Eğer suret-i sâbıkada marîzin haddi celde olursa celde urulmaz iyi olana dek.

(وإذا زنت الحامل لم تحد حتى تضع حملها فإن كان حدها الجلد فحتى تتعالى من نفسها) Vakta ki hamile olan 'avratın zinâ eyleye ona hadd urulmaz hamlini vaz' eyleyene dek eğer ol 'avratın haddi celde olursa nifâsından halâs olana dek celde ikâme olunmaz. (وإذا كان حدها الرجم رجمت وإذا (شهد الشهود بحد متقدم لم يقطعهم عن إقامته بعدهم عن الإمام لم تقبل شهادتهم إلا في حد القذف خاصة) Vakta ki şuhud geçmiş olan hadde şehâdet eyleyeler halbuki ânları imâmdan ba'îd olmak hadd-i ikâmeden men' eylemese ve onlar imâma karîb olan mahalde bulunsalar şehâdetleri kabul olunmaz lâkin hâsseten hadd-i kazfda şehâdetleri kabul olunur.

(ومن وطئ أجنبية فيما دون الفرج عزز) Bir kimse fercin gayrinde bir ecnebîyye olan 'avratı vat' eylese ta'zîr lâzım gelür. (ولا حد على من وطئ جارية ولده وولد وولد وإن قال: علمت أنها علي حرام:) Ve dahi oğlunun câriyesini ve veled ve veledinin câriyesini vat' eyleyen kimse üzerine hadd lâzım olmaz kaçan dese ki câriye kendi üzerine harâm olduğu[nu] bildim. (وان وطئ) جارية أبيه أو أمه أو زوجته أو وطئ العبد جارية مولاه وقال: علمت أنها علي حرام حد وإن قال: ظننت أنها حلال Eğer bir kimse pederinin ve vâlidesinin ve zevcesinin câriyesini yahud köle efendisinin câriyesini vat' idub ve dese ki câriye benim üzerine harâm olduğunu bildim bu suretde hadd lâzım olur ve eğer dese ki ben zân eyledim ki câriye benim için helâl olur bu suretde hadd lâzım olmaz. (ومن وطئ جارية اخيه أو عمة وقال ظننت انها حلال حد) Bir kimse biraderinin ve 'emmisinin câriyesini vat' idub ve dese ki ben zân eyledim ki câriye helâldir hadd lâzım olur. (ومن زفت إليه غير امرأته وقالت النساء: إنها زوجتك فوطئها فلا حد عليه وعليه المهر) Ve dahi bir kimseye kendi 'avratının gayrisi zifâf olunsa ve nisâlar deseler ki bu senin zevcendir pes ol kimse ol 'avratı vat' eylese hadd lâzım olmaz ve ânın üzerine mehr-i misil lâzım olur. (ومن وجد امرأة على فراشه فوطئها فعليه الحد) Bir kimse bir 'avratı kendi firâşı üzerinde bulub ve ânı vat' eylese onun üzerine hadd lâzım olur. (ومن تزوج امرأة لا يحل له نكاحها فوطئها لم يجب عليه الحد) Bir kimse nikâhı helâl olmayan 'avratı nikâh eylemeyüb ve ânı vat' eylese ona hadd olmaz. (ومن أتى امرأة في الموضع المكروه أو عمل عمل قوم لوط فلا حد عليه عند أبي حنيفة ويعزر وقال [أبو يوسف]) (ومحمد: [هو كالزنا) Bir kimse bir 'avrata mahall-i mekruhuna karîb olsa yahud lut kavminin 'ameli misillû 'amel eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde onun üzerine hadd lâzım olmayub ta'zîr lâzım olur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki zikr olunan fiil-i şenî' zinâ misillûdür.

(ومن زنى) Bir kimse hayvânâtı vat' eylese hadd lâzım olmaz. (ومن وطئ بهيمة فلا حد عليه) (في دار الحرب أو دار البغي ثم خرج إلينا لم نقم عليه الحد olanların dârında zinâ idub ba' dehu dâr-ı İslâm hurûc eylese hadd lâzım olmaz.

4.4.1. Hadd-i Şürb Bahsi (باب حد الشرب)

(ومن شرب الخمر فأخذ وريحها موجود فشهد) Bu bâb hadd-i şürbe dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الشهود بذلك عليه أو أقل فعليه الحد وإن أقر بعد ذهاب رائحتها لم يحد Bir kimse şarab içib ve kokusu mevcut olduğu halde ol kimse ahz olunsa ve şâhidler şarab-ı hamr ile şehâdet eyleseler yahud ikrâr eylese hadd lâzım olur ve eğer şarabın râyihası gettükden sonra ikrâr eylese hadd olmaz. (ومن سكر من النبيذ حد) Bir kimse hurma şarabından sarhoş olsa hadd urulur. (ولا حد على من وجد منه رائحة الخمر أو تقيأها Bir kimsede hamrın rayihası bulunsa yahud hamrı kussa onun üzerine hadd lâzım olmaz. (ولا يحد السكران حتى يعلم أنه سكر من النبيذ وشربه طوعا او كرها) Ve dahi sarhoşa hadd urulmaz ta ki nebîzden sarhoş olması ve ânı rızâsıyla yahud kerhen içmesi ma'lûm olana dek. (ولا يحد حتى يزول عنه السكر) Sarhoş olan kimseye hadd olunmaz ta ki sarhoşluk zâ'il olana dek.

(وحد الخمر والسكر في الحد ثمانون سوطا يفرق على بدنه كما ذكرنا في الزنا) Ve dahi şarabın ve sekrin haddi hür olan âdemde seksen değnekdir ve bedeni üzerine tefrîk olunur zinâ bahsinde zikr olunduğu misillû. (وإن كان عبدا فحده أربعون سوطا) Eğer hamr içen kimse köle olursa onun haddi kırk değnekdir. (ومن أقر بشرب الخمر والسكر ثم رجع لم يحد) Bir kimse şürb-ü hamrı ve sekri ikrâr idub ba' dehu rücû' eylese hadd urulmaz. (ومن أقرب بشرب الخمر أو السكر ثم رجع لم يحد ويثبت الشرب بشهادة شاهدين وإقراره مرة واحدة ولا تقبل فيه شهادة النساء مع الرجال) Ve dahi hadd-i şürb iki şahidin şehâdetiyle yahud şâribin bir kere ikrârıyla sâbit olur ve hadd-i şürbde ricâlin nisâ ile bile şehâdeti kabul olunmaz.

4.4.2. Hadd-i Kazf Bahsi (باب حد القذف)

(إذا قذف رجل رجلا محصنا أو امرأة محصنة) Bu bâb hadd-i kazfe dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (بصريح الزنا وطالب المقذوف بالحد حده الحاكم ثمانين سوطا إن كان حرا يفرق على أعضائه ولا يجرد عن ثيابه غير Vakta ki bir recül muhsan olan recüle yahud muhsane olan 'avrata zinâyı sarîh ile kazf eylemeyüb makzûf olan kimsede ikâme-i haddi mutâlebe eyledikde bu suretde hâkim kâzif olan recüle seksen savt ile hadd örer eğer kâzif hür ise dârbı âzası üzerine tefrîk olunur ve siyâbı tecrîd olunmaz lâkin ferv ve haşv ândan nez' olunur ve eğer kâzif köle olursa onun celdesi kırktır.

(والإحصان: أن يكون المقذوف حرا عاقلا بالغاً مسلماً عفيفاً عن فعل الزنا) İhsân oldur ki makzûf hür 'âkil bâliğ müslim ve fii'l-i zinâdan pâk-dâmen ola.

ومن نفى ولد نسب غيره فقال لست لابيک او قال يا ابن الزانية وامة ميتة محصنة فطالب الابن بعدها حده) (القاضی Bir kimse gayrisinin veledinin nesebini nefy eylemeyüb ve dese ki pederinden olmadın yahud dese ki ey zâniyenin oğlu halbuki anası meyyite ve muhsanadır pes bu suretde ibn vâlidesinin haddini mutâlebe eylese kâdî haddi ikâme ider. (ولا يطالب بحد القذف) Ve dahi meyyit için hadd-i kazf ile mutâlebe olunmaz lâkin ol kimse ki meyyite kazf sebebiyle onun nesebinde 'âr ve ta'n vâki' ola bu suretde ol kimse haddî mutâlebe ider. (وإن كان المقذوف محصنا جاز لابنه الكافر او العبد أن يطالب بالحد) Eğer makzûf muhsan olursa onun köle yahud kâfir olan oğlu için haddi mutâlebe itmek olucudur. (وليس) Ve dahi köle için hürre olan anasına kazf sebebiyle mevlâsını mutâlebe itmek olmadı. (وإن أقر بالقذف ثم رجع لم يقبل رجوعه) Bir kimse kazfı ikrâr idub rücû' eylese rücû' u kabul olunmaz. (ومن قال لعربي: يا نبطي لم يحد) Bir kimse bir 'arabîye dese ki yâ Nebetî hadd lâzım olmaz Nebetî bir tâ'ife-i kabîhadır. (يا ابن ماء) Ve dahi bir kimse bir recüle "يا ابن ماء السماء" dese ki kazf edici olmaz dahi recüle bir kimse vâlidesinin zevcine ve 'emmisine ve dayısına nisbet eylese kazf etmiş olmaz. (ومن وطئ وطناً حراماً في غير ملكه لم يحد قاذفه) Bir kimse vat'-ı harâm ile gayrinin mülkünde vat' eylese ânın kâzifine hadd lâzım olmaz. (والملاعنة بولد لم يحد قاذفها) Ve dahi veled sebebiyle mülâ'ane olunan 'avratın kâzifine hadd lâzım olmaz.

ومن قذف عبداً أو أمة أو كافراً بالزنا أو قذف مسلماً بغير الزنا فقال: يا فاسق أو يا كافر أو يا خبيث عزر وإن) (قال: يا حمار أو يا خنزير لم يعزر) Bir kimse köle ve câriye ve ümmü'l-veled ve kâfire zinâ ile kazf eylese yahud müslime zinânın gayriyle kazf idub yâ fâsık yahud yâ kâfir yahud yâ habîs dese ta'zîr lâzım olur ve eğer yâ hımâr yahud yâ hınzır dese ta'zîr lâzım olmaz.

(والتعزير: أكثره تسعة وثلاثون سوطاً وأقله ثلاث جلدات) Ve dahi ta'zîrin ekseri otuzdokuz savtdır ve ekallî üç celledir. (وقال أبو يوسف: يبلغ بالتعزير خمسة وسبعين سوطاً) İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki ta'zîr yetmişbeş savta bâliğ olur. (فإن رأى الإمام أن يضم إلى الضرب في التعزير) (الحبس فعل ذلك) Eğer hâkim ta'zîrde vâki' olan dârbe habsi zamm eylemeyi re'y eylese bunu işler. (وأشد الضرب التعزير ثم حد الزنا ثم حد الشرب ثم حد القذف) Ve dahi dârbin eşeddi ta'zîr ba'dehu hadd-i zinâ ba'dehu hadd-i kazfdır. (ومن حده الإمام أو عزره فمات قدمه هدر) İmâm yani hâkim bir kimseye hadd ursa yahud ta'zîri icrâ idub ondan ötürü fevt olsa demi sâkit olur. (وإذا حد) (المسلم في القذف سقطت شهادته وإن تاب) Bir kimseye müslime kazf sebebiyle hadd urulsa şehâdeti

(على حمار فساقه فأخرجه) Yine suret-i sâbıkada sârik mâlı bir hımâr üzerine yükleyib ve ol hımârı sevk idub beytden ihrâc eylese hüküm mâ‘sebak gibidir kat‘ olunur. (وإذا دخل الحرز) جماعة فتولى بعضهم الأخذ قطعوا جميعا ومن نقب البيت وأدخل يده فيه) Vakta ki bir cemâ‘at bir hırza dâhil olub ol cemâ‘atin bazıları mal ahz itmeye mübâşeret eyleseler mecmû‘u kat‘ olunur. (فأخذ شيئا لم يقطع Bir kimse beyti delub yedini ol beyte idhâl idub mal ahz eylese kat‘-ı yed lâzım olmaz. (وإذا أدخل يده في صندوق الصيرفي أو في كم غيره فأخذ المال قطع) Eğer bir kimse kuyumcunun yahud sarrafın sandığına yahud gayrin kemmine yedini ithâl idub mal ahz eylese kat‘ olunur. (وتقطع يمين السارق من الزند وتحسم فإن سرق ثانيا قطعت رجله اليسرى فإن سرق ثالثا لم) Ve dahi sârikin sağ eli bilekten kat‘ olunub yağ ile dâğlanılır ve eğer ikinci defa sirkat eylese sol ayağı kat‘ olunur ve eğer üçüncü defa sirkat eylese kat‘ olunmaz zindanda tahlîd olunur tevbe eyleyene dek. (وإذا كان السارق اشل اليد اليسرى أو أقطع او) (مقطع الرجل اليمنى لم يقطع ولا يقطع السارق حتى يحضر المسروق منه ويطالب بالسرقة) Ve dahi sârik kat‘ olunmaz ta ki masrûkun minh hâzır olub sirkayı mutâlebe eyleyene dek eğer mesrûkun minh sirkayı sârika hibe eylese yahud bey‘ eylese yahud sirkanın kıymet-i nisâbından noksân olsa kat‘ olunmaz.

ومن سرق عنيا فقطع فيها وردھا ثم عاد فسرقھا وهي بحالھا لم يقطع فإن تغيرت عن حالھا مثل أن كان غزلا) Bir kimse bir ‘aynı sirkat idub ve onda kat‘ olunub ol ‘aynı redd eylese ba‘dehu ‘avdet idub yine ol ‘aynı sirkat eylese halbuki ol ‘ayn hâli üzerine bâkidir bu suretde kat‘ olunmaz ve eğer ‘ayn halinden teğir eylese mesela sirkat olunan nesne gazel olub ânda kat‘ olunsa ba‘dehu ânı redd idub mesrûkun minh olunsa ânı dokutsa pes ‘avdet idub yine sirkat eylese kat‘ olunur.

(وإذا قطع السارق والعين قائمة في يده ردها وإن كانت هالكة لم يضمن) Vakta ki sârikin yedi kat‘ olunsa halbuki ‘ayn yedinde bulunub telef olmamıştır sârik onu redd ider ve eğer ‘ayn helâk olmuş olsa damân lâzım olmaz. (وإذا ادعى السارق أن العين المسروقة ملكه سقط القطع عنه وإن لم) (يقم بنية Vakta ki sârik da‘va eylese ki mesrûk sârikin mülküdür kat‘ sâkıt olur her kaçan sârik beyyine ikâme itmez ise de.

وإذا خرج جماعة ممتنعين أو واحد يقدر على الامتناع فقصدوا قطع الطريق فأخذوا قبل أن يأخذوا مالا ولا) Vakta ki bir mikdâr cemâ‘at imtinâ‘a muktedir oldukları halde hurûc eyleseler yahud imtinâ‘ üzerine muktedir olan bir kimse hurûc eylese ve ânlar tarîk-i kat‘ itmeği kasd eyleseler pes mal ahz idub ve katl-i nefis itmezden evvel tutulsalar

وان أخذوا مال مسلم أو ذمي والمأخوذ إذا قسم على) (جماعتهم أصاب كل واحد منهم عشرة دراهم فصاعدا أو ما قيمته ذلك قطع الإمام أيديهم وأرجلهم من خلاف kutta'-u tarîk müslim yahud zimmînin mâlını ahz eyleseler halbuki ahz olunan mal ânlar üzerine taksim olunsa ânlardan her birerlerine on dirhem ve on dirhemden ziyâde isâbet eylese yahud ahz olunan mâlın kıymeti zikr olunan mikdâra bâliğ olsa imâm onların ellerini ve ayaklarını hilâfından kat' ider yani sağ ellerini ve sol ayaklarını kat' ider. (وان قتلوا) Eğer kutta'-u tarîk nefsi katl idub ve mal ahz itmezler ise imâm ânları haddî icrâ cihetinden katl ider eğer evliyalar onları 'afv eyleseler imâm onlara iltifât itmez. (عفوهم وإن قتلوا وأخذوا المال فالإمام بالخيار: إن شاء قطع أيديهم) وأرجلهم من خلاف وقتلهم وصلبهم وإن شاء قتلهم وإن شاء صلبهم: يصلب حيا ويبيع بطنه بالرمح إلى أن يموت ولا عفوهم وإن قتلوا وأخذوا المال فالإمام بالخيار: إن شاء قطع أيديهم) (يصلب أكثر من ثلاثة أيام Eğer kutta'-u tarîk katl idub ve mal ahz eyleseler imâm muhayyerdir dilerse ellerini ve ayaklarını "من خلاف قطع" idub ve ânları katl ider yahud salb ider ve eğer dilerse hadden onları katl ider yahud hayy olarak salb ider ba'dehu batnını mızrak ile hark ider fevt olana dek ve üç günden ziyâde salb itmez. (فإن كان فيهم صبي أو مجنون أو ذو رحم محرم) من المقطوع عليه سقط الحد عن الباقيين وصار القتل إلى الأولياء: إن شأوا قتلوا وإن شأوا عفوا وإن شأوا قتلوا وإن شأوا قتلوا وإن شأوا قتلوا وإن شأوا قتلوا وإن شأوا قتلوا) Eğer kutta'-u tarîk içinde sabî yahud mecnûn yâ maktû'un 'aleyhe zârahm muhrim yolunsa bâkilerden hadd sâkit olur ve katl itmek evliyâyâ intikâl ider eğer evliyâ dilerse 'afv iderler ve eğer dilerse katl iderler eğer evliyâdan biri katle mübâşeret iderse kutta'-u tarîkin cümlesi üzerine hadd icrâ olunur.

4.6. Harâm Olan İçkiler Kitâbı (كتاب الأشربة)

Bu kitâb şerbetlere dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الأشربة المحرمة أربعة): Harâm olan şerbetler dördür. (الخمير وهي: عصير العنب إذا إلى واشتد وقذف بالزبد) Harâm olan şerbetlerden biri hamrdır hamrda üzüm suyudur kanayup ve şeddetlenür ve köpüğünü attığı vakitte. (والعصير إذا طبخ حتى ذهب أقل من ثلثيه) Ve harâm olan eşribeden ikinci üzüm suyudur pişip iki sülüsünden ekallî zâhib olduğu vakitte. (ونقيع التمر والزبيب إذا اشتد) Kuru hurma ve kuru üzümün suyu şiddetlendiği vakitte yine harâm olurlar. (ونبيذ التمر والزبيب إذا طبخ كل واحد منهما) Ve dahi hurma ve kuru üzüm suları edna tabha ile tabh olundukları vakitte helâl olur her kaçan bunlar şiddetli olurlar ise de vakta ki ondan ol mikdâr içse ki zannı üzerine gâlib ola ki seker virmez lehv ve tarabsız. (ولا بأس بالخليطين) Zebib ile temrden olan şerbetin biri âhere mahlut olub ednâ tabha ile tabh olundukda lehv ve tarabsız içilmesinde zarar yokdur. (ونبيذ العسل)

(والتين والحنطة والشعير والذرة حلال وإن اشتد Ve dahi asel ve incir ve hinta ve şaîr ve târı ve nebîzleri helâldir her kaçan bunlar ekşiyüp ve şiddetlenür ise de.

(وعصير العنب إذا طبخ حتى ذهب منه ثلثاه وبقي ثلثه حلال وإن اشتد) Vakta ki taze üzüm suyu pişip ta ki iki sülüsü gidub ve bir sülüsü bâki kalsa helâl olur her kaçan müştedd olursada. (ولا بأس بالانتباز في الدباء والحنتم والمزفت والنقير) Ve dahi taze kabakda ve yeşil cerrede ve ziftlenmiş bardakda ve şecer kökünden ittihâz olunan bardakda intibâz ile zarar yokdur yani nebizi bunlara vaz' itmekde zarar yokdur. (وإذا تخللت الخمر حلت سواء صارت خلا بنفسها أو) (بشيء طرح فيها ولا يكره تخليلها) Vakta ki şarab sirke ola helâl olur kendi kendine sirke olsun yahud şaraba bir şey tarh olmak ile olsun ve hamrı sirkeye döndürmek mekruh olmaz.

4.7. Sayd ve Zebh Kitâbı (كتاب الصيد والذبائح)

Bu kitâb saydın ve zebh itmenin beyânında olucudur. (يجوز الاصطياد بالكلب المعلم والفهد) (والبازي وسائر الجوارح المعلمة Ve dahi av avlamak mu' allem olan kelb ve pars ve doğan ve sâ'ir-i mu' alleme olan yırtıcı hayvânlar ile câ'iz olur. (وتعليم الكلب: أن يترك الأكل ثلاث مرات) Ve dahi kelbin talimi oldur ki üç kere ekli terk eyleye. (وتعليم البازي: أن يرجع إذا دعوته) Doğanın talimi oldur ki sen ânı çağırдыңın vakitte rücû' eyleye. (فإذا أرسل كلبه العلم أو بازيه أو صقره وذكر) اسم الله تعالى عليه عند إرساله فأخذ الصيد وجرحه فمات حل أكله وإن أكل منه الكلب لم يؤكل وإن أكل منه البازي (أكل) Vakta ki avcı olan kimse mu' allem olan kelbi ve doğanı ve şahini irsâl idub ve bunlar üzerine besmeleyi irsâl eylediği vakitte zikr eylese ve bunlardan biri avı ahz idub ve ânı yaralasa pes ol av fevt olsa ekli helâl olur eğer kelb ol avdan ekl iderse ekl olunmaz ve eğer doğan ol avdan ekl iderse ekl olur. (وإذا أدرك المرسل الصيد حيا وجب عليه أن يذكيه فإن ترك تذكيته حتى) (مات لم يؤكل) Vakta ki mürsil sayda hayy olarak ulaşa ânı boğazlamak mürsil üzerine vâcibdir eğer boğazlamayı terk eylese ta ki av fevt olsa ekl olunmaz. (وإن خنقه الكلب ولم يجرحه) (لم يؤكل) Eğer kelb ol saydı boğup ve ânı cerh eylemese ekl olunmaz. (كلب مجوسي أو كلب لم يذكر اسم الله تعالى عليه لم يؤكل) Eğer mu' allem olan kelbe gayri mu' allem olan kelb yahud mecûsi kelbi yahud besmele ile irsâl olunmayan kelb şerîk olsa sayd ekl olunmaz. (وإذا رمى الرجل سهمًا إلى صيد فسمى عند الرمي أكل ما أصاب إذا جرحه السهم فمات وإن أدركه حيا) (نكاه وإن ترك تذكيته حتى مات لم يؤكل) Vakta ki recül okunu sayda âtub ve attığı vakitte besmeleyi zikr eylese isâbet eylediği ekl olunur eğer sehm cerh idub ve sayd fevt olursa eğer sayda hayy olarak ulaşırsa ânı boğazlar ve eğer boğazlamayı terk iderse ekl olunmaz. (وإن وقع السهم فتحامل حتى غاب عنه ولم يزل في طلبه حتى أصابه ميتًا أكل وإن قعد عن طلبه ثم أصابه ميتًا لم) (يؤكل) Vakta ki ok sayda vâki' olsa ve ol avcının okunu yüklenib ve avcı arkasına düşse ta ki

av ondan gâ'ib olsa ve ânı taleb itmeden zâ'il olmasa ta ki meyyit olarak sayda isâbet eylese ekl olunur ve eğer saydı taleb itmeden otursa ba'dehu sayda meyyit olarak isâbet eylese ekl olunmaz. (وإذا رمة صيدا فوق في الماء فمات لم يؤكل وكذلك إن وقع على سطح أو جبل ثم تردى منه) Eğer oku sayda âtub pes sayd suya vâki' olsa ekl olunmaz vakta ki sayd satih üzerinde yahud bir cebel üzerinde vâki' olub ba'dehu ondan aşâğı düşüp fevt olsa mâ'sebak misillû ekl olunmaz eğer ibtidâ'en arz üzerine vâki' olub fevt olsa ekl olunur. (وما أصاب المعراض بعرضه لم يؤكل وإن جرحه أكل) Ve dahi ol sayd ki ona ok 'arzıyla yani inine⁷⁰ isâbet eyledi ekl olunmaz ve eğer yaralar ise ekl olunur. (ولا يؤكل ما) Ve ol sayd ki ona balçıktan kesek yahud cerh itmeyen taş isâbet idub ondan fevt olsa ekl olunmaz. (وإذا رمى إلى الصيد فقطع عضوا منه أكل الصيد ولم يؤكل العضو) Ve ol sayd ki ona balçıktan kesek yahud cerh itmeyen taş isâbet idub ondan fevt olsa ekl olunmaz. (وإن قطعه) Ve eğer o saydı (أثلاثا والأكثر مما يلي العجز أكل وإن كان الأكثر مما يلي الرأس أكل الأكثر ولا يؤكل الأقل [e]slâsen kat' eylese halbuki ekser kuyruğu vely iden tarafdandır bu suretde cümlesi ekl olunur ve ekser re'si vely iden tarafdandır olursa ekser ekl olunur ve ekall ekl olunmaz. (ولا) Ve dahi mecûsinin ve putperestin ve mürtedin saydı ekl olunmaz.

ومن رمى صيدا فأصابه ولم يثخنه ولم يخرج من حيز الإمتناع فرماه آخر فقتله فهو للثاني ويؤكل وإن كان (Bir kimse sayda (الأول أثخنه فرماه الثاني فقتله لم يؤكل والثاني ضامن قيمته للاول مجروحا بالجراح الاول remy idub ve ona isâbet eylese ve ol saydı za'îf kılmayub imtinâ' mekânından ihrâc eylemese pes ol sayda âher avcı remy idub ânı öldürse ol sayd sâni içündür ve ekl olunur ve eğer evvelki avcı ânı za'îf kılub pes sâni remy idub saydı katl eylese ekl olunmaz ve sâni evvel için saydın evvelki yara ile mecrûh olarak kıymetine zâmin olur. (ويجوز اصطياد ما) Ve dahi hayvândan ekl olunub ve ekl olunmayı sayd itmek câ'iz olur.

(وذبيحة المسلم والكتابي حلال ولا يؤكل ذبيحة المجوسى والثنى والمرتد والمحرّم) Ve dahi müslim ve müşrik olmayan kitâbînin boğazladığı ekl olunur ve helâldir ve hac için ihrâma dâhil olan kimsenin mecûsi ve putperest ve mürtedin boğazladıkları ekl olunmaz. (وإن ترك الذابح التسمية) Eğer zebh edici kimse besmeleyi 'amden terk eylese zebîhası murdar olur ekl olunmaz ve eğer nâsiyen terk iderse zebîhası ekl olunur. (والذبح فيما بين الحلق واللثة) Ve dahi zebh itmek hulk ile göğüs ibtidâsının mabeyninde olucudur. (والعروق التي تقطع في الذكاة أربعة: الحلقوم والمريء والودجان فإذا قطعها حل الأكل وإن قطع أكثرها)

⁷⁰ Yani ok sayda enine isabet ederse.

Ve dahi (فكذلك عند أبي حنيفة رحمه الله وقال [أبو يوسف ومحمد]: لا بد من قطع الحلقوم والمريء وأحد الودجين boğazlamada kat' olunacak damarlar dördtür evvelkisi hulkum ki nefsin ceryân eyleyecek mahallidir ikincisi 'alaf ceryân eyleyecek mahaldir ki türkîce kızıl örden tabir olunur üçüncüsü ve dördüncüsü iki cânibte olan şah damarlardır vakta ki zikr olunan dört 'urukı zâbih kat' eyleye ekli helâl olur eğer ekserî kat' olunsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde yine ekli helâl olur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki hulkumu merî'yi ve vedeceynin birini kat' itmek lâzımdır. (ويجوز الذبح بالليطة والمروة وبكل شيء أنهر الدم إلا السن القائم والظفر القائم) Ve dahi kâmişin keskini ile ve keskin hacir ile ve her kan âkitan şeyler ile ve damarları âyırان şeyler ile zebh itmek câ'iz olur lâkin mevzi'inde kâ'ime olub ve maktû'e olmayan diş ile ve mahallinde kâ'im olub nez' olunmayan tırnak ile zebh itmek câ'iz olmaz. (ويستحب أن يحد ومن بلغ) Zâbih olan kimse sikkînini yani bıçağını keskin itmek müstehâbdır. (الذابح شفرته) Eğer zâbih sikkîni ilike iblâğ eylese yani ulaştırırsa yahud re'si bi'l-küllîye kat' eylese mekruh olub ve ekl olunur. (ذبيحته وإن ذبح الشاة من قفاها فإن) Eğer bir kimse ganemi kafasından boğazlasa eğer ganem 'urukı kat' olunana dek hay olarak bâki kalırsa câ'iz olub ve mekruh olur ve eğer ganem urukı kat' itmezden evvel fevt olursa ekl olunmaz. (وما استأنس من الصيد) Ve dahi sayddan istinâs iden hayvânın zekâtı boğazlamaktır ve ganem ve deveden ve vahşi olan hayvânın zekâtı sekrelemek ve yaralamaktır.

Ve dahi devede müstehab olan göğüs başından boğazlamaktır ve ganemde ve bakarda müstehab olan zebh itmekdir eğer ganem ve bakarı nahr idub ibili zebh eylese câ'iz olub ve mekruh olur. (المستحب في البقر والغنم الذبح) Bir (فإن نحرهما جاز ويكره ومن نحر ناقة أو ذبح بقرة أو شاة فوجد في بطنها جنينا ميتا لم يؤكل أشعر أو لم يشعر kimse dişi deveyi nahr eylese yahud bakara ve şâtı zebh eylese bunların batnında meyyit olarak yavru bulunsa ekl olunmaz tüylensin yahud tüylenmesin.

Ve dahi yırtıcı (ولا يجوز أكل كل ذي ناب من السباع وكل ذي مخلب من الطير ولأبأس بغراب الزرع) hayvânatdan nâb yani azı dişi sâhibini ve tuyûrdan mihleb yani pençe sâhibini ekl câ'iz olmaz ve ekin kargasını ekl itmekde zarar yokdur. (ولا يؤكل الأبقع الذي يأكل الجيف) Cîfeleri ekl eyleyen karganın lahmi ekl olunmaz. (ويكره أكل الضبع والضب والحشرات كلها) Ve dahi sırtlan ve keler ve tilki ve yılan misillû haşerâtı ekl itmek kerâhet-i tahrîmiyye ile mekruh olur. (ولا) Ve dahi hımâr ehlinin ve bâgilin lahmini ekl câ'iz olmaz. (يجوز أكل لحم الحمر الأهلية والبغال) İmâm Â'zam (r.a.) indinde feresin (ويكره لحم الفرس عند أبي حنيفة رحمه الله ولا بأس بأكل الأرنب)

lahmini ekl itmek mekruh olur ve tavşanı ekl itmekde zarar yokdur. (وإذا ذبح ما لا يؤكل لحمه)
 (طهر لحمه وجلده إلا الأدمي والخنزير فإن الذكاة لا تعمل فيهما) Vakta ki ekl olunmayan hayvân
 boğazlansa cildi ve lahmi tâhir olur lâkin insan nev'î ile ve hınzırda zekât 'amel olunmaz.
 (ولا يؤكل من حيوان الماء إلا السمك ويكره أكل الطافي منه) Ve dahi suda maîşet eyleyen hayvândan
 balıktan gayrisi ekl olunmaz ve suda fevt olmuş balığı ekl itmek mekruh olur. (ولا بأس بأكل)
 (الجريث والمارماهي) Ve dahi sazan ve yılan balığını ekl itmekde zarar yokdur. (ويجوز أكل الجراد)
 Ve dahi çekirgeyi ekl itmek câ'iz olur ve onu boğazlamak olmadı. (ولا ذكاة له)

4.8. Udhiye Kitâbı (كتاب الأضحية)

Bu kitâb udhiyeye daîr mesâ'il beyânındadır. (الأضحية واجبة على كل حر مسلم مقيم موسر في)
 (يوم الأضحية عن نفسه وولده الصغار يذبح عن كل واحد منهم شاة أو يذبح بدنة أو بقرة عن سبعة) Ve dahi kurbân
 boğazlamak her müslim hür 'âkil bâliğ ve kurbân bayram gününde ganî ve mukim olan
 kimseler üzerine kendi nefisinden ve sagîr evlâdından ötürü lâzım olur ve bunların her
 birerlerinden bedel bir şât boğazlar yahud deve ve bakara yedi kimseden ötürü boğazlar.
 (ووقت الأضحية) (وليس على المسافر والفقير اضحية) Müsâfir ve fakir üzerine kurbân vâcib olmaz.
 يدخل بطلوع الفجر من يوم النحر إلا أنه لا يجوز لأهل الأمصار الذبح حتى يصلي الإمام صلاة العيد فأما أهل السواد
 (فيذبحون بعد الفجر) Ve dahi udhiyenin vakti yevmü'n-nahrdan fecrin tulû'yla dâhil olur lâkin
 şehir ahali için imâm bayram namazını kıldırana dek zebh itmek câ'iz olmaz amma
 karye ahali namazdan evvel zebh eyleseler câ'iz olur. (وهي جائزة في ثلاثة أيام: يوم النحر ويومان)
 (بعده) Ve dahi udhiye üç günde câ'iz olur yevmü'n-nahrdan iki gün sonra.

(ولا يضحي بالعمياء والعوراء والعرجاء التي لا تمشي إلى المنسك ولا العجفاء)
 bir gözü kör olan hayvânı ve topal olup boğazlanacak mahâlde yürümeye kudreti olmayan
 hayvânı ve ziyâde zayıf olan hayvânı kurbân itmek câ'iz olmaz. (ولا تجزئ مقطوعة الأذن والذنب)
 (ولا التي ذهب أكثر أذنها فإن بقي الأكثر من الأذن والذنب جاز) Ve dahi kulağı ve kuyruğu kesilmiş
 hayvânı kurbân itmek ve kulağının ve kuyruğunun çoğu gitmiş olan hayvânı kurbân itmek
 câ'iz olmaz eğer kulağından ve kuyruğundan ekserî bâki kalırsa câ'iz olur. (ويجوز أن يضحي)
 (بالجماء والخصي والجرباء) Ve dahi boynuzsuz ve buruk ve mecnûn ve uyuzlu olanları kurbân
 (والتولاء ويجوز أن يضحي بالجماء والخصي والجرباء والتولاء ويجوز أن يضحي بالجماء)
 (والخصي والجرباء والتولاء) Ve dahi kurbân deve ve sığır ve ganemden olucudur ve bunlar sennâ
 ve sennânın fevkinde olan kifâyet ider ve ganemden sennâ oldur ki bir yaşı tamam olup
 ikisine dâhil ola ve bakardan iki yaşını tamam idub üçüne dâhil ola ve deveden üç yaş
 tamam olup dördüne dâhil olandır lâkin ganemden altı aylık olup anasından farkı olmazsa

kurbân itmek câ'iz olur. (ويأكل من لحم الأضحية ويطعم الأغنياء والفقراء ويدخر في بيته). Ve kurbân boğazlayan kimse lahminden ekl ider ve ağniyâya ve fukarâyâ it'âm ider ve bir mikdârını beytde saklamağa yani kavurma itmeye ruhsat vardır. (ويستحب أن لا ينقص الصدقة من الثلث). Ve dahi kurbânın etinden sadaka olunan sülüsünden noksân olmamak müstehâbdır. (ويتصدق). Ve kurbânın cildini tasadduk eyleye yahud ondan beytde isti'mâl olunacak bir âlet 'amel eyleye.

(والأفضل أن يذبح أضحيته بيده إن كان يحسن الذبح ويكره أن يذبحها) Eğer bir kimse boğazlamağı güzel iderse kurbânını eliyle boğazlamak efdâldir. (والأفضل أن يذبح أضحيته بيده إن كان يحسن الذبح ويكره أن يذبحها). Ve kitâbi olana kurbân boğazlatmak mekruhdur. (وإذا غلط رجلان فذبح كل واحد منهما) (الكتابي) (أضحية الآخر أجزأ عنهما ولا ضمان عليهما) Vakta ki iki recül galat idub biri âherin kurbânını zebh eylese onlardan kifâyet ider ve onların üzerine damân lâzım olmaz.

4.9. Yemin Kitâbı (كتاب الإيمان)

Bu kitâb yemine dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الأيمان على ثلاثة أضرب: يمين غموس ويمين) (منعقدة ويمين لغو فاليمين الغموس هي: Dahi yemin üç nev' üzerinedir biri yemin-i gamûsdur ve biri yemin-i mün'akide ve biri yemin-i lâğvdir. (الحلف على أمر ماض يتعمد الكذب فيه فهذه اليمين يائتم). (المستقبل أن يفعله أو لا يفعله فإذا حنث في ذلك لزمته الكفارة) Pes yemin-i gamûs oldur ki hâlif emri mâzi üzerine yemin idub ve anda kizbi kâsîd eyleye bu misillü yeminin sâhibi ism ve günahkâr olur ve bu yeminde keffâret yokdur ancak tevbe ve istiğfâr lâzım olur. (هي الحلف على الأمر). Ve dahi yemin-i mün'akide emr-i müstakbeli işleyub ve i[ş]lemesi üzerine yemin itmektir pes bu yeminde hânis olsa keffâret vâcib olur. (أن يحلف على أمر ماض وهو يظن أنه كمال قال والأمر بخلافه فهذه نرجو أن لا يؤخذ). (الله بها صاحبها) Ve dahi yemin-i lâğv oldur ki hâlif emr-i mâzi üzerine yemin eylemekdir ol emri dediği gibi zan ider olduğu halde halbuki ol emirde zann eylediğinin hilâfınca olsa umulur ki Vâcib Teâlâ ol yemin sebebiyle sâhibini muâheze eylemeye.

(والقاصد في اليمين والمكره والناسي سواء) Ve dahi yeminde kâsîd ve mükreh ve nâsi berâberdir. (ومن فعل المحلوف عليه مكرها أو ناسيا سواء) Bir kimse yemin olunan şey'i mükrehen yahud nâsiyen işlese berâberdir. (واليمين بالله تعالى أو باسم من أسمائه كالرحمن والرحيم أو بصفة من) (صفات ذاته كعزة الله وجلالته وكبريائه إلا قوله: وعلم لا يكون يمينا)

esmâ' ullahtan bir isimle der Rahmân ve Rahîm misillû yahud sıfât-ı zâtiyeden⁷¹ bir sıfat ile olucudur “ولو” ve “وعلم الله” kavli yemin olmaz. (عزّة الله” ve “جلال الله” ve kibriyâsı misillû lâkin (حلف بصفة من صفات الفعل كغضب الله وسخطه لم يكن حالفا Eğer sıfâtı fii'lden bir sıfat ile yemin eylese “غضب الله” ve sahatı misillû bu suretde yemin edici olmaz.

(ومن حلف بغير الله لم يكن حالفا كالنبي والقرآن والكعبة) Bir kimse Vâcib Teâlâ'nın gayrine yemin eylese yemin edici olmaz Nebî ve Kur'ân ve Kâbe misillû. (والحلف بحروف القسم وحروف القسم: الواو كقوله: والله والباء كقوله: بالله والتاء كقوله: تالله وقد تضمن الحروف فيكون حالفا كقوله: الله لا أفعل كذاا Ve dahi yemin huruf-u kaseim ile olucudur ve huruf-u kaseimden biri “و” dır hâlifin “والله” kavli gibi ve biri “با” dır “بالله” kavli misillû bazı kere huruf-u isim izmâr olunur ve bu suretde yine yemin edici olur “الله لا افعل” kezâ demek gibi.

(وقال أبو حنيفة: إذا قال: وحق الله فليس بحالفا) İmâm Â'zam (r.a.) buyurdular ki vakta ki yemin edici kimse “وحق الله” dese hâlif olmaz. (وإذا قال: أقسم أو أقسم بالله أو أحلف بالله أو أشهد أو أشهد) (بالله فهو حالف وكذلك قوله: وعهد الله وميثاقه وعلي نذر أو نذر الله Eğer hâlif zikr olunan kavilleri dese yemin edici olur.

(وان قال ان فعلت كذا فهو يهودى او نصرانى او كافر فهو يمين) Eğer dese ki şu işi işler isem yahudi yâ nasrani yahud kâfirim bunlar yemindir. (وان قال ان فعلت كذا فعلى غضب الله وسخطه وقال) (انا زان او سارق او شارب الخمر او اكل الربوا فليس بحالفا “غضب الله” Eğer dese ki eğer şöyle işlersem üzerime olsun yahud dese ki zâni yahud sârik yahud şâribû'l-hamr yahud âkili'r-ribâ olayım bu suretlerde hâlif olmaz.

(وكفارة اليمين: عتق رقبة يجزئ فيها ما يجزئ في الطهار وإن شاء كسا عشرة مساكين كل واحد ثوبا فما زاد) Ve dahi keffâret-i yemin bir rakabe âzad itmekdir keffâret-i zihâr da kifâyet iden rakabe bunda dahi kifâyet ider ve eğer dilerse on miskine sevb ilbâs ider ve her birerlerine birer sevb ve ziyâde i'tâ ider ve sevbin ednâsı ânınla namaz câ'iz olur mikdârı olmaktır ve eğer dilerse on miskine it'âm-ı ta'âm ider. (فإن لم يقدر على أحد الأشياء الثلاثة صام ثلاثة أيام متتابعات Eğer zikr olunan üç nesneden biri üzerine muktedir olamadığı suretde birbiri ardı sıra üç gün sâ'im olur. (فإن قدم الكفارة على الحنث لم يجزه) Eğer keffâreti hins üzerine takdim eylese câ'iz olmaz. (ومن حلف على معصية مثل أن لا يصلي أو لا يكلم أباه أو ليقتلن فلانا فينبغي أن يحنث ويكفر عن يمينه Bir kimse ma'siyet üzerine yemin eylese

⁷¹ Ve dahi mâlûm ola ki sıfât-ı zâtiye oldur ki; Vâcib-i Teâlâ zıttıyla muttasıf olmaya ve sıfât-ı fii'li oldur ki; Vâcib-i Teâlâ zıttıyla muttasıf ola. “تقرير الاستاذ”

meselâ namaz kılmamak ve babasıyla tekellüm itmemek yahud fulânı katl itmek gibi pes bu suretlerde lâyıık olan yemininde hânis olup yemininden ötürü keffâret virmeğdir. (وإذا) Eğer kâfir yemin idub küfri halinde (حلف الكافر ثم حنث في حال الكفر أو بعد إسلامه فلا حنث عليه ومن حرم) Eğer bir kimse nefsi üzerine (على نفسه شيئاً مما يملكه لم يصر محرماً لعينه وعليه أن استباحه كفارة يمين bir nesneyi harâm kılsa ve ol nesnede mâlik olduğu şeylerden olsa ol şey harâm olmaz eğer ol nesnenin mübâh olmasını talep iderse ânın üzerine keffâret-i yemin lâzım olur كل فإن قال: Eğer dese ki her helâl olan şey benim (حلال علي حرام فهو على الطعام والشراب إلا أن ينوي غير ذلك üzerime harâm olsun bu kelâm ta'âm ve şarâb üzerine haml olunur meğer bunların gayrisini niyet eyleye.

(ومن نذر نذراً مطلقاً فعليه الوفاء به) Bir kimse nezr-i mutlak ile nezr eylese ol kimse üzerine (وإن علق نذره بشرط فوجد الشرط فعليه الوفاء بنفس النذر وروي أن أبا حنيفة) nefsi-i nezr ile vefâ lâzım olur. (رجع عن ذلك وقال: إذا قال: إن فعلت كذا فعلي حجة أو صوم سنة أو صدقة ما أملكه أجزأه من ذلك كفارة يمين وهو قول محمد رحمه الله) Bir kimse nezrini bir şarta ta'lik idub ve şart bulunsa ol kimse üzerine nezrin nefsi vefâ lâzım olur rivâyet olunduğu ki İmâm Â'zam (r.a.) şu kavlınden rücû' idub ve buyurdu ki vakta ki bir kimsedese ki eğer şu misillû işlersem benim üzerime hac itmek yahud bir sene sâ'im olmak yahud mâlik olduğumu sadaka virmek vâcib olsun bu suretde ol kimseye mezkûrdan ötürü keffâret-i yemin kifâyet ider ve bu kavlı İmâm Muhammedin dahi kavlıdir.

(ومن خلف لا يدخل بيتاً فدخل الكعبة أو المسجد أو البيعة أو الكنيسة لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki beyte dâhil olmaya pes Kâbe'ye yâ mescide yahud biya'aya veya keniseye dâhil olsa hânis olmaz. (ومن حلف لا يتكلم فقرأ في الصلاة لم يحنث استحساناً) Bir kimse yemin eylese ki asla tekellüm itmeye pes namazda Kur'an okusa istihsânen hânis olmaz. (ومن حلف لا يلبس ثوباً وهو) (لابسه فنزعه في الحال لم يحنث وكذا إذا حلف لا يركب هذه الدابة وهو راكبها فنزل في الحال وإن لبث ساعة حنث) Bir kimse yemin eylese ki sevbi giymeye halbuki sevbi lâbisdir eğer fi'l-hâl sevbi nez' iderse hânis olmaz ve rukubda bu misillûdür ve eğer bir lahza meks olursa hânis olur.

(ومن حلف لا يدخل هذه الدار وهو داخلها لا يحنث بل يعود حتى يخرج ثم يدخل) Bir kimse yemin eylese ki dâra dâhil olmaya halbuki ol dâra dâhildir ku'ûd ile hânis olmaz ta ki hurûc idub ve dâhil olana dek. (ومن حلف لا يدخل داراً فدخل داراً خراباً لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki dâra dâhil olmaya pes harâb olan dâra dâhil olsa hânis olmaz. (ومن حلف لا يدخل هذه الدار فدخلها بعد ما) (انهدمت وصارت صحراء حنث ولو حلف لا يدخل هذا البيت فدخله بعد) Bir kimse yemin eylese ki şu dâra dâhil olmaya pes ol dâr münhedim olup sahra oldukdan sonra dâhil olsa hânis olur. (

Bir kimse yemin eylese ki şu beyte dâhil olmaya pes ol beyt münhedim (ومن حلف لا يكلم زوجة فلان فطلقها فلان ثم كلمها حنث) 72 (ما انهدم لم يحنث) olduktan sonra dâhil olsa hânis olmaz. Bir kimse yemin eylese ki fulânın zevcesiyle tekellüm itmeye pes talâktan sonra ol ‘avrat ile tekellüm eylese hânis olur. (ولو حلف لا يكلم عبد فلان أو لا يدخل دار فلان فباع عبده وداره ثم كلم العبد) (ودخل الدار لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki fulânın ‘abdi ile tekellüm itmeyüb ve fulânın dârına dâhil olmaya pes ol fulân köleyi yahud dâri bey’ eylese bu suretde ol kimse ‘abd ile tekellüm yahud dâra dâhil olsa hânis olmaz.

وان حلف لا يكلم صاحب هذا الطيلسان فباعه ثم كلمه حنث وكذلك إن حلف لا يكلم هذا الشاب فكلمه بعد ما (صار شيخا حنث أو لا يأكل لحم هذا الحمل فصار كبشا) Bir kimse yemin eylese ki şu taylasânın sâhibiyle tekellüm itmeye pes taylasânın sâhibi ânı bey’ eyledikten sonra tekellüm eylese hânis olur vakta ki yemin eylese ki şu şâbb ile tekellüm itmeye pes şeyh olduktan sonra tekellüm eylese yahud yemin eylese ki şu kuzuyu ekl itmeye pes koç olduktan sonra ekl eylese hüküm mâ’sebak misillûdür yani hânis olur. (وان حلف لا يأكل من هذه النخلة فهو على ثمرها) Bir kimse yemin eylese ki şu hurma ağacından ekl itmeye bu kelâm meyve üzerine haml olunur. (وان حلف لا يأكل من هذا البسر فصار رطبا فأكله لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki şu koruk hurmadan ekl itmeye pes ol koruk yetişse ve ekl eylese hânis olmaz. (وان حلف لا يأكل بسرا) Bir kimse yemin eylese ki (فأكل رطبا لم يحنث) (ومن حلف لا يأكل رطبا فأكل بسرا مذنبا حنث عند أبي حنيفة رحمه الله) hânis olmaz. (ومن حلف لا يأكل رطبا فأكل بسرا مذنبا حنث عند أبي حنيفة رحمه الله) Bir kimse yemin eylese ki yetişmiş hurma ekl itmeye pes bir tarafı yetişmiş olan hurma ekl eylese İmâm Â‘zam (r.a.) indinde hânis olur.

(ومن حلف لا يشرب من دجله فشرب منها بإناء لم يحنث حتى يكرع منها كرعا في قول أبي حنيفة رحمه الله) Bir kimse yemin eylese ki Dicle’den içmeye pes Dicle’den bir çanak ile içse İmâm Â‘zam (r.a.) indinde hânis olmaz ta ki yatub şefeteyn ile içmedikçe. (ومن حلف لا يشرب من ماء دجلة) Bir kimse yemin eylese ki Diclentin suyundan içmeye pes ol sudan inâ ile yahud inâsız içse iki vechde hânis olur. (ومن حلف لا يأكل من هذه الحنطة فأكل من) (فشرب منها بإناء حنث في الوجهين) Bir kimse yemin eylese ki şu hintadan ekl itmeye pes ol buğdayın itmekinden ekl eylese hânis olmaz. (ومن حلف الا يأكل من هذا الدقيق فاكل من خبزها حنث) (خبزها لم يحنث)

⁷² Zeyt vezninde eve denür hâne manasına gerek kıldan yani çâdır-ı vâlâcık ve hüğ olsun ve gerek taştan ve kerpiçten yapılmış olsun (الدار) bina ve arsayı câmi mahalle denür yani bir kaç haneyi ve havluyu dairan mâderan câmi olan dâiredir ki lisânımızda konak ve saray tâbir olunur.

من خبزه حنث ولو استفه) eylese ki şu dakikden ekl itmeye pes hubzundan ekl eylese hânis olur (كما هو لم يحنث eğer un olarak ânı yalasa hânis olmaz.

(ولو حلف لا يكلم فلانا فكلمه وهو بحيث يسمع إلا أنه نائم حنث) Bir kimse yemin eylese ki fulân ile tekellüm itmeye pes tekellüm eylese halbuki o kelâm bir güne ki işidilür lâkin ol kimse (وإن حلف لا يكلمه إلا بإذنه فأذن له ولم يعلم بالأذن حتى كلمه حنث) Bir kimse yemin eylese ki tekellüm itmeye âncak fulânın izniyle tekellüm eyleye pes fulân izin virse halbuki ol kimse izni bilmeyub tekellüm eylese hânis olur.

(وإذا استحلف الوالي رجلا ليعلمه بكل داعر دخل البلد فهذا على حال ولايته خاصة) Eğer vâli bir recüle istihlâf eylese ki beldeye dâhil olan her ehl-i fesâdı ol recül vâliye ifâde eyleye bu hüküm vâlinin hâsseten hâl-i vilâyeti üzerine haml olunur.

(ومن حلف لا يركب دابة فلان فركب دابة عبده المأذون لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki fulânın dabbesine râkib olmaya pes ol fulânın me'zûn olan kölesinin dabbesine râkib olsa hânis olmaz.

(ومن حلف لا يدخل هذه الدار فوقف على سطحها أو دخل دهليزها حنث) Bir kimse yemin eylese şu dâra dâhil olmaya pes ol dârın bacası üzerinde vâkif olsa yahud pes ol dârın selâmlığına dâhil olsa hânis olur. (وإن وقف في طاق الباب بحيث إذا أغلق الباب كان خارجا لم يحنث) Eğer kapunun işiği üzerinde vâkif olsa bu suretde eğer kapu kilitlendiği vakitte hâricde kâlursa hânis olmaz.

(ومن حلف لا يأكل الشواء فهو على اللحم دون الباذنجان والجزر) Bir kimse yemin eylese ki büryân ekl itmeye bu kelâm lahm üzerine haml olunur havuc ve patlıcan üzerine haml olunmaz. (ومن حلف لا يأكل الطبخ فهو على ما يطبخ من اللحم) Bir kimse yemin eylese ki türkçe yahni dinilen ta'âmı ekl itmeye pes bu etden pişen yahni üzerine haml olunur.

(ومن حلف ان لا يأكل الخبز فهو على عادة البلدة) Bir kimse yemin eylese ki etimek ekl itmeye ol şehrin adeti üzerine haml olunur. (فإن أكل خبز القطائف أو خبز الأرز بالعراق لم يحنث) Eğer Irak'ta katâ'if etimeki yahud pirinç etimeki ekl eylese hânis olmaz.

(ومن حلف ان لا يأكل الرأس فهو على ما يكبس في التناير ويباع في السوق) Bir kimse yemin eylese ki bâş ekl itmeye bu suretde tennûrlerde ütülenüb çarşularda bey' olunan kellelere haml olunur.

(ومن حلف ان لا يتزوج او لا يطلق او لا يعتق فوكل من فعل ذلك حنث) Bir kimse yemin eylese ki tezevvüc itmeye yahud tatlık itmeye yahud 'itâk itmeye pes bunlar ile vekil eylese ve vekil

Bir (ومن حلف ان لا يجلس على الارض فجلس على البساط او على الحصير لم يحنث) de işlese hânis olur. Bir kimse yemin eylese ki arz üzerine oturmaya pes döşek üzerine yahud hasır üzerine otursa hânis olmaz. (ومن حلف لا يجلس على سرير فجلس على سرير فوقه بساط حنث وإن جعل فوقه سريرا فجلس عليه) . Bir kimse yemin eylese ki tahta üzerine oturmaya pes üzerinde döşek olan serîr üzerine otursa hânis olur ve eğer serîr üzerine âher serîr kılub onun üzerine otursa hânis olmaz. (وإن حلف لا ينام على فراش فنام عليه وفوقه قوام حنث وإن جعل فوقه فراشا آخر لم يحنث) Bir kimse yemin eylese ki döşek üzerinde uyku uyumaya pes fevkinde çarşaf olan firâş üzerinde uyusa hânis olur ve eğer firâş üzerine âher firâş kılub onun üzerine otursa hânis olmaz.

Bir kimse bir yemin ile yemin idub ve (ومن حلف يمين وقال ان شاء الله متصلا به لم يحنث) yemine muttasıl olarak inşa'allah dese hânis olmaz. (ومن حلف ليأتينه ان استطاع فهو على استطاع) . Bir kimse yemin eylese ki fulâna kudreti olursa gele bu kelâm sıhhat-i istitâ'ası üzerine haml olunur kudret üzerine haml olunmaz. (ومن حلف ان لا يكلم فلانا حيناً او زماناً) . Bir kimse yemin eylese ki fulân ile bir zaman tekellüm itmeye ve bu kavlı altı mâh üzerine haml olunur İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) indlerinde dehrde yine böylece dir.

Bir kimse yemin eylese ki bir eyyâm tekellüm (ومن حلف ان لا يكلم ايما فهو على ثلاثة ايام) itmeye üç gün üzerine haml olunur. (ومن حلف ان لا يكلمه على الايام فهو على عشرة ايام عند ابي حنيفة) . Bir kimse yemin eylese ki fulân ile eyyâm üzerine tekellüm (رحمه الله وقالوا على ايام الاسبوع) itmeye İmâm Â'zam (r.a.) indinde on gün üzerine haml olunur İmâmeyn (r.h.) buyurdu ki hafta günleri üzerine haml olunur. (ومن حلف ان لا يكلم الشهر فهو على عشرة اشهر وقالوا على شهور) . Bir kimse yemin eylese ki şühûrda tekellüm itmeye on mâh üzerine haml olunur (سنة) İmâmeyn buyurdular ki bir senenin ayları üzerine haml olunur. (ومن حلف ان لا يفعل كذا تركه) . Bir kimse yemin eylese ki şöyle işlemeye ânı ebedi terk etmek lâzım olur. (وان حلف ليفعلن) . Eğer yemin eylese ki şöyle işleye eğer bir kere ol fi'ili işlese (كذا ان فعل مرة بر في يمينه) yemininde bâr olur yani yeminini yerine getürmüş olur. (ومن حلف ان لا تخرج امرأته الا باذنه فلا بد) . Bir kimse yemin eylese ki (من الاذن في كل مرة فاذن لها مرة فخرجت ثم خرجت مرة اخرى بغير اذنه حنث 'avratı kendinden izinsiz tışarı çıkmaya bu suretde her tışarı çıkmaya izinden lâzımdır eğer bir kere 'avrata izin virub evvel dahi çıksa ba'dehu âher kere bilâ izin hurûc eylese hânis olur. (وان قال لا [ت]خرج الا ان يأذن لك فاذن لها مرة واحدة ثم خرجت بعدها بغير اذنه لم يحنث) . Eğer dese ki sen hurûc itme meğer ben sana izin vereyim pes bu suretde ol 'avrata bir kere izin virse (ومن خلف) . Ba'dehu bir kere izin virdikten sonra bir dahi bilâ izin dışarı çıksa hânis olmaz. (ان لا يتعدى فالغداء الاكل من طلوع الفجر الى الظهر والعشاء من صلاة الظهر الى نصف الليل والسحور من نصف

Bir kimse yemin eylese ki gıdâ itmeye yani kuşluk ta'âmı ekl itmeye pes gıdâ tulû'-u fecirden zuhura kadardır ve 'işâ öğle namazından nısfı'l-leyle kadardır ve sahur nısfı'l-leyleden tulû'-u fecre kadardır.

ومن حلف ليقضين دين فلان الى يوم قريب فهو على مادون الشهر وإن قال الى بعيد فهو على اكثر من (الشهر) Bir kimse yemin eylese ki fulânın deynini yakinen kazâ eyleye bir mâhdan noksân üzerine haml olunur eğer dese ki ilâ ba'id kazâ ile bu suretde bir mâhdan ekser üzerine haml olunur. (ومن حلف ان لا يسكن في الدار وخرج منها بنفسه وترك فيها اهله ومتاعه حنث) Bir kimse yemin eylese ki şu dârda sâkin olmaya pes nefsi ol dârdan hurûc idub ehlini ve metâ'ını ol dârda terk eylese hânis olur. (ومن حلف ليصعدن الى السماء او ليقبلن هذا الحجر ذهبا انعقدت يمينه وحنث) (عقبيها) Bir kimse yemin eylese ki semâya su'ud ede yahud şu haceri zehebe tebdil ede bu suretde yemini mün'akid olur ve akîbinde hânis olur. (ومن حلف ليقضين فلانا دينه اليوم ففضاه) (فوجدها فلانا بعضه زيوفا او نبهرجة او مستحقه لم يحنث وإن وجدها ستوقة او رصاصا حنث) Bir kimse yemin eylese ki fulânın deynini bugün kazâ eyleye pes kazâ idub fulân bazısını züyyûf yahud nebehrece yahud müstehakka bulsa hânis olmaz ve eğer kaplama akçe yahud kalay bulsa hânis olur. (وان حلف لا يقبض دينه درهما وقبض بضعه لا يحنث حتى يقبض جميعه متفرقا وإن قبضه في) (وزننين لم يتشاغل بينهما الا بعمل الوزن لا يحنث استحسانا) Eğer bir kimse yemin eylese ki fulânın deynini müteferrikan kabz itmeye eğer bazısını kabz eylese hânis olmaz ta ki cemî'sini kabz eyleyene dek eğer deyni iki veznde kabz idub iki veznin mâbeyninde ancak 'ameli vezn ile meşgul olsa istihsânen hânis olmaz. (ولو حلف ليأتين البصرة ولم يأتها حتى مات حنث في آخر) (جزء من اجزاء حيوته) Eğer yemin eylese ki Basra'ya gele halbuki Basra'ya gelemeyub ta ki fevt olsa hayatının cüz'lerinden âher ki cüz'de hânis olur.

4.10. Da'va Kitâbı (كتاب الدعوى)

(المدعي: من لا يجبر على الخصومة إذا تركها) Bu kitâb da'vaya dâ'ir mesâ'il beyânındadır. Müdde'î ol kimsedir ki da'vayı terk eylediği vakitte husumet üzerine cebr olunmaya. Müdde'â'aleyh ol kimsedir ki husumet üzerine cebr olunur. (والمدعى عليه: من يجبر على الخصومة) (ولا تقبل الدعوى حتى يذكر شيئا معلوما في جنسه وقدره) Ve dahi da'va kabul olunmaz ta ki mikdârında ve cinsinde mâlûm olan şey'i zikr eyleyene dek. (فإن كان عينا في يد المدعى عليه كلف) (احضارها ليشير إليها بالدعوى وإن لم تكن حاضرة ذكر قيمتها) Eğer müdde'â'aleyhin yedinde da'va olunan nesne 'ayn olursa onu ihzâr ile müdde'â'aleyhe teklif olunur ki müdde'î da'va ile ondan yana işaret eyleye eğer ol nesne gâ'ib olursa kıymetini zikr ider. (وإن ادعى عقارا حدده) (وذكر أنه في يد المدعى عليه وأنه يطالبه به وإن كان حقا في النمة ذكر أنه يطالبه به)

hudûdunu beyân ider ve zikr ider ki müdde'â 'aleyhin yedindedir ve müdde'â 'aleyhi 'akâr sebebiyle mutâlebe ider. (وان كان حقا في ذمته ذكرانه يطالبه به) Eğer da'va olunan nesne müdde'â 'aleyhin zimmetinde hak olursa müdde'î zikr ider ki ânı ol hak sebebiyle mutâlebe iderim.

فإذا صحت الدعوى سأل القاضي المدعى عليه عنها فإن اعترف قضي عليه بها وإن أنكر سأل المدعى البينة)
 (فإن أحضرها قضي بها وإن عجز عن ذلك وطلب يمين خصمه استحلف عليها Vakta ki da'va sahiha ola kâdî müdde'â 'aleyhe da'va olunan nesneden su'âl ider eğer ikrâr iderse ol şey ile onun üzerine hüküm ider ve eğer inkâr iderse müdde'iden beyyine su'âl ider pes beyyineye ihdâr iderse da'va ile hüküm ider ve eğer beyyineden âciz olursa ve hasmından yemin talep iderse onun üzerine istihlâf olunur. (فإن قال: لي بينة وطلب اليمين لم يستحلف عند أبي حنيفة رحمه الله) Eğer müdde'î dese ki benim için beyyine-i hâzıra olucudur lâkin hasmın yeminini talep eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde istihlâf olunmaz (ولا ترد اليمين على المدعي) Ve dahi müdde'î üzerine redd-i yemin olunmaz. (ولا تقبل بينه وبينه صاحب اليد في الملك المطلق) Mutlak mülkde sâhibü'l-yedin beyyinesi kabul olunmaz. (وإذا نكل المدعى عليه عن اليمين قضي عليه بالنكول ولزمه ما ادعى عليه) Eğer müdde'â 'aleyh yeminden nükûl iderse onun üzerine nükûl ile hüküm olunur ve ona müdde'înin da'va eylediği şey lâzım olur. (إني أعرض اليمين عليك ثلاثا) Ve dahi kâdî için lâyük olan müdde'â 'aleyhe demektir ki ben senin üzerine üç kere yemin arz iderim eğer yemin ider isen ne güzel eğer yemin itmez isen nükûl sebebiyle müdde'înin da'va eylediği şey ile senin üzerine hüküm iderim vakta ki müdde'â 'aleyh üzerine üç kere arzı tekrar eyleye onun üzerine nükûl ile hüküm ider. (وإن كانت الدعوى نكاحا لم يستحلف المنكر عند أبي حنيفة) (رحمه الله وقالوا يستحلف فيها الا الحدود وإذا) Eğer iki kimse âherin yedinde bulunan bir 'aynı da'va idub ve her birerleri dese ki ol 'ayn benimdir ve ikisi birlikte beyyine ikâme eyleseler ikisinin beyninde olmağla hüküm olunur. (وإن ادعى كل واحد) Eğer iki kimseden (منهما نكاح امرأة وأقاما البينة لم يقض بواحدة من البينتين ويرجع إلى تصديق المرأة لأحدهما) her birerleri bir 'avratın nikâhını da'va eyleseler ikisinin biri için hüküm olunmaz lâkin ikisinden birini 'avratın tasdikine rücû' olunur. (وإن ادعى اثنان كل واحد منهما أنه اشترى منه هذا) (عبد وأقاما البينة فكل واحد منهما بالخيار: إن شاء أخذ نصف العبد بنصف الثمن وإن شاء ترك فإن قضي القاضي Eğer iki kimseden her birerleri şu köleyi iştirâ eyledim diyerek da'va idub ve ikiside beyyine ikâme eyleseler pes bu suretde her birerleri muhayyerdir dilerse kölenin nısfını semenin nısfıyla ahz ider ve eğer dilerse terk

ider eğer kâdî ikisinin beyninde olmağla hüküm idub ve biri dese ki ben ihtiyâr itmeme bu suretde âher için kölenin cemî'sini tamam-ı semen ile ahz etmek olmadı.

(وإن ذكر واحد منهما تاريخا فهو للأول منهما وإن لم يذكرهما ومع أحدهما قبض فهو أولى به) Eğer suret-i sâbıkada ânlardan her birerleri târih zikr eylese ol köle iki târihten evvelin sâhibi içündür ve eğer bunlar târih zikr eyle[me]yüb biri için kabz olsa ol evlâdır. (وإن ادعى أحدهما شراء) Eğer ikisinin biri şîrâ ve âher hibe ve kabz da'va idub beyyine ikâme eyleseler halbuki onlar ile beraber târih olmasa şîrâ evlâdır. (وإن ادعى أحدهما الشراء وادعت امرأة أنه تزوجها عليه فهما سواء) Eğer biri şîrâ da'va eylese ve 'avrat da'va eylese ki köle üzerine bâyi' 'avratı tezevvüc eyledi bu suretde recül ve mer'e berâberdir. (وإن ادعى أحدهما رهنا وقبضا والآخر هبة وقبضا فالرهن أولى) Eğer biri rehin ve kabz ve âher hibe ve kabz da'va eylese rehin evlâdır. (وإن أقام الخارجان البينة على الملك والتاريخ فصاحب) Eğer iki hâric mülk ve târih üzerine beyyine ikâme eyleseler târih-i eb'adın sâhibi evlâdır. (وإن ادعى الشراء من واحد وأقام البينة على التاريخين فالأول أولى) Eğer iki kimse bir âdemden şîrâyı da'va idub iki târih üzerine beyyine ikâme eyleseler târih-i evvel evlâdır. (وإن أقام كل واحد منهما بينة على الشراء من آخر وذكر تاريخا فهما سواء) Eğer bunlardan her birerleri âherden şîrâ üzerine beyyine ikâme idub ve târih beyân eyleseler ikisi berâberdir. (وإن أقام) Eğer hâric târihli mülk (الخارج البينة على ملك مؤرخ وأقام صاحب اليد البينة على ملك أقدم تاريخا كان أولى) Eğer hâric mülk üzerine beyyine ikâme eylese ve sâhibü'l-yed târih cihetinden akdem olan mülk üzerine beyyine ikâme eylese sâhibü'l-yed evlâ olur. (وإن أقام الخارج وصاحب اليد كل واحد منهما بينة بالنتاج) Eğer hâric ve sâhibü'l-yed her birerleri netâc ile yani kolon [?] ile beyyine ikâme eyleseler sâhibü'l-yed evlâdır. (وإن أقام الخارج البينة في الثياب التي لا تنسج إلا مرة واحدة وكل سبب في) (الملك لا يتكرر فهو كذلك) Bir kere tokunan siyâbda hüküm yine böylece ve her sebep ki mülkde tekrar itmez yine hüküm böylece yani sâhibü'l-yed evlâdır. (وإن أقام الخارج البينة) Eğer hâric mülk üzerine beyyine ikâme eylese ve sâhibü'l-yed ol hâricten şîrâ üzerine beyyine ikâme eylese sâhibü'l-yedin beyyinesi evlâdır. (وإن أقام كل واحد منهما البينة على الشراء من الآخر ولا تاريخ معهما تهاترت البينتان) Eğer her birerleri âherden şîrâ üzerine ikâme idub halbuki ikisi içinde târih olmasa iki beyyinede sâkıt olurlar ve ol nesne zilyed üzerine terk olunur. (وإن أقام أحد المدعين شاهدين والآخر أربعة فهما) Eğer iki müdde'înin biri iki şâhid ve âher dört şâhid ikâme eylese ikisi berâberdir.

(ومن ادعى قصاصا على غيره فجدد ستحلف فإن نكل عن اليمين فيما دون النفس لزمه القصاص وإن نكل في) (النفس حبس حتى يقر أو يحلف) Bir kimse gayr üzerine kısâs da'va eylese pes inkâr iderse yemin teklif olunur eğer nefsin mâ dûnunda yeminden nükûl iderse kısâs lâzım olur ve eğer

nefsde nükûl iderse habs olunur ta ki ikrâr eyleye yahud yemin eyleyene dek. (وقال أبو)
 وإذا قال المدعي: لي بينة حاضرة قيل لخصمه: أعطه كفيلا بنفسك ثلاثة أيام فإن فعل وإلا أمر بملازمته إلا أن يكون)
 Vakta ki müdde'î dese ki benim için beyyine-i (غريبا على الطريق فيلزمه مقدار مجلس القاضي
 hâzıra olucudur bu suretde hasmına denülür ki üç günlüğüne nefesine bir kefil ver eğer bu
 misillû işler ise ne güzel yok ise müdde'î ona mülâzemet ider yani onunla deverân ider
 meğer müdde'â 'aleyh tarîk üzerinde garîb ola bu suretde kâdînin meclisi mikdârınca
 mü'lâzemet ider. (وإن قال المدعى عليه: هذا الشيء أودعنيه فلان الغائب أو رهنه عندي أو غصبته منه وأقام بينة)
 Eğer müdde'â 'aleyh dese ki şu şey'i fulân gâ'ib bana (على ذلك فلا خصومة بينه وبين المدعي
 emanet verdi yahud benim indimde rehin kıldı yahud ben ondan gasb eyledim ve bunun
 üzerine beyyine ikâme eylese müdde'â 'aleyh ile müdde'inin beyninde husumet olmaz.
 Eğer müdde'â 'aleyh dese ki ben fulân gâ'ibden iştirâ (وإن قال: ابتعته من الغائب فهو خصم)
 eyledim bu suretde husumet sâbitdir. (أودعنيه) (إن قال المدعى: سرق مني وأقام البينة وقال صاحب اليد: أودعنيه)
 Eğer müdde'î dese ki şu şey benden sirkat olundu ve onun (فلان وأقام البينة لم تندفع الخصومة
 üzerine beyyine ikâme eylese ve sâhibü'l-yed dese ki fulân bunu bana emânet verdi ve
 beyyine ikâme eylese husumet def` olunmaz. (وإن قال المدعي: ابتعته من فلان وقال صاحب اليد:)
 Eğer müdde'î dese ki ben bu şey'i fulândan sâtun (أودعنيه فلان ذلك سقطت الخصومة بغير بينة
 aldım ve sâhibü'l-yed dese ki bana bunu fulân emânet verdi bu suretde beyyinesiz husumet
 sâkıt olur. (واليمين بالله تعالى دون غيره ويؤكد بذكر أوصافه) Ve dahi yemin Vâcib Teâlâ'ya olur ve
 ondan gayriye olmaz ve yemin Cenâb-ı Bârî'nin evsâfını zikr ile te'kidlenur. (ولا يستحلف)
 Talâk ve 'itâk ile yemin taleb olunmaz. (بالطلاق ولا بالعناق)

ويستحلف اليهودي بالله الذي أنزل التوراة على موسى والنصراني بالله الذي أنزل الإنجيل على عيسى)
 Ve dahi Yahudinin istihlâfı Tevrâtı Musâ (والمجوسي بالله الذي خلق النار ولا يحلفون في بيوت عباداتهم
 (a.s.) üzerine inzâl idub Cenâb-ı Bârî'ye ve Nasrâni İsâ (a.s.) üzerine İncil'i inzâl iden
 Allahü Teâlâ'ya ve Mecûsi nârı halk iden Cenâb-ı Bârî'ye olur ve bunların 'ibâdet
 eyledikleri beytler de istihlâf olunmazlar. (ولا يجب تغليظ اليمين على المسلم بزمان ولا بمكان) Müslim
 üzerine zaman ve mekân ile yemini tağliz itmek vâcib olmaz.

(ومن ادعى أنه ابتاع من هذا عبده بألف فجدد يستحلف بالله ما بينكما بيع قائم فيه ولا يستحلف بالله ما بعث)
 Bir kimse da'va eylese ki şundan kölesini bin dirheme sâtun aldım pes bâyi' inkâr eylese
 beynimizde bu halde bey' kâ'im olmadı diyerek Vâcib Teâlâ'ya yemin eylemesi taleb
 olunur (ويستحلف في الغضب بالله ما يستحق عليك رده ولا) (بالله ما بعث)
 (يحلف بالله ما غصبت) Ve gasb olunan nesnede burada zikr olunduğu misillû istihlâf olunur.

(وفي النكاح بالله ما بينكما نكاح قائم في الحال وفي دعوى الطلاق بالله ما هي بائن منك الساعة) Nikâhda ve talâk (بما ذكرت ولا يستحلف بالله ما طلقتهما) da'vasından ötürü zikr olunduğu misillû istihlâf olunur mezkûr misillû istihlâf olunmaz.

وإذا كانت دار في يد رجل ادعاها أحدهما جميعها والآخر نصفها وأقاما البينة فللصاحب الجميع ثلاثة أرباعها (ولصاحب النصف ربعها عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد:] هي بينهما أثلاثا) Vakta ki bir recülün yedinde bir dâr bulunub ve ol dârı iki kimse da'va eyleseler biri cemî'sini ve âher nısfını da'va eylese ve beyyine ikâme eyleseler cemî'sini da'va iden için üç rub'u ve nısfını da'va iden için İmâm Â'zam (r.a.) indinde ol dârın bir rub'u olucudur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki dâr onların ikisi beyninde eslâsen olucudur. (ولو كانت في أيديهما سلمت لصاحب) Eğer dâr ikisi yedinde olsa cemî'sini da'va iden için dârın nısfı hüküm tarîk üzerine olucudur ve nısf diğeri dahi hüküm tarîki üzerine olmayarak ânınçündür. (وسن الدابة يوافق أحد التاريخين فهو أولى وإن أشكل ذلك كانت بينهما) Eğer iki kimse bir dabbede münâza'a idub ve ikiside beyyine ikâme eylese ki ol dabbe benim indimde doğdu ve târih dahi zikr eyleseler ve dabbenin sinnî iki târihin birine tevafuk eylese ol târih evlâdır eğer dabbenin sinnî mechul olursa ol dabbe ikisi beyninde olur. (متعلق بلجامها فالراكب أولى وكذلك إذا تنازعا بعيرا وعليه حمل لأحدهما الحمل أولى) Eğer iki kimse bir dabbede tenâzu' idub halbuki biri râkib ve âher dizginine müteallik olsa râkib evlâdır vakta ki bir deve de halbuki devenin üzerinde biri için yük olsa sâhibû'l-haml evlâdır.

وإذا اختلف المتبايعان في البيع فادعى أحدهما ثمنا وادعى البائع أكثر منه أو اعترف البائع بقدر من المبيع (وإما) Vakta ki mütebâyî'an beyde ihtilâf idub biri semen da'va eylese ve bâyi' ol semenden ekser da'va eylese yahud bâyi' mebi'den bir mikdâr i'tirâf idub müşteri ol mikdârdan ekser da'va eylese ve ikisinin biri beyyine ikâme eylese onunçün beyyine sebebiyle hüküm olunur. (وإن أقام كل واحد منهما البينة كانت البينة المثبتة) Eğer ikisinden her birerleri beyyine ikâme eyleseler ziyâde-yi müsbite olan beyyine evlâdır.

وإن لم تكن لكل واحد بينة قيل للمشتري إما أن ترضى بالثمن الذي ادعاه البائع وإلا فسخنا البيع وقيل للبائع: إما أن تسلم ما ادعاه المشتري من المبيع وإلا فسخنا البيع فإن لم يتراضيا استحلف الحاكم كل واحد منهما على دعوى الآخر (يبئدئ بيمين المشتري فإذا حلفا فسخ القاضي البيعة بينهما وإن نكل أحدهما عن اليمين لزمه دعوى الآخر) Eğer suret-i sâbıkada mütebâyî'andan biri için beyyine olmasa müşteri için denülür ki ya bâyi'in da'va eylediği semene razı olursun eğer razı olmaz isen bey'i fesh ideriz ve bâyi'ye denülür ki ya müşterinin mebi'den da'va eylediğini teslim idersen ne güzel eğer teslim

itmezsən bey‘i fesh ideriz eğer bunlar razı olmazlarsa hâkim bunlardan her birerlerini âherin da‘va eylediği nesne üzerine istihlâf ider ve müşterinin yeminiyle ibtidâ ider ve eğer ikiside yemin iderseler beynlerinde olan bey‘i kâdî fesh ider eğer biri yemininden nükûl iderse âherin da‘va eylediği ona lâzım gelür. (وإن اختلفا في الأجل أو في شرط الخيار أو في) Eğer bâyi‘ ve müşteri ecelde veya şart-ı hıyârda yahud semenin bazısını edâda ihtilâf eyleseler beynlerinde yemin yokdur ve kavlı hıyâr ve eceli inkâr iden içündür yeminiyle bile. (وإن هلك المبيع ثم اختلفا) (لم يتحالفا عند أبي حنيفة وأبي يوسف وجعل القول قول المشتري وقال محمد: يتحالفان ويفسخ البيع على قيمة الهالك) Eğer mebi‘ helâk olub ba‘dehu semende ihtilâf eyleseler İmâm Â‘zam ve İmâm Ebû Yûsuf (r.h.) indlerinde tehâlûf lâzım olmaz kavli müşterinin kavlidir yeminiyle bile İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki tehâlûf iderler hâlıkın kıymeti üzerine bey‘ fesh olunur.

وإن هلك أحد العبدین ثم اختلفا في الثمن لم يتحالفا عند أبي حنيفة إلا أن يرضى البائع أن يترك حصة الهالك) (وقال أبو يوسف: Eğer iki kölenin biri helâk olub ba‘dehu semende ihtilâf eyleseler İmâm Â‘zam indinde tehâlûf lâzım olmaz bâliğ hâlıkın hissesini terk itmeğe razı ola İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki tehâlûf iderler ve bey‘ hâlıkın kıymetinde ve hayy olan kölede fesh olunur ve bu kavlı İmâm Muhammed’in dahi kavlidir.

وإذا اختلف الزوجان في المهر فادعى الزوج أنه تزوجها بألف وقالت: تزوجتني بألفين فأيهما أقام البينة قبلت) (بينة وإن أقاما البينة فالبينة بينة المرأة) Vakta ki zevceyn mehirde ihtilâf idub zevc iddâ‘a eylese ki ‘avratı bin dirheme tezevvüc eyledi ve ‘avrat dese ki sen beni ikibin dirheme tezevvüc eyledin pes kangısı beyyine ikâme iderse beyyinesi kabul olunur ve eğer ikiside beyyine ikâme iderlerse zevcenin beyyinesi evlâdır. (وإن لم تكن لهما بينة تحالفا عند أبي حنيفة ولم يفسخ النكاح) ولكن يحكم مهر المثل فإن كان مثل ما اعترف به الزوج أو أقل قضى بما قال الزوج وإن كان مثل ما ادعته المرأة أو أكثر قضى بما ادعته المرأة وإن كان مهر المثل أكثر مما اعترف به الزوج وأقل مما ادعته المرأة قضى لها بمهر المثل) Eğer zevc ile zevce için beyyine olmasa İmâm Â‘zam (r.a.) indinde tehâlûf iderler ve nikâh fesh olunmaz lâkin mehr-i misil ile hüküm olunur eğer mehr-i misil zevcin ikrâr eylediğinin misli olursa yahud ekall olursa zevcin dediğiyle hüküm olunur ve eğer mehr-i misil zevcenin da‘va eylediğinin misli yahud ondan ekser olursa zevcenin iddâ‘a eylediğiyle hüküm olunur ve eğer mehr-i misil zevcin i‘tirâf eyledikten ekser ve zevcenin da‘va eyledikten ekall olursa zevce için mehr-i misil ile hüküm olunur.

(وإذا اختلفا في الإجازة قبل استيفاء المعقود عله تحالفا وترادا) Vakta ki mûcir ile müste‘cir ma‘kûdun ‘aleyhi istifâdan evvel icârede ihtilâf eyleseler tehâlûf iderler ve birbirlerine redd iderler. (وإن اختلفا بعد الاستيفاء لم يتحالفوا وكان القول قول المستأجر).

وان اختلفا بعد) olundukdan sonra ihtilâf iderlerse tehâlûf lâzım ve kavlı müste'cirin kavli olur. (استيفاء بعض العقود عليه تحالفا وفسخ العقد فيما بقي وكان القول في الماضي قول المستأجر Eğer ma'kûdun 'aleyhin bazısını istifâdan sonra ihtilâf iderlerse tehâlûf iderler 'akd bâkide fesh olunur ve mâzide kavlı müste'cirin kavli olur. (وإذا اختلف المولى والمكاتب في مال الكتابة لم يتحالفا عند أبي حنيفة) (وقال [أبو يوسف ومحمد]: يتحالفاً وتفسخ الكتابة eyeseler İmâm Â'zam (r.a.) indinde tehâlûf lâzım olmaz İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki tehâlûf iderler ve kitâbet fesh olunur. (وإذا اختلف الزوجان في متاع البيت فما يصلح للرجال فهو للرجل) (وما يصلح للنساء فهو للمرأة وما يصلح لهما فهو للرجل eyeseler recüllere salâhiyeti olan metâ' recül içündür ve nisâya salâhiyeti olan metâ' zevce içündür ve iki tâ'ifeye salâhiyeti olan metâ' yine zevce içündür. (وإذا مات أحدهما واختلف ورثته مع) (الأخر فما يصلح للرجال والنساء فهو للباقي منهما وقال أبو يوسف: يدفع إلى المرأة ما يجهز به مثلها والباقي للزوج Eğer zevceynin biri fevt olub ve fevt olanın vereseşi âher ile ihtilâf eylese ricâl ve nisâ için salâhiyeti olan metâ' hayy içündür İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki zevceye ol metâ' def' olunur ki ol 'avratın misli ol mikdâr metâ' ile techiz olunur bâki zevce içündür. (وإذا باع الرجل الجارية فجاءت لولد فادعاه البائع فإن جاءت به لأقل من ستة أشهر من يوم البيع فهو ابن البائع وأمة أم ولد له (فيفسخ البيع فيه ويرد الثمن ol veledi bâyi' da'va eylese eğer câriye bey' olunduğu günden i'tibaren altı mâhdan ekallde veledi getirdiyse ol veled bâyi'in ibnîdir ve anası ümmü'l-veledidir ve bey' câriyede fesh olunur ve semen redd olunur. (وإن ادعاه المشتري مع دعوى البائع أو بعده فدعوى البائع) (أولى Eğer müşteri bâyi' ile bile yahud bâyi'in davetinden sonra veledi da'va eylese bâyi'in da'vası evlâdır. (وإن جاءت به لأكثر من ستة أشهر لم تقبل دعوى البائع فيه إلا أن يصدقه المشتري) Eğer câriye veledi altı mâhdan ekserde getirse bâyi'in da'vası kabul olunmaz meğer müşteri ânı tasdik eyleye. (وإن مات الولد فادعاه البائع وقد جاءت به لأقل من ستة أشهر لم يثبت الاستيلاء في الأم) Eğer veled fevt olub bâyi' veledi da'va eylese halbuki câriye veledi altı mâhdan ekallde getürmüş idi bu suretde câriyede istîlâd sâbit olmaz. (وإن ماتت الأم فدعى البائع الابن وقد جاءت به) (لأقل من ستة أشهر يثبت النسب منه في الولد وأخذ البائع ويرد الثمن كله في قول أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: (يرد حصة الولد ولا يرد حصة الأم Eğer ümm fevt olub bâyi' veledi da'va eylese halbuki câriye veledi altı mâhdan ekallde getürmüş idi veledde neseb sâbit olur bâyi' veledi ahz idub İmâm Â'zam (r.a.) indinde semenin mecmû'unu redd ider İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki bâyi' veledin hissesini redd ider anasının hissesini redd itmez. (ومن ادعى نسب أحد التوأمين ثبت) (نسبهما منه والله أعلم Bir kimse ikiz olan veledlerin birinin nesebini da'va eylese ol kimseden ikisinin nesebi sâbit olur.

4.11. Şâhidlik Kitâbı (كتاب الشهادات)

الشهادة: فرض يلزم الشهود اداؤها ولا يسعهم) Bu kitâb şehâdete dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (كتمانها إذا طالبهم المدعي Ve dahi şehâdet farzdır şâhidlere lâzım olur ve şâhidlere şehâdeti ketm itmek câ'iz olmaz müdde'î şâhidleri mutâlebe eylediği vakitte. (والشهادة في الحدود بخير) Ve (فيها الشاهد بين الستر والإظهار والستر أفضل إلا أنه يجب أن يشهد بالمال في السرقة فيقول: أخذ ولا يقول: سرق Ve dahi hudûdda olan şehâdetde şâhidler muhayyerdir izhâr ile setr itmek beyninde setr izhârdan efdâldir lâkin sirkat maddesinde mâl ile şehâdet itmek vâcib olur pes şâhid diye ki fulân mâlî ahz eyledi sirkat eyledi dimeye. (والشهادة على مراتب: منها الشهادة في الزنا يعتبر فيها أربعة) Ve dahi şehâdet birkaç mertebe üzerinedir merâtibden biri zinâyâ şehâdetdir ânda ricâlden dört kimse i'tibâr olunur nisâların şehâdeti ânda kabul olunmaz. (ومنها الشهادة ببقية الحدود والقصاص تقبل فيها شهادة رجلين ولا تقبل فيها شهادة النساء Merâtibdendir bakiyye'î hudûdda kısısda şehâdet ve bunlarda iki recülün şehâdeti kabul olunur nisâların şehâdeti kabul olunmaz.

وما سوى ذلك من الحقوق تقبل فيها شهادة رجلين أو رجلين وامرأتين سواء كان الحق مالا أو غير مال مثل) (النكاح مثل النكاح والطلاق والوكالة والوصية Ma'sebakda zikr olunanın gayr hukukdan olarak onlarda iki recülün ve bir recül iki 'avratın şehâdeti kabul olunur hukuk mâl olsun yahud mâlın gayrı olsun nikâh ve talâk ve 'itâk ve vasiyet ve vekâlet gibi. (وتقبل في الولادة والبكارة) (والعيوب بالنساء في موضع لا يطلع عليه الرجال شهادة امرأة واحدة ولا بد في ذلك كله من العدالة ولفظ الشهادة Velâdetde ve bekâretde ve recüller muttali' olamadığı mevzu'da bulunan 'uyûb-i nisâda bir 'avratın şehâdeti kabul olunur ve zikr olunan şehâdetlerin cümlesinde 'adaletden ve lafza-i şehâdetden lâzımdır. (فإن لم يذكر الشاهد لفظ الشهادة وقال: أعلم أو أتيقن لم تقبل شهادته وقال أبو حنيفة: يقتصر) Eğer şâhid lafza-i şehâdeti zikr eylemeyüb ve dese ki "أعلم او اتيقن" şehâdeti kabul olunmaz İmâm Â'zam (r.a.) buyurdu ki hâkim zâhir adalet üzerine iktisâr ider müslimin şehâdetinde lâkin hudûd ve kısısda değil pes hudûd ve kısısda şuhuddan su'âl ider eğer hasm şâhidlere ta'ân iderse hâkim şâhidleri tezkiye ider. (وقال ابو يوسف ومحمد رحمهما الله: لا بد ان يسئل عنهم في السر والعلانية) İmâm Ebû Yûsuf ve İmâm Muhammed (r.h.) buyurdular ki gizli ve aşikârda hâkim şâhidlerden su'âl itmek lâzımdır.

وما يتحملة الشاهد على ضربين: احدهما ما يثبت بنفسه مثل البيع والاقرار والغصب والقتل وحكم حاكم اذا) (سمع ذلك شاهد او رآه وسعه ان يشهد بذلك وإن لم يشهد عليه Ve dahi şâhidin tahammül eylediği mâ'adâ iki nev' üzerinedir biri oldur ki nefsiyle sâbit olur bey' ve ikrâr ve gasb ve katl ve hâkimin hükmü misillû bu mezkûru bir şâhid görüp ve işittiği vakitte ol şâhide onunla

şehâdet itmek câ'izdir her kaçan mezkûr üzerine işhâd olunmaz ise de. (ويقول اشهد انه باع ولا) Şâhid der ki ben şehâdet iderim ki fulân âdem bey' eyledi beni işhâd eyledi dimeye. (ومنه ما لا يثبت حكمه بنفسه مثل الشهادة) Şâhidin tahammül eyledikdendir ol nesne ki ânın hükmü bi-nefsihî sâbit olmaz şehâdet üzerine şehâdet gibi. (فإن سمع شاهدا يشهد بشيء لم يجز أن) Vakta ki bir kimse bir şâhidi bir şey ile şehâdet ider olduğu halde istimâ' eylese ol kimse için şâhidin şehâdeti üzerine şehâdet itmek câ'iz olmaz meğer ol şâhid şehâdeti üzerine ol kimseyi işhâd eyleye yani şâhid tuta. (وكذلك لو سمعه يشهد الشاهد على شهادته لا) Eğer şâhid şehâdeti üzerine diğer şâhid tuttuğu bir sâmi istimâ' eylese sâmi için mâ'sebak gibi ruhsat yokdur ki şehâdet üzerine şehâdet eyleye. (ولا يحل) Ve dahi şâhid için hattını gördüğü vakitte şehâdet itmek helâl olmaz şehâdet hâtırına gelmedikçe. (ولا تقبل شهادة الأعمى ولا المملوك ولا المحدود في) (فذف وإن تاب ولا شهادة الوالد لولده وولد ولده ولا شهادة الولد) Ve dahi â'ma ve memlûk ve mahdûd fi'l-kazf olan kimseler her kaçan tevbe iderlersede bunların şehâdeti kabul olunmaz. (ولا تقبل شهادة أحد) Vâlidin veledi için ve veledin vâlideyni için şehâdetleri makbule olmaz. (الزوجين لصاحبه ولا شهادة المولى لعبده ولا لمكاتبه ولا شهادة الشريك لشريكه فيما هو من شركتهما birinin âhere şehâdeti makbule olmaz ve seyyidin kendi kölesi için ve mükâtebi için şehâdeti makbule olmaz ve şerîkin kendi şerîkine şirketlerinde olan nesnede şehâdeti makbul olmaz. (وتقبل شهادة الرجل لأخيه وعمه) Recülün kendi birâderine ve 'emmisine şehâdeti makbule olur. (ولا تقبل شهادة مخنث ولا نائحة ولا مغنية) Muhannes olan kimsenin nâyihâ olan 'avratın ve muğanniye olan 'avratın şehâdetleri makbule olmaz. (ولا مدمن الشرب على اللهو ولا) (من يلعب بالطيور ولا من يغني للناس ولا من يأتي بابا من الكبائر التي يتعلق بها الحد ولا من يدخل الحمام بغير إزار Ve dahi devâm üzerine şürb-ü hamr eyleyenin ve kuşbaz olan kimsenin ve nâs için taganni eyleyen kimsenin ve hudûd ta'alluk eyleyen kebâ'irden bir nev' işleyen kimsenin ve peştemalsız hamama dâhil olan kimsenin şehâdetleri makbul olmaz. (ولا يقبل شهادة أكل الربوا) Ekl edici kimsenin şehâdeti dama ve şatrancı oynayan kimsenin şehâdeti tarîk üzerinde bevl itmek ve tarîk üzerinde ekl itmek gibi ef'âli kabihayı irtikâb eyleyen kimselerin şehâdetleri makbul olmaz. (ولا تقبل شهادة أهل الأهواء إلا الخطابية) Ve dahi selef-i sâlihîn olan zevât-ı kirâma sebb izhâr eyleyen kimsenin şehâdeti makbule olmaz. (وتقبل شهادة أهل الذمة بعضهم على بعض) (وإن اختلفت مللهم

milletleri muhtelif olduysada. (ولا تقبل شهادة الحربي على الذمي) Ve dahi müste'men olan harbînin zimmî üzerine şehâdeti makbule olmaz.

(وإن كانت الحسنات أغلب من السيئات والرجل ممن يجتنب الكبائر قبلت شهادته) Eğer hasenât seyyiât üzerine gâlib olub halbuki recül kebâ'irden ictinâb edicidir ol recülün şehâdeti kabul olunur. (وتقبل شهادة الأقف) (وإن أمل بمعصية) Her kaçan sagîre olan ma'siyeti itikâb iderse de. (والخصي وولد الزنا) Sünnet olunmayan kimsenin hâyesiz ve veled-i zinâ olan kimselerin şehâdetleri kabul [olunur]. (وشهادة الخنثى جائزة) Ve dahi hüsnânın şehâdeti câ'iz olur. (وإن وافقت الشهادة الدعوى قبلت وإن خالفها لا تقبل ويعتبر اتفاق الشاهدين في اللفظ والمعنى عند أبي) Eğer şehâdet da'vaya muvâfakat iderse şehâdeti kabul olur ve eğer muhalefet iderse kabul olmaz. (حنيفة فإن شهد أحدهما بألف والآخر بألفين لم تقبل شهادتهما عنده وعندهما تقبل على الف) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde iki şâhidin lâfızda ve manâda ittifakları i'tibâr olunur eğer şâhidin biri bin dirheme âheri ikibin dirheme şehâdet eyleseler İmâm Â'zam (r.a.) indinde şehâdet kabul olunmaz İmâmeyn (r.h.) indlerinde bin dirhem üzerine şehâdet makbule olur. (وإن شهد أحدهما) Eğer iki şâhidin biri (بألف والآخر بألف وخمسمائة والمدعي يدعي ألفا وخمسمائة قبلت شهادتهما على الألف) bin dirheme âheri binbeşyüz dirheme şehâdet eyleseler halbuki müdde'î binbeşyüz dirhemi da'va ider bu suretde onların şehâdeti bin dirhem üzerine kabul olur.

(وإن شهد أحدهما لأقل وقال: قضاها منها خمسمائة قبلت شهادته بألف ولم يسمع قوله: إنه قضاها إلا أن يشهد) Eğer şâhidler bin dirhem ile şehâdet idub ikisinden biri dese ki müdde'â 'aleyh müdde'îye bin dirhemden beşyüz dirhemi kazâ eyledi ikisininde şehâdetleri makbule olur müdde'â 'aleyh müdde'îye beşyüz dirhemi kazâ eyledi deyyu takrîr eyleyen şâhidin kavli mesmu' olmaz meğer ânınla bile âherde şehâdet eyleye ve dahi şâhid için lâyık olan beşyüz dirheme kazâ olunduğunu bildiği vakitte bin dirhem ile şehâdet itmektir ta ki müdde'î bin dirhemden beşyüz dirhemi kabz eylediğini ikrâr eyleyene dek. (وإذا شهد شاهدان أن زيدا قتل يوم النحر بمكة وشهد آخران) أنه قتل يوم النحر بالكوفة واجتمعوا عند الحاكم لم يقبل الشهادتين فإن سبقت إحداها فقاضى بها ثم حضرت الأخرى لم يقبل) Vakta ki iki şâhid şehâdet eyleseler ki tahkîk Zeyd fulân kimseyi yevmü'n-nahrın içinde Mekke-i Mükerrreme'de katl eyledi diğer iki şâhid dahi şehâdet eyleseler ki Zeyd yevmü'n-nahrın içinde ol fulânı Kûfe'de katl eyledi ve hâkim indinde cem' olsalar iki şehâdetde makbul olmaz ve eğer iki şehâdetin biri sebkat idub pes hâkim ol şehâdetle hüküm eylese ba'dehu âher hâzır olsa şehâdet kabul olmaz.⁷³

⁷³ Yani mu'ahharan hâzır olan şehâdete i'tibâr olunmaz.

(ولا يسمع القاضي الشهادة على جرح ولا يحكم بذلك) Ve dahi kâdî cerhin sebebi beyân olunmayarak mücerred cerh üzerine olan şehâdeti istimâ' itmez ve onunla hüküm itmez. ولا يجوز للشاهد أن يشهد بشيء لم يعاينه إلا النسب والموت والنكاح والدخول وولاية القاضي فإنه يسعه أن يشهد بهذه (Ve dahi şâhid için mu'âyene itmediği nesneye şehâdet itmek câ'iz olmaz neseb ve mevt ve nikâh ve dühûl ve velâyet-i kâdîden mâ'adâ zirâ bir mutemed kimse haber verdiği vakitte bu şeyler ile şehâdet câ'iz olur. (والشهادة على الشهادة) Şehâdet üzerine şehâdet şübhe ile iskât olunmayan hakda câ'iz olur pes hudûd ve kîsâsda şehâdet üzerine şehâdet kabul olmaz. (ويجوز شهادة شاهدين على شهادة شاهدين ولا تقبل شهادة واحد على شهادة واحد) İki şâhidin şehâdeti iki şahidin şehâdetleri üzerine câ'iz olur bir şâhidin şehâdeti üzerine bir şâhidin şehâdeti kabul olmaz.

وصفة الإشهاد أن يقول شاهد لشاهد الفرع: اشهد على شهادتين أي أشهد أن فلان ابن فلان أقر عندي بكذا (Ve dahi işhâdın sıfatı oldur ki şâhidü'l-asl şâhidü'l-fer' e der ki benim şehâdetim üzerine şehâdet eyle ki tahkîk ben şehâdet iderim ki fulânın oğlu fulân benim indimde şöylece ikrâr eyledi ve beni nefsi üzerine işhâd eyledi eğer şâhidü'l-asl fulân beni nefsi üzerine işhâd eyledi dimese câ'iz olur. (ويقول شاهد الفرع عند) Ve (الأداء: أشهد أن فلان ابن فلان أشهدني على شهادته أنه يشهد أن فلانا أقر عنده بكذا وقال لي: اشهد على شهادتي dahi şâhidü'l-fer' edâ-i şehâdet vaktinde der ki şehâdet eylerim ki fulân kimse beni şehâdeti üzerine işhâd eylediği ol fulân şehâdet eyler ki fulân oğlu fulân benim indimde şöylece ikrâr eyledi pes ol şâhidü'l-asl bana dedi ki benim şehâdetim üzerine şehâdet et. ولا تقبل شهادة شهود الفرع إلا أن يموت شهود الأصل أو يغييوا مسيرة ثلاثة أيام فصاعدا أو يمرضوا مرضا لا (يستطيعون معه حضور مجلس الحاكم Şuhudü'l-fer' in şehâdeti makbule olmaz meğer şâhidü'l-asl fevt ola yahud üç günlük yol gâ'ib ola yahud bir maraza mübtelâ ola ki hâkim meclisine huzura kâdir olamaya. (وإن عدل شهود الأصل شهود الفرع جاز فإن سكتوا عن تعديلهم جاز وينظر القاضي في) Eğer hâkim şuhudü'l-asliyi şuhudü'l-fer' ile ta'dîl eylese câ'iz olur eğer şuhudü'l-fer' şuhudü'l-asliyi ta'dilden sukût iderlerse câ'izdir ve hâkim şuhudü'l-fer' in hallerine nazar ider. (وإن أنكروا شهود الأصل الشهادة لم تقبل شهادة شهود الفرع) Eğer asıl şâhidler şehâdeti inkâr eyleseler şuhudu'l-fer' kabul olunmaz. (وقال أبو حنيفة في شاهد الزور: أشهر في السوق ولا أعزره وقال) ([أبو يوسف ومحمد:] نوجعه ضربا ونحبسه kimsenin hakkında buyurdu ki biz ânı çarşuda teşhir ideriz ta'zîr itmeyiz ve İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki biz ânı dârb-ı şedid ile veca'landırırız yahud habs ideriz.

4.12. Şehâdetlerden Rücû' İtme Kitâbı (كتاب الرجوع عن الشهادات)

Bu kitâb şehâdetlerden rücû' itmeye dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (إذا رجع الشهود عن)
 (شهادتهم قبل الحكم بها سقطت) Vakta ki şuhud şehâdetlerinden rücû' eyleseler hâkim şehâdet ile
 hüküm itmezden evvel bu suretde şehâdet sâkıt olur. (وإن حكم بشهادتهم ثم رجعوا لم يفسخ الحكم)
 (ووجب عليهم ضمان ما أتلفوه بشهادتهم) Eğer hâkim şâhidlerin şehâdetleriyle hüküm idub ba'dehu
 şâhidler şehâdetlerinden rücû' eyleseler hâkim hükmünü fesh eylemez lâkin şâhidlere
 şehâdetleri sebebiyle telef eyledikleri nesne lâzım gelür. (ولا يصح الرجوع إلا بحضرة الحاكم) Ve
 dahi şehâdetden rücû' itmek hâkim huzurundan mâ'adâ bir mahalde sahih olmaz. (وإذا شهد)
 (شاهدان بمال فحكم الحاكم به ثم رجعا ضمنا المال المشهود عليه وإن رجع أحدهما ضمن النصف) Eğer iki şâhid
 şehâdet idub ve kâdî dahi şehâdet ile hüküm eylese ba'dehu şâhidler rücû' eyleseler
 meşhûdun 'aleyh için mâlî zâmin olurlar ve eğer biri rücû' iderse mâlın nisfi zâmin olur.
 (وإن شهد بالمال ثلاثة فرجع أحدهم فلا ضمان عليه فإن رجع آخر ضمن الراجعان نصف [المال])
 Eğer mal ile üç kimse şehâdet eyleseler pes biri şehâdetden rücû' eylese damân lâzım olmaz ve eğer
 âher rücû' iderse rücû' edici iki kimse nisfini zâmin olur. (وإن شهد رجل وامرأتان فرجعت امرأة)
 (ضمنت ربع الحق وإن رجعنا ضممتنا نصف [الحق]) Eğer bir recül ve iki 'avrat şehâdet idub pes
 'avratın biri rücû' eylese mâlın rub'unu zâmine olur eğer 'avratların ikiside rücû' iderlerse
 mâlın nisfina zâmine olurlar. (وإن شهد رجل وعشر نسوة ثم رجع ثمان منهن فلا ضمان عليهن وإن رجعت)
 (آخرى كان على النسوة ربع الحق فإن رجع الرجل والنساء فعلى الرجل سدس الحق وعلى النسوة خمسة أسداس الحق
 عند أبي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: على الرجل النصف وعلى النسوة النصف) Eğer bir recül ve on
 'avrat şehâdet idub ba'dehu on 'avratdan sekizi rücû' eyleseler ânlar üzerine damân lâzım
 olmaz ve eğer uhrâ rücû' eyleseler rücû' eyleyen nisâlar üzerine hakkın rub'u olucudur
 eğer recül ve nisâlar rücû' eyleseler recül üzerine İmâm Â'zam (r.a.) indinde hakkın
 sūdüsü ve nisâlar üzerine beş sūdüsü lâzım olur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki nisfi recül
 üzerine nisfi 'avratlar üzerine lâzım olur. (وإن شهد شاهدان على امرأة بالنكاح بمقدار مهر مثلها ثم رجعا)
 (فلا ضمان عليهما وكذلك إن شهدا على رجل بتزوج امرأة بمقدار مهر مثلها
 وإن شهدا بأكثر من مهر المثل ثم) (إن شهدا ببيع بمثل القيمة أو أكثر ثم رجعا لم يضمنوا وإن كان)
 (رجعا ضمنا الزيادة) Eğer mehr-i misilden ekser üzerine şehâdet idub ba'dehu rücû' eyleseler
 mehr-i misilden ziyâdesine zâmin olurlar. (بأقل من القيمة ضمنا النقصان) Eğer misl-i kıymet yahud misl-i kıymetden ekser ile olan bey'e
 şehâdet idub ba'dehu rücû' eyleseler damân çekmezler eğer bey' kıymetten ekall ile olursa

وإن شهدا على رجل أنه طلق امرأته قبل الدخول ثم رجعا ضمنا نصف المهر وإن كان (وإن شهدا على رجل أنه طلق امرأته قبل الدخول ثم رجعا ضمنا نصف المهر وإن كان) (الدخول لم يضمننا) Eğer şâhidler bir recül üzerine şehâdet eyleseler ki recül 'avratına kable'd-dühûl tatlık eyledi ba'dehu rücû' eyleseler nısf-ı mehri zâmin olurlar eğer talâk bade'd-dühûl olduysa zâmin olmazlar. (وإن شهدا أنه أعتق عبده ثم رجعا ضمنا قيمته) Eğer şehâdet eyleseler ki fulân kölesini 'itâk eyledi ba'dehu rücû' eyleseler kölenin kıymetini zâmin olurlar. (وإن شهدا بقصاص ثم رجعا بعد القتل ضمنا الدية ولا يقتص منها) Eğer şâhidler kısâs ile şehâdet idub ba'dehu katlinden sonra rücû' eyleseler diyeti zâmin olurlar onlarda kısâs olunmaz. (وإن رجع شهود) Eğer şühudu'l-fer' rücû' eyleseler zâmin olurlar. (قالوا: أشهدناهم وغلطنا ضمنوا الفرع ضنوا وإن رجع شهود الأصل وقالوا: لم نشهد شهود الفرع على شهادتنا فلا ضمان عليهم وإن قالوا: أشهدناهم) (وغلطنا ضمنوا وإن قال شهود الفرع: كذب شهود الأصل أو غلطوا في شهادتهم ثم يلتفت إلى ذلك) Eğer asıl şâhidler rücû' idub ve deseler ki şehâdetimiz üzerine şühudu'l-fer'i işhâd itmedin bu suretde onlara damân lâzım olmaz ve eğer deseler ki şühudu'l-fer'i işhâd eyledin ama lakin galat eyledin bu suretde zâmin olurlar eğer fer' şâhidler deseler ki asıl şâhidler kâzib oldu yahud şehâdetlerinde galat ettiler bunların bu sözlerine iltifât olunmaz.

(وإذا شهدوا أربعة بالزنا وشاهدان بالإحصان فرجع شهود الإحصان لم يضمنوا) Vakta ki dört kimse zinâ ile şehâdet idub ve iki şâhid ihsân ile şehâdet eyleseler ba'dehu şühudu'l-ihsân rücû' eyleseler zâmin olmazlar. (وإذا رجع المزكون عن التزكية ضمنوا) Vakta ki müzekkiler tezkiyeden rücû' eyleyeler zâmin olurlar. (وإذا شهد شاهدان باليمين وشاهدان بوجود الشرط ثم رجعوا فالضمان على) (شهود اليمين خاصة) Vakta ki iki şâhid yemin ile şehâdet idub ve iki şâhid şartın vücûduyla şehâdet eyleseler ba'dehu zıkr olunan şâhidlerin cümlesi rücû' eyleseler pes hâsseten damân şühudu'l-yemin üzerine lâzım olur.

4.13. Edeb-i Kâdî Kitâbı (كتاب ادب القاضي)

لا تصح ولاية القاضي حتى يجتمع في (المولى شرائط الشهادة ويكون من أهل الاجتهاد ولا بأس بالدخول في القضاء لمن يثق أنه) Velâyet-i kâdî sahih olmaz ta ki mevlâda şehâdetin şartları cem' olana dek ve ol mevlâ ehl-i ictihâddan ola. (يؤدي فرضه) Kazâya dühûl ile zarar yokdur ol kimse için nefsine i'timâd ider ki kazânın farzını edâ ider. (ويكره الدخول فيه لمن يخاف العجز عن القضاء) Kazâya dühûl mekruh olur ol kimseye ki kazâdan âciz olmaktan havf ider. (ولا يأمن على نفسه الحيف فيه) Ve ol kazâda nefsi üzerine zulûmden emin olmaz bu suretlerde kâdî olmak mekruhdur. (ولا ينبغي أن يطلب الولاية) (ولا يسألها) Ve dahi velâyeti taleb itmek ve su'âl itmek lâyık olmaz.

ومن قلد القضاء يسلم إليه ديوان القاضي الذي قبله وينظر في حال المحبوسين فمن اعترف بحق ألزمه إياه) (ومن أنك لم يقبل قول المعزول عليه إلا بينة وإن لم تقم بينة لم يعجل بتخليته حتى ينادي عليه ويستظهر في أمره Bir kimse kazâya taklid olunsa ândan evvel olan kâdînin defterleri ona teslim olunur ve mahbusların haline nazar ider pes bir kimse hakkı ikrâr ve i'tirâf iderse hakkı ona lâzım kılar ve bir kimse inkâr iderse ma'zûl olan kâdînin kavlini kabul itmez lâkin beyyine ile kabul ider eğer beyyine ikâme olunmazsa onu mahbusdan halâsını te'cil itmez ta ki onun üzerine nidâ ittirub emrinde zuhur taleb eyleyene dek. (وينظر في الودائع وارتفاع الوقوف فيعمل على) ما تقوم به البينة أو يعترف به من هو في يده ولا يقبل قول المعزول إلا أن يعترف الذي هو في يده أن المعزول سلمها (إليه فيقبل قوله فيها Ve dahi ol kâdî emânetlere ve vakıfların gallelerine nazar ider beyyine ikâme olunan nesne üzerine yahud zilyedin yedinde bulunan ikrâr eylediği nesne üzerine 'amel ider ma'zûlün kavlini kabul itmez meğer ol kimse ikrâr eyleye ki ol nesne onun yedindedir tahkîk ma'zûl ol nesneyi ol kimseye teslim eyledi pes ol nesnede ma'zûlün kavlini kabul ider. (ويجلس للحكم جلوسا ظاهرا في المسجد ولا يقبل هدية إلا من ذي رحم محرم أو ممن جرت) عاداته قيل القضاء بمهاداته Ve dahi kâdî mescidde hüküm için cülûs-ü zâhir ile oturur ve hediye kabul itmez meğer zî-rahm mahreminden ola yahud hediye ol kimseden ola ki kable'l-kazâ' hediye virmele 'âdeti ceryân etmiş idi bu misillû hediye kabul itmekte zarar yokdur. (ولا يحضر دعوة إلا أن تكون عامة) Ve dahi kâdî davete hâzır olmaz meğer davet kâdîye ويشهد الجنابة ويعود المريض ولا يضيف أحد الخصمين دون خصمه وإذا) mahsus olmayub 'âmmeye ola. (حضرا سوى بينهما في المجلس والإقبال Ve dahi kâdî cenâzeye hâzır olur ve marîzi 'ıyâde ider ve iki hasmın birini diğer hasımsız müsâfir itmez ve hasımlar hâzır oldukları vakitte cülûs ve ikbâlde beynlerini beraber tutar. (ولا يسار أحدهما ولا يشير إليه ولا يلقنه حجة) Kâdî hasmın birine sırrân kelâm söylemez ve ondan yine işaret itmez ve delil ta'mîm itmez. (فإذا ثبت الحق عند) وطلب صاحب الحق حبس غريمه لم يعجل بحبسه وأمره بدفع ما عليه فإن امتنع حبسه في كل دين لزمه بدلا عن مال (حصل في يده كئمن المبيع [وبدل القرض] أو التزمه بعقد كالمهر والكفالة Hâkim indinde hak sâbit olduğu vakitte ve hak sâhibi borclunun habsini taleb iderse hâkim habs itmekle ta'cîl itmez ve borcluya üzerinde olan hakkı def' itmekle emrider eğer imtinâ' iderse onu habs ider ol deynin küllisinde ki yedinde hâsıl olan maldan bedel olarak ona lâzım geldi mebi' misillû yahud deyn 'akid sebebiyle ona lâzım oldu mehir ve kefâlet misillû.

ولا يحبسه فيما سوى ذلك إذا قال: إني فقير إلا أن يثبت غريمه أن له مالا ويحبسه شهرين أو ثلاثة ثم يسأل) (عنه فإن لم يظهر له مال خلى سبيله ولا يحول بينه وبين غرمائه Mâ'sebakda zikr olunanların mâ'adâsında borclu fakirim dediği vakitte habs olunmaz meğer garîmi isbât eyleye ki onun mâlî olucudur bu suretde iki ve üç mâh habs ider pes ondan su'âl ider eğer mal zâhir

ولم يجرى قضاء المرأة في كل شيء إلا في الحدود) (والمقصود بالقصاص) (والقصاص القاضي إلى القاضي في الحقوق إذا شهد به عنده فإن شهدوا على خصم حكم بالشهادة وكتب بحكمه وإن شهدوا بغيره (حضرة خصم لم يحكم وكتب بالشهادة ليحكم بها المكتوب إليه) Ve dahi hukukdan ötürü bir kâdînin âher kâdîye gönderdiği mektub kabul olunur vakta ki iki şâhid ikinci kâdînin indinde mektub ile şehâdet eyleye pes şâhidler hasım üzerine şehâdet iderlerse şehâdet ile hüküm idub hüküm sebebiyle hüccet yazar ve eğer şâhidler hasımın huzuru olmayarak şehâdet iderlerse hüküm itmez ve şehâdeti yazar ki ol şehâdetle mektubun ileyh olan kâdî hüküm eyleye. (ولا يقبل الكتاب إلا بشهادة رجلين أو رجل وامرأتين ويجب أن يقرأ الكتاب عليهم ليعرفوا ما فيه ثم يختمه بحضرتهم ويسلمه إليهم فإذا وصل إلى القاضي لم يقبله إلا بحضرة الخصم فإن شهدوا أنه كتاب فلان القاضي سلمه إلينا في مجلس حكمه (وقرأه علينا وختمه فضه القاضي وقرأه على الخصم وألزمه ما فيه) Ve dahi kâdî mektubu kabul itmez meğer iki recül yahud bir recül iki 'avrat şehâdet eyleyeler ve mektub gönderen kâdîye vâcibdir ki mektubu şâhidler üzerine kırâ'ât eyleye zirâ şâhidler mektubun içinde olanı bileler ba'dehu mektubu mühürler ve şâhidlere teslim ider diğér kâdîye mektub vâsıl olduğu vakitte kabul itmez ancak hasımın huzurunda mektubu kabul ider pes şâhidler mektubu kâdîye teslim eyledikleri vakitte mühürüne nazar ider şâhidler şehâdet eyleseler ki bu mektub fulân kâdînidir hüküm meclisinde bize teslim eyledi ve bizim üzerimize kırâ'at idub mühürledi bu suretde kâdî mektubu feth ider ve hasım üzerine kırâ'at ider ve içinde olan nesneyi hasma lâzım kılar. (ولا يقبل كتاب القاضي إلى القاضي في الحدود والقصاص) Hudûd ve kısısda kâdînin mektubu kabul olunmaz. (وليس للقاضي أن يستخلف على القضاء إلا أن يفوض ذلك إليه).

) Halife yani nâ'ib ittihaz itmek kâdî için yokdur meğer imâm tarafından nâ'ib ittihaz itmeye ruhsat verile. (فإذا رفع القاضي حكم حاكم أمضاه إلا أن يخالف الكتاب أو السنة أو الإجماع أو) (يكون قولاً لا دليل عليه) Vakta ki bir hâkimin hükmü bir kâdîye ref' oluna kâdî ol hükmü kabul ider meğer Kitâba yahud sünnete yahud icmâ'a muhalefet ola yahud bir kavı ola ki onun üzerine delil olmaya bu suretlerde hükmü kâdî nakz ider. (ولا يقضي القاضي على غائب إلا أن) (يحضر من يقوم مقامه) Kâdî gâ'ib olan kimse üzerine hüküm itmez meğer gâ'ibin makamına kâ'im olur bir kimse hâzır ola. (وإذا حكم رجلان رجلاً ليحكم بينهما ورضيا بحكمه جاز إذا كان بصفة) (الحاكم) Vakta ki iki recül bir recülü hâkim ittihâz eyleseler ki beynlerinde hüküm eyleye ve onun hükmüne razı olalar câ'iz olur eğer ol recül hâkim sıfatıyla mevsûf olduysa. (ولا يجوز)

(تحكيم الكافر والعبد والذمي والمحدود في القذف والفاسق والصبي ولكل واحد) Ve dahi kâfir ve 'abd ve zimmî ve mahdûd fi'l-kazf ve fâsîk ve sabî olan kimseleri hâkim ittihâz itmek câ'iz olmaz. (من المحكمين أن يرجع ما لم يحكم عليهما فإذا حكم لزمهما وإذا رفع حكمه إلى القاضي فوافق مذهبه أمضاه وإن خالفه) Ve dahi muhakkimlerden her biri için onlar üzerine hüküm olunmadıkça rücû' itmek olucudur hüküm olunduğu vakitte onlara lâzım olur vakti ki şu misillü hâkimin hükmü kâdîye ref' oluna pes hüküm mezhebine muvâfık olursa hükmünü kabul ider ve eğer mezhebine muhâlif olursa hükmü iptal ider. (ولا يجوز التحكيم في الحدود والقصاص) Hudûd ve kîsâsda tahkîm câ'iz olmaz. (إن حكما في دم خطأ ففضى الحاكم على العاقلة بالدية لم ينفذ حكمه ويجوز أن) (يسمع البينة ويقضي بالنكول) Eğer dem-i hatâda iki recül hâkim ittihâz etseler hâkim kabilesi üzerine hüküm eylese hükmü nâfiz olmaz lâkin beyyineyi istimâ' itmek ve nukûl sebebiyle hüküm itmek câ'iz olur. (وحكم الحاكم لأبويه وولده وزوجته باطل والله اعلم) Anası ve babası ve veledi ve zevcesinin menfa'atleri için kâdînin hükmü bâtıldır.

4.14. Kısime Kitâbı (كتاب القسمة)

Bu kitâb kısmete dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (ينبغي للإمام أن ينصب قاسما يرقه من بيت المال) İmâm için vâcibdir ki bir kâsım nasb eyleye ve beytû'l-maldan kâsımın rızkını vere ki beyne'n-nâs bilâ ücret kâsım ola eğer kâsım buna razı olmazsa ücret ile bir kâsım nasb ider ki taksim eyleye. (ويجب أن يكون عدلا) (ولا يجبر القاضي) (مأمونا عالما بالقسمة) Vâcibdir ki ol kâsım 'âdil ve emin ve kısmetî 'âlim ola. (الناس على قاسم واحد ولا يترك القسام يشتركون) Ve dahi kâdî nâsa bir kâsım üzerine cebr eylemez ve kâdî terk eylemez ki kâsımler birbirlerine müşterek olalar. (وأجر القسمة على عدد الرؤوس عند أبي) (حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: على قدر الأنصاء) Ve dahi kısmetin ücreti İmâm Â'zam (r.a.) indinde veresinin 'aded-i rü'ûsları üzerinedir İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki nasiblerin mikdârı üzerinedir.

(وإذا حضر الشركاء عند القاضي وفي أيديهم دار أو ضيعة ادعوا أنهم رثوها عن فلان لم يقسمها عند أبي حنيفة) رحمه الله حتى يقيموا البيئة على موته وعدد ورثته وقال [أبو يوسف ومحمد]: يقسمها باعترافهم ويذكر في كتاب القسمة (أنه قسمها بقولهم) Vakta ki şürekâ kâdî indinde hâzır olub ve yedlerinde bir dâr yahud bir çiftlik bulunsa da'va eyleseler ki fulândan vâris olduğuna İmâm Â'zam (r.a.) indinde kâdî ânı taksim itmez ta ki fulânın mevti üzerine vereselerin adedi üzerine beyyine ikâme eyleyene dek İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki ol nesneyi onların i'tiraflarıyla taksim ider ve mektubunda zikr ider ki kâdî onların kavliyle taksim eyledi. (وإن كان المال المشترك ما سوى العقار) (وإدعوا أنه ميراث قسمه في قولهم جميعا) Eğer müşterek olan mal 'akârın mâ'adâsı olub ve da'va

eyleseler ki bu mirâsdır eimme-i selâse indinde kâdî ânı taksim ider. (وإن ادعوا في العقار اشتروه) Eğer 'akârda da'va etseler ki ânlar iştirâ eylediler ânların beyninde taksim ider. (قسمه بينهم) Ve eğer şürekâ mülk da'va idub halbuki ânlara nice intikâl eylediğini zikr eylemeseler yine beynlerinde taksim ider. (وإن كان كل واحد من) Eğer şürekâdan her biri nasibiyle müntefi' olur olsa birinin talebi sebebiyle taksim ider. (وإن كان أحدهم ينتفع والآخر يستضر لقلته نصيبه فإن طلب صاحب الكثير قسم) Ve eğer şürekânın biri müntefi' olup ve âhere nasibinin k'illetinden ötürü zarar târî olsa pes eğer sâhibû'l-kesir taleb iderse taksim ider ve eğer sâhibû'l-kalil taleb iderse taksim itmez ve eğer her birerlerine zarar olursa taksim itmez meğer onlar taksime razı olalar.

(ويقسم العروض إذا كانت من صنف واحد) Ve dahi metâ' sınıf-ı vâhidden olduğu vakitte taksim olunur. (ولا يقسم الجنسان بعضهما في بعض) İki cinsin bazısını bazısı mukabelesinde taksim itmez. (وقال ابو حنيفة رحمه الله: لا يقسم الرقيق ولا الجواهر) İmâm Â'zam (r.a.) buyurdu ki köleler ve cevherler taksim olunmaz. (ولا يقسم حمام ولا بئر ولا رحى إلا أن يتراضى) Ve dahi hamam ve kuyu ve değirmen taksim olmaz meğer şerîklerin rızâlarıyla ola.

(وإذا حضر وارثان وأقاما البينة على الوفاة وعدد الورثة والدار في أيديهم ومعهم وارث غائب قسمها القاضي) Vakta ki verese hâzır olup ve vefat üzerine ve aded-i verese üzerine beyyine ikâme eyleseler halbuki dârda onların yedindedir ve onlar ile bile bir vâris gâ'ib olucudur bu suretde kâdî hâzırların talebiyle dârı taksim ider ve gâ'ib için bir vekil nasb ider ki gâ'ibin nasibini kabz eyleye. (وإن كانوا مشترين لم يقسم مع غيبة أحدهم) Eğer şerîkler dârı iştirâ etmiş olurlar ise şerîklerden biri gâ'ib olsa dâr taksim olunmaz. (وإن) Eğer 'akâr gâ'ib olan vârisin yedinde olsa taksim olunmaz ve eğer bir vâris hâzır olsa yine taksim olunmaz. (وإذا كانت دور) مشتركة في مصر واحد قسمت كل دار على حدتها في قول أبي حنيفة رحمه الله: وقالوا: إن كان الأصلح لهم قسمة (بعضها في بعض قسمها) Eğer bir beldede birkaç müşterek dârlar olsa İmâm Â'zam (r.a.) kavlinde her birerleri yalnız yalnız taksim olunur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki eğer dârların bazısını bazısı mukabelesinde kısmet itmek aslah olursa kâdî ol dârları taksim ider. (وإن كانت دار وضیعة أو دار وحانوت قسم كل واحد على حدته) Ve eğer bir dâr ve bir çiftlik yahud bir dâr ve bir dükkân olsa her birerlerini yalnız yalnız taksim ider.

(وينبغي للقاسم: أن يصور ما يقسمه ويعدله ويذره ويقوم البناء ويفرز كل نصيب عن الباقي بطريقة وشربه) Ve dahi kâsım için lâyıq olan taksim eylediği nesneyi tasvir eyleye ve ânı zirâlayub ve beraber eyleye ve binaya kıymet kese ve her

nasibi tarîkiyle ve hakk-ı şürbiyle ayıra ve imtiyâz eyleye ta ki birinin nasibi için âherin nasibine ta'alluk olmaya. (ويكتب اساميهم ويجعلها في قرعة ثم يلقب نصيبا بالأول والذي يليه بالثاني والثالث) Ve dahi kâsım (وعلى هذا ثم يخرج القرعة فمن خرج اسمه أولا فله السهم الأول ومن خرج ثانيا فله السهم الثاني vârislerin isimlerini yaza ve bir kurada kıla ba'dehu bir nasibe evvel deyyu lâkab vere ve ânı velî iden nasibe sâni ve sâlis de böylecedir ba'dehu kuraya ihrâc eylese ol kimse ki ismi evvel çıka sehm-i evvel ânınçündür ve ol kimse ki sâni çıka sehm-i sâni ânınçündür. (ولا) (يدخل في القسمة الدراهم والدنانير إلا بتراضيهـم Derâhim ve denânir kısmete dâhil olmaz meğer ânlar razı olalar.

وإن قسم بينهم ولأحدهم مسيل ي مل الآخر أو طريق لم يشترط في القسمة: فإن أمكن صرف الطريق والمسيل) Eğer kâsım şürekâ beyninde (عنه فليس له أن يستطرق ويسيل في نصيب الآخر وإن لم يمكن فسخت القسمة taksim idub halbuki biri için âherin mülkünde tarîk yahud su yolu olsa ki kısmetde şart kılınmadı pes eğer tarîkden ve mesilden sarf-ı nazar itmesi mümkün olursa ol kimse için âherin nasibinde tarîk yahud mesil taleb itmek olmadı ve eğer mezkûrlardan sarf-ı nazar itmesi mümkün olmazsa kâsım kısmetini fesh ider. (وإن كان سفلا لا علو له وعلو لا سفلا له وسفلا له) Eğer bir tahtânî olsa ki fevkânîsi olmasa yahud bir fevkânî olsa ki tahtânîsi olmasa yahud fevkânî tahtânîye bile olsa kâsım her birerlerine yalnız olarak kıymet keser ve kıymeti taksim ider ve bundan gayrilerine i'tibâr olunmaz. (وإذا اختلف المتقاسمون فشهد القاسمان قبلت شهادتهما) Ve dahi kısmet sâhibleri ihtilâf idub (فإن ادعى أحدهما الغلط وزعم أن مما أصابه) Eğer vereseden biri galat (شينا في يد صاحبه وقد أشهد على نفسه بالاستيفاء لم يصدق على ذلك إلا ببينة iddâ'a idub ve zu'm eylese ki kendisüne isâbet eyleyen nesne sâhibinin yedindedir halbuki ol nesneye ahz ile nefsi üzerine işhâd etmiş idi bunun üzerine tasdik olunmaz illâ beyyine ile tasdik olunur.

Eğer biri dese ki hakkımı (وإن قال: استوفيت حقي ثم قال: أخذت بعضه فالقول قول خصمه مع يمينه) istifâ ettim ba'dehu dese ki bazısını ahz ettim kavlı hasmının kavlidir yeminiyle bile. (وإن) Eğer (قال: أصابني إلى موضع كذا فلم تسلمه إلنولم يشهد على نفسه بالاستيفاء وكذبه شريكه تحالفا وفسخت القسمة biri dese ki bana şu mevzi'den isâbet eyledi ve bana teslim eyledi halbuki istifâ ile nefsi üzerine işhâd eyledi bu suretde şerîki tekzîb eylese ikiside yemin iderler ve kısmet fesh olunur. (وإن استحق بعض نصيب أحدهما بعينه لم تفسخ القسمة عند أبي حنيفة ورجع بحصة ذلك من نصب شريكه) (وقال أبو يوسف: تفسخ القسمة İki şerîkin birinin nasibinin bazısı müstehak çıkılınsa İmâm Â'zam (r.a.) indinde kısmet fesh olunmaz ol bazın hissesiyle şerîkinin nasibine rücû' ider İmâm Ebû Yûsuf (r.a.) buyurdu ki kısmet fesh olunur.

4.15. İkrâh Kitâbı (كتاب الإكراه)

Bu kitâb ikrâh ve icbâra dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الإكراه يثبت حكمه إذا حصل ممن يقدر) Ve dahi ikrâhın hükmü sâbit olur vakta ki ikrâh ol kimseden hâsıl ola ki va'd eylediği nesneyi ikâ'a muktedir ola ol kimse sultan olsun yahud sârik olsun. (وإذا أكره الرجل على بيع ماله أو على شراء سلعة أو على أن يقر لرجل بألف أو يؤاجر داره وأكره) على ذلك بالقتل أو بالضرب الشديد أو بالحبس الشديد أو بالبيع وإن شاء فسخره (ويرجع بالبيع) Vakta ki recül mâlını bey' etmek üzerine yahud bir metâ'ı iştirâ etmek üzerine yahud bir recül için bin dirhem ikrâr etmek üzerine yahud dârı icâre etmek üzerine ikrâh olunsa ve mükreh olan kimsede bey' yahud iştirâ eylese ve bu mezkûr üzerine ikrâhı katl ile yahud dârb-ı şedid yahud habs ile olsa mükreh olan kimse muhayyerdir dilerse bey'i kabul ider ve eğer dilerse bey'i fesh ider. (وإن كان قبض الثمن طوعا فقد أجاز البيع وإن كان قبضه) Eğer mükreh olan kimse rızâsıyla semeni kabz eylese bey'e icâzet etmiş olur ve eğer semeni mükrehen kabz iderse bu icâzet değildir semeni redd etmek onun üzerine olucudur eğer semen yedinde kâ'im ise. (وإن هلك المبيع في يد) Eğer mebi' müşterinin yedinde helâk olsa halbuki müşteride gayr-i mükrehdir kıymetine zâmin olur.⁷⁴ (وللمكره أن يضمن المكره إن شاء) Eğer mükreh dilerse mükrihe damân çektirir.

ومن أكره على أن يأكل الميتة أو يشرب الخمر - وأكره على ذلك بحبس أو ضرب أو يد لم يحل له إلا أن يكره) بما يخاف منه على نفسه أو على عضو من أعضائه فإذا خاف ذلك وسعه أن يقدم على ما أكره عليه ولا يسعه أن يصبر Bir kimse cîfeyi ekl yahud hamrı içmek üzerine ikrâh olunsa ve bu mezkûr üzerine habs ile yahud dârb ile yahud kayd ile ikrâh olunsa ol kimse için helâl olmaz meğr ol nesne ile ikrâh oluna ki ol nesneden nefsi yahud a'zasından bir 'uzvu üzerine havf olunur pes şundan havf eylediği vakitte ikrâh olunduğu nesne üzerine akdâm etmek ol kimseye câ'iz olur ve mükrihin va'd eylediği nesne üzerine sabr itmeye ruhsat yokdur pes eğer sabr idub ta ki ol nesneyi ona ikâ' eyleseler ve ekl eylese günahkâr olur.

وإن أكره على الكفر بالله عز وجل أو سب النبي عليه الصلاة والسلام: بقيد أو حبس أو ضرب لم يكن ذلك) إكراهها حتى يكره بأمر يخاف منه على نفسه أو على عضو من أعضائه فإذا خاف ذلك وسعه أن يظهر ما أمره به (ويوري فإذا أظهر ذلك وقلبه مطمئن بالإيمان فلا إثم عليه وإن صبر حتى قتل ولم يظهر يظهر الكفر ذلك كان مأجورا

⁷⁴ Eğer müşteri mükreh olup mebi' yedinde helâk olsa kıymetine zâmin olmaz zîra emânet gibi olduğundan.

Eğer küfür üzerine yahud peygambere sebb üzerine kayd ile yahud habs yahud dârb ile ikrâh olursa bu suretde şu zıkr olunan ikrâh ‘ad olunmaz ta ki nefis üzerine yahud ‘uzv üzerine havf olunur nesneden bir emr ile ikrâh olunmadıkça pes nefsdan ve ‘uzvdan havf iderse emr olunan şey’i izhâr ve edâ itmek câ’izdir şu emr olunan şey’i izhâr eylediği vakitte halbuki kalbi imânıyla mutma’indir ânın üzerine günah terettüb itmez eğer sabr idub ta ki katl olursa ve küfre izhâr eylese “عندالله” me’cûr olur. (وإن أكره على إتلاف مال مسلم) Eğer (لأمر يخاف منه على نفسه أو على عضو من أعضائه وسعه أن يفعل ذلك ولصاحب المال أن يضمن المكره müslim olan kimsenin mâlını telef ve zâyî’ itmek üzerine bir emr ile ikrâh olursa ki ondan nefis yahud ‘azâdan bir ‘uzv üzerine havf olunur bu suretde emr olunan nesneyi istemek câ’iz olur ve mal sâhibi için mükrihe damân çektirmek olucudur. (وإن أكره بقتل على قتل لم يسعه) Eğer katl ile (أن يقدم عليه ويصبر حتى يقتل فإن قتله كان أثماً والقصاص على الذي أكرهه إن كان القتل عمدا gayrî kimseyi katl itmek üzerine ikrâh olursa mükreh için ruhsat yokdur ki gayrî katl üzerine ikdâm eyleye sabr ider ta ki kendisünü katl olunana dek eğer sabr itmeyüb gayrî katl eylese günahkâr olur eğer kâtil ‘amden olursa mükreh üzerine kısâs lâzım olur.

وإن أكرهه على طلاق امرأته أو أعتق عبده ففعل وقع ما أكره عليه ويرجع على الذي أكرهه بقيمة العبد) Bir kimse zevcesinin talâkı üzerine yahud kölesinin ‘itki üzerine ikrâh olunub pes ol kimsede işlese ikrâh olunduğu nesne vâki’ olur bu suretde kölenin kıymetiyle ve eğer talâkı kable’-d-dühûl oldu ise mer’enin nısf mehriyle mükreh üzerine rüçû’ ider. (وإن أكرهه على الزنا وجب عليه الحد عند أبي حنيفة إلا أن يكرهه السلطان وقال [أبو]) Eğer zinâ üzerine ikrâh olursa İmâm Â‘zam (r.a.) indinde onun üzerine hadd vâcib olur meğer sultan ikrâh eyleye İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki hadd lâzım olmaz. (وإذا أكره على الردة لم تبين امرأته منه) Vakta ki riddet üzerine ikrâh olursa zevcesi kendisünden bâin talâk boş olmaz.

4.16. Siyer Kitâbı (كتاب السير)

Bu kitâb siyere dâ’ir mesâ’il beyânındadır. (الجهاد فرض على الكفاية إذا قام به فريق من الناس) (سقط عن الباقيين وإن لم يقم به أحد أثم جميع الناس بتركه Dahi cihât farz-ı kifâyedir vakta ki cihâdı nâsdan bir tâ’ife ikâme eyledikde bâkilerden sâkıt olur eğer bir kimse cihâdı ikâme eylese nâsın kâffesi cihâdı terk ile günahkâr olurlar. (وقتال الكفار واجب وإن لم يبدؤونا) Küffâr ile mukâtele vâcibdir her kaçan onlar kıtâl ile bedâ’ itmezler ise de. (ولا يجب الجهاد على صبي ولا) (عبد ولا امرأة ولا أعمى ولا مقعد ولا أقطع وإن هجم العدو على بلد وجب على جميع المسلمين) Ve dahi cihâd sabî ve ‘avrat ve köle ve â‘ma ve kötürüm ve maktû‘l-yed olan kimseler üzerine vâcib olmaz.

(الدفع تخرج المرأة بغير إذن زوجها والعبد بغير إذن المولى) Eğer düşman bir belde üzerine hücum eylese cümle müslimler üzerine def' etmek vâcib olur 'avrat zevcinden izinsiz ve köle seyyidinden izinsiz hurûc iderler.

وإذا دخل المسلمون دار الحرب فحاصروا مدينة أو حصنا دعوهم إلى الإسلام فإن أجابوهم كفوا عن قتالهم (وإن امتنعوا دعوهم إلى أداء الجزية) Vakta ki müslimler dâr-ı harbe dâhil olub bir şehri yahud bir kal'ayı muhâsara eyleseler küffârı İslâma davet iderler eğer onlar icâbet iderlerse müslimler kîtâlden men' olunurlar ve eğer İslâmı kabul itmeyüb imtinâ' iderlerseler edâ-i cizyeden yana davet iderler. (فإن بذلوا فلهم ما للمسلمين وعليهم ما عليهم) Pes cizye kabul iderlerse pes ol zimmîler için müslimler için olan nesne olucudur ve müslimler üzerine olan nesne onlar üzerine olucudur. (ولا يجوز أن يقاتل من لم تبلغه دعوة الإسلام) Ve dahi İslâma davet olunmayı ويستحب ان يدعو من بلغت الدعوى ولا يجب ذلك [إلا بعد أن] (يدعوهم) İslâma daveti işiten kimseyi bir dahi davet etmek müstehâbdır lâkin vâcib değıldir. ويستحب أن يدعو من بلغته الدعوة ولا يجب ذلك وإن أبوا استعانوا بالله تعالى عليهم وحاربوهم ونصبوا عليهم (ع) Eğer kâfirler İslâmı yahud cizyeyi kabulden ibâ' iderlerse ânları katl etmek üzerine Vâcib Teâlâ'dan yardım talep idub mukâtele ve muharebe iderler ve ânlar üzerine mancılık nasb iderler ve onlara ihrak eylerler yani onların meta' ve 'akârlarını ihrak ideler ve onlar üzerine su irsâl eyleyeler ve ağaçlarını kat' edeler ve ekinlerini fesâda vereler. (ولا بأس برميهم وإن كان فيهم مسلم أسير أو تاجر) (وإن تترسوا بصبيان المسلمين أو بالأسارى لم يكفوا عن رميهم ويقصدون بالرمي الكفار) Küffâra remy itmekte zarar yokdur her kaçan onların içinde müslim yahud esir yahud tüccar olursada ve eğer kâfirler müslimlerin sabîlerini yahud esirlerini kendilerine siper gibi ittihâz eyleseler küffâra remy itmekden men' olunmazlar ve remy ile küffâra kasd iderler.

(ولا بأس بإخراج النساء والمصاحف مع المسلمين إذا كان عسكرا عظيما يؤمن عليه) Ve dahi müslimler ile bile nisâları ve mushaf-ı şerîfleri ihrâc itmekte zarar yokdur askerî azîm olub onlar üzerine emniyet olduğu vakitte. (ويكره إخراج ذلك في سرية لا يؤمن عليها) Zikr olunanları asker kalil olub onlar üzerine emniyet olmadığı suretde ihrâc mekruh olur.

(ولا تقاتل المرأة إلا بإذن زوجها ولا العبد إلا بإذن سيده إلا أن يهجم العدو على بلد) Ve dahi zevce zevcinin izni olmayarak ve köle seyyidinin izni olmayarak kîtâl câ'iz olmaz meğer düşman belde üzerine hücum eyleye. (ولا يغتالوا ولا يمتثلوا ولا يقتلوا امرأة أو شيئا فانيا) (ولا صيبيا ولا أعمى ولا مقعدا إلا أن يكون هؤلاء ممن له رأي في الحرب أو تكون المرأة ملكة) Ve dahi müslimlere lâyık olan nakz-ı 'ahd ile hıyânet itmeyeler ve mal ve ganimete dahi hıyânet itmeyeler ve burunlarını ve kulaklarını kat' itmeyeler ve 'avratları ve şeyh-i fâni ve sabî ve

a‘mâ ve kötürüm olan kimseler katl itmeyeler meğer bu mezkûrden biri harbde re‘y ve fikir sâhibi olan kimselerden ola yahud ‘avrat melike ola bu suretlerde katl olunur (ولا يقتلوا) (مجنوننا) ve divâne olan kimseleri katl itmeyeler.

Eğer (وإن رأى الأمام أن يصلح أهل الحرب أو فريقاً منهم وكان في ذلك مصلحة للمسلمين فلا بأس به) imâm re‘y eylese ki ehl-i harb yahud ehl-i harbden bir tâ‘ife ile musâlaha eyleye halbuki müslimler için ol musâlahada maslahât ve fâide olsa iş bu musâlahada zarar yokdur. (وإن) (صالحهم مدة ثم رأى أن نقض الصلح أنفع نبذ إليهم وقتلهم) Eğer imâm küffâr ile bir müddet musâlaha idub ba‘dehu sulh nakz itmek enfa‘ olduğunu müşahede eylese küffâra nakz-ı sulh eylediğini ilâm idub mukâtele ider. (وإن بدؤوا بخيانة قاتلهم ولم ينبذ إليهم إذا كان ذلك باتفاقهم) Eğer hıyânete küffâr bedâ‘ iderlerse yine kîtâl idub ve ehl-i harbe i‘lâm itmez hıyânete ibtidâ ehl-i harbin ittifâkıyla olduğu vakitte.

(وإذا خرج عبيدهم إلى عسكر المسلمين فهم أحرار) Vakta ki ehl-i harbin köleleri müslim askerine hurûc eyleseler hür olurlar. (ولا بأس بأن يعلق العسكر في دار الحرب الطعام) Ve dahi dâr-ı harbde asker hayvânlarına mal-ı ganimetden ‘alaf virub ve yedirmede zarar yokdur. (ولا⁷⁵) يأكلوا ما وجدوه من الطعام والشراب ويستعملون الحطب ويدهنون بالدهن ويقاتلون بما وجدونه من السلاح كل ذلك (بغير قسمة) Ve dahi ehl-i İslâm dâr-ı harbde ta‘âm ve şarabdan buldukları nesneyi ekl iderler ve hatab isti‘mâl iderler ve rugan ile yağlatırlar ve silahdan buldukları nesne ile mukâtele iderler şu zikr olanların cümlesi mal-ı ganimet kısmet olunmaksızın olucudur. (ولا يجوز أن) (بييعوا من ذلك شيئاً لو يتمولوه) Mal-ı ganimetden bir nesne bey‘ itmek ve kendilerine mal itmek câ‘iz olmaz. (ومن أسلم منهم أحرز بإسلامه نفسه وأولاد الصغار وكل مال هو في يده أو وديعة في يد مسلم أو ذمي) Eğer ehl-i harbden bir kimse İslâmı kabul eylese İslâmı sebebiyle nefisini ve sagîr veledlerini ve kendi yedinde bulunan mâlın cümlesini ve müslim yedinde yahud zimmî yedinde emânet olan mâlın cümlesini ihrâz ve hıfz ider eğer biz dâr-ı harb üzerine gâlib ve zâher olursak ol kimsenin ‘akârı ve zecvesi ve zevcenin hamli ve evlâd-ı kibârı mal-ı ganimetdir.

(ولا ينبغي أن يبيع السلاح من أهل الحرب ولا يجهز إليهم) Ve dahi ehl-i harbe ve ehl-i harb olanlara silâh bey‘ olunmak ve hediye olunmak lâyık olmaz. (ولا يفدون بالأسارى عند أبي حنيفة) (وقال [أبو يوسف ومحمد]: يفادى بهم أسارى المسلمين) Ve dahi İmâm Â‘zam (r.a.) indinde esirler fidâ olunmaz İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki onların esirleri mukabelesinde müslimlerin esirleri fidâ olunur. (ولا يجوز المن عليهم) Ve dahi esirleri meccânen ‘afv idub salıvirmek câ‘iz olmaz.

⁷⁵ “ولا يأكلوا” ifadesi “Aziziye” adlı metnin Arapça ifadesinde geçer, diğer Kudûrî metinlerinde “يأكلوا” dir. Osmanlı türkçesindeki çevirisi ise ifade ettiğimiz gibi yazılmıştır.

وإذا فتح الإمام بلدا عنوة فهو بالخيار: إن شاء قسمه بين الغانمين وإن شاء أقر أهله عليه ووضع عليهم الخراج وهو في (الأسارى بالخيار: إن شاء قتلهم وإن شاء استرقهم وإن شاء تركهم أحرارا ذمة للمسلمين ولا يجوز أن يرددهم إلى دار الحرب) Kaçan imâm bir beldeyi cebren feth eyledikte muhayyerdir dilerse gânimîn beyninde taksim ider ve eğer dilerse beldenin ahâlisini beldede karar ider ve onların üzerine harâc vaz' ider ve esirler hakkında dahi muhayyerdir dilerse onları katl ider ve dilerse köle kılar ve dilerse hür olarak terk ider müslimlere zimmî olduğu halde ve ol esirleri dâr-ı harbe redd itmek câ'iz olmaz. (وإذا أراد العود معهم مواش فلم يقدرُوا على نقلها إلى دار) (الإسلام ذبحوها وحرقوها ولا يعقرونها ولا يتركونها eyledikte halbuki onunla bile hayvânat olub dâr-ı İslâm'a nakl itmek üzerine muktedir olamasa ol hayvânatı zebh idub ve ihrâk ider sekrelemez yani yaralamaz ve terk eylemez. Ve dahi imâm (ولا يقسم غنيمة في دار الحرب حتى يخرجها إلى دار الإسلام والردء والمقاتل في العسكر سواء) dâr-ı harbde ganimeti taksim itmez ta ki ganimeti dâr-ı İslâm ihrâc eyleyene dek ve gözcü ve asker kismetde berâberdir. (وإذا لحقهم المدد في دار الحرب قبل أن يخرجوا الغنيمة إلى دار الإسلام) (شاركوهم فيها ولا حق لأهل سوق العسكر) Kaçan dâr-ı harbde ehl-i İslâm askerine meded lâhik olsa ganimeti dâr-ı İslâm ihrâc itmezden evvel bu suretde ganimetde onlarda müşârik olurlar. (في الغنيمة إلا أن يقاتلوا meğer onlarda mukâtele eyleyeler.

وإذا أمن رجل حر أو امرأة كافرا أو جماعة أو أهل حصن أو مدينة صح أمانهم ولم يجز لأحد من المسلمين) Kaçan bir hür olan recül ve hürre olan mer'e bir kâfire yahud bir cemâ'ate yahud bir kal'a ehline yahud bir Medine ehline emân virseler emânları sahih olur ve müslimlerden bir kimse için câ'iz olmaz ki onları katl eyleye lâkin emân virmekde fesâd havf olursa emân virmek sahih olmaz bu suretde imâm onlara ilân-ı harb ider. (ولا يجوز أمان نمي ولا أسير ولا تاجر يدخل عليهم) Ve dahi zimmînin ve esirin ve küffâr üzerine dâhil olan tâcirin emânı câ'iz olmaz. (ولا يجوز أمان العبد عند أبي حنيفة إلا أن يأذن له مولاه في) (القتال وقال [أبو يوسف ومحمد]: يصح أمانة) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde kölenin emânı câ'iz olmaz meğer mevlâsı kitâlda ona izin vere İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki emânı sahih olur. (وإذا غلب الترك على الروم فسبواهم وأخذوا أموالهم ملكوها) Kaçan Türk keferesi Rum keferesi üzerine gâlib olub ve onları esir ve mallarını ahz eyleseler onlara mâlik olurlar. (فإن غلبنا على الترك حل لنا من ذلك وإذا غلبوا على أموالنا فأحرزوها بدارهم ملكوها فإن ظهر عليها المسلمون فوجدوها قبل القسمة) Eğer bizler Türk üzerine gâlib olsak mâ'sebakda mezkûr olandan bulduğumuz nesne bizim için helâl olur ve eğer ânlar bizim emvâlimize üzerine gâlib olsalar ve dârlarında ihrâz eyleseler emvâle mâlik olurlar pes bu

suretde müslimler onların üzerine zâhir olup mallarını kable'l- kısme bulsalar herkesin mâlî bilâ kıymet kendi içündür ve eğer ol mâlî bade'l-kısme bulurlar ise herkes emvâlini kıymetiyle ahz ider eğer razı olurlarsa.

وان دخل دار الحرب تاجر فاشترى ذلك وأخرجه إلى دار الإسلام فمالكه بالخيار: إن شاء أخذه بالثمن الذي (اشتراه به التاجر وإن شاء ترك) Eğer dâr-ı harbe bir tâcir dâhil olub pes müslimin mâlını iştirâ idub ve onu dâr-ı İslâm ihrâc eylese bu suretde mâlik-i ûlâ muhayyerdir dilerse tâcirin iştirâ eylediği semen ile onu ahz ider ve eğer dilerse terk ider.

Ehl-i (ولا يملك علينا أهل الحرب بالغبية مدبرينا ومكاتبنا وأمهات أولادنا وأحرارنا ونملك عليهم جميع ذلك) Ehl-i harb bizim üzerimize gâlib olmak sebebiyle müdebberlerimize ve ümmü'l-veledlerimize ve mükâteblerimize ve hürlerimize mâlik olamazlar ve biz onlar üzerine mâlik oluruz zikr olunanların cümlesinde. (وإذا أبق عبد لمسلم فدخل إليهم فأخذوه لم يملكوه عند أبي حنيفة: رحمه الله) Kaçan müslim için olan köle firar idub ehl-i harbe dâhil olsa ve ânı ahz eyleseler İmâm Â'zam (r.a.) indinde köleye mâlik olamazlar. (وإن ند تعبر إليهم فأخذوه ملكوه) Eğer bizden bir deve ehl-i harbe firar eyleyüb pes ol deveyi ahz eyleseler ona mâlik olurlar. (وإن لم يكن للإمام حمولة يحمل) Eğer imâm için (عليها الغنائم قسمها بين الغانمين قسمة إيداع ليحملوها إلى دار الإسلام ثم يرتجعها فيقسمها) Eğer imâm için ganâ'im haml eyleyecek deve bulunmasa emânet-i ganâ'imi gânimin beyninde taksim ider ki dâr-ı İslâm ganâ'imi haml eyleyeler ba'dehu ganâ'ime rücû' idub taksim iderler. (ولا ومن مات من) (يجوز بيع الغنائم قبل القسمة) Kısım itmezden evvel ganâ'imi bey' itmek câ'iz olmaz. (والغانمين في دار الحرب فلا حق له في الغنيمة) Ve dahi gâniminden bir kimse dâr-ı harbde fevt olsa (ومن مات منهم بعد إخراجها إلى دار الإسلام فنصيبه لورثته) ganimetde onun hakkı yokdur. Gânimlerden biri ganâ'imi İslâma ihrâc ettikten sonra fevt olsa onun nasibi vârisleri içündür. (ولا بأس أن ينقل الإمام في حال القتال ويحرض بالنفل على القتال فيقول: من قتل قتيلا فله سلبه أو يقول) (لسرية: قد جعلت لكم الربع بعد الخمس) Ve dahi hâl-i kîtâlde imâm tenfil itmekle zarar yokdur ve kîtâl üzerine nefl ile tahrîz ider pes imâm der ki bir kimse bir maktûlü katl iderse maktûlün soygunu ol kimse içündür yahud dörtyüzden noksân üçyüzden ziyâde asker içündür ki sizler için humusdan sonra rub'u kıldım. (ولا ينقبل بعد إحراز الغنيمة إلا من الخمس) Ve dahi ganimet ihrâz ve hıfz olunduktan sonra tenfil olunmaz meğer humusdan ola. (وإذا لم يجعل) (السلب للقاتل فهو من جملة الغنيمة والقاتل وغيره فيه سواء والسلب: ما على المقتول من) (سلاحه وثيابه ومركبه) Ve dahi seleb maktûlün üzerinde silâhından ve siyâbından ve merkübundan bulunan nesnelere denür.

وإذا خرج المسلمون من دار الحرب لم يجز أن يعلفوا من الغنيمة ولا يأكلوا منها ومن فضل معه علف أو طعام)
 (إلى الغنيمة) Kaçan müslimler dâr-ı harbden hurûc eyledikte mal-ı ganimetden merkûblerine
 ‘alaf virmek câ’iz olmaz ve kendileri dahi mal-ı ganimetden ekl itmezler ol kimse ki
 onunla bile ta‘âm yahud ‘alaf fazla olarak bâki kalsa mal-ı ganimete redd ider. (ويقسم الإمام)
 Ve (الغنيمة: فيخرج خمسها ويقسم أربعة أخماسها بين الغانمين: للفارس سهما وللراجل سهم واحد [عند أبي حنيفة]
 dahi imâm ganimeti taksim ider pes humusunu ihrâc ider ve dört humusunu gânimler
 beyninde taksim ider suvâri için iki sehm ve piyade için bir sehm olucudur. (وقال: للفارس)
 (ثلاثة أسهم ولا يسهم إلا لفارس واحد) İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki atlu için üç sehm olucudur ve
 bir feresden mâ‘adâ için sehm yokdur yani bir kimsenin iki feresi olsa bir feres hissesi ahz
 ider.

(والبراذين والعناق سواء ولا يسهم لراحلة ولا بغل) Ve dahi arab ve acem atı berâberdir ve
 ومن دخل دار الحرب فنفق فرسه استحق) (ومن دخل دار الحرب فنفق فرسه استحق)
 (ومن دخل دار الحرب فنفق فرسه استحق سهم فارس) (ومن دخل راجلا فاشترى فرسا استحق سهم راجل)
 Bir kimse dâr-ı harbe dâhil olub esbi helâk olsa suvâri sehmine müstahak olur.
 Bir (ومن دخل دار الحرب فنفق فرسه استحق سهم فارس) (ومن دخل راجلا فاشترى فرسا استحق سهم راجل)
 kimse dâr-ı harbe râcil olarak dâhil olub ba‘dehu feres iştirâ eylese piyade sehmine
 müstahak olur. (ولا يسهم لمملوك ولا امرأة ولا ذمي ولا صبي ولكن يرضخ لهم على حسب ما يراه الإمام).
 Ve dahi köle ve ‘avrat ve zimmî ve sabî için ganimetden sehm yokdur ve lâkin imâmın re‘yi
 üzere şey-i kalil onlara i‘tâ olunur.

وأما الخمس فيقسم على ثلاثة أسهم: سهم لليتامى وسهم للمساكين وسهم لأبناء السبيل يدخل فقراء ذوي القربى)
 فيهم ويقدمون ولا يدفع إلى أغنيائهم شيء وما ذكر الله تعالى في الخمس فإنما هو لافتتاح الكلام تبركا باسمه وسهم النبي
 (صلى الله عليه وسلم سقط بموته كما سقط الصفي) Ve dahi humus üç kısım üzere taksim olunur bir
 sehmi yetimler için ve bir sehmi miskinler için ve diğer sehmi ebnây-ı sebil için olucudur
 zevi’l-kurbânın fukarası zikr olunanlara dâhil olur ve ânlarla takdim olunur ve
 zevi’l-kurbanın ganilerine def olunmaz lâkin humus hakkında Vâcib Teâlâ’nın zikri iftitâh-
 ı kelâm içündür ismi şerîfiyle teberrüken mefhar-ı mevcudat-ı ‘aleyh ve âla âlihi efdâlü’t-
 ettâhiyat efendimizin sehmi mevt-i saâdetiyle sâkıt oldu safâ sâkıt olduğu gibi.⁷⁶

(ذوي القربى كانوا يستحقونه في زمن النبي صلى الله عليه وسلم بالنصرة وبعده بالفقر) Ve dahi zevi’l-
 kurbâ⁷⁷ peygamberimiz (s.a.v.) hazretlerinin zaman-ı saâdetlerinde nusret ile sehme
 müstahak olurlar idi ve ondan sonra fukara ile sehme müstahak olurlar. (وإذا دخل الواحد أو)

⁷⁶ Safâ’dan murad; mal-ı ganimetden bir nesne ihtiyâr edip ahz itmektir bu ise efendimize mahsustur.

⁷⁷ Dahi zevi’l-kurbâdan murad; evlâd-ı Hâşim ve evlâd-ı Abdülmuttâlib’dır.

Kaçan bir kimse yahud iki kimse (الاتنان إلى دار الحرب مغيرين بغير إذن الإمام فأخذوا شيئاً لم يخمسه dâr-1 harbe dâhil olub halbuki imâmdan izinsiz gâret itmek murâd idub bir nesne ahz eyleseler humusu ahz olunmaz. (وإذا دخل جماعة لها منعة وأخذوا شيئاً خمس وإن لم يأذن لهم الإمام). Kaçan bir cemâ'at dâr-1 harbe dâhil olub halbuki ol cemâ'at için kuvvet ve kudret sâhibleri olucudur pes bir nesne ahz eyleseler humusu ahz olunub her kaçan imâm onlara izin virmediyede.

وإذا دخل المسلم دار الحرب تاجراً فلا يحل له أن يتعرض لشيء من أموالهم ولا من دمائهم وإن غدر بهم (وإذا دخل المسلم دار الحرب تاجرًا فلا يحل له أن يتعرض لشيء من أموالهم ولا من دمائهم وإن غدر بهم) (وَأَخَذَ شَيْئًا وَخَرَجَ بِهِ مَلِكًا مَحْظُورًا وَيُؤْمَرُ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهِ dâr-1 harbe tâcir olarak Kaçan müslim dâhil oldukda küffârın emvâlinden ve kanlarından bir nesneye ta'riz itmek ol müslim için helâl olmaz ve eğer onlara gadr idub bir nesne ahz eylese ve onu dâr-1 harbden ihrâc eylese milk-i harâm ile ol nesneye mâlik olur ve ol nesneyi tasadduk itmekle emrolunur. (وإذا دخل الحربي إلينا مستأمنًا لم يمكن أن يقيم في دارنا سنة ويقول له الإمام: إن أقيمت تمام السنة وضعت عليك الجزية فإن أقام Kaçan bir harbi müste'men olarak dâr-1 İslâm dâhil olsa dâru'l-İslâm'da bir sene ikâmet itmeye ruhsat virilmez ve ol harbiye imâm der ki bir sene tamamen ikâmet idersen üzerine cizye ta'yîn iderim pes eğer ol harbi bir sene ikâmet iderse ondan cizye ahz olunur ve zimmî olur. (ولم يترك أن يرجع إلى دار الحرب). (إن عاد إلى دار الحرب وترك ودیعة عند مسلم أو ذمی أو دینا فی ذمتهم فقد) (أخذ منه الجزية وصار ذمياً İslâm'da bir sene ikâmet itmeye ruhsat virilmez ve ol harbiye imâm der ki bir sene tamamen ikâmet idersen üzerine cizye ta'yîn iderim pes eğer ol harbi bir sene ikâmet iderse ondan cizye ahz olunur ve zimmî olur. (ولم يترك أن يرجع إلى دار الحرب). (إن عاد إلى دار الحرب وترك ودیعة عند مسلم أو ذمی أو دینا فی ذمتهم فقد) (صار ذمه مباحاً بالعود Eğer dâr-1 harbe 'avdet idub müslim yahud zimmî indinde emânet terk eylese yahud onların zimmetinde deyn terk eylese bu surette dâr-1 harbe 'avdet sebebiyle demi mübah olur. (وما في دار الإسلام من ماله على خطر فإن أسر أو قتل سقطت ديونه وصارت الوديعة فينا). Ve dahi dâr-1 harbe 'avdet eyleyen müste'menin dâru'l-İslâm'da olan mâlî hatar üzerinedir eğer esir olub yahud katl olunursa duyûnu sâkit olur vedî'ası mal-1 ganimet olur. (وما أوجف) (عليه المسلمون من أموال أهل الحرب بغير قتال يصرف مصالح المسلمين كما يصرف الخراج وأرض العرب كلها أرض عسير وهي: ما بين العذيب إلى أقصى حجر) (باليمن بمهرة إلى حد الشام mevzu'un mâbeyni Yemen vilâyetinde Mahra nâm-1 mevzu'a kadardır Şâm sınırına dek. (والسواد كلها أرض خراج وهي: ما بين العذيب إلى عقبة حلوان ومن العلت إلى عبادان) Bağdat olunası bîlcümle arz harâciyedir ve arz-1 sevâd 'Uzeybin mâbeyni Hulvân'ın 'akabe nâm-1 mevzu'na dek ve Als nâm-1 mevzu'dan Abbadan nâm-1 mevzu' kadardır. (وأرض السواد) (مملوكة لأهلها: يجوز بيعهم لها وتصرفهم فيها وكل أرض أسلم أهلها عليها أو فتحت عنوة وقسمت بين الغانمين فهي أرض) (Arz-1 sevâd ehli için memlûkedir ol arzı bey' itmek ve arzda tasarrufları câ'iz olur. (

(عشر) Her arz ki ehli ol arz üzerinde İslâm oldu yahud ol arz kahrân feth olunub ve gânimler beyninde taksim olundu ol arz arz-1 öşriyedir. (كل أرض فتحت عنوة وأقر عليها فهي أرض خراج) Ve her arz ki kahrân feth olunub ehli ol arz üzerinde ibkâ olundu ol arz harâciyedir. (إحياء الموات ومن أحيأ أرضا مواتا فهي عند أبي يوسف معتبرة بحيزها: فإن كانت من حيز أرض الخارج فهي خراجية وإن كانت من حيز أرض العشر فهي عشرية) Bir kimse hâm olan arzı ihyâ yani tarla yahud çayırılık eylese İmâm Ebû Yûsuf indinde ol arz mekânıyla i'tibâr olunur pes eğer ol harâc mekânından ise arz harâciyedir ve eğer arz öşr mekânından ise arz öşriyedir. (والبصرة عنده) عشرية بإجماع الصحابة رضي الله عنهم وقال محمد: إن أحيأها ببئر حفرها أو عين استخرجها أو ماء دجله أو الفرات أو الأنهار العظام التي لا يملكها أحد فهي عشرية وإن أحيأها بماء الأنهار التي احتفرها الأعاجم مثل نهر الملك ونهر أو الأنهار العظام التي لا يملكها أحد فهي عشرية) İmâm Â'zam (r.a.) indinde icmâ'-1 sahâbe ile Basra öşriyedir İmâm Muhammed (r.a.) buyurdu ki eğer arz-1 mevâtı ol kimsenin kazdığı kuyu yahud istihrâc eylediği gözenin suyu yahud Dicle yahud Fırat yahud bir kimsenin memlûkü olmayan enhâr-1 'izâmın sularıyla ihyâ eylese ol arz mevât-1 öşriyedir ve eğer ol arzı 'acemin kazdığı enhârın suyu ile ihyâ iderse nehr-i melîk ve nehr-i Yezdicerd misillû bu suretde ol arz harâciyedir.

والخراج الذي وضعه عمر رضي الله عنه على أهل السواد من كل جريب يبلغه الماء قفيز هاشمي وهو الصاع) Ol harâc ki Hz. Ömer (r.a.) efendimiz ehl-i sevâd üzerine vaz' eyledi su bâliğ olan her altmış arşun mevzi'den bir kafiz-i hâşimîdir ve bu da bir sâ' ve bir dirhemdir. (ومن جريب الكرم المتصل والنخل) Yaş yoncadan beş dirhem olucudur. (جريب الرطبة خمسة دارهم المتصل عشرة دارهم وما سوى ذلك من الأصناف يوضع عليها بحسب الطاقة فإن لم تطق ما وضع عليها نقصهم) Ve dahi muttasıl olan üzüm bâğçesinin ve muttasıl olan hurmalığın altmış âşun mevzi'inden on dirhem olucudur zikr olunanların mâ'adâsı envâ'dan "بحسب الطاقة" vaz' olunur ve eğer vaz' olunan nesneye tâkat getüremezlerse imâm onlardan harâcı noksân ider. (وإن غلب الماء على أرض الخراج أو انقطع عنها أو اصطلم الزرع أفة فلا خراج عليهم) Eğer arz üzerine mâ' gâlib olsa yahud arz-1 harâcdan su munkatı' olsa yahud zera'-i âfet 'âriz olsa onlar üzerine harâc lâzım olmaz. (وإن عطلها صاحبها فعليه الخراج) Eğer arz-1 harâciyeyi sâhibi ta'til eylese harâc lâzım olur. (ومن أسلم من أهل الخراج أخذ منه الخراج على حاله) Ehl-i harâcdan bir kimse müslüman olsa yine hâli üzerine ondan harâc ahz olunur. (ويجوز أن يشتري المسلم أرض) Ve dahi müslim arz-1 harâcı zimmîden ahz ve iştirâ itmek câ'iz olur ve ol müslimden harâc ahz olunur. (ولا عشر في الخارج من أرض [الخراج]) Arz-1 harâcdan hâric olan nesnede öşr yokdur.

(Ve dahi cizye (والجزية على ضربين: جزية توضع بالتراضي والصلح فتقدر بحسب ما يقع عليه الاتفاق) iki dârb üzerinedir evvelki bir cizyedir ki rızâ ve sulh ile vaz' olunur pes ittifâk vâki' olduğu nesnenin mikdârıyla takdir olunur. (وجزية بيندئ الإمام وضعها إذا غلب الكفار وأقرهم على) (أملكهم Ve ikincisi bir cizyedir ki kaçan imâm küffar üzerine gâlib olub ve onları emlâkları üzerine ibkâ eyledikde ol cizyeyi vaz' ile ibtida ider. (فيضع على الغنى الظاهر الغنى في كل سنة) Pes ganî olan kimse üzerine her bir senede kırksekiz dirhem cizye vaz' ider ve her mâhda dört dirhem ahz ider. (وعلى المتوسط الحال أربعة) Ve mutavassîtü'l-hâl olan kimse üzerine yirmidört dirhem vaz' idub her mâhda iki dirhem ahz ider. (وعلى الفقير المعتدل اثني عشر درهما في كل شهر درهما) Ve 'amel iden fakir üzerine oniki dirhem vaz' idub her mâhda bir dirhem ahz ider.

وتوضع الجزية على أهل الكتاب والمجوس وعبدة الأوثان من العجم ولا توضع على عبدة الأوثان من العرب (ولا على المرتدين Ve dahi cizye ehl-i Kitâb ve mecûsi ve acemden putlara ibâdet ediciler üzerine vaz' olunur 'Arabdan abede-i evsân üzerine vaz' olunmaz ve mürtedler üzerine dahi vaz' olunmaz. (ولا جزية على امرأة ولا صبي ولا زمن ولا أعمى ولا فقير غير معتمل ولا الرهبان الذين لا) (يخالطون الناس ومن أسلم) Sabî ve 'avrat ve kötürüm ve â'ma ve fakir-i gayrî mutemel olan kimseler üzerine cizye lâzım olmaz ve nâsa ihtilât itmeyen ruhbanlar üzerine cizye yokdur. (و عليه جزية سقطت عنه وإن اجتمع حولان تداخلت الجزية

) Bir kimse müslüman olub ve onun üzerinde cizye olsa cizye ondan sâkıt olur eğer iki sene cem' olsa cizye tedâhul ider yani bir senelik cizye ahz olunur. (ولا يجوز إحداث بيعة ولا) (كنيسة في دار الإسلام Ve dahi dâru'l-İslâmda kenisa ve biya'a ihdâs ve icâd itmek câ'iz değildir. (وإذا انهدمت الكنائس البيعة القديمة أعادوها) Kaçan kenisalar ve biya-i kadimeler münhedim oldukda onları iade iderler. (ويؤخذ أهل الذمة بالتميز عن المسلمين في زيهم ومراكبهم وسروجهم وقلانسهم) Ve dahi ehli zimmet zinetlerinde ve merkeblerinde ve sırcalarında ve kalensüvelerinde müslümanlardan imtiyaz ile ahz olunur ve âta rakib olamazlar ve silâh haml itmezler.

(ومن امتنع من أداء الجزية أو قتل مسلما أو سب النبي عليه الصلاة والسلام أو زنى بمسلمة لم ينقض عهده) Ehli zimmetden bir kimse cizyeden imtinâ' eylese yahud bir müslimi katl eylese yahud peygamber-i zîşâna sebb eylese yahud müslime olan hâtun ile zinâ eylese 'ahdi müntakız olmaz. (ولا ينتقض العهد إلا بأن يلحق بدار الحرب أو يغلبوا على موضع فيحاربونا) Ve ehl-i zimmet 'akdi nakz eylemez meğer dâr-ı harbe lâhık ola yahud bir mevzi' üzerine gâlib olub bizimle muharebe eyleyeler.

وإذا ارتد المسلم عن الإسلام عرض عليه السلام فإن كانت له شبهة كشفت له ويحبسن ثلاثة أيام فإن أسلم وإلا)
 (قتل فإن قتله قاتل قبل عرض الإسلام عليه كره له ذلك ولا شيء على القاتل) Kaçan müslim olan kimse
 iyâzûbillah mürted oldukda onun üzerine İslâm arz olunur ve eğer bir şübhesi olursa keşf
 ve hal olunur ve üç gün habs olunur eğer müsliman olursa ne güzel ve eğer müsliman
 olmazsa katl olunur eğer mürted üzerine İslâm arz olunmazdan evvel bir kâtil ânı katl
 eylese kâtil için mekruh olur ve lakin kâtil üzerine bir nesne lâzım olmaz. (وأما المرأة إذا)
 (ارتدت فلا تقتل ولكن تحبس حتى تسلم) Ve dahi 'avrat ta'ifesi kaçan mürtedde oldukda katl olunmaz
 ve lakin habs olunur ta ki İslâm olana dek. (ويزول ملك المرتد عن أمواله بردته زوالاً مراعى فإن أسلم)
 عادت على حالها وإن مات أو قتل على رده انتقل ما كان اكتسبه في حال الإسلام إلى ورثته المسلمين وكان ما اكتسبه
 Ve dahi mürted olan kimsenin riddet sebebiyle emvâlinden mülkü zevâl-i
 mevkuf ile zâ'il olur eğer müsliman olursa emvâli hâli üzerine 'avdet ider ve eğer riddeti
 üzerine fevt olub yahud katl olunursa İslâm halinde iktisâb eylediği müslimlerden olan
 vârislerine intikâl ider ve riddeti halinde iktisâb eylediği mal ganîmet olur. (فإن لحق بدرا)
 الحرب مرتداً وحكم الحاكم بلحاظه عتق مدبروه وأمهات أولاده وحلت الديون التي عليه ونقل ما اكتسبه في حال الإسلام
 إلى ورثته المسلمين وتقضى الديون التي لزمته في حال الإسلام مما اكتسبه في حال الإسلام وما لزمه من الديون في
 (حال رده مما اكتسبه في حال رده) Eğer mürted olan kimse dâr-ı harbe mürted olarak lâhık olub
 ve hâkim lihâkıyla hüküm eylese müdebberî ve ümmü'l-veledi âzad olur ve üzerinde olan
 dûyunun vadesi tamam olur ve İslâm halinde kesb eylediği nesne müslim olan vârislerine
 intikâl ider ve İslâm halinde lâzım olan düyûnu İslâm halinde iktisâb eylediği nesneden
 kazâ olunur ve riddeti halinde lâzım gelen nesne riddeti halinde kesb eylediği nesneden
 kazâ olunur. (وما باعه أو اشتراه أو تصرف فيه من أمواله في حال رده موقوف: فإن أسلم صحت عقوده وإن مات)
 (أو قتل أو لحق بدار الحرب بطلت) Ve dahi mürted riddeti halinde ol nesne ki bey' eyledi yahud
 iştirâ eyledi yahud kendi mâlından ol nesne ki onda tasarruf eyledi mevkufdur pes eğer
 müslüman olursa 'akidleri sahih olur ve eğer fevt olub yahud dâr-ı harbe lâhık olursa
 'ukudu bâtil olur. (وإن عاد المرتد بعد الحكم بلحاظه إلى دار الإسلام مسلماً فما وجدته في يد ورثته من ماله بعينه)
 (أخذه) Eğer mürted dâr-ı harbe lihâkıyla hüküm olunduktan sonra dâr-ı İslâm müslim olarak
 'avdet eylese pes kendi mâlından bi-aynihâ ol nesne ki ânı veresesi yedinde bula ahz ider.
 (والمرتدة إذا انصرفت في مالها في حال ردها جاز تصرفها) Ve dahi mürtedde olan mer'e riddet hâlinde
 kaçan kendi mâlından tasarruf eylese tasarrufu câ'iz olur. (ونصارى بني تغلب يؤخذ من أموالهم)
 (ضعف ما يؤخذ من المسلمين من الزكاة ويؤخذ من نسائهم ولا يؤخذ من صبيانهم) Ve dahi kabâ'il-i 'Arab'dan
 benî Tağlib kabilesinin emvâlinden müslimlerden ahz olunan zekâtın iki misli ahz olunur
 ve nisâlardan dahi ahz olunur sabîlerden ahz olunmaz. (وما جباه الإمام من الخراج ومن أموال بني)

تغلب وما أهداه أهل الحرب إلى الإمام والجزية تصرف في مصالح المسلمين فتسد منها الثغور وتبنى القناطر والجسور (ويعطى قضاة المسلمين وعلماءهم منه ما يكفيهم ويدفع منه أرزاق المقاتلة وذرائعهم Ve dahi imâm harâcdan ve benî Tağlib kabilesinin emvâlinden cem‘ eylediği nesne ve kendisüne ehl-i harb tarafından hediye olunan nesne ve cizye bunların cümlesi müslimlerin maslahatlarına sarf olunur pes ol mâldan derbendler bağlanur ve hacir ve şecerden köprüler binâ olunur ve müslimler kâdîlerine ve gümrükçilerine ve ‘ulemâsına ondan kifâyet mikdârı i‘tâ olunur ve ondan ehl-i kîtâl ve ehl-i kîtâlin zürriyetlerinin erzakı def‘ olunur.

4.17. Bâgîlik Kitâbı (كتاب البغاة)

Bu kitâb bâgîlere dâ’ir mesâ’il beyânındadır. (إذا تغلب قوم من المسلمين على بلد وخرجوا عن طاعة الإمام دعاهم إلى العود إلى الجماعة وكشف عن شبهتهم ولا يبدؤهم بالقتال حتى يبدؤوا فإن بدؤوا قاتلهم حتى (يفرق جمعهم) Kaçan müslimlerden bir kavm bir belde üzerine tagallub idub imâmın ta‘atından hurûc eyleseler imâm onları cemâ‘at-i müslimine ‘avdet eylemeye davet ider onların şübhelerini keşf ider ve onlara kîtâl ile bedâ’ itmez ta ki onlar bedâ’ eyleyene dek pes onlar bedâ’ iderlerse mukâtele ider ta ki cemiyetlerini tefrik eyleyene dek. (فإن كانت لهم فئة أجهز على) (جريحهم واتبع موليتهم وإن لم يكن لهم فئة لم يجهز على جريحهم ولم يتبع موليتهم ولا تسبى لهم ذرية ولا يغنم لهم مال) Eğer bâgîler cemâ‘at-i kesire olurlar ise onların mecruhlarını katl itmek üzerine sür‘at olunur ve yüz çevirip firar edenlerine tebaiyet olunur ve eğer onlar içün cemâ‘at-i kesire olmazsa mecruhları üzerine sür‘at olunmaz ve müvellilerine ittibâ olunmaz ve onların zürriyetleri esir olunmaz ve malları ganimet olunmaz. (ولا بأس أن يقاتلوا بسلاحهم إن احتاج) (المسلمون إليه) Eğer müslimlerin ihtiyaçları olursa bâgîlerin silahıyla mukâtele itmekte zarar yoktur. (ويحبس الإمام أموالهم ولا يردّها ولا يقسمها حتى يتوبوا فيردّها عليهم) Ve dahi bâgîlerin emvâlini imâm habs ider ve redd itmez ve taksim itmez ta ki pes tevbe eyledikleri suretde mallarını kendileri üzerine redd ider. (وما جناه أهل البغي من البلاد التي غلبوا عليها من الخراج والعشر لم يأخذها الإمام) (ثانياً فإن كانوا صرفوه في حقه أجزأ من أخذ منه وإن لم يكونوا صرفوه في حقه أفتى أهله فيما بينهم وبين الله تعالى أن يعيدوا ذلك) Ve dahi ehl-i bâgi gâlib oldukları beldelerden harâc ve oşürden cem‘ eyledikleri nesneyi imâm sâniyen bir daha ahz itmez eğer ahz eyledikleri nesneyi mahalline sarf ettilerse ahz olunan kimseye kifâyet ider ve eğer mahalline sarf itmedilerse imâm ehline fevta verir ki “بينهم وبين الله تعالى” verdikleri nesneyi iâde iderler.

4.18. Harâm ve Mübâh Kitâbı (كتاب الحظر والإباحة)

Bu kitâb harâm ve mübâh olan nesneye dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (لا يحل للرجال لبس) Ve dahi ricâl (الحرير ويحل للنساء ولا بأس ان يتوسده عند ابي حنيفة وقال [أبو يوسف ومحمد]: يكره توسده için harir giymek câ'iz olmaz lâkin nisâ için helâl olur İmâm Â'zam (r.a.) indinde harirden yastık ittihâz itmekde zarar yokdur İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki yastık ittihâz itmek mekruhdur. (ولا بأس بلبس الديباج في الحرب عندهما عند أبي حنيفة: يكره) Ve dahi muharebede dibâc giymekte İmâmeyn (r.h.) indinde zarar yokdur İmâm Â'zam (r.a.) indinde mekruh olur. (ولا بأس بلبس الملحم إذا كان سداه إبرسما ولحمته قطنا أو خزا) Ve dahi mülhim denen sevbi giymekte zarar yokdur kaçan geçirmesi ibrişim olub uzatması keten yahud şal teli olursa. (ولا يجوز للرجال التحلي بالذهب والفضة إلا الخاتم والمنطقة وحلية السيف من الفضة) Ve dahi recüller için zeheb ve fidda ile zinet itmek câ'iz olmaz hâtem ve kemer ve kılıcı fidda ile zinet itmekden mâ'ada zîra recüller için câ'izdir. (ويجوز للنساء التحلي بالذهب والفضة) Zeheb ve fidda ile zinet nisâ için câ'iz olur. (ويكره أن يلبس الصبي الذهب والحرير) Sabîyye zeheb ve harir ilbâs itmek mekruh olur. (ولا يجوز الأكل والشرب والادهان والتطيب في آنية الذهب والفضة للرجال والنساء) Ve dahi ekl ve şürb ve idhan ve tatayyub altun ve gümüş çanakda recül ve nisâ için câ'iz olmaz. (ولا يكره التعشير والنقطة في) (بأس باستعمال آنية الزجاج والبلور والعقيق ويجوز الشرب في الإناء المفضض والركوب على السرج المفضض والجلوس على السرير) Gümüş kaplı çanakda su içmek ve gümüşlü eğer üzerine binmek ve gümüşlü taht üzerine oturmak İmâm Â'zam (r.a.) indinde câ'iz olur. (المصحف ولا بأس) Ve dahi kelâm-ı kadîme 'aşer yazmak ve nokta vaz' itmek mekruh olur. (بتحلية المصحف ونقش المسجد وزخرفته بماء الذهب) Ve dahi mus'af-ı şerîfi tahliye ve Mescid-i Şerîfleri nakş itmekle ve altun suyu ile yaldızlamakta zarar yokdur. (ويكره استخدام الخصيان) Yani burulmuş olan kimseleri haremde istihdam mekruh olur. (ولا بأس بخصاء البهائم وإنزاء) Ve dahi erkek hayvânları burmada ve himârları feres üzerine çıkmada zarar yokdur.

(ويجوز أن يقبل في الهدية والإذن قول الصبي والعبد) Hediye ve izin virmede sabî ve kölenin kavli kabul olunur. (ويقبل في المعاملات قول الفاسق) Ve dahi mu'âmelâtda fâsıkın kavli kabul olunur. (ولا يقبل في أخبار الديانات إلا قول العدل) Diyâneti ihbârda ancak âdil olan kimsenin kavli kabul olunur.

(ولا يجوز أن ينظر الرجل من الأجنبية إلا إلى وجهها وكفيها وإن كان لا يأمن الشهوة لا ينظر إلى وجهها إلا) حاجة ويجوز للقاضي إذا أرد أن يحكم عليها وللشاهد إذا أراد الشهادة عليها النظر إلى وجهها وإن خاف أن يشتهي

(ويجوز للطبيب أن ينظر إلى موضع المرض منها Ve dahi recül ecnebiyye olan hâtunun vechinden ve keffelerinden mâ'adâ bir mahalle nazar itmesi câ'iz olmaz ve eğer recül şehvetden emin olmazsa vechine dahi nazar itmez meğer bir hâcet için ola kâdî kaçan mer'e üzerine hüküm murâd eylese yahud şâhid 'avrat üzerine şehâdet murâd eylese bunlar için mer'enin vechine nazar itmek câ'iz olur her kaçan iştihâden havf iderler ise de ve mer'enin mevzi-i marazına nazar itmek tabib için câ'iz olur. (وينظر الرجل من الرجل إلى جميع بدنه إلا ما بين سرته إلى) (ركبته Recül ve recülden cümle bedenine nazar ider lâkin göbeğinin mabeyniyle dizine dek nazar câ'iz olmaz. (ويجوز للمرأة أن تنظر من الرجل إلى ما ينظر الرجل إليه منه) Ve dahi recül recülden nazar eylediği mahallere mer'e için nazar itmek câ'iz olur. (وتتظر المرأة من المرأة إلى ما يجوز) (للرجل أن ينظر إليه من الرجل Recül recülden nazar eylemesi câ'iz olan mahalle 'avrat 'avrata nazar ider yani sürrenin mabeyniyle dizine dek 'avrat mahalline nazar câ'iz olmaz. (وينظر) (الرجل من أمتة التي تحل له وزوجته إلى فرجها Recül vat'ı helâl olan câriyesinin ve zevcesinini fercine nazar itmesi câ'iz olur. (وينظر الرجل من ذوات محارمه إلى الوجه والرأس والصدر والساقين) (والعضدين ولا ينظر إلى ظهرها وبطنها ولا بأس أن يمسه ما جاز أن ينظر إليه منها Ve dahi recül ana ve kızkarındaş ve teyze ve halası misillû zî-rahm mahreminin vechine ve re'sine ve sadrına ve baldırlarına ve bâzularına nazar ider zahrına ve batnına nazar itmez ve zî-rahm mahreminden nazar câ'iz olan mahalleri mess itmekte zarar yokdur. (وينظر الرجل من مملوكه) (غيره إلى ما يجوز أن ينظر إليه من ذوات محارمه ولا بأس بأن يمسه ذلك إذا أراد الشراء وإن خاف أن يشتهي Recül zî-rahm mahreminden nazarı câ'iz olan mahallere gayrin memlûkesinden dahi nazar ider kaçan şîrâ murâd eyledikde nazar câ'iz olan mahalleri mess itmekte zarar yokdur her kaçan iştihâd havf ider ise de. (والخصي في النظر إلى الأجنبية كالفحل) Ve dahi hâyası buruk olan kimse ecnebîye olan hâtuna nazar itmekte erkek gibidir. (ولا يجوز للمملوك أن ينظر من سيده إلا) (إلى ما يجوز للأجنبي أن ينظر إليه منها ويعزل) Ve dahi câriyesinden recül 'azl ider câriyeden lâkin ecnebîden nazar câ'iz olan mahalle seyyidesinden dahi nazar eylese câ'iz olur. (عن أمتة بغير إذنها ولا يعزل عن زوجته إلا بإذنها ويكره الاحتكار في أقوات الأدميين) (والبهائم إذا كان ذلك في بلد يضر الاحتكار بأهله mekruh olur kaçan ihtikâr bir beldede olsa ki ol beldenin ahalisine ihtikâr⁷⁸ zarar verir ve eğer ihtikâr ol beldede ahalisine zarar virmezse mekruh olmaz.

(ومن احتكر غلة ضيعته أو ما جلبه من بلد آخر فليس بمحتكر) Bir kimse kendi çiftliğinin gallesini yahud belde-i âherden celb eylediği nesneyi saklayup bey' eylese muhtekir 'add olunmaz.

⁷⁸ Ve dahi ihtikâr cem' edib saklamaya itlâk olunur.

(ولا ينبغي للسلطان أن يسعر على الناس) Ve dahi nâs üzerine narh virmek sultan için lâyük olmaz. (ويكره بيع السلاح في أيام الفتنة) Eyyâm-ı fitnede silâh bey' itmek mekruh olur.

(ولا بأس ببيع العصير ممن يعلم أنه يتخذة خمرا) Üzüm suyunu hamr ittihâz eylemesi mâlüm olan kimseye bey' itmekde zarar yokdur. (وان خاف الامام على اهل بلد الهلاك اخذ الطعام من المحتكر) (ويفرق عليهم فإذا وجدوا ردوا مثله)⁷⁹ İmâm bir beldenin ahali üzerine helâkdan havf eylese muhtekirden ta'âmı ahz idub ahali üzerine tefrik ider kaçan ahali ta'âmı bulduğunda herkes ahz eylediği ta'âmın mislini muhtekir üzerine redd ider.

4.19. Vasiyet Kitâbı (كتاب الوصايا)

Bu kitâb vasiyete dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (الوصية غير واجبة وهي مستحبة) Vasiyet vâcibe değildir müstehabedir. (ولا تجوز الوصية لوارث إلا أن يجيزها الورثة) Vâris için vasiyet câ'iz olmaz meğer verese vasiyeti icâze eyleye. (ولا يجوز الوصية بما زاد على الثلث ولا للقاتل) (ويجوز أن) Sülüsden ziyâdeyi vasiyet câ'iz olmaz ve kâtil için dahi vasiyet câ'iz olmaz. (يوصي المسلم للكافر والكافر للمسلم) Ve dahi müslim kâfir için ve kâfir müslim için vasiyet itmek câ'iz olur.

(وقبول الوصية بعد الموت فإن قبلها الموصى له في حال الحياة أو ردها فذلك باطل) Vasiyeti kabul itmek mevtden sonradır eğer musâ leh musînin hâl-i hayatında vasiyeti kabul eylese yahud redd eylese bâtıldır buna itibar olunmaz. (ويستحب أن يوصي الإنسان بدون الثلث) Ve dahi Sülüsden noksân ile vasiyet itmek insana müstehab olur. (وإذا أوصى إلى رجل فقبل الوصي في وجه الموصي) (فردها في غير وجهه فليس برد وإن ردها في وجهه فهو رد) Kaçan bir kimse bir recülü vasî nasb idub pes vasî musînin huzurunda vasiyeti kabul idub huzurinin gayri de redd eylese redd etmiş olmaz ve eğer huzurunda redd iderse redd etmiş olur. (الموصى به يملك بالقبول إلا في مسألة وهي:) (أن يموت الموصي ثم يموت الموصى له قبل القبول فيدخل الموصى به في ملك ورثته) Musâ bih kabul ile memlûk olur lâkin mes'ele-i vâhidede olmaz mes'ele-i vâhidede oldur ki musî fevt olub ba'dehu musâ leh dahi kable'l-kabul fevt ola bu suretde musâ bih musâ lehin vârislerinin mülküne dâhil olur.

(ومن أوصى إلى عبد أو كافر أو فاسق أخرجهم القاضي من الوصية ونشب غيرهم) Bir kimse köleyi yahud kâfiri yahud fâsıkı vasî tutsa kâdî onları vasiyetden ihrâc idub gayrisini nasb ider. (ومن أوصى إلى عبد نفسه وفي الورثة كبار لم تصح الوصية) (ومن أوصى إلى من يعجز عن القيام) halbuki vârisleri içinde kibâr olucudur vasiyet sahih olmaz.

⁷⁹ Araştırmamızdaki kaynak eserlerde ve günümüz Muhtasari'l-Kudûri metinlerinde bu ifadenin olmadığını müşâhede ettik. [?]

ومن أوصى لرجل بجارية فولدت بعد موت الموصي قبل أن يقبل الموصى له ولدا ثم قبل وهما يخرجان من الثلث (فهما للموصى له وإن لم يخرجوا من الثلث ضرب بالثلث وأخذ ما يخصه منهما جميعا في قول [أبو يوسف ومحمد] وقال Bir kimse bir recül için bir câriye vasiyet idub musî fevt olduktan sonra ve musâ leh kabul itmezden evvel câriye bir veled getirse ba'dehu musâ leh kabul eylese halbuki onlar sülüsden çıkmaları mümkündür bu suretde câriye ve veledi musâ leh içündür ve eğer onlar sülüsden çıkmaları mümkün olmazsa sülüs madrûb olur musâ leh İmâmeyn hazretlerinin kavlinde câriye ve veleden hissesini ahz ider İmâm Â'zam (r.a.) buyurdu ki câriyeden hissesini ahz ider eğer bir nesne artarsa onu da veleden ahz ider. وتجاوز الوصية بخدمة عبده وسكنى داره سنين معلومة وتجاوز بذلك أبدا فإن خرجت رقبة) العبد من الثلث سلم إليه للخدمة وإن كان لا مال له غيره خدم الورثة يومين والموصى له يوما فإن مات الموصى له عاد (إلى الورثة) Ve dahi kölesinin hizmetiyle ma'lûme olan senelerde dârda sâkin olmağla vasiyet câ'iz olur ve mezkûr ile vasiyet ebedi olarak dahi câ'iz olur eğer kölenin rakabesi sülüsden çıkarsa köle hizmet itmek için musâ lehe teslim olunur ve eğer musînin köleden mâ'adâ mâli olmazsa iki gün verese ve bir gün musâ leh için hizmet ider eğer musâ leh fevt olursa köle verese 'avdet ider. (وإن مات الموصى له في حياة الموصى بطلت الوصية) Eğer dese ki musînin hâli hayatında fevt olursa vasiyet bâtil olur. (وإذا أوصى لولد فلان فالوصية بينهم: الذكر) (ومن أوصى لورثة فلان فالوصية بينهم: للذكر مثل حظ الأنثيين) Kaçan filanın evladı için vasiyet eyledikte vasiyet evlad beyninde olucudur zükûr ve anât vasiyetde berâberdir. (وإن مات الموصى له في حياة الموصى بطلت الوصية) للذكر مثل حظ الأنثيين“ olucudur. (ومن أوصى لزید وعمرو بثلث ماله فإذا عمرو میت فالثلث كله لزید) 82 Bir kimse Zeyd ve 'Amr için mâlının sülüsünü vasiyet idub nâgâh zâhir olsa ki 'Amr meyyitdir bu suretde sülüsün kâffesi Zeyd içündür. (وإن قال: ثلث مالي بين زيد وعمرو وزید میت كان لعمرو نصف الثلث) Eğer dese ki malının sülüsü Zeyd ile 'Amr beyninde olucudur halbuki Zeyd meyyitdir bu suretde sülüsün nısfı 'Amr içündür. (ومن أوصى بثلث ماله له ثم اكتسب مالا استحق الموصى له ثلث ما يملكه عند) (الموت [والله أعلم] Bir kimse mâlının sülüsüyle vasiyet idub halbuki ol kimse için mal yokdur ba'dehu mal kesb eylese mevt indinde mâlın olduğu nesnenin sülüsüne musâ leh müstahak olur.

82 "للذكر مثل حظ الأنثيين" den murad oldur ki; iki kadının alacağı hissennin bir misli erkek için verilir. "اصححه طاهر"

4.20. Ferâ'iz Kitâbı (كتاب الفرائض)

Bu kitâb ilm-i ferâ'ize dâ'ir mesâ'il beyanındadır. (المجمع على توريثهم من الذكور عشرة:) (الابن وابن الابن وإن سفل والأب والجد أب الأب وإن علا والأخ وابن الأخ والعم وابن العم والزوج ومولى النعمة Zükûrdan tevrîsî üzerlerine müttetekun 'aleyh olan ta'ife ondur evvelen biri meyyitin oğlu ikinci oğlunun oğludur her kaçan sâfil olur ise de üçüncü meyyitin babasıdır dördüncü dededir her kaçan 'âli olur ise de beşinci ahdır altuncı karındaş oğludur yedinci 'emmidir sekizinci 'emmi oğludur dokuzuncu zevc ve onuncu mevlâ-i 'itâka yani mu'takdır. (ومن (الإناث سبع: البنت وبنت الابن والأم والجددة والأخت والزوجة ومولاة النعمة Ve dahi inâsdan tevrîsleri üzerine cem' olunan tâ'ife yedidir biri bint ve ikincisi oğul kıızı ve üçüncü ümm dördüncü cedde beşinci uht altuncı zevce yedinci mevlâtü'l-'itâka yani mu'takadır.

(ولا يرث أربعة: المملوك والقاتل من المقتول والمرتد وأهل الملتين) Dört kimse vâris olamaz biri memlûk olan kimsedir ikinci kâtildir ki maktûlden vâris olamaz üçüncü el-'iyâzü-billah mürteddir dördüncü iki millet ehlidir mesela zimmî İslâm'dan ve İslâm zimmîden vâris olamaz.

(والفروض المحدودة في كتاب الله تعالى ستة: النصف والربع والثلثان والثلث والسدس) Ve dahi Kitâbullah'da mukaddere olan farzlar altıdır nısf rub' sümün bu üçüne nev-i evvel denür sülüsân sülüs sūdüsdür ve bu üçüne nev-i sâni denür.

فالنصف فرض خمسة البنت وبنت الابن إذا لم يكن بنت الصلب والأخت لأب وأم لأخت لاب إذا لم تكن أخت) (لأب وأم والزوج إذا لم يكن للميت ولد ولا ولد ابن ve bintü'l-ibndir bint sulbiye olmadığı vakitte ve biri ana ve baba bir kızkarındaşdır ve biri baba bir kızkarındaşdır ana ve baba bir kızkarındaş olmadığı vakitte ve biri de zevcedir meyyit için والربع فرض اثنين الزوج مع الولد وولد الابن والزوجات إذا لم يكن للميت ولد.) (ولا ولد ابن veled-i ibn olmadığı vakitte.) Rub' iki kimsenin farzıdır zevcin farzıdır veled ile yahud ibnin velediyle bile bulunur ise ve bir de zevcâtın farzıdır meyyit için veled ve veled-i ibnin olmadığı vakitte. (والثلثان فرض اثنين فصاعدا ممن فرضه النصف الا الزوج) Ve dahi sümün zevcâtın farzıdır veled yahud veled-i ibn ile bile bulunurlarsa. (والثلثان فرض اثنين فصاعدا ويفرض لها في مسألتين ثلث ما يبقى بعد فرض الزوج أو الزوجة وهما زوج وابوان أو الزوجة وابوان وهو لكل اثنين فصاعدا من ولد الأم: ذكورهم Ve dahi sülüs ananın farzıdır meyyit için veled ve veled-i ibn ve ihve ve

ahavatdan iki ve ikiden ziyade olmadığı vakitte ve ümm için iki mes'elede zevc ve zevcenin farzından mâ'adâ sülüs-ü mâbakiye farz kılınur ol iki mes'elede zevc ile ebeveyn yahud zevce ile ebeveyndir dahi sülüs veled-i ümmden iki ve ikiden ziyâdenin farzıdır veled-i ümmün zükûru ve inâsı sülüsde berâberdir.

والسدس: فرض سبعة: لكل واحد من الأبوين مع الولد أو ولد الابن وللأم مع الإخوة والأخوات من أي جهة) كانوا وللجدات وللجد مع الولد أو ولد الابن ولبنات الابن مع البنات وللأخوات لأب مع الأخت لأب وأم وللواحد من ولد (الأم) Ve dahi sūdüs yedi kimsenin farzıdır evvelen ebeveynin her birerlerinin farzıdır veled ve veled-i ibn ile bile buldukları vakitte dahi ümmün farzıdır ihve ve ahavat ile bulunursa dahi ceddât ve ceddin farzıdır veled ile bile olursa dahi bint sulb ile bile benât-ı ibnin farzıdır dahi ana ve baba bir kızkarındaşı ile bile baba kızkarındaşların farzıdır dahi veled-i ümmden birin farzıdır. (وتسقط الجدات بالأم والجد والإخوة والأخوات بالأب) Ve dahi ceddât ümm ile sâkıt olurlar ve cedd ve ihve ve ahavât eb ile sâkıt olurlar. (ويسقط ولد الأم بأربعة: بالولد) (وولد الابن والجد والأب) Ve dahi ana bir karındaşlar dört kimse ile sâkıt olurlar veled ile ve veled-i ibn ile ve cedd ile ve eb ile. (وإذا استكمل البنات الثلثين سقطت بنات الابن إلا أن يكون بإزائهن أو) (أسفل منهن ابن ابن فيعصبهن) Kaçan benât-i sulb sülüsünü tamamen ahz eyledikde benât-i ibn sâkıt olurlar meğer benât-i ibnin izâsında yahud onlardan esfelde oğul oğlu ola bu suretde oğlan kızları 'asabe kılar. (وإذا استكمل الأخوات لأب وأم الثلثين سقطت الأخوات لأب إلا أن يكون معهن أخ) (لهن فيعصبهن) Kaçan ana ve baba bir kızkarındaşlar sülüsân ahz eyledikde fakat baba bir kızkarındaşlar ile sâkıt olurlar meğer onlar ile bile onların karındaşları ola bu suretde baba bir kızkarındaşlar karındaşlarıyla bile 'asabe olurlar.

4.20.1. (باب العصبات) 'Asabe Bahsi

وأقرب العصبات البنون ثم) Gelecekde zikr olunan 'asabe ye dâ'ir mesâ'il beyânındadır. (بنوهم ثم الأب ثم الجد ثم بنو الأب وهم الإخوة ثم بنو الجد وهم الأعمام ثم بنوا أب الجد meyyitin oğulları ba'dehu oğulların oğulları ve onlardan sonra eb ve ebden sonra cedd-i sahih ve ondan sonra ebin oğulları ve onlarda karındaşlarıdır ve onlardan sonra ceddin oğulları ki onlarda 'amâmıdır ve bunlardan sonra ceddin babasının oğullarıdır. (وإذا استوى) (بنو أب في الدرجة فأولاهم من كان لأب وأم) Kaçan ebin oğulları bir derecede müsâvi oldukda onların evlâsı ana baba bir olan kimselerdir. (والابن وابن الابن والإخوة يقاسمون أخواتهم للذكر مثل حظ) (الأنتيين ومن عداهم من العصبات ينفرد بالميراث ذكورهم دون إناثهم) Ve dahi oğul ve oğul oğlu ve erkarındaşlar kızkarındaşlar ile "للذكر مثل حظ الانثيين" mukâseme iderler 'asabâtın zikr olunanların mâ'adâsı olan kimselerin zükûru mirâs ile münferid olub inâsına hisse yokdur

وإذا لم يكن للميت عصابة من النسب فالعصابة هو المولى المعتق ثم الأقرب () evlâd-1 ihve evlâd-1 cedd misillû. (فالأقرب من عصابة المولى Kaçan meyyit için nesebden 'asabe bulunmadıkda bu suretde 'asabe mevlâ-1 mu'takdir ve ondan sonra mevlâ-1 'itâkanın 'asabesinden akrab olan kimselerdir yani mu'takın 'asabe-i zükûrudur. (ولا ترث المرأة بالولاء الا ممن اعتقت) Ve dahi mer'e velâ sebebiyle vâris olmaz ancak âzad eylediği kimseden vâris olur.

4.20.2. Hacb Bahsi (باب الحجب)

Bu bâb hacba dâ'ir mesâ'il beyânındadır (وتحجب الأم من الثلث إلى السدس بالولد أو بأخوين او) (اختين فصاعدا Ve dahi ümm veled ile yahud veled-i ibn ile yahud ahaveyn ile yahud uhteyn ve uhteynden ziyâde ile sülûsden sūduse hacb olunur. (والفاضل عن فرض البنات لبني الابن وأخواتهم) (للذكر مثل حظ الأنثيين Meyyitin benâtının farzından artân nesne oğlunun oğulları ve kızları içündür "للذكر مثل حظ الأنثيين" taksim olunur. (والفاضل عن فرض الأختين من الأب والأم للإخوة والأخوات) (من الأب للذكر مثل حظ الأنثيين Ve dahi li-eb ve ümm ahavâtın farzından bâki kalan nesne fakat eb tarafından olan kızkarındaşları ve erkekkarındaşları içündür "للذكر مثل حظ الأنثيين" taksim olunur.

(وإذا ترك بنتا ابن وبني ابن فلبنت النصف والباقي لبني الابن وأخواتهم للذكر مثل حظ الأنثيين) Kaçan meyyit bir kızını ve oğlunun kızlarını ve oğullarını terk eylese terekenin nısfı kızını için ve bâkisi oğullarının oğulları ve kızları içündür "للذكر مثل حظ الأنثيين" taksim olunur. (وكذلك) (الفاضل عن فرض الأخت من الأب والأم لبني الأب وبنات الأب للذكر مثل حظ الأنثيين) Yine böylece ana ve baba bir uhtun farzından bâki benü'l-eb ve benâtü'l-eb içündür "للذكر مثل حظ الأنثيين" taksim olunur.

Tablo 4.1. hacb bahsi taksimatı

1		1	
Nısf		Ka	
			Asluhu
Uhtü'l Ebb ve Ümm	Selâsetü	Erba'a	20
10	Ebnâ'i	Benât	10
	Li-Eb	Li-Eb	20
	6	4	

(ومن ترك ابني عم أحدهما أخ الأم فلاخ للأم السدس والباقي بنيهما) Bir meyyit bir 'emmisinin iki oğlunu terk eylese halbuki onlardan biri meyyit için ana bir karındâşdır pes bu suretde ana bir karındâş için sūdüs olucudur bâki yine ikisi beyninde nısfıyet üzerine olucudur zirâ ol biri için iki cihetden karâbet olduğundan.

والمشركة: أن تترك المرأة زوجها وأما أو جدة وأختين من أم وأخا لأب وأم فللزوجة النصف وللأم السدس ولولد) Ve dahi mes'ele-i müştereke oldur ki mer'e bir zevcini ve bir ümmünü ve anası tarafından olan karındâşlarını ve babası ve anası tarafından olan karındâşlarını terk eylese pes zevc için nısf ve ümm için sūdüs ve ana bir karındâşları için sülüs olucudur baba ve ana bir erkek karındâşları için bir nesne yokdur ümmde müşterek olduklarından mes'ele-i müştereke denüldü.

Tablo 4.2. hacb bahsi mes'ele-i müştereke taksimatı

Mes'ele-i Müştereke				
3	1	3		
Nısf	Sūdüs	Sülüs		Asluhu
Zevc	Ümm	İhve Li-Ümm	İhve'l-Eb ve Ümm	6

4.20.3. Redd Bahsi (باب الرد)

(والفاضل عن فرض ذوي السهام إذا لم يكن عصبه مردود عليهم بمقدار سهامهم إلا على الزوجين) Ve dahi zevî'l-sehâmın farzından artub ve bâkisi 'asabe bulunmadığı suretde zevî'l-sehâm üzerine sehmleri mikdârıyla redd olunur lâkin zevc ve zevce üzerlerine redd olunmaz. (ولا يرث القاتل) ولا يرث القاتل) والكفر كله ملة واحدة يتوارث به أهله ولا (من المقتول) (من المقتول) (يرث المسلم من الكافر ولا الكافر من المسلم) Ve dahi küfrün cümlesi millet-i vâhidedir ehl-i küfr birbirlerine vâris olurlar ve müslim kâfirden ve kâfir müslimden vâris olamazlar. (ومال) (المرتد لورثته من المسلمين وما اكتسبه في حال رده فيء) Ve dahi el-'iyâzü-billah mürted olan kimsenin mâlı müslimlerden olan vârisleri içündür ol nesne ki riddet halinde ânı kesb etti mâlı ganîmetdir.

(وإذا غرق جماعة أو سقط عليهم حائط فلم يعلم من مات منهم أو لا فمال كل واحد منهم للأحياء من ورثته) Kaçan bir cemâ'at suya gark olsa yahud onların üzerine divâr sâkıt olsa pes onlardan

kangısı evvel fevt olduğu mâlüm olmasa bu suretde onlardan her birerlerinin mâlî vereselerinden olan ahyâlar içündür yani bazısı bazısına vâris olmaz. (وإذا اجتمع في المجوسي) Kaçan mecûside iki karâbet cem' olup öyle karâbetler ki eğer iki kimesnede tefrik eyleseler ol iki kimesnenin biri âher ile bile vâris olurdu bu suretde mecûsi cem'an iki karâbet ile vâris olur. (ولا يرث المجوسي بالأنكحة) Ve dahi mecûsiler kendi dinlerinde helâl i'tikâd eyledikleri nikâh-ı fâsidleriyle vâris olamazlar. (وعصبة ولد الزنا وولد الملائنة مولى أمهما) Veled-i zinâ ve veled-i mülâ'anenin 'asabeleri ve analarının 'asabeları ve mevlâlarıdır.

Bir kimse (ومن مات وترك حملا وقف ماله حتى تضع امرأته حملها في قول أبي حنيفة رحمه الله تعالى) fevt olup zevcesini hâmile olarak terk eylese İmâm Â'zam hazretlerinin kavlinde mâlî tevkif olunub ve taksim olunmaz ta ki mer'e hamlini vaz' eyleyene dek. (والجد أولى بالميراث) Ve dahi (من الإخوة عند أبي حنيفة رحمه الله وقال [أبو يوسف ومحمد]: يقاسمهم إلا أن تنقصه المقاسمة من الثلث) Ve dahi İmâm Â'zam (r.a.) indinde meyyitin ceddî karındâşlarından mirâsa evlâ ve elyâktır lâkin İmâm Meyn (r.h.) buyurdular ki cedd ihve ile mukâseme ider mâdâm ki mukâseme ceddî sülüsden noksân itmedi eğer cedde mukâseme zarar verirse cemî' mâlın sülüsünü ahz ider. (وإذا اجتمعت الجدات فالسدس لأقربهن) Kaçan ceddât cem' oldukda pes sūdüs ceddâtın akrebi içündür. (ويحجب الجد أمه) Cedd kendi anasını hacb ider. (ولا ترث أم أبي الأم) Meyyitin anasının babasının anası vâris olamaz cedde-i fâside olup zevi'l-erhâmdan olduğu için (بسهم وكل جدة) ve dahi her cedde kendi anasını hirman ile hacb ider.

4.20.4. Zevi'l-erhâm Bahsi (باب ذوي الأرحام)

وإذا لم يكن للميت عصبة ولا ذو سهم ورثه ذوو أرحامه وهم عشرة: ولد البنت وولد الأخت وابنة الأخ وابنة) Kaçan meyyit için 'asabe (العم والخال والخالة وأب الأم والعم من الأم والعمة وولد الأخ من الأم ومن أدلى بهم ve ashâb-ı ferâ'izden bir kimse bulunmadığı suretde ol meyyite zevi'l-erhâm vâris olur zevi'l-erhâmın adedi ondur metinde zikr olunduğu misillü. (وأولاهم ولد الميت ثم ولد الأبوين أو) Ve dahi (أحدهما وهم بنات الإخوة وولد الأخوات ثم ولد أبوي أبيه أو أحدهما وهم الأخوال والخالات والعمات zevi'l-erhâmın ûlâsı meyyitin veledinin tarafından olan kimselerdir evlâd-ı bint misillü ondan sonra meyyitin anasının ve babasının yahud onların birinin veledinin tarafından olan kimselerdir ânlarda benâtü'l-ihve ve evlâd-ı ahavâtdır ve bundan sonra meyyitin anasının ve babasının babası ve anası yahud onların birisinin veledleri tarafından olan kimselerdir ki onlarda ahvâl ve hâlât ve 'ammâtdır. (وإذا استوى وارثان في درجة فأولاهم من أدلى بوارث) Kaçan zevi'l-erhâmdan iki tâ'ife bir derecede müsâvi olsalar onların ûlâsı vâris ile nisbet olunan

kimsedir mesela bir recül fevt olub bir 'emmisinin kızını ve bir de 'emmisinin oğlunu terk eylese mâlın cümlesi 'emmisinin kızı içündür 'asabe veledi olduğundan. (وأقربهم أولى من) (أبعدهم وأب الأم أولى من ولد الأخ والأخت Zevi'l-erhâmın akrebî eb'adından evlâdır ve ananın babası li-ümm ahın veledinden ve uhtun veledinden evlâdır.

(والمعتق أحق بالفاضل عن سهم ذوي السهام من ذوي الارحام إذا لم تكن عصابة سواه) Ve dahi mu'tak ashâb-ı ferâ'izin farzından bâki kalana zevi'l-erhâmdan olan elyaktır mâ'ada 'asabe-i nesebe olduğu vakitte. (ومولى الموالاة يرث) Ve dahi mevlâ-i muvâlât vâris olur yani bir zimmî yahud bir harbi bir recülün indinde İslâmı kabul idub onu velî kılrsa ve 'akd-i muvâlât eylese ba'dehu ol kimse fevt olub recülden gayrî vâris bulunmasa recül ol kimseye vâris olur. (وإذا ترك المعتق أبا مولاة وابن مولاة فماله للابن عندهما وقال أبو يوسف: رحمه الله للأب السدس) (والباقى للابن وإذا ترك المعتق أبا مولاة وأخ مولاة فماله للمال للجد) (في قول أبي حنيفة رحمه الله وقالوا [أبو يوسف ومحمد]: هو بينهما) Eğer mu'tak seyyidinin ceddini ve bir de seyyidinin karındaşını terk eylese İmâm Â'zam (r.a.) indinde mâl ceddi içündür İmâmeyn (r.h.) buyurdular ki mâl ikisi beynindedir mukâyese iderler. (ولا يباع الولاء ولا) (يوهب) Ve dahi velâ bey' olunmaz ve hibe dahi olunmaz.

4.20.5. Hesâb-ı Ferâ'iz Bahsi (باب حساب الفرائض)

(إذا كان في المسألة نصف ونصف أو نصف وما بقي فأصلها من اثنين) Kaçan mes'elede iki nısf bulunsa yahud bir nısf ve bir de bâki bulunsa pes asl-ı mes'ele ikiden gelür zevc ile uht li-eb ve ümm misillûdür. (وإن كان ثلث وما بقي أو ثلثان وما بقي فأصلها من ثلاثة) Kaçan mes'elede bir sülüs ve bir de bâki yahud sülüsân ve bâki bulunsa pes asl-ı mes'ele üçten gelür. (كان ربع وما) (بقي أو ربع ونصف فأصلها من أربعة) Ve eğer mes'elede rub' ve bâki yahud rub' ve nısf bulunsa asl-ı mes'ele dörtten gelür hâşiyede tasvir olunduğu misillû. (وإن كان فيها ثمن وما بقي أو ثمن) (ونصف فأصلها من ثمانية) Eğer mes'elede semen ve bâki yahud semen ve nısfı bulunsa asl-ı mes'ele sekizden gelür. (وأن كان فيها نصف وثلث أو نصف وسدس فأصلها من ستة) Eğer mes'elede nısf ve sülüs yahud nısf ve sülüs bulunsa asl-ı mes'ele altıdan gelür. (وتعول إلى سبعة وثمانية) (وتسعة وعشرة) Ve dahi mehâricden sitte yediye ve sekize ve dokuza ve ona şüf'an ve vitren 'avl ider.

Tablo 4.3. hesâb-1 ferâ'iz bahsi binteyn ve ümm taksimatı

2	1	
Sülüsân	Ka	
<hr/>		Asluhu
Binteyn	Ümm	

Tablo 4.4. hesâb-1 ferâ'iz bahsi zevce ve asabe taksimatı

1	3	
Rub	Ka	
<hr/>		Asluhâ
Zevce	Asabe	4

Tablo 4.5. hesâb-1 ferâ'iz bahsi zevce ve bint taksimatı

1	2	
Rub	Nısf	
<hr/>		Asluhâ
Zevce	Bint	4

Tablo 4.6. hesâb-1 ferâ'iz bahsi zevce ve ibn taksimatı

1	7	
Sümün	Ka	
<hr/>		Asluhu
Zevce	İbn	8

Tablo 4.7. hesâb-ı ferâ'iz bahsi zevce ve bint taksimatı

1	4	
Sümün	Nısf	
Asluhu		
Zevce	Bint	8
		3

(وإن كان مع الربع ثلث أو سدس فأصلها من اثني عشر) Kaçan rub' ile sülüs yahud sūdüs bulundukda asl-ı mes'ele onikiden gelür zevce ile ümm misillû. (وتعول إلى ثلاثة عشر وخمسة) (عشرة وسبعة عشر) Ve dahi mehâricden isnâ 'aşer onüçe ve onbeşe ve onyediye 'avl ider. (إذا كان مع الثمن ثلثان أو سدس فأصلها من أربعة وعشرين وتعول إلى سبعة وعشرين) Kaçan sümün ile beraber sūdüs yahud sülüsân bulundukda mes'ele yirmidörtten gelür ve mes'ele-i minberiyeye de yirmiye'diyeye 'avl ider zevce ve ibneteyn ve ebeveyn misillû. (فإذا انقسمت المسألة على الورثة فقد) (صحت) Kaçan mes'ele verese beyninde münkasıma olduđu suretde tahkik-i mes'ele tashih olunmuş oldu.

Tablo 4.8. hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i minberiyeye taksimatı

Mes'ele-i Minberiyeye				
3	16	4	4	
Sümün	Sülüsân	Sūdüs	Sūdüs	
Asluhu				
Zevce	Binteyn	Ümm	Eb	24
				Tuavvilû ilâ
				27

(وإن لم تنقسم سهام فريق عليهم فاضرب عددهم في أصل المسألة وعولها إن كانت عائلة فما خرج صحت منه) المسألة كامرأة وأخوين: للمرأة الربع سهم وللأخوين ما بقي وهي ثلاثة أسهم لا تنقسم عليهما فاضرب اثنين في أصل المسألة (المسألة فتكون ثمانية ومنها تصح المسئلة) Eğer vereseden bir tâ'ifenin sehâmı kendileri üzerine münkasıma olmaz ise ol tâ'ifenin adedlerini asl-ı mes'eleye dârb idersek 'avline dârb

idersek eğer mes'ele âile olursa pes her ne hâric olursa mes'ele ondan tashih olunur zevce ve ihveyin için mâbaki olucudur o da üçtür ihveyin üzerine münkasım olmaz bu suretde ikiyi asl-ı mes'eleye dârb idersek sekiz olur ve ondan mes'ele sahih olur. (وإن وافق سهامهم) عددهم فاضرب وفق عددهم في أصل المسألة كامرأة وستة إخوة للمرأة الربع وللأخوة ما بقي وهو ثلاثة لا ينقسم على عددهم ولكن يوافق ما في أيديهم عدد رؤوسهم بالثلث فاضرب ثلث عددهم وهو اثنان في أصل المسألة يكون ثمانية (ومنها تصح) Eğer vereseden bir tâ'ifenin 'aded-i rü'ûsları sehimlerine muvâfakat iderse adedlerinin vefkini asl-ı mes'eleye dârb idersek bir zevce ve altı kardeş misillû mer'e için rub' olucudur bâkisi ihve içündür üç sehim olduktan adedleri üzerine münkasım olmaz lâkin yedlerinde olan sehimler ile 'aded-i rü'ûs muvâfakat-ı bi'l-sülüs ile muvafık olur pes 'aded-i rü'ûslerinin sülüsü ki üçtür asl-ı mes'eleye dârb idersek sekiz olur ve ondan mes'ele sahih olur. (فإن لم تنقسم سهام فريقين أو أكثر فاضرب أحد الفريقين في الآخر ثم ما اجتمع في الفريق) (الثالث ثم ما اجتمع في أصل المسألة فمنه تصح) Eğer vereseden iki tâ'ifenin yahud ikiden ekser tâ'ifenin sehamı kendileri üzerine münkasım olmazsa bu suretde ferikenden biri âhere dârb ba'dehu cem' olanı ferik-i sâlise dârb idersek ve ondan sonra cem' olanı asl-ı mes'eleye dârb idersek mes'ele dânededen tashih olunur hâşiye de tasvir olunduğu misillû. (فإن تساوت) Eğer 'adâd birbirlerine müsâvi olurlarsa 'adâd beyninde temâsül olursa biri âherin muğnîdir iki zevce iki kardeş misillû bu suretde isneyni asl-ı mes'eleye dârb idersek. (وإن كان أحد العددين جزءاً من الآخر اجزا) (الأكثر عن الأقل كأربع نسوة وأخوين فاذا ضربت الأربعة اجزاك عن عدد الأخوين Ve eğer iki adedin biri âherden cüz olsa ekser ekallden mugnidir dört zevce ve iki kardeş misillû kaçan dördü asl-ı mes'eleye dârb eylediğin suretde ahaveynin adedlerinden kifâyet ider. (وإن وافق أحد العددين) الآخر يضرب وفق أحدهما في جميع الآخر ثم ما اجتمع في أصل المسألة كأربع نسوة وأخت وستة أعمام فالسنة توافق الأربعة بالنصف فاضرب نصف أحدهما في جميع الآخر ثم ما اجتمع في أصل المسألة تكون ثمانية وأربعين ومنها تصح) Eğer iki aded beyninde tevâfuk olursa birinin vefki âherinin cümlesine dârb olunur ba'dehu müctema olan asl-ı mes'eleye dârb olunur dört zevce ve bir uht ve altı a'mâm misillû pes altı dörde tevafuk bîlneşeb ile muvafık olur bu suretde ikisinden birinin nısfını âherin cümlesine dârb idub ba'dehu müctema olan asl-ı mes'eleye dârb idersek kırksekiz olur ve ondan mes'ele tashih olur. (فإذا صحت المسألة فاضرب سهام كل وارث في التركة ثم اقسّم ما اجتمع) (على ما صحت منه الفريضة يخرج حق ذلك الوارث tashihinden olan sehâmını terekenin cemî'sine dârb idersek ba'dehu müctema olanı tashih üzerine taksim idersek ol vârisin hakkı çıkar.

Tablo 4.9. hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı

Mes'ele-i Aile		
3	4	
Nısf	Sülüsân	
		Asluhu
Zevc	Selâs Ahavât	6
9	Li-ümm ve Eb	7 Tuavvilû ilâ
	12	<u>3</u>
		21

Tablo 4.10. hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı

1	3	
Rub	Ka	
		Asluhu
Zevce	Sitte İhve	4
2	6	2
		7

Tablo 4.11. hesâbı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i tebâyün

3	Fe	30	Suret-i Tebâyün	
5	Fe	10		
2	Fe			
2	2	4	3	
Rub'	Südüs	Sülüs	Ka	
				Asluhu
Zevceteyn Hams	Ceddât Selase	İhve ve 'Amm		12
90 60 20	Li-ümm 90	30		
45 12 40	120	360		
		40		

Tablo 4.12. hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i temâsül

2	Fe	Suret-i Temâsül	
2	Fe		
1	3		
Rub'	Ka		
			Asluhu
Zevceteyn	İhveyn		4
<u>2</u>	6		2
			8

Tablo 4.13. hesâb-ı ferâ'iz bahsi mes'ele-i aile taksimatı suret-i tedâhül.

2	Fe	Suret-i Tedâhül
4	Fe	

Tablo 4.14. hesâb-ı ferâ'iz bahsi taksimatı suret-i tevâfuk

1	3		
Rub'	Ka		
			Asluhâ
Erba'a Zevcât	İhveyn		4
<u>4</u>	<u>12</u>		4
1	6		16
6 Fe	12	Suret-i Tevâfuk	
4 Fe			

Tablo 4.15. hesâb-ı ferâ'iz bahsi taksimatı suret-i tevâfuk

1	2	1	
Rub'	Nısf	Ka	
			Asluhu
Erba'a Zevcât	Uht Sitte	A'mâm	4
12	24	12	<u>12</u>
3	2		48

4.20.6. Münâsaha Bahsi (باب المناسحة)

وإذا لم تقسم التركة حتى مات أحد الورثة فإن كان ما يصيبه من الميراث الأول ينقسم على وراثته فقد صحت منه (المسألان وإن لم ينقسم صححت فريضة الميراث الثاني بالطريقة التي ذكرناها ثم ضربت إحدى المسألتين في الأخرى إذا لم يكن بين سهام الميراث الثاني وما صحت منه فريضة موافقة فإن كان بينهما موافقة فاضرب المسألة الثانية في الأولى فما اجتمع صحت منه المسألان ف وكل من له شيء من المسألة الأولى مضروب في وفق المسألة الثانية ومن كان له Eğer tereke taksim olunmayub ta ki vereseden biri fevt olsa pes eğer fevt olan kimsenin meyyit-i evvelden olan nasibi kendi vereselerinin adedi üzerine münkasım olur ise tahkik ondan mes'ele tashih olunmuş olur ve eğer meyyit-i evvelden olan nasib kendi vereseleri üzerine münkasım olmaz meyyit-i sâninin asl-ı mes'elesini mâ'sebakda zikr olunan tarîke tashih olunur ba'dehu iki mes'elenin

biri uhrâya dârb olunur meyyit-i sâînînin sehâmını beyniyle ve asl-ı mes'elesi beyninde muvâfakat olmadığı vakitte ve eğer ikisi beyninde muvâfakat olursa mes'e-le-i sâînînin vefkini mes'e-le-i ûlâya dârb idersek pes her ne ki müctemi ola iki mes'e-le ondan tashih olunur bu suretde meyyit-i evvelîn veresenin sihâmı mes'e-le-i sâînînin vefkine dârb olunur ve meyyit-i sâînînin veresenin sihâmı kendi yedinde bulunan terekenin vefkine dârb olunur. وإذا صحت مسألة المناسخة وأردت معرفة ما يصيب كل واحد من حبات الدرهم قسمت ما صحت منه المسألة على (ثمانية وأربعين فما خرج أخذت له من سهام كل وارث حبة) Kaçan münâsaha mes'elesi tashih olundukda dirhemin habbelerinden her birerlerinin nasibini bilmek murâd eylediğın suretde her vârisin nasibini kırksekize dârb idub her ne hâric olursa ânı yetmişiki üzerine taksim idersek hâşiye de taksim olunduğu misillû.⁸³

Tablo 4.16. münâsaha bahsi taksimatı habbeti'l-bâki.

3	2	2	5	Habbeti'l-bâki
Rub	Südüs	Südüs	Ka	48
Asluhu				
Zevc	Eb	Ümm	İbn	12
18	12	12	30	6
Habbe	Habbe	Habbe	Habbe	72
12	8	8	20	Mahreci'l-meseleteyn

⁸³ Zikr olunan hüküm terike ile tashih beyninde tebâyün vâki olduğu surette ceryân ider. Ve dahi münâsaha lugatta nesh tahvilinden ibârettir lâkin bu makâmda bazı veresenin kable'l-kismet mevti sebebiyle nasibi vârisine intikâl etmeye itlâk olunur.

Tablo 4.17. münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma tebâyün

1	1	4		
Südüs	Südüs	Ka		
<hr/>			İbni'l-mezbûr Beynehuma Tebâyün	
Eb	Cedde	İbn	İbn	3
5	5	10	10	Mâ Fi Yedehu
Selâs-i	Selâs-i	Sitte-i	Sitte-i	5
Habbe	Habbe	Habbe	Habbe	
ve	ve	ve	ve	
Sülüs-ü	Sülüs-ü	Sülüsân	Sülüsân	
Habbe	Habbe	Habbe	Habbe	Habbe
				20

Tablo 4.18. münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma tebâyün

	48		48	
	<u>12</u>		<u>18</u>	
72	<u>576</u>	72	<u>864</u>	
	8		12	Kesir
				20
	48	Kesir	48	
	<u>10</u>	6	<u>5</u>	
82	<u>480</u>	72	<u>240</u>	
	6		3	
<hr/>				Asluhu
				3

Tablo 4.19. münâsaha bahsi taksimatı ibni'l-mezbûr beynehuma istikâmetü

İbn	Bint	
2	1	
İbni'l-mezbûr Mesele		
İbn	İbn	Mâ Fi Yedehu
1	1	2
Beynehuma İstikâmetü		

Tablo 4.20. münâsaha bahsi taksimatı beynehuma tevâfuku münâsaha

Nısf		Ka		
1		1		
Asluhu				
				2
Zevc		Uh, Uh		2
2		2		4
4		4		4
				2
8				
1	1	1	1	
Zevci'l-mezbûr Mesele				
				4
İbn	İbn	İbn	İbn	Mâ Fi Yedehu
				2
Beynehuma Tevâfuku Münâsaha				

Tablo 4.21. münâsaha bahsi taksimatı

1	3	1		
Rub	Nısf	Ka		Asluhu
				4
Zevce	Uht	Li-eb	Amm, Amm, Amm, Amm	4
4		ve Ümm	1, 1, 1, 1	4
12		8	3, 3, 3, 3	16
		24		3
				48

Tablo 4.22. münâsaha bahsi taksimatı

1	1	1		
Ah	Ah	Ah		Ahade'l-amâmi Mezbûruhu
				Mâ Fi Yedehu Mesele
				1 3
				Beynehuma Tebâyün

والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله واصحابه وازواجه واتباعه
وسلم

Aziziye ismiyle müsemma iş bu Kudurî Şerîf Tercümesi def' a-i râbia' olarak Şirket-i Sahafiye-i Osmâni'ye matba'asında tab' ve temsil kılınmıştır fi 21 Zi'l-ka'de sene 1315 [13 Nisan 1898].

DEĞERLENDİRME

Öncelikle şunu ifade etmeliyiz ki; Muhammed Emin Fehim Paşa *Aziziye* adını verdiği bu eseri kendi ifadesi ile Türkice yani Türkçe'ye çevirirken Kudûrî'nin metninin Arabî olan orijinal kısmına genel olarak sadık kaldığı gözlenmektedir. Kitab ve bablar üzerinde kendi görüşlerini de beyan eden müellif daha çok konuları örnek ve misaller ile açıklayıcı olmaktan ziyade, eserdeki hukukî terimleri ön plana çıkartmış olduğu söylenebilir. Eser Türkçe'ye çevrilirken Arapça ibareler ve terimler metnin birçok yerinde olduğu gibi metinde geçen Arabî ifade ile Latince olarak yazılmaktadır. Bu özelliğin müellifin yaşadığı asırdan ziyade eserin yaşattığı bir zenginlik olduğunu söyleyebiliriz. İmâm Â'zam (r.a.)'dan günümüze kadar ulaşan bu metin nüshası kendi yapısını asırlar boyu korumuş olduğunu ifade edebiliriz.

Eserin içeriğinde Hanefî mezhebi imamları arasındaki hiyerarşik sıralama ile imamların görüşlerinin beyan edildiği gözlenmektedir. Ebû Hanîfe'nin görüşleri birinci sırada yer almış, daha sonra Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan'ın beraber aynı görüşü beyan ettikleri konular İmâmeyn (r.h.) ifadesi ile sunulmuş olup, Ebû Yûsuf'un tek başına münferid olarak beyan ettiği görüşü ve Muhammed b. Hasan'ın görüşleri zikredilmiştir. Muhtasar bir eser olması nedeniyle kitapta delillere fazla yer verilmemiş, mezhep dışı görüşlerden yararlanılmamış olduğu gözlenmektedir. Ayrıca İmam Mugirâ bin Şu'be'nin taharet bahsinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadîs-i şerifin huffeyn üzerine mesh etmek konusuna delil olduğu görülmektedir.

İbâdât, muâmelât, münâkehât ve ukûbât adlarını verdiğimiz dört bölüm ve bir giriş olmak üzere hazırladığımız bu eseri yazdıktan sonra akademik anlamda bir değerlendirme yapmakta gerekli hale gelmiştir. Kısmende olsa edindiğimiz izlenim ve tecrübeleri kısa kısa değerlendirmek istiyoruz.

Genel olarak baktığımız zaman metnin Türkçe kısmında cümle içinde virgül ve noktalama işaretleri olmadığını, düzenli bir anlam bütünlüğü içinde hareket etmediğini söyleyebiliriz. Genel itibarıyla Osmanlıca metinlerde günümüzde kullanılan noktalama işaretleri kullanılmamaktadır. Ancak burada bizi metni anlamlı kılmak adına ayıran bazı ifadeler vardır. Bunlar; eğer, fakat, lâkin, dahi, ol, pes, mâdâm (günümüzde kullanımı

mâdemdir), mâsebak, kangısı, misillü, badehu, vb. ifadeler ile cümlelerin ayrılmış olduğunu söyleyebiliriz. Metin içinde onlar ve ânlar ifadesi de kendini ayıran bir başka deyimsel ifadedir. Ânınçün, ândan sonra, çıkılırsa, kotarmak, kıladelemek, tışra vb. ifadeler ise yapılan fiilleri ifade etmektedir. Erzurum, Bayazıt, Van gibi Anadolu'nun bir çok yöresinde görev yapmış bir mutasarrıf olan Emin Fehim Paşa kendi kişiliğine yansıyan, yaşadığı yörenin aksamını taşıyan fiilleri halk dilinde kullanıldığı gibi adetlerine, şivelerine, yöre halkının konuşma dili olan ifadeleri bütün kitap içeriğinde bulmak mümkündür. Bu özellik bize yazarın kişiliği hakkında önemli bir bilgi sunmaktadır. Emin Fehim Paşa kendi örfi ve geleneksel yapısını bozmayan, bu örf ve adet geleneğini devam ettiren, aynı zamanda eserinde bu örfi ifadeleri kullanarak sahip çıkan bir ilim insandır. Bu eser bu kişinin ispatı niteliğindedir denilebilir.

Eserin Arapça metninde yazılı olan hattın çok eski olduğu görülmektedir. Diğer nüshalar ile olan karşılaştırmalarda Kudûrî'nin metni bazı farklılıklar gösterdiği anlaşılmaktadır. Nüshaları tashih edilen Kudûrî'nin *Muhtasari'l-Kudûrî* adlı eserin günümüzde çok daha gelişmiş bir boyut aldığı kanaatindeyiz. Eserin edisyon kritiği yapılmış olması bizim için tamamlayıcı bir alternatif olmuştur. Matbu nüshalarda yapılan bu çalışma elimizdeki metin ile farklılıklar göstermektedir. Mesela basit bir örnek verecek olursak cümle başlangıcında “فإن” ile başlayan matbu bir nüsha, bizim eserimizde “وإن” ile başlayabiliyor. Mesela “يجز” cümle başında “تجز” olarak ifade edilebiliyor. Bu verdiğimiz örnekler basit ve cümlenin anlamını bozmayan ifadeler olarak söylenebilir. Ancak bazı yerlerde rivayet edilen bir ifadenin hangi imam tarafından beyan edildiği noktasında çelişkiler, tartışma ve tenkit edilecek yerlerde olduğunu söyleyebiliriz. Mesela ikrar bahsinde bizim metnimizde “ولو قال: له علي ألف من ثمن متاع وهي زيوف وقال المقر له: لزمه الجياد في” “قول ابي يوسف” ifadesi İmâm Ebû Yûsuf (r.a.)'a rivayet olarak ifade edilmişken, diğer matbu birçok nüshada yine aynı ifadenin İmâm Ebû Hanîfe (r.a.)'a isnâd edildiği görülmektedir. Bu da bizim nazarımızda ele alınması gereken ciddi bir konu olarak ifade edilebilmektedir.

Birinci bölümde tahâret kitabında; abdest, gusûl, sular, kuyular gibi parça parça olan konular başlıklar altında değil de metnin içinde kısımlara ayrılmadan çevrilmiştir. Kuyular bahsinde *bunde kuşu* adı ile anılan kuş cinsi “bir göçer kuştur” ifadesi ile küçük bir kuş örneği olarak verilmiştir. Huffeyn üzerine mesh etmek konusunda mest ifadesi yerine “edik” kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade o zamanki halkın yaygın olarak kullandığı bir kelimedir. Ayrıca metnin birçok yerinde yazarın yaşadığı çevrenin adet ve geleneklerini

yansıtan, günün siyasi yapısını ifade eden birçok kelime olduğunu söyleyebiliriz. Mesela alışveriş kısmında geçen “bir kimse hinta ve şâir ve sâ'ir ta'âmin tecini bey' eylese” ifadesindeki “tecini” kelimesi buğday ve arpa gibi dövülüp biçilen ürünün içinde bulunan çöp, sap, saman gibi maddeler atıldıktan sonra kalan tanelerin yığını için kullanılır. Mesela sarf bahsinde kılıcın “bezekini” ve “hilye” ifadesi süs anlamında, tarlaları birbirinden ayıran boşluk için “tump”, sulama için tarlada yapılan evleklerde suyun tarlaya akması için yapılan küçük engellere kâvâr, müzâre'a bahsinde geçen tarlaları sulamak için tarlada açılan geçici su yolu için “evlek” kelimeleri kullanılmaktadır. Kuyu ve pınarlar için “göze” ifadesi, fidanlar ve dikilen ağaçlar için “tikek” ifadesi kullanılmıştır.

Bunun yanı sıra Arapça ifadelerde yer almaktadır. “Ganem, bint mehad, bint lebün, hıkka, bakar, kelb, kelb-i âkur, şât, şâir, hinta, zeheb, fidda” vb. gibi bir çok örnek metin içinde kullanılmıştır. Yani sırası ile yukarıdaki örnekleri açıklamak gerekirse; koyun, iki yaşına girmiş deve, üç yaşına girmiş deve, dört yaşına girmiş deve, sığır, köpek, azgın köpek, koyun, arpa, buğday, altın, gümüş gibi ifadeler metin içinde açıklayıcı bir şekilde olmadığı görülmektedir.

Ağırlık, uzunluk ve hacim ölçüleri için miskâl, sâ, vesk, rıtıl, uruz, dirhem, derâhim, denânir, derâhum, kafiz, zirâ, vezin, mezun vb. ifadeler kullanılmıştır. Bu ifadeler İslam hukuku çalışmalarında günümüzde de birçok yerde kullanılmaktadır.

Mevlâ ve Sâni kelimeleri Rab, Allah, Yaratıcı anlamında sıkça kullanılmaktadır. Metinde geçen mevlâ kelimesi ise sahiplik, bir şeye sahip olmak anlamında kullanılmıştır. Metnin bir çok yerinde bu ifadenin kullanılmakta olduğunu görüyoruz. Mesela rabb'ül-mal kelimesi lugat anlamında mal sahibi olarak tanımlanmaktadır. Metin içerisinde de bu anlamda kullanılmıştır. Memlûk kelimesinde mevlânın mülkü olarak abd-i memlûk ifadesi ile yazılmakta olduğu görülmektedir

Namazı döndürmek, namazı çevirmek kavramı namazı iade etmek için kullanılmıştır. Nafile namazlar için “nefl”, sünnet olan hareketler bazı yerlerde “mesnûn” ile ifade edilmiştir.

Namaz kitabı bahsinde namazın vakitlerinde fecr-i tulu', fecr-i sâni ile anlatılmakta olan vakit yatsı ve sabah namazlarının vakitleridir. Şemsin tulu' etmesi doğması ve batması ile aklu beyaz ifadeleri gökyüzünün fiziki hallerini bize ifade ediyor. Yani göğün beyaz olmasına işaret ediyor. Güneş kelimesi yerine şems kelimesi kullanılmaktadır.

Bayram, Cuma namazlarının kılınışı, ezanın okunuşu, iftitah tekbirlerinin getirilmesi, arafede vakfe için nasıl dua edilmesi gerektiği telviyenin söylemi gibi konular Arapça metinlerin içeriğinde zikredilmiş ve Türkçe kısımda ayrıntıya girmeden metinde zikr edildiği gibi denilerek metne yönlendirilmiştir.

Cinâyatlar, mikat mahalleri, hac ve umre çeşitleri, yapılması ve yapılmaması gereken haller, sünnet ve farz olan kısımlar açıkça belirtilmiş olduğu görülmektedir. Sayd kelimesi av olarak ifade edilmiştir. Vers, zâferan ve usfur ile boyanmış sevb giymeye dediği kumaş, elbise, kaftan gibi giysilerin boyanması ile boyanın etrafa geçecek cinsten olmasına işaret etmektedir. Bu sayılanlar ise birer bitki çeşididir. Şat, bedene gibi ifadeler bu kısımda diğer ifadelere göre daha çok zikredilmiştir. Tavaf-ı kudüm, tavaf-ı ziyaret, hacc-ı kıran, hacc-ı temettü' üzerinde açıklayıcı ifadeler bulmak mümkündür.

İkinci bölümde alışverişin çeşitleri yer almaktadır. Bey' kelimesi ile ifade edilmektedir. Alışveriş kısmı metnin en çok üzerinde durulan ve açıklayıcı bir metin olduğu görülmektedir. Fâsid bey', ikale, murabaha ve tevliye, riba, selem bilinmesi ve araştırılması gereken ifadelerdir. İslam hukuku alanında üzerinde durulan önemli konulardan biriside alışveriş konusu olduğu kanaatindeyiz. Bu konuda geniş bir şekilde eserde yer almaktadır. Arapça terimlerin çok kullanıldığı bu kısımda muhayyerlik konularında görme muhayyerliği Arapça bir ifade ile hıyâr-ı rü'yet ismi ile adlandırılmıştır.

Talak konusunun işlendiği üçüncü bölümde yazarın genel yapıyı bozmadan birçok terminolojik ifadeleri kullanarak konuları özetleyici bir yapıda bir çalışma örneği gösterdiğini söyleyebiliriz. Nikah, rada ve talak hakkında bilinmesi gereken haller sırasıyla özetlenmiştir. Müslümanların nikah akdi yaparken almış olduğu sorumluluklar, evlenemeyeceği kişiler, mehir, mehr-i misil, mehr-i müeccel, mehr-i muaccel gibi konular sırasına göre Kudûrî metni noktasında sistemli bir şekilde ifade edildiğini beyan edebiliriz.

Dördüncü bölümün sonunda ifade edilen feraiz bahsindeki tereke dağılımı tabloları belli bir sistematikte yazılmış tablolardır. İfadelerde eb, ümm, ah, uht, bint, ahavât, zevc vb. ifadeler taksim yapılan kişiler için kullanılmakta olduğu görülmektedir. Sülüs, südüs, nısf, rub, sülüsân, sümün vb. ifadeler miras oranları olarak kullanılmış ifadelerdir. Başlıca tetkik edilmesi gereken bu tablolar konusu eserde daha açıklayıcı bir sistematik ile ifade edilebilirdi.

Burada şunu ifade etmemiz mümkündür ki; Osmanlı devleti tarihine baktığımız zaman dönemin eserlerinde, yazışma ve konuşma dilinde, özellikle İslâm hukuku alanında yapılan çalışmalarda ve fetvalarda, dönemin fakihleri Arapça terimleri ve ifadeleri oldukça sık kullanmış olduklarını gözlemlemekteyiz. Bu eserimiz yaşadığı asrın ve özellikle İslam hukuk tarihinin ifade zenginliğini barındıran bir çalışma olarak görülmektedir.

Yaşadığımız yüzyıl perspektifinden baktığımız zaman metnin anlaşılır ve sade bir üslup ile yazılmadığını söylememiz mümkündür. Yazarın meslekî yapısı, çalışma şartları, almış olduğu eğitim ve yetişmiş olduğu alan itibariyle bakıldığı zaman gerçekte kaymakam, mutasarrıf gibi devlet işleri ile alakadar olduğunu, kendisinin ifadesi ile vakit buldukça yaptığı bir çalışma olması sebebiyle metin içinde konuları yorumlamaktan ziyade, konuları birebir çevirerek hareket ettiğini söyleyebiliriz. Kendi yorumlarını örnek vererek açıklayıcı ifadeler, temsiller ve öneriler ile değil daha çok çeviri esasları üzerinden yapmaktadır. Bunun sonucunda birçok ifade ve söylemlere açıklık getirilmemiştir denilebilir. Eserin genel yapısı, Kudûrî metninin önemi, İslam hukuku çalışmalarının titizliği, günümüze kadar gelen eserlere yazılan şerh çalışmalarının ve fetvaların hataya yer olmayacak derecede önem arz etmesinin bir sonucudur denilebilir.

Yukarıda verdiğimiz örneklerdende anlaşıldığı gibi eser genel hatları ile Arapça ağırlıklı İslam hukuku alanında geniş bir terminolojiye sahip, orijinal Muhtasari'l-Kudûrî metnine bağlı kalınarak, ifadelerin çok açıklayıcı olmadığı, yaşadığı zamanın hukukî yapısına uygun bir eser olarak görülebilmektedir. Yazar bu eseri vücuda getirirken bu çalışma ile metinden istediği verimi aldığı kanatindeyiz.

Rabbim yapmış olduğumuz bu çalışmayı dergâh-ı izzetinde makbûl eylesin ve bu eseri bizim neslimize kadar yetiştiren fakihlerin ruhlarını şâd ve mekânlarını cennet eylesin inşallah.

SONUÇ

İslâm hukukunun literatüründe güvenilir kaynaklardan birisi Kudûrî'nin Muhtasarıdır. Her asrın insanı bu önemli kaynaktan istifade etmiştir. İslâm hukukunun hemem hemen bütün alanlarına değinen, konuları kısa ve özet bir anlatım ile ele alan bu eser, yüzyıllar boyu dönemin fakihlerinin ilgisini çekmiştir. Fıkıh konuları kitapta ibâdât, muamelât, münâkehât ve ukûbât başlıkları altında bâblar suretinde özetlenmiştir.

Muhtasari'l-Kudûrî adlı esere pek çok şerh yazılmış, hatta günümüzde eserin içerdiği bazı konular Almanca ve Fransızcaya tercüme edilmiştir. Yazılan şerhlerinden birisi de Osmanlı devletinin son zamanlarında Kars sancağı mutasarrıfı Muhammed Emin Fehim Paşa tarafından Osmanlıca olarak kaleme alınan *Aziziye* adlı eserdir. Biz de tezimizde bu önemli eseri transkript yönteminden faydalanarak latinize ettik ve günümüz Türkçesine kazandırmış olduk.

Günümüz ilim insanları bu eseri okudukları zaman İslâm hukukuna dair her konu hakkında muhtasar bir bilgiye sahip olacaklar ve özellikle hayatlarına geniş bir terminoloji kazandıracaklardır. Çünkü yapmış olduğumuz bu çalışmada eserin orijinaline ve terminolojik yapısına dikkat etmeye çalıştık. Yaşadığı yörenin ifadelerini içermenin yanında, içinde bulunduğu yüzyılın hukuk anlayışını da yansıtması eserin önemini artırmaktadır. Çalışmada eserin bu özelliğini olabildiğince muhafaza ederek yazım dilini, anlatım tarzını ve cümle yapısının korumaya çalıştık. Bu yapı geçmişte kalan, günlük yaşantımızda yer bulamayan birçok ifade ve terimi bize hatırlatmış, büyük bir kelime ve ifade zenginliği sağlamıştır. Osmanlı devleti zamanında medrese ve okullarda ders kitabı olarak okutulan bu nadide eser İslâm hukuk tarihinin ve Osmanlı devleti tarihinin dinî ve ahlâkî yapısının kültürel bir sonucudur.

Her fıkıh kitabı, şerhi ve tercümesi bir öncekine göre birtakım zenginlikleri içerisinde barındırmaktadır. *Aziziye* bu yönüyle, mahalli unsurların en yoğun olduğu çalışmalardan birisidir. Çünkü fikhın sürekli bir gelişen yönü bulunduğu gibi uygulandığı yerin sosyolojik yaisına, kültürüne ve kavramlarına yabancı olmama gibi bir özelliği bulunmaktadır. Bu farklılık elbette özden uzaklaşmadan gerçekleşek durumundadır. Fehim Paşa bunu ustalıkla gerçekleştirmiştir. Her bilim dalı kendine özgü kavramlar üzerine inşa

edilir. İmkanlar ölçüsünde sosyal realitenin talepleri dikkate alınır. Bu tür çalışmaların Osmanlı Türkçesinin unutulmamasına ve gündemde tutulmamasına büyük katkısı vardır. Birçok fıkıh eseri Osmanlıca olarak şerh edilmiş ve bu şerhler aracılığıyla fıkıh ilminin gelişimine katkı sunulmuştur. Çalıştığımız bu eser de bu yönüyle fıkıh ilminin gelişimine etki etmiştir. Bu tür bir çalışmanın araştırmacının fıkıhın bütün konularına bir bütün olarak bakmasına ve fıkıh nosyonu oluşmasına katkısı yadsınama. Yeni araştırmacıların bu tür çalışmalarla kendi birikimlerine ekleme yapacakları ve fıkıhın yeni problemlere çözüm bulmadaki aktif rolüne tanık alacakları muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ali (1968). *Kayıtlı Kudûri ve Tercümesi*. İstanbul: Salah Bilici Yayınevi.
- Akgündüz, Ahmet (2011). *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*. İstanbul: Osav Yayınları
- Ayengin, Tevhit (2016). *El-İhtiyâr Metn-i el-Muhtar li'l Fetvâ*. İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Belviranlı, Ali Kemal (2008). *Osmanlıca İmla Lügati*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; Kahraman Abdullah (2017). *İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; Yavuz, Ali Fikri (2004). *Büyük İslâm İlmihali*. İstanbul: İstanbul Dağıtım.
- Cezûli, Abdullah Muhammed bin Süleyman (1995). *Kara Davut Delâil-i Hayrat Şerhi*. İstanbul: Huzur Yayınevi.
- Çelik, Mehmet (2011). *Damad Tercümesi Büyük İslam Hukuku Mecme'ül Enhur Mülteka'l-Ebhur'un Şerhi*. İstanbul: Yasin Yayınevi
- Çögenli, M. Sadi; Kara, Ömer. Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Otobiyografisi: Tenkitli Neşir, *Erzurumlu Şeyhulislam Seyyid Feyzullah Efendi Sempozyumu*, Erzurum 31 Ekim – 02 Kasım 2014, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 101-102, Erzurum 2015.
- Devellioğlu, Ferit (1970). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Döndüren, Hamdi (2017). *Delilleriyle Aile İlmihâli*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Duman, Soner; Güman Osman (2015). *Muhtasaru'l Kudûri*. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Ekinci, Ekrem Buğra (2015). *İslâm Hukuku Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Enkaçar, Orhan; Yılmaz, Abdulkadir (2012). *Kuduri Şerif Tercümesi Kelime Anlamlı Açıklama*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Ensari, Muhammed Ali (2012). *Osmanlıca İmlâ Müfredâtı*. İstanbul: Hayrat Neşriyat.

- Erdoğan, Mehmet (2010). *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Güneş, Kadir (2015). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları.
- Haddâdi, Ebû Bekir bin Ali (1998). *El-Cevheretü'n-Neyyire Alâ Muhtasari'l-Kudûri*. İstanbul: Fazilet Neşriyat.
- Karaman, Abdullah (2017). *İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Kallek, Cengiz (2002). Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt: 26, 321-322.
- Kelebek, Mustafa (2014). *İslâm Borçlar Hukuku ve Ebû Yûsuf'un Öncelikleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Keskin, Mehmet (2008). Abdullah b. Mahmud b. Mevdud el-Mavsılı; Hanefî fıkının esasları, *El-İhtiyar li-ta'lîl-l-muhtâr*. İstanbul: Hikmet Neşriyat .
- Koca, Ferhat (2006). Kudûrî'nin (ö.428 / 1037) Hanefî Fıkına dair eseri, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 31, 64 – 66
- Merginani, Burhaneddin (2016). *El-Hidaye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedi*. İstanbul: Darul Erkam Yayınevi
- Mutçalı, Serdar (2012). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınevi.
- Nâci, Muallim . *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sami, Şemseddin (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, , İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şerbâsi, Ahmet (2010). *Sorulu Cevaplı İslâm Fıkı*. İstanbul: Özgü Yayıncılık
- Ustaosmanoğlu, M. Şevket (2007). *Kelime Manalı Kudûri Tercümesi*. İstanbul: Hanefiyye Yayınevi
- Vanlıoğlu, Hüsametdin (2008). *Kelime Anlamalı Halebi Sağır*. İstanbul: Yasin Yayınevi.
- Yaman, Ahmet (2012). *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: İFAV Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (1997). *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*. İstanbul: Eser Neşriyat.

Yeğın, Abdullah (). *Yeni Lugat İslamî, İlmî, Edebî, Felsefî*. İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları.

Zeydân, Abdülkerim (2012). *İslâm Hukukuna Giriş*. İstanbul: Kayıhan Yayınları

Zuhayli, Vehbe (2014). *Haneî Fıkhi*. İstanbul: Saadet Yayınları.

Arşiv Belgeleri

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 259/92

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 406/43

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 420/66

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 434/5

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 437/69

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 501/22674

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 540/81

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 561/33

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 580/40409

BOA. Başbakanlık Osmanlı Arşivi. Hat. Numara: 664/55

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : KÖKAY, Ali
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 02/09/1981 – Düsseldorf/ALMANYA
Telefon : 0505 556 27 57
E-mail : alikokay@gmail.com

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Eğitim Birimi</i>	<i>Mezuniyet Tarihi</i>
Lisans	Anadolu Üni. İkt ve İdr. Bil. Fak.	2012
Lise	İstanbul Osman Ülkümen Lisesi	1998

İş Deneyimi

<i>Yıl</i>	<i>Yer</i>	<i>Görev</i>
2006	Jeotek Müh. Çanakkale	Saha Müdürü
2009	Turkuvaz Med. Çanakkale	İl Temsilcisi
2012	ÇOMÜ	Şoför

Yabancı Dil

İngilizce (Orta), Arapça (Başlangıç)